

SLS ATLANTIS

Georg August

WALLIN

SKRIFTER 5

NORRA ARABISKA HALVÖN OCH PERSIEN 1847-1849

UTGIVARE

KAJ ÖHRNBERG · PATRICIA BERG · KIRA PIHLFLYCKT

GEORG AUGUST WALLIN

SKRIFTER

Band 5

A PERSIAN CAFE
EDWIN LORD WEEKS, CA 1870

GEORG AUGUST WALLIN

SKRIFTER

Band 5

NORRA ARABISKA HALVÖN OCH PERSIEN

1847–1849

UTGIVNA AV

KAJ ÖHRNBERG, PATRICIA BERG OCH KIRA PIHLFLYCKT

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND · BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond I
inom Svenska litteratursällskapet i Finland

©Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2017

Denna bok är nr 730:5 i serien Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Den tryckta upplagan utgavs 2014 av Svenska litteratursällskapet i Finland och Bokförlaget Atlantis.

Omslagsbilder: Porträtt av Georg August Wallin. R.W. Ekman 1854,
Helsingfors universitetsmuseum Arpeanum. © Foto Matti Ruotsalainen.
A Persian Cafe. Edwin Lord Weeks ca 1870. Wikimedia.

Textetablering, kollationering och kommentarer: Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt
Bildredaktör: Kira Pihlflyckt
Omslag och grafisk form: Anders Carpelan
Kartor: Hannu Linkola
Typsnittet WallinSymbol: Jukka Aalto

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-
IngaBearbetningar 4.0 Internationell (CC-BY-NC-ND 4.0). För att se en kopia av
licensen, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

ISBN 978-951-583-285-6 (tryckt utgåva, Finland) www.sls.fi
ISBN 978-91-7353-743-8 (tryckt utgåva, Sverige) www.atlantisbok.se
ISBN 978-951-583-408-9 (pdf), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-408-9>
ISSN 0039-6842 (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland)

Innehåll

JAAKKO HÄMEEN-ANTTILA

- Georg August Wallin och Persien 7
- Persisk litteratur 30

KAJ ÖHRNBERG

- Arabernas erövring av Persien 32

Om utgåvan 36

Anvisningar för läsaren 38

GEORG AUGUST WALLIN

- Anteckningar på svenska med arabisk skrift 43
 - Väderlek 16 december 1847–26 november 1848 48
 - Dagsnotiser 19 december 1847–15 juni 1848 och 18 september 1848–14 januari 1849 68
- Brev 3 augusti 1847–8 juli 1849 95
- Lista över utgifter 1 september – 24 november 1847 417

Manuskriptbeskrivningar 425

Ändringar i handskrifterna 430

Kommentarer 435

Register 487

Ordförklaringar 489

Personregister 498

Sakregister 509

Källor och litteratur 522

Bildkällor 537

Georg August Wallin och Persien

JAAKKO HÄMEEN-ANTTILA

GEORG AUGUST WALLIN BESÖKTE PERSIEN 1848–1849 och stannade där i ungefär fyra månader, från den 18 september 1848 till den 7 januari 1849 för att vara exakt. Landet han kom till skilde sig i flera avseenden från de arabiska länder han var så bekant med, speciellt från Egypten och den wahhabitiska Arabiska halvön. En icke-specialist kunde eventuellt förväxla Persien, dagens Iran, med arabiska länder, men skillnaderna mellan dem är troligen i verkligheten mera framträdande än likheterna.

Starka sunnihärskere hade makten i de arabiska områdena under Wallins tid, ifall vi gör undantag för några lokala shiahärskere av smärre betydelse i Libanon. Den osmanska sultanen, eller kalifen, var åtminstone nominellt herre över stora delar av det som i dag anses höra till arabvärlden och han ansåg sig vara representant för sunniislam. Arabiska halvön styrdes av de allt mera kompromisslösa sunniwahhabiterna i vars ögon shiiterna var så gott som kättare. Kalifen hade inte mycket mer överseende med dem och shiiterna uteslöts oftast ur förvaltningen. Detta skapade till exempel i Irak en situation där majoriteten av befolkningen var shiiter, medan den härskande eliten, antingen den var religiös eller sekulär var av sunnihärkomst fram till Saddam Hussein. Persien, å andra sidan, hade officiellt varit ett shiarike sedan 1501 och en övervägande majoritet av befolkningen var shiiter.

Därtill fanns det en språklig barriär. Arabiskan användes allmänt i Persien i vetenskapliga och framförallt religiösa verk. Majoriteten talade dock iranska språk (persiska, kurdiska samt flera lokala dialekter och mindre språk) och det nationella skriftspråket som användes inom förvaltningen, men också av diktare, journalister och inom skolsystemet, var modern persiska. Personer

som talade turkiska och kurdiska utgjorde den främsta språkliga minoriteten i landet medan det fanns endast få personer som talade arabiska.

Den språkliga skillnaden förde också med sig kulturella skillnader. Medan de arabiska ländernas lärda läste i stort sett samma litteratur hade perserna sina egna klassiker. Detta fastän arabiskan var det språk de lärda antogs behärska åtminstone i någon utsträckning, precis som latinet var lärdomens språk i västra Europa under samma tid. Perserna kände oftast till de mest välkända arabiska klassikerna medan araberna sällan visste någonting om persisk litteratur.

Åtskilt från araberna genom språk och religion hade Persien vid mitten av 1800-talet utvecklats i egen riktning, men det fanns naturligtvis också faktorer som sammanförde araber och perser under den gemensamma arabisk-islamiska kulturen. Fastän shiiterna skilde sig från sunniterna var de också muslimer, och dessa två grenar av islam delar många grundläggande teologiska principer, även om de skiljer sig i andra. Dessutom hade den arabiska och den persiska litteraturen utvecklats under ömsesidigt inflytande under medeltiden, den ena inspirerande den andra. Fastän få araber hade läst persernas främsta författare Hāfīz (1325–1390) eller Saʿdī (ca 1215–1292) hade dessa skrivit sina verk i samma litterära miljö som de arabiska författarna. De skrev, med få undantag, inom samma genre (olik till exempel de europeiska eller indiska genrerna) och de använde till och med samma eller liknande bildliga uttryck, versmått och metaforer.

Förhållandet mellan den arabiska och den persiska kulturen har under de senaste 1400 åren pendlat mellan assimilation och dissimilation. Politiskt har Persien under de senast 500 åren varit en klart definierad politisk enhet och vid Wallins besök där 1848–1849 var landet en av tre huvudaktörer inom den islamiska världen. De två andra var det osmanska Turkiet – Persiens ärkerival – och åtskilliga självständiga eller delvis självständiga arabiska furstendömen.

Det osmanska Turkiets nedgång hade redan börjat och skulle leda till tillkomsten av det moderna Turkiet, en liten anatolisk stat i jämförelse med det osmanska imperiet som, då det var som störst, härskade över stora delar av Europa och de flesta arabiska länder och dessutom sträckte sitt influensområde långt in i Nordafrika. Flera förluster gentemot diverse europeiska arméer hade redan lett till att det osmanska Turkiets gränser ritats om. Detta gällde inte endast den västra gränsen eftersom också Egypten hade slingrat sig ur

Turkiets grepp, om än endast för att falla offer för britterna som i praktiken ersatte osmanerna som herrar över Egypten.

I Persien hade qajardynastin tagit över makten vid slutet av 1700-talet och dynastin härskade över Persien tills den kortlivade pahlavidynastin tog över 1925. Den gamla shahen dog 1848 och den nye shahen, den unge Nāšir al-Dīn, besteg tronen för att inleda sin långa regim (1848–1896). Naturligtvis kunde ingen då förutse att Nāšir al-Dīn skulle komma att härska de följande fem decennierna. Hans ställning var osäker ännu 1848, inte endast på grund av den internationella situationen – Ryssland visade ett allt större intresse för att utvidga sitt territorium söderut, britterna höll ett öga på Persien och osmanerna vände sig gång på gång mot sin granne i öster för att kompensera rikets förluster på annat håll – utan också på grund av omfattande problem inom landet.

I Persien hotades ordningen av religiös tumult. Ett flertal rörelser, delvis relaterade till varandra, hade utmanat det shiitiska prästerskapet (*'ulamā'*) som hade inflytande vid hovet. Den vid det här laget klassiska shiitiska doktrinen ansåg den dolde imamen – död sedan 941 – ha bestående religiös och världslig auktoritet. I hans frånvaro utövade *'ulamā'* som ställföreträdande hans religiösa auktoritet och detta gav dem också en avsevärd världslik makt. (Senare resulterade detta i doktrinen *vilāyat-e faqīh*, eller direkt styre av en person som är högt lärd i islamisk lag. Doktrinen utvecklades av Ayatollah Khomeini på 1940-talet och följs fortfarande i den islamiska republiken Iran.)

I kontrast och motsats till det etablerade systemet hade en lärd man från Bahrain, Aḥmad al-Aḥṣā'ī (d. 1826), även inflytelserik bland shiiterna i Irak och Persien, framfört åsikten att ytterligare en religiös karaktär kallad Rukn ("Pelaren") besatt religiös auktoritet. Denna religiösa auktoritet grundade sig på direkt andlig kontakt med den dolde imamen. Aḥmad al-Aḥṣā'ī framförde denna åsikt endast på en teoretisk nivå i sina vitt spridna skrifter, men i sin privata undervisning gjorde han själv anspråk på positionen som Rukn.

Rörelsen kring shejk al-Aḥṣā'ī dog inte ut i och med sin grundares död. Han efterträddes av Sayyid Kāzim Rishtī (d. 1843) men efter dennes död splittrades rörelsen. En av förgreningarna leddes av den mycket karismatiska unge mannen Sayyid 'Alī Muḥammad Shīrāzī (1819–1850), mera känd för eftervärlden som Bāb ("Dörren"). Bāb gjorde anspråk på esoterisk auktoritet för sig själv, precis som al-Aḥṣā'ī hade gjort, men var mindre varsam i fram-

förändret av sina krav. Han var dörren genom vilken de troende skulle få tillträde till den dolde imamen, en idé som hade sitt ursprung i en del doktriner från 900-talet men som sedan dess hade blivit föråldrad.

Ett sådant anspråk irriterade naturligtvis *'ulamā'*, eftersom ett införande av Bāb-systemet skulle ha fråntagit dem deras auktoritära position. Detta i kombination med det allmänna stöd Bāb och hans anhängare hade lyckats vinna resulterade i att man inom förvaltningen var misstänksam gentemot honom. År 1845 var Bāb och hans anhängare färdiga för *qiyāma*, som betyder både återuppståndelse och revolution inom det shiitiska språkbruket. Regeringen fann det svårt att kuva upprorsmakarna och under två år lyckades Bāb locka till sig allt flera anhängare. Men 1847 arresterades han och skickades i intern exil till nordöstra Persien.

1848, året då Wallin besökte Persien, förkunnade Bāb från sin exil att han var Qā'im och Mahdī, det vill säga den eskatologiska ledaren inväntad av shiiterna sedan urminnes tider. Enligt shiitisk tradition var det här en öppen inbjudan till revolt mot de dåvarande maktinnehavarna. Bāb ställdes inför rätta i juli 1848, men trots offentligt kroppsstraff drog han inte tillbaka sina anspråk. Efter den äldre shahens död i september samma år, ungefär vid tiden för Wallins ankomst till landet, bröt ett uppror ut som leddes av Bāb-rörelsens inre kretsar. Huvudupproret pågick i ungefär ett halvt år och kvästes först i maj 1849; då hade Wallin redan återvänt till Irak. Flera mindre uppror bröt ut runt om i Iran, slutligen avrättades Bāb den 9 juli 1850 och några år senare, 1854, hade Bāb-upproren upphört helt. Trots att det inte är relevant för Wallins resa till Persien kan det nämnas att Bāb-doktrinerna senare återuppstod i formen av tidig bahai. Även om bahaierna i dag inte alltför ivrigt erinrar sig sin shiitiska bakgrund startade bahai de facto som en shiitisk rörelse innan den utvecklades till en världsreligion.

Det är en aning förvånande att Wallin inte skrev någonting om denna Bāb-rörelse, som förorsakade en sådan oro runt om i landet, fastän, det måste erkännas, huvudsakligen i andra områden än de han vistades i. Även i andra avseenden var Wallin mer intresserad av att iakttä sin näromgivning än av att skildra händelser som han endast hade hört talas om eller läst om.

Persiens inre tumult förhindrade shahen från att aktivt bygga upp riket, vilket på lång sikt försvagade landet, ett faktum som blev mer kännbart mot slutet av århundradet. Kulturellt var Persien också något slumrande

under mitten av 1800-talet. Det föregående århundradet hade bevittnat en del intressanta utvecklingslinjer inom filosofin och gett upphov till enstaka författare vars produktion fortfarande anses vara läsvärd. 1800-talets mitt producerade däremot ytterst få intellektuella som lämnade bestående intryck i Persiens nationella historia. Det intellektuella klimatet vacklade mellan ett urgammalt, förlegat paradigm och ett modernt västinspirerat paradigm som inte ännu var helt accepterat. Det här var den värld Wallin kom till, men vad tänkte han om den?

*

Inom den akademiska världen var de lärda fortfarande flerspråkiga vid 1800-talets mitt. En arabist kunde läsa åtminstone persiska och turkiska och för det mesta var inte heller sanskrit för exotiskt för honom. I Finland har studier i arabiska och turkiska traditionellt haft en starkare ställning än studier i persiska.¹ Wallins lärare och vän Gabriel Geitlin, professor i orientalisk litteratur 1835–1849 (och därefter professor i exegetik), hörde till de få som hade ägnat persiskan mer än flyktig uppmärksamhet. Han publicerade sin *Principia grammatices neo-persicae* 1839–1846, precis innan Wallin besökte Persien under qajardynastin. Grammatikan var inte dålig enligt den tidens standard och kan till och med i dag användas förtjänstfullt för studier i skriven klassisk persiska. Detta trots att den är långt ifrån den nivå som Geitlins andra framgångsrika student Wilhelm Lagus (1821–1909) nådde med sin arabiska grammatika (*Lärokurs i arabiska språket* I–IV, 1869–1878) som skulle ha väckt stort intresse inom den akademiska världen, om den hade skrivits på något annat språk än svenska. Geitlin var den som Wallin huvudsakligen korresponderade med och det vi vet om Wallins resor i Persien framgår främst av två mycket långa brev som Wallin skrev till Geitlin. Båda breven är återgivna i sin helhet i detta band (se s.169–249, 259–383).

Geitlin, och efter honom Mīrzā Ismā‘īl i S:t Petersburg 1841, hade under-visat Wallin i persiska och när Wallin var i Persien 1848 verkar han ha klarat av att kommunicera på det lokala språket. Före resan närde han tanken att han skulle ha tillfälle att lära sig persiska bättre och närmare bekanta sig med landets litteratur.² Det förra uppnådde han också, men däremot finns det inga tecken på att hans kunskaper om persisk litteratur skulle ha stärkts 1848.

Wallin hade redan före Persienresan hävdad att hans modersmål var persiska, men detta var i Katarinaklostret på Sinai där munkarna inte hade möjlighet att avgöra riktigheten i detta påstående.³ När han var i sällskap av muslimer hävdade han oftast att hans modersmål var ett centralasiatiskt turkiskt språk, trots att hans kunskaper i turkiska också var begränsade. Båda dessa påståenden gjorde han för att undvika allmän uppmärksamhet och för att lindra känslan av att vara en främling i den islamiska världen. Wallin reste som muslim och undvek onödiga kontakter och förbindelser med européer, risken för att han skulle dra nyfikenhet till sig var mindre om han sade sig tala persiska eller ett turkiskt språk än om han hade erkänt att svenska var hans modersmål.

I vissa fall kan vi också i Wallins brev och dagböcker urskilja hans begränsade kunskaper i persiska. När han berättar om hur *Ḥāfiẓ* läses tycker han att persiskan låter magisk,⁴ och man kan fråga sig om inte detta åtminstone till en del berodde på att persiskan var ett språk han endast delvis förstod och att det därför hade en exotisk klang. Samma fråga uppstår då han jämför arabiskt och persiskt sagoberättande till den senares nackdel.⁵ Han hänvisar till arabiskans ädla enkelhet i jämförelse med persiskans mångordighet och självhävdelse, men det kan också bero på nyanser han inte uppfattade och på en begränsad förmåga att uppfatta ordlekar, metaforer, anspelningar och dylikt i persiskan. I samma brev beskriver han också en *ta'ziya*-pjäs om *Ḥusains* lidanden med ackompanjerande *rawḍa-khwānī*, religiöst berättande sånger, som han närvarade vid. Han erkänner att han hade svårigheter med att följa berättelsen eftersom han inte förstod mycket av vad som sjöngs. Till Wallins fördel måste dock erkännas att det inte är någon lätt uppgift att följa en berättelse som sjungs och som alla andra i publiken känner till. Wallins persiska var begränsad, men uppenbarligen ändå tillräcklig för normal kommunikation och för att uppfatta innehållet i texter, även om han inte var förmögen att uppskatta alla deras stilistiska finesser.

Arabisten Wallin intresserade sig egentligen aldrig för detta indoeuropeiska språk och dess litteratur, i motsats till hans mycket berömda yngre samtida, Theodor Nöldeke (1836–1930). Trots Nöldekes omfattande meriter i arabiska och semitiska studier och hans djupa kunskap och inträngande förståelse av arabisk poesi, ansåg han alltid att Persien och dess litteratur var honom kärare och stod honom närmare än den beduinpoesi som araberna själva beundrade. På sina äldre dagar erkände Nöldeke att han aldrig hade

POETEN HĀFIẒ GRAV I EN TRÄDGÅRD I UTKANTERNA AV SHIRAZ.

förstått sig på den förislamiska beduinpoesin, som han (och många andra med honom) ansåg vara monoton, förvirrande och, uppriktigt sagt, tråkig. Den vidare kretsen av 1800-talets läsande allmänhet delade denna åsikt. Medan Goethe hade gjort Hāfīz till ett känt namn i den tyskläsande världen (mer eller mindre hela Europa under en tid då till och med brittiska lärda läste tyska) sedan början av seklet, startade Edward FitzGerald en verklig vurm för ‘Umar Khayyām under de fyra sista decennierna av samma sekel. Arabisk poesi framkallade inte en sådan entusiasm bland publiken under 1800-talet och av den arabiska litteraturen var det endast *Tusen och en natt* som verkligen hittade fram till de europeiska läsarnas hjärtan.

Med Wallin var det däremot tvärtom. Hans kunskap och intresse i persiskan var marginell och han skrev aldrig något seriöst vetenskapligt arbete om Persien och dess kultur. Avsaknaden av entusiasm inför persiska angelägenheter syns i hans brev och dagböcker. I Egypten var han tillfreds fastän han stundvis var kritisk gentemot egyptierna, och inte alla hans anteckningar om dem är skrivna i en smickrande ton. På Arabiska halvön bland beduinerna var han översvallande och kände sig som hemma (fastän han då och då hade hemlängtan till Finland och Europa) medan Persien för honom var – ja, till att börja med inte ett arabiskt land.

Wallin delade också den förhärskande åsikten att arabernas islam, sunnismen, representerade den äkta islam medan shia endast var en halvhjärtad version frambringad av perserna. Fastän uppfattningen inte är historiskt helt korrekt – de första shiiterna var naturligtvis araber och det fanns, och finns fortfarande, en hel del arabiska shiiter i Irak och Libanon – hade Persien blivit ett shiitiskt land vid början av 1500-talet, och i arabernas och turkarnas ögon var shiit och perser mer eller mindre samma ord. Den här ståndpunkten övertogs också av västerländska lärda och perserna själva fogade sig mer än gärna. Ryssland var redo att se sig självt som representant för den ortodoxa kyrkan och som ”beskyddare” av dess svagare trosfränder runt om i världen och Persien hade alltid visat liknande tendenser angående shiiterna. Wallin visste naturligtvis att det också fanns arabiska shiiter, men för honom utgjorde ändå perserna normen inom shia.

Ett annat ofta diskuterat ämne var vilken av islams grenar som låg närmast den ”ursprungliga” islam, vad det sedan må betyda. Från ett modernt historiskt perspektiv utvecklades båda grenarna under det sjunde, åttonde och

delvis också det nionde seklet på sätt som distanserade dem från den islam som finns i Koranen. Å andra sidan kommer man lätt till slutsatsen att den ”ursprungliga” islam av Muḥammad och Koranen till sitt innehåll måste ha varit av en relativt enkel konstruktion, och att den snarare var en produkt av en ökenkultur med oaser och kameler än av den förfinade urbana persiska kulturen på 1800-talet.

Vilken den historiska sanningen än må vara, verkar ”äkt” islam för Wallins del ha representerats av en blandning mellan sunniislam och beduinsk religiös slapphet. Islam var en enkel ökenreligion, född i det landskap beduinerna bebodde, och det var endast beduinernas avsaknad av djup religiös känsla som fjärmade dem från denna islam. Näst bäst, enligt Wallin, var den typen av sunniislam som fanns i Kairo. Perserna och shiiterna var någonting helt annat med sina martyrer och kapell, lokala vallfärder och ritualer. Klarast uttrycker sig Wallin kring detta i sitt brev till Geitlin (13/9 1848, se s. 254) då han skriver:

Islam är en öknens planta, triffes egentligen ej annorstädes och slår ej riktigt rot i någon annans, än en äkta Arabs hjerta; hos Turken och Persern är den en drifhusplanta, gödd af lättrogenhet, tanklöshet och gammal vana.

Fastän detta kan tolkas som en aning kritiskt gentemot islam i allmänhet tror jag att uttalandet först och främst skall läsas från ett arabiskt perspektiv; för Wallin, liksom för många araber, var perser och till och med sunnitiska turkar inte ”äkt” muslimer.

I ett annat brev till Geitlin (15/4 1849) upprepar Wallin i stort sett samma åsikt och tillägger att en obildad och försumlig beduin är en mera genuin muslim än en lärd perser. Islam passar endast för öknens söner, säger han i gillande ton. Och förvisso, Wallin kände sig som hemma bland beduinerna och hade inga problem med islam då han var bland dem. Det är äktheten som räknas: eftersom islam för Wallin var arabernas religion borde den stanna bland dem och perserna borde ha sin egen religion. Märkligt nog kommenterar Wallin inte zoroastrianismen överhuvudtaget i sina skrifter. Vad gäller perserna ansåg alltså Wallin att islam var ett främmande drag hos dem. Detta passar bra ihop med den respekt han känner för deras kunskaper om sitt eget lands förflutna, som, naturligtvis, var förislamiskt.⁶

Wallin kallar till och med sig själv sunni i ett brev till Geitlin daterat i

Baghdad den 13 september 1848, och oftast togs han också för sunni.⁷ Vid detta tillfälle talar han dock om den roll han hade tagit i Kairo, men i ett visst avseende hade masken åtminstone delvis blivit hans riktiga ansikte.

Detta ligger i linje med Wallins mycket negativa kommentarer om *'ārifer*, eller mystiker, som han träffade i Persien, i ett brev till Geitlin (15/4 1849). För honom var de ateister eller rationalister, falska i sin islamiska tro och alltför benägna att frotera sig med icke-muslimer (en modern forskare skulle antagligen uppskatta deras tjänstvillighet och öppenhet gentemot andra religioner). Här är perspektivet den lojala sunnins, förskräckt över de till synes relativistiska idéerna bland dessa mystiker. Orsaken ligger därmed inte i att Wallin var fientligt inställd mot islam utan i att han föredrog äkthet, och för honom var islam äkta endast i öknen eller, i ett vidare avseende, bland araberna. Följaktligen ogillade han *'ārifer* eftersom de i hans ögon inte var äkta muslimer.

Samma förkärlek för äkthet kan ses i Wallins kommentarer om det persiska passionsspelet *ta'ziya*.⁸ Wallin tyckte väldigt mycket om spelet, fastän han på grund av språket hade problem att följa med handlingen, men en sak störde honom storligen. Spelets huvudpersoner är Hūsain och andra tidiga araber, men skådespelarna uppförde sig på scen på ett sätt som perser skulle ha gjort. Wallin fann detta oroande, en arab skulle inte vältra sig i sentimentala avsked eller ha föraningar om en kommande katastrof.

Detta avsnitt är avslöjande. För Wallin utgör den samtida beduinen normen och han blir besviken då någon eller någonting inte lever upp till denna norm. Wallin inser själv att karaktärerna i ett skådespel inte alltid är autentiska – Shakespeares Julius Caesar är inte romare, säger han – men det verkar som om han åtminstone i detta fall gärna skulle ha sett dem som äkta. Härtill bör tilläggas det pikanta i att Hūsain inte alls var en beduin från mitten av 1800-talet utan en småstadsarab från mitten av 600-talet. Detta insåg Wallin aldrig utan delade den utbredda tron att saker och ting aldrig förändras i öknen. (De genomgår eventuellt förändring långsamt, men man borde inte hoppa över årtusenden riktigt så lätt som Wallin och största delen av hans samtida gjorde.)

Passionsspelet och *rawḍa-khwānī* (sjungna martyrtexter) är typiska för shiaislam. I brevet till Geitlin daterat den 15 april 1849 berättar Wallin hur jämrandet, som publiken storgåtande tog del av, irriterade honom. Här kan man anta att det är hans personliga bakgrund som har sitt finger med i spelet. En finländsk 1800-talslutheran växte upp i en mer återhållsam kultur som

inte direkt uppmuntrade känsloytringar. En katolsk iakttagare skulle eventuellt ha haft lättare att förstå publikens reaktion, som jag personligen alltid har funnit mycket rörande, till den grad att jag en gång lämnade en föreställning tårögd.

I Najaf (Irak), eller Mashhad 'Alī som staden också kallas, finns shiiternas första imam 'Alīs gravmoské som Wallin besökte före resan i Persien. I ett brev till Geitlin (2/8 1848) kommenterar han moskén, som är byggd av perser, och dess arkitektur. Först beskriver han hur moskén är dekorerad med fina målningar och skulpturer i persisk stil ("i pers. smak utsirad med fint målar o. sculptur arbete"), men senare i meningen dyker plötsligt hans förkärlek för det arabiska upp: "och saknande den arab. imponanta enkelheten". I denna mening återfinns naturligtvis också influenser från Winckelmanns *edle Einfalt und stille Grösse* från det föregående århundradet, men Wallins förkärlek för det enkla var troligen åtminstone delvis baserad på att det var frågan om *arabisk* enkelhet.

Ett annat avsnitt relaterar Wallins uppfattning om skillnaden mellan luthersk och ortodox kyrkoarkitektur, lite lik skillnaden mellan 1800-talets sunni- och shiamoskéer. Som lutheran ser Wallin de persiska/shiitiska moskéerna – underförstått lägrestående än den imponerande enkelheten i arabiska/sunniska moskéer – som besläktade med "våra Ryska [i.e. ortodoxa] kyrkor" (vilket de också var, med inflytande från båda hållen). Den enkla kalkfärgade lutherska kyrkan är underförstått överlägsen den utsmyckade ortodoxa kyrkan, precis som den arabiska/sunniska moskén är överlägsen den persiska/shiitiska moskén, oavsett den utsökta yrkesskickligheten i den senares utformning.

Kanske borde vi också inläsa någonting liknande i Wallins anteckningar om de shiitiska helgonen. För en lutheran var helgon och vördnaden för dem – en lutheran skulle antagligen ha använt ordet "dyrkan" på 1800-talet – någonting misstänkt katolskt, en aspekt av papismen och den "degenererade" form av kristendom den representerade. På en folklig nivå vördades visserligen helgon också inom sunni, men wahhabiterna på Arabiska halvön var avogt inställda till helgon och till och med i Kairo svävade en viss misstänksamhet gentemot den folkliga religionens helgon och deras gravar. För shiiterna däremot var vördnaden för imamerna och deras efterföljare, imāmzāderna, och deras gravar och minnesmärken en väsentlig del av också de lärdas religion.

I samma brev från den 2 augusti 1848 beskriver Wallin de shiiter som önskar dö i den heliga trakt där 'Alī dog som dårar:

Dårar af Pers. o. Arab. Shiiter samla sig här omkring deras helgons graf: göra här sina böner o. skatta sitt lycklige att här få dö: de dårarne!

Han fördömer dem emellertid inte utan tillägger att mänsklig dårskap trots allt har skapat allting som är stort och fint i världen. *Volens nolens*, han måste medge att när allt kommer omkring gäller *edle Einfalt* inte för allting och det finns mänskliga behov som motvikt till ädel enkelhet.

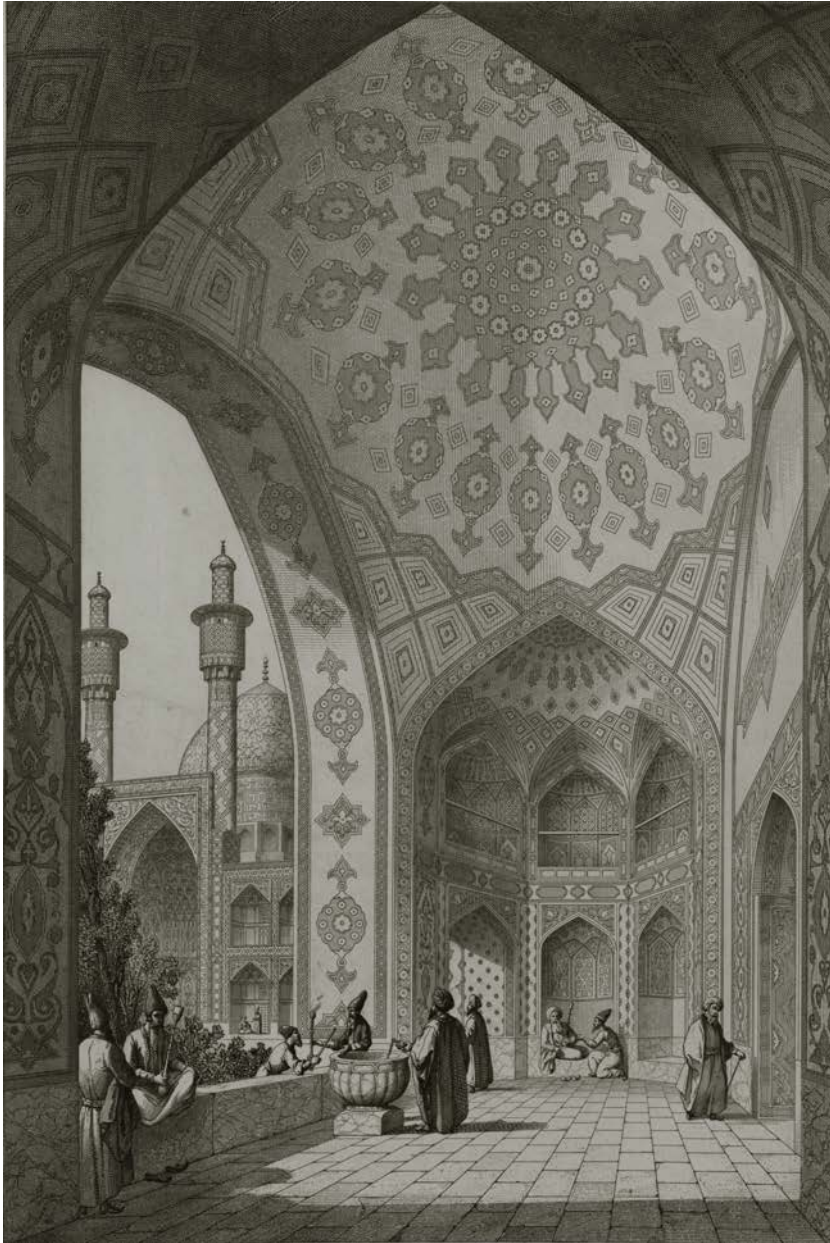
Fastän Wallin föredrog beduinerna var han ursprungligen ingalunda ovänligt inställd gentemot perserna. I brevet från den 2 augusti 1848 beskriver han också sin vistelse bland perserna i Mashhad 'Alī som ganska trevlig men säger ändå att han inte kan påstå att han skulle ha vunnit någonting på att byta ut beduinernas sällskap mot persernas:

Jag bor nu här midt ibland Perser och natten om kurrar kaljån och glammas på den sånggnolande persiskan och ehuru jag ej kan säga att jag vunnit på bytet af dem mot öknens Araber, så är det hyggligt sällskap nog.

Sina nya grannar associerar han med att sitta överksam med vattenpipan bubblande, en association som kunde vara tagen direkt ur en samtida skildring av italienarna och deras *dolce far niente*, endast med vattenpipan utbytt till ett glas grappa. Sett från ett finländskt lutherskt perspektiv, förstås.

Denna utsökta sysslolöshet begränsade sig dock inte endast till perserna. I dagboken använder Wallin upprepade gånger detta uttryck både om araberna⁹ och om sig själv¹⁰. Även vännen Wilhelm Lagus informerar oss om att den unge Wallin under sommaren njöt av *dolce far niente* i den finska skärgården och bekräftar således Wallins sporadiska fallenhet för lättja. Detta som påminnelse om att Wallins anteckningar om perserna inte ska läsas isolerade från hans övriga anteckningar och brev.

Wallin kommenterade även perserna som folk. Han anser dem vara ”fullkomliga Européer eller vesterlänningar till sina seder och tankar, ty ehuru de bekänna Islamläran har denna ingen rot i deras hjertan”¹¹ och några rader längre ner säger han att han i persiskt sällskap ofta känner sig som om han

VESTIBULEN I CHAHĀR BĀGH-SKOLAN I ISFAHAN MED RIKA DEKORATIONER
I TAKET OCH LĀNGS VÄGGARNA.

var omgiven av européer. Den underförstådda tanken här är att araberna skiljer sig mera från européerna än perserna gör.

Wallin visste mycket väl att persiskan var ett indoeuropeiskt språk och vid mitten av 1800-talet ansågs språk och ras – för att använda den term som skulle ha använts av Wallins samtid – i hög grad vara egenskaper som förenade folkgrupper. Perserna talade ett indoeuropeiskt språk, *ergo*, de var indoeuropéer och med andra ord så gott som européer. Detta kan ha förstärkt tanken att perserna var mer européer än araberna, men vi skall inte begå misstaget att påstå att kommentarer sprungna från 1800-talet är ideologiska när de i själva verket inte är det. I viss mån skilde sig perserna från araberna och stod närmare västerlänningarna även utan någon ideologisk bakgrund. Det vi ibland leds att uppfatta som en ideologisk eller subjektiv kommentar kan i själva verket vara baserad på en riktig uppfattning av verkligheten, ett faktum som ofta ignoreras inom den så kallade orientalismdiskussionen.

Wallin själv var väl medveten om att han hade en del förutfattade meningar om perserna. I ett av breven till Geitlin (15/4 1849) beskriver han sina förväntningar inför Persienresan med att han förväntar sig att få se ett land såsom det beskrivs i landets litteratur, rikt på rosor och näktergalar. (Han visste dock mycket väl att det inte vara säsong för rosor.) Trots att han inte var fri från förutfattade meningar lyckades Wallin, som den goda forskare han var, känna igen flera av dessa fördomar i sig själv och observera världen omkring sig relativt objektivt.

Wallin rapporterar också i ett brev till Geitlin (13/9 1848) att perserna anses vara ett konstnärligt folk. Han verkar acceptera detta fastän, som vi redan har sett, han vid flera tillfällen föredrar den ädla enkelheten bland (beduin)-araberna. Han kommenterar även persernas artighet i en fördelaktig ton.

En sak som i Kairo hade förvånat Wallin var hur lite egyptierna reste. De flesta Kairobor hade aldrig sett pyramiderna fastän de enligt honom utgjorde en fascinerande syn och låg precis runt hörnet. I Persien intogs han av persernas reslust. Alla verkade vara på resande fot, och de lokala vallfärderna till martyrernas gravplatser ansåg han vara motiverade snarare av persernas lust att röra på sig och se världen än av religionen. Även om han endast konstaterar detta utan att kommentera det mer utförligt kan man gott gissa sig till att Wallin värdesatte reslusten positivt. Själv tillbringade han största delen av sitt vuxna liv på resande fot och njöt av livet bland beduinerna som också spenderade stora delar av sina liv i rörelse.

Brevet till Geitlin från den 13 september 1848 är en god källa till jämförelser mellan perser och araber.¹² I brevet diskuterar Wallin den ömsesidiga konkurrensen mellan araber, perser och turkar. Eftersom de två senare under flera århundraden hade varit de dominerande nationerna i området är det förståeligt att en hård konkurrens hade utvecklats också på en folklig nivå. Turkiska arméer hade upprepade gånger invaderat Persien, bränt och plundrat landet, och nästan lika många gånger hade shahens arméer gjort sig visiter till Anatolien. Araberna glömde inte och lät inte heller andra glömma att deras språk var Koranens språk och att de var de sanna muslimerna, speciellt i jämförelse med perserna som inte talade det heliga språket och därtill ansågs vara kättare av sina grannar som huvudsakligen var sunni. Det är därför inte förvånande att perserna för sin del också sneglade misstänksamt på araberna.

I brevet till Geitlin från den 15 april 1849 jämför Wallin folket och basaren i Kirmānshāh i negativ ton med vad han hade upplevt hos araberna.¹³ I Kirmānshāh var människorna fula med sina ”dystra tysta opium ansigten”, som påminde honom om synen i ett bårhus han en gång hade besökt. De som såg friska ut var å andra sidan enligt honom uppsvällda och övergödda, till utseendet påminde de kanske närmast om vinflaskor. Magra eller feta, Wallin såg inte på dem med välvilliga ögon.

Fastän han var mycket negativ i sina åsikter om Kirmānshāh erkände Wallin – eventuellt som en senkommen tanke eftersom han skrev brevet till Geitlin i efterhand, efter att han hade återvänt från Persien – att även om österlänningarna föredrog att småprata i stället för att läsa eller tala seriöst var det mest sannolikt bland perserna man kunde finna personer som läste sina gamla klassiker (nationaleposen *Shāhnāme* och Sa‘dīs arbeten nämns här som exempel). Wallin, som den 1800-tals vetenskapsman han var, hade lärt sig att värdera dessa klassiker högt. I Isfahan träffade han en 17-årig ung man som imponerade på honom med sitt myckna läsande. Detta gav honom också tillfälle att kommentera saken på en mera allmän nivå: perser läser mer än araber. Samma gällde graden av läs- och skrivkunnighet som var avsevärt mycket högre i Persien än i arabiska länder. Han kommenterade vidare attityderna gentemot inläring. Medan en persisk far kunde ses bära sin ovilliga son till skolan på sin egen rygg kunde en arabisk far förbjuda sin son att gå till skolan. Wallin tillägger dock i uppskattande ton att araberna lär sig mera utantill och att deras utbildning är därför mera grundlig, en åsikt som troligen inte delas av många i dag.

Personligen föredrog Wallin själv ofta småpratet framför klassikerna. Han skrev sina viktigaste vetenskapliga arbeten om de arabiska dialekter som talades av vanliga människor. Han skrev visserligen sin professorsavhandling om en sufidikt, men han erkände att han gjorde det halvhjärtat och publikationen (*Carmen elegiacum Ibnu-l-Faridi cum commentario Abdu-l-Ghanyi*, 1850) visar också att han saknade intresse för ämnet. Wallins inställning kan också urskiljas i hans anteckningar om Bīsītūn i det nyss nämnda brevet till Geitlin; de praktfulla akemenidiska inskriptionerna intresserade honom mycket mindre än de folkliga historierna och legenderna om själva platsen. För honom räckte det med lokalbefolkningens småprat och han gjorde sig inte, det visserligen stora, besväret att klättra upp för att beskåda texterna som då nyligen hade dechiffrerats – Henry Rawlinson hade publicerat den första delen av sina studier 1847 och den andra delen utkom 1849. Wallin tillade att medan persiska resenärer och dervischer gjorde sig besväret att gå och betrakta inskriptionerna som låg endast en bit ifrån skulle araber inte ha gjort det. Det här var inte den enda gången Wallin uppförde sig som en riktig arab.

Trots att han själv inte vara speciellt entusiastisk över förislamiska akemenidiska inskriptioner förebrådde han perserna för att ha gett upp sitt ursprungliga förislamiska språk.¹⁴ Likaså verkar han ha anklagat dem för att ha antagit islam, en religion som han däremot gärna såg araberna sluta sig till. Under en hetsig diskussion med några av hans nyfunna persiska vänner som angrep honom för hans förmodade sunniislam, gick Wallin till motangrepp och beskyllde perserna för att ha övergivit sitt ursprungliga språk och halvhjärtat anammade ett nytt (arabiska) som de till syvende och sist inte behärskade, vilket resulterade i en oren blandning, ”nonsens” som han kallar det.¹⁵

Argumentet yttrades eventuellt ursprungligen med glimten i ögat, orsakat som det var av persernas tjat om religiösa frågor. Men Wallins senare kommentarer visar att hans åsikt om det persiska språkets korruperade tillstånd var allvarligt menat (de ”korruperade” arabiska dialekterna tyckte han däremot var fascinerande). Dessa senare kommentarer kommer inte från diskussionen med perserna utan från hans anteckningar till Geitlin, som – det ska kanske upprepas här – nyligen hade publicerat en persisk grammatika. Wallin konstaterar att precis som den stela franskan behöver lite kraft och liv från den lediga och högtflygande betoningen i tyskan (en modern författare skulle dock troligen se de två språken i ett litet annat sken), skulle det mycket

berusade persiska språket behöva ett glas klart arabiskt mineralvatten. Men perserna smuttade endast skummet av glaset och lämnade det friska vattnet, som de fann motbjudande, och därmed bara tilltog deras rus (en sats som man kan se som ett översättningslån från persiskan – här lät Wallin sig uppenbarligen själv ryckas med av de österländska retoriska bilderna). På det hela taget var persiskan inte språket för arabisten Wallin.

Intressant är också det som Wallin rapporterar att en ung *sayyid* (en förmodad ättling till profeten Muhammad) hade svarat på hans argument. Denne unge man verkar ha varit nationalist, ungefär i linje med pahlavishaherna ett århundrade senare eller anhängarna av *shu'ūbīya* (en nationalistisk rörelse) ett årtusende tidigare. För den unge mannen hade de ursprungliga perserna varit överlägsna alla andra. Inte ens profeter som hade skickats till andra folk hade vågat sig på att komma till Persien eftersom de visste att den persiska vetenskapen och civilisationen var överlägsen deras. Franker och indier däremot hade kommit till Persien för att dricka ur denna visdomens källa – *shu'ūbīerna* hade på motsvarande sätt hävdats att antikens visdom hade lånats från Persien. Till denna mycket nationalistiska tolkning av det förflutna tillade den unge mannen att mullorna sedan hade förvanskats språket genom att införa så många främmande ord i det att det var nästan omöjligt att rycka upp dessa ogräs med rötterna utan att rubba hela det lingvistiska fältet.

Även om denna åsikt inte vann genklang bland de övriga perserna i diskussionen visar den på ett drag som är utmärkande för den persiska kulturen; inom den har nationalism och islam alltid levat tillsammans i en obekvämlig kombination. Perserna är stolta över sitt förflutna men också ofta mycket religiösa. Detta kan leda till en märklig kombination där Muhammad räknas som ”vår” profet – som Wallin säger att den unge mannen gjorde – samtidigt som perserna ses som överlägsna araberna. Denna kombination banade utan tvivel väg för införandet av shia som statsreligion i Persien under början av 1500-talet eftersom shia gjorde det möjligt för många perser att ha sin ”egen” nationalistiska version av islam.

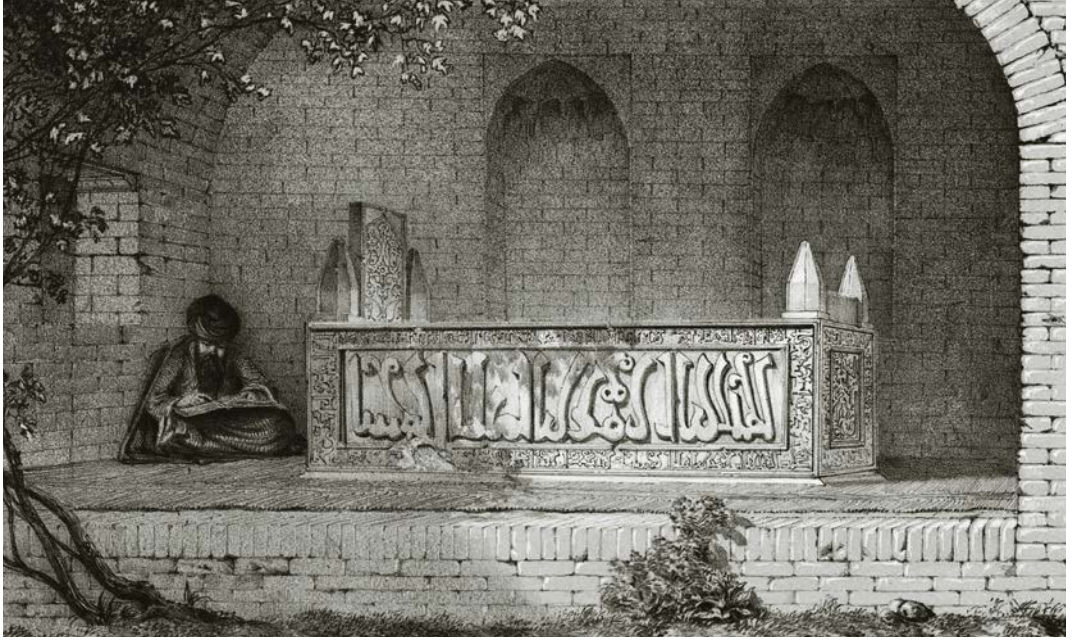
Det Wallin säger om språket gäller enligt honom också det persiska köket. I samma avsnitt i brevet till Geitlin beskyller han det persiska köket för att överdriva i allting och blanda kryddor i stället för att hålla sig till enkla råvaror, servera dem mer eller mindre som de är och använda färre kryddor. Det verkar som om Wallin skulle ha uppskattat pilaf, men de andra maträt-

terna fann han motbjudande eftersom ingenting serverades i en oförändrad eller oblandad form. Köttet kokades hela dagen och kryddades så att det var omöjligt att veta vad man åt.

Wallin tillägger att samma överdrivna utarbetning är ett problem inom persisk litteratur. Man är här benägen att döma strängt och säga att Wallin var oförmögen att uppskatta de detaljer han inte förstod, men det måste erkännas att han inte var ensam om denna åsikt. På hans tid dominerades litteraturen av *sabk-e Hindī*, eller indisk stil, som även i dag anses vara väldigt svår att förstå, och vid sidan av egentliga experter var det få som läste författare som till exempel Bīdil-e Dihlavī (1642–1720) av purt nöje. Wallin fäster emellertid ingen uppmärksamhet vid den indiska stilens diktare så han kunde lika väl syfta på Hāfiz och Saʿdī och då blir det genast svårare att hålla med honom. Kanske förstod han helt enkelt inte att beduinpoesin som han själv tyckte om var lika svår och oklar att förstå för en person som behärskade arabiskan sämre än han.

Wallin diskuterar sällan sin inställning till persiska klassiker, eller samtida persisk litteratur för den delen, och det verkar som om hans läsning av dem inte var alltför omfattande. Då han var i Shiraz besökte han Saʿdīs grav och talar i mycket beundrande ordalag om honom. Han nämner Saʿdīs *Gulistān* och *Būstān*,¹⁶ de två verk som de flesta orientalister kände till på den tiden, den förra var därtill en bästsäljare på flera europeiska språk på 1600-talet och välkänd därefter också. Man bör emellertid komma ihåg att speciellt *Gulistān* var allmänt som basverk för persiska texter och till och med användes som nybörjarbok av brittiska tjänstemän i Indien, där briterna först använde persiska som förvaltningspråk och inte engelska. *Gulistān* är dessutom full av arabiska talesätt och arabisk vokabulär, vilket gjorde den mera tilltalande för Wallin. Hans uppskattning för Saʿdī kan åtminstone delvis bero på att Saʿdīs enkla vers i *Būstān* var mera tillgängliga för Wallin än största delen av den persiska lyriska poesin.

Mot den bakgrunden är det inte förvånande att Wallin talar i varma ordalag om Saʿdī som författare men inte säger någonting om Hāfiz dikter, inte ens då han berättar om sitt besök till Hāfiz grav.¹⁷ Han nämner kort den berömmelse Hāfiz, ”Det fördoldas tunga” (*Lisān al-Ghayb*) som persernas älskar att kalla honom, åtnjöt bland perserna men har ingenting annat att säga om honom utan låter oss endast veta att där Goethe och Schiller tävlar om tyskarnas sinnen, gör Hāfiz och Saʿdī detsamma om persernas, som om hans kunskap

LIKSOM HĀFIẒ FINNS SA'DĪS GRAV I EN TRÄDGÅRD I UTKANTERNA AV SHIRAZ.
PÅ GRAVEN ÄR STROFER FRÅN HANS DIKTER INGRAVERADE.

om Hāfīz skulle ha begränsat sig till detta. I själva verket kan det också bra ha varit så. Inte ens när han kom tillbaka från besöket till graven dök han ner i Hāfīz *Dīvān* utan tillbringade kvällen med att läsa en litograferad upplaga av *Anvār-i Suhailī* som han nyligen hade köpt. Också denna bok var populär bland både orientalisterna och lokalbefolkningen och innehöll djurfabler skrivna på enkelt språk – ifall man läser arabiska. För en enspråkig perser var boken svårare att förstå.

Att Wallin var mer intresserad av arabisk än persisk litteratur syns endast delvis i de inköp av manuskript han gjorde på uppdrag av universitetet i Helsingfors. Wallin skaffade visserligen fler manuskript och tryckta böcker på arabiska än på persiska, men han hade också många fler tillfällen att köpa arabiska böcker i Kairo än han hade att köpa persiska böcker under sin korta vistelse i Persien; han var där knappt fyra månader. Då han hade möjlighet, som till exempel i Paris,¹⁸ skaffade Wallin också persiska böcker (i detta fall en kopia av *Gulistān*) enligt de instruktioner han hade fått.

Manuskriptsamlingen i Helsingfors – hur knapp den än är – innehåller några persiska manuskript som Wallin hade med sig hem till Finland. Via dem kan vi få en inblick i vad Wallin var intresserad av, även om vi måste hålla i minnet att inte endast hans personliga smak utan också omständigheterna och hans ekonomiska tillgångar satte gränser för vad han kunde köpa. De enda manuskripten med anknytning till persisk litteratur är Sa' dīs *Gulistān*, dess arabiska kommentar, Sa' dīs *Būstān*, dess turkiska kommentar och *Dīvān* av Hāfīz,¹⁹ därtill al-Ḥalīmīs persisk-turkiska ordbok som riktar sig till turkiskatalande som vill orientera sig i ett utsmyckat persiskt språk.²⁰ Denna samling kan vi väl kalla för ett gör-det-självpaket för nybörjare i persiska på 1800-talet, utökad med den svårare klassikern *Dīvān* som förebilden inom den persiska litteraturen. Manuskriptsamlingen är ytterligare förstärkt med några tryckta persiska böcker, nämligen *Gulistān* och *Pandnāme*, en annan favorit i väst.²¹

Wallin tog naturligtvis universitetets behov och instruktioner i beaktande då han gjorde sina anskaffningar. En forskare som varit mer förtrogen med persisk litteratur skulle emellertid eventuellt ha tillåtit sig att köpa också andra verk. Vad gäller arabisk litteratur kan vi genast urskilja ett fastare och mera personligt grepp bakom anskaffningarna, som innehåller några förvånande men intressanta val – till exempel Voltaires historia om den svenske kungen Karl XII i arabisk översättning och shejk al-Ṭaḥṭāwīs reseskildring från Paris.²²

Då och då hittar vi i Wallins dagböcker och brev tilläggsinformation om manuskript- och bokanskaffningarna. Följaktligen skrev han i dagboken från den 8 januari 1844 om sin likgiltighet inför ett tryckt band innehållande 'Atfārs persiska *Pandnāme* och dess interlinjära arabiska översättning.²³ Men också en iranist skulle troligen ha förhållit sig ganska sval till bandet eftersom *Pandnāme* var en av de vanligaste persiska böckerna, och vi vet utifrån Helsingforsamlingen att Wallin slutligen ändå skaffade en kopia av den.²⁴

Wallin fortsätter brevet till Geitlin från den 15 april 1849 med att göra sig lustig över den vikt perser tillskriver humoralpatologin, en medicinsk teori som hade dominerat från antiken fram till den moderna läkekonstens tillkomst i Europa under renässansen och som fortsatte att dominera inom den arabisk-islamiska traditionella läkekonsten. Han tyckte det var skrattretande att perserna på fullaste allvar tog hänsyn till humoralpatologin vid sina måltider och åt ”het” mat ifall de förmodades lida av en ”kall” sjukdom, och vice versa. Humoralpatologin var visserligen föråldrad, men persernas diet var knappast mera skrattretande än många av dagens populära dieter, som en dag gör anspråk på att vara den ultimata nyckeln till hälsa medan vi därpå följande dag kan läsa i tidningarna hur skadliga de är.

Likaså tyckte Wallin att persernas vördnad för Koranen som materiellt föremål var skrattretande. Det tyckte han också om *istikhāra*, det vill säga att spå genom att slå upp ett exemplar av Koranen (eller *Dīvān* av Hāfīz för den delen) på måfå och läsa den första versen på höger sida.²⁵ Han ansåg att detta var någonting en arab inte skulle göra, åtminstone inte i samma utsträckning.

Efter några positiva kommentarer om perserna och hur de kan jämföras med européer är det något överraskande hur hårda ord Wallin använder om deras nationella karaktär i brevet till Geitlin (15/4 1849): om du vill komma överens med dem måste du behandla araber som vänner och perser som drängar.²⁶ Två gånger sammanfattar han sina åsikter om perserna i negativa ordalag, båda gångerna efter själva resan. I brevet till Geitlin (15/4 1849) konstaterar han först utan omsvep att han inte tycker om perserna som enligt honom är fåfänga och korruperade och jämför dem igen negativt med araberna. Senare i ett brev till greve Muchlinskij i januari 1852, ungefär sju månader före Wallins död, ger han en tillbakablick på vad som verkar vara hans slutomdöme om landet och dess folk: han skriver att han 1848 lärde sig att förakta det smaklösa och degenerade persiska folket.

Wallins inställning till perserna försämrades under hans besök i landet och efter resan verkar det som om han skulle ha bestämt sig för att han inte tyckte om dem. Han måste dock erkänna att vetenskapen och konsten är på en högre nivå bland perserna än bland araberna (brev till Geitlin 15/4 1849). Men till och med här lyckas han vända faktum uppochner. Perserna kan verka mera civiliserade men i verkligheten har de endast halvhjärtat tagit till sig kulturen, som inte når djupare in i deras hjärtan och karaktär. Liknande misräkningar kan skönjas också i andra fall då han med höga förväntningar kom till ett land men lämnade det besviken. Det var endast beduinerna på Arabiska halvön som aldrig svek honom.

Men trots detta slutomdöme är Wallins attityd gentemot och hans uppfattningar om perserna motsägelsefulla. Detta borde vi kanske räkna till hans fördel eftersom en ensidig syn på vad perserna var eller inte var skulle ha stämt illa överens med verkligheten. Bland de perser Wallin mötte måste det ha funnits både irriterande och enfaldiga människor som tyckte om att baktala andra, men också charmiga personligheter som han kunde älska och respektera. Vad vi som läsare måste komma ihåg är att det material vi har tillgång till inte var menat för publicering som sådant. De flesta kommentarer om perserna härstammar från Wallins brev till hans vän Gabriel Geitlin. I breven kunde Wallin fritt framföra sin åsikt om vad han hade sett, precis som vi kan då vi berättar om våra upplevelser i ett främmande land till en vän. Politiskt korrekt språkbruk hörde dock inte 1800-talet till, inte ens i publikationer, och ifall Wallin skulle ha redigerat sina brev eller dagböcker för publicering skulle det fortfarande ha funnits kvar saker som eventuellt skulle ha varit stötande för vår moderna känslighet. Men fastän han inte skulle ha använt sig av ett politiskt korrekt språkbruk enligt vår standard, skulle han säkert ha vägt sina åsikter mera noggrant före publicering. Det är i själva verket lyckosamt att han inte redigerade sina texter. Wallins o censurerade, om än politiskt inkorrekta, röst i breven och dagböckerna är mycket intressantare läsning än en friserad redigerad version någonsin skulle ha varit.

Översättning av Patricia Berg

Noter

- ¹ Se allmänt Aalto 1971.
- ² Brev till Geitlin 13/9 1848, se s. 255.
- ³ Brev till Geitlin 3/3 1847, se Wallin 2013, s. 346.
- ⁴ Dagbok 12/3 1845, se Wallin 2012, s. 305.
- ⁵ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 263.
- ⁶ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 369–370.
- ⁷ Till exempel breven till Geitlin 2/8 1848 och 15/4 1849.
- ⁸ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 350–353.
- ⁹ Dagbok 21/12 1843 i Alexandria, se Wallin 2011, s. 76; dagbok 16/3 1845 i Kairo, se Wallin 2012, s. 308.
- ¹⁰ Dagbok 10/1 1844, se Wallin 2011, s. 103.
- ¹¹ Brev till Geitlin 13/9 1848, se s. 253–254.
- ¹² Brev till Geitlin 13/9 1848, se s. 249.
- ¹³ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 289.
- ¹⁴ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 370.
- ¹⁵ Klassisk och modern persiska står lexikaliskt i stor skuld till arabiskan fastän den grammatiska strukturen har förblivit indo-europeisk, dock mycket förenklad från gammal persiska, närmande sig engelskan i knapphet av grammatikaliska ändelser och enkelhet i morfologin.
- ¹⁶ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 301.
- ¹⁷ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 358.
- ¹⁸ Dagbok 28/8 1843, se Wallin 2010, s. 114.
- ¹⁹ Aro 1958, nr. 77–81.
- ²⁰ Aro 1958, nr. 88.
- ²¹ Aro 1958, s. 15–16.
- ²² Aro 1958, s. 16.
- ²³ Wallin 2011, s. 102.
- ²⁴ Aro 1958, s. 16.
- ²⁵ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 309–310, 330.
- ²⁶ Brev till Geitlin 15/4 1849, se s. 314.

Persisk litteratur

JAAKKO HÄMEEN-ANTTILA

PERSIEN HAR EN LÅNG LITTERÄR TRADITION vars rötter sträcker sig tre millennier tillbaka i tiden. Den klassiska litteraturens period började på 800-talet och fortsatte fram till ca år 1500. Under Wallins vistelse i Persien rådde den så kallade postklassiska perioden, precis innan den västerländska litteraturens inflytande ökade och den moderna litteraturen tog sin början i slutet av 1800-talet.

I motsats till modern västerländsk litteratur ligger tyngdpunkten inom persisk litteratur på poesin, och prosan har snarare utgjort ett slags undantag. Poesin har sex huvudformer: heroisk epik, romantisk epik, *masnavī*-poesi, lyrisk poesi (*ghazal*), hovpoesi (*qasīda*) riktad till mecenater och fyrradig vers.

Hjälteposets främsta förebild var Firdausī (d. 1020) *Shāhnāme* ”Konungarnas bok”, som skildrar Persiens nationella historia under den förislamiska tiden, från världens begynnelse fram till arabernas erövring. I Firdausī verk har kungarna och speciellt deras hjältar, med jätten Rostam i spetsen, en ledande roll. Firdausī behandlade också i förbigående hjältarnas kärleksäventyr, men först i senare litteratur utvecklades det romantiska eposet till en egen genre, vars mästare anses vara Nizāmī (d. 1209). Huvudrollen i dessa verk innehas vanligen av ett kärlekspar som har plockats endera från äldre persisk (t.ex. Khusrau och Shīrīn) eller arabisk (Laylā och Majnūn) berättartradition.

Med *masnavī*-poesi avses korta berättelser skrivna i diktform. Var för sig utgör dikterna inte ett fullt epos, men hopslagna till samlingar kan de vara mycket omfattande. Rūmīs (d. 1273) *Masnavī-ye ma'navī* är en samling i sex delar av berättelser hopplockade från olika källor som Rūmī har gett en

diktform och en mystisk betydelse – *masnavī*-dikter förekom mycket just i mystisk litteratur. En annan betydelsefull *masnavī*-diktare är ‘Atṭār (d. 1220), vars ”Fåglarnas parlament” (*Manṭiq al-ṭayr*) har översatts till så gott som alla stora kulturspråk, och också Sa‘dīs *Būstān* ”Lustgården” har hittat sin väg till åtminstone de viktigaste språken.

De lyriska *ghazal*-dikterna fokuserar på beskrivningar av kärlek och vin, ofta i kombination med varandra. *Ghazal*-genren har två mästare, Ḥāfīz (d. 1390) och Sa‘dī (d. 1292), vars inbördes rivalitet också Wallin nämner i sina brev. I dag har Ḥāfīz uppnått status av Irans nationalpoet och hans *ghazal*-dikter citeras både i skolorna och på gatorna. De persiska *ghazal*-dikterna öppnar sig också för västerländska läsare och såväl Ḥāfīz och Sa‘dī som Rūmī har översatts till de flesta västerländska språk. Däremot har *qaṣīda*-dikterna, som skrevs som lovsånger till mecenater, inte tilldragit sig mycket uppmärksamhet internationellt, och fastän man till exempel har försökt översätta Sa‘dīs *qaṣīda*-dikter har de inte väckt mycket intresse.

I västvärlden gjorde Edward FitzGerald’s översättning av ‘Umar Khayyām (1859) den fyrradiga versen till en känd litteraturgenre, med påföljande epigoner. I Persien har däremot fyrradig vers under den klassiska perioden uppfattats som tillfällighetsdiktning, som inte har ansetts vara en del av den egentliga konstpoesin. Den mest kända poeten inom denna genre är ‘Umar Khayyām (d. 1122), som har tillskrivits en stor mängd fyrradiga verser, men av vars egentliga produktion endast en mycket liten del har bevarats.

Samtidigt som poesin alltid har stått persernas hjärta nära har prosan främst uppfattats som en uttrycksform för vetenskap. Ett undantag utgörs av de korta böckerna med visdomsord, som till exempel ‘Atṭār’s *Pandnāme* ”Rådets bok”, och samlingar bestående av små anekdoter, till exempel Sa‘dīs *Gulistān* ”Rosengården”. *Gulistān* blev på 1600-talet den första persiska bestsellern inom västerländsk litteratur, en litterär sensation jämförbar med ‘Umar Khayyām’s fyrradiga vers. Djurfabler som Ḥusain Vā‘iz Kāshifīs (d. 1505) berömda *Anvir-e Suhailī* åtnjöt också den breda publikens uppskattning, liksom *ta‘ziya*-skådespelen, i vilka de dramatiska skedena i shiiternas historias återupplevdes.

Översättning av Patricia Berg

Arabernas erövring av Persien

KAJ ÖHRNBERG

EN IMAGINÄR GEOGRAFI

I vår västerländska världsbild har det alltid funnits en gräns mellan väst och öst. Men, såsom Ronny Ambjörnsson skrivit, ”Öst och väst är relativa begrepp. Insatta i historien blir de absoluta.”¹ Denna imaginära gräns har konkret gått vid gränsen mot Persien. I Aischylos drama *Perserna* (472 fvt) görs för första gången indelningen i hellener och barbarer, det vill säga icke-hellener, en indelning som upplever en renässans efter 11 september-attackerna med bl.a. filmen *300* om slaget vid Thermopyle. Denna indelning väckte Willy Kyrklunds intresse för världen på den östra sidan av passet men, efter studier i arabiska, persiska, sanskrit och kinesiska, uppskrämd av den religiösa fanatismen i den islamiska världen, beslöt han sig för att ”ödmjukt krypa tillbaka till det grekiska fadershuset”.² Från Aischylos till Willy Kyrklund har den västerländska historien indelat världen i väst och öst, i hellener, Europa, vi och perser, Asien, de andra.³

En liknande imaginär gräns har existerat och existerar än i dag inom det islamiska imperiet. Vid tidpunkten för arabernas erövringståg på 630- och 640-talen gick gränsen mellan Bysans i väst och det sasanidiska imperiet i öst i Mesopotamien. Det blev till en början en kamp mellan umayyaderna i Syrien och ’abbasiderna i Mesopotamien och Persien, men på 1200-talet hade hela den arabisk-islamiska kulturkretsen delats upp i två: den sydliga och sydvästliga arabisktalande kulturen från Atlanten till Persiska viken samt den nordliga och nordostliga persiskt influerade kulturen som sträckte sig

och delvis ännu sträcker sig från Anatolien genom den persiska högplatån och Centralasien till det av muslimerna behärskade Indien. På 1500-talet innehade de sunnitiska osmanturkarna och den shiitiska safaviddynastin de roller som hellenerna och perserna tidigare haft. Man kan också erinra sig det blodiga kriget mellan Irak och Iran på 1980-talet.

ERÖVRINGEN OCH DESS FÖLJDER

Arabernas första expansionskede från 633 till 710-talet inleddes ett år efter profeten Muhammands död. Det existerar inga naturliga gränser i de öknar som fortsätter från Arabiska halvön in i Syro-Palestina och Mesopotamien, områden som på 600-talet behärskades av Bysans och Persien. Arabiska nomader hade i århundraden fritt vandrat med sina kamel- och fårhjordar i dessa öknar. De muslimska makthavarna i Medina ansåg att även dessa araber borde ingå i den islamiska gemenskapen. Muslimernas intrång i ökenområdena 633 ledde dock till konflikt med såväl bysantinerna som perserna. I sammandrabbningarna framgick det klart hur försvagade dessa båda stormakter var efter sitt senaste krig, som slutat så sent som 628.

Här följer en kort, enligt traditionell syn uppgjord kronologisk överblick över händelserna i Persien från 633 till 651:⁴

- Försommaren 633 företar Khālīd ibn al-Walīd den första räden mot det sasanidiska Mesopotamien.
- I juni 637 besegrar Sa'd ibn Abī Waqqāṣ sasaniderna vid Qādisīya, och huvudstaden Ktesifon faller.
- Sommaren 642 besegrar al-Nu'mān ibn 'Amr ibn Muqarrin sasanidernas huvudstyrka vid Nahāvand och detta besegrar hela Mesopotamiens öde, öppnar vägen till den persiska högplatån samt gör slut på det centraliserade motståndet mot araberna.
- Den sista sasanidhärskaren Yazdgerd III dödas av sina egna nära Merv 651, och hans son Pīrūz tar sin tillflykt till Kina.

Den militära erövringen är inte samma sak som de erövrade områdenas arabisering eller islamisering. Det tog upp till flera sekel innan de erövrade områdenas

befolkning antog arabiskan eller islam. Islamiseringen innebar inte heller automatiskt en arabisering.

Persien erbjuder det bästa exemplet på hur de besegrade antog erövrarnas religion, islam. Richard W. Bulliet har i sin forskning kommit fram till att bara 2,5 procent av befolkningen i de erövrade områdena som antog islam gjorde det före 695. År 750 var siffran uppe i 8 procent, och först cirka år 1000 har praktiskt taget alla perser blivit muslimer.⁵ Men i Persien sker någonting exceptionellt: landet är den enda av den första arabiska expansionsvågens erövringar som inte arabiserades. Efter sasanidernas fall verkar det som om hela den persiska kulturen förstummats under några sekler, som Willy Kyrklund konstaterat: ”När den invaderande arabiskan brakade ihop med den sasanidiska persiskan, pehlevi, följde på kraschen en trehundra-årig tystnad. Ur denna tystnad uppstod på niohundralet nyersiskan, enkel, smidig, mycket ljuv, mycket underbar.”⁶

IRAN/PERSIEN

Men hur kommer det sig att Wallin kom till Persien medan vi i dag talar om Iran? Varför har denna artikel konsekvent talat om den arabiska erövringen av Persien trots att de besegrade sasaniderna använde sig av begreppet Iran då de talade om sitt imperium?

I de flesta språk i dag är Iran och Persien synonymer. I lärda sammanhang är det vanligt att man gör en åtskillnad mellan Persien som en politisk enhet, nation (trots att Iran är benämningen som människorna i detta land själva använder!), medan Iran avser de området som är eller har varit en del av den iranska kulturkretsen och språkliga gemenskapen. Geografiskt innefattar detta ”Storiran” delar av Irak, Kaukasien, Centralasien och Afghanistan, och moghulernas Indien inte att förglömma.

I västerländskt språkbruk har den av hellenerna brukade benämningen Persis levt vidare som Persien. Grekerna namngav sina grannar enligt namnet på den provins som låg närmast gränsen, Pärša, helleniserad Persis. Sasaniderna antog benämningen Ērān i sin imperiella propaganda. Härskaren kallades *shāhān-shāh Ērān*, ”kungarnas kung av Iran”, och begreppet *Ērān-shahr* togs i användning för ”det av iranierna behärskade området”. De eröv-

rande araberna kallade området för Fārs eller Fāris efter det grekiska namnet och dess befolkning (även utanför provinsen) för al-Furs, detta på grund av att arabiskan saknar ”p” i sitt alfabet.⁷

Noter

- ¹ Ambjörnsson 1994, s. 60.
- ² Citerat i Wistrand 2009, s. 363.
- ³ Wallin skriver tankeväckande i sitt brev till Gabriel Geitlin 13/9 1848 hur ”Perserna äro fullkomliga Européer eller vesterlänningar till sina seder och tankar”. Se s. 253.
- ⁴ Historieskrivningen som skildrar arabernas erövringar har kommit till relativt sent, minst två sekel efter de händelser den försöker beskriva. Dess pålitlighet har ifrågasatts alltmer sedan 1970-talet, och detta med fog. Den traditionella synen på erövringen av Persien är utmärkt skildrad i Morony 2012, s. 208–215; en mera nyanserad beskrivning som betonar det sasanidiska rikets inbyggda administrativa problem och inte baserar sig på den traditionella läsningen av källmaterialet finns hos Pourshariati 2008, s. 161–285; beträffande problemen med historieskrivningen om erövringen och landets tidiga historia som en del av det islamiska imperiet se Lewental 2011; Savant 2013; Savran 2011. Någonting säger väl också det att det mig veterligen finns endast en monografi som skildrar den arabiska erövringen av Persien, den traditionellt uppbyggda Kolesnikov 1982.
- ⁵ Bulliet 1979, s. 43–63.
- ⁶ Kyrklund 1959, s. 71.
- ⁷ För diskussion om begreppen Persien och Iran i olika skeden av historien, se Savant 2013, s. 8–12; Gnoli 1989; Frye 1968, s. 13; Morgan 1988, s. 1–2.

Om utgåvan

I BAND 5 av *Skrifter* utges Georg August Wallins samtliga kända brev från perioden 8 oktober 1847 till 12 juni 1849, från de här åren har ingen längre dagbok på svenska bevarats. Därtill är fem brev skrivna av Gabriel Geitlin till Wallin inkluderat i bandet. Allt som allt utges här sju brev skrivna av Wallin (8/10 1847, 14/12 1847, 2/8 1848, 13/9 1848, 15/4 1849, 12/6 1849 och 12/6 1849), fem brev till Wallin (3/8 1847, 27/11 1847, 26/4 1848, 9/4 1849 och 8/7 1849), 16,5 originalsidor med listor över väderleksförhållanden och 30 originalsidor med dagsnotiser skrivna på svenska med arabisk skrift samt två originalsidor med listor över utgifter på arabiska och persiska. Originalen till två av breven skrivna av Wallin är försvunna och därför i *Skrifter* 5 utgivna enligt den i *Georg August Wallins reseanteckningar* 1864–1866 utgivna versionen (8/10 1847 och 13/9 1848). Manuskriptbeskrivningarna gäller endast dokument skrivna av Wallin och endast originalhandskrifter.

Georg August Wallin kom fram till Alexandria den 13 december 1843. Han hade ca ett halvt år tidigare rest från Helsingfors via Hamburg, Paris, Marseille och Konstantinopel till Egypten. Resan var en forskningsresa och huvudavsikten var att undersöka de arabiska dialekterna i Egypten och på Arabiska halvön och bekanta sig med wahhabiternas läror. Dagen innan Wallin reste från Alexandria till Kairo antog han den påhittade identiteten som muslimen ‘Abd al-Wālī från Centralasien. Under återstoden av sin ca sex år långa forskningsresa levde han som arab och muslim.

Breven inkluderade i *Skrifter* 5 och skrivna av Wallin innehåller beskrivningar och iakttagelser över tiden i Kairo hösten och vintern 1847, men framför allt över hans resa på norra Arabiska halvön och i Persien från december 1847 till juni 1849. Två av breven är skrivna i Kairo innan avfärden till Arabiska halvön, tre i Baghdad och två i Kairo efter återkomsten från Persien i juni 1849. Listorna över väderleksförhållanden och dagsnotiserna

på svenska med arabisk skrift skrev Wallin under färden på Arabiska halvön och i Persien 1847–1849. De arabiska och persiska listorna över utgifter skrev Wallin i Kairo hösten och vintern 1847.

Wallin skrev under de första åren av sin Mellanösternresa dagbok på svenska och baserade sina brev på dessa dagboksanteckningar. Under åren 1847–1849, som *Skrifter 5* behandlar, var Wallin dock till stor del på resande fot och förde därför inga längre dagboksanteckningar på svenska. Däremot skrev han korta dagsnotiser och väderleksobservationer på svenska med arabisk skrift. Vid längre uppehåll i resandet, som till exempel i Bagdad, skrev han brev hem, delvis baserat på dessa dagsnotiser. I utgåvan är materialet ordnat gruppvis med väderleksobservationerna och dagsnotiserna på svenska med arabisk skrift först, därefter breven och slutligen listor över utgifter. Dagsnotiserna och väderleksobservationerna är placerade först eftersom Wallin skrev dessa under resorna på Arabiska halvön och i Persien och sedan baserade breven på dem. Inom avsnitten är ordningen kronologisk. Materialet är sammanhängande utan längre avbrott. Inga teckningar förekommer.

Wallin skrev på flera olika språk och använde sig av fyra olika alfabet: det latinska, det arabiska, det kyrilliska och det grekiska (i del 5 dock endast det latinska och det arabiska). I hela utgåvan är främmande ord och uttryck skrivna med latinskt, grekiskt eller kyrilliskt alfabet översatta och kommenterade i den löpande kommentaren och i ordförklaringarna. Främmande ord och uttryck skrivna med arabiskt alfabet är translittererade till latinskt alfabet i den löpande texten. Väderleksanteckningar och dagsnotiser skrivna på svenska med arabisk skrift är återgivna enligt originalet med en transkribering till svenska. Listor över utgifter på arabiska eller persiska är återgivna enligt originalet med en översättning till svenska.

Andisningar för läsaren

UTGÅVANS MATERIAL är återgivet diplomatariskt enligt originalhandskrifterna. En del normaliseringar har gjorts för att underlätta förståelsen av materialet. Dessa normaliseringar gäller främst användningen av versaler, skiljetecken och diakritiska tecken (undantaget Wallins arabiska translittereringar i vilka diakritiska tecken inte har införts). Normaliseringar och konsekvensrättelser har företagits i följande fall:

- ☞ Kompletteringar har tillfogats inom [] i de fall läsningen av texten annars försvåras.
- ☞ Textpassager som har förstörts i originaltexterna har markerats med [...].
- ☞ Enstaka bortfall av bokstäver har tillfogats inom [] i de fall läsningen av ordet annars försvåras.
- ☞ Enstaka ord som inte har kunnat tolkas är markerade med [oläsligt].
- ☞ Sidbyte i originaltexterna har markerats med ↯.
- ☞ Gemen bokstav återges med versal i början av mening.
- ☞ Understrykningar återges med kursiv.
- ☞ Utelämnade punkter har införts.
- ☞ Överstrykningar, tillägg, ändringar o.s.v. av Wallins hand i originaltexten återfinns i avsnittet ”Ändringar i handskrifterna”.
- ☞ Persiskans genitiv (i) är upphöjt i originaltexterna, men står i utgåvan som -i.

Allmänna principer för translitterering i utgåvans redaktionella texter:

- ☞ Arabiska ortnamn med egyptologisk anknytning och med etablerad svensk form återges i dess svenska form. Övriga ortnamn translittereras från arabiskan.

- 🦋 Arabiska translittererat enligt *Encyclopaedia of Islam Three* (EI3).
- 🦋 Persiska translittererat enligt Steingass 1892.

Arabiska personnamn

Det arabisk-islamiska manliga namnskicket placerade sin bärare ganska exakt i samhället.

Namnet består i princip av fem olika namnkategorier:

ism, personligt namn som fås vid födseln (t.ex. Muḥammad)

nasab, faderns namn (t.ex. ibn Ya‘qūb, Jakobs son)

nisba, ett eller flera beskrivande namn som berättar varifrån han är hemma, var han studerat, vad hans yrke är, vilken islamisk lagskola han bekänner (t.ex. al-Shāfi‘ī, person som tillhör den shāfi‘itiska lagskolan)

laqab, eventuellt hedersnamn, inte alla förunnat, eller möjligen öknamn (t.ex. Majd al-dīn, religionens ära; al-Ḥāfiẓ, en som kan Koranen utantill; al-Jāḥiẓ, glosögd)

kunya, sonens namn sätts till faderns namn efter att sonen har fötts (Abū al-Ṭāhir, Ṭāhirs far).

Därmed får vi: Abū al-Ṭāhir Muḥammad ibn Ya‘qūb Majd al-dīn al-Shāfi‘ī al-Azharī al-Dasūqī al-Miṣrī. Denna Muḥammad, som är son till Ya‘qūb och far till al-Ṭāhir, bekänner sig till den shāfi‘itiska lagskolan, han har studerat vid al-Azhar, och är hemma i staden Dasūq i Egypten. Hans *laqab* ”religionens ära” visar att han sysslar med och uppskattas inom den religiösa lärdomen. Han kallas möjligen Abū al-Ṭāhir, men också Muḥammad är möjligt, eller Ibn Ya‘qūb eller Majd al-dīn eller något av nisborna.

Många av Wallins vänner bär det personliga namnet (*ism*) ‘Abd + någonting (t.ex. ‘Abdallāh, guds tjänare). Inom islam anser man att gud har 99 ”sköna namn” (*asmā’ al-ḥusnā*), det vill säga attribut till gud i Koranen. Dessa attribut sätts till ordet tjänare för att bilda personliga namn. t.ex. ‘Abd al-Khāliq, skaparens tjänare.

Det arabisk-islamiska namnskicket kvarlevde praktiskt taget oförändrat ända till 1900-talet då det började förenklas. Om allt detta kan man läsa utförligare i Schimmel 1993.

Translitterering av arabiskan och persiskan hos Wallin och i utgåvan

Arabiskan skrivs med en annan skrift vilket gör att återgivandet av den med vårt latinska alfabet utgör ett problem. Då den lärda världen inte har lyckats ena sig om en enhetlig translitterering måste man välja något alternativ och i dagens värld med engelskan som *lingua franca* är det naturligt att ta det engelska som utgångspunkt. Det överraskande är att Wallin efter några strävanden med att bl.a. följa Edward William Lanes olyckliga och kritiserade transkription från 1830-talet mycket snabbt skapade sig ett eget system som står nära dagens engelska. Det är kanske skäl att påpeka att skillnaden mellan translitterering och transkribering är den, att i den förra är det generellt sett inte nödvändigt att känna till uttalet av orden då man överför bokstav för bokstav från ett skriftsystem till ett annat, medan man i transkription åtminstone syftar till att göra det möjligt för läsaren att uttala det skrivna. Wallins system är någonting mellan dessa två.

I den första spalten har vi det arabiska alfabetet, sedan namnet på bokstaven, därefter följer de olika formerna Wallin använder, och till slut det system som utgåvan använder.

ء/ا	alif/hamza	a/ā/ʾ	a/ā/ʾ
ب	bāʾ	b	b
ت	tāʾ	t	t
ث	thāʾ	th	th
ج	jīm/hårt g (i Egypten)	j	j/g
ح	ḥāʾ	h/hh/ch/ḥ	ḥ
خ	khāʾ	kh	kh
د	dāl	d	d
ذ	dhāl	dh	dh
ر	rāʾ	r	r
ز	zāy	z	z
س	sīn	s	s
ش	shīn	sj/sch/sh	sh
ص	ṣād	ṣ	ṣ
ض	ḍād	ʿd/dh/z/ḍ	d
ط	ṭāʾ	ṭ	ṭ

ظ	zāʾ	ʒ/d/ḏs	z
ع	ʿain	ʿ/ʾ	ʿ
غ	ghain	gh	gh
ف	fāʾ	f	f
ق	qāf	ʿ/k/q	q
ك	kāf	k	k
ل	lām	l	l
م	mīm	m	m
ن	nūn	n	n
ه	hāʾ	h	h
و	wāw	v/w	w
ی	yāʾ	j	y

Den klassiska arabiskan har endast tre vokaler: a, i och u men i de olika dialekterna kommer även ett antal andra till användning. Diftongen ”ai/ay” återger Wallin bland annat med ē och diftongen ”au/aw” med o.

Persiskan skrivs också med den arabiska skriften, men inkluderar dessutom några konsonanter som saknas i arabiskan (se s. 471, kommentar 252). Wallin skriver persiska med arabisk skrift endast i Dagsnotiser och i Lista över utgifter. Vid translittererandet av dessa följer utgåvan Steingass 1892. I breven skriver Wallin persiska ord och uttryck med det latinska alfabetet. Dessa återges i Brev, Kommentarer och Ordförklaringar enligt Wallins originalversion med översättning till svenska.

GEORG AUGUST WALLIN

Anteckningar på svenska
med arabisk skrift

WALLIN förde under sina ökenfärder på Arabiska halvön och i Persien anteckningar över väderleken och skrev därtill dagsnotiser, båda på svenska med arabisk skrift. Han skapade ett eget alfabet vars grundprincip var enkel: han ersatte de svenska bokstäverna med de motsvarande arabiska. Det problematiska är att det finns nio vokaler i det svenska språket men i den skrivna arabiskan endast tre (*a, i* och *u*). Wallin löste problemet genom att använda ”överloppskonsonanter” från arabiskan som vokaler i svenskan. Arabiskan har t.ex. tre olika s-ljud, tre olika t-ljud och tre olika h-ljud, och därtill konsonanter som helt enkelt inte har motsvarigheter i svenskan.

ا	A	پ	P
ب	B	ق	Q
-	C	ر	R
د	D	س	S
ع/-ع	E	ش	(SH)
ف	F	ت	T
ج	G	ط	U
ه	H	و	V
ي	I	و	W
خ	J	ث	X
ك	K	ذ	Y
ل	L	ز	Z
م	M	ض	Å
ن	N	غ	Ä
ص	O	ظ	Ö

Eftersom Wallin skrev enligt uttalet använder han t.ex. arabiskans ش (*sh*) bl.a. i följande sammanhang: åtshilliga, inskripshionen, marsh, shelva, shuta. Han följer även ibland sitt eget alfabet då han återger arabiska person- eller ortnamn. Han skrev t.ex. inte ”arab” såsom man skriver det på arabiska عرب utan enligt sitt alfabet اراب och staden ‘Arīsh skrev han اریش och inte som det skrivs på arabiska عريش. Beträffande dubbelkonsonanterna var Wallin inte helt konsekvent. Ibland använde han sig av det arabiska tecknet *shadda* (ˆ)

۲۸	۱۰	۱۰	۱۰
۲۷	۱۰	۱۰	۱۰
۲۶	۱۰	۱۰	۱۰
۲۵	۱۰	۱۰	۱۰
۲۴	۱۰	۱۰	۱۰
۲۳	۱۰	۱۰	۱۰
۲۲	۱۰	۱۰	۱۰
۲۱	۱۰	۱۰	۱۰
۲۰	۱۰	۱۰	۱۰
۱۹	۱۰	۱۰	۱۰
۱۸	۱۰	۱۰	۱۰
۱۷	۱۰	۱۰	۱۰
۱۶	۱۰	۱۰	۱۰
۱۵	۱۰	۱۰	۱۰
۱۴	۱۰	۱۰	۱۰
۱۳	۱۰	۱۰	۱۰
۱۲	۱۰	۱۰	۱۰
۱۱	۱۰	۱۰	۱۰
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۹	۱۰	۱۰	۱۰
۸	۱۰	۱۰	۱۰
۷	۱۰	۱۰	۱۰
۶	۱۰	۱۰	۱۰
۵	۱۰	۱۰	۱۰
۴	۱۰	۱۰	۱۰
۳	۱۰	۱۰	۱۰
۲	۱۰	۱۰	۱۰
۱	۱۰	۱۰	۱۰

۲۸ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد و انت اباد سطرع ستاد سعد
 و عفر کالت و سس و عفر و عفر وی بیشت نوز فرج فرحت محمدان
 ۲۷ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد برکی سطرع ستاد سعدان
 نوز ای یکرا یکد قصرم و عفر تیلد نوز وی حضرت ظن
 عفر وی نوز رکنتین عفر نوز نوز جنین وی وی کن
 ۲۶ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۵ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۴ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۳ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۲ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۱ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲۰ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۹ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۸ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۷ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۶ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۵ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۴ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۳ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۲ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۱ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱۰ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۹ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۸ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۷ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۶ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۵ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۴ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۳ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۲ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر
 ۱ طبل کل ۱۲ و کل ۱۰ فرام تیلد ستاد سعدان بزار امید
 عفر وی نوز و عفر قصرم نوز در عفر کهن عفر

TILL VÄNSTER EN SIDA UR WALLINS VÄDERLEKSANTECKNINGAR PÅ SVENSKA MED ARABISK SKRIFT.
 TILL HÖGER EN SIDA UR ANTECKNINGSBLOCKET MED DAGSNOTISER PÅ SVENSKA MED ARABISK SKRIFT.
 TEXTEN LÄSES FRÅN HÖGER TILL VÄNSTER.

GEORG AUGUST WALLIN

VÄDERLEK TRANSKRIBERAD OCH ÖVERSATT TILL SVENSKA

KRISTEN TIDERÄKNING 16/12 1847–26/11 1848 · ISLAMISK TIDERÄKNING 8/1–29/12 1264

Muḥarram	h 8	8 sso	15 nnw ☽	
	w 9	9 wsw	18,5 wnw ¹ ☽	
	r 10	7,5 – nw ☽	20 nw ☽	
	a 11	6 –	21 no	
20/12	b 12	7 ☉	22,25 n	
	j 13	10 no ¹	21,5 no	
	d 14	6,5 – sw	25 sw	
	h 15	16,75 nno	22 nw ¹	
	w 16	10,5 nw –	27,5 – ☽	
al-Ṭūr	r 17	5 – –	23 nw	25/12
	a 18	10 no	22,25 nw ☽	
	b 19	10 nno	24,75 nw ¹	
	j 20	11 nno	24,5 w	
	d 21	14 ono ☽ –	25 ssw ☽	
	h 22	12 ono ☽ w ¹	22,5 w ¹ ☽	
	w 23	14,75 ☽ ono w ¹	23 w ¹ ☽ ☼	
Muḥarram	r 24	15 ono nno ○ – ○	ssw 25 ssw ○	
	a 25	15,5 nno ☽	24 ☽ ☽ w	
	b 26	14,5 nno ☽ ☽	21,5 – ☽	
	j 27	17 nno ☽ – wnw	23 wnw ☽ wnw ¹	
5	d 28	19 nno ☽ sw ¹	24 wnw ¹ ☽	
	h 29	14,5 nno ☽ –	22 wnw ☽ ☽	
Ṣafar	w 1	13,75 nno ☽ –	23,75 wsw ○	
	r 2	14 nno ☽	21 – ☽	
	a 3	18,5 nno ☽	24,75 wsw ☽	
10	b 4	19 n ☽ ☼	24 ssw ☽ –	
	j 5	20 n ☽	24 wsw ☽	
	d 6	20 – ☽	26 wsw ☽	
	h 7	19,5 – ☽ ssw	25 ssw ¹ ☽	på väg
	w 8	{ } ☼ nw ☼ 22,5 ☽ sso	25 nnw ☽	

VÄDERLEK

		VÄDERLEK		
		KRISTEN TIDERÄKNING 16/12 1847-26/II 1848 · ISLAMISK TIDERÄKNING 8/I-29/12 1264		
	١٥ ن٥	٨ س٥	٨٥	محرم
	١٨,٥ ون٥	٩ وس٥	٩ و	
	٢٠ ن٥	٧,٥ ن٥	١٠ ر	
	٢١ نص	- ٦	١١١	
	٢٢,٢٥ ن	٧ ⊕	١٢ ب	٢٠/١٢
	٢١,٥ نص	١٠ نص'	١٣ ح	
	٢٥ سو	٦,٥ سو -	١٤ د	
	٢٢ نو'	١٦,٧٥ ننص	١٥ ه	
	٢٧,٥ ن٥	١٠,٥ نو -	١٦ و	
٢٥/١٢	٢٣ نو	٥ --	١٧ ر	الطور
	٢٢,٢٥ ن٥	١٠ نص	١٨١	
	٢٤,٧٥ نو'	١٠ ننص	١٩ ب	
	٢٤,٥ و	١١ ننص	٢٠ ح	
	٢٥ س٥	١٤ صنص -	٢١ د	
	٢٢,٥ و'	١٢ صنص و'	٢٢ ه	
	٢٣ و' و'	١٤,٧٥ صنص و'	٢٣ و	
	٢٥ س٥	١٥ صنص ننص -	٢٤ ر	محرم
	٢٤ و'	١٥,٥ ننص	٢٥ ا	
	٢١,٥ -	١٤,٥ ننص	٢٦ ب	
	٢٣ ون٥ ون٥	١٧ ننص -	٢٧ ح	
	٢٤ ون٥	١٩ ننص سو'	٢٨ د	٥
	٢٢ ون٥	١٤,٥ ننص -	٢٩ ه	
	٢٣,٧٥ وس٥	١٣,٧٥ ننص -	١ و	صفر
	٢١ -	١٤ ننص	٢ ر	
	٢٤,٧٥ وس٥	١٨,٥ ننص	٣ ا	
	٢٤ س٥ -	١٩ ن	٤ ب	١٠
	٢٤ وس٥	٢٠ ن	٥ ح	
	٢٦ وس٥	٢٠ -	٦ د	
الدرج	٢٥ س٥	١٩,٥ س٥	٧ ه	
	٢٥ ن٥	٢٢,٥ س٥	٨ و	

GEORG AUGUST WALLIN

15	r 9	10 – ○ wnw	23 wnw ○	
	a 10	12 ☼ nno	19 – ☼ ↙	
	b 11	12 – ☼	24 ○ s	al-Sharm
	j 12	15 wnw ☼	23 wnw ☼	
	d 13	11 n ☼	24 wsw ☼	
20	h 14	13 n ○	24 so ○	
	w 15	13 n ○	25 ono ○	
	r 16	15 – ○ n	25 – ☼	
	a 17	18 n ☼ ○	26 sso ☼	havet
	b 18	☼ ☼ 19 ☼ w nw ¹	24 nnw ¹ ☼	Burqān – Yabū' – Shuwaish
25	j 19	13 n ☼ w ¹	24 ○ w ²	al-Muwailih
	d 20	12,5 ○ n	23 ○ w	
	h 21	10 ☼ – wnw	22,5 ☼ wnw	
	w 22	15 ☼ no sw τ	17,75 – τ τ	
	r 23	10 ☼ no	24 ssw ○	
30	a 24	11 ○ ono	23 sw ○	
	b 25	13 ○ ono	23 w ○	
I/II	j 26	ξ ξ τ 16 ono τ wnw	21 wnw ¹ ○ ☼ τ wnw ²	
	27	13 – ○	23,5 ○ sw ↙	
	h 28	13 – ○	23,5 wnw ○	
	w 29	13 – ○ wnw	26 wnw ○	
V/II	r 30	14,5 – ○	26 wnw ○	
Rabī' al- awwal	a 1	14,5 – ○ wnw	27 ○ wnw	
	b 2	14 ono ○ – ssw	27,75 ○ sw	
	j 3	18 ono ☼ ☼ sw	27 ☼ sw	
	d 4	21 – ☼ w	24 ☼ w ¹	
X/II	h 5	☼ 20 ☼ so	22,5 ☼ wnw	på väg
	w 6	15 – ☼	22 ☼ nw	beduiner Banī 'Uqba
	r 7	15 ○ ☼	29 ○ no	
	a 8	13[,15 ○ – wsw	27,25 ○ wsw	
	b 9	16 ○ no ☼	29,5 ☼	
XV/II	j 10	19 ☼ –	31 ☼ sw	
	d 11	15 ○ –	31 ☼ ssw	
	h 12	ξ ξ ☼ 21 sso ○	28 ○ w	

VÄDERLEK

	٢٣ ونو ○	١٠- ونو ○	٩ ر	١٥
	١٩- ڳ ڳ	١٢ ڳ ننص	١٠ ا	
الشرم	٢٤ ○ س	١٢- ڳ	ب ١١	
	٢٣ ونو ڳ	١٥ ونو ڳ	ح ١٢	
	٢٤ وسو ڳ	١١ ن ڳ	د ١٣	
	٢٤ سص ○	١٣ ن ○	ه ١٤	٢٠
	٢٥ صنص ○	١٣ ن ○	و ١٥	
	٢٥- ڳ	١٥- ن ○	ر ١٦	
البحر	٢٦ سسص ڳ	١٨ ن ڳ ○	١٧ ا	
برقان- بيوع - شويش	٢٤ ننو' ڳ	١٩ ڳ و نو'	ب ١٨	
المويلح	٢٤ ○ و'	١٣ ن ڳ و'	ح ١٩	٢٥
	٢٣ ○ و	١٢,٥ ن ○	د ٢٠	
	٢٢,٥ ڳ ونو	١٠ ڳ- ونو	ه ٢١	
	١٧,٧٥ T T	١٥ ڳ نص سو T	و ٢٢	
	٢٤ سسو ○	١٠ ڳ نص	ر ٢٣	
	٢٣ سو ○	١١ ○ صنص	ا ٢٤	٣٠
	٢٣ ○ و	١٣ ○ صنص	ب ٢٥	
	٢١ ونو' ○ ڳ T ونو'	١٦ صنص T ونو	ح ٢٦	I/II
	٢٣,٥ ○ سو ڳ	١٣- ○	٢٧	
	٢٣,٥ ونو ○	١٣- ○	ه ٢٨	
	٢٦ ونو ○	١٣- ○ ونو	و ٢٩	
	٢٦ ونو ○	١٤,٥- ○	ر ٣٠	V/II
	٢٧ ونو ○	١٤,٥- ○ ونو	ا ٣١	ربيع الاول
	٢٧,٧٥ ○ سو	١٤ صنص ○- سسو	ب ٣٢	
	٢٧ ڳ سو	١٨ صنص ڳ سو	ح ٣٣	
	٢٤ ڳ و'	٢١- ڳ و	د ٣٤	
الدرج	٢٢,٥ ڳ ونو	٢٠ ڳ سص	ه ٣٥	X/II
عرب بنى عقبه	٢٢ ڳ نو	١٥- ڳ	و ٣٦	
	٢٩ ○ نص	١٥ ○ ڳ	ر ٣٧	
	٢٧,٢٥ ○ وسو	١٣[١] ○- وسو	ا ٣٨	
	٢٩,٥ ڳ	١٦ ○ نص ڳ	ب ٣٩	
	٣١ ڳ سو	١٩- ڳ	ح ٤٠	XV/II
	٣١ ڳ سسو	١٥- ○	د ٤١	
	٢٨ ○ و	٢١ سسص ○ { }	ه ٤٢	

GEORG AUGUST WALLIN

	w 13	13 ○ –	30 no ○ 𐤊	
	r 14	14 ○ –	29 ○ sw	
20/2	a 15	15 – ○	29 ssw ○	[på] väg
	b 16	16 – ○	31 ○ w ¹ so ²	
	j 17	14 so ² ○	31 ○ no ¹ w	
	d 18	23,5 ○ –	30 ssw ○	
	h 19	18 sw ○	29 nw ○ ˆ	
25/2	w 21 [sic]	11 ○ – ⊕	27 ○	
	r 21	10 ○ ono	25 ○ ono	
	a 22	7 ○ ⊥ – ono	23 ono	beduiner 'Aḫyāt ft Ḥasma
	b 23	5 ○ ⊥ –	22 wnw ○	
	j 24	7 ○	22 ono ○	
1/3	d 25	7 ○ ⊕	20 ○ w	
	h 26	9 ○ – wnw	25 ○ sw	
	w 27	10 ○ –	21 sso n	
	r 28	11 ○ n ono ¹	24 ono	
5/3	a 29	14 ○ – ono ¹	25 ○ oso 𐤊	
Rabī' al- thānī	b 1	11 ○ – sso	26 ○ ssw ¹	
	j 2	11 ○ – no s	25 ○ s'w	
	d 3	10 ○ – ssw	26 ○ ssw ¹	beskydd till al-Zāwiya
	h 4	7 ○ no ¹	20 ○ no n	
10/3	w 5	7 ○ – wnw	21 ○ wnw ¹	
	r 6	11 ○ – nnw	20,75 ○ sso	Sālim dog
	a 7	7 ○ – w	22 w	Wādī 'Uwainid
	b 8	5 ○ – ono	23,5 ono	
	j 9	8 ○ – ⊕	25 ⊕ sw	
15/3	d 10	10 ○ – nnw	29 ○ nnw	på väg
	h 11	15 – ○ ono	28 ○ ono	Tabūk
	w 12	14 ○ – w ¹	28 ○ w ¹	
	r 13	10 ⊕ ˆ	24 ○ s	
	a 14	11 ⊕ nnw	24 ⊕ nnw 𐤎	
20/3	b 15	10 ○ – nnw	21 ○ nw	
	j 16	10 ○ – nw	23 ○ nw 𐤊	
	d 17	12 ⊕ – nw	28 ⊕ nw	

VÄDERLEK

	٣٠ نص ٥ ٣	١٣ - ٥	و ١٣	
	٢٩ سو ٥	١٤ - ٥	ر ١٤	
درب	٢٩ سسو ٥	١٥ - ٥	١٥١	٢٠٢
	٣١ و١ نص٢ ٥	١٦ - ٥	ب ١٦	
	٣١ نص١ و ٥	١٤ نص١ ٥	ح ١٧	
	٣٠ سسو ٥	٢٣,٥ - ٥	د ١٨	
	٢٩ نو ٥	١٨ سو ٥	ه ١٩	
	٢٧ ٥	١١ - ٥	و ٢١ [sic]	٢٥٢
	٢٥ صنص ٥	١٠ صنص ٥	ر ٢١	
عرب عطيات في جسمه	٢٣ صنص ٥	٧ - ٥	٢٢١	
	٢٢ ونو ٥	٥ - ٥	ب ٢٣	
	٢٢ صنص ٥	٧ ٥	ح ٢٤	
	٢٠ و ٥	٧ ٥	د ٢٥	١١٣
	٢٥ سو ٥	٩ - ونو ٥	ه ٢٦	
	٢١ سسص ن ٥	١٠ - ٥	و ٢٧	
	٢٤ صنص ٥	١١ ن صنص١ ٥	ر ٢٨	
	٢٥ صصص ٥	١٤ - صنص١ ٥	٢٩١	٥١٣
	٢٦ سسو١ ٥	١١ - سسص ٥	ب ١	ربيع الثاني
	٢٥ سو ٥	١١ - نص س ٥	ح ٢	
دخيل للزاويه	٢٦ سسو١ ٥	١٠ - سسو ٥	د ٣	
	٢٠ نص ن ٥	٧ نص١ ٥	ه ٤	
	٢١ ونو١ ٥	٧ - ونو ٥	و ٥	١٠١٣
مات سالم	٢٠,٧٥ سسص ٥	١١ - ننو ٥	ر ٦	
وادي عويند	٢٢ و ٥	٧ - و ٥	٧١	
	٢٣,٥ صنص ٥	٥ - صنص ٥	ب ٨	
	٢٥ سو ٥	٨ - ٥	ح ٩	
الدرب	٢٩ ننو ٥	١٠ - ننو ٥	د ١٠	١٥١٣
تبوك	٢٨ صنص ٥	١٥ - صنص ٥	ه ١١	
	٢٨ و١ ٥	١٤ - و١ ٥	و ١٢	
	٢٤ س ٥	١٠ سو ٥	ر ١٣	
	٢٤ سو ننو ٥	١١ سو ننو ٥	١٤١	
	٢١ نو ٥	١٠ - ننو ٥	ب ١٥	٢٠١٣
	٢٣ نو٥ ٥	١٠ - نو ٥	ح ١٦	
	٢٨ سو نو ٥	١٢ - سو نو ٥	د ١٧	

GEORG AUGUST WALLIN

	h 18	16 ☽ – wsw	27 ☽ wsw ¹	
	w 19	14 ☽ – wsw – wsw	27 ☽ wsw ¹	
25/3	r 20	16 ☉ – w ¹	24 ☉ w ¹	
	a 21	11,75 ☉ –	24 ☉ w	
	b 22	12 ☽ – – ☉	24 ☽ w ¹	
	j 23	10 ☉ – oso	24 ☉ nnw	
	d 24	11 ☉ – oso nnw	21 ☉ nno	
30/3	h 25	6 ☽ no	18 ☉ no	
	w 26	4 ☉ n	15 ☉ no	
1/4	r 27	5,5 ☉ – so	20 ☉ ono	
	a 28	8 ☽ – ☉	22 ☽ ∴ ☉	dödandet av Ibn Dhi'b
	b 29	8 ☉ – ☉	26 ☉ nnw	dröm om min mor
	j 30	11 ☉ nw –	24 ☉ – s° { }	
5/4 Jumādā al- ūlā	d 1	10 ☽ nw ¹ ∴ n ¹	20 ☉ n ¹	
	h 2	6 ☉ – o	25 ☉ ☉	på väg
	w 3	8 ☉ – so	26 ☽ oso – sw { }	
	r 4	8 ☉ – n	27 ☽ { } ∴ nw ☉	beduiner i al-jau
	a 5	9 ☉ no ¹	27 ☉ no ☽	
10/4	b 6	9 ☉ no	29 ☉ nw	al-jau
	j 7	9 ☉ sw sw	30 ☉ sw	gräl mellan beduinerna
	d 8	9 ☉ – sw	31 ☽ sw	
	h 9	18 ☽ –	31 ☽ sw ^{ε1}	
	w 10	15 ☽ – w	28 ☽ w ^{ε1}	
15/4	r 11	16,5 ☽ – ☉	31 ☽ ssw°	
	a 12	10 – ☉ no	31 ☉ no sw	på väg
	b 13	15 ☉ s nw	32 ☉ ☉ sw ¹	
	j 14	18 ☉ – sw ¹	30 ☉ sw ¹	
	d 15	13 ☉ o	28 ☉	Taimā
20/4	h 16	14 ☉ no	28 ☉ no	
	w 17	16 ☉ –	26 ☉	
	r 18	15 ☉ n	27 ☉ –	
	a 19	13 ☉ – nw	27,5 ☉ nw	
	b 20	15 ☉ –	30 ☉ so – no	
25/4	j 21	18 ☉ –	31 ☉	

VÄDERLEK

	٢٧ ٴسوٴ	١٦ ٴسو	١٨ هـ	
	٢٧ ٴسوٴ	١٤ ٴسو - سوٴ	١٩ و	
	٢٤ ٴسوٴ	١٦ ٴسوٴ	٢٠ ر	٢٥١٣
	٢٤ ٴسوٴ	١١,٧٥ -	٢١ ا	
	٢٤ ٴسوٴ	١٢ ٴسوٴ - -	٢٢ ب	
	٢٤ ٴننوٴ	١٠ - صصص	٢٣ ح	
	٢١ ٴننص	١١ - صصص ننوٴ	٢٤ د	
	١٨ ٴنص	٦ ٴنص	٢٥ هـ	٣٠١٣
	١٥ ٴنص	٤ ٴن	٢٦ و	
	٢٠ ٴننص	٥,٥ - صص	٢٧ ر	١١٤
قتل ابن ذئب	٢٢ ٴسوٴ	٨ ٴسوٴ -	٢٨ ا	
درظم صم مين مصر	٢٦ ٴننوٴ	٨ ٴسوٴ -	٢٩ ب	
	٢٤ ٴسوٴ - سوٴ	١١ ٴنوٴ -	٣٠ ح	
	٢٠ ٴنٴ	١٠ ٴسوٴ -	١ د	٥١٤ جمادى الاولى
الدرج	٢٥ صٴ	٦ - صٴ	٢ هـ	
	٢٦ ٴصصص - سوٴ	٨ - صص	٣ و	
عرب الجو	٢٧ ٴسوٴ	٨ - نٴ	٤ ر	
	٢٧ ٴنصٴ	٩ ٴنصٴ	٥ ا	
الجو	٢٩ ٴنوٴ	٩ ٴنصٴ	٦ ب	١٠١٤
حوشه بين العرب	٣٠ ٴسوٴ	٩ سوٴ سوٴ	٧ ح	
	٣١ ٴسوٴ	٩ - سوٴ	٨ د	
	٣١ ٴسوٴ	١٨ ٴسوٴ -	٩ هـ	
	٢٨ ٴسوٴ	١٥ ٴسوٴ - و	١٠ و	
	٣١ ٴسسوٴ	١٦,٥ ٴسوٴ -	١١ ر	١٥١٤
الدرج	٣١ ٴنص سوٴ	١٠ - نص	١٢ ا	
	٣٢ ٴسوٴ	١٥ سوٴ نوٴ	١٣ ب	
	٣٠ ٴسوٴ	١٨ سوٴ -	١٤ ح	
تيمما	٢٨ ٴسوٴ	١٣ صٴ	١٥ د	
	٢٨ ٴنص	١٤ ٴنص	١٦ هـ	٢٠١٤
	٢٦ ٴسوٴ	١٦ -	١٧ و	
	٢٧ -	١٥ سوٴ	١٨ ر	
	٢٧,٥ سوٴ	١٣ سوٴ -	١٩ ا	
	٣٠ سوٴ - نص	١٥ -	٢٠ ب	
	٣١ ٴسوٴ	١٨ -	٢١ ح	٢٥١٤

GEORG AUGUST WALLIN

Fuqara-beduiner	d 22	18 ○ so ¹	30 ☼ so { } ☼	
	h 23	17 ○ so ¹	31 ☼ o { } ☼	al-Khaula
på väg	w 24	18 ○ – sw	32 ○ sw o	på väg
	r 25	20 ○	31 ○ nw	
30/4	a 26	19 ○ ⊕	32 ○ sw	
	b 27	19 ○ –	31 ○ sw ¹	
	j 28	17 ○ –	30 ○ sw ^{s2}	Ḥāyil
	d 29	17 ○ no	29	
Jumādā al-thāniya	h 1	15 ○ –		
5/5	w 2	15 ○ –	30 ○ sw	
	r 3	16 ☼ –	31 ○ oso	khamasin-vindens ylande
	a 4	17 ○ ssw	35 ○ so ¹	
	b 5	24 ○ –	34 ☼ { } ☼ s ^{s2}	
	j 6	23 ○ sw ¹	36 ☼ s s ^{s2}	
10/5	d 7	25 ☼ nnw	32,25 ☼ ono	
	h 8	21 ☼ – sw	34 ☼ sw	
	w 9	16 ☼ –	30,5 ☼ w	
	r 10	15 ☼ –	31 ○	
	a 11	21 ☼ no ∆	36 ☼ s ¹	
15/5	b 12	18 ☼ no ∆	35 ☼ no ∆	
	j 13	sw ¹ ☼ 24 sw ☼	24,5 [sic] ☼ sw so ^{s1} ☼	
	d 14	22 ☼ so	35 ☼ nw	
	h 15	22 ☼ no	35 ○ – – no ¹	
	w 16	20 ☼ no	33 ○ no	
20/5	r 17	20,5 ○ – no	35 ○ o ∆	
	a 18	23 ☼ – ∆ ○ nno	32,5 ☼ nw	
	b 19	nw 20 ○ nw	34 ○ no	
	j 20	20 ○ no	32 ○ ⊕ no	
	d 21	20 ○ – –	34 ○ nw	
25/5	h 22	15,5 ○ – –	34 ○ nw	
	w 23	22 ○ no	35 ○ nw	
	r 24	18 ○ – so	36 ○ so	
	a 25	19 ○ – so ¹	37 ○ so ¹ ☼ ∆	
	b 26	20 ○ – so ¹	37,5 ○ so ¹ ☼ nnw	

VÄDERLEK

	٣٠ ⚡ ص { } { } ⚡	١٨ ⚡ ص'	د ٢٢	عرب فقره
الخولة	٣١ ⚡ ص { } { } ⚡	١٧ ⚡ ص'	ه ٢٣	
الدرج	٣٢ ⚡ سو ص	١٨ ⚡ سو -	و ٢٤	الدرج
	٣١ ⚡ نو	٢٠ ⚡	ر ٢٥	
	٣٢ ⚡ سو	١٩ ⚡ ⊕	٢٦ ا	٣٠١٤
	٣١ ⚡ سو'	١٩ ⚡ -	ب ٢٧	
حابل	٣٠ ⚡ سو'	١٧ ⚡ -	ح ٢٨	
	٢٩	١٧ ⚡ نص	د ٢٩	
		١٥ ⚡ -	ه ١	جمادى الثانيه
	٣٠ ⚡ سو	١٥ ⚡ -	و ٢	٥١٥
هر الخماسين	٣١ ⚡ ص	١٦ ⚡ -	ر ٣	
	٣٥ ⚡ ص'	١٧ ⚡ سو	ا ٤	
	٣٤ ⚡ { } { } { } ⚡ س'	٢٤ ⚡ -	ب ٥	
	٣٦ ⚡ س س'	٢٣ ⚡ سو'	ح ٦	
	٣٢,٢٥ ⚡ صص	٢٥ ⚡ ننو	د ٧	١٠١٥
	٣٤ ⚡ سو	٢١ ⚡ سو -	ه ٨	
	٣٠,٥ ⚡ و	١٦ ⚡ -	و ٩	
	٣١ ⚡	١٥ ⚡ -	ر ١٠	
	٣٦ ⚡ س'	٢١ ⚡ نص ::	ا ١١	
	٣٥ ⚡ نص ::	١٨ ⚡ نص ::	ب ١٢	١٥١٥
	٢٤,٥ [sic] ⚡ سو صص' ⚡	سو' ⚡ سو ⚡	ح ١٣	
	٣٥ ⚡ نو	٢٢ ⚡ ص	د ١٤	
	٣٥ ⚡ -- نص'	٢٢ ⚡ نص	ه ١٥	
	٣٣ ⚡ نص	٢٠ ⚡ نص	و ١٦	
	٣٥ ⚡ ص ::	٢٠,٥ ⚡ نص	ر ١٧	٢٠١٥
	٣٢,٥ ⚡ نو	٢٣ ⚡ :: ننص	ا ١٨	
	٣٤ ⚡ نص	نو ٢٠ ⚡ نو	ب ١٩	
	٣٢ ⊕ ⚡ نص	٢٠ ⚡ نص	ح ٢٠	
	٣٤ ⚡ نو	٢٠ ⚡ --	د ٢١	
	٣٤ ⚡ نو	١٥,٥ ⚡ --	ه ٢٢	٢٥١٥
	٣٥ ⚡ نو	٢٢ ⚡ نص	و ٢٣	
	٣٦ ⚡ ص	١٨ ⚡ ص -	ر ٢٤	
	٣٧ ⚡ صص' ::	١٩ ⚡ صص'	ا ٢٥	
	٣٧,٥ ⚡ صص' ⚡ ننو	٢٠ ⚡ صص'	ب ٢٦	

GEORG AUGUST WALLIN

30/5	j 27	24 ⊙ nnw	37,5 ⊙ n	
	d 28	23 ⊙ no	34,5 ⊙ nnw	
1/6	h 29	22 ⊙ n n ¹	32 ⊙ n ¹	
	w 30	21 ⊙ – n n ¹	34 ⊙ n ¹	
Rajab	r 1	27 – nnw	39 nnw —	beduiner och på väg
	a 2	23 nno	39 nnw	
5/6	b 3	21 –	36 sw ^{*1}	
	j 4	20 sw	38 sw ¹ nw ¹ –	al-Judhāmīya 𐤎𐤊
	d 5	20 –	39 n	
	h 6	16 n	38 nw sw	
	w 7	17 – n	40 sw	
10/6	r 8	19,5 n	40 nw	
	a 9	23 nw	38 nw	
	b 10	21 n	40 nw	
	j 11	23 n	40 nw	
	d 12	21 – nw	44 ⊙ ⊕	
15/6	h 13	22 nw	42 ⊕	
	w 14			al-Mashhad
	r 15	24	41 nw	
	a 16	27 nnw	42 sw	
	b 17	28 nnw	42,5 nnw	
20/6	j 18	28,5 n	44 –	från al-Mashhad
	d 19	28 w –	37 –	al-Ḥilla
	h 20	25 w ⊙	40	
	w 21	27 nw	38 –	från al-Ḥilla
	r 22	27 nw †	44,5 ⊙ nw ^{*1}	
25/6	a 23	28 nw † ⊙	41 ⊙ nw	Baghdād
	b 24	27 nw ⊙	40 nw	
	j 25	26 nw –	40 nw	
	d 26	27 n –	40 –	
	h 27	27 s w	40,5 – nw 𐤎𐤊	
	w 28	29 nw nw ¹	39,25 nw ¹	
1/7	r 29	27,5 nw nw ¹	39 nw	
Sha'bān	a 1	25 nw	38,5 –	
	b 2	25 nw	40 nw	

VÄDERLEK

	٣٧,٥ ن	٢٤ ن	ح ٢٧	٣٠/٥
	٣٤,٥ ن	٢٣ نص	د ٢٨	
	٣٢ ن	٢٢ ن	هـ ٢٩	١/٦
	٣٤ ن	٢١ ن	و ٣٠	
عرب ودرج	٣٩ ن	٢٧ ن	ر ١	رجب
	٣٩ ن	٢٣ نص	٢١	
	٣٦ سو	٢١ -	ب ٣	٥/٦
الجداميه	٣٨ سو	٢٠ سو	ح ٤	
	٣٩ ن	٢٠ -	د ٥	
	٣٨ نو سو	١٦ ن	هـ ٦	
	٤٠ سو	١٧ ن	و ٧	
	٤٠ نو	١٩,٥ ن	ر ٨	١٠/٦
	٣٨ نو	٢٣ نو	٩١	
	٤٠ نو	٢١ ن	ب ١٠	
	٤٠ نو	٢٣ ن	ح ١١	
	٤٤	٢١ نو	د ١٢	
	٤٢	٢٢ نو	هـ ١٣	١٥/٦
المشهد			و ١٤	
	٤١ نو	٢٤	ر ١٥	
	٤٢ سو	٢٧ ن	١٦١	
	٤٢,٥ ن	٢٨ ن	ب ١٧	
من المشهد	٤٤ -	٢٨,٥ ن	ح ١٨	٢٠/٦
الحلة	٣٧ -	٢٨ و -	د ١٩	
	٤٠	٢٥ و	هـ ٢٠	
من الحلة	٣٨ -	٢٧ نو	و ٢١	
	٤٤,٥ نو	٢٧ نو	ر ٢٢	
بغداد	٤١ نو	٢٨ نو	٢٣١	٢٥/٦
	٤٠ نو	٢٧ نو	ب ٢٤	
	٤٠ نو	٢٦ نو -	ح ٢٥	
	٤٠ -	٢٧ ن -	د ٢٦	
	٤٠,٥ نو	٢٧ س و	هـ ٢٧	
	٣٩,٢٥ نو	٢٩ نو نو	و ٢٨	
	٣٩ نو	٢٧,٥ نو نو	ر ٢٩	١/٧
	٣٨,٥ -	٢٥ نو	١١	شعبان
	٤٠ نو	٢٥ نو	ب ٢	

GEORG AUGUST WALLIN

	j 3	26 nno	39,5 –	
5/7	d 4	28 nno	40 nw	
	h 5	30 nno	41,5 nw ¹ ∙	
	w 6	29,75 nw	41 – /nw	
	r 7	30,25 nw	41,5 – so	
	a 8	30,5 n	46 so	[flytt till] annan khan
10/7	b 9	32 – so	48,5 –	
	j 10	33 –	47,5 /so	
	d 11	32 –	46,5 nw	
	h 12	o [°] 35 ð –	49 so ð	
	w 13	35 n ð –	46 nw ð	
15/7	r 14	34,5 nno ð – nw	48,5 nw ○	
	a 15	33,5 ð –	48,75 ○ – ð	
	b 16	34 ð –	48 ○ s	
	j 17	34,5 ð nw	49 ○ nw	
	d 18	32,5 ○ nw ¹	50,5 wnw ¹	
20/7	h 19	32 nw	47,5 nw ¹	
	w 20	33 nw ¹	48 nw	
	r 21	31 – nw	47 nw	
	a 22	33 no	47,5 nw ʒ	
	b 23	31 nw	47,5 nw	
25/7	j 24	31,25 –	48 nw	
	d 25	31,25 nw ¹	47 nw ¹	
	h 26	31 – nw	45,5 nw	i solen 61°
	w 27	30,5 nw nw ¹ ∙	48 nw ^{1e} ∙	
	r 28	31 nw ¹	46 nw	
30/7	a 29	32 nw	45 nw	
	b 30	30,25 nw	43,5 nw ¹	
1/8 Ramaḍān	j 1	29 nw	43 nw ¹	
	d 2	29 nw nw ¹	42,5 nw ¹	
	h 3	30 nw ¹	43,5 /nw	
	w 4	28,5 –	45,5 /nw	
	r 5	32 –	45 /nw –	
	a 6	31,5 /nw	44 nw	
	b 7	28,5 – nw	43 nw	

VÄDERLEK

	٣٩,٥ -	٢٦ ننص	ح ٣	
	٤٠ نو	٢٨ ننص	د ٤	٥١٧
	٤١,٥ نو' .	٣٠ ننص	ه ٥	
	٤١ - /نو	٢٩,٧٥ نو	و ٦	
	٤١,٥ - سص	٣٠,٢٥ نو	ر ٧	
خان آخر	٤٦ سص	٣٠,٥ ن	ا ٨	
	٤٨,٥ -	٣٢ - سص	ب ٩	١٠١٧
	٤٧,٥ /سص	٣٣ -	ح ١٠	
	٤٦,٥ نو	٣٢ -	د ١١	
	٤٩ سص ☼	ص ٣٥ ☼ -	ه ١٢	
	٤٦ نو ☼	ن ٣٥ ☼ -	و ١٣	
	٤٨,٥ نو ○	٣٤,٥ ننص ☼ - نو	ر ١٤	١٥١٧
	٤٨,٧٥ ○ - ☼	٣٣,٥ ☼ -	ا ١٥	
	٤٨ ○ س	٣٤ ☼ -	ب ١٦	
	٤٩ نو ○	٣٤,٥ ☼ نو	ح ١٧	
	٥٠,٥ ونو'	٣٢,٥ ○ نو'	د ١٨	
	٤٧,٥ نو'	٣٢ نو	ه ١٩	٢٠١٧
	٤٨ نو	٣٣ نو'	و ٢٠	
	٤٧ نو	٣١ - نو	ر ٢١	
	٤٧,٥ نو ك	٣٣ نص	ا ٢٢	
	٤٧,٥ نو	٣١ نو	ب ٢٣	
	٤٨ نو	٣١,٢٥ -	ح ٢٤	٢٥١٧
	٤٧ نو'	٣١,٢٥ نو'	د ٢٥	
في الشمس ° ٦١	٤٥,٥ نو	٣١ - نو	ه ٢٦	
	٤٨ نو' .	٣٠,٥ نو نو'	و ٢٧	
	٤٦ نو	٣١ نو'	ر ٢٨	
	٤٥ نو	٣٢ نو	ا ٢٩	٣٠١٧
	٤٣,٥ نو'	٣٠,٢٥ نو	ب ٣٠	
	٤٣ نو'	٢٩ نو	ح ١	١١٨ رمضان
	٤٢,٥ نو'	٢٩ نو نو'	د ٢	
	٤٣,٥ /نو	٣٠ نو'	ه ٣	
	٤٥,٥ /نو	٢٨,٥ -	و ٤	
	٤٥ /نو -	٣٢ -	ر ٥	
	٤٤ نو	٣١,٥ /نو	ا ٦	
	٤٣ نو	٢٨,٥ - نو	ب ٧	

GEORG AUGUST WALLIN

	j 8	29 nw	43,5 nw	
	d 9	29 nw w	46 nw	
	h 10	30 – nw	46 nw	
	w 11	30 /nw	45 nw	
	r 12	29 /nw	45,5 nw	
	a 13	28,25 –	44 nw –	
	b 14	29 nno	43,5 nw	
	j 15	29,5 – nw	44 nw	
	d 16	29,5 n	43,5 nw	
	h 17	28,5 /nw	44 nw	
	w 18	29 – nnw	43,75 nw ¹	
	r 19	29,25 –	44 –	
	a 20	n ¹ 30 nw	43 nw ¹	
	b 21	28,75 nw	43,5 nw ↘	
	j 22	29 nw	43,5 nw	
	d 23	31 n	43,5 nw	i solen 58
	h 24	30 w –	43 /nw	
	w 25	29 n	42 nw ¹	
	r 26	26,5 – wnw	42 nw	
	a 27	28,5 –	41,5 nw	
	b 28	28 wnw	42,5 nw	
	j 29	28,5 w – s ⊕	45 /so ⊕	
Shawwāl	d 1	31 ⊕ – nnw	40 – nw ⊕	
	h 2	25,75 nnw	37 ⊙ nw	
1/9	w 3	24 nw sw	37 nw	
	r 4	24,25 n	39 nw ¹ ∴ n ¹	
	a 5	25 nw	39,5 nw	
	b 6	25,75 – n	40 nw	
5/9	j 7	26 –	41 –	
	d 8	28,5 so ¹ ⊕ so ²	43 so ¹ ⊕ ∴	
	h 9	25 ⊙ nw	37,5 nw ¹ ⊙	
	w 10	26 nw	38 nw	
	r 11	26 – n	40 –	
10/9	a 12	26 no – –	43 so ¹	
	b 13	26,5 n	42 nw ¹	

VÄDERLEK

	٤٣,٥ نو	٢٩ نو	ح ٨	
	٤٦ نو	٢٩ نو و	د ٩	
	٤٦ نو	٣٠ نو -	ه ١٠	
	٤٥ نو	٣٠ نو /	و ١١	
	٤٥,٥ نو	٢٩ نو /	ر ١٢	
	٤٤ نو -	٢٨,٢٥ -	١٣ ا	
	٤٣,٥ نو	٢٩ ننص	ب ١٤	
	٤٤ نو	٢٩,٥ نو -	ح ١٥	
	٤٣,٥ نو	٢٩,٥ ن	د ١٦	
	٤٤ نو	٢٨,٥ نو /	ه ١٧	
	٤٣,٧٥ نو ^١	٢٩ نننو	و ١٨	
	٤٤ -	٢٩,٢٥ -	ر ١٩	
	٤٣ نو ^١	٣٠ نو	٢٠ ا	
	٤٣,٥ نو ^٢	٢٨,٧٥ نو	ب ٢١	
	٤٣,٥ نو	٢٩ نو	ح ٢٢	
في الشمس ٥٨	٤٣,٥ نو	٣١ ن	د ٢٣	
	٤٣ نو /	٣٠ و -	ه ٢٤	
	٤٢ نو ^١	٢٩ ن	و ٢٥	
	٤٢ نو	٢٦,٥ ونو -	ر ٢٦	
	٤١,٥ نو	٢٨,٥ -	٢٧ ا	
	٤٢,٥ نو	٢٨ ونو	ب ٢٨	
	٤٥ نص ^٣ ⊕	٢٨,٥ و - س ⊕	ح ٢٩	
	٤٠ نو ^٤ ⊕	٣١ ⊕ نننو	د ١	شوال
	٣٧ نو ^٥ ⊙	٢٥,٧٥ نننو	ه ٢	
	٣٧ نو	٢٤ نوسو	و ٣	١١٩
	٣٩ نو ^١ ∴ ن ^١	٢٤,٢٥ ن	ر ٤	
	٣٩,٥ نو	٢٥ نو	٥ ا	
	٤٠ نو	٢٥,٧٥ ن -	ب ٦	
	٤١ -	٢٦ -	ح ٧	٥١٩
	٤٣ نص ^١ ⊕ ∴	٢٨,٥ نص ^١ ⊕ نص ^١	د ٨	
	٣٧,٥ نو ^١ ⊙	٢٥ نو	ه ٩	
	٣٨ نو	٢٦ نو	و ١٠	
	٤٠ -	٢٦ ن -	ر ١١	
	٤٣ نص ^١	٢٦ نص - -	١٢ ا	١٠١٩
	٤٢ نو ^١	٢٦,٥ ن	ب ١٣	

GEORG AUGUST WALLIN

	j 14	26 nw	38 nw ¹	
	d 15	25 n	37 nw ¹	
	h 16	25 n n ¹	37 nw	
15/9	w 17	26 n ¹	35,5 nw ¹	
	r 18	21 n ¹	35 nw	Behrüz Berzerüt
	a 19	22 – nw ¹	35 nw	
	b 20	21,5 –	35 nw	
	j 21	20 nw	36 nw ¹	
20/9	d 22	21 nw	38 nw ¹	på väg
	h 23	19 nw	39 /sw ð	Shahrabān شہرابان
	w 24	26 – ð	39 ð nw ð	
	r 25	19 nw – nw ¹ ð	35,5 nw	
	a 26	19 –	36 – ð ξ nw ² Ʀ Ʀ	
25/9	b 27	ξ n ² Ʀ Ʀ 22 sw ●	32 ○ nw	
	j 28	16 nnw –	32,5 n	
	d 29	12,5 n	34 n	
Dhū al-qa'da	h 1	12 n	35 n	
	w 2	13 wnw	36 n	
30/9	r 3	14 –	36 /n –	
1/10	a 4	15 –	35,5 –	
	b 5	17 – /wnw	36 –	
	j 6	17,5 – ssw ð	38 ssw ð	
	d 7	15 – ð wsw ⊕	36 ð ⊕ /Ʀ	
5/10	h 8	18,5 ð n –	35 ð w	
	w 9	16 – wnw, på väg	36,5 wnw	Qaşr Ribāṭ
	r 10	17 –	33 wsw	
	a 11	13 no, på väg	31 sw	ḥadā Khanāqīn
	b 12	14 no	31 –	
10/10	j 13	10 n	29 sw	
	d 14	10 –	31 nw	
	h 15	12 ? no ð – ð	32,5 sw ð	Qaşr Shīrīn
	w 16	15 ? n – ○	29 sw ○	Kerend
	r 17	—	—	
15/10	a 18	14 – ð	29 ðsw ¹	Kerend
	b 19	18 ? ð –	26 ð Ʀ sw ¹	Hārūn Ābād

VÄDERLEK

	۳۸ نو'	۲۶ نو	ح ۱۴	
	۳۷ نو'	۲۵ ن	د ۱۵	
	۳۷ نو	۲۵ ن ن'	ه ۱۶	
	۳۵,۵ نو'	۲۶ ن'	و ۱۷	۱۵/۹
بهروز پرزروط	۳۵ نو	۲۱ ن'	ر ۱۸	
	۳۵ نو	۲۲ - نو'	۱۹۱	
	۳۵ نو	۲۱,۵ -	ب ۲۰	
	۳۶ نو'	۲۰ نو	ح ۲۱	
درب	۳۸ نو'	۲۱ نو	د ۲۲	۲۰/۹
شهربان ک	۳۹ سو ٚ	۱۹ نو	ه ۲۳	
	۳۹ سو ٚ	۲۶ - سو ٚ	و ۲۴	
	۳۵,۵ نو	۱۹ نو - نو ٚ	ر ۲۵	
	۳۶ سو ٚ نو ٚ	۱۹ -	ا ۲۶	
	۳۲ سو ٚ	۲۲ سو ٚ سو ٚ	ب ۲۷	۲۵/۹
	۳۲,۵ ن	۱۶ ن نو -	ح ۲۸	
	۳۴ ن	۱۲,۵ ن	د ۲۹	
	۳۵ ن	۱۲ ن	ه ۱	ذو القعدة
	۳۶ ن	۱۳ ونو	و ۲	
	۳۶ ن -	۱۴ -	ر ۳	۳۰/۹
	۳۵,۵ -	۱۵ -	ا ۴	۱/۱۰
	۳۶ -	۱۷ - /ونو	ب ۵	
	۳۸ سسو ٚ	۱۷,۵ سسو ٚ	ح ۶	
	۳۶ سو ٚ	۱۵ سو ٚ	د ۷	
	۳۵ سو ٚ	۱۸,۵ سو ٚ -	ه ۸	۵/۱۰
قصر رباط	۳۶,۵ ونو	۱۶ - ونو درب	و ۹	
	۳۳ وسو	۱۷ -	ر ۱۰	
حدا خناقین	۳۱ سو	۱۳ نص درب	ا ۱۱	
	۳۱ -	۱۴ نص	ب ۱۲	
	۲۹ سو	۱۰ ن	ح ۱۳	۱۰/۱۰
	۳۱ نو	۱۰ -	د ۱۴	
قصر شیرین	۳۲,۵ سو ٚ	۱۲ نص سو ٚ - سو ٚ	ه ۱۵	
کرنه	۲۹ سو ٚ	۱۵ سو ٚ - سو ٚ	و ۱۶	
	—	—	ر ۱۷	
کرنه	۲۹ سو ٚ	۱۴ سو ٚ - سو ٚ	ا ۱۸	۱۵/۱۰
هارون اباد	۲۶ سو ٚ	۱۸ سو ٚ - سو ٚ	ب ۱۹	

GEORG AUGUST WALLIN

	j 20	⌈ 17 ? ⌈	26 ⌈ ⊕	Kermān Shāh
	d 21	10 ⌈ –	25 ⌈ }	
	h 22	9 ⊙ –	26 ⌈ no	
20/10	w 23	10 ⊙ – ⌈	24 ⌈	
	24	11 ⊙ so	23 ⊙ ⊙ ⌈	
Dhū al- qa'da	a 25	8 ⊙ s so	21,5 no	
	b 26	6 ⊙ sw	23 no	
	j 27	8 ⊙ – no ¹	25 no –	Bīst tūn
25/10	d 28	7 ⊙ no	24 ⊙	Şahna
	h 29	10 ⊙ no ⌈	25 ⌈ –	Kangavar
	w 30	11 ⌈ –	26 – ⌈	
Dhū al- ḥijja	r 1	9 ⊙ –	28 ⊙ ⊕	Daulat Ābād
	a 2	2,5 no	29 ⌈ sw	
30/10	b 3	8 ⌈ so	20 ⌈ so	Perī
	j 4	5 ⌈ so	21 ⌈ sw ⌈	Ḥiṣār
1/11	d 5	⌈ 6 sw ⌈	12 ⌈ sw	ʿAmāra
	h 6	5 ⌈ n	20 ⊙ sw	
	w 7	5 ⌈ – no	24 ⊙ ⊕	
	r 8	6 ⌈ no	19 ⌈ no	
5/11	a 9	1,5 ⊙ so	21 n	
	b 10	4,5 ⊙ so	21 ⌈ n	
	j 11	⌈ ⌈ 7 ↓ no ⌈ ⌈	14 ⌈ n	
	d 12	– 1 ⊙ n	18 ⊙ nw	
	h 13	– 0,25 –	18	Işfahān
10/11	w 14	15, 16, 17, 18, 19, 20, 21		
	r 22	2 ⊙	14 ⊙ so	
	a 23	3 ⌈ sw	18 ⌈ – w	
20/11	b 24	– + · so ⌈	17 ⌈ ⌈	
	j 25	– 1 ⌈ –	14 ⌈ no ¹	
	d 26	– 4 ⊙ nw	21 ⌈ –	
	h 27	– 1 ⊙ n	19 ⌈ oso	
	w 28	– 3 n – ⌈	17 ⊙ no	
25/11	r 29	2,25 n ⌈	12 ⌈	
	a 30	– 2,5 ⊙ –	14 ⌈ ⌈ sw	

VÄDERLEK

کرمان شاه	⊕ ۲۶	♣ ۱۷ ? ♣	ح ۲۰	
	ξ ۲۵	- ♣ ۱۰	د ۲۱	
	نص ۲۶	- ○ ۹	ه ۲۲	
	♣ ۲۴	♣ - ○ ۱۰	و ۲۳	۲۰/۱۰
	ص ۲۳	○ ۱۱ سص	۲۴	
	نص ۲۱,۵	○ ۸ س سص	۲۵ ا	ذو القعدة
	نص ۲۳	○ ۶ سو	ب ۲۶	
بیست تون	- نص ۲۵	○ ۸ نص'	ح ۲۷	
صحنة	○ ۲۴	○ ۷ نص	د ۲۸	۲۵/۱۰
کنگور	- ♣ ۲۵	♣ ۱۰ نص	ه ۲۹	
	♣ - ۲۶	- ♣ ۱۱	و ۳۰	
دولت اباد	⊕ ○ ۲۸	- ○ ۹	ر ۱	ذو الحجة
	♣ ۲۹ سو	۵,۲ نص	۲ ا	
پری	♣ ۲۰ سص	♣ ۸ سص	ب ۳	۳۰/۱۰
حصار	♣ سو ۲۱	♣ ۵ سص	ح ۴	
عمارة	♣ سو ۱۲	♣ سو ۶	د ۵	۱/۱۱
	○ ۲۰ سو	♣ ۵ ن	ه ۶	
	⊕ ○ ۲۴	♣ - نص ۵	و ۷	
	♣ ۱۹ نص	♣ ۶ نص	ر ۸	
	ن ۲۱	○ ۱,۵ سص	ا ۹	۵/۱۱
	♣ ۲۱ ن	○ ۴,۵ سص	ب ۱۰	
	♣ ۱۴ ن	♣ ۷ نص TT	ح ۱۱	
	○ ۱۸ نو	○ ۱ ن	د ۱۲	
اصفهان	۱۸	- ۰,۲۵ -	ه ۱۳	
		۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵	و ۱۴	۱۰/۱۱
	○ ۱۴ سص	○ ۲	ر ۲۲	
	♣ - و ۱۸	♣ سو ۳	ا ۲۳	
	♣ ۱۷	♣ سو ۰+ -	ب ۲۴	۲۰/۱۱
	♣ ۱۴ نص'	- ♣ ۱ -	ح ۲۵	
	- ♣ ۲۱	- ○ ۴ نو	د ۲۶	
	♣ ۱۹ صص	○ ۱ ن	ه ۲۷	
	○ ۱۷ نص	♣ - ن ۳ -	و ۲۸	
	♣ ۱۲	♣ ۲,۲۵ ن	ر ۲۹	۲۵/۱۱
	♣ سو ۱۴	- ○ ۲,۵ -	ا ۳۰	

DAGSNOTISER TRANSKRIBERADE TILL DET LATINSKA ALFABETET

19/12 1847–15/6 1848 och 18/9 1848–14/1 1849

19/12 marsh 4 timar från Suwais **20/12** up kl. 1³/₄ förbi väg till Mab'ūk och vidare till Gharqada därifrån allt vatten tages till Suwais kl. 3³/₄ 'Uyūn Mūsā här uphåll ¼ halt kl. 11 i Wādī Ṣadr här högre up mot bergen vatten Abū Ṭaifa och lika ledes på stranden af havet där Tarābīn nu brände kål **21/12** up kl. 1½ öfr Wādī Ṣadr och vidare Wādī Wirdān kl. 8½ berget Ashara kl. 9½ vatten al-Hawāra som nu torr här Qā'a al-Fūl halt kl. 11 i Wādī Gharandal en stor dal som går ända till Arish **22/12** up kl. 1¹/₆ och kl. 3¹/₄ Wādī Wusait med vatten och palmer och kl. 5 och 25 Wādī Athāl med vatten där efr Wādī Shabaika därifrån genm Wādī Ḥumr väg till Sīnā klostr vidare kl. 7 Wādī Ṭayyiba och genm den ut till hafet kl. 8½ förbi Wādī Nukhul som går up in i bergen och kl. 10³/₄ halt **23/12** up kl. 1½ och efr ½ tima Wādī M-r-khi härifrån väg till ʾ ra's Wādī Fīrān här går vägen längs en stor slätt Qā'a längs haft kl. 9³/₄ i sail Wādī Fīrān och halt kl. 10²/₃ **24/12** up kl. 12³/₄ hela dagen väg på stor öpen slätt mellan berg på ömse sidor till vänstr det höga Sirbāl och halt kl. 10 **25/12** efr 4 timars marsh al-Ṭūr.

ra's ar. topp, udde

sail ar. flodfära

ahl ar. människor, stam-
medlemmar

wālī ar. helgongrav

13/1 från al-Ṭūr till ahl al-Jubail 1 tima och 10 och derifrån till brunn Rāya 1 tima och 10 här en gammal förfallen walī härifrån marsh på afton 3½ **14/1** marsh 10¹/₆ **15/1** efr ⅔ timar halt hos två beduin familjer **16/1** efr 5 timar halt hos Muzaina beduiner i Wādī al-Āṭ **17/1** efr 5¼ längs den stora daln al-Āṭ fram till al-Sharm.

darb al-ḥajj ar. pilgrims-
vägen

10/2 ut från al-Muwailiḥ kl. 6 öfr slätt åvanom darb al-ḥajj och kl. 7 in i Wādī Qāmara och här uphåll ¼ och vidare efr ¼ in i berg mera låga och här uphåll ¾ och fram till Banī 'Uqba beduiner kl. 1¼ och hela denna väg ungefär i NO och allt stigande uppåt genom låga berg ʾ af sandsten genomskurna af små dalar der i synnerhet mycket siyal.

siyal ar. pl. av *sail* flodfära

raḥalū 'arab ar. beduinerna
färdades

nufūd ar. mjuk sandbetäckt
jord

14/2 raḥalū 'arab 2 timar till en smal dal shild från de höga bergen Ṣadr och Umm Jadīla af en sträkka nufūd var af en del kallas Waiwī och Sannāra och åvanom dem Wādī Ṣadr som sträkr sig mellan Jabal Jimm till höger och Jabal Ṣadr upp åt O och längs foten af Ṣadr åt N wa-fauqa fī al-Wādī Nakhl.

wa-fauqa fī al-Wādī Nakhl
ar. gjorde läger vid
Wādī Nakhl

21/2 ut från beduinen Ḥasan al-'Uqbī i salskap med 5 män och efr 1 tima

DAGSNOTISER

19/12 1847-15/6 1848 OCH 18/9 1848-14/1 1849

۱۹۱۲ مارش ۴ تیمار فرضن سویس ۲۰۱۲ طپ کل ۱ ۳۱۴ فظربی و غج تیلل مبعوک و ویدار ع تیلل غرقده دغر فرضن اللت و اتتن تاجس تیلل سویس کل ۳ ۳۱۴ عیون موسی هغر طپهضلل ۱۴ حالت کل ۱۱ ی وادی صدر هغر هظجرع طپ مصت بعرجن و اتتن ابو طیفه و لیکا لعدعس پض ستراندن اف هاو عت دغر ترابین نط بر غندع کضل ۲۱۱۲ طپ کل ۱ ۱۲ ظفر وادی صدر و ویدار ع وادی وردان کل ۸ ۱۲ بعرجت اشاره کل ۹ ۱۲ و اتتن الهواره سصم نط تصر هغر قاع الفول حالت کل ۱۱ ی وادی غرندل عن ستصر دال سصم جضر غندا تیلل اریش ۲۲۱۲ طپ کل ۱۱۶ و کل ۳ ۱۴ وادی وُسیط معد و اتتن و پالمعر و کل ۵ و ۲۵ وادی اثال معد و اتتن دغر عفت ر وادی شنیکه دغر فرضن جعنم وادی حُمر و غج تیلل سینا کلصستر ویدار ع کل ۷ وادی طیبیه و جعنم دغن طت تیلل هافعت کل ۸ ۱۲ و کل ۱۰ ۲۱۳ فظربی وادی نُخل سصم جضر طپ ین ی بعرجن و کل ۱۰ ۳۱۴ حالت ۲۳۱۲ طپ کل ۱ ۱۲ و عفت ر ۱۲ تیما وادی مرخی هغر فرضن و غج تیلل کُ رأس وادی فیران هغر جضر و غجن لغنجن عن ستصر سلغنت قاعة لغنجن هافت کل ۹ ۳۱۴ ی سیل وادی فیران و حالت کل ۱۰ ۲۱۳ ۲۴۱۲ طپ کل ۱۲ ۳۱۴ هعلا داجعن و غج پض ستصر ظیعن سلغنت معلان بعر ج پض ظمسع سیدضر تیلل و عنستر دعت هظجا سربال و حالت کل ۱۰ ۲۵۱۲ عفت ر ۴ تیمارس مارش الطور ۱۳۱۱ فرضن الطور تیلل اهل الجبیل ۱ تیما و ۱۰ و دغر فرضن تیلل برطُن رایة ۱ تیما و ۱۰ هغر عن جامَل فظرقاللعن ولی هغر فرضن مارش پض افتنصن ۳ ۱۱۲ ۱۴۱۱ مارش ۱۰ ۱۱۶ ۱۵۱۱ عفت ر ۲۱۳ تیمار حالت هسس توضع عرب فامیلخر ۱۶۱۱ عفت ر ۵ تیمار حالت هسس عرب مزینه ی وادی العاط ۱۲۱۱ عفت ر ۵ ۱۱۴ لغنجن دغن ستصرا دالن العاط فرام تیلل الشرم

۱۰۱۲ طت فرضن المویلح کل ۶ ظفر سلغنت ضوانصم درب الحخ و کل ۷ ین ی وادی قامرة و هغر طپهضلل ۱۴ و ویدار ع عفت ر ۱۴ ین ی بعر ج معرا لضا و هغر طپهضلل ۴ ۳۱۴ و فرام تیلل عرب بنی عقبه کل ۱ ۱۴ و هعلا دعننا و غج طنجعفر ی نص و الت ستیجانده طپپضت جعنصم لضا بعر ج کُ اف ساندستعن جعنصمسکطرنا اف سمض دالار دعر ی سذنر هعت مذگعت سیال

۱۴۱۲ رحلوا عرب ۲ تیمار تیلل عن شمال دال شیلد فرضن دغ هظجا بعرجن صدر وام جدیلة اف عن ستر غکا نفود وار اف عن دعل کالاس ویوی و سنارة و ضوانصم دغم وادی صدر سصم ستر عکر سیج معلان جبل جَم تیلل هظجرع و جبل صدر طپپضت ص و لغنجن فصتنع اف صدر ضت ن و فوق فی الوادی نخل

۲۱

۲۱۱۲ طت فرضن عرب حسن العقیبی ی سغلسکاپ معد ۵ مغن و عفت ر ۱ تیما ین ی دالغن ویوی سصم جضری نو و سو و

in i dalen Waiwī som går i NW och SW och derifrån in i Şadr der vi gästade en Ḥuwaitī och vidare marsh $\frac{1}{2}$ undr Jabal Ḥarb som från Jabal Şadr sträcker sig i NO och vidare marsh $\frac{1}{2}$ tima till 'Umairāt beduiner i Wādī Şadr här vilade vi natten i en förfärlig storm från SO Jabal Ḥarb som vanligen räkkes här 7 dagar och sedan upphör dessa 'Umairāt hade nyligen blivit plundrade af Rubailāt och hade derföre platt ingenting här är dalen vid och utbred och rik på bete Jabal Ḥarb är det högsta berg här och torde vara ungefär 1100 eller 1000. ✕

22/2 marsh $\frac{1}{6}$ i Wādī Şadr i NO och vidare in i Wādī Kaḥla och der marsh $\frac{1}{3}$ här hos 'Umairāt härifrån in i Wādī Ḥalīqa och här marsh $\frac{2}{3}$ till al-Ḍuyūfiya beduiner av stammen Ma'āza hela dagen väg och dessa dalar gå ungefär i NO mellan berg som stryka in från de som gå nermare stranden och ju högre vi stego desto smalare blevo dalarna och landet här hela tiden smått stigande ända från stranden.

24/2 marsh rāḥil ma'a al-'arab 1 tima i Ḥalīqa NO och derefter stego vi uppför naqb wa-wa'r Ḥalīqa i SO $\frac{2}{3}$ och vidare stego ned $\frac{2}{3}$ tima i dalen Suwaiqa en stor dal i N och S runt omgifn af höga berg nästan i form af en krans.

25/2 marsh $\frac{3}{4}$ i Suwaiqa i SSO och vidare öfer små höjder in i Wādī Muraiḥa beströdd ✕ med små stenar här marsh $\frac{1}{4}$ vidare marsh här och in genom Ḍayyiqat al-Sa'lūl marsh $\frac{1}{6}$ och fram till Tujarā beduinerna af Ma'āza nu lägrade i dalen Sawāwīn som är full af små sten här Şubayyih al-Tuwaijir en vaker man och mykt vakkra barn.

26/2 marsh upp från dalen Sawāwīn i O allt stigande och mellan små stenar liknande grus här mötte oss Saqar shikkad från Sālim och efter $2\frac{1}{2}$ började stiga upp för naqb Sawāwīn och stego 1 tima men från höjden stego vi ei ned upp från sågo vi Ḥasma som allt är nufūd och vidare stego vi sakta ned mellan röda sandstens berg 1 tima ned i dalen Dawiyān och gästade en arab af Sulaimāt af Ma'āza denna dal i O och W.

27/2 marsh $\frac{1}{2}$ i Wādī Dawiyān och derifrån och ände till vänster in på Ḥasma som vi skuro i N ≡ från Ḥashm al-Ḥarra i al-Zāwiya syns Jabal Ḥarb i 280° och Jabal Shār i 245° och Jibāl al-Ḥarra och Jibāl al-Ḥasma kulluhumma sandsten ✕ höljda med svarta små basalt sten och gränsen af Ḥasma mot S är Wādī Najd som går från al-Wajh i O till Ḥajar och åt S gräns i O är berget längs darb al-ḥajj öfr Khaḍr och al-Mu'azzam och åt N bergen mellan

rāḥil ma'a al-'arab ar. färd med beduiner

naqb wa-wa'r ar. bergsstig/dal och mark täckt av sten-debris

kulluhumma ar. alla dessa

دعرفرضن بين ى صدر دعر وى جغستادع عن حويطى و ويدارع مارش ١١٢ طنذر جبل حرب سصم فرضن جبل صدر ستر عكر سيج ى نص و ويدارع مارش ١ ١١٢ تيما تيلل عرب عُميرات ى وادى صدر هغر ويلادع وى نانتعن ى عن فطر فغريليج سئصرم فرضن سص جبل حرب سصم وانليجن رغر هغر ٧ داجار و سعدان طَهَظَر دَعَسَا عميرات هادع ندليجن بليويت پلنندر ادع اف ريبلاط و هادع دعر فطرع پلاتت ينجنيننج هغر غر دالغن ويد و طتبرعد و ريك پض بعثع جبل حرب غر دعت هظجستا بعرج هغر و تصردع وارا طنجعفر ١١٠٠ او ١٠٠٠ ٪

٢٢١٢ مارش ١١٦ ى وادى صدر ى نص و ويدارع بين ى وادى كحله و دعر مارش ١ ١١٣ هغر هسس عميرات هغرفرضن بين ى وادى حليقة و هغر مارش ٢ ١١٣ تيلل عرب الضيوفية اف ستامعن معازة هعلا دعنا و غج و دعسا دالار جض طنجعفر ى نص معلان بعرج سصم سترذكا بين فرضن دع سصم جض نعرمارع ستراندغن و خط هظجرع وى ستعجص دعستص سمالارع بلعوص دالارنا و لاندعت هغر هعلا تيدعن سمضنت ستيجاندع غندا فرضن ستراندغن ٢٤١٢ مارش راحيل مع العرب ١ تيما ى حليقة نص و دعر عفتَر ستعجص وى طيفظر نقب و وعر حليقة ى سص ٢١٣ و ويدارع ستعجص نعد ٢١٣ تيما ى دالغن سويقه عن سئصر دال ى ن و س رطنت صمجيئن اف هظجا بعرج نغستان ى فصرم اف عن كرانس

٢٥١٢ مارش ٣١٤ ى سويقه ى سسص و ويدارع ظفر سمض هظخدع بين ى وادى مُرَبِحَة بعسترظدد ٪ معد سمض سئصر هغر مارش ١ ٣١٤ ويدارع مارش هغر و بين جعنص ضبقة السلعلول مارش ١ ١١٦ و فرام تيلل عرب تجرا اف معازة نط لغجرا دغ ى دالغن سواوين سصم غر فطلل اف سمض سئصر هغر صُبَيح التويجر عن واکر مان و مذکت وَاكْرَا بارن

٢٦١٢ مارش طِبْ فرضن دالغن سواوين ى ص اللت ستيجاندع و معلان سمض سئصر ليکناندع جروس هغر مظتتع صص سقر شيگاد فرضن سالم و عفتَر ٢ ١١٢ بظرخادع ستيجا طِبْ فطر نقب سواوين و ستعجص ١ تيما معن فرضن هظخدع ستعجص وى عى نعد طِبْ فرضن سضجص وى حسمه سصم اللت غر نفود و ويدارع ستعجص وى ساکتا نعد معلان رظدا ساندستعس بعرج ١ تيما نعد ى دالغن دويان و جعستادع عن ارب اف سُلَيِمَات اف معازة دعنا دال ى ص و ٢٧١٢ مارش ١١٢ ى وادى دويان و دعر فرضن و غندع تيلل و غنستع بين پض حسمه سصم وى سكرطرس ى ن ≡ فرضن حشم الحرة ى الزاوية سذنس جبل حرب ى ٢٨٠٥ و جبل شار ى ٢٤٥٥ و جبال الحرة و جبال الحسمه کلهن ساندستعن ٪ هظلخدا معد سوارتا سمض باسالت سئصر و جر غنسن اف حسمه مصت س غر وادى نخذ نجد سصم جض فرضن الوجه ى ص تيلل حجر و ضت حسمه س جر غنس ى ص غر بعرجعت لغنچس درب الحج ظفر خضر والمعظم و ضت ن

al-Ḥarra och al-Ḥasma och ut och bergen af al-Tihama kallade al-Shafā och från al-Wajh åt NO går dalen Farrā' upp till al-Tihama och deri äro Balī och Qanda af dem Lūt och vid Farrā' S inlopp i al-Tihama Wādī Dāmā och al-Ḥasma li-ḥadd Jibāl Sharā i Wādī Lithm och Tabūk min al-Muwailīḥ 4 ayyām 'alā muḥammalāt och till S och vägen från Tabūk öfr slätten af Tabūk och al-Baqqār och Wādī 'Uwainid och Ḥasma och Sawāwīn ilkh och al-Busaiṭa landet mellan Ma'ān och Wādī Sirḥān wa-hiya bilād al-samḥ wal-samḥ mā yuṭla' illā 'alā maṭar al-thurayyā.'

5/4 marsh från Tabūk i SO med darb al-ḥajj till vänster allt öfr slätten af Tabūk timar $5\frac{3}{4}$ här bete och gräs.

6/4 vi närmade oss allt till bergen af al-Ḥarra och funno oss snart på en smal väg mellan låga berg i dal gående paralel med darb al-ḥajj och eftr marsh af $7\frac{3}{4}$ hunno vi naqb ledande till darb al-Bakra här såg jag kort förän vi började stiga åtshelliga inskriptioner på stenar liknande dem i 'Uwainid och några även på kufiska ⚡ och vidare marsh timar 3 allt samma dal på darb al-Bakra.

7/4 marsh i samma dal som här allt mer smalnade till pass kallat Wādī Akḥḍar och fästningen af samma namn nära här och även här i dalen gamla inskriptioner på stenar och eftr marsh af timar $3\frac{1}{4}$ fram till Ghadīr al-Rāshida och här f[r]ån stego vi sakta up $\frac{1}{4}$ och huno en liten svart slätt kallad matrak al-ḥajj nämligen darb al-Bakra skall i äldsta tider varit darb al-ḥajj för pilgrimerna som vandrat till Makka och då skola de ej begagnat andra ök än bighāl och på detta ställe var deras matrak och här skall ett år hela karavanen dött af törst och genast här eftr veko vi af från denna väg till höger och darb al-Bakra fortgår ända till al-Ḥijr och den väg vi togo för att komma till beduiner leder up till al-Ḥarra i vilket land vi snart stego up genom ett $\frac{1}{2}$ timar långt pass och hela vår marsh från al-Ghadīr var timar $7\frac{1}{2}$ och landet al-Ḥarra här var stora slätter af berg grund af sandsten men helt och hållet höljda af små svarta basalt stenar och så äro alla berg af detta land deras grund är rödaktig sandsten men öfrallt så höljda af små basalt stenar att den egentliga grunden blott här och der lyser fram dokk här och der äro sträck af bete och gröda och ṭalḥ träd. ⚡

8/4 eftr $\frac{3}{4}$ stegu vi ned till al-jau den sydliga delen af al-Ḥarra en stor slätt af sand liknande Ḥasma här gingo vi först $1\frac{1}{2}$ tima öfr stor ofruktbar slätt manqa' al-mā' i SSO $\frac{1}{2}$ S sedan öfr al-mahīr en slätt så grön af

li-ḥadd ar. till gränsen av

min ar. från

ayyām 'alā muḥammalāt ar. dagar med tung last

ilkh ar. och så vidare

darb al-Bakra ar. al-Bakra-vägen

matrak al-ḥajj ar. "pilgrims-matrak"

bighāl ar. pl. av *baghl* mula

ṭalḥ ar. akacia
(*Acacia gummifera*)

al-jau ar. sandsträcka

manqa' al-mā' ar. pl. av *manāqi' al-mā'* vattenpöl

al-mahīr ar. en slags slätt

بعرجن معلان الحره والحسمه و طت و بعرجن اف التهمه كالأدع الشفَى و فرضن الوجه ضت نص جضر دالغن فَرَا ع
 طبّ تيّل التهمه و دعرى غرض بلى وقنّده اف دعم لوط و ويد فراع س ينلصِبْ ي التهمه وادى داما والحسمه لحد جبال شرا
 ي وادى لثم وتبوك من المويلح ٤ ايام على محملات و تيّل س و وعجن فرضن تبوك ظفر سلغتنن اف تبوك والبِقَار
 ووادى عويند وحسمه وسواوين الخ والبُسيطة لاندعت معلان معان ووادى سرحان وهى بلاد السمح والسمح ما يطلع الا على
 مطر الثرَيَا

٥١٤ مارش فرضن تبوك ي سص معد درب الحج تيّل وغنسترع اللت ظفر سلغتنن اف تبوك تيمار ٥ ٣١٤ هغر بعتع و
 جرغس

٦١٤ وى نغرمادع صسّ اللت تيّل بعرجن اف الحره و فطَنَص صسّ سنارت پض عن شمال و غج معلان لضعجا بعرج ي
 دال جضعندع پار العل معد درب الحج و عفتّر مارش اف ٧ ٣١٤ هطنَص وى نقب لعداندع تيّل درب البكره هغر سضح خاج
 كصرت فظر غن وى بظر خادع ستيجاً ضنثشيليجا ينسكر ييشصنعر پض ستعار ليكناندع دعم ي عويند و نضجرا غو عن پض
 كطفيسكا ٣ و ويدار ع مارش تيمار ٣ اللت ساما دال پض درب البكره

٧١٤ مارش ي ساما دال سصم هغر اللت معر سمالنادع تيّل پاسّ كاللات وادى اخضر و فغستينجنن اف ساما نامن نغرا
 هغر و غو عن هغر ي دالغن جاملا ينسكر ييشصنعر پض ستعار و عفتّر مارش اف تيمار ٣ ١١٤ فرام تيّل غدِير الراشده و
 هغرفضن ستعجص وى ساكتا طپ ١١٤ و هطنص عن ليتعن سوارت سلغنت كاللاد مترك الحج نغمليجنن درب البكره
 سكالل ي غلدستا تيدع و اريت درب الحج فظر پيلجر يمعرنا سصم واندرات تيّل مكه و دض سكصلا د عخ بعجاننا
 اندرا ظك غن بغال و پض دعنتا ستغللع وار دعر اس مترك وهغر سكالل عنت ضر هعلا كارا وانعن دظنت اف تظرست و
 جعناست هغر عفتّر و عكص وى اف فرضن دعننا و غج تيّل هظجر و درب البكره فصر تجضر عندا تيّل الحجر و دعن
 و غج وى تصجص فظر انت كصمّا تيّل عرب لعدع طپ تيّل الحره ي و يلكعت لاند وى سنارت ستعجص طپ جعنصم
 عنت ١١٢ تيماس لضعجت پاسّ و هعلا و ضر مارش فرضن الغدير وار تيمار ٧ ١١٢ و لاندعت الحره هغر وار ستصرا
 سلغتننن اف بعرج جرطند اف ساندستنن معن هملت و هضلعت هظلخدا اف سمض سوارتا باسالت ستعار و سض غرض
 اللا بعرج اف دعنتا لاند دعر اس جرطند غر رظدا كتيح ساندستنن معن ظفر اللت سض هظلخدا اف سمض باسالت ستعار
 انت دعن عجعنتليجا جرطندنن بلصنت هغر و دعر لدسعر فرام دصكّ هغر و دعر غرض ستر غكّ اف بعتع و جرظدا
 و طلح ترغا ٣

٨١٤ عفتّر ٣١٤ ستعجو وى نعد تيّل الجو دعن سذليجا دعلعن اف الحره عن ستصنر سلغنتنن اف ساند ليكناندع حسمه هغر
 جيجص وى فظرست ١١٢ تيمار ظفر ستصنر صفر طكتبار سلغنتنن منع الماء ي سسس ١١٢ س و سعدان ظفر المهير عن

al-rishād ar. eg.
al-rashād krasse
(*Nasturtium deserti*)

mathalan ar. till
exempel

al-barka ar. eg.
[*darb*] *al-Bakra*
al-Bakra[vägen]

maḥl ar. torr, torka
ghazwān ar. rövarband,
beduiner på rövartåg

ghudrān ar. pl. av
ghadīr pöl, källa

wa-fuṭūr ar. eg. *wa-faṭūr*
frukost

sarwa ar. nattlig färd

al-rishād som en äng hos oss och hunno fram till Ibn Shāmā beduiner eftr tima $5\frac{1}{4}$ och brädden af *al-Ḥarra* från O till mellan *darb al-ḥajj* till *al-Tihama* två dagar god marsh och dess längd i N och S från *Ḥasma* till *Wādī Najd* 5 till 6 dagar och i *al-Ḥarra* bergens sluttning i S åt *Wādī Najd* åtshilliga dalar varaf *Wādī ʿAurash* i vilka finnas dadlar och säd *mathalan* vete och hafra och allt i *al-Ḥarra* har det tydligaste utseende af vulkan och de små svarta basalt stenarna äro pipiga och ovanligt lätta och de berg som höja sig öfr landet ha ofta utseendet af pyramid. ✕

16/4 ut från beduinerna i *al-jau* nära *manqaʿ al-māʿ* och marsh sedan uppe i *al-Ḥarra* 5 timar till *Ghadīr Jabw* der vi vilade öfr natten och använtade ankomsten af våra följeslagare på vägen.

17/4 up kl. 11 allt öfr *al-Ḥarra* och slätter höljda af svarta små basalt stenar och kl. $12\frac{1}{2}$ frukost och åter up kl. $2\frac{1}{6}$ allt öfr samma land och kl. $4\frac{5}{6}$ *darb al-Bakra* som här gick öfr slätter af *al-Ḥarra* och var vid och bred ej såsom vid *Aḥḍar* smal vidare halt från kl. $6\frac{1}{3}$ till kl. $7\frac{1}{3}$ och kl. $8\frac{1}{6}$ skuro vi *darb al-ḥajj* och vi voro här ungefär 3 timar från *Dār al-ḥamrā* till N mellan *al-barka* och *Dār al-ḥamrā* vi gingo här i O och SO shärande *darb al-ḥajj* snätt och vår väg gik längs berg i vilka vi veko in kl. $9\frac{1}{2}$ och stego up för ett kort smalt pas kallat *Abū Ḥunaib* och ned i dal som breder sig och vidjar sig i O och halt kl. $12\frac{1}{6}$ i denna dal så långt jag kunde se up från bergen såg jag ej annat än låga berg af samma sandsten som *al-Ḥarra* men här inga eller få basalt stenar och öfr allt genom skurna af dalar i alla riktningar med got bete men nu *maḥl* och torra och hela detta land tillhör *Fuqarā* och här sväva ouphörhilgen [*sic*] *ghazwān* af de mest olika stammar och allt ✕ vatten är här blott *ghudrān* såsom i *al-Ḥarra* och sålunda är den ostliga gränsen af *al-Ḥarra* S berg genom skuren af tvänne paralela dalar i en af vilka *darb al-Bakra* och i den andra *darb al-ḥajj* och en fortsättning af *al-Ḥarra* äro nu även dessa berg.

18/4 up kl. $10\frac{2}{3}$ i dalen O till kl. $11\frac{1}{3}$ och sedan i N i dal till kl. $12\frac{1}{3}$ och sedan i O *wa-fuṭūr* från kl. $1\frac{1}{2}$ till kl. $2\frac{1}{4}$ och sedan marsh dels i dalar dels på bergsslätter till kl. 10 då vi gorde halt vid en *ghadīr* och på aftonen *sarwa* af tima $1\frac{1}{2}$ på jämn slätt och här börjas nu det land som kallas *al-Ḥāla* och strekker sig i N till *Tabūk* och S något nedom tima och i W de berg från vilka vi stego ned och i O till *al-Nafūd*.

19/4 marsh öfr svarta slätter af *al-Ḥāla* och öfr *manāqiʿ al-māʿ* och som

سلغنت سض جرظن اف الرشاد سصم عن غنج هسس صسن و هطننص فرام تيلل عرب ابن شاما عفتنر تيما ٥ ١٤ و برغدعن اف الحرة فرضن ص تيلل معلان درب الحج تيلل التهمة ٢ داجار جصد مارش و دعسن لغنجدى ن و س فرضن حسمه تيلل وادى نجد ٥ تيلل ٦ داجار وى الحرة بعرجنسن سلطنتنينجى س ضت وادى نجد ضنتشيليجا دالار و اراف وادى عؤرشى ويلكا فينناس دالار و سغد مثلا وعتع و هافرا و اللت سى الحرة هار دعت تذلجاسنطع طتسعنعدن اف وطلكان و دع سعض سوارتا باسالت ستعنارنا غرض بيبيجا و صوانليجت لغنتا و دع بعرج سصم هظخا سيج ظفر لاندعت ها صفتا طتسعنعدت اف پندراميد ۶

١٦٤٤ طت فرضن عربى الجو نغرا منقع الماء و مارش سعدان طبعى الحرة ٥ تيمار تيلل غدير جبو دعر وى ويلادع ظفر ناتتغن و انوغنتادع انكصمتغن اف وضرا فظللخسلاجار ع پض و عجن

١٧٤٤ طپ كل ١١ اللت ظفر الحرة و سلغنتنر هظلخدا اف سوارتا سعض باسالت ستعنار و كل ١٢ ١٢ فرطكصست و ضتعر طپ كل ١٦ ٢ اللت ظفر ساما لاند و كل ٤ ٥٦٤ درب البكره سصم هغر جيكت ظفر سلغنتنر اف الحرة و وار ويد و برعد عخ سضسصم ويد احضر شمال ويدرار هالت فرضن كل ٦ ١٣ تيلل كل ٧ ١٣ و كل ٨ ١٦ سكرطرس وى درب الحج وى وصرص هغر طنجعفر ٣ تيمار فرضن دار الحمرا تيلل ن معلان البركة ودار الحمرا وى جينجص هغر سى ص و سغراندع درب الحج سنغنت ووضر و عج جيكت لغنجس بعرجى ويلكا وى و عكص ين كل ٩ ١٢ و سنعجص طپ ظفر عنت كصرت سمالت پاس كاللات ابو حنبيب و نعدى دال سصم برعدعر سيج و ويدخار سيج سى و هالت كل ١٢ ١٦ سى دعننا دال سض لسنجت خاج كطندع سع طپ فرضن بعرجن سضج خاج عخ اننات عن لضعجا بعرج اف ساما ساندستغن سصم الحره معن هغر ينجا عللر فض باسالت ستعنار و ظفر اللت جعنصم سكرنا اف دالار سى اللار ريكتنينجار معد جصت بعن معن نظ محل و تصرّا و هعلا دعنتا لاند تيللظفر فقرا و هغر سوغوا صطيهظنر هيلجغن غزوان اف دع معست صليكا ستامار و اللت ۶ و انتغنر هغر بلصنتت غدران سضسصم سى الحره و سضلطندا غر دغن صسنلجبا جرجسنن اف الحره س بعرج جعنصم سكرنر عن اف توغننن پار العلا دالار سى عن اف ويلكا درب البكره و سى دغن اندرا درب الحج و عن فصرتسغنتنينج اف الحرة غرض نط غوعن دعسا بعرج

١٨٤٤ طپ كل ١٠ ٢٣ سى الدغن ص تيلل كل ١١ ١٣ و سعدان سى نى دال تيلل كل ١٢ ١٣ و سعدان سى ص و فطور فرضن كل ١ ١٢ تيلل كل ٢ ١٤ و سعدان مارش دعلس سى دالار دعلس پض بعرجسلغنتنر تيلل كل ١٠ دض وى جصرددع هالت ويد عن غدير و پض افتنصنن سروة اف تيما ١ ١٢ پض خغنم سلغت و هغر بطرخاس نط دعت لاند سصم كاللاس الحالة و ستر عكعر سيج سى ن تيلل تيوك و س نضجصت نعدصم تيما و سى و دع بعرج فرضن ويلكا و سى سنعجص نعد و سى ص تيلل النفود

١٩٤٤ مارش ظفر سوارتا سلغنتنر اف الحالة و ظفر مناقع الماء و سعض بعننن دالار فرضن كل ١١ تيلل كل ٢ ١٦ و

betes dalar från kl. 11 till kl. 2¹/₆ och vidare från kl. 3¹/₂ till kl. 6¹/₂ då vi hunno fram till Taimā men jag bör anmärka att vi hela denna dag och i går afton gorde krokas för att blanda bort våra steg och för att gömma oss undan fiender och ghazwān som ständigt sväva omkring på dessa slätter. ✽

26/4 marsh från Taimā kl. 6¹/₂ om natten öfr bergsgrund nära den lilla bergsträckningen Ghanīm till höger och vidare öfr landet Sanānīya och om morgonen lyste nufūdens sandhöjder till vänster uphåll ½ tima och vidare oafbruten marsh till kl. 9 då vi huno fram till Banī Waḥb beduiner af al-Fuqarā under berget Birrid och vår kosa hela denna väg mest i SSO och detta land vid Birrid kallas al-Khauḷa och nu der gott bete och araberna mer än 200 tält dessa araber ha tre stora shaikher al-Ḥumaidī och Mashal och Faḥd och äro ledare af al-ḥajj al-shāmī och deras städer äro Taimā och Khaibar.

al-ḥajj al-shāmī ar. den syriskas pilgrimsfärden

27/4 hela dagen hos araberna och på aftonen komo män från Egypten som fört hästar till ‘Abbās Bāshā och jag följde med dem.²

28/4 up kl. 1 från araberna och marsh öfr goda betesfält lika Ḥasma och med små låga sandstens berg till kl. 4¹/₄ då vi hunno till araber och dröjde hos dem till kl. 7 och vidare till kl. 8²/₃ då vi stanade och lagade kaffe och up kl. 9¹/₂ och marsh till kl. 11³/₄ då vi gorde halt till natten hela denna väg öfr slätt genom skuren af små bergsträckningar af sandsten och samma bildning som i Ḥasma och al-Ḥarra men med mindre basalt. ✽

29/4 up kl. 10³/₄ och marsh till kl. 11³/₄ då vi huno vatten kallat Mughaira i pöl i små berg och up härifrån kl. 1¹/₃ och kl. 4³/₄ huno till nafūd och marsh deri up och nedför sand höjder till kl. 7 då vi voro invid berget ‘Arnān deri vatten ‘Anaz och sålunda hade vi lämnat åt sidan berget Ḥulwān varför egentligen vägen går från Taimā till Ḥāyil och halt kl. 11¹/₄ wa-sarwa om afton tima 1³/₄ vi gingo här på shelva gränsen af nufūden i S och hade till höger allt små bergsträckningar af sandsten.

30/4 up kl. 10¹/₄ och marsh i SSO längs berget Mismā och snett in deri och genom den ut på stor öppen slätt der halt gordes kl. 2 vid små vatten pussar i berget och sedan up kl. 3¹/₂ och marsh oafbruten öfr den stora slätten klad [*sic*] Warīq eller al-Ghauṭa och vidare sarwa 3 timar i O hela vägen sedan vi komit ut på fältet.

1/5 up kl. 10¹/₄ allt öfr slättland men här ej så djup sand som på nufūden sågo en trupp araber som flyttade och togo dem för ghazw och lagade i ordning våra vapen med gåt lugn men då vi funo vår fruktan grundlös fort-

ghazw ar. rövertåg

ویدار ع فرضن کل ۱۲۳ تیلل کل ۱۲۶ دض وی هطننص فرام تیلل تیما معن خاج بظر انمغرکا انت وی هعلا دعنا داج
وی جضر افتصن جصر د ع کرصکار فطر انت بلاندا بصرت وضرا ستعج و فطر انت جظما صسن طندان فیعدع
و غزوان سصم ستغندیجت سو غوا صمکرینج پض دعسا سلغتعر ۳

۲۶۱۴ مارش فرضن تیما کل ۱۲۶ صم ناتتن ظفر بعرجسجرتند نغرا دعن لیلال بعرجستر غکنینجین غنیم تیلل هظجر و
ویدار ع ظفر لاندعت سنابیه و صم مصرجصنن لدستع نفودعسن ساند هظخدع تیلل و غنستعر طیهصلل ۱۱۲ تیما و
ویدار ع صافیرطتن مارش تیلل کل ۹ دض وی هطننص فرام تیلل عرب بنی و حب اف الفقرا طندع بعرجعت برّد و وضر
کصسا هعلا دعنا و عج معست ی سسص و دعتتا لاند وید برد کاللاس الخولة و نط دعر جصت بعن و ارا برنا معر غن
۲۰۰ تغلت دعسا ارا برع ها ترع ستصرا شیخعر الحُمیدی ومثل وفقد و غرض لعدار ع اف الحج الشامی و دعراس
ستغدر عر ص تیما و خیبر

۲۷۱۴ هعلا داجن هسس ارا برنا و پض افتصنن کصمص مغن فرضن عجدپتن سصم فطرت هغستار تیلل عباس باشا
و خاج فظلدع معد دعم

۲۸۱۴ طپ کل ۱ فرضن ارا برنا و مارش ظفر جصدا بعنستغلت لیکا حسمة و معد سعض لضا ساندستعسن بعرج تیلل
کل ۴ ۱۴ دض وی هطننص تیلل ارا برع و درظخدع هسس دعم تیلل کل ۷ و واندرادع تیلل کل ۸ ۲۱۳ دض وی ستانادع و
لاجادع کافع و طپ کل ۹ ۱۲ و مارش تیلل کل ۱۱ ۳۱۴ دض وی جصر دع هالت تیلل نتتنن هعلا دعنا و عج ظفر سلغتن
جعنصم سکطر عن اف سعض بعرجستر غکنینجار اف ساندستعن و ساما بیلدینج سصم ی حسمة و الحره معن معد میندرع
باسالن ۳

۲۹۱۴ طپ کل ۱۰ ۳۱۴ و مارش تیلل کل ۱۱ ۳۱۴ دض وی هطننص وانتعن کاللات مغیره ی پظلی سعض بعرج و طپ
هغرفرضن کل ۱ ۱۳ و کل ۴ ۳۱۴ هطننص تیلل نفود و مارش دعی طپ و نعدفطر ساند هظخدع تیلل کل ۷ دض وی
وصر ص بنوید بعرجعت عرنان دعی وانتعن عنز و سسلطندا هادع وی لغمنات ضت سیدان بعرجعت حُلوان

وار فطر عجننتابجین و عجنن جضر فرضن تیما تیلل حابیل و هالت کل ۱۱ ۱۴ و سروه صم افتصن تیما ۱ ۳۱۴ وی
جینجص هغر پض شعلوا جر غنسن اف نفودعن ی س و هادع تیلل هظجر اللت سعض بعرجستر غکنینجار اف ساندستعن
۳۰۱۴ طپ کل ۱۰ ۱۴ و مارش ی سسص لجنجس بعرجعت مسمی و سنعتّ ین دعی و جعنصم دعت طت پض ستصر
ظین سلغتن دعر هالت جطر دس کل ۲ وید سعض وانتعن پطسار ی بعرجعت و سعدان طپ کل ۳ ۱۲ و مارش
صافیرطتعت ظفر دعن ستصرا سلغتنن کلاد وریق عللر الغوطة و ویدار ع سروه ۳ تیمار ی ص هعلا و عجنن سعدان
وی کصمیت طت پض فتلعتت

۱۱۵ طپ کل ۱۰ ۱۴ اللت ظفر سلغتنلاند معن هغر عخ سض دخطپ ساند سصم پض نفودعن سعض عن تروپ
ارا برع سصم فلذنتادع و تصجص دعم فطر غزو و لاجادع ی صردنننج وضرا و اپعن معد جضت لطجن معن دض وی

satte marshen och gorde halt kl. 1 $\frac{2}{3}$ till frukost och roade de \aleph sig med att shuta till måls och upstod slags mål up kl. 3 och marsh till kl. 9 $\frac{1}{4}$ då vi huno Muwaqqaq vid granit berg.

2/5 up kl. 10 $\frac{1}{6}$ OSO och snart in i granit bergen i dal med tvänne obety[d]liga wa'r och på dagen uphåll timar 3 och halt till natten kl. 10 $\frac{1}{2}$ på den stora slätt varpå är Qafār och Hāyil.

3/5 up kl. 10 $\frac{1}{4}$ från nära Qafār och kl. 1 fram till Hāyil.

3/6 ut från Hāyil med Huzaim al-Muṭairī och marsh timar 7 till solens nedgång öfr slätland baṭīn såsom släten mellan Qafār och Hāyil och vidare sarwa timar 5 $\frac{1}{2}$ då vi huno fram till beduiner vid 'Adwa som är egentligen ingen by utan blot mazāri' och hela dena väg gik i O till S.

14/6 marsh paralelt med berget Salmā timar 7 då vi huno fram till Hāzīm beduiner och Salmā är nest al-Agā det största berg och dess sträckning torde vara paralel med al-Agā ungefär i NO och SW och hela dess omkrets torde vara två och en half dag måtlig marsh på kamel och dessa araber voro nu lägrade här under \aleph nära den lilla byn Sab'ān.

5/6 marsh från Huzaim kl. 7 och kl. 11 fram till beduiner nära berget al-'Abd och hela dagen i NW.

6/6 up kl. 9 $\frac{3}{4}$ väg NNW på baṭīn Salmā till kl. 2 $\frac{1}{3}$ och vidare up kl. 3 $\frac{2}{3}$ och väg allt i N till W och kl. 6 voro vi vid Hāyil som vi hade till vänster och kl. 10 $\frac{1}{3}$ huno vi den lilla byn al-Jasāmīya der högst torde vara 60 hus.

7/6 up kl. 9 $\frac{3}{4}$ i N till O öfr stor slätt kallad Daqqī och kl. 3 des slut vid berget Qaisī som är sandsten och sträker sig i NW och SO och här sågo vi till höger på betydligt afstånd det höga berget al-Jaladīya och halt i berget Qaisī kl. 3 $\frac{1}{2}$ till kl. 7 då vi bröto up och gingo öfr en annan stor slätt kallad al-Khaṭṭa i NO och blägen [sic] mellan nufūdain och ungefär på dess mitt hade vi brunen Tayyim till höger och halt kl. 2 afton och här leva vanligen Şulubbā under somaren. \aleph

8/6 up kl. 9 $\frac{1}{2}$ och marsh i nufūd och halt kl. 4 $\frac{1}{2}$ och up kl. 7 $\frac{1}{2}$ och kl. 10 förbi brunen al-Atwā som är 50 famn djup och halt kl. 12 wa-sarwa timar 2 och i dag vår väg mest i NO.

9/6 up kl. 10 och marsh vid ett lågt berg kallat Şila och det var det enda här hittills hade vi sett blott låga sand höjder ta'ūs utan någon bergsgrund och kl. 1 huno vi slutet af nufūd och stego sakta ned på hård jord och kl. 5 huno vi al-Ḥamāṭīya der vi funo vatten i hålör jabw af kalk stens berg och till vänster

wa'r ar. mark täckt av stendebris

baṭīn ar. lågland

mazāri' ar. pl. av mazra'a odlat fält

nufūdain ar. dual av nufūd, två nufüder

ta'ūs ar. eg. ta'ūs enskilda sanddyner i nufūd

jabw ar. behållare, reservoar

فطنص وضر فرطكتان جرطندلطس فصرتساتنع مارشعن و جصردع هالت كل ٢١٣ ١ تيلل فرطكصست و رصادع دع ١٠
سيج معد اتت شطنا تيلل مضلس و طيبتصد سلاجس مضل طپ كل ٣ و مارش تيلل كل ١٤ ٩ دض وى هطنص موقق ويد
جرانيت بعرج

٢١٥ طپ كل ١٠ ١٦ صص و سنارت ين ى جرانيت بعرجين ى دال معد توغنع صبعتليا و عر و پض داجعن

طپهضلل تيمار ٣ و هالت تيلل ناتنعن كل ١٠ ١٢ پض دعن ستصرا سلغنت و اريض غر قفار و حايل

٣١٥ طپ كل ١٠ ١٤ فرضن نغرا قفار و كل ١ فرام تيلل حايل

٣١٦ طت فرضن حايل معد حُزيم المطيري و مارش تيمار ٧ تيلل صلغنس نعدجضنح ظفر سلغلانل بطين سضصم

سلغتن معلان قفار و حايل و ويدارع سروة تيمار ٥ ١٢ دض وى هطنص فرام تيلل عرب ويد عدوة سصم غر

عجنتليجن پنجعن بذ طتان بلصت مزارع و هعلا دعنا و غج جبك ى ص تيلل س

٤١٦ مارش پار العلت معد بعرجعت سلمى تيمار ٧ دض وى هطنص فرام تيلل عرب حريم وسلمى غر نعست الاجا دعت

ستظرستا بعرج و دعس ستر غكنينج تصردع وارا پار العل معد الاجا طنجعفر ى نص و سو و هعلا دعس صمكر عتس

تصردع وارا توضع و عن هالف داج مضتليج مارش پض كامل و دعسا ارا بعرج و صرصر نط لجرادع هغر طنذرع ١٠

نغرا دعن ليللا بنن سبعان

٥١٦ مارش فرضن حريم كل ٨ و كل ١١ فرام تيلل عرب نغرا بعرجعت العيد و هعلا داجعن ى نو

٦١٦ طپ كل ٩ ٤ ٣ و غج ننو پض بطين سلمى تيلل كل ٢ ١٣ و ويدارع طپ كل ٣ ٢١٣ و غج اللت ى ن تيلل و و كل ٦

و صرصر وى ويد حايل سصم وى هادع تيلل و غنستع و كل ١٠ ١٣ هطنص وى دعن ليللا بنن الجساميه دعر هظجست

تصردع وارا ٦٠ هطس

٧١٦ طپ كل ٩ ٣ ٤ ى ن تيلل ص ظفر ستص سلغنت كاللاد دقى و كل ٣ دعس سلطت ويد بعرجعت قيسى سصم غر

ساندستعن و ستر غكع سيج ى نو و سص و هغر سضجص وى تيلل هظجر پض بعثدليجت افستضند دعت هظجا

بعرجعت الجلدية و هالت ى بعرجعت قيسى كل ٣ ١٢ تيلل كل ٧ دض وى برظنص طپ و جينجص ظفر عن انان ستص

سلغنت كلا كاللاد الخطة ى نص بلججن معلان نفودين و طنجعفر پض دعس ميت هادع وى برظنن تيم تيلل هظجر و

هالت كل ٢ افصن و هغر لعوا وانليجن صلبا طنذرع سصمارعن ١٠

٨١٦ طپ كل ٩ ١٢ و مارش ى نفود و هالت كل ٤ ١٢ و طپ كل ٧ ١٢ و كل ١٠ فظري برظنن الاطوى سصم غر

٥٠ فامن دخطب و هالت كل ١٢ و سروة تيمار ٢ و ى داج وضر و غج معست ى نص

٩١٦ طپ كل ١٠ و مارش ويد عنت لصبجت بعرج كاللات صيلة و دعت وار دعت عندا هغر هيتيلس هادع وى سعنت

بلصنت لضجا ساند هظخدع رعوس طتان نضجصن بعرجسرتند و كل ١ هطنص وى سلطت اف نفود و ستعص

ساكتا نعد پض هضر د خصر د و كل ٥ هطنص وى اللحم الحماطية دعر وى فطنص واتنعن ى هضلصر جيو اف كالك

hade ett annat land al-Ḥayānīya der även vatten och dessa vatten äro alla af regn vatten flöd ingen källa och ut härfrån kl. 8³/₄ och halt kl. 12 och i dag mera dålig marsh och i nufüd åter sedan vi skurit slätten.

'aiba ar. läderväska

10/6 uphåll för Ḥuzaim som glömt sin 'aiba shutväska och ut kl. 11²/₃ och kl. 3 skuro vi nufüden al-Daḥana vars början är vid al-Jauf och slut vid 'Amüd al-Khaima vid al-Ḥasā och fortgår utan afbrytning och vi voro nu här på tre dagars afstånd från al-Jauf och i dag 𐤎 skrämde [...] litet men utan grund och halt 3³/₄ till frukost och up kl. 7¹/₂ och här det egentliga slutet af nufüd och början af landet al-Ḥijra som räker härfrån ända till 'Irāq och är en nästan oafbruten slätt liknande havet med hård grund och mellanliggande sandslätter och betes fält och halt kl. 1⁵/₆ wa-sarwa timar 2⁵/₆.

11/6 up kl. 9³/₄ och halt kl. 4¹/₂ och up kl. 6¹/₂ och halt kl. 9¹/₄ vid stort antal brunnar kallade Ḥazil djupa ungefär 20 famn wa-sarwa timar 1²/₃.

12/6 up kl. 9²/₃ och halt kl. 4 och up kl. 6³/₄ och halt kl. 12 och hela dagen mellan små låga bergs och höjdsträckningar dels af kalk och mest af sandstens gyttring wa-sarwa timar 2.

13/6 up kl. 9¹/₂ och kl. 12 landet Mujāmir och kl. 5¹/₂ al-Mushaiqīq der jabw vatten finnes men nu var det slut och vi funo intet och halt kl. 6¹/₆ i skuga af ett kalk berg och up kl. 8⁵/₆ och halt kl. 12¹/₃ wa-sarwa timar 2⁵/₆. 𐤎

14/6 1848 up kl. 9¹/₂ och uphåll att söka vatten som vi dok ej funo och sedan sågo vi zaul af 5 kameler och gömde oss för dem och allt förorsakade ett uphåll af omkring 1¹/₂ tima och kl. 4 huno vatten i jabw flere kallade šumait och derfrån up kl. 7¹/₄ och halt kl. 12 wa-sarwa timar 3¹/₂.

zaul ar. grupp, samling

šumait ar. (diminutiv)
sötvatten(pöl)

15/6 up kl. 9¹/₃ och marsh till kl. 4³/₄ och här komo vi in i dal rik på små sidr träd up kl. 7¹/₂ och marsh allt i sama dal ända till kl. 11³/₄ då vi gorde halt till qvälsvard nära Qaṣr Ruḥaimī der fines mazāri' wa-qala' och några gårdar och up härfrån kl. 1¹/₄ och omedelbart här eftr komo vi ut på stor öpen slätt början af Juftrat al-'Irāq och snart kommo vi på jord af sabkha täkt af sand skorpa som knastrade under kamelens [fötter] och midnatt stöte på os ett lejon dhārī som skrämde os och våra kameler förfärligt och längre fram komo vi till en torr kanal där vi skrämdes af spår af hästar och sedan på stor slätt på vars slut vi stego up och genom berg och sedan åter slätt ända fram till al-Mashhad som vi huno 𐤎 kl. 1¹/₄ om morgonen och hela marshen under denna natt var starkt forserad och lika med 1¹/₂ dag vanlig marsh = och från al-Ḥamāṭīya en dagsresa mot O äro högst vattenrika brunar kallade Laina

sidr ar. lotusträd
(*Ziziphus spina christi*)

mazāri' wa-qil'ā
ar. odlade fält och klippor

sabkha ar. basisk sump-
mark

dhārī ar. eg. dārī hotfull

ستعنس بعرج و تيلل و غنستعر هادع عنت اننات لاند الحياتية دعر غوعن و اتتعن و دعسا و اتتعن غرص اللاف رجن و اتتعن فلظد بنجنن كغلا و طت هغرفرضن كل ٨ ٣٤ و هالت كل ١٢ و ي داغ معرا دضليج مارش و ي نفود ضتعر سعدان وى سكتريت سلغنتعن

١٠١٦ طيهضلل فظر حريم صمم جلاظمت سين عيبه شطنو غسكا و طت كل ١١ ٢٣ و كل ٣ سكترص وى نفودعن الذخنة وارس بطرخان غر ويد الجوف و سلطت ويد عمود الخيمة ويد الحسا و فصر تجضر طتان افبرذتنيج و وى وصرص نط هغر پض ترع داجارس افستضند فرضن الجوف و ي داغ ٣ سكر غمدع [...] ليتعت معن طتان جرطند و هالت ٣ ١٢ تيلل فرطكصست و طپ كل ٧ ١٦ و هغر دعت عجننتليجا سلطنتعت اف نفود و بطرخان اف لاندعت الحجرة صمم ر غكعر هغرفرضن غندا تيلل عراق و غر عن نغستان صافبر طتعن سلغنتت ليكناندع هاوعت معد هضرد جرطند و مغلانايليچاندع ساندسلغنتعر و بعننغ فغلت و هالت كل ١ ٥٦ و سروه تيمار ٢ ٥٦

١١٦٦ طپ كل ٩ ٣٤ و هالت كل ٤ ١٢ و طپ كل ٦ ١٢ و هالت كل ٩ ١٤ ويد ستصرت انتال برطنار كاللادع خزل دخطيا طنجعفر ٢٠ فامن و سروه تيمار ١ ٢٣

١٢٦٦ طپ كل ٩ ٢٣ و هالت كل ٤ و طپ كل ٦ ٣٤ و هالت كل ١٢ و هعلا داجعن معلان سمض لضجا بعرجس و هظخدستر غكينيچار دعلس اف كالك و معست اف ساندستعنس جذرتنيج و سروه تيمار ٢

١٣٦٦ طپ كل ٩ ١٢ و كل ١٢ لاندعت مجامر و كل ٥ ١٢ المشيقيق دعر جبو و اتتعن فيننغس معن نط وار دعت سلطت و وى فطنص يتنعت و هالت كل ٦ ١٦ ي سكتجان اف عنت كالك بعرج و طپ كل ٨ ٥٦ و هالت كل ١٢ ١٣ و سروه تيمار

٥٦٦٢

١٤٤٨ ١٤٦٦ طپ كل ٩ ١٢ و طيهضلل انت سظكا و اتتعن صمم وى دصك عخ فطنص و سعدان سضجص وى زول اف ٥ كاملعر و جظمدع صن فظر دعم و اللت فظرص ساكادع عنت طيهضلل اف صمكرنيج ١ ١٢ تيمار و كل ٤ هطنص و اتتعن ي جبو فلعرع كاللادع صميظ و دعر فرضن طپ كل ٧ ١٤ و هالت كل ١٢ و سروه تيمار ٣ ١٢

١٥٦٦ طپ كل ٩ ١٣ و مارش تيلل كل ٤ ٣٤ و هغر كصمص وى بن ي دال ريك پض سمض سبدر ترغد طپ كل ٧ ١٢ و مارش اللت ي ساما دال غندا تيلل كل ١١ ٣٤ دض وى جصردع هالت تيلل قوغلسوارد نغرا قصر رُخيمي دعر فيننغس مزارع و قلع و نضجرا جضردار و طپ هغرفرضن كل ١ ١٤ و صمعدعليارت هغر عفتر كصمص وى طت پض ستصر طيعن سلغنت بطرخان اف جفرة العراق و سنارت كصمص وى پض خصر د اف سبخة تغكت اف ساند سكتريا صمم كناستردادع طندعر كاملعنس [فطنتعر] و ميديانات ستظنع پض صس عنت لعخصن ذارى صمم سكر غمدع صس و وضرا كاملعر فظرفغريليجت و لغنجرع فرام كصمص وى تيلل عن تصر كانال دغر وى سكر غمدعس اف سپضر اف هغستار و سعدان پض ستصر سلغنت پض وارس سلطت وى ستعجص طپ و جعنصم بعرج و سعدان ضتعر سلغنت غندا فرام تيلل المشهد صمم وى هطنص ٣ كل ١ ١٤ صم مصرجننغ و هعلا مارشعن طندعر دنعنا ناتت وار ستاركت فصر سعرداد ليكا معد ١ ١٢ داغ و انليج مارش = و فرضن الحماطية عن داجسر عسا مصت ص غرص هظجست و اتتعنريكا برطنار

‘alaihīmā al-salām ar. fred
vare med dem båda

bighl ar. eg. *baghl* mula

jisr ar. brygga

bygda af Sulaimān bn Da’ūd ‘alaihīmā al-salām och blott fyra famn djupa. ✕
[20–25/6] från al-Mashhad red jag bighl till al-Kūfa och till jisr vid en gren
af floden ungefär 20½ timar och der steg jag om bord och kom vid solens
nedgång till Qifl och derifrån på bighl ungefär 7 timar till al-Ḥilla och från
al-Ḥilla till al-Khān 9 timar och derifrån till Baghdād 9½ timar. ✕

karwānsarāi pers. karavan-
seraj

qahwa-khāna pers. kaffehus

wa-mīrzā pers. och Mīrzā

wa-qīla ar. även kallad

arnaot ar. alban, d.v.s. den
osmanska militären

khān pers. värdshus

darwīsh pers. dervish,
islamisk mystiker

rafīq ar. färdkumpan

18/9 1848 ut från Baghdād fö[l]jde af någre vänner till utom stadsporten och
kl. 7½ natt ut öfr Irāqs slāta och torra land och kl. 1 förbi karwānsarāi och
kl. 4 by Behrūz vid strömen Sīrbān och vägen i dag i NO qahwa-khāna⁴
wa-mīrzā.

19/9 ut natt kl. 5 i O och NO och kl. 1¼ fram till by Baladrūz wa-qīla
Barzarūt vid Sīrbān och här tält läger af arnaot och förlorade snusdosan och
ryktet att Muḥammad Shāh död⁵ och råd af våra formän att stanna här de togo
väg genom öknen och gingo af och vi lågo här den **20** och **21** i portgången af
en dålig khān här en darwīsh från Herāt dålig by och svårt att finna formän.

22/9 ut kl. 1½ på tre åsnor och med rafīq Faraj Allāh från Kermān Shāhān
och den andra rafīq hade följt våra formän och väg förbi by Imām ‘Askar och
sedan längs den lilla strömen Sīrbān vid stranden deraf arab tält rika på hästar
villig väg och vid solens nedgång fram till den lilla byn Shahrabān och här
mycket ‘ajam som väntade att ge sig å väg hemåt i dag dålig marsh och största
delen till fots och här karbalāi Naṣr Allāh turk darwīsh och här lågo till den

6/10 då vi gingo nästan mot min vilja ut kl. 12 och kl. 4¾ komo in i sand
höjder och åter ut från dem på slätt och kl. 5¾ fram till Qaṣr Ribāt och här
i vår formans hus två vakra döttrar och rykte om vägens ✕ osäkerhet och
derföre dröjde här den **7** hela dagen störe by med torg och qahwa.

8/10 ut kl. 1½ genom lägre berg längs Sīrbān i stort följe af åsnor och
trashankar fram till Khanāqīn kl. 7 störe och vaker by vid ström och rik
på vatten och här turkiska pāshā och gränsläger här myket vallfärdare och
karbalāer af turkar och andra och här ankomo nu ok den stora skaran af
Shīrāz pilgrimer och deras anblick ej just tröstande nolens volens gik jag ut
härifrån med formän från Hamadān råa bönder den

12/10 kl. 9¾ morgon och kl. 4½ fram till station Qaṣr Shīrīn khān med
några usla kojor vid liten bāk med got vatten lägrade på höjd utanför khān.

13/10 ut kl. 9½ uphåll ½ och kl. 4½ Pūl-i Zahāb med khān och här hade
kurd [oläsligt] plundrat och längs vägen nomad tält och marsh till kl. 7 till

كالداد لَيْتَةَ بَنُجْدَا اف سليمان بن دوود عليهما السلام و ابصتت فذرا فامن دخطب ۳

[۲۰-۲۵۶] فرضن المشهد رعد خاج بغل تيلال الكوفة و تيلال جسر ويد عن جر عن اف فلدعن طنجفغر ۲۰ ۱۱۲ تيمار و دعر ستمج خاج صم بصرد بخت و كصم ويد سصلعسن نعدجضنج تيلال قفل و دعر فرضن پض بغل طنجفغر ۷ تيمار تيلال الحلة و فرضن الحلة تيلال الخان ۹ تيمار و دعر فرضن تيلال بغداد ۹ ۱۱۲ تيمار

۱۸۴۸ ۱۸۱۹ طت فرضن بغداد فطخدع اف نضرع و غنعر تيلال طنصم ستادسپصرتعن و كل ۷ ۱۱۲ ناتت طت ظفر عراقس سلغتا و تصرا لاند و كل ۱ فظربى كروانسراى و كل ۴ بڈ بهروز ويد سترظمعن سيروان و و غجعن ى داج ى نص قهوة خانه وميرزا

۱۹۱۹ طت ناتت كل ۵ ى ص و نص و كل ۱ ۱۱۴ فرام تيلال بڈ بلدروز وقيل برزروت ويد سيربان و هغر تغلت لغجعر اف اراصت و فظر لصرادع سنطسدنسان و رذكتعت اتت محمد شاه دظد و رصدا اف وضرا فصرمغن اتت ستاننا هغر دع تصحص و غج جعنصم ظكنعن و جينجص اف و ى لضجص هغر دعن ۲۰ و ۲۱ ى پصر تجضنعن اف عن دضليج خان هغر عن درويش فرضن هرات دط دضليج بڈ و سوزرت اتت فينا فصرمغن

۲۲۱۹ طت كل ۱ ۱۱۲ پض ترع ضسنصر و معد رفيق فرج الله فرضن كرمان شاهان و دعن اندرا رفيق هادع فظلخت وضرا فصرمغن و و غج فظربى بڈ امام عسكر و سعدان لغنجس دعن ليلالا سترظمعن سيربان ويد ستراندعن دعراف اراب تغلت ريكا پض هغستار ويلليج و غج و ويد سصلعسن نعدجضنج فرام تيلال دعن ليلالا بذن شهربان و هغر مذكت عم صسم و غنتادع اتت جع سيج ض و غج هممضت ى داج دضليج مارش و سترظستا دلعن تيلال فستس و هغر كربلاى نصر الله ترك درويش و هغر لضجص تيلال دعن

۶۱۱۰ دض ى جينجص نغستان مصت مين ويلخا طت كل ۱۲ و كل ۴ ۳۱۴ كصمص بين ى ساند هظخدع و ضنعر طت فرضن دعم پض سلغنت و كل ۵ ۳۱۴ فرام تيلال قصر رباط و هغر ى وضر فصرمانس هطس توضع و اكر دظنترار و رذكتعت صم و غجعنس ۳ صسغكعر هعت و دعر فظرع درظخدع هغر دعن ۷ هعلا داجعن سترظرع بڈ معد تصرح و قهوة ۸۱۱۰ طت كل ۱ ۱۱۲ جعنصم لغجرع بعرج لغنجس سيربان ى سترصرت فظلخع اف ضسنصر و تراسهانكار فرام تيلال خناقين كل ۷ سترظرع و واكعر بڈ ويد سترظم و ريك پض وانتعن و هغر تطركيسكا پاشا و جرغسلججعر هغر مذكعت واللفغدارع و كربلاعر اف تطركار و اندرا و هغر انكصص نط صك دعن سترصرا سكاران اف شيراز پيلجريمعر و دعر اس انبليك عخ خطست ترظستاندع نصلعسن و صلعسن جيک خاج طت هغر فرضن معد فصرمغن فرضن همدان رضا بظندع دعن

۱۲۱۱۰ كل ۹ ۲۱۳ مصرجصن و كل ۴ ۱۱۲ فرام تيلال ستاتيصن قصر شيرين خان معد نضرجا طسلا كصخصر ويد ليتعن بگك معد جصت وانتعن لغجرادع پض هظخدع طنانفظر خان

۱۳۱۱۰ طت كل ۹ ۱۱۲ طيهضلل ۱۱۲ و كل ۴ ۱۱۲ پول زحاب معد خان و هغر هادع كرد فصلك پلوندرات و لغنجس و غجعن نصماد تغلت و مارش تيلال كل ۸ تيلال پاتق و هغر نصماد لغجرع و پر عخرى اف عن طنح مان صسم پضستصد

Pātaq och här nomad läger och prejeri af en ung man som påstod mig ej vara en rättrogen och jag slapp dok med två Qurān [citat] och densamme prejade duktigt af turkarne och den unge gossen som blef dakhīl hos vår forman och högst obehaglig natt utan slumer och här āsiyāb vatten qvarn i vaker ström bāk der jag badade. ✎

14/10 ut kl. 6½ natt och snart in i trångt pass och der uphåll ¾ för trängsel och här förlorade min forman en sin yābū och hans usla upförande härvid tills hans dräng Raḍī återfann den och här Ṭāqat Farhād? och härifrån ut i vida bergsdalar med härlig doft af allehanda träd och kl. 4 fram till Kerend störe och vaker stad på slutningar af berg nära liknande Syriens städer och här dröjde hela följande dagen den **15** präktiga och billiga druvor och den lille Qarād i vars trädgård vi tillbragte dagen och vakra qvinor och mänerne liknande ryssar och deras boningar olika arabernas men materialet lika det i Najd och här även förlorades och stals yābū och folket från Māzandarān gingo dena dag ensame af.

16/10 ut kl. 9 natt och i solens upgång i pass och här lossades mycket bössor och osäker väg och Ḥamadān formäns modighet och kl. 4½ fram till Hārūn Ābād och här inträfade nu nomader som komo tillbaka från plundring och nära nog hade plundrat även oss och blottade tre dhawād och bortstulo ök och slagsmål och byns allt folk samlade och uppställde till vårt försvar nattläger i khān och ut.

17/10 kl. 10 och kl. 4½ förbi khān Māyah Dasht och här några rytare och 30 man beväpnade med nabābīt som skrämde ✎ oss mycket och bragte hela karwān att stanna och fegheten af Shīrāz folket och som här var utplundrat och öde fortsate vi vägen och kl. 10 Kermān Shāhān och mitt samtal här med den unge gosen från Karbalā wa-sunnī wa-shīʿī och folkets hat mot turkarne och förstörelse af en turkisk höfding wa-sayyid Qumbar wa-mīrzā Naṣr Allāh och här dröjde till den

24/10 up kl. 12⅔ i stor qāfila ehuru mindre än hitils och kl. 7½ fram till Bīst Tū⁶ och här bilder hugna i berg och lämningar af pelare och annat strödda på fältet och här sellskap af Muḥammad Jawād wa-karbalāī Ḥājj Muḥammad och Bīst Tū af de högsta berg i Persien.

25/10 up kl. 12¼ och kl. 5½ Ṣaḥna liten stad med trädgårdar och här en darwīsh från Herāt som hade störe tanke om min ikhlāṣ än om ikhlāṣ Muḥammad Jawād.

dakhīl ar. skyddsling

āsiyāb pers. vattenkvarn

yābū pers. packhäst

dhawād ar. spjut

nabābīt ar. pl. av
nabbūt klubba

karwān pers. karavan

wa-sunnī wa-shīʿī ar.
sunniter och shiiter
wa-sayyid ar. och herre

qāfila ar. karavan

ikhlāṣ ar. fromhet

میج عخ وارا عن رغتتر صجعن و خاج سلاب دصك معد توضع قران و دعنسامع پرعادع دطكنیجت اف تطركارنع و
 [ظوعر سترطكعت] دعن طنجع جصسعن سصم بلغف دخیل هصس وضر فصرمان و هظجست صبعهاجلیح ناتت طتان
 سلطمر و هغر آسیاب وانتعن قوران ی واکعر سترظم بگك دعر خاج بادادع ۳
 ۱۴۱۰ طت كل ۱۲ ۶ ناتت و سنارت بین ی ترضنچت پاس و دعر طپهضل ۳۴ فطر ترغنجسعل و هغر فطر لصرادع
 مین فصرمان عن سین بابو و هانس طسلا طیفطرانده هغروید تیللس هانس درغنج رضی ضتعر فان دعن و هغر طاقة
 فرهاد؟ و هغرفرضن طت ی ویدا بعرجسدالار معد هغر لیچ دصفت اف اللعاهندا ترغد و كل ۴ فرام تیلل كرنه سنظرع و
 واکعر ستاد پض سلطنتینجار اف بعرج نغرا لیکناندع سدزیعنس ستغدر و هغر درظدع هعلا فظللخاندع داجعن دعن ۱۵
 پرعگتیجا و بیلیجا درطوصر و دعن لیللغ فراد ی وارس ترغجضرد وی تیللبراجتع داجعن و واکرا قوینصر و مغنرنع
 لیکناندع رذسار و دعراس بصنینجار صلیکا ارا بعرناس معن ماتعر یالعت لیکا دعت ی نجد و هغر غوعن فطر لصرادعس و
 ستالس بابو و فصلكعت فرضن ماز ندران جینجص دعنا داج عنسامع اف
 ۱۶۱۰ طت كل ۹ ناتت و ی سصلعنس طپجضنچ ی پاس و هغر لصلسادعس مذكعت بظسصر و صسگعر و غج و حمدان
 فصرمغنس مصدیجعت و كل ۴ ۱۲ فرام تیلل هارون اباد و هغر پنتر غفادع نط نصمادع سصم كصمص تیللباكا فرضن
 پلطندرینج و نغرا نصج هادع پلطندرات غوعن صسن و بلصنادع ترع ذواد و بصرتستطلص ظك و سلاجسمل و بذنس
 اللت فصلك ساملادع و طپستلادع تیلل وضررت فطر سوار ناتتلغجر ی خان و طت
 ۱۷۱۰ كل ۱۰ و كل ۴ ۱۲ فطریی خان مایه دشت و هغر نضجرا رذتار و ۳۰ مان بعو غینادع معد نبایبط سصم
 سكر غمدع ۳ صسن مذكعت و براجتع هعلا کروان انت ستاننا و فجعجعتن اف شیراز فصلكعت و سصم هغر وار
 طتپلطندرات و طدع فصرتساتع وی و غجعن و كل ۱۰ کرمان شاهان و میتت سامتال هغر معد دعن طنجع جصسعن فرضن
 كربلا و سنی و شیعی و فصلكعتن هات مصت تطركارنع و فطر سترظعلسع اف عن تطركیسك هظفدینج وسید قمبر ومیرزا
 نصر الله و هغر درظدع تیلل دعن
 ۲۴۱۰ طپ كل ۱۲ ۲۳ ی ستصر قافله عهطرط میندرع عن هیتیللس و كل ۷ ۱۲ فرام تیلل بیست تو و هغر بیلدعر
 هطجنا ی بعرج و لغمنینجار اف پعلار و اننات سترظدا پض فغلتنعت و هغر سعللسكاف اف محمد جواد و كربلا ی حاج
 محمد و بیست تو اف دح هظجستا بعرج ی پعرسیعن
 ۲۵۱۰ طپ كل ۱۲ ۱۴ و كل ۵ ۱۲ صحنه لیتن ستاد معد ترغجضردار و هغر عن درویش فرضن هرات سصم هادع
 سنظرع تانكع صم مین اخلاص غن صم اخلاص محمد جواد

Fīrūz Mīrzā pers. prins Fīrūz,
då titeln står efter namnet

hākīm ar. guvernör

sūq ar. torg, marknad

farsakh pers. farsang,
längdmått numera 6632 m

wa-ḥājj ar. och pilgrimen

wa-stikhāra ar. och spåmetod

amn wa-amān ar. lugn och
säker

26/10 ut kl. 12 och kl. 6 Gangavar och här även lämningar af pelare och gamla byggnader och här även Fīrūz Mīrzā ḥākīm Kermān Shāhān wa-ma'ahu nizām wa-taub wa-huwa nāwī 'alā al-riwāḥ ilā taḥt ḥukūmatihī.⁷

27/10 ut kl. 12 och kl. 9½ Tūkasān och här lägrade mitt på torget och här en Shāh Zādeh drak qahwa hos oss och större stad. ✎

28/10 up kl. 12 och kl. 10 fram till Daulat Ābād större stad med sūq och här voro vi blott två farsakh från Ḥamadān och här kallt och is och här dröjde öfr hela den **29** och den

30/10 up kl. 12¼ och kl. 6 fram till Perī större stad melan berg af pyramid form och hitils hade vi gått ungefär i NO riktning men härifrån gingo vi i SO.

31/10 ut kl. 12 och kl. 6½ Ḥiṣār större stad mellan pyramid formiga berg och här folk som druko qahwa hos mig och handlade med karbalāi Muḥammad.

1/11 ut kl. 12⅔ och kl. 7¼ till 'Amāra och började regn och vi flydde till dålig khān der formän lågo som två månader varit på väg från Kermān Shāhān och han rädd och feg man och här rykte att den nye shāh förgiftad wa-ḥājj Ghulām i följe deraf förfärligt skrämnd och dertill shuk så han shälfdde och darrade wa-Ibn Khusrau Khān alladhī kabīr badw bakhtiyārī al-ān fī khamsīn balad yauman ba'īda 'an 'Amāra wa-wāḥid min al-mukāriya yurīd hādhā al-darb wa-wāḥid yurīd ghairahu wa-bi-sabab hādhā ma'raka wuḥūsha kabīra wa-stikhāra.⁸

2/11 krängel om väg wa-stikhāra och ut kl. 12 tillika i N och förbi byar och odlade fält fram till Sulṭān Ābād kl. 8½ större stad med mur. ✎

3/11 ut kl. 1¼ i ONO och kl. 9 Khair Ābād och här försäkrade man oss att vägen allt var amn wa-amān.

4/11 ut kl. 12½ och genom öken trakt till Chahk kl. 6 och här hade för omkring 20 dagar Bakhtiyārī plundrat hela byn och bortfört allt vad de ägde och den lilla byn mellan höga berg och på toppen af ett af dem ett kaställ väg NO.

5/11 ut kl. 8¾ natt och förbi matrak till Dildān kl. 6¼ och i dag ginngo [*sic*] i SO och den andre forman gik af till Kamandūn och gorde en omväg af tre dagar vidare.

6/11 ut kl. 12¼ genom öken i SSW och kl. 7 fram till Ribāt Turk litet näste med mur och här regn om natten som fortfor den

7/11 ut kl. 1½ och kl. 10½ Maima och vägen hit i SO genom öken trakt och här som öfrallt på stationerna förfärligt gräl mellan Ḥājj Ghulām och folket som sålde hafra. ✎

- ۲۶۱۱۰ طت كل ۱۲ و كل ۶ گنگور و هغر غوعن لغمنينجار اف پعلارع و جاملا بذجنادع و هغر غوعن فيروز ميرزا حاكم كرمان شاهان ومعه نظام وتوب و هو ناوى على الرواح الى تحت حكومته
- ۲۷۱۱۰ طت كل ۱۲ و كل ۹ ۱۱۲ توكسان و هغر لغجرادع ميبّ پض تصرجعت و هغر عن شاه زادة دراك قهوه هسس
صنّ و ستطرّع ستاد ۳
- ۲۸۱۱۰ طپ كل ۱۲ و كل ۱۰ فرام تيلل دولت اباد ستطرّع ستاد معد سوق و هغر وصرص وى بلصنت توضح فرسخ
فرضن حمدان وهغر كاللت و پيس و هغر درظخدع ظفر هعلا دعن ۲۹ و دعن
- ۳۰۱۱۰ طپ كل ۱۲ ۱۱۴ و كل ۶ فرام تيلل پرى ستطرّع ستاد معلان بعرج اف پذراميد فصرم وهينبليس هادع وى جضنت
طنجعفغر ى نص ريكتنينج معن هغرفرضن جينجص وى ى سص
- ۳۱۱۱۰ طت كل ۱۲ و كل ۶ ۱۱۲ حصار ستطرّع ستاد معلان پذراميد فصرميچا بعرج و هغر فصلك سصم درطكص قهوه
هسس ميچ و هاندلادع معد كربلاى محمد
- ۱۱۱۱ طت كل ۱۲ ۲۱۳ و كل ۷ ۱۱۴ تيلل عمارة و بظرخادع رعين و وى فلذدع تيلل دضليچ خان دعر فصرمغن
لجصص سصم توضح مضنادع و اريت پض و غج فرضن كرمان شاهان هيت و هان رعدّ و فجع مان و هغر رذكتع انت
دعن نذع شاه فظرفجيتاد و حاج غلام ى فظللخ دعراف فظرفغر ليجت سكر غمد و دعر تيلل شطك سض هان شغلقدع و
داررادع و ابن خسرو خان الذى كبير بدو بختيارى الان فى خمسين بلد يوما بعيدة عن عمارة و واحد من المكارية يريد هذا
الدرب و واحد يريد غيره و بسبب هذا معركة و حوشة كبيرة و ستخاره
- ۲۱۱۱ كرضنجل صم و غج و استخارة و طت كل ۱۲ تيلليكا ى ن و فظربى بذار و صدلادع فغلت فرام تيلل سلطان اباد كل
۱۲ ۸ ستطرّع ستاد معد مطر ۳
- ۳۱۱۱ طت كل ۱ ۱۱۴ ى صنص و كل ۹ خير اباد و هغر فظرسغكرادع مان صنّ انت و غجعن اللت و ارامن و امان
- ۴۱۱۱ طت كل ۱۲ ۱۱۲ و جعنصم ظكعن تراكت تيلل چهك كل ۶ و هغر هادع فظرف صمكرينج ۲۰ داجار بختيارى
پلطندرات هعلا بذنّ و بصرتفطرت اللت واد دغجدع و دعن ليللا بذنّ معلان هظجا بعرج و پض تصبيعن اف عنت اف
دع م عنت كاستغلل و غج نص
- ۵۱۱۱ طت كل ۸ ۳۱۴ ناتت و فظربى مترك تيلل دلدان كل ۶ ۱۱۴ و ى داج جينجص ى سص و دعن اندرع فصرمان
جيك اف تيلل كمندون و جسر دعن عن صموغج اف ترع داجار و يدارع
- ۶۱۱۱ طت كل ۱۲ ۱۱۴ جعنصم ظكعن ى سسو و كل ۷ فرام تيلل رباط ترك ليبتعت نغستع معد مطر و هغر رعين صم
ناتعن سصم فصر تقصر دعن
- ۷۱۱۱ طت كل ۱ ۱۱۲ ۱۰ ميمة و و غجعن هيت ى سص جعنصم ظكعن تراكت و هغر سصم فظرف اللت پض
ستاتيصنعرنا فظرفغر ليجت جرغل معلان حاج غلام و فصلكعت سصم سضلدع هافر ۳

8/II ut kl. 12 och kl. 10¹/₃ Murcha Khawār och vägen allt genom öken trakt i SO.

9/II ut kl. 7³/₄ natt och förbi byar och odlade fält på stor slätt fram till Işfahān kl. 6 och här kvarter hos Mīrzā Aghāsī i Khalwa och här bygnaderna af Shāh ‘Abbās⁹ och trädgårdar och i synerhet Naqqāshī och Masjid al-Shāh och stora bazarer och Hārat Julfā¹⁰ 600 hus armenier och den unge underlige gossen som spelade bräde och plågsamma dagar här och härliga frukter och mycket kharāb och utsigten från ma’dhana och den lilla Mīrzā ‘Alī och hans studier och stora gårdar der 18 familjer bodde och den stora mīdān och de utom ordentliga trädgårdarne och Imām-i Jum‘a höll folket i styr. ✎

18/II ut från Işfahān vid solens nedgång och uphåll ungefär till kl. 3 och sedan marsh hela natten till kl. 12³/₄ morgon då vi huno till Khān Mahyār en den största och beqvämaste karwān sarāy som jag sett och vägen i dag i S.

19/II ut kl. 7 natt och kl. 1³/₄ Qumaisha störe stad och dugtigt kallt och vägen i natt även i S.

20/II ut kl. 6 natt och kl. 3³/₄ by Esn Ābād och vägen allt öken trakt.

21/II ut kl. 4 natt i SO och kl. 3 liten by Shūkūsūn.

22/II ut kl. 6¹/₂ natt och kl. 2 störe by Abāda och vägen allt i SO och allt öken och oartigt upförande af mig mot en klerus från Işfahān som vräkte sig på min matta.

23/II ut kl. 9³/₄ morgon och kl. 2³/₄ Surma.

24/II ut kl. 6 natt och kl. 2³/₄ Khāna-i Khurra karwān sarāy i öken trakt.

25/II ut kl. 5 och kl. 5 Khāna-i Kargū öde och vägen i natt OSO och omväg af två dagar för köld. ✎

26/II ut kl. 7 och väg genom berg wa-wa‘r i OSO och sedan allt genom berg i SSO och bergen kalk och väg genom trångt pass och kl. 7 fram till Kīlabalk störe by på stor slätt rik på odling och byar.

27/II ut kl. 10 genom berg och pass i S och sedan ut på öppet fält och kl. 4 fram till Sīdān.

28/II ut kl. 6 natt och dålig marsh och uphåll af vatten och osäkerhet om vägen och kl. 4¹/₄ fram till Dhurqān och i natt passerade ruinerna af Takhta-i Jamshīd och sved mig i hjärtat att ej få se dem.

29/II ut kl. 8 och kl. 3 fram till Shīrāz och stölden af armeniens häst och mycket folk som komo oss till mötes wa-ziyārat-i shumā qubūl bāshad¹¹ och 3 dagar nishastan Mīrz[ā] Muḥammad ‘Alī och huset der vi voro wa-ta‘ziya

kharāb ar. ruin

ma’dhana ar. minaret

mīdān ar. torg, öppen plats

nishastan pers. satt

- ۸۱۱ طت کل ۱۲ و کل ۱۰ ۱۱۳ مرچه خوار و وغجن اللت جعنصم ظکعن تراکت ی صص
- ۹۱۱ طت کل ۷ ۳۱۴ ناتت و فظربی بذار و صدلادع فغلت پض ستصر سلغنتت فرام تیلل اصفهان کل ۶ و هغر قوارتعر هصص میرزا اغاسی ی خلوة و هغر بذجنادعرا اف شاه عباس و تع تر غدجضردار و ی سذنعر هعت نقاشی و مسجد الشاه و ستصرا بازارعر و حارة جُلُفا ۶۰۰ هطس ارمنعیر و دعن طنجع طنذعرا لجع جصتَعن سصم سبعلادع برغدع و پلضجسامًا داجار هغر و هغر لیجا فرطکتعر و مذکعت خراب و طتسیجتعن فرضن مادنة و دعن لیللع میرزا علی و هانس ستطدیر و ستصرا جضردار دعر ۱۸ فامیلخعر بصدع و دعن ستصرا میدان و دع طتصم صردعنتلیجا تر غدجضردارنع و امام جمعة هظلل فصلکعت ی سنتر ۳
- ۱۸۱۱ طت فرضن اصفهان وید سصلعنس نعدجضنج و طبهضلل طنجعفغر تیلل کل ۳ و سعدان مارش هعلا ناتعن تیلل کل ۱۲ ۳۱۴ مصرجصن دض وی هطنص تیلل خان مَهِیار عن دعن سنظرستا و بعغو غماسع کروان سراى سصم خاج سعنتت و وغجن ی داج ی س
- ۱۹۱۱ طت کل ۷ ناتت و کل ۱ ۳۱۴ قُمبِشَة ستظرع ستاد و دطجتجت کالتت و وغجن ی ناتت غوعن ی س
- ۲۰۱۱ طت کل ۶ ناتت و کل ۳ ۳۱۴ بذ اسن اباد و وغجن اللت ظکعن تراکت
- ۲۱۱۱ طت کل ۴ ناتت ی صص و کل ۳ لبتعن بذ شوکلسون
- ۲۲۱۱ طت کل ۶ ۱۱۲ ناتت و کل ۲ ستظرع بذ ابادة و وغجن اللت ی صص و اللت ظکعن و صار تیتجت طیفظرانده اف میج مصت عن کلاروز فرضن اصفهان سصم ور غکتع سیج پض مین ماتتا
- ۲۳۱۱ طت کل ۹ ۳۱۴ مصرجصن و کل ۲ ۳۱۴ سُرْمَة
- ۲۴۱۱ طت کل ۶ ناتت و کل ۲ ۳۱۴ خانه خَرَة کروان سراى ی ظکعن تراکت
- ۲۵۱۱ طت کل ۵ و کل ۵ خانه کرگو ظدع و وغجن ی ناتت صصص و صمو غج اف توضع داجار فظر کظلد ۳
- ۲۶۱۱ طت کل ۷ و وغج جعنصم بعرج ووعر ی صصص و سعدان اللت جعنصم بعرج ی سصص و بعرجن کالک و وغج جعنصم ترصنعت پاسس و کل ۷ فرام تیلل کِبَلَبَلک ستظرع بذ پض ستصر سلغنتت ربک پض صدلینج و بذار
- ۲۷۱۱ طت کل ۱۰ جعنصم بعرج و پاسس ی س و سعدان طت پض ظُپَعَت فغلت و کل ۴ فرام تیلل سیدان
- ۲۸۱۱ طت کل ۶ ناتت و دضلیج مارش و طبهضلل اف و اتعن و صسغکعر هعت صم و وغجن و کل ۴ ۱۱۴ فرام تیلل ذرقان و ی ناتت پاسسعدار ع رطینعرا اف تختة جمشید و سوعد میج ی خفرتات اتت عخ فض سع دمع
- ۲۹۱۱ طت کل ۸ و کل ۳ فرام تیلل شیراز و ستظلد عن اف ارمنعینس هغست و مذکعت فصلک سصم کصمص صصص تیلل مطتعتس وزیرت شما قبول باشد و ۳ داجار نشستن میرز [۱] محمد علی و هطسعت دعر وی وصرص و تعزیه

wal-rauḍa wa-Sa‘dī¹² wa-Hāfiz¹³ wa-haft tan wa-chihil tan wa-bāgh-i shāh wa-bāghi nau wa-lūṭī-i Shīrāz wa-shalqī wa-masjid-i wakīl wa-masjid-i nau wa-bāzār-i wakīl wa-ni‘matī wa-ḥaidarī wa-‘adwa allatī bainahumā wa-wazīr al-balad wa-yuqāl mushīr wa-taḥta yadihi munshi’ wa-mustaufī wa-muḥarrara wa-ghilmān.¹⁴ ✽

14/12 ut kl. 7¼ öfr slätten af Shīrāz nu full af snö och slask och kl. 9⅔ till Khān Chinār och här alwāt och tjuvar och dåligt håll.

15/12 ut midnatt och kl. 3 manzil-i Khāna-i Zinyān wa-huwa 7 farsakh¹⁵ och under vägen snö och yrväder och storm och svår väg af halka och Zinyān Khān och några hus och här hela dagen urväder.

16/12 ut kl. 11 morgon och öfr Dasht-i Arjin i stark köld och på dålig väg af ungefär 2 kvarter snö in i Kutal-i pīr-i zan och förbi khān i halva passet der turk īliyāt voro till nära af passet och här ingen snö och halt här kl. 10½ i det fria.

17/12 ut kl. 6 natt och genom berg wa-wa‘r och Kutal-i dukhtarān fram till Kāzīrān kl. 4½ och detta en af de störe städer i ‘Ajam och här m-kh-l och got klimat och här dröjde öfr den **14** [*sic*] hela dagen.

19/12 ut kl. 10 och kl. 5¾ till en liten stad Gamaraj och här Bait Mashad-i ‘Alī och kvarter i liten kyffe.

20/12 ut kl. 12 genom berg och pass och sedan ut och till berg af sand smörja och kl. 4½ fram till Kūnār Takhta och här nakhl kathīr wa-hiya balad mithl balad Najdī.¹⁶

21/12 ut kl. 9½ och genom de sista pass och berg af kalk sten ut till al-sāḥil och kl. 4 fram till Dallekī och här en skog af nakhl och källa af nät gement klimat och lukt.

22/12 ut kl. 6 natt allt öfr slättland och kl. 3¼ Īsāwandī och här persiska beduiner och gement näste och tjuvar.

23/12 ut kl. 10½ och kl. 7¾ fram till Abū Shīr och de tre sista farsakh [oläsligt]. ✽

Dar Abū Shīr nishastīm dar Khāna-i Mirzā Muḥammad Sādiq¹⁷ hans lif och bränn vins supande varje afton och hans tiryāq och hans dräng wa-munshī engelske konsuln och mitt tråkiga lif der hela 15 dagar och shepparen en Mullā Ḥusain som sade jag var fransman och slutligen ut härifrån den **7/1 49** på en liten skuta med shepparen ‘Abd al-Raḥīm och på den hinduer och deras smuts och osnyga lif och af dem dog ett barn och en gammal qvinna

alwāt ar. pl. av *lūṭī* se kommentar 303

īliyāt pers. stammar

‘Ajam ar. Persien
m-kh-l ar. går inte att identifiera

al-sāḥil ar. kusten, kust-området

nakhl ar. dadelpalmer

tiryāq ar. vin

wa-munshī ar. skrivare

والروضة وسعدى وحافظ وهفت تن وچهل تن وباغ شاه وباغ نو ولوطى شيراز وشلقى ومسجد وكيل ومسجد نو وبازار وكيل ونعمتى وحيدرى وعدوة التى بينهما ووزير البلد ويقال مشير وتحت بده منشى ومستوفى ومحزر وغلماز ❦

۱۴۱۲ طت كل ۷ ۱۴ ظفر سلغتن اف شيراز نط فطلل اف سنظ و سلاسك و كل ۹ ۲۱۳ تيلل خان چنار و هغر الواط و تخورار و دضليجت هضل

۱۵۱۱۲ طت ميدنانت و كل ۳ منزل خانه زنيان و هو ۷ فرسخ و طندير و غجغن سنظ و ذروغدير و ستصرم و سوضر و غج اف هالكا و زنيان خان و نضجرا هطس و هغر هعلا داجغن طروغدير

۱۶۱۱۲ طت كل ۱۱ مصرجغن و ظفر دشت آرجن و ستارك كطلد و پض دضليج و غج اف طنجعفر ۲ قوارتعر سنظ بين ى كتل پير زن و فطربى خان ى هالوا پاسعت دعر ترك ايلييات وصرص تيلل نغرا سلطنتت اف پاسعت و هغر ينجغن سنظ و هالت هغر كل ۱۰ ۱۱۲ ى دعت فريا

۱۷۱۱۲ طت كل ۶ نانت و جعنصم بعر ج و وعر وكتل دختران فرام تيلل كازران كل ۴ ۱۱۲ و دعتتا عن اف دع سنظرع ستغدير ى عجم و هغر مزل و حصت كليمات و هغر درظخدع ظفر دغن ۱۴ [sic] هعلا داجغن

۱۹۱۱۲ طت كل ۱۰ و كل ۵ ۳۱۴ تيلل عن ليتغن ستاد كمَرَج و هغر بيت مشهدى على و قوارتعر ى ليتعت كذقع

۲۰۱۱۲ طت كل ۱۲ جعنصم بعر ج و پاس و سعدان طت و تيلل بعر ج اف ساند سمظرخا و كل ۴ ۱۱۲ فرام تيلل كونار تخته و هغر نخل كثير و هى بلد مثل بلد نجدى

۲۱۱۱۲ طت كل ۹ ۱۱۲ و جعنصم دع سيسنا پاس و بعر ج اف كالك ستغن طت تيلل الساحل و كل ۴ فرام تيلل دالكى و هغر عن سكصج اف نخل و كغلا اف نغت و جمعنتت كليمات و لطكت

۲۲۱۱۲ طت كل ۶ نانت اللت ظفر سلغتنلاندي و كل ۳ ۱۱۴ ايساوندى و هغر عرب عجم و جمعنتت نغستع و تخطوار

۲۳۱۱۲ طت كل ۱۰ ۱۱۲ و كل ۷ ۳۱۴ فرام تيلل ابو شير و دع ترع سيسنا فرسخ شيلا ❦

در ابو شير نشستيم در خانه مرزا محمد صادق هانس ليف و برغن و ينس سطياندع و ارخع افتغن و هانس تريباق و هانس درغنچ و منشى عنجعلسكع كصنسلطان و ميتت ترضكيجا ليف دعر هعلا ۱۵ داجار و شعپار عن ملا حسين سصم سادع خاج وار فرانسمان و سلطنتليجغن طت هغر فرضن دغن ۴۹ ۷۱۱ پض عن ليتغن سكطتا معد شعپار عن عبد الرحيم و پض دغن هيندطعر و دعراس سمطنتس و صسنذجا ليف و اف دعم دصج عنتت بارن و عن جامال قويئا و ستصرم و ستصر شظجضنج

och storm och stor shögång på hafet och den **10** och **11** och **12** i Mu‘ammara och här engelska fartyg och den stora floden och de otaliga palmer och den **14** fram till Başra och här Girgis och min bedröfliga ställning. ✎

Från al-‘Ilā till Taimā två dagar och ½ och intet vatten på vägen och al-‘Ilā SW från Taimā och från Taimā till al-Barka al-Mu‘azzam en knapp dag och till Tabūk nära fyra dagar en pöl vatten ‘Uqla vari vatnet räker tre år och Khaibar från Taimā tre fulla dagar och från Taimā till närmaste nufūd en half dag och i al-‘Ilā räknar man 300 gårdar och folket äro av flere olika stammar man säger 72¹⁸ och de ge skatt åt al-Madīna och Samīra qarība min Mustajidda baina al-‘Ilā ‘anhā wa-min Ḥāyil ilā al-Mashhad 10 ayyām wa-fīhinna mā wājid fī qalbān¹⁹ och först går vägen öfr nufūd och sedan öfr slätt liknande havet och af araber på vägen först Shammar och sedan Zufair och sedan Muntafiq och där är väg bygd af Zubaida – Zubair wilāya ṣaghīra 3 sā‘āt gharbī min Başra vägen minhā ilā Makka sharrafahā Allāh ‘alā ‘ishrīn yauman wa-darbum baina Jabal Shammar wal-Qasīm wa-Wādī Dawāsir ‘alā [oläsligt] wa-yuṭṭyūn balad zilfī wa-hiya nişf darbihim.²⁰

پض هافعت و دعن ١٠ و ١١ و ١٢ ى معمرة و هغر عنجلسكا فار تذج و دعن ستصرا فلصدعن و ددع صتاليجا بالمعر و دعن ١٤ فرام تيلل بصره و هغر جرجس و مين بعدر ظفليجا ستغلننيج %
 فرضن العلى تيلل تيما توضع داجار و ١١٢ و ينتعت وانتعن پض و غجعن والعالى سو فرضن تيما و فرضن تيما تيلل البركة المعظم عن كناپ داج و تيلل تيوك نغرا فذرا داجار و پ و غجعن عن پظل وانتعن عقلة وارى وانتعت رگعر ترع ضر وخيبر فرضن تيما ترع فطللا داجار و فرضن تيما تيلل نغرماستع نفود عن هالف داج و ى العلى رگنار مان ٣٠٠
 جضردار و فصلكعت غرض اف فلعرع صليكا ستامار مان سغجعر ٧٢ و ددع جمع سكات ضت المدينة و سميرة قريبه من مستجدة بين العلى عنها ومن حايل الى المشهد ١٠ ايام وفيهين ما واجد فى قلبان و فطرست جضر و غجعن ظفر نفود و سعدان ظفر سلغنت ليكناندع هاو عت و اف اربعر پض و غجعن فطرست شمر و سعدان ظفير و سعدان منتفق و دغر غر و غج بنجد اف زبيدة - زبير ولاية صغيره ٣ ساعات غربى من بصره و عجون منها الى مكة شرفها الله على عشرين يوما و دريهم بين جبل شمر والقسيم و وادى دواسر على بسرهم ويطيون بلد زلفى وهى نصف دريهم

GEORG AUGUST WALLIN

Brev

3 AUGUSTI 1847 – 8 JULI 1849

G. Geitlin till G.A. Wallin
Ristimäki 3/8 1847

Reso, Ristimäki d. 3 Aug. 1847

Älskade Broder!

Med sednaste post erhöj jag i Nådendal (der jag uppehållit mig för att genom brunnsdrickning rensa min corpus från all dynt som vistelsen i Hfors alstrat) ditt sednaste bref, dat. Alexandria d. 8 Juni 1847, och fann, till min stora förvåning, att mina bref till Dig, dem jag för säkerhets skuld afsändt genom Borgströms bemedling – ty den förrut begagnade postvägen öfver St Petersburg har visat sig opålitlig,²¹ ehuru förhållandet nu mera tyckes vara annorlunda – *icke* kommit till Alexandria och Cairo. Men detta är tvifvelsutan ett misstag. Man har i Alexandria, efter all anledning, icke noga undersökt förhållandet då Dig lemnades det svar att inga bref till Dig ankommit. De *måste* ha ankommit dit, men långt för detta blifvit expedierade till Bokty i Cairo. Åtminstone måste den betydliga summan af 400 Rub. Silfver,²² hvilken jag i slutet af Februarii innevarande år genom Borgström & Comp. affärdade till Cairo till Dig, jemte adress tillika till Consuls-Agenten Bokty, dersammanstädes, hafva kommit till sin bestämmelse ort. Hvart skulle de då ha hamnat? Samma väg hafva ju alla de öfriga penninge Remisserne kommit Dig tillhanda. – Vidare har jag i April – om jag rätt minnes – skrivit till Dig derom, att de många bref (ett till Din Mor, 1 till Rector Magnif. och 2 till mig) hvilka besynnerligt nog i långa tider dväljts i Asiat Departementet vid Utrikes Ministerium i St Petersburg alla på en gång, sedan förfrågan skett, i anledning af ditt bref öfver London, ankommo till Hfors. Vid samma tillfälle gaf jag Dig ock tillkänna, att Din ansökning om förlängning å Stipendiet, genom en besynnerlig tillfällighet, ehuru sent den ock framkom, likväl inom laga tid hann till Consistorium, men att Doctor Willebrandt fick de flesta rösterna samt,²³ genom Cancellers stadfästande af Consistorii pluralitets

åsigt, erhöill det af eder två blott ansökte Resestipendium (de öfrige competitorerna som omtalades togo sin Matts ur skolan²⁴). Sic stantibus rebus²⁵ återstod ej annat än att försöka med *Alexanders stipendiet* som är nästan lika stort, men hvartill utom requisita för det förra fordras tvenne års studium af Ryska Språket *inom Ryssland*; då detta äfven inträffade på Dig, erhöill Du detta stipendium,²⁶ som nu står för Din räkning, ock endast Fullmagt från Dig ankommer till Borgström eller mig att lyfta det i samma ordning som iakttagits vid det förra Stipendiet, skola medlen Dig oförtöfvadt tillsändas. Häraf torde Du finna att den onde icke rider oss,²⁷ utan att allt hvad möjligen ✎ stått i vår förmåga blifvit gjordt; men våra vistelse orters ofantliga afstånd bör det tillskrifvas, att vi så sällan kunnat communicera oss med hvarandra och att Du derföre föreställt Dig sakerne helt annorlunda än de i verkligheten äro. Dina bref äro riktigt framkomna numera; äfven det ifrån Jerusalem af d. 3 Mars erhöill jag i Maji månads början eller medium, och det vigtigaste deraf, eller rättare nästan allt, med några mindre betydande undantag, är allmänheten meddeladt genom Hfors Morgonblad. Samma är förhållandet med dina föregående bref, hvaraf allt sådant som jag ansett egna sig för publiciteter blifvit tryckt i våra tidningar,²⁸ och omtryckt i Sveriges dagblad. Allt hvad som kommer från dig, läses med största intresse och Du bör vara öfvertygad derom, att dina Landsmäns varma lyckönskningar beledsaga dig öfverallt på dina äfventyrliga färder.

Ditt sednaste bref från Alexandria af d. 8 Juni erhöill jag nog sent, emedan man å General Gouverneurens Cancellie i Hfors trott att jag vistades i Raumo dit brefvet onödigtvis krockfärdats innan det ändtaliges d. 28 Juli ankom till Nådendal. Till Nämnda Cancellie hade Asiatiske Departementet vid Utrikes Ministerium i Peterburg insändt Ditt bref, och hade samma Departement erbjudit sig foga anstart derom att mitt svarsbref till Dig genom Ryske General Consuln i Egypten skall till Dig öfverlemnas. Nu tyckes således vägen för vår correspondence vara öppen och säker. Dock torde penninge remisser bäst framdeles, såsom hittills, måsta gå den vanliga vägen genom Borgström, till hvilken Du i slika saker kanhända omedelbarligt borde vända dig, emedan jag om somrarne ända till inemot October vistas långt från Hfors i trakten af Lumbarla, det dig väl bekanta, hvarifrån jag nu får framföra din Systems innerliga, hjertliga helsningar och välönskningar. Hon var här på Ristmäki för några dagar sedan och hade då tillfälle att läsa ditt sednaste

korrtä bref, likasom hon ock alltid förut af dem erhållit del. Tillståndet på Lumbarla är såsom förr; dock vistas Andersin numera nästan oafbrutet på Skällagård der han bygger och lagar i ordning, emedan han önskar sälja Lumbarla (såsom redan skett med Järämäki hvilket Borgmästar Kekoni köpt och förvandlat rummen deri till en Fosfor- & sticks- och Lackferrnisse-Fabrik; en äfventyrare Schwickert har nemligen der slagit ned sina bokpåler och inrättat en fabrik i stor skala, med firman *Äbo*.) – Hvad Dina öfriga närmaste anförvandter angår, så mår Din Mor Kammar Rådinnan väl, och jag kan ej märka att hon, på den tid af 4 år du frånvarit, i minsta mohn föräldrats. Af henne väntar Dig ock bref i Cairo; och när dessa rader framkomma har Du säkert längesedan erhållit så väl hennes som mina bref. Din ogifte Syster befinner sig äfvenledes ganska väl, men om Din Bror, som sedan han tagit afsked från Militairen vistats i St Petersburg, der han jemväl för det närvarande, enligt hvad Fru Andersin förmodade, sig uppehåller, kan jag ej lemna några bestämda underrättelser, dock omnämnde Fru Andersin att han en gång skrifvit det han hade hopp om att komma till någon beställning sådan han sig önskade; i alla fall kan han återgå i krigstjenst när hellst han behagar. I mina förra bref har jag sökt berätta för Dig allt hvad jag kunnat erinra mig af sådana nyheter som borde intressera Dig och som jag tar för afgjort att desse bref kommit Dig numera tillhanda, anser jag ej vara nödigt att återhemta det redan sagda. Conrads ställning är väl för det närvarande, sedan han skiljt sig från Lyceum, hvars föreståndare nu är Österbottningen Carl Backman, numera Lector i Tyska Språket vid Universitetet, ingalunda den önskvärdaste, men tvifvelsutan kommer han att såsom Skol Lärare, åt hvilket håll han sig ämnat, bli en utmärkt man, ty han är allmänt känd såsom ägande de yppersta gåfvor i detta afseende. Väl har jag flere gånger påmint honom att skriva till Dig, och Din Mor har sagt, att äfven hon uppmanat honom dertill, men jag vet icke huru han ej kommit sig att få något till pappers; troligen är han nu obelåten med sin egen ställning och detta har möjligen betagit honom håg och lust att meddela sig; törhända misstager jag mig ock häruti, ty jag har med Conradi haft ganska liten beröring i sednare tider. –

Att jag sökt Theologiæ Professionen efter Borg, som erhöU Limingo pastorat, men att den gamle Theologen Jac Algoth Gadolin blifvit mig föredragen har jag ock ett par gånger i mina förra bref omnämnt. Gerne hade jag sett att den plats som af mig innehas hade stått öppen för Dig som dertill vore

i alla afseenden dugligare och lämpligare än jag, men detta har ej lyckats genom vederbörandes förkärlek för Gadolin, hvilken dock i allmänhet anses såsom nog besynnerlig och opasslig att vara Professor. Emellertid har jag det lugnande medvetande att i denna sak hafva gjort allt hvad för mig varit möjligt. –

Med otålighet väntar jag nu alla dagar underrättelser från Dig ifrån Cairo, der tvifvelsutan brefvena från mig och din Mor varit dig tillmötes, äfvensom de 400 Rubel Silfver dem du i början ämnade åt dina björnar men sedan requirerade för egna behofver. Att Du nu vunnit din önskan att ytterligare 2 par år vistas i Orienten är gifvet, men högst intressant vore att veta huruvida Du ämnar Dig åt Jemen eller någon annan trakt af Arabien. – Det förra synes enl. din reseplan (den jag dock i anseende till omständigheters och tillfälligheters stora inverkan på en resandes färder i Orienten icke anser vara nog pålitlig) ligga dig i hågen, och visserligen vore afsigten med din resa icke tillräckligt vunnen, ifall Himjaritiskans förhållande till Koreischitiska dialecter icke derigenom blefve närmare utveckladt och kunnigjort för den Orientaliska verlden i Europa.²⁹ – Hvad jag inom mig sjelf ansett något besynnerligt, är, att Du ej befattat dig med deshiffrering och afskrifning af de gamle inscriptioner i berg m.m. som kommit i din väg under dina resor och dem du blott i förbigående omnämner i dina bref. Skulle icke dylika monumenter, äfven om de redan blifvit af andra upptecknade, genom jemförelse af de olika sätt hvarå de tvifvelsutan komme att förklaras, vinna ett högre värde? Så har det förefallit mig här, men kanhända dömdes jag alldeles annorlunda i fall jag vore på samma färd med Dig och i tillfälle att öfverväga alla hithörande omständigheter. Ingen kan mer än jag vara öfvertygad derom, att Du begagna hvarje sig erbjudande tillfälle för att verka godt för den sak åt hvilken du egnat ditt lif och dina krafter, men jag ville blott omnämna att det föreföll mig något besynnerligt då jag i dina bref på flere ställen läste det du väl såg inscriptioner men icke vidare befattade dig med dem, så att jag fann mig föranlåten att, då jag lemnade Ditt bref i afskrift till Morgonblads redactionen, på ett ställe helt och hållet utesluta hvad der om inscriptioner i förbigående nämndes. Jag vet ej om jag gjorde väl eller illa häri, men det säkra är, att jag gjorde det i störste välmening och med bästa afsigt att icke lemna lastarenom rum. Föröfrigt har jag ock vid meddelandet af dina brefs innehåll tagit mig friheten att utesluta allt hvad jag ej tyckt lända Dig och

Din sak till faveur, samt att utbyta någre friare uttryck mot sådana som bättre egnade sig för publiciteten. Du må nu anse mitt beteende häri huru som hellst, så är jag tröstad dermed att jag handlat efter bästa förstånd, och att det var platt omöjligt att undandraga Dina bref allmänhetens nyfikna blickar, ty knappt hade en eller annan erfarit att ett bref från Dig ankommit, innan jag af hundrade frågande ansattes med spörsmål utan tal och uppmanades att låta trycka dina bref. Och som de voro i hög grad välkomne för Redacteurne fick saken gå sin gång. Af ditt bref från Jerusalem är största delen redan tryckt på Morgonbladet, men mycket återstår ännu. Detta bref som innehöll, bland annat, Kamelens biographie är af allmänheten med mycket intresse genomläst och studeradt stycke för stycke så långt det hittills hunnit tryckas. Om Castréns bref har jag deremot hört sägas att de röja en alltför stor själfkärlek o. dyl. hos den i Sibiriens ödemarker irrande författaren, som tidt och ofta låter höra af sig. – Men nu punct till härnäst. Min Svåger Banco Secreteraren Wilhelm Lagus som jemte mig druckit brunn i Nåndal, res[er] nu till Åbo för att kl. 2 i natt på Ångfartyget *Murtaja* bege sig till Hfors, der han genast aflemnar detta bref till Nordenheim, Chefen för General-Gouverneurens Cancellie, och då skall det väl ej dröja alltför länge innan Du läser dessa välmenta men illa skrefna rader – en brunngäst har skrivvit dem och dervid oaktadt all skyndsamhet dock brutit mot dieten – från Din redelige vän GGeitlin.

Till G. Geitlin

Kairo 8/10 1847

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 424–510.³⁰

Broder!

Mitt sednaste bref, oberäknadt det knapphändiga från Alexandria, var ifrån Jerusalem, innehållande berättelsen om min färd till denna stad och ankomsten dit. Nu skulle följa en redogörelse för min månadslånga vistelse der, jemte noggranna uppgifter om och geometriska mätningar af de heliga platserna, hvilka blifvit helgade genom pilgrimers fromma minne samt i

legenden och traditionen bevarade, såsom ställen der det betydelsefullaste af den kristna mensklighetens historia blifvit utageradt. Men utom det att jag hvarken gjort eller ens kunnat göra sådana undersökningar, finner du dem hvar som helst i de digra folianter, som i alla tider och på alla tungomål blifvit sammanskrifna om denna stad; genom dem kan du känna Zion bättre än jag. Dertill kommer att de lärda begynt controverser emot legendens sanningsenlighet, samt till fullo bevist att de flesta heliga ställen, som nu uppvisas af munkarne, icke äro identiska med dem der händelserna i sjelfva verket tilldragit sig.³¹ Af allt sådant må du vänta intet af mig. Jag vandrade väl såsom en from pilgrim omkring och besåg platserna, för att lika väl som en annan förtjena namnet pilgrim; mångt fromt barndoms minne från Rosenmüllers religions-historia väcktes dervid hos mig och lifvades på nytt³² – men hvad är det mer? Jag kunde icke, såsom mina kristna medpilgrimer, förmå mig att picka korstecknet för matta lampor i grott-kapeller, icke att böja knä och kysa marmorskifvor eller fula bilder med öfversmorda färger. Jag har föga annat att säga dig från Jerusalem än en mängd obehagliga intryck af det sätt, hvarpå jag såg mina orientaliska kristna bröder uttrycka sin andakt; af det hat och den afund som råder emellan kristendomens olika sekter, hvilka alla här representeras af sina kloster och bekännare; af den krypande ödmjukhet, som den fria kristendomens bekännare visa mot Turkarne, deras förtryckare och den slafviska Islams bekännare; af den låga guldtörst och smutsiga penningbegär, som här ligger ytterst i botten vid alla lifs- och religions-yttringar; af det sedeförderf, som råder inom alla klasser såväl bland stadsboer som landtfolk, vittnande om glömska af den hämnande hand, hvilken fordومتida dränkt de närbelägna Sodom och Gomorra i Döda havvets tunga bölja; af den ursinniga fanatism, som hetsar olika religioners bekännare, äfvensom olika kristna sekter emot hvarandra; af det djupa förakt Muhammedanerna här mer än annorstädes visa mot de kristna, måhända icke alldeles utan skäl; dessutom särskilt af fult väder, med nederbörd af hagel och regn, som ofta under flere dagar höll mig inne samt ofördelaktigt verkade på mitt vid Egyptens och Arabiens evigt klara himmel vanda sinne; slutligen af obehäflighet i min hushållning, emedan jag här fann ingen som i egenskap antingen af tjänare eller kamrat kunnat hjälpa mig deruti o.s.v. Allt sådant gjorde min vistelse här tråkigare än den kunnat vara under andra förhållanden. Den lilla staden var snart genomvandrad och känd, så mycket nemligen som mitt tycke och

ändamål fordrade, dess heliga platser, såväl kristna som Muhammedanska, snart besökta; den erbjuder föga eller intet folklif, alltid det intressantaste i mitt tycke, hvarföre jag snart blef trött och utledsen vid den. Jag började så ströfva omkring i de närmaste trakterna utom staden, med ledning af en plankarta som Preussiska konsuln D:r *Schultz* utgifvit,³³ isynnerhet på det jemförelsevis höga *Oljoberget*, i dalarne *Kidron*, *Josafat* och *Gä Hinnom*, samt andra orter med minnen från Gamla eller Nya Testamentet. Jag utsträckte mina vandringar till *Bethlehem* och åt andra sidan till *Bethania*, nu kallad *Ala'zirijeh*, der Lazari graf ännu visas,³⁴ äfvensom till andra mindre omtalade och bekanta byar. Då denna krets blifvit mig för trång och jag tröttnat vid sådana små vandringar, under hvilka jag dock för den bedrägliga luftens skull ådrog mig en temmeligen styf hosta, företog jag en färd till *Sarons* dal, besökte *Lydda*, *Ramla* och *Jaffa*, badade mig frisk från hostan i Medelhafvets älskliga bölja, fröjdade mitt sinne med Sarons liljor och dess frukrika trädgårdar, som nu gåfvo apelsiner åt hela Syrien i det yppigaste öfverflöd, äfvensom dess i vackraste brodd stående, utomordentligt rika åkerfält. Återkommen till Jerusalem tågade jag med pilgrimerna till Jordan om måndagen af den heliga veckan,³⁵ sedan jag likväl först såsom Muhammedan gjort en *zjaret* för Moses' föregifna graf på bergen invid Döda hafvet;³⁶ dit strömmade i dessa dagar tallösa skaror af Islams bekännare för att vid en verklig smakfullt och grannt utstofferad sarkofag, i en halft förfallen och hvarje dag allt mer förfallande moské, göra sin bön och andakt verldens första boksynta profet till ära. Icke allenast Jerusalems-boer, utan äfven *Fellaher* och folk från alla trakter af Syrien tågade dit under mycket buller af tympaner och tallrikar, som accompagnerade folkets sång, äfvensom under fanors svängande med röda och gröna färger, samt annat dylikt, som är så eget för Muhammedanska religiösa processioner. Jag trufdes dock ej länge der. Platsen var den ovänligaste man kunnat välja, en sandsluttning emellan kalkberg, der intet spår af lif syntes i naturen. Sjelfva moskébyggnaden är omgifven af dubbla murar, inneslutande en gårdsplan jemte åtskilliga bibygnader; alltsammans förfaller mer och mer – en bild af Islam och khalifernas murknade välde. Jag besåg platsen, gjorde några knäböjningar i moskén, mumlande något i skägget medan jag vandrade omkring sarkofagen i det inre kapellet, åt hvad der förefanns till salu, samt begaf mig redan samma afton till den plats invid *Jericho*, der de kristna pilgrimerna slagit läger. Sedan följde jag dessa vidare

till *Jordan*, såg dem bada sig i den lilla men vackra flodens gråa strömmande bölja, samt åtföljde dem tillbaka till Jerusalem.

Hvad jag sedan sjelf var ögonvittne till under långfredagen, påsklördagen och sjelfva påskhelgen, jemte de nästan otroliga berättelser jag hörde om den verkliga styggelse och kyrkoförargelse, som här tilldrager sig hvarje år, kom mig att längta bort ifrån den heliga staden så snart som möjligt, ty hvarje dag jag nödgades dröja här förekom den mig allt odrägligare och odrägligare. Dessutom begynte redan andra dag påsk alla fremmande tåga bort och den hittills genom dem lifliga staden företedde efter slutad högtid den bedröfligaste anblick af ödslighet och död, så mycket mer som stadens egentliga invånare höllo sig inestängda i sina hus, troligen för att i fred öfverräkna hvad de lyckats preja af de arma pilgrimerna. Tre de heligaste städer i österlandet har jag haft äran besöka, nemligen Mekka, Almedina och Jerusalem, men ingenstädes i verlden har jag sett så gement, nedrigt, förderfvadt folk, som just i dem. Jag kunde ej underlåta att inom mig anställa jemförelse mellan hvad jag såg i Mekka och nu såg i Jerusalem; när jag ställde i bredd med hvarandra folkens lynne och deras religiösa ceremonier på ena och andra stället, tyckte jag – huru himmelsvidt skilda de två religionerna än äro i sin djupaste grundidé – mig igenkänna mycket i den orientaliska kristna kyrkans ceremonier (äfvensom sedermera i hela Syriens seder och bruk) det Islam profeten upptagit i sin lära. Jag fann att mycket der behagade mig mer än här, men också tvärtom, så att jag hade svårt att afgöra hvem som kunde vara Herren behagligare, den som gick till Mekka och böjde knä för hans föregifna hus efter en tvagning med *Zemzems* vatten,³⁷ eller den som gick till Jerusalem att picka sig för Sonens graf och kyssa dess marmorskifva efter en tvagning i Jordan. Jag kunde ej besvara frågan annorlunda än med en annan fråga: hvad gagnar dig, kristne eller muslim, en pilgrimsfärd i ditt lif vare sig till Mekka eller Jerusalem, om ej *hela* din lefnad är en pilgrimsfärd till Herren? hvad gagnar dig en psalm, en bön, en kyrkogång, om ej *hvarje* din tanke genom hela lifvet är en lofsång åt Herren, hvarje ditt sträfvande en bön och hvarje dag en söndag inför Herren? Men just detta är det som orientalen glömmer, antingen han är kristen eller muslim; han tror att allt är gjordt med en pickning, en knäböjning under frammumlande af utantills lärda böner, hans religion ligger i ceremonier. Derföre har folket här så mycket religion, så litet moral och ingen karakter; den som flitigast gör sina böner, som flin-

kast tummar rosenkransen,³⁸ han är den högst aktade, den bäst bedömda. Detta Fariseiska skrymteri gör mig skygg för bekantskaper här; jag kan ej förmå mig att taga rosenkransen i hand, liksom äfven de stundliga fromma utropen till Allah och hans profet äro mig högst vidriga, sedan nyhetens behag numera försvunnit. I anledning deraf lefde jag mest för mig sjelf. Nästan den enda bekantskap jag gjorde och underhöll var Preussiska konsuln D:r *Schultz*, en lärd och särdeles bildad man, som i Berlin, Paris och London idkat orientaliska studier, men under gynnande omständigheter plötsligt slagit om från det lärda till det diplomatiska ståndet; det oakadt fortsatte han här sina förra studier i Arabiskan med mycken flit och framgång, under handledning af en lärd, ypperlig sheikh, hvilken studerat i Kairo, allt ännu utan motsägelse hufvudsätet för orientalisk lärdom. Med D:r *Schultz* och en i hans hus boende kusin jemte dennes studiikamrat i Arabiskan, alla 3 Preussare, hade jag det intressantaste Europeiska sällskap, som jag hittills påträffat i orienten, och emedan de alla 3 voro ogifta män generade mig intet i hans hus. Derjemte erbjöd mig hans goda bibliothek tillfälle att behagligt fördrifva lediga stunder, något som jag hittills merendels saknat under min peregrination. Mitt orientaliska sällskap var åter hans sheikh, en gammal intim vän till *Mohammad 'Ajad* i Petersburg,³⁹ genomdrifven Koran-skriftlärd, äfven bevandrad i de så kallade '*ulum barranijeh*, *kadi* i *Shafi*'-sekten,⁴⁰ poet och för öfrigt en renhårig, ehuru något fanatisk bekännare af sin religion. Emedan han höll mig för lika rättrogen, så förde han mig omkring i *Alaksa* och *Alsakhra* samt till helgons och frejdade mäns grafvar, bland dem *Ibn Sina*;⁴¹ genom honom kom jag ock i beröring med några andra sheikher, väktare och tjenare i moskén. Men för öfrigt hade jag föga eller ingen beröring med folket här, utom så vida den dagliga handeln på torget gjorde det oundvikligt; likväl kom jag under besöken på de kristna heliga platserna i samtal med pilgrimer, isynnerhet Ryssar, hvilka voro ganska talrika, näst Grekerna de talrikaste. Mera vill jag för tillfället ej säga dig om min vistelse i Jerusalem, utan skyndar att föra dig ut ur den trånga staden med terrassgator, hvilken (såsom Muhammedanerna sade påsklördagen) är höljd i det tjockaste qvalm af Guds vrede och förtrytelse öfver de otrogna kristnas *kufr*. Säkert är att jag för min del sällan har lemnat någon ort med så stort nöje, som denna de heliga minnenas stad, sällan andats så fritt, som då jag, uttågande från Bethlehems-porten med 2 åsnor och 2 Fellaher, hunnit öfver Josafats dal upp

på Oljobergets nordliga fortsättning och derifrån såg tillbaka öfver staden, troligen för sista gången i mitt lif. Från Oljoberget och hvarje annan hög punkt utanföre företer staden, i likhet med de flesta i orienten, en den herrligaste anblick med sina minareter och kupolformiga hus, hvilka sänka sig sakta från *Zion* och *Akropolis* mot *Tyropoion*, med sina ljusgröna olivelunder och gamla kungaträdgårdar, genomsorlade af *Siloahs* klara källflöde. Sålunda sedd på afstånd och omstrålad af verldsgamla minnen, från människoslägtets första sekler till de sista, kan *Zions* stad icke undgå att anslå äfven det slöaste sinne; men gå icke dit in, stanna hellre utanföre och vänd så om till ditt land igen med fromma minnen från *Davids borg*.⁴² Så tyckes det öfverhuvud vara med hela orienten, man ser den genom sagans trolspegel från sin beqvämliga occident, liksom man betraktar en trädgård genom lusthusets färgade glasruta, och man drifves hit af oemotståndlig längtan till sin soliga barnoms land; men träd ut i trädgården från pavillonen, så finner du det, som sedt genom färgadt glas var så rosenskimrande yppigt, i sjelfva verket vara blott ogräs, mull och busksnår – kom till österlandet, så får du se jorden betäckt med törnen och tistlar, samt människan höljd af smuts såväl i kroppsligt som andligt afseende, och du vaknar med förvåning ifrån sagans dröm. Det förundrar dig väl att jag efter 4 års vistelse i orienten, dit jag så hjertligt längtade, icke kommit till någon ljusare åsigt af sakförhållandet: bättre hade då varit att stanna beskedligt hemma. Men till förklaring må följande betraktelse tjena, som jag sednast gjorde under en utflykt från *Kairo* till *Beni Sueif* och till det för sina rosor och drufvor prisade *Fajum*.⁴³ Man ser öfverallt i detta underliga land fejden emellan öknen och den lifgifvande floden, en strid som kämpats årtusenden före *Gamla Testamentets* äldsta tideräkning och ännu i dag ej hunnit sitt slut; i våra dagar ser man att *Nilen* fordomdags varit mäktigare och haft vidsträcktare område. Den flöt fordom med rikare ådror öfver ett land der den dyrkades, men försummad och glömd af ett otacksamt folk drog den sig tillbaka i sin stora strömfåra och vältade sina förut lifgifvande böljor gagnlöst i hafvet. Kom så öknen in i landet med sina härar af flygsand, öfverhöljde templen der fordom livvets och visdomens gudar dyrkades, samt begrof åkerfälten och trädgårdarne; nu går vandraren fram bränd af solen och halfqväfd af *samom* vindar öfver ett land,⁴⁴ der han förut kunde färdas månader igenom i skuggan af härliga lunder. Öknen skulle likväl fly om man angrepe den med visdomens vapen och toge den välvilliga

floden till hjälp, ty grunden är god. Med folket är samma förhållande, under qvinnans smutsigt brungula hy har man svårt att utfinna Egyptiskans fina klippiska drag, eller af mannens krypande uppförande ett ursprungligen nobelt hjerta. I öknen deremot äro naturens gåfvor ringa, omedelbart kommande från Herren, utan att människans visdom eller krafter synnerligen kunna förändra tillståndet. Sänder Herren regn, så är Beduinen rik och boskapen frodas, men faller intet regn, så kan han intet göra för att afvända nöden. Också tillhör rikedomens icke honom sjelf vidare än för dagen, utan den som har starkaste handen; den åt hvilken Herren gifvit kraftens och modets gåfva besitter hela öknen. Men om fienden en vacker dag tager bort all hans egendom, om störtfloden spolar bort all hans boskap, hvad vill han göra? annat än lägga händerna kors och säga: Herren gaf och Herren tog, lofvad vare han! I öknen finnes ingen kung som styr enligt visa lagar, hvars gunst man borde söka genom visdom, icke heller någon tyrann, som styr med herrskarenycker, hvars nåd man måste söka genom hyckladt kryperi; ökne-ns son är ingens herre och ingen är hans herre, derföre är han lugn, storsinnad i olyckan, villig att bispringa den olycklige, han kunde alltförväl tjena till hufvudperson i en tragedi.

Men låtom oss återkomma till det berg, från hvilket jag hade sista återblicken öfver Zions stad. Snart föllo mina blickar på en scen, starkt kontrasterande mot det lugna kristliga sinne, som man gerna på afstånd föreställer sig herrska i dessa trakter, vaggan för fridens religion. Vi gingo fram på en fordom byggd, nu öfvergrusad väg emellan två stengärdsgårdar, omslutande olivelunder och åkerfält, då jag till venster varnade 3 män i gräl och handgemäng med hvarandra, två emot en. Då vi hunno närmare tog den ena till flykten, troligen öfverväldigad af sina två motståndare; han förföljdes tätt i spåren af den ena fienden, som under loppet tog upp stenar och slungade dem på den flyende, under det denne var nära att stupa för hvarje träffande sten. Vi upphunno dem och hejdade stenkastaren, sålunda gifvande den flyende något försprång att springa öfver vägen till en annan olivelund, der han träffade några sina vänner; kapprocken, som han lemnat i sticket under flykten, togo vi bort ifrån förföljaren. När han kom till oss för att återfå kapprocken, hade jag tillfälle att se huru han blifvit illa tilltygad med blodsår i hufvudet och rifna kläder. Orsaken till slagsmålet var blott att de hörde till hvar sitt parti *Keisi* och *Jemani*.⁴⁵ Dessa partier dela nemligen allt folket

omkring Jerusalem på 2 dagars afstånd i två fiendtliga läger, ända ifrån de äldsta Muhammedanska tider. Hvar och en by hör till endera partiet och är derigenom afsvuren fiende till dem som höra till det andra. För en *Keisi* är namnet *Jemani* ett öknamn och tvärtom; allt efter den bys parti, som vi under färden passerade, sprungo barnen efter oss och öknämnde oss än *Keisi*, än *Jemani*. Ännu under de sednaste decennierna hafva partierna förhärjat Palestina genom sina eviga fejder; men i våra dagar har elden blifvit något dämpad genom den inqvarterade Turkiska militären, ty denna har efter omständigheterna förenat sig än med ena, än med andra partiet och sålunda brutit bådas makt samt utsugit båda. För öfrigt äro de lärda i stort bryderi om förklaringen af ursprunget till dessa två partier och jag tror ingen ännu kunnat rätt förklara saken; lika litet känner folket här deras ursprung. Då man frågar inbyggarna derom, svara de blott att det så är ifrån urminnes tid, tilläggande att ett sådant förhållande eljest ingenstädes äger rum och har med sig stora olägenheter; alla tyckas väl vara utledsna dervid, men det härstammar från gamla tider och orientens söner våga ej ändra hvad som ägt rum hos fädren. Kort efter middagen hunno vi fram till byn *Beit Haneina*, derifrån mina två följeslagare voro hemma. Här tillbragte vi slutet af denna dag och natten. Åtskilliga af byns invånare samlade sig till oss i stugan, der vi suto omkring en på golfvet flammande brasa och kokade kaffe, ena pannan efter den andra. Här igenkände jag mer den äkta Araben, här bor ett annat slägte än i Jerusalem. Omkring Jerusalem tyckte jag mig se Frankiska, syd-Europeiska drag hos såväl kristna som Mohammedaner. De visa alla Arabisk gästfrihet, isynnerhet i de mindre byarne, der ingen handel drifves och intet torg finnes.

Den 10 april i god tid om morgonen satte vi oss i rörelse och vandrade på öfverhufvud goda, ehuru något förfallna vägar fram öfver de gamla *Efrait*-bergen. Här och i trakten af Jerusalem äro kalkstens bergen föga fruktbara, höljda blott af ett tunnt humuslager, under hvilket ofta den hvitgråa hällen skiner fram. Dalarne, som gå i alla riktningar, äro odlade så vidt deras i allmänhet smala botten tillåter, men öfverhufvud är landet här mera vanlotadt än längre fram. Det oaktadt synes här, liksom öfverallt i landet, spår af en fordom vidsträcktare odling, dels så att fordom uppbrukade fält nu ligga fulla af stenrösen, dels så att förut bebodda byar och enstaka hus nu stå öde och halft förfallna. Men nästan för hvarje timme blef landet rikare och redan före middagen kommo vi till byar, der isynnerhet olivelunderna och

fikonskogarne voro herrliga. Äfven drufvor skola finnas här i stort öfverflöd och af särdeles god beskaffenhet; men deras tid var ej inne ännu, ehuru folket här och der började syssla i sina vingårdar. Fikonen här äro berömda såsom de bästa i Palestina, ett skålpund säljes här för 5 à 7 kop. b. ass. Middagstiden gingo vi ned i den rika dal, som sträcker sig förbi *Nablus* och hel och hållen är besädd med hvete. Jag vet mig ingenstädes, ej ens i Egypten, hafva sett ett så rikt och frodigt åkerfält som denna dal, ej heller en så herrlig brodd. Det fattades ungefär en half månad till skördetiden och var således bästa tiden att njuta af åkerfältets herrliga doft och utsigten till god skörd. Ju längre jag kom fram i dalen *Alnakhla*, desto mer tilltog den i bredd och fruktbarhet, ej blott på bottnet, utan äfven upp mot topparne af de låga berg som begränsa den. Längst framför mig såg jag berget *Garizim* till venster och berget *Ebal* till höger, belysta af den nedgående solens strålar. Här och der på bergen sågo vi dels hel- dels halfförfallna byar, än bebodda, än lemnade åt sitt förfall. Då vi sågo oss i afton icke kunna hinna fram till *Nablus*, beslöto vi söka oss nattherberge i en liten by på de venstra bergen, den mina följeslagare kallade *Mithlun* (kanske falskt), och stego derföre uppåt på små stigar midt igenom åkerfälten. Men innan vi gingo in i sjelfva byn funno mina följeslagare nödigt att rifva gräs till nattbete åt öken; jag satte mig derunder i det yfviga gräset och njöt anblicken af den herrliga dalen (utan tvifvel den yppigaste och rikaste i hela Palestina), öfver hvilken solens sista aftonstrålar spelade i herrlig färgprakt. Men i stället för näktergalens glada driller, som följt oss hela dagen under färden genom *Bethels* olive- och fikonlunder samt på *Nakhlas* yppiga åkerfält, skrånade i våra öron de dagskygga, i skymningen ur sina hålor framkomna shakalernas klagoljud, ej olikt det ljud orientens qvinnor höja vid döendes bädd; till och med så fullkomligt likt, att då jag på färden till Jaffa först hörde det, frågade jag om qvinnor och barn här klagade öfver någon död. Natten föll emellertid öfver oss med dimma och kylig vind, samt dref oss att söka tak öfver hufvudet. Inkomna i den förfallna byn emottogos vi till en början högst ogästvänligt af byns män, som kort om godt anmodade oss att gå bort, emedan här intet herberge fanns för fremmande; vi sade oss vara fremlingar, som icke kunde fortsätta färden på osäkra och af oss icke nog kända vägar, hvarföre vi hade anspråk på *medafan* och rättvisligen icke kunde bli afvisade. Detta tog man ock i öronen. *Medafa* är nemligen en inrättning som förut fanns i alla Syriens

byar, men numera blifvit bibehållen endast i sådana som intet torg hafva; den består i ett särskildt hus eller rum, vanligen belagdt med halmmattor, som står öppet till herberge för resande öfver en natt eller längre, och dit byns folk är förpligtadt att i tur eller gemensamt (ty seden varierar i olika byar) föra färdig mat åt alla fremmande. Derpå gjorde vi nu anspråk och då det icke kunde förnekas utan brott mot de i hela orienten heliga gästfrihets lagarne, fann man för godt att visa oss vägen till en sådan byggnad. Vål icke af egen erfarenhet; ty jag har aldrig blifvit tvungen att nedstiga i en sådan *medafa*, men af andras berättelser visste jag dock att detta rum, gemensamt för så många människor och djur, öfverallt är osnyggt samt fullt af ohyra; derföre förmådde jag mina följeslagare att söka något privat herberge. Detta lyckades och vi fingo ett litet rum hos en gammal gumma, som ehuru 75-årig med mycken bestyrksamhet och välvilja sprang till granngårdarne för att hemta mjölk, bröd och annan provision. Snart lågade en munter brasa på golfvet, tjenande till att utestänga nattens kyla från den dörlösa stugan samt att koka risgröten och kaffet. Hela familjen, gumman, hennes fullvuxna son och 2 raska sonsöner deltog i vår magra qvällsvard med synbarligen god appetit och under det hjertligaste glam. Kaffekoppen och snusdosan cirkulerade flitigt och ehuru trött af vår långa dagsmarsch, vakade jag till midnatt i det harmlösa sällskapet. Samtalet angick de eviga fejderna mellan *Keisi* och *Jemani* partierna, huru staden ofta blifvit belägrad, huru dess män blifvit mördade, än i öppen strid, än genom svek o.s.v.; sedermera *Ibrahim* pashas krig,⁴⁶ jemte välförtjenta förbannelser öfver hans och hans folks grymhet; slutligen Turkarnes förtryck och girighet,⁴⁷ allt vanliga ämnen för folkets samtal i dessa länder. Sedan jag om morgonen bittida för en ringa drickspenning fått den gamla trefliga värdinnans hjertliga tacksägelse och lyckönskan om god fortsättning af färden samt slutligen lycklig hemkomst till min mor och fädernesland, gåfvo vi oss på väg nedför den åkerhöljda sluttningen. Efter halfannan timme kommo vi fram till *Nablus*, det gamla *Sichem*, som omgifvet af yppiga trädgårdar och lunder ligger i slutet af *Nakhla* dalen emellan de väldiga bergen *Garizim* och *Ebal*. Grödan var här yppigast i hela dalen, bestänkt af nattens dagg och vattnad af många rika källor doftade den emot oss med den friskaste ånga. Man tycktes också ha sinne för denna friska natur och för de tusentals näktergalar, som drillade i träden, ty vi sågo skaror af män sitta i det gröna vid något provisoriskt café, med koppen i ena handen

och vattenpipan i den andra. Vi passerade förbi ett Arabiskt helgons, 'Amod, kapell, stående öfver Josefs graf såsom det tros. Här var Jakobs brunn, ur hvilken han vattnade sin åker,⁴⁸ den samma vid hvilken sedermera Frälsaren satt och lärde Samaritanskan ”att Herren är en ande och de honom dyrka, måste dyrka honom i anda och sanning” (en sats, till hvilken just motsatsen nu råder i alla orientens religioner). Ofvanpå berget Garizim finnes ännu det altare, som byggdes af 12 från Jordan upphemtade stenar på det ställe der Isak skulle offras;⁴⁹ ännu uppstiga de få (ungefär 200) i *Sichem* bosatta Samaritanerna 4 gånger årligen dit för att offra. Här på *Ebal* var det som Israeliterna anmodades bygga ett altare åt Herren; här valdes Rehabeam,⁵⁰ och flere andra minnen från Gamla och Nya Testamentet äro fästade vid dessa trakter. Ännu är stadens och traktens folk känt för samma bångstyrighet och öfvermod som i Davids tid; sjelfva säga de att i hela Syrien intet folk finnes som är manligare (*argal*) än de,⁵¹ att en deras qvinna galler två vanliga män. Staden på den nedersta svaga sluttningen af *Garizim* är vacker, byggd i samma smak som Jerusalem med små kupolformiga tak, men ej så starkt sluttande eller backig som det.

Vi tågade långsamt förbi staden längs sluttningen af *Ebal*, der många gamla grottor finnas, småningom uppstigande på en slingrande väg mot dess topp; det var en temmeligen mödosam marsch, men den lönades rikligen af den herrliga utsigt vi från höjden hade öfver Sichems yppiga dal. Det rika landskapet var dessutom lifvadt af tallösa hjordar, som med sina herdar drogo ut på bete i alla riktningar, eller vattnades vid någon källa. Sedan veko vi af bakom höjden för att gå mot andra trakter och den herrliga dalen försvann ur min åsyn. Vägen gick uteslutande längs bergen, från hvilka vi nedskådade i djupa dalar, liksom sluttningarne höljda dels af åkrar, dels af olivelunder, dels med småskog af ek eller andra träd. Vi mötte mycket folk, som på lastade ök förde bränsle eller hvete från denna trakt till närliggande städer eller till det fattiga men mycket konsumerande Jerusalem. Äfven kommo vi i sällskap med skaror af hemvandrande pilgrimer och vägen förekom liflig, åtminstone för mig som var van vid toma öknen. Folket ser i allmänhet raskt och kraftfullt ut; det sätt hvarpå de bära sin hufvudbonad *tarboshen* (nemligen skarpt nedlutad åt sidan) ger dem ett spotskt, trotsigt utseende. Mina följeslagare, som ej voro rätt säkra om vägen, måste ofta fråga sig fram, men ställde aldrig frågan direkt fram, emedan sådant skulle

hafva ådagalaggt en skamlig och misstänklig okunnighet om landet, utan ungefär sålunda; hvilken väg är bättre, den åt öster eller vester, för att komma dit eller dit? men mötte de någon bekant från trakten af Jerusalem, som ofta hände emedan man hemtade hvete från *Genin* eller *Nazareth*, frågades vidt och bredt om vägens riktning och säkerhet m.m. De sade att folket fixerade mig för mina jemförelsevis rena kläder och *kufjeh* till hufvudbonad; sjelfva voro de så trasiga, som de möjligen kunde vara för att undvika misstankar och ej väcka rånlystnad. Vi kommo dock lyckligen förbi och gingo vid *Gaba*, det gamla *Gile'a*, ned på den stora dalslätten *Marg Alghirk*. Under vårt tåg öfver denna slätt åtföljdes vi af två Franger, målare, som stannade vid fästningen *Sanor* på en ensamt stående stor höjd,⁵² troligen för att afteckna dess pittoreska läge. Slätten, som utbreder sig åt vester, skall vintertiden utgöra en liten sjö och sålunda rikt bevattnad gifva goda skördar mais och hvete. Vi hade ej gått länge innan vi upphunnos af ett sällskap från Jerusalem återkommande Mohammedanska pilgrimer; de voro ifrån *Beirut* och hade enkom gjort en vallfärd till de heliga platserna i Judea, besökt Abrahams graf i Hebron,⁵³ Jerusalem med sina 2 heliga moskéer, Moses graf m.fl. samt skulle nu från *Genin* öfver *'Akka* begifva sig hem till sin stad. De föregingos af dervisher med tambour de basquer och klingande spel, samt voro synbarligen stolta öfver sin långa, heliga färd. Vi lägrade tillsammans vid en brunn för att vattna öken och hvila oss, men så när hade vi kommit i gräl om ett vattenupphemtningskärl, hvilket de af religiöst öfvermod vägrade att låna åt en bland mina följeslagare. Vi voro nu vid slutet af slätten och begynnade åter gå längs berg vid *Kubatijeh*. Här förvissades jag om att de hvita molnfläckar, som jag om morgonen med tvifvelsamma ögon betraktat från bergstrakten kring *Nablus*, voro intet annat än den snöhöljda toppen af det stora *Hermon*, det nu så kallade Sheikhberget, som stormäktigt höjer sitt hvita hufvud öfver hela trakten vidt omkring. I god tid före solens nedgång hunno vi fram till *Genin*, det gamla *Ginaea*, och lyckades efter långa förfrågningar äfven här finna ett herberge öfver natten, så att vi icke behöfde taga in i *medafan* eller café, det vanliga värdshuset i orienten för resande. Vi måste dock nöja oss med en öppen gård till nattläger, full som den var med vedhopar och bikupor, i hvilka bien surrade ut och in. Det lilla jag såg af staden vittnade om förfall och ruskighet, mer än i de flesta andra jag sett. Följande dagen hade vi att tåga öfver den till staden gränsande stora slätten *Esdraelon*, i våra dagar

FÄSTNINGEN ŞANÜR I SYRO-PALESTINA.

kallad *Marg ibn 'Amir*, en triangellik slätt som på alla sidor omslutes af berg; till höger af *Gilboa* och lilla *Hermon*, till venster det långsträckta, i Medelhafvet utlöpare *Kar-meil*, längst framåt bergen kring *Nazareth*, bland dem det mest framstående ”Nedstörtandets” berg. Det förekom mig såsom skulle hela denna stora slätt kunna förvandlas till ett återfält [*sic*], ehuru den nu företedde blott några odlade fläckar här och der, några få byar på sidorna och ej mer än två på sjelfva flackan. En bland dem anses vara det gamla *Jezrel*, nu kallad *Zerin*, der Gideon vann segern öfver Midian.⁵⁴ Största delen af slätten tyckes i våra dagar begagnas till betesmark och besökes mycket af från trakten nedom Galileiska sjön kommande Beduiner. Men af den gamla floden *Kishon* kunde jag ej finna något spår, ehuru den i fordna tider var mäktig nog att sluka Siseras här, då Deborah och Barak på berget Tabor samlat Israel till strids.⁵⁵ Hela dagen räckte vandringen öfver slätten, först mot aftonen började vi stiga ganska brant uppför Nazareths berg. Här mötte vi i ett trångt pass två mot slätten nedgående Beduin sheikher, hvilka examinerade mig om min packning och resa m.m.; de fordrade tobak att stoppa i sina pipor och då jag ej kunde gifva hvad jag ej hade, fordrade de af mig något att äta. En sådan begäran, ehuru högst vanlig i öknen, förundrade mig här, men då jag sjelf var tillräckligt Beduin för att ej vilja stöta emot det första lagbudet hos ökne-ns söner,⁵⁶ så villfor jag deras begäran och slapp alla vidare frågor för litet ost, bröd, valnötter och torra fikon, som jag hade till hands i en liten påse af gazellsinn, den en Beduinska i Negd hade skänkt mig. I *Nazareth* fick jag sedan förklaring i saken. Just dessa dagar hade nemligen några Beduiner försökt med våld taga en ko, med hvilken en stadsbo plöjde sin åker; med anledning deraf uppstod slagsmål, flere stadsboer samlades att hjälpa sin nödställda broder, en Beduin stupade och det var således blod emellan dem; såsom vanligt vid sådana tillfällen, kringströfvades derföre nu hela trakten af roflystna, byte sökande Beduiner. Detta förklarade äfven mina följeslagares rädsla och oro under hela dagen, ty i *Genin* hade de hört talas om oroligheter och osäkra vägar. Under sådana förhållanden hade vi all anledning till belåtenhet att så lätt hafva sluppit de två Beduin sheikherna och deras näsvisa frågor. Innan vi gingo in i staden hvilade vi vid en brunn, dit åtskilliga herdar kommit för att vattna sina hjordar; i dessa trakter underlättas en resa mycket af de talrika källor och vattenflöden som ständigt anträffas. Van vid den fasliga vattunöden i Arabien, hade jag i Jerusalem

noga frågat mig före om denna sak, och förvånades ej litet då man försäkrade det ej vara nödigt att släpa med sig vattensäck, den som eljest på resor främst legat mig om hjertat. Under hela denna färd hade jag derföre intet vattenkäril med mig och behöfde det ej heller.

Någon timme före solens nedgång tågade vi in i den lilla, men särdeles vackra staden *Nazareth*, som ligger på sluttningen af ett högt berg mot en platå, som sjelf höjer sig (tror jag) 800 fot öfver Medelhafvets yta. Stadens mark sluttar nedåt i starka terrasser, så att taken på nedra radens hus tjena till gata för den ofvanföre belägna radens gårdar. Sjelfva staden är jemförelsevis snygg och ren. Det här belägna Latinska klostret ligger längst nedåt platån, som upptages dels af äng och betesmark, dels af lunder med oliver, fikonsträd och cactus; det är ett sammelsurium af byggnader utan symmetri och arkitektur. Här försvinner den för Jerusalems trakt så karakteristiska kupolen på taken; jag minnes icke att jag såg någon annan kupol, än den på en liten, midt i staden liggande, särdeles smakfull moské, hvilken omgifves af ståtliga cypresser, täflande i höjd och vext med den smala, spetsiga minareten. Bergen äro bekransade med matt gröna oliver, ty de höljas af tjockt humuslager, som sällan låter kalkhällen lysa igenom; på terrasserna finnas åkrar eller ekskog och buskar. Trakten förekom mig såsom en bland de vackraste, utom det att minnena af Frälsarens vistelse här i ungdomen kringsväfva den. Emedan jag ej var så lycklig som vanliga Europeiska resande att äga ett tält, hvilket kunde uppslås hvar som helst, måste jag söka kvarter i staden, och fann det i en så kallad *khan*, bestående af en enda jordvåning omkring en stor gårdsplan, hvilken nu var full af en resande Rysk grefvinnas samt några andra Europeiska resandes last och ök. Här anvisades åt mig att bebos ett rum eller rättare stall, hvars golf var bara marken och taket ett väldigt hvalf. Men i dessa trakter är man ej så nogräknad med sina boningsrum, man lefver hellre ute i den blida, friska naturen och har ett rum blott för att instänga sitt bagage. Mina följeslagare från *Beit Hanina* tillbragte natten hos mig, men togo följande morgonen ett hjertligt afsked för att återvända hem, försäkrande sig aldrig hafva haft så godt ressällskap som nu. Genom att följa den i öknen lärda gyllne regeln och alltid dela med mig af min matsäck, hade jag vunnit de redliga Fellahernas vänskap och hade ledsamt att skilja mig från dem; sökte derföre förmå dem att ligga öfver några dagar här och sedan följa mig till *Tiberias*, men de sade sig redan hafva varit 3 dagar borta från hustru

och barn och lika många åtginge till återfärden, hvilket vore en nog lång skilsmessa. Således äfven här samma blödighet som jag öfverallt funnit hos Beduinen och Araben i allmänhet. Här hade jag andra vänner, de gamla minnena från mensklighetens äldsta och bästa vän, hvilka tilltalade och omsväfvade mig såsom äfven barndomsminnen. Sedan jag med mycken tillfredsställelse gjort några vandringar i den fridfulla staden, frågade jag till en början efter berget *Tabor*, om hvilket redan David sjöng: ”Tabor och Hermon skola fröjdas i ditt namn”,⁵⁷ och dit legenden förlägger Kristi förklaring; man sade det vara helt nära och utpekade riktningen. Jag vandrade så till bergen, men fann på länge intet som jag tyckte kunna vara förklaringens berg; slutligen efter en timmes spejande och vandring varnade jag ett mörkt skimrande, med skarpa konturer och sköna linier tecknad berg, nästan i form af en toppad kon, som jag genast igenkände för det rätta. Liksom Frankernas berg vid Jerusalem och *Hattin* längre fram, hade detta i sjelfva verket så frapant utseende, att man ej behöfde fråga dess namn, ehuru jag ej rätt observerat det under färden öfver *Esdraelon*. Emellertid var det för sent att gå dit i dag och farligt att gå ensam, innan saken emellan Beduinerna och stadsboerna blifvit afgjord i *'Akka* inför den Turkiska domaren. Jag gick i stället genom staden upp på det berg, nedanför hvilket den är byggd, och på hvars topp ett litet kapell står, helgadt åt en Arabisk *vali*, kallad *Alnebi Isma 'un*;⁵⁸ under vägen uppför terrasserna hvilade jag några gånger i skuggan af något träd, som bredde sin vackra skugga öfver små åkerfält. Uppkommen till *valin* glömde jag min vördnadsbön till honom för den utomordentligt herrliga utsigt, som här fågnade mina ögon; först och främst frapperade mig anblicken af det älskade Medelhafvet, som nu i grannaste skimmer hvälfdes sina blå böljor längs foten af det mörka berget *Karmel*, slutande sin gång längs slätten *Esdraelon* med en i solen skarpt glittrande hvit punkt, den jag höll för *Haifa* och som särdeles stack af mot den för öfrigt jemna bergsryggen. Mot norr (dock litet åt öster) hade jag det stora väldiga *Hermon*, väl värdt sitt namn af *Sheikhberget*, med långa hvita snölockar slingrande ned på dess hufvud; nedanför det de svarta mörka bergen vid Judestaden *Safed* eller ”staden på höjden;” närmast framför mig emellan hafvet och bergen en trakt, nära nog lik den man ser från Moses berg vid Sinai, ett haf af stelnade bergvägar, öppnande sig till några små flackor, bland hvilka den största *Albattauf* med städer, byar och odlade fält. Här ser man staden *Sefurie*, det gamla

Sephoris, hvilken af legenden oppgifves såsom Jungfru Marias och hennes föräldrars hem, äfven nämnd i korstågens historia vid det afgörande slaget vid *Hattin*:⁵⁹ likaledes ser man en liten by *Kana algelil*, som sannolikare är det gamla *Kana* än den längre fram belägna *Kafr Kanne*. Mot öster tog berget *Tabor* uppmärksamheten från alla andra föremål och mot söder hade jag den stora slätten *Esdraelon*, ett ängshaf, en Savann i gamla världen, med sina små byar såsom holmar och *Genin* på gränsen mot Samariens berg. En sådan utsigt har jag knappt någonsin haft och här i landet torde den ingenstädes hafva sin like. Detta, jemte tanken på Frälsarens vistelse här, höjde mitt sinne till andakt, vida mer än jag kunnat röna den i Jerusalem vid hans graf och hans kors. Jag kunde ej på länge förmå mig att lemna denna plats, der naturen utbredde allt hvad hon har högt, storartadt, älskligt och mildt; på taket af det Arabiska helgonets kapell stod jag och såg än hit, än dit, någonsång torkande mina glasögon från en tår,⁶⁰ som smög sig fram vid tanken på att jag stod alldeles ensam här, att ingen landsman vid min sida fick fröjdas åt åsynen af hvad Frälsaren i tiden sett. Slutligen steg jag dock ned från taket och satte mig i det mot norr öppna, halft förfallna kapellet, för att ännu njuta af den herrliga utsigten åt hafvet och åt *Hermon*, samt af den milda smekande luften. Ensam som jag var, skyddad mot solens strålar och omblåst af hafvets milda fläktar, flögo mina tankar åt alla håll, både till mitt hem, derifrån jag då på ett helt år icke haft några underrättelser, och till de trakter jag under min peregrination genomströfvat; jag kom till jemförelser och det föll mig in att just så borde det land vara beskaffadt der vår religion skulle födas, i motsats mot Egypten och Arabien. Egypten måste genom sina naturförhållanden bli ett visdomens land, der allt vetande som berodde på observation af naturens lagar måste frodas; människan behöfde der visdom, klokhet, beräkning för att leda den välgörande floden efter sitt behag, ej kraft eller mod att strida mot naturens krafter. Derföre byggde hon tempel, i hvilka hon dyrkade alla goda och onda andar, de förra för att bibehålla deras gunst, de sednare för att med ödmjukhet undgå deras vrede; så t.ex. vigde hon tempel åt den onda krokodilen. Sålunda hade inbyggarna föga öfning i mannakraft, utan antogo ett slugt, fint, krypande väsende och blefvo derföre lätt rof för de första naturfriska män, som behagade intränga i det rika, lockande landet. I öknen, der förhållandet var rakt motsatt, kunde mannen föga lita på sin beräkning eller klokhet, utan måste vänta allt ofvanifrån; derföre måste der

uppkomma en Islam religion med sin abstracta, innehållslösa, ökneterorra sats: ”ingen herre är utom Herren”, en sats som säkert långt före Mohammed och i alla tider hyllats i öknen. För att sammansmälta denna enkla sats med Egyptens beräknande världsvighet fingo Israeliterna lof att vandra 40 år i öknen och för att desto kraftigare inskräpa satsen i dem, gafs dem lagen på den eminentaste punkt af den skarpast markerade öknen. Den som utan all reservation har denna sats inplantad i själen, jemte den dermed sammanhängande om ett förut bestämdt öde, han är mäktig af mycken enthusiasm och stora dater; men så abstract fattad har entusiasmen ingen halt, ingen på moralisk karakter grundad basis, utan liknar ett Turkiskt opium-rus, som dunstar bort och lemnar efter sig blott matthet samt ett nedtryckt sinne. Sådant var khali-fernas hastigt uppstigande, men lika hastigt slocknande välde; och i våra dagar, är väl annat qvar af hela Islam än matthet, förfall, nedtryckthet? I Syrien med sina halfnakna kalkberg behöfde mannen väl klokhet och beräkning, men ändå mera ihärdighet och kraft att odla en gifmild, men ej slösande jord; han behöfde Arabens förtröstan för att afvänta Herrens gåfvor och hans lugn då de uteblefvo eller jordbäfningen skakade hans berg. Och liksom han lärt sig odla jorden för att den måtte emottaga Herrens gåfvor, så lärde han odla sitt hjerta för Herrens nåd; menniskan fick ej helt öfverlemna sig åt öknebons sjelfförnekelse, ej heller åt Nilbons sjelfbelåtenhet. Så blef Syrien det land, hvarifrån mensklighetens frälsning skulle utgå och öfver det älskligaste haf, som sköljer dess långa sida, breda sig ut till den aflägsnaste vestern.

Det rop från minareten, som kallade Mohammedanerna till eftermiddagsbön, kallade mig bort ifrån vårdtornet på höjden, sedan jag sutit der flere timmar. Nedkommen gick jag till den nära utanför staden belägna lilla Grekiska kyrkan, som är byggd öfver den källa invid hvilken den heliga jungfruns bebådelse skall hafva skett. Jag fann der flere bland den lilla Grekiska kyrkans förnämsta män, som bjödo mig in att bese deras kyrka; den var grann och brokig af bilder, guld och silfver, men för öfrigt ingalunda smakfull eller högtidlig. Liksom i Sinai klostret och i Jerusalem voro äfven här de rikaste prydnaderna skänker från Ryssland. Inuti sjelfva kyrkan är källan, ur hvilken man i ett litet kopparkärl tog upp vatten åt mig; det var ypperligt att dricka och man anser det verka underbart helande i sjukdomar. De flesta besökande, isynnerhet Grekiska pilgrimer, taga med sig vatten till

prof för hemmavarande vänner. Ty under den långa tid pilgrimerna förnöta i Jerusalem före påskhögtiden plägar en karavan komma äfven till Nazareth på besök; detta år hade jag sjelf tillfälle att se den, då den tågade ut ur Jerusalem, kanske några hundra personer stark. De tillbringa här några dagar och vända så om igen. Från källan inom den Grekiska kyrkan ledes vattnet ut till en byggd bassin utanföre, der stadens inbyggare afhemta sitt vattenbehof, och som detta öfverallt i orienten är qvinnans åliggande, ser man hela dagen igenom vägen hit vara rörlig af till och ifrån gående qvinnor, bärande sina vattenkrukor. Ännu i våra dagar, liksom på Moses' tid, spela brunnarne en vigtig roll; vid dem söker ynglingen vanligen sin brud och der är mötesplatsen för de unga älskande, der språka qvinnorna af alla åldrar om sina angelägenheter, der uppgöra de planer att tvinga en man som är svår att länka efter behag eller utösa sin galla öfver en styfsinnt man, der klaga de öfver en besvärlig medhustru, med ett ord der är forum, på hvilket qvinnans och familjelifvets ärender utageras. Surrandet på en sådan plats kan du lätt föreställa dig om du hör en kaffekornut hos oss, ty denna ger en i alla hänseenden motsvarande bild. Invid denna sorlande källa tillbragte jag de sista stunderna af dagen med att höra och betrakta de merendels obeslöjade qvinnorna. Också gåfvo dessa i sanning en anblick, täflande i skönhet med den jag nyss lemnade; ty jag kan ej påminna mig någonsin hafva sett så många skönheter på en gång som här, knappt var der någon, som ej kunnat stå modell till en Rafaels madonna.⁶¹ Såsom jag redan antydt, tyckte jag mig i Jerusalem igenkänna Europeiska drag, isynnerhet bland de kristna Fella-qvinnorna från Bethlehem och andra byar; men ju mer jag aflägsnade mig från dessa trakter desto mer försvunno dessa drag, så att jag hos det kraftiga, raska folket omkring *Nablus* och *Genin* såg en annan mera Syrisk typ, isynnerhet hos qvinnorna, dem vi tidt och ofta mötte bärande än vattenkrukor, än stora knippor ved. Det är svårt att uppgifva hvori dragen skilja sig, men säkert är att en skilnad märkes. Äfven här äger man en särdeles förmåga (dock ej så som Beduinen) att af utseendet dömma hvarifrån en person är hemma och till hvilken religion han hör, så att man icke ens behöfver höra språket. Här i Nazareth tyckte jag mig återfinna Syd-Europeiska drag, men mer bortblandade af den ursprungliga Syriska typen; den förra var i Zion, den sednare här förherrskande. Liksom öfverallt i orienten ser man aldrig här någon "bland idyllens sköna",⁶² utan de äro naturfriska barn, som utan snörlif hafva en

ståtligare vext än salongens skönhet och hvilkas gång med krukan på hufvudet är mera sylfidisk än danseusens konstiga steg. Ända till solens nedgång roade jag mig här, än spatserande, än sittande i gräset under oliverna, och med ovilja begaf jag mig slutligen till mitt stall i stadens enda *khan*-hotel. Under dagens lopp hade jag förfrågat mig angående färden till *Tabor*, men alla hade rådt mig att vänta några dagar och sedan göra färden i följe med en beväpnad ryttare; detta convenerade mig dock lika litet som att slå färden ur hågen. Följande morgonen gaf jag mig ensam å väg, sedan jag haft försigtigheten att lemna allt qvar efter mig som hade något värde; klädd i långskjorta och byxor, med en gammal *tarbosh* på hufvudet och röda tofflor på fötterna, alltsammans värdt knappa 5 rub. b. ass., samt med snus i ett papper för att ej riskera den mig såsom en talisman kär vordna näfverdosan från hemmet, vandrade jag uppför de östra bergen för att nå *Tabor*. De Fellaher jag tillfrågade om vägens säkerhet sade alla att ingen fara vore (i motsats till de rädda stadsboerna) och tillade: ”hvad skulle de ock kunna taga af dig?” hvarföre jag trygg fortsatte vandringen med svaret: ”det samma tycker ock jag.” För att göra en ginväg vek jag af ifrån stigen, men kom då in på fält med törniga buskar och vexter som refvo mina fötter; efter besvärligt klättrande på bergshällar kom jag till en dæld, beväxt med den herrligaste vilda gröda, som vintertiden torde vara en åt slätten *Esdraelon* sig öppnande strömbädd. Der följde jag en på dess botten gående stig och kom upp till ett fält, som mycket liknade en björkbevext äng hos oss, blott att här stodo ek, oleander och andra för oss fremmande träd eller buskar. Stigen ledde mig efter en half timme, förbi två Europeiska målare som aftecknade berget, fram till byn *Duburijeh*, belägen just under bergets fot. Vid en stor cistern läskade jag mig med vatten ur en ung Fellahas läderämbar och gick sedan uppför berget i sned riktning. Jorden var i början torr och steril, men högre upp bar den öfverallt tjocka myllan grönskande örter och på den sista terrassen var rik vegetation, så att jag vandrade på nätta, emellan småskog sig slingrande stigar. Från Nazareths berg hade jag icke förstått det mörka skimmer, som låg omkring detta berg och *Karmel*, men nu fick jag förklaringen derpå i den friska vegetationen, som från långt håll icke kunnat urskiljas. Högst uppe sänker sig platån till en liten fördjupning, der jag gick i högt gräs som räckte mig till skägget och der skygga gazeller sprungo upp, skrämmande den ensamme vandraren; utmed vestra kanten gick en lång rad ruiner, hvilka

dock voro så oregelbundna och förvirrade, åtminstone vid en hastig öfversigt, att jag ej kunde få reda på deras ursprungliga plan. De voro sönderfallna och så på kanten belägna, att jag hade svårt att se hvad som var af menniskohand, hvad af naturen, dessutom öfvervexta med träd och buskar, hvilket i hög grad bidrog att öka detta herrliga bergs skönhet. Utsigten var dock ingalunda att jämföras med den från *Vali Isma'in*, emedan hafvet och trakten invid det ej syntes härifrån. Deremot lågo de östra bergen vid *Genezareth* sjöns djupa bädd framför mig utöfver *Hattin*, med sin egna bildning påminnande om Arabien; men af sjelfva sjöns yta syntes intet, emedan den undanskymdes af de vestra grönklädda bergen. Här och der passerade jag förbi grottor i hvita kalkstens hällar, kringvexta med buskar; i flera bland dem fanns vatten, hvarigenom vallfärdande familjer eller enskilda pilgrimer kunna här tillbringa flere dygn. Bland sådana pilgrimer berättade man om en kristen Nubier, som lefvat 60 dagar här uppe, blott då och då nedstigande för att hemta bröd; en gång då han just återvändt med sitt munförråd, kommo Beduiner dit upp och togo bort hela den arma pilgrimens provision, men (troligen emedan samvetet slog dem för den otillbörliga handlingen) följande dagen återställde de fyrdubbelt hvad de tagit åt den lugna, oförskräckta Nubiern. Äfven hos mig uppstod en önskan att lefva här uppe några dagar och nätter, men så platt ensam jag var skulle jag ej haft något nöje deraf. Jag stod på ruinerna af den (såsom det uppgifves) ”Transfigurations kyrka” jemte tillhörande kloster, hvilken Tancred utbyggt då han hade Galilén i förläning,⁶⁵ men som sedan blifvit förstörd; derifrån skyggade nu upp roffoglar och gazeller för hvarje steg jag gick, men vildsvin såg jag ej, ehuru man säger att sådana skola finnas här i stor tal. När jag sedan såg mig om efter något tjenligt ställe för nedstigandet, fann jag mig ej rätt veta hvarifrån jag kommit upp; min lilla kompass hade jag lemnat efter mig och slogs nu af oro att möjligen förvillas samt icke hinna staden till natten. Efter det jag besinnat den ungefärliga tiden på dagen och observerat solens stånd på himmelen, kom jag dock till rätta och påskyndade min gång tills jag fick byn *Duburijeh* i sigte. Derunder hade jag icke gifvit mig tid att väja ovägar, hvarföre jag, då jag stannade på bergets sluttning vid anblicken af byn, fann mina strumplösa fötter och smalben vara rifna af taggvexter och blodiga, samt skrubbade af stenar som min bröststörtade vandring bringat i rullning. Emellertid kom jag nöjd och glad till byn, förfrågade mig der om ginaste vägen

till *Nazareth*, och gick nu rätt öfver slätten *Esdraelon* genom odlade fält till en liten by, såsom jag tror, *Jafa*, Zebedei söners hemstad.⁶⁴ Sedan jag der slingrat mig undan några besvärliga förfrågningar af sjuka, begaf jag mig uppåt bergen och nådde staden i solnedgången, efter en högst angenämt tillbragt dag. Innan jag lemnar denna i mitt tycke intressantaste och vänligaste stad, som jag i Syrien besökt, vill jag tillägga några ord om folkets karakter, sådan den förekom mig under de få dagar jag här vistades. ”Kan något godt komma från *Nazareth*, från *Galilén*?” sade man fordom och *Nazarenus rex* var uppenbarligen ett på skymf beräknadt uttryck, liksom det Arabiska namnet *Nosara* på alla kristna ännu i våra dagar.⁶⁵ Men hvad jag här fann rättfärdigar ingalunda sådana uttryck; ty folket var i allmänhet välvilligare och hjertligare än annorstädes i Syrien, om det ock ej hade den urbanitet eller artighet som jag sedermera såg i *Damascus*, icke den förnäma hycklade pietism, som gjorde mig *Jerusalem* så vidrigt. Kanske syntes här mera oförkonstlad naturfriskhet och ärlighet, hvilken man då, liksom i våra dagars salonger, behagade kalla plumphet och råhet, men som ofta fostrat de dugligaste män. Ej heller såg jag annorstädes de olika religionernas bekännare lefva i så godt förstånd med hvarandra som här; de Grekiska kyrkomän, för hvilka jag såsom Mohammedan berättade att jag redan skiljt 5 hustrur ifrån mig, tyckte väl kanske att detta var ogudaktigt nog, men medgåfvo dock att, ehuru sådana giftermål voro otillättna i deras religion, det var bäst om hvar och en lefde efter sin religion utan att tadla den andras. Om det Latinska klostret något bidrager till upprätthållandet af toleransen, vill jag lemna derhän; jag såg intet deraf, blott några promenerande munkar, som tycktes vilja hålla sig på afstånd från hopen, säkert för att icke glömma sitt Latin för den barbariska Arabiskan, såsom det gunås börjar gå med mig.

Af en ung man från *Safad* hyrde jag en mulsna till *Tiberias* och då han hörde till de forslare, som det stora sällskapet *Européer* begagnat, nödgades jag göra denna färd i sällskap med dem. Den nämnda Ryska grefvinnan var hufvudpersonen bland dem och hennes talrika följe samt stora tross behöfde 15 ök. Mitt incognito behöll jag dock och fick derföre styra mitt ök efter eget behag. Vägen gick öfver ett bergigt landskap, der *Tabor* höjde sitt vackra hufvud och syntes från alla håll. På eftermiddagen kommo vi förbi åtskilliga obetydliga byar och middagstiden ut på den stora slätten, der *Kurun Hattin* (som jag tror legenden vill anse för *Saligheternas berg*, platsen för *Frälsarens*

bergspredikan)⁶⁶ utgör den mest i ögonen fallande punkten, ehuru blott en obetydlig jordkulle. Deromkring utbreder sig den öppna flacka, på hvilken under hetaste sommaren år 1187 *Saladin (Selâh aldîn)* gaf dödsstöten åt de kristna korsfararnes makt i Palestina. Minnet af fridens herre, som här och på den nedanom belägna sjön utförde så många stora värf, var icke nog mäktigt att kufva den afund och inbördes illvilja, som hemligen skall hafva rådt inom riddarehären, den ståtligaste som någonsin kämpat i dessa länder; den svaga kungen och hans stolta vasaller afundades hvarandra, och så blefvo de mest alla den ej mindre ridderlige *Saladins* fångar.⁶⁷ Kort efter det vi passerat sjelfva den lilla höjden, fingo vi för första gången i sigte den blanka, mellan blått och grönt spelande ytan af sjön *Genezareth*, som ligger djupt insänkt emellan kullar och berg. Den gaf väl icke anblicken af våra vackra Finska insjöar, der pil och björk leka med sina långa lummiga grenar i vattnets krusor, der från höjden tall och gran spegla sin resliga vext i den blanka ytan – sådant landskap finner man icke här; men himlens klara blå, reflecterad i sjöns ännu starkare blå, åstadkom en färgprakt öfver de svarta basaltbergen på östra sidan och de andra förtorkade höjderna på den vestra, mäktig nog att äfven för nordbon ersätta nordens egendomliga skönhet. Derefter gick vägen allt nedåt ända till staden *Tiberias*, hvilken ligger på en liten slätt nedanom de vestra, af vegetation höljda bergen, så att sjön nästan kommer intill sjelfva husen. Vid stadsporten skildes jag från mitt förnäma resällskap, hvilket jag i sanning afundades intet annat än tälten som de kunde uppslå hvar helst dem behagade; medan jag deremot måste söka herberge i de smutsiga förfallna byarne. Isynnerhet då jag tågade genom stadsporten grep mig misslynthet, emedan jag ej såg annat än formlösa ruiner, höljda af stoft och smuts. De svarta basalthällarnes mörka och dystra utseende, der de lågo kvar efter störtade hus, bidrog att öka min nedstämdhet, då jag genom staden vandrade till ett café. Här hade vi mycken möda att väcka värden ur sin tunga middagslur; han var ifrån Egypten, en bland de många som sedan sednaste krig stadnat här kvar i egenskap af cafévärdar, skraddare, betjenter o.s.v., hvartill den läraktiga Egyptiern passar kanske bättre än någon annan oriental. Klimatet är här Egyptiskt, om ock ej så mycket som vid Jericho, en följd troligen af hela Jordandalens nedsänkta läge under det omgifvande landet; derföre var nu i medlet af april skörde-tiden redan inne, medan vid *Nablus* och *Genin* åkrarne ännu stodo gröna,

gräset var redan förtorkadt här, medan det vid Nazareth ännu stod i herrligaste grönska. *Tiberias*, enligt föregifvande Gamla Testamentets *Rakkath*, är näst Jerusalem och *Safad* den heligaste stad för Judarne,⁶⁸ hvilka ock utgöra mer än hälften af befolkningen. Då i allmänhet smuts och osnygghet äro oskiljaktiga från Judarne, kan du lätt tänka dig det inres af staden utseende, hvarest de bo; hvarken i Hamburg, Marseille eller ens Kairo hade jag i Judekvarteren sett sådana högar af smuts som här. Staden skall före den förfärliga jordbäfningen, som inträffade den 1 januari 1839,⁶⁹ hafva varit vacker och välbyggd, men ännu ej hunnit uppstiga ur sin grushög och den förstöring som då drabbat den jemte staden *Safad*. Då bräcktes äfven den mur, som åt landssidan omgaf hela staden och med sina runda fästningstorn gick å ömse sidor ned i sjön; dessa ännu till en del bibehållna, i vattnet stående torn begagnas nu såsom *belvederes*, der man under vackra aftnar sitter och njuter af utsigten öfver sjön samt aftonsvalkan. Der tillbragte jag ock första aftonen af min vistelse i *Tiberias*. Såsom redan antyddes, ser man här intet af det som förlänar våra sjöar sin egendomliga fågning, intet sådant som Tysken kallar ”mahlerisch;” men den egna lugna naturen, nu i aftonstunden påminnande om Egyptens och Arabiens himmel, äfvensom minnena af vår Frälsares underverk på sjön,⁷⁰ gåfvo mer än tillräcklig ersättning. En båt med sitt höga Latinska segel, som sakta sköt fram, och tama änder som plaskade vid stranden, var det enda som lifvade anblicken, utom de många Mohammedaner, hvilka förrättade tvagningen till solnedgångs-bönen, samt de skaror af qvinnor, hvilka derinvid hemtade vatten i sina lerkrukor. Efter en högst orolig natt på en bädd full af ohyra, begaf jag mig bittida om morgonen ut till de berömda varma källorna, en knapp halftimme åt söder utom staden invid sjelfva sjöstranden. Det var just rätta tiden för badens begagnande, derföre strömmade hit dagligen stora skaror af folk från alla Syriens trakter. Jag träffade här familjer från Damascus och Beirut, äfvensom från trakten af Jerusalem, hvarje dag till ett antal af minst 100 personer. Denna tid kallas här *mausen*, liksom alla tider då folk samlas i större skaror för något visst ändamål, och med anledning deraf var här nu större rörelse och liflighet än troligen på andra tider af året. Man anser dessa bad bota nästan alla sjukdomar, men företrädesvis rheumatiska och hudsjukdomar; de flesta söka dock i det heta vattnet bot mot de i orienten mest öfverklagade inbillade sjukdomarne. På vägen dit, som går längs stranden af sjön, ser man på flere

ställen kvarlevor af gamla grundvalar och murar, sammansatta af särdeles stora svarta basalhällar, hvilka man påstår utmärka den i Gamla Testamentet nämnda stadens läge. De äro så väldiga att folket här (liksom på flere andra ställen i Syrien, der gamla Judiska ruiner finnas) säger dem vara verk af genier. Framkommen till källorna, besåg jag först det badhus *Ibrahim* pasha låtit uppbygga;⁷¹ det står nu obegagnadt, utan vatten i sina stora vackra bassiner och lutande till fall, såsom mest allt hvad den nya Egyptiska dynastin först uppkallat till lif. Nu begagnas denna vackra byggnad dels af badande fremlingar, dels af deras ök. Nära intill men längre mot söder står den gamla badbyggnaden, hvilken åtmistone under denna badsaison ensam begagnades. Jag begaf mig dit för att pröfva badet, men fick svaret att qvinnorna som bäst höllo på att bada. Derföre tog jag i stället ett kallt bad i den klara, lugna sjön, lika om ej mera inbjudande dertill än vårt Littois träsk; vattnet är utomordentligt klart och genomskinligt, af nästan grön färg och någorlunda men ej fullt söt smak, litet tjockt smakande liksom Globrunns vatten i Helsingfors.⁷² Vid stranden ligga små svarta kullerstenar, men längre ut är botten god och hård. Jag var ej den enda badaren, utan de karlar som just då kommit ut från det varma badet, svalkade sig med mig i sjöns halfjumma vatten; de voro blott medelmåttiga simmare, hvarföre jag lätt öfverträffade dem i denna konst och fick stora loford. Det räckte långt in på förmiddagen förän qvinnorna hunnit bada ut; omedelbart derefter strömmade karlarne in och bland dem äfven jag. Byggnaden innehåller egentligen blott två rum för badande; närmast en stor stuga, der de utkomna badande sitta för att svettas ut, dricka kaffe, röka sina vattenpipor, äta citroner (dem de äta liksom vi apelsiner eller äpplen) och taga sig andra förfriskningar; derifrån går man in i sjelfva badrummet, i hvars midt är en liten qvadratformig bassin, något mer än en famn i qvadrat och ungefär 2 alnar djup, men rundtomkring längs väggarne stå soffor för de badandes beqvämlighet. Dit inströmmade nu en hop karlar (kanske 50 man), bland hvilka jag var en; men då jag inkom möttes jag genast af en så stark imma och så obehaglig svettlukt, att redan detta varit nog att drifva mig ut, men dessutom var vattnet i bassinen smutsigt, stinkande och rykande, samt trängseln förfärlig. Jag retirerade således till det yttre rummet, der trängseln och svettimman, fastän stark, dock var vida drägligare. Här företedde sig en scen, värd att tecknas af en Hogarth.⁷³ På golfvet suto nyss ur badet komna qvinnor, språkande och ordnande sitt kolsvarta hår; de sögo

på citroner och grälade än sinsemellan, än med karlar som förebrådde dem deras oblyghet att sitta ibland män. Kring väggarne och i högsäten suto män, rökande och drickande kaffe dels klädda, dels halfnakna, dels så godt som nakna. Cafévärden stod i ett hörn vid sin spis, skötte om en rykande eld eller bar omkring sina söndriga koppar; en halffjollig gammal gumma, ansedd af hopen som en *valija* eller helgon, gick till hvar och en, vare sig karl eller qvinna, och begärde tobak eller snus att röka eller tugga. Jag satte mig på en bänk i det brokiga sällskapet och fick snart en kopp af det dåliga Frankiska kaffet, som drickes mest i hela Syrien.⁷⁴ Jag vet ej rätt huru, men jag var redan bekant här under namn af den Persiske läkaren (*alhakim al'agami*, hvilket epithet ofta har bibetydelsen af en svartkonstnär eller icke renlärig)⁷⁵ och blef derföre öfverhopad af frågor i medicin, dock med all respect och på fullt allvar; för att undgå dem begaf jag mig snart ut och bort till staden, utan att hafva försökt baden. Det stora följe, i hvilket jag kom till *Tiberias*, hade uppslagit sina tält nära badhuset, men plötsligt i dag om morgonen åter brutit upp för att gå till *Nazareth* och derifrån öfver *'Akka* till *Beirut*. Då jag här öfver förundrad frågade efter orsaken till det oväntade uppbrottet, fick jag till svar: ”känner du ej Frankernas konstiga lynne, deras förstånd är tomt.” Hemkommen till staden fann jag min cafévård Egyptiern färdig att flytta till baden, emedan der var stark rörelse under *mausen*; han skulle hålla sitt café i ett litet tält och dessutom skaffa sig någon förtjenst genom en liten handel med valnötter, russin och annat snask. Jag beslöt derföre följa honom dit ut och redan före solens nedgång hade vi tältet uppslaget på sjöstranden invid baden samt kaffepannorna på elden; jag sof min natt i ro på stenarne, som nästan sköljdes af de plaskande vågorna. Två bland de ljufvaste nätter i mitt lif tillbragte jag här på stranden af det Galileiska hafvet. Om ock himmelen här ej hade det underligt milda och smekande som under en natt i öknen och på Nilen, så ersattes detta på annat vis af den herrliga sjön. Början af natten var oändligt lugn och stilla, man hörde knappt vågornas plaskande; men efter midnatt uppsteg en liten nordostlig bris, som satte sjöns yta i rörelse och då jag i soluppgången vaknade, fann jag den i rullning med små korta vågor. Man har kallat denna sjö särdeles stormig. Jag tror dock ej att vindarne rasa här mer än annorstädes; men omgifven som den är åt alla håll af berg och djupt inbäddad emellan dem, är det sannolikt att vinden här häftigare upprör vattnet och hvälfver starkare vågor, än på flackt liggande sjöar. Emedan man

denna afton tömde badbassinen och lät nytt vatten inströmma, ville jag försöka badet och bjöd åt föreståndaren 20 kop. b. ass. (i stället för den vanliga afgiften ½ kop.) om han skulle låta mig bada ensam och före de andra. Detta lofvades och jag gick in, sedan vattnet först en stund fått afkylas; ty när det kommer omedelbart ur de underjordiska källorna, är det så kokhett att man knappt kan sticka fingret dit in. Äfven nu var det så hett att jag behöfde all beslutsamhet för att våga stiga in i bassinen, småningom sänkande kroppen; likväl sved det så i mitt skinn, att jag tyckte mig stiga i en kokande gryta. Slutligen insänkt till hakan, kunde jag ej hålla ut mer än vidpass 5 minuter; men eftersvettningen i det yttre rummet räckte länge. Sedan jag sålunda vant mig vid den obehagliga svettimman, badade jag ytterligare 4 gånger och då i stort sällskap; liksom ofta vid baden i Kairo hade jag här tillfälle att förundra mig öfver huru stark hetta folkets hud kan uthärda. Vattnets smak i dessa källor, bland hvilka flere rinna obegagnade ut i sjön, är svår att beskrifva, än tyckte jag den vara salt, än svavlig, än bitter; men hvarje gång jag smakade det, kände jag stark benägenhet att kråkas. Utom det egentliga badhuset finnes en derinvid ensamt stående, med kupol öfverbyggd bassin, der afkyldt eller ljumt vatten serveras; äfven i den badade jag, men såg den icke begagnas af någon annan. Följande morgonen vandrade jag längs stranden åt söder, åtföljd af två Beduinskor, som kommit ifrån sina tält på den öster om Jordan och nedanför sjön sig utbredande stora ökneflackan; de hade nemligen i några dagar begagnat baden och återvände nu hem. Sjöns strand var här något rikare beväxt med buskar och gräs, men det sednare började redan torka. Efter en timmes stark gång kommo vi till den lilla byn *Karak*, liggande på en höjd som synbarligen under vattentiden är en holme, ofvanom *Jordans* utlopp ur sjön; den omgifves i allmänhet af vackrare åkerfält än dem jag sett i trakten af *Tiberias*. Der gör sjön en böjning åt sydvest, bildande utloppsmynning åt floden, hvilkens vatten här är utomordentligt klart och af glasgrön färg. Dess stränder voro först höga och bergiga, men antogo sedan ett vänligare utseende, det af en sakta sluttande gräsbevext terrass. Flodens gång var hastig och i ruinerna af en gammal välbyggd bro bildade den en forss, så vacker och vänlig som ofta våra Finska forssar. Härfån såg jag långt nedåt landet, som utgör den vackra *Jordans* bädd, samt urskiljde tydligt det tjocka dunstmoln, hvilket evigt hvilar öfver Döda hafvet. Floddalen såg ut som en långsträckt flacka omsluten af berg, på östra sidan

en öken, på den vestra odlade fält. Längs sjelfva flodbrädden kunde jag här ej urskilja någon busk-skog, ehuru en sådan ganska yfvtigt omgifver floden i Jericho-trakten, åtminstone de närmaste stränderna voro blottade. Mitt barn-domsnöje att plaska i forssar (det jag fordom haft i Kumo elf och andra mindre strömmar) lockade äfven här min håg, hvarföre jag steg ned till bryggans ruiner, tog fast kräftor samt rullade stenar som ett barn. Men den ena af mina Beduinska följeslayerskor, som nu måste öfvervada floden för att komma till tälten invid den på andra sidan belägna byn *Samakh*, tog mitt biträde i anspråk; de hade blifvit efter mot slutet af vägen, men medan jag stod på en ruin midt i forssen infann sig den ena och anmodade mig att hjälpa henne öfver (*katta 'ni*), hvilket jag tyckte vara en lätt sak. Jag ledde henne vid handen längs de glattade slippriga stenarne, men då vi hunnit öfver hälften af forssens bredd möttes vi af en större och djupare fåra, der vattnet gick i starkare ström och undanvältat stenarne; ehuru jag förmodade att vattnet der skulle gå mig upp till hakan och ej gerna ville uppblöta mina enda klädesplagg, erbjöd jag dock, efter någon tvekan, qvinnan att sätta sig på mina axlar för att sålunda bäras öfver. Men just då infunno sig två Beduingossar, dem hon långt förut påkallat, togo qvinnan i hvardera armen och ledde henne öfver så att vattnet sköljde hennes axlar, sålunda befriande mig från denna besvärliga artighet. Äfven här fick jag anledning att beundra Arabens raskhet på detta element, så olikt hans egentliga element öknen. Under allt detta såg jag min andra följeslayerska vada öfver floden nedanom forssen, fullklädd såsom den första, med vattnet gående under armarne. Ännu en stund dröjde jag vid floden, öfver hvars klara och gröna vatten jag förundrade mig vid jempörelsen med den ljusgråa grumliga färg det hade nära *Jericho*; sedan återvände jag och inträffade vid baden kort före solens nedgång. Sömmen på den vänliga sjöns strand under den milda himmelen vederqvickte mig från den något tröttsamma vandringen.

Följande dagen den 18 april gaf jag mig i stort sällskap, hvaribland äfven min Egyptiska cafévärd, på väg till *Safad*, utan att lyssna till en *Beirut*-bos anbud att kostnadsfritt föra mig till sin stad, der min läkarekonst skulle tagas i anspråk. Vägen ifrån *Tiberias* går först längs stranden af sjön, som här skjuter fram ända till bergets fot, utan att lemna något mellanrum såsom på södra ändan. Vi redo högt uppe på branten och skådade bråddjupet nedanom oss. Snart kommo vi dock ned på en lägre plan, rikt bevattnad med varma

källor, och passerade den gamla förfallna byn *Magdal*, den heliga Magdalenas födelseort; längre fram syntes på något afstånd *Khan Minje*, som af några anses för det gamla *Kapernaum*. Här är slätten *Genezareth*, platsen för så många af vår Frälsares underverk och liksom fordom ännu otvifvelaktigt den rikaste, bäst odlade del af hela trakten. Derifrån gick vägen åter uppåt bergen, som omgifva sjön åt norr och allt brantare uppstiga ända till *Safad*, der deras höjdpunkt är. *Gubo Jusuf*, der legenden säger att Josef blifvit störtad,⁷⁶ låg långt afsides från vår väg, hvarföre detta ställe blef obesedt och skall äfven erbjuda föga intresse. Sedan vi lemnat slätten med sin rika vattentillgång hade vi en timmes väg utan vatten, under hvilken mina följeslagare begynte klaga öfver och lida af törst; en bland dem blef sjuk med liten feber och stark hufvudvärk, hvarföre vi måste sätta oss i skuggan af ett träd för att införfvänta några af vårt följe, som gått till en afsides belägen brunn efter vatten. Jag anför detta blott såsom bevis på, huru dåligt detta folk är i jemförelse med Araben när fråga blir om strapatser; när en Beduin lider törst i sin öken en eller två dagar utan att klaga, ja under glam och sång, står den välfödda Fellahen ej bi under en timmes törstnöd i det skuggiga landet. Ju högre vi kommo upp på den emellan bergen slingrande vägen, desto större stycke sågo vi af den vackra sjön; uppkomna till staden på höjden, utbredde sig sjöns ovala spegel hel och hållen för oss och såsom det tycktes just nära under våra fötter. Vi sågo *Tiberias* och de små hvita badhusen så nära, att jag hade svårt att förstå huru vi kunnat behöfva mer än 8 timmar för resan hit. I *Safad* togo vi in hos en vän och landsman till min Egyptiska cafévärd, men då han icke hade annat rum än sin skraddare-butik, fann jag för godt att utbyta dess tak emot himmelens och dess golf emot en stenbänk, samt sof min natt på gatan. Följande dagen hyrde jag åt mig sjelf en dylik bod, fejade och putsade den så godt sig göra lät samt bodde der några dagar. *Safad* är den största och vidsträcktaste stad jag hittills besökt i Syrien samt har repat sig väl efter jordbäfningen 1837, före hvilken den hade varit en vacker och rik stad, ty den består af jemförelsevis vackra hus. En stor del af befolkningen är Judar, för hvilka staden är helig; de besöka ofta sina ärade Rabbiners grafvar i det närbelägna *Meiron*,⁷⁷ der de visa dessa sin vördnad genom att uppbränna sina dyrbaraste kläder och Kashemirs shawlar. Judar från de aflägsnaste trakter i verlden komma hit (liksom till Jerusalem och Tiberias) för att dö här och blanda sina ben med förfädrens; jag hörde Judar från den

aflägsnaste vestern af Afrika, som talade alldeles ren *Maghrabi* dialekt, såg äfven sådana från *Shiraz* och alla trakter af Europa. Få bland dem drifva något handverk, utan tyckas de mest lefva af almosor, som sändas ifrån deras aflägsna trosförvandter, eller af egna förut sammansparade penningar, dem de ockra med ibland Araberna. Staden ligger hel och hållen på bergsterrasser, som äro höljda af yppig grönska, och består af flere från hvarandra mer eller mindre aflägsna delar. Det jemförelsevis osnygga Jude kvarteret ligger på en brant sluttning, hvarföre förstörelsen der var värst under jordbäfningen. Man ser ännu ståtliga ruiner af moskéer och andra byggnader, som vittna om en vacker, smakfull arkitektur. Högst öfver staden reser sig sjelfva hufvudet af berget och på dess hjessa stod före jordbäfningen det gamla slottet från korstågstiden;⁷⁸ men vid den förfärliga nyårsvisiten föll det till en formlös hop af ruiner, sådant det nu ses. Den svarta basaltstenen från de dystra bergen mot vester, smakfullt inlaggd emellan de hvita, marmorlika kalkstensblocken, måste hafva förlänat husen en stor prydnad. För öfrigt tyckte jag mig här hafva kommit i ett annat land än Palestina, såväl naturen som folket hade annat lynne, annat utseende. De Palestinska kalkbergen blefvo här basalt och fingo utseende af vulkaner. Folkets utseende blir så till sägandes mera Drusiskt,⁷⁹ deras drägt grannare, rikare och renligare; man börjar här se den granna utsyddade klädeströjan, som slängd öfver ryggen har mycket tycke af husar-jackan. Äfven tyckte jag mig i folkets uppförande, gester och gång finna mer ledighet och frihet än hittills, samt mer kavaljeriskhet, måhända importerad ifrån *Damascus* och *Beirut*, med hvilka staden står i liflig kommunikation. Derföre äro ock de flesta inbyggare formän, som nästan hela året om ligga på vägarne med sina mulåsnor. Från staden och dess höjder skådar man vida öfver kringliggande trakter, vilkas mest framstickande föremål äro sjön *Genezareth*, bergen *Tabor* och stora *Hermon*, samt de dystra basaltbergen i vester. Österut från staden ligger berget *Kan'an*, sträckande sig med långsluttande rygg från norra ändan af sjön; det bär högst på sin topp ett ensamt stående träd, under hvilket, såsom folket säger, patriarken *Ja'kob* satt då sönerna hemtade åt honom hans mest älskade sons blodiga skjorta (!).⁸⁰ Här skall finnas stor rikedom på medicinska örter, bland dem äfven *'eshb alkimia* d.v.s. den ört, som ingår i den alkemistiska beredningen af guld, hvarföre mången bad mig gå dit och söka upp den.⁸¹ Hittills hade det vackraste väder följt mig på min väg, men nu

började den klara himmelen öfverdragas med moln, som då och då utgöto sig i små regnskurar; om dagen var ofta en stark hetta, vida odrägligare än Egyptens väl höga, men rena värme, emedan den här föreföll qvaf. Hvad jag efter mina vandringar hade öfrigt af dagen tillbragte jag på det stora öppna torget, seende på och stundom deltagande i det skämt eller den lek folket dref med en småfjollig Beduin, som kommit hit från sin stams tält i närheten af staden och här rikligen försörjdes med kläder och mat. Du vet att dylika personer i orienten anses för halfva helgon.⁸² Ett annat nöje var att hvarje morgon gå till en källa med min lerkruka, för att hemta dricksvatten; detta hushållsgöromål förrättade jag sjelf under hela denna resa. Men då källans sparsamma vatten framkom ganska långsamt ur ett rör och många qvinnor alltid med sina krukor väntade på turen, så fick jag ofta vänta länge innan jag fick vatten. Men under tiden roade jag mig med att lyssna till de många qvinnornas prat och deltog äfven någon gång i deras lifliga samtal.

Tre dagar hade jag förlefvat i Judestaden, då torsdagen den 22 april två män ankommo från den lilla byn *Rasheijat alfokhar* (som ej bör förväxlas med det egentliga större *Rasheija*), för att här sälja sina krukmakare-varor och sedan genast återvända hem. Af en bland dem hyrde jag hans mulåsna, som annars fått olastad vända om. Utan att afvakta den hvarje fredag inträffande marknaden i *Safad*, dit folk kommer från alla kringliggande byar, begåfvo vi oss redan samma afton å väg. Mina följeslagare voro kristna, liksom alla i deras by, och det var nu första gången på mina färder som jag reste med egna trosförvandter; trogen mitt visserligen i Syrien onödiga system, låtsade jag likväl äfven inför dem vara Mohammedan. Emellertid var jag glad att i dem finna redliga och pålitliga män, såsom jag redan vid första anblicken tyckte. Vi kommo snart öfver de närmaste bergen till en punkt, der vi öfverskådade ej blott *Genezareth* sjön, utan äfven den stora sumpiga flacka i hvars midt ligger sjön *Merom*, eller det nu så kallade *Hule* hafvet, med föga öfver slätten upphöjda stränder, deri alldeles olikt Galileiska och Döda hafvet. På en brant slingrande väg stego vi nedåt slätten och togo natt-quarter i en liten by; der ville mina följeslagare taga in i *medafan*, men läto sig slutligen af mig öfvertalas att hellre taga nattläger under ett stort träd, som skuggade en *valis* graf midt på en grafgård. Vi hade der hela aftonen sällskap af några byns innevånare, hvilka kommo ut och frågade hvad vi hade till salu samt köpslagade på allt, äfven på mina utnötta röda skor dem

de bjödo blott en piaster för. De voro Mohammedaner och förekommo mig i allmänhet ruskigare än annorstädes i Syrien, hvarföre mina följeslagare rådde mig att sofva lätt sömn under natten, emedan folket vore tjufviskt och osäkert. Följande dagen hade vi oafbrutet att vandra på *Hule* slätten och högst sällan skymdes sjön af obetydliga höjder. Tidigt kommo vi till en liten ström, som ifrån de vestra bergen skyndade sitt lopp mot sjön, men här (kanske fordomdags med konst) delades i små grenar, der det klaraste vatten flöt och satte en vattenqvarn i rörelse. På en holme emellan dessa grenar voro åtskilliga kojor uppförda, som tjente till boningar åt några half-Beduinska familjer äfvensom en i sultanens tjenst anställd *ghafar* (i Egypten och Syrien så uttaladt i stället för det rättare *khafir*); sådana väktare finnas på åtskilliga ställen i Syrien, såsom man föreger för att skydda resande mot öfverfall af Beduinerna. De taga – jag vet ej om med rätt eller orätt, ty här gör man ej så noga skilnad emellan dessa begrepp – en viss afgift för hvarje lastadt ök, mera för en kamel än för en mulåsna och för denna mer än för en åsna, och hvarje förbigående Fellah, åtminstone från Syrien, måste stanna här för att erlægga afgiften, kallad *ghafara*. Men säkert är att den icke kan fordras af resande Européer, ty en stund före oss passerade ett sällskap Engländerare med stort bagage utan att bli anhållna. Jag visste ingenting derom, icke ens att en sådan inrättning fanns, förän vi öfvervadat den lilla strömmen och jag framför kojorna af samtalet emellan mina följeslagare samt en gammal man förstod att man ville affordra mig en vägaavgift [*sic*]. Från kojorna samlade sig hit en hop qvinnor, bland hvilka jag genast af utseende och språk igenkände en Egyptiska, den gamle mannens hustru; samtalet kom genast i gång och då hon hörde att jag besökt hennes hemstad *Minje* i öfra Egypten, erkände hon mig för halft landsman. Beduingossar tiggde tobak och gubben sjelf, *ghafiren*, till sitt ursprung en Tscherkess-Mamluk, var särdeles artig i hopp att kunna preja af mig penningar; men då jag visade allsintet tecken till att låtsa förstå sådana afsigter, fordrade han penningar med tydliga ord. Jag hade väl kunnat slippa honom för 10 eller 20 kop. b. ass., ehuru han först fordrade 1 rub., men emedan jag vet att folket alltid skrattar i hemligheten åt den som ej låter det förtjena hvarje styfver med drygt arbete, så förklarade jag kort om godt att jag ingenting ämnade gifva och visade min *tezkere* från konsulatet i Kairo (den jag eljest under hela färden nästan aldrig behöfde), såsom bevis att jag vore Rysk undersåte. Men gubben var envis och tycktes blott

bli mera uppretad då han hörde från hvilket land jag var; ett gräl uppkom oss emellan, som allt mera steg i häftighet med temmeligen mustigt ovet, tills gråskägget slutligen höjde sin långa staf i högsta vredesmod och lät den utan kraft falla på min *'abaje*. I detsamma grep jag gubben i axlarna och kastade honom omkull; två starka Beduiner kommo emellan, hejdande oss båda, och en hop uppskrämde qvinnor blandade sig äfven i saken. Jag förklarade då att jag icke skulle gå vidare, utan stanna qvar här, lefvande på deras bekostnad, tills jag finge bref fram till vår generalkonsul i *Beirut*, man finge då se hvad det blefve af det envisa gråskägget som hindrat mig i min väg. Då begynte qvinnorna ansätta gubben att han skulle låta mig gå i Herrans namn för att bli mig qvitt, hvarjemte min följeslagare uppmanade mig att fortsätta färden, sedan han mig ovetande gifvit åt gubben vidpass 10 kop. b. ass.; sålunda satte vi oss i rörelse och fingo ostördt aftåga. Det var andra gången under mina resor som jag råkat i slagsmål; första gången inträffade det i Mekka efter slutad vallfärd, då med en ung slaf, hufvudet längre än jag. Vi vandrade hela dagen längs vestra sidan af *Hule* slätten, som hel och hållen förekom mig odlingsbar, men nu blott erbjöd rikt bete åt åtskilliga Beduinfamiljer, som der hade sina tält uppslagna. Den är rik på vatten och flere små vackra strömmar skära slätten i flere riktningar. På eftermiddagen kommo vi åter till en *ghafir*, en *Mutwali* från *Beshara* landet, som satt i sitt på flackan uppslagna tält för att liksom hans kollega preja vägafgift af resande; denne var en ung, rask man, beväpnad med pistoler, sabel och spjut samt med en häst bunden vid tältet. Äfven han ville preja mig och vi kommo i skarp ordvexling, tills jag slutligen sade: ”godt, jag skall ge dig penningar så mycket du vill, 100–500 piaster eller mer, men du måste lemna mig qvitto derpå i egenskap af sultanens tjenare, på det jag må kunna anklaga dig i *Beirut*,” dermed räckte jag honom papper och blyertspenna med orden: skrif! Han tycktes ej veta hvad en blyertspenna var, utan frågade efter bläck och skrifdon samt blef ej litet förundrad då jag upplyste honom att denna penna skref utan bläck; jag insåg nu att han alls icke kunde skriva och sade: ”du borde skämmas att föregifva dig vara anställd i sultanens tjänst och fordra penningar, på hvilka du ej förstår gifva qvitto.” Då anslog han en annan ton, berättade huru i går en dylik man farit här förbi och skänkt honom 5 piaster och en stor dosis krut, samt tillade att det ej anstode mig att färdas förbi utan någon gåfva åt honom. Jag svarade: ”aha! du är således icke en sultanens

tjensteman, utan en tiggare, som sitter på vägen och begär almosor; i sådant fall *Ibrahim* (namnet på min följeslagare) gif honom å mina vägnar en piaster och måtte Herren ej förunna honom välsignelse med den!" Fullt nöjd dermed ropade mannen: "nej *Haggi Vali*!⁸³ en sådan lön må ej gå öfver mig, skydde dig Herren på din väg!" Mot aftonen hunno vi slutet af flackan och på afstånd till höger visade man mig den gamla staden *Baneas*. Vi gingo uppför dalen *Scissaban* (?) längs stranden af den lilla strömmen *Nahr Hasbeija*, som säges leda sitt ursprung ur snön på *Hermon*. Dess stränder voro bevexta med större och mindre träd, bland de förra det vackra trädet *haur*, nära liknande vår björk. Tänk dig min glädje då jag här, för första gången sedan jag lemnat mitt hemland; hörde göken gala samma välkända sång som hos oss. En Schweitzares hjerta kan ej slå högre af längtan, då han i fjerran länder hör en hemlandston från sina berg, än mitt vid detta tillfälle; härefter hörde jag göken nästan dagligen under fortsättningen af resan.

Efter solnedgången kommo vi uppför bergen fram till min följeslagares lilla by *Rasheijat alfokhar*, hvars invånare alla äro kristna af Grekiska bekännelsen och alla krukmakare. Det stora behovet af denna vara i dessa trakter har föranledt särskilda byar eller uppstäder att uteslutande förfärdiga kruk-gods, och hvar och en bland dem har sin särskilda afsättningsort; så t.ex. förser *Ghazze* Jerusalem med sagda vara, denna by åter *Safad*, *Beschara* och *Hasbeija*. I min följeslagares hus emottogs jag af hans hustru med största fryntlighet och välvilja, vi åto god surmjölk och ypperligt hvetebröd, gräddadt i ganska tunna runda kakor; sådant bröd är det vanliga ända härifrån till *Damascus*. Folkets uteslutande sysselsättning är krukmakeri, ty åkerbruket och boskapsskötseln är här af ringa eller ingen betydelse, så att mången familj nödgas köpa mjölk och andra behofver från närliggande byar. För öfrigt förundrade det mig högeligen att från kristna munnar få höra upprepas satsen: *la illaha illa llah*,⁸⁴ som eljest karakteriserar blott Mohammedaner; därför tror jag att Islam profeten i Syrien lärt sig denna sats, hvilken han satte i spetsen för hela sin religion, liksom de flesta andra af sina läror. Lika underligt förekom det mig att höra kristna helsa hvarandra med den vackra, men likaledes Mohammedaner karakteriserande helsningen af *alse-lamo 'aleikum*.⁸⁵ I Egypten och *Damascus* är det nästan en förolämpning att så helsa en kristen, man får då aldrig det rätta svaret; absolut aldrig bevärdigar en Mohammedan i Egypten någon med denna helsningsformel, som

han vet vara af annan religion. I allmänhet tyckes religionen här verka föga på människans inre; man finner i hjertats djup föga skilnad emellan de olika trosförvandterna, vare sig Druz, Kristen, Jude eller Mohammedan. Så såg jag t.ex. ett gräl emellan två bröder om en af vinrankor öfverskyggad förstuguvist, som de gemensamt planterat framför sitt gemensamma hus; nu hade de skiljt sig i två hus och grälade om hvem de vackra, gröna vinrankorna skulle tillhöra. De slogo åt hvarandra med störar, yxor och knifvar, så att endera väl hade fallit ett offer för oförsonligt brödrasinne, om de ej hejdats af byns öfriga invånare. Slutet blef att rankorna upprycktes med rötterna, sönderhöggos och i grund förstördes; detta just på en lördags, en sabbats afton. Men säkert försummade ingen följande morgon sin kyrkogång. Min pratsamma värdinna försökte med tiggeri komma sig till alla småsaker hon såg i mitt bagage; ehuru hon i allt fick afslag, måste jag dock gifva henne det berömmet att jag vid afresan saknade platt intet af mina på golfvet kringvräktta saker. En stor förtjenst hade dock folket här framför öken-Araberna, deri, att de icke besvarade mig med frågor om min resas ändamål; den som engång tillfälligtvis frågade mig derom, var nöjd med svaret att jag reste blott för att inandas frisk luft. Förunderligt nog kände en man bland folket *Volga* floden, dess utloppshaf och några andra omständigheter ur Rysslands geografi, hvarom han frågade mig, troligen för att pröfva sanningen af mitt påstående det jag vore Rysk undersåte. Hvarje ord jag sagt under vägen, hvarje den minsta omständighet som passerat, berättade han många gånger för män och qvinnor, hvarje småsak jag ägde undergick den nogaste undersökning af allas ögon. Hvad som mest fröjdade mig var att finna större renlighet här och längre fram, än i de trakter jag lemnat, och det företrädesvis hos de kristna. Emedan det var lördags afton, badades alla barn i små snygga kärl och ikläddes rena kläder; detsamma gjorde en stor del af de fullvuxna. Jag hade lejt min följeslagare ända fram till *Hasbeija*, men biföll gerna hans förslag att ligga här öfver en dag, hufvudsakligen i hopp att hitta på någon som kunde föra mig gerad till Damascus. En *Mutvali* hade också halft gått in på accordet, men söndags morgonen smugit sig bort ifrån mig; hvarföre jag nödgades uppmana *Ibrahim* att föra mig till *Hasbeija*. Jag var dock glad att färden med *Mutvalin* icke blef af, ty straxt efter solens uppgång föll ett starkt, häftigt regn. När min värd kom hem ifrån kyrkan bar han med sig ett stort stycke kött, som han skar sönder och lätt saltade för att sparas till

qvällsvarden; under denna förrättning suto små barn omkring honom och åto med god smak stycken af det råa köttet. När regnet slutat på eftermiddagen gåfvo vi oss på väg och kommo efter halfannan timmes färd på slingriga och slippriga bergsstigar fram till *Hasbeija*.

I denna stad tog jag in i den enda *khan* här finnes, och blef af värden hänvisad till ett rum en trappa upp. Detta uttryck får dock icke tagas i den hos oss vanliga betydelsen. Här var nemligen trappan anbragt längs utväggen af rummet och dess 6 steg så utnötta, murade som de voro af lera, att man ej lätt kunde se, än mindre med foten känna gränsen emellan det ena och det andra. Inkommen i sjelfva rummet fann jag det redan upptaget af en enögd Jude, som dref omkring på by-marknaderna för att uppköpa råa hudar och sedan föra dem till Damascus att beredas. Då jag yttrade tvekan huruvida rummet vore det rätta, inbjöd mig Juden att ställa undan sakerna och delta i hans måltid; detta sednare afslog jag väl, men kunde icke undgå att taga plats här, emedan Juden försäkrade att intet annat rum fanns och hvilken annan som helst som ankom skulle dela rummet med oss. Sällan har jag inträdt i något så dåligt rum, ehuru mina kvarter under resan varit nog dåliga; ty här måste jag stundeligen frukta att golfvet skulle falla undan mig och taket öfver mig, så mycket mer som detta sednare på sätt och vis tjenade till gata eller promenadplats. Men det enda jag kunde göra, var att hålla god min och vänta hvad som komma skulle. Snart infann sig en tredje man, som, ehuru bosatt i ett annat rum, lofvade tillbringa qvällen hos oss för att förkorta tiden. Sålunda voro vi 3, en Jude, en Mohammedan och jag, som delade *khans* bästa rum. Den sist ankomne var en från *Haleb* ursprungnen, nu i *Damascus* bosatt garfvare, som kommit hit med ett lager saffian; han var en treflig, mildsinnad, äldre man, som i sjelfva verket blef ett högst angenämt och nyttigt sällskap för mig. Men just dessa dagar hade några svårartade bölder uppstigit på min kropp och hunnit värkpunkten; derföre kunde jag föga röra mig, utan låg dagen om inbäddad i min stora Grekiska kapprock, hörande med afsmak på de plumpa historier Juden uppdukade om Frälsaren och de kristna. Han menade att blott två religioner voro goda, den Judiska och Mohammedanska, alla andra hoppades han skulle tillintetgöras; om ej Mohammedaner med sin barmhertighet hade funnits, så skulle de grymma, hårdhertade kristna säkert längesedan icke lemnat någon Jude kvar i verlden. Hos Mohammedanerna sökte hans förtryckta bröder en tillflykt och skydd

undan de kristnas hat. Men ej blott med reflexioner roade han oss om qväl-larne, utan äfven med sagor, dem han berättade på renaste Damascus-Arabiska och med stor talang. Allt detta kom mig väl till pass, emedan ej blott bölderna, utan äfven fult väder med stark nederbörd i flere dagar förhindrade alla promenader. Å andra sidan hade jag i bölderna full ursäkt för försummandet af de mig såsom Mohammedan åliggande bönerna, hvilka jag eljest icke gerna kunnat undgå att göra i sällskap med den fromme, i böner flitige Damascus-garfwaren; å andra sidan förkortade den pratsamme Juden timmarne och hemtade våra behofver från torget. Det förundrade mig att denne Jude ensam färdades omkring i landet utan följeslagare, då troligen hvarje annan, som ville försöka det, blefve ett rof för den första Arab han mötte; på min fråga derom svarade man, att det vore skam att anfälla och plundra en Jude, som icke vågar försvara sig mot ett honom skymfande barn. Sådan är lagen om Judarne i dessa trakter; man ser derföre män af denna nation oantastade, men ödmjuka och ömkliga färdas fram i ett land, hvars herrar de varit och som de ännu kalla sitt. Då det efter två dagars oupphörligt regn slutligen klarnade, begaf sig Juden bort och jag blef ensam med Damascus-bon, som nu hade godt tillfälle att uttala sina tankar om den bortresta kamraten och hans religion; allt var hyckleri, mente han, liksom han för oss prisat Mohammedanismen, skulle han för hvarje anträffad kristen smickra den religion, han nyss förbannat. Numera tillät det uppklarnade vädret och mina omplåstrade bölders förbättring mig att göra små promenader till de kringliggande höjderna, ehuru jag icke, såsom jag förut tänkt, vågade bestiga *Hermon*, hvars hvita hufvud ses öfverallt här nära. Från dess topp skall man, såsom Preussiska konsuln i Jerusalem sade mig, hafva den herrligaste utsigten i hela landet, man skall derifrån kunna se ända ned till Döda hafvet och hafva det mellanliggande landet för sig utbredt liksom en karta under sina fötter. Staden sjelf ligger i den branta sluttningen af ett med humus och vacker grönska betäckt berg, der den nedra husradens tak gå i jemn höjd med den öfra radens gata. Invånarne, hvilkas antal torde uppgå (på måfå taget) till 10,000, äro *Druzer*, Kristna och *Mutavle*, men blott 100 Mohammedaner, ehuru dessa, oaktadt sitt ringa antal, skola hafva afgjord makt samt ögon-skenligt moraliskt välde öfver de andra. Emiren, sjelf en inföding, bekänner sig åtminstone i det yttre till sistnämnda religion. Hvad *Druzerna* beträffar, vet du sjelf bättre än jag huru olika de lärdas meningar äro om dessas

ursprung och religion; allt hvad jag om dem kunde utleta var följande. De dyrka en kalv och hafva ingen profet, ehuru en ung Mohammedan, som en gång lurat på dem under deras gudstjenst på öppna fältet, sade sig hafva sett och hört dem läsa ur en stor bok, på ett språk som han tyckte vara Arabiska; de hafva en liten af silfver gjord kalv med i skrufform inrättad svans, som malar russin och mandel till groft mjöl, det de förtära såsom heligt (*tabar-rukan*); de gamle allena äga kunskap om sin religions bruk, men upplysa aldrig de unga derom, af fruktan att dessa sålunda skulle bli kända i verlden; de hade varit ett med Judarne vid utvandringen ur Egypten, men efter lagens förkunnande på Sinai bibehållit kalfvens dyrkan; qvinnorna äro hos dem så godt som gemensamma och de hafva alltid två dörrar på sina hus, för att obemärkta komma ut eller in; de äro hvarken kristna eller Mohammedaner, men allt efter omständigheterna gå de i kyrkan och picka sig med de förra, eller i moskén och knäfalla med de sednare. Detta var innehållet af de svar jag fick på mina frågor. Sjelf fann jag dem vara ett raskt, välvilligt folk, som, vare sig nära eller fjerran från deras hus, alltid inbjödo mig att deltaga i deras måltid; arbetsamma och driftiga, alltid sysselsatta i sina åkrar eller vingårdar, som sträckte sig till bergens yttersta toppar, der de helst tycktes vilja vistas för sig sjelfva på afstånd från staden; ett renligt vackert folk, med kanske något Judiskt i sina drag. Deras qvinnor bära den underligaste hufvudbonad jag sett, bestående i en snedt från hufvudet utgående, hornlik men rak, ett kvarter lång käpp eller pinne, vanligen grannt utsirad med inlaggda silfverstycken, men sällan sedd utom hus emedan den betäckes af en öfverkastad hvit slöja. Vanligen gå de beslöjade, men dem jag såg obeslöjade under vandringen efter vatten, voro alla utmärkta skönheter. Hvad *Mutavle* beträffar, torde de vara lika med de Persiska *Shija*,⁸⁶ ehuru man här beskyller dem för fetischism. För öfrigt säger man att på dessa berg skola finnas bekännare af alla de $72\frac{1}{2}$ *millé*, som existera i verlden (*Druzernas* vore den halfva); så t.ex. Persiska eldsdyrkare, Hinduiska Brahmaister.⁸⁷ Så öfverdrifvet detta än må vara, är dock säkert att detta land – oaktadt tallösa karavaner af Europeiska turister och lärda årligen strömma här fram samt missionärer och munkar oupphörligt arbeta här – ännu blifvit alltför litet känt, för att man med bestämdhet kunde säga hvad som är osannt i de underliga sagorna. Sedd från kringliggande höjder är staden vacker och all mark, som möjligen kunnat bli det, är odlad; men de flesta afträden hade sitt utlopp åt gatorna, en den

osnyggaste inrättning jag sett. Klimatet var qvaft i de lägre delarne af staden, som sträcka sig till en trång instängd dal, men friskt och godt uppe på höjderna. Hela 6 dagar nödgades jag tillbringa här för mina bölder; lyckligtvis hade jag derunder sällskap af den välvilliga Damascus-bon, utan hvilken jag skulle hafva befunnit mig i ett högst tråkigt läge. Vid mitt hjertliga afsked från honom inbjöd han mig uppriktigt till sitt hus i Damascus.

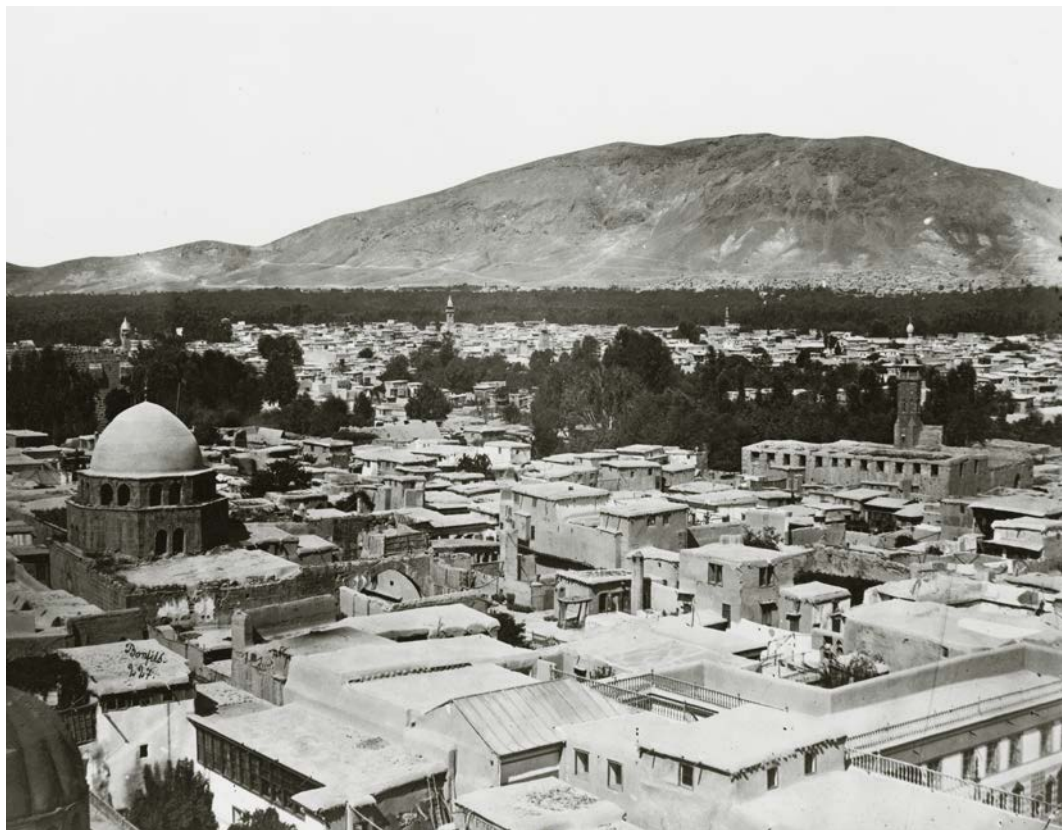
Söndagen den 2 maj begaf jag mig åter å väg med en kristen följeslagare, som jag lejt till Damascus. Invid staden passerade vi några hvita tält, tillhörande ett sällskap Engelska turister, som färdades fram med qvinnor och stor tross. Alla stadens qvinnor och barn voro församlade kring tälten för att begäpa de underliga Europeiska varelserna, bland hvilka en olycklig lord, som var född utan händer och fötter, med blott små stumpar i stället för sådana. Ehuru jag haft många olägenheter af min simpla *'abaje* och orientalska kostym, så äro dessa dock intet emot den odrägliga nyfikenhet för hvilken jag här såg den Europeiska drägten vara utsatt; ett menageri hos oss kan ej betraktas nyfignare, än Engelsmännen här, och detta ändock i en nästan kristen stad. Vi hade blott 6 timmars färd att göra innan vi kommo till min följeslagares hem *Rasheija*, der vi skulle tillbringa natten samt sedan om måndagen fortsätta resan till Damascus. Hela denna väg gick öfver väldiga berg och vi hade utsigt vida öfver det kringliggande landet, äfvensom af *Hermons* snölockiga hufvud. I *Rasheija* blefvo vi emottagna i ett snyggt, rent hus, der det gjorde mig riktigt godt att inträda, efter all den smuts jag nödgats lefva i och allestädes sett. Det tillhörde min följeslagares husbonde, hvilken såsom sheikh för alla formän i staden var en betydande man. Ehuru han sjelf uppehöll sig i Damascus, undfägnade hans hustru mig på det gästvänligaste och jag fick der tillbringa en lugn, af platt ingen ohyra störd natt. Äfven denna stad, en bland de största här, ligger på ett berg, ungefär såsom om Ulrikasborg i Helsingfors vore fullbygdt af hus och högst på toppen, i stället för observatorium, ett slott för emiren; nedanföre på slätten är staden fortsatt och husen stå der ibland planteringar af mulbärsträd, på sina ställen bildande liksom alléer. Invånarne äro till större delen kristna, dernäst *Druzer*, några få *Mutavle*, men alla styrda af Mohammedaner. *Hermon* höjer sitt hvita hufvud öfver staden och härifrån sedt förefaller det vara så villande nära, att man nästan tycker sig kunna nå dess snö med en sten. Men följande dagen erfor jag att det ingalunda var så nära. Enär min följeslagare hade mycket bestyr

att söka efter last åt sin husbondes andra mulåsa, drog han sig med allehanda undanflykter ifrån resan denna dag, hvarmed jag i sjelfva verket icke var missnöjd (emedan min tid nu ej var särdeles dyrbar) ehuru jag något puttrade öfver dröjsmålet och bad honom åtminstone skaffa mig en åsa för att fara till *Sheikhbergets* fot. Bittida om morgonen skumpade jag fram till det mäktiga berget på små vackra stigar, kringvexta af ek och vilda rosor. Uppkommen på dess nedersta sluttning så långt åsnan kunde gå, lemnade jag öket åt en medföljande liten gosse och började på egna fötter min vandring uppåt. I början gick det raskt nog emellan buskar och stenar, ehuru berget var nog brant, under det göken lättade mina steg med sitt enkla välkända galande; men när jag hunnit upp till snön, der göken lemnat mig, och stannade för att släcka min törst med snö, som jag på lång tid icke sett, märkte jag att min häftiga gång gjort mig starkt andtruten. Jag rullade mig i snön, återkom så till krafter och fortsatte vandringen uppåt, men småningom allt långsammare. Snön ligger icke öfver hela berget, utan i nedsluttande dälдер och skrefvor, hvaraf den får utseende af nedfallande lockar – något som synnerligen karakteriserar detta berg. Men äfven här, liksom på *Tabor*, grep mig känslan af min ensamhet, medan jag steg upp ifrån snödäld till snödäld för att nå den allt mer sig aflägsnande toppen, som dock alltid syntes så nära; då jag slutligen stod vid foten (d.v.s. halsen) af det egentliga hufvudet, här kalladt *Algard*, förekom det mig som om jag tillryggalaggt blott hälften af vägen dit upp. Under det jag här skådade ut öfver det under mig liggande landet och de väldiga berg som genomkorssa det i alla riktningar, började moln stiga upp och drifva hvarandra öfver trakten långt under mig. Det var något eget, för mig alldeles fremmande, att sålunda se moln under mina fötter. Ofvanom mig mot bergets topp var klaraste solsken, men under mig var allt betäckt med moln, så att jag ej kunde urskilja de kringliggande städerna och byarne. Om jag ej varit ensam, hade jag velat tillbringa natten här uppe, men nu fann jag för godt att stiga nedåt. Kommen nedanom snön helsades jag åter af göken, samt hann trött och andtruten till min åsa och dess lilla ledare. Han, liksom sedermera allt folk i staden, bad mig enträget visa ”guldörten”, som jag hade sökt uppe på berget. Vid en pöl på vägen, dit en herde just kom med sina getter, åto vi bröd och ägg, som vi hade med oss, samt mjölk, som herden gaf oss i utbyte mot vår tarfliga kost. Först 3 timmar före solens nedgång återkommo vi till staden, dit emellertid Engelska

lordens sällskap anländt och begapades lika begärligt som i *Hasbeija*. Jag tillbragte aftonen i mitt kvarter, der värdinnan beklagade sig öfver sin man, att han sittande i Damascus föga tänkte på henne och hennes barn, medan hon lefde här, vaktad af sin mans gamla mor, en enögd ful gumma, som förestod hela hushållet; hon fick af sin man aldrig några penningar för att kläda sig sjelf och sina barn, bad mig således köpa mitt bröd för resan af henne, i stället för att taga det från torget, men så att den gamla Argus ej skulle få veta det. Af medlidsamhet med den vackra, kanske 20-åriga modren för flere barn uppfyllde jag gerna hennes önskan, samt smög obemärkt brödet i min säck och penningarne i hennes hand. Det hus jag bodde i, hade en här vanlig, men i Palestina och Egypten obruklig arkitektur; det var ett envånings, långsträckt hus med en förstuga, hvars ena hälft till venster utgjorde köket, der på golvet funnos några af lera murade fördjupningar att sätta grytorna på, den andra hälften till höger var en estrad, dit man uppsteg på en liten trappa; på denna estrad var fremmandes plats, der vistades äfven jag, så ofta jag var inne. Innanför farstun till höger är den egentliga stugan, ett långt men smalt rum, der hela familjen egentligen bor; till venster åter ett lika långt men ännu smalare rum, som begagnas till bod och visthus. Under hela byggnaden går en underjordisk källare, som användes till förrådshus och kanske äfven till flyktsort undan sommarens hetta. Jag tyckte dock att man ej mycket behöfde frukta hettan, ty den eviga snön på *Sheikhberget* borde afkyla den.

Tisdagen den 4 maj middagstiden voro vi ändteligen färdiga till afresa. Vägen gick öfver Hermons fortsättning, hvars snötopp vi alltännu hade till höger om oss; längst framför och till venster hade vi de likaledes snöiga topparne af *Libanon*. Vägarne hitåt voro ganska lifligt befarna, genom den oafbrutna kommunikationen med Damascus. Öfverallt mötte vi folk, fingo äfven resällskap af två fotvandrare, som ämnade sig till hufvudstaden att söka sin lycka. Förän vi gingo ned från den egentliga bergsregionen, passerade vi en lång djup dal, som strök längs sista sluttningen af *Hermon* och var fullströdd med stora hållar, så störtade öfver hvarandra och konstfullt hopfogade att de sågo ut som ruiner af något gammalt jätteverk. Lika mycket förundrade mig åsynen af en sjö eller ett haf med i solen blågrönt glimmande vatten; denna syn hade jag för mig i vester eller nordvest och kunde ej begripa att hafvet skulle synas åt det hållet. Jag tog hemligen fram min kompass, som troget följt mig ända ifrån Havre genom städers och öknars

villor, blickade förstulet genom glasögonen, dem jag icke ville begagna så att folket såg derpå, men denna syn blef dock lika oförklarlig. Måhända var det reflexen af de stora trädgårdar i hvilkas midt Damascus ligger; ty någon vanlig ökne-*serab* var det icke, dem känner jag alltför väl för att misstaga mig på dem. Sedan vi kommit ned på slätten och funnit bete för våra ök, stannade vi för att hvila ut; mina följeslagare voro nemligen mycket medtagna af middagssolens hetta och föredrogo att resa under natten. Vi hvilade således till midnatt, då vi i det herrligaste månsken fortsatte resan. I daggryningen befunno vi oss på den stora ökneslätt, i hvars ena ända Damascus' trädgårdar ligga; så torr och steril än denna slätt var, helsade jag dock med stor fröjd ånyo ett äkta Arabiskt landskap, med all sin storartade nakenhet och fattigdom. Motsatsen dertill äro Damascus' rika och yppiga trädgårdar öfver hvilka solen nu gick upp och dem jag redan länge hade sett såsom ett aflägsset skogsbyn. När vi kommo närmare detta skogsbyn, begynte de högsta träden efterhand höja sig öfver småskogen, och invid dess rand visade sig allt vara en tät skog af herrliga, fullvuxna fruktträd. Inkomna i den vandrade vi på vägar emellan höga murar, som instängde hvar sin skilda täppa och öfver hvilka hängde lummiga grenar, förlänande oss oafbrutet den vackraste skugga. Som oftast passerade vi små strömmar med det klaraste silfverglänsande vatten, här och der ett café vid stranden af dem. Alla de föreställningar jag gjort mig om det deliciausa *Damascus*, efter de praktfulla beskrifningar jag läst om det, öfverträffades af verkligheten som jag nu sjelf såg – ett förhållande som sällan inträffar. Men ännu syntes intet af sjelfva staden; mer än en timme vandrade vi genom dessa trädgårdar innan vi hunno till stadsporten, der tullbetjenter visiterade min apotekslåda och annat bagage. All österns simplicitet oaktadt kan man ej heller här undgå dessas välkomma; dock måste jag tillstå att de här icke äro lika påhängsna och odrägliga som i vårt bildade Europa. Ända hittills hade jag i sjelfva verket ej behöft för sådana öppna min säck och äfven här gick det lindrigt nog; jag behöfde blott öppna lådan och på frågan: om jag hade något som kunde taxeras, svara nej, så fick jag gå vidare. I Havre nödgades jag efter taxa för ett stenkasts transport af mitt ringa bagage, som jag kunnat men ej tilläts bära sjelf, betala 3 francs, ungefär lika mycket som jag nu betalte för hela min resa från *Hasbeija* till *Damascus*. Jag hade hört så mycket talas om de ståtliga husen i *Damascus*, att det nu mycket förundrade mig då jag fann blott vanliga Arabiska bygg-

DAMASKUS FOTOGRAFERAT AV FELIX BONFILS PÅ 1870-TALET.

nader af soltorkade tegel med samma jordfärg som i öknen, hvarken öfverstrukna med någon annan färg eller ens hvitlimmade. Men å andra sidan fröjdade det mig att se den renlighet, som herrskade på de stenlaggda gatorna, äfvensom att icke behöfva se den förstörelse och de ruiner som ofta anträffas i Kairo. Lika fröjdande var att se det öfverflöd på vatten, som går genom hela staden i rännor och vattenledningar samt i vackra bassiner och cisterner står att begagnas kostnadsfritt af hvem som helst. Jag vandrade förbi stora, till en del vackra moskéer, med tak betäckta och väl försedda bazarer, samt längs jemförelsevis breda gator, till en bland de många *khaner* som finnas för resandes beqvämlighet. Den låg ungefär midt i staden och vid en liflig gata. Sedan jag kommit mig i ordning i mitt rum, som var rent och vackert nog men hade ingen annan öppning än dörren till en gemensam korridor, gjorde jag små vandringar i staden och besökte den stora moskén *Alomavi*,⁸⁸ som var rikt utsirad med vackra, i tafleform under glas inneslutna profbitar af Arabisk kalligrafi, i orienten motsvarande våra tableauer, samt med smakfulla mosaikarbeten af allehanda slag. För öfrigt kunde jag intet ögonblick tvifla på att äfven denna moské, liksom så många andra i Syrien, ursprungligen varit en kristen kyrka; derom vittnade dess arkitektur, som i åtskilligt, isynnerhet i takets obetäckta och konstfulla sammansättning af trädverk, påminde om den stora kyrkan i Bethlehem. För att få någon öfversigt af den på en oafbrutet jemn flacka belägna staden, gick jag följande dagen till det närbelägna berget vid byn *Salhija*, hvars topp alltid sken fram öfver stadens hus, vänligt inbjudande till besök; ensam letade jag mig fram genom staden och trädgårds-labyrinterna till bergets fot. I allmänhet har jag under mina färder sökt följa den princip, att så långt som möjligt hjälpa mig fram ensam i alla förhållanden, samt att blott i högsta nödfall gripa till frågor och anlita andra om råd; sålunda har jag väl kommit att göra långa omvägar och någon gång förvillats, men har ändock ej velat öfvergifva principen. Jag kom ock nu på små krokvägar, såsom jag sedermera fann, fram till byn *Salhija* på bergets yttersta sluttning; jag behöfde stiga blott obetydligt uppåt innan jag hade fri utsigt öfver den stora ökneslätten, öfver Damascus' trädgårdar och öfver den i deras midt liggande staden, som hade utseende af en komet med lång svans. Man uppgifver vanligen att dessa trädgårdars omkrets är 4 eller 5 Svenska mil; och jag tviflar på att annorstädes i verlden finnes någon fläck med sådan omkrets så delicieuse som denna. Till bevis derpå kunde jag anföra Islam

profetens välbekanta, ofta upprepade språk derom, men den som ej sett det med egna ögon skulle i alla fall icke låta sig öfvertygas deraf, lika litet som af en svag beskrifning.⁸⁹ Jag gjorde sedan en besvärlig vandring uppför det branta berget till dess plateau; der fann jag väl bibehållna ruiner af ett gammalt kastell eller vårdtorn, men sjelfva utsigten förändrade sig föga från den jag nedanföre haft, emedan den underliggande flackan är så jemn. Efter några dagar vandrade jag till den närbelägna platsen *Saba'at an hur* (jag minnes ej nu det på kartor vanliga namnet), en trång dal emellan höga berg, der på toppen af ett bland dem hvilar en Arabisk *vali*, om jag minnes rätt, *Ridvan*. Allt det behagliga, som finnes i sjelfva trädgårdarne, ses här liksom concentrerad. Bäcker med klaraste silfvervatten flyta i sakta lopp, än på dalens botten, än i konstgjorda bäddar vid sidorna, än gömma de sig under klippor och komma efter ett kort lopp under berget åter fram för att öfver mossbeväxta branter göra små fall; de bilda sedan små sjöar eller puttar och ledas ur dessa vidare på af menniskor gjorda vägar till odlade fält och trädgårdar, som få sitt lif af dem. Öfverallt ses den yppigaste vegetation af gräs, träd och buskar, samt ofvanom allt detta de höga nakna bergen. Till detta Eldorado var det som de glada, vekliga Damascus-boerna förut dageligen strömmade hoptals, för att här njuta ett sorglöst, vekligt lif; här spatserade stadens prisade skönheter jemte sina unga tillbedjare, som från Bagdad och andra berömda städer kommo hit för att i vek vällust slösa bort några hundra eller tusen guldstycken. Men den mörke hataren af all fröjd, Turken, har gjort ett slut derpå dels genom omedelbara förbud, dels genom utsugande af folkets egendom. Den nuvarande pashan t.ex. har utfärdat en lag, att den som träffas i sällskap med en misstänkt qvinns person är förfallen till soldattjänst i sultans armé; lika straff drabbar den som träffas i gräl och slagsmål med en annan. Derföre är det tyst, stilla och dödt i den fordom glada staden; i dess Eldorado fann jag ej annat än några gamla gummor som tvättade byke, några Fellaher som buro sina varor från en närbelägen by till staden, några åsne-drifvare och några jordbrukare. I allmänhet ligger en tung, dyster sinnestämning öfver folket. Det trumpna Turkväsendet har här mer än annorstädes fått makt öfver det ursprungligen glada och muntra sinnet hos Araben. Invånarne äro vackra, hafva alla ett vekligt skönt utseende, med hvit hy och ofta smått röda kinder, derjemte så regelbundna drag som man kan fordra af ett Grekiskt konstverk; men det vackra ögat har föga eld, den fylliga och rosiga

munnen föga uttryck, den fina näsan föga drag af humor. Också finner jag mera behag i en Egyptiers ofta alldagliga, men alltid uttrycksfulla drag. Här är allt så torrt, ingen fernissa af qvickhet eller fintlighet ligger deröfver: markschrejare hitta icke på uttryck som väcka skratt vid utbudandet af sin vara, det qvickaste jag hörde var en brödsäljare som ropade: 10 styfvers bulla för 5 styfver (*abu' ashara [sic] bi khamsé*).⁹⁰ Hos folket observeras i allmänhet en viss faddhet och tomhet, den de söka dölja genom ett trumpet och dumt högfärdigt uppförande. Deremot herrskar större renlighet i kläder och hus än i Egypten, Damascus är i detta hänseende ett mönster; åtminstone fann jag det så under denna visserligen torraste och renaste årstid. Det fina stoft, som i Egypten öfverallt flyger omkring och ingenstädes kan utestängas, är man här fri ifrån. Derjemte råder en större lyx i kläder, så att jag med min ökenkostym, som i Arabien var för god och i Egypten passabel, här spelte en slät roll. I allmänhet visste man icke för hvilken landsman jag borde anses; ty än tog man mig för en Beduin, än för en Fellah, än för en Bokhara dervish, än för en Maghrabi, än (och det oftast) för en man ifrån Hebron. En sådan lärer jag mest liknat till utseende och språk, hvarföre man mest tilltalade mig med: *ja Khalili*.⁹¹ En annan utmärkande egenskap hos Damascus-bon är hans böjelse för snask, ty ingenstädes, knappt ens i Paris, har jag sett så många bodar och tillfällen att tillfredsställa lystnaden efter sötsaker som här. Män och gossar utan tal gå omkring gatorna och sälja a la glace, gjord på mjölk och ganska god, ehuru oftast utan vanille eller andra kryddor. För 5 kop. b. ass. gaf man mig på ett théfat en portion, större än jag väl på en gång kunde förtära. Allehanda sherbet med is, kringburet på gatorna eller utsatt i bodarne för ½ till 2 kop. i gången, allehanda saker gjorda af mjölk och grädda med socker och rosenvatten, tortor, pastejer och torra frukter af alla slag, finnas i så stort öfverflöd och till så ringa pris, att man verkligen frestas att låta munnen vara i rörelse dagen igenom. Vatten finnes öfverallt, evigt rinnande i största öfverflöd. Byggnaderna, ehuru utantill af föga glänsande utseende, äro innantill verkliga palatser, med konstrikt insatta mosaikarbeten på golf och gårdar, med vattenkonster, bassiner och vanligen äfven någon trädgård eller några träd. Så äro äfven de offentliga caféhusen och moskéerna – öfverallt vatten och grönska. Sålunda kan Damascus, åtminstone i förhållande till kringliggande länder och särskilt Arabiska öknen, alltför väl förtjena sitt namn af *gennet aldynja*.⁹² Och det var ändock ej bästa tiden på året då jag

besökte det; den rätta saisonen i Damascus är frukttiden under sommaren. Den egentliga orientaliska vinterfrukten, apelsin, finnes ej här, utan hemtas ifrån *Jaffa* och *Tripolis*. Den berömdaste och bästa frukten i Damascus är aprikos, men den fanns under min vistelse här blott i ringa tal och af jernförelsevis sämre kvalitet; likväl voro dessa aprikoser äfven nu de bästa och billigaste jag någonsin smakat. Bland mina nöjen var ock ett, att se huru talrika Beduiner från kringliggande öken hemtade sina kameler hit till försäljning; på de platser, der de utbjödo djuren till salu, vistades jag nästan hela dagar och det var det roligaste göromål jag hade. Så när som på två unga män från Baghdad, hvilka bodde i samma *khan* med mig och skötte handelsaffärer, gjorde jag just inga bekantskaper och min gamle vän från *Hasbeija* upphann mig icke här. Emellertid hade 10 dagar förgått i Damascus och jag måste skynda härifrån för många orsakers skull, isynnerhet för min klena kassa och af längtan efter underrättelser från hemmet. Emedan jag ville gå till *Ba'albek* (det uttalas nu så, icke såsom Arabiska grammatiker uppgifva: *Ba'labekka*), hade jag något svårt att få leja ök; man går nemligen högst ogera ut på någon färd ensam, dels för det vägarne icke ännu äro fullt säkra, dels emedan man alltid önskar sig sällskap under resan för att förkorta de långa, tröga timmarne. Derföre går man helst i karavan och ligger hellre väntande i många dagar, än man ger sig ensam på väg.

Efter långt sökande fick jag lördagen den 15 maj höra att ett stort sällskap skulle bege sig af till *Ba'albek*, hvarföre jag utan vidare frågor lejde en mulåsa af karavanens hufvudman. Då vi sedan nyssnämnda dag gåfvo oss ut, fann jag mig vara i sällskap med ofta nämnda Engelska lord; ehuru detta föga convenerade mig, var det dock nu för sent att vända om. Vi fortsatte färdens hela dagen öfver berg, med den ofvan omtalta dalen med sju bäckar i sigte, till och med snuddande in i den. Hela dagen, ja nästan under hela färdens till *Ba'albek*, följde vi längs samma dals fortsättning, ehuru den föredde olika aspecter, än var trång och sammanpressad mellan berg, än bredde ut sig till vidare fält; öfverallt var den rikt bevattnad af den på dess botten framrullande klara bäcken (*Barada?*) och bibehöll alltid samma pittoreska utseende, som den hade vid öppningen mot Damascusslätten. Första natten höllo vi i dalen invid källan *Fege*, som under ett väldigt berg framväller med stark ådra och kristallklart vatten, en bland de starkaste biflöden till bäcken. Öfver sjelfva källan, der vattenmassan qväller fram med starkt dån, stå gamla

väldiga ruiner af en byggnad, hvilken folket, i medvetande af sin tids och sitt släktes uselhet, säger vara ett verk af *ginner*. Här är dalen trängst, men yppigt beväxt med allehanda fruktträd och erbjuder en vacker öfverblick, sedd från bergen, som höga och branta tyckas vilja mötas med sina toppar öfver träden. Följande dagen, som var en söndag, gjorde vi blott en kort dagsmarsch till landet *Zebdane*, der dalen breder sig ut och ger rum för stora byar. Hela denna trakt hade i allmänhet Europeiskt utseende, ingenting Egyptiskt, ingenting Arabiskt – jag tyckte mig på mitt ök vada öfver mitt hemlands små vårbäckar och den resliga *haur* med sin hvita stam påminte mig om vår kära, vackra björk. Men det hvita hufvudet af stora *Hermon*, som syntes öfverallt, och de gråa topparne af *Libanon*, erinrade mig åter om att jag var i annat land; så äfven de hvita kalkberg vi hade omkring oss och öfver hvilka vi till en del vandrade. Denna dag vandrade vi mest på *Antilibanon*, än längs branta, spiralformigt gående stigar, på hvilka öken esomoftast måste stanna för att draga andan, än på brädden af en djupt under oss i bergen bäddad ström, än på långsträckta bergsryggar, i hvilkas sidor äfven någon gång gamla inhuggna grottor syntes; tills vi om måndagen på eftermiddagen varnade de väldiga ruinerna af solens gamla tempel i *Ba'albek*.⁹³ Med en mycket högtidlig känslöstämning närmar man sig småningom till sådana monumenter från forntiden; åtminstone var det fallet med mig, som redan på skolbänkarne fick en absolut vördnad för antiqviteter inpluggad, och hvad man der lärt under lust eller leda har man sedermera svårt att plugga ut. De Engelska herrarne på sina olastade hästar sprängde fram och skyndade sig allt hvad de kunde, för att desto förr komma fram till det gamla templet. Jag kunde det icke på mitt lastade ök, utan fick lof att lunka sakta efteråt och se den ena pelaren efter den andra småningom vexa upp ur kaos, den ena kupolen eller muren höja sig fram efter den andra. Min fantasi befolkade dem med gamla skäggiga Syrier och såg gestalterna draga sig längs murarne af deras väldiga tempel. Men sådana högtidliga tankar försvinna vanligen då man på nära håll ser den förfärliga förstörelse, åt hvilken de stora verken hemfallit, ser folk och få ströfva omkring på de grusade murarne. Emellertid måste jag tillstå att dessa ruiner af *Ba'albek* äro bland de vackraste jag sett. I Egypten ligga vanligen de gamla ruinerna höljda af så mycket stoft och smuts, att man ofta skyggar tillbaka från att träda in; oftast äro de äfven nedsvärtade af rök från det folks eldstäder, som nu bebor dem;⁹⁴ man är dess-

utom alltid förföljd af nakna barn i hundradetal, som besvära och förarga besökaren med tiggeri. Från allt sådant är man fri här. Förhållandet med städerna i Syrien är dylikt, i jmförelse med dem i Egypten: de ligga alla samt och synnerligen i förfall och förstörelse, men den smuts som höljer Egyptens städer och byar finner man icke till samma grad i Syriens, ty bland alla de sednare vet jag blott *Ramla* och *Tiberias* som deri kunna jmföras med Egyptens städer. Det bättre materialet i Syrien, de vackra kalkstenarne, bidrager väl mest dertill, då deremot i Egypten det vanliga materialet är blott soltorkade tegel,⁹⁵ som gjorda af mull lätt återgå till mull. Men för att återgå till de vackra ruinerna af *Ba'albek*, så vill jag blott nämna hvad som förnämligast föll mig i ögonen, då du annorstädes lätt kan få bättre och utförligare beskrifning på dem än jag kunde ge. Sådana de nu äro finner man tydligt att de äro hoplappade på åtskilliga tider och af åtskilliga folk; man ser t.ex. en mur, liknande en grundval eller försvarsmur, gjord af de största stenblock jag någonsin sett uppstaplade af menniskohand, hvarje block utan öfverdrift så stort som ett vanligt rum eller litet hus hos oss. Denna hör säkert till de äldsta tider och till första grundläggningen af hela den vidsträckta byggnaden. I de högra murarne, som tyckas vara hoplappade af det förefunna förfallna materialet i sednare generationer, ser man någongång ett upp och ned vändt pelarhufvud bland brustna qvaderstenar af små dimensioner. De väldiga ensamt stående pelarena på templets förgård likna de gamla Egyptiska, ehuru med en något afvikande nyans i smak. Det fina, vackra, konstfulla skulpturarbetet på de inre väggarne tyckte jag ej gerna kunna vara annat än Grekiskt, äfvensom det skulptur-måleri, hvilket prydt taket i den vackra pelargången rundtomkring sjelfva det inre templet. De stora hvalfgångar, som gå under sjelfva byggnaden både under och ofvan jord, påminte mig om dylika under den stora *harim*-byggnaden, det gamla Salomoniska palatset i Jerusalem.⁹⁶ För öfrigt ligger hela trakten full af gamla ruiner, man ser ännu tydliga tecken af en mur som omgifvit hela den gamla staden. Man har i Mohammedanismens tid ur de gamla ruinerna tagit materialet till en stor mängd, kanske de vackraste moskéer man sett i hela Islam världen. Dessa äro numera alla förfallna, utan tak och nästan utan väggar, men de gamla, vackra granitpelare, som ännu dels stå, dels ligga på de öde blefna gårdarne, vittna ännu om den prakt de måste ägt i sednaste århundraden. Hvad som öfverallt under mina färder i Egypten och Syrien fröjdat mig, är att se huru de gamla förstått att

sätta stort värde på graniten; de vackraste och till sin ställning viktigaste pelarena äro alltid af denna i vårt land så ymniga stenart. Nästan ingen stad i dessa trakter, som jag besökt, saknar stycken af dylika gamla pelare, antingen lemnade kringvräkt eller begagnade i nyare byggnader. Då man besinnar det ofantliga afstånd, på hvilket dessa stenblock måste hafva blifvit transporterade, nemligen ifrån *Assuan* vid Nilens första cataract,⁹⁷ och de kostnader dermed varit förenade, så kan man göra sig ett begrepp om det värde de gamla ansett dem äga. Isynnerhet här funnos sådana granitpelare i stor mängd, den största, nu förfallna moskén har haft pelare endast af denna stenart. Öfverallt i husen och caféna fann man bitar af dylika, utom att de lågo obegagnade spridda i ruinerna och på fältet. Den närvarande staden består af små usla hus, samtligen uppförda af det rika material de stora ruinerna erbjuda; alla likna de kojor, ungefär såsom då vi stapla upp stenar på hvarandra till fähus eller annan uthusbyggnad. Såväl det stora som det lilla, allt är hemfallet åt förgängelsen – detta lär man sig rätt i österns land. För öfrigt är denna plats berömd för sitt goda klimat och en gammal gubbe, ursprungligen från *Mausol*, berättade mig att han färdats verlden omkring, men ingenstädes funnit sig väl utom här, der han nu i 12 år vistats, väl i fattigdom och uselhet men med den bästa helsa. Hvar och en som i *Damascus* eller *Beirut* blir sjuk, sade man, kommer hit för att återvinna helsan och sällan lemnar någon staden utan att hafva tillfrisknat efter 14 à 20 dagars vistelse här. Äfven jag fann här 2 sådana personer, nemligen en *Khorassan* dervish af förnämre orden och en Arabisk qvacksalvare, den förre från *Beirut*, den sednare kringdrifvande såsom vaccinator. Då denne i mig fann en kollega, blef han snart intim och det roade mig att i honom, sannerligen för första gången i orienten, finna en blödsinnad sensibel vän; hvarvid dock bör anmärkas att han fordomdags varit mycket i fäl med Européer och troligen af dem lärt sin olyckliga pathos. Det Engelska sällskapet, med hvilket jag följt, dröjde här blott en dag och fortsatte sedan resan till de omkring 6 timmar härifrån belägna Libanons cedrar, för att vidare gå till *Tarablis* och *Beirut*. Det var i sjelfva verket samma väg jag önskade taga och hade redan i *Damascus* accorderat om denna färd; men utom det att jag redan blifvit fullleligen mätt på resor i Europeiskt sällskap och inom mig beslutit undvika sådant för framtiden, led jag äfven af ögonsjukdom. Redan i *Damascus* ansattes jag af en optalmie, som i *Ba'albek* tilltog i ilska. Eljest

RUINERNA I BAALBEK MED BYN I FÖRGRUNDEN. FOTOGRAFI AV FELIX BONFILS FRÅN 1870-TALET.

hade mina ögon under hela min restid stått väl bi, ehuru jag länge och alla årstider bott i det för ögonsjukdomar beryktade Egypten, dessutom färdats öfver sten- och sandöknar, som skimra i det mest bländande sken och der Beduiners skarpa ögon bli matta eller inflammerade; men i Damascus' rena luft gjorde jag den sorgliga erfarenheten att mina ögon ingalunda voro ofelbara. Redan andra dagen, då jag besteg *Salhija*-berget och länge begagnade mina kanske alltför starka glasögon, kände jag sveda i högra ögonvrån; först bekymrade jag mig ej derom, men då svedan följande dagen flyttade sig i den andra ögonvrån och i sjelfva ögat, fann jag det vara allvarsamt och beredde ögonvatten till baddning. Men deraf kände jag föga lättnad, emedan jag ej kunde hålla mig inne. Man sade att sjukan kom af det tunga vattnet i Damascus, som alltid skall inverka menligt på fremlingar, samt att den skulle förgå då jag lemnade staden. Jag blef orolig och skyndade mig bort från Damascus, för att snart hinna *Beirut*, dit mina penningar på förhand blifvit försända. Under vägen till *Ba'albek* voro ögonen nästan bättre än i Damascus, men då jag här första aftonen sjelf kokade min qvällsvard och blef utsatt för rök samt starkt eldsken, förvärrades mina ögon. Svedan tilltog mot aftnarne och blott tätt ombytta baddningar med kallt vatten lindrade den något. Ögonlockens kanter hade sår och varades. Detta gjorde hufvudsakligen att jag måste slå färden till Salomos cedrar ur hågen.

Den 19 maj mot aftonen vandrade jag med två åsnor ginaste vägen till *Beirut* längs den stora *Buka'* dalen. Mitt sällskap var en ypperlig man från *Ba'albek* och en såsom cafévärd hos emiren anställd Egyptier, jemte hans hustru och ett dibarn; jag hade ingen orsak att beklaga mig öfver det, ehuru jag icke tycker om Egyptier till ressällskap. Härdad mot mödor och pratsam, är han dock småtjuf och måste alltid behandlas med stränghet, ty god behandling gör honom stursk och närgången. Den nu ifrågavarande hade dock från liten blifvit fostrad här och derigenom antagit andra seder. Vi gjorde halt till natten i en by i dalen, der reskamraterna hade bekanta; för att undvika ohyra placerade jag min bädd på taket, men följande morgonen väcktes jag af folk som spatserade förbi och påmintes sålunda om, hvad jag qvällen fört hade glömt, att taken här äro gator. I morgonstunden passerade vi den betydliga staden *Zahle* och började kort derpå stiga uppför *Libanon*; detta räckte hela dagen och högst uppe hvilade vi öfver natten i en *khan* under lummiga vackra mulbärsträd. Om aftonen ökades vårt sällskap med

en Damascus-bo, som begifvit sig ut för att söka sin lycka, i hemstaden rädd för sultans värfningar och andra nya påfund. Emedan han allsingenting hade, inbjödo vi honom att äta med oss under den öfriga delen af vägen. Sedan han kokat vår qvällsvard och vårt aftonkaffe, fördref han för oss aftonen med prat om sina framtidsplaner; mäktig det Turkiska språket, liksom en stor del af hans landsmän, ämnade han sig till Konstantinopel för att, likt många andra Araber, lefva på förnäma Turkars frikostighet, eller ock hoppades han möjligen finna tjänst hos någon pilgrim, som behöfde tolk. Bäst af allt tyckte han dock vara att i *Beirut* få tjänst hos någon Engelsman, i sådant fall vore hans lycka gjord; ”min herre, sade han, skulle t.ex. skicka mig till togs att köpa en mark kött, då jag skulle betala 30 para, men säga att det kostade 60, ty huru kan han känna torgprisena? sålunda stoppar jag 30 para dagligen i fickan, äter hälften af köttet och har goda dagar. Men värsta knuten är det tunga (*thekil*) eller svåra språket, jag har gjort små försök med det, men det vill ej gå.” Naturligtvis applåderades han därför af sällskapet. Följande dagen hade vi gått några timmar, då vi varsnade hafvet långt under oss, men först vid middagen hunno vi de trädgårdar och fält, som sträcka sig vida omkring sjelfva staden. Genom dessa trädgårdar vandrade vi kanske en timme, förän vi kommo genom stadsporten, der vi underkastades visitation. Dervid såg tullbetjenten i min låda en korall från *Ailanitiska* viken, hvilken han tyckte vara nog underlig för att visas åt hufvuduppsyningsmannen, en Turkisk effendi; då han sedan hemtade den tillbaka, öfverhopade han mig med frågor om dess medicinska nytta. *Beirut* är för Syrien och Damascus hvad Alexandria är för Egypten och Kairo; men medan den sednare under sistförflutna decennium blifvit en snygg Europeisk stad med breda gator och lifligt besökt hamn, har *Beirut* kvarblifvit vid sitt gammalmodiga orientalska utseende, sänkt i smuts och besvärad af stank, samt af en i de trånga gatorna instängd, förderfvad luft. En sjöstad hvars hamn icke ligger full med fartyg, såsom denna med sin toma hamn, behagar mig icke och jag trifdes ej här, oakadt det älskliga Medelhafvet, der jag dageligen badade flere gånger, dels till tidsfördrif, dels emedan jag fann mina sjuka ögon förbättras af baddning med det bittert salta hafsvattnet. I sjelfva verket blef jag här nästan fullkomligt återställd från min optalmie, blott med dessa baddningar, dem jag fortsatte under karantänen i Alexandria. Blott en dag på Nilen under färd till Kairo, då vi hade en den hetaste *samom* vind jag kan påminna mig,

återkom svedan, men sedan dess hafva mina ögon återfått sin förra godhet. I *Beirut* var således målet för min färd denna gång. Jag tänkte väl smått på att landvägen gå tillbaka öfver *Tyros*, *Sidon*, *Jaffa* och *Ghazze*, men hade dertill nu hvarken penningar eller tålmod nog.

Mitt speciella ändamål med resan, nemligen att slippa de stygga hämorrhoiderna, var fullkomligt vunnet. Det var ock för mig af vigt att höra den Syriska dialekten och göra mig något bevandrad i den. Der fann jag flere gamla Koran-uttryck i allmänt bruk, som längesedan gått förlorade i Egypten, t.ex. den vanliga admirations-formeln: *ma ahsana zeidan*.⁹⁸ Här öfvertygade jag mig om hvad jag förut gissat, att det af Kairo-shekherna såsom normalt ansedda uttalet af *kaf* ingalunda är det ursprungliga, utan sednare inlärdt från Turkarne; det ursprungliga är utan tvifvel Beduinernas uttal, nemligen ett rullande *G*-ljud.⁹⁹ Det i Arabiskan så varierande *gim* uttalades äfven här, såsom Kairo-shekherna uttala det i Koran, nemligen som *dj*, nyanseradt än till *dsch*, än till Franskt *g*, än helt nära *shin*. Den reguliera pluralfeminin-ändelsen, som Egyptiern ej tycker om, är här särdeles i bruk såsom en fåtalsform (så brukas den mycket i den gamla litteraturen), ofta såsom diminutiv; den uttalas isynnerhet i *Hasbeija* och *Rasheija* med ett försmädligt *ét*-ljud, såsom i vårt *bete*. Men nog derom för tillfället, jag kunde från början ej hoppas uträtta något särdeles på den korta resan. Jag har i allmänhet olyckan att ej kunna lära mig annat, än hvad jag sjelf genomlefvat, och behöfver därför lång tid för att fatta och ej falskt bedömma hvad jag ser. Jag vet nog huru olika mina omdömen om samma saker utföllo vid min ankomst till orienten mot nu sednast. Detta helt och hållet ur minnet skrifna bref är enda produkten af resan, under hvilken jag intet upptecknade till pappers.

Några dagar efter min ankomst den 14 juni till Kairo, eller ungefär den 16 juni, erhöll jag ändteligen bref från dig, dateradt den 12 maj, jemte ett deri inneslutet från min mor. I början af juli erhöll jag penninge-remissen af 400 rub. s:r, men utan något bref från dig. Omkring den 17 september fick jag ditt från *Ristmäki* den 3 augusti daterade bref och med samma post ett från min mor. Men i dem alla saknar jag underrättelse om huru det gått med den olyckliga expeditionen genom *Avaroff*; har remissen kommit fram eller icke?¹⁰⁰ – *Beidavis* kommentar öfver Koran är färdig och säljes för 1,000 piaster, fyra digra folioband.¹⁰¹ Man skall snart börja en ny upplaga af *Roh albeijan* och håller allt på med *Kamos*.¹⁰² Kort efter det jag börjat detta bref

gjorde jag med min trogna *Bokhara* dervish en utflygt till *Beni Sueif* och *Fajum*; sedan kom *ramadan*, under hvars långa dagar man ser blott sura miner och hör blott vresiga ord,¹⁰³ hvarföre föga annat blef gjordt än att sitta i cafén om natten och sofva om dagen. Dessutom hade jag en lindrig åkomma i lefvern, som ej tillät mig sitta lutad öfver bord. Slutligen, då ditt sednaste bref ankommit, kastade jag ut bord och soffa från mitt lilla rum, bredde ut mattan på golvet, lade mig utsträckt på magen och har nu i sådan ställning fullbordat brefvet. Väl hade resan från *Beirut* på ett Franskt ångfartyg till *Alexandria*, min karantän der i ett lustigt sällskap med en Schweitzer-baron, färdens derifrån öfver land till *Rosette*, utflykten derifrån till Nilens väldiga mynning i Medelhafvet och min färd i en liten julle längs Nilen till Kairo – allt detta hade äfventyr nog för en måhända roande berättelse, men det kan redan vara tillräckligt för denna gång.

G. Geitlin till G.A. Wallin

Helsingfors 27/11 1847

Gode broder!

Ditt kärkomna bref af den 10 October erhöil jag den 13 November och fann deraf, till min stora fägnad, att Du nu åter är vid godt mod och försonad med din ställning inom den för oss fremmande verld, der Du sedan så lång tid lefvat, skiljd från alla anförvandter och ungdomsvänner. Ditt lilla bref af 3:dje Junii detta år, dateradt i Alexandria, gjorde mig redan bekymrad; det andades en sådan obelåtenhet och olust att jag deri knappt igenkände Din öfver alla svårigheter och motgångar upphöjda själ. Detta bör Du dock för ingen del taga så som vore min mening att ens med den minste förebråelse oroa Dig. Dertill har jag alldeles ingen rättighet och sådant kunde så mycket mindre falla mig in, som jag känner med mig sjelf, att jag under sådane omständigheter som de, hvaruti Du befunnit Dig, längesedan hade dukat under för svårigheter och motgångar, bland hvilka saknaden af underrättelser från Ditt hem, icke varit den minsta. Men van som jag är att betrakta Dig annorlunda än vanliga menniskor, föreföll, såsom sagdt, Ditt lilla bref från Alexandria mig något ovanligt, ehuru jag å andra sidan, finner tillräcklig anledning till din förtrytelse i saknaden af underrättelser härifrån, hvilka

dock enligt allt hvad jag kan fatta nödvändigt då redan hade bordt passera Alexandria. Alldeles märkvärdigt är också det, att de 400 Rb. S:r som jag i slutet af Februarii inlemnade till Borgström icke förr än i Julii kommit fram till Cairo, likaså att de ej voro åtföljda af något bref från mig. *Ett* bref har åtminstone då icke kommit Dig tillhanda, ty jag erinrar mig bestämdt att jag har underrättat Dig derom, att de Böcker och Manuscripter dem Du i Cairo upphandlade för Universitetets räkning sistlidne somras riktigt framkommit, och att jag då äfven omnämnde att af den Turkiske Tobaken hvaråt Gubben Lagus och jag på förhand gladde oss, och hvarom vi både förr och äfven sedermera ofta talat då vi här i allsköns maklighet tillsammans stoppat i våra pipor med vår svenskfinska tobak, icke en doft blifvit under quarantainen i Odessa, som räckte, tror jag, i ett helt år, quarlemnad i böckerna. Föröfrigt är dock fägnasamt att de ändteligen kommit oss tillhanda dessa böcker och skrifter för hvilka Du måste hafva haft bra mycket besvär, ehuru önskeligt varit att man i Odessa skulle ha förfarit med dem menskligare, ty der, förmodar jag, har den omhvälfning af dessa effecter skett som nu gör mig icke ringa besvär vid deras ordnande. Icke nog dermed att några böcker såsom t.ex. Carl XII:s historia på Arabiska blifvit med en hvass jernborr genomborrad,¹⁰⁴ äfven några Manuscripter äro huller om buller inkastade i kistan så att bladen kommit att ligga lösa och ryckta ur sitt sammanhang. Detta är i synnerhet fallet med *Sīrat 'Antar*¹⁰⁵ hvars slutliga ordnande jag ser mig ✎ föranlåten att lemna tills Du, med Guds hjälp, i nästa sommar år till, återkommer till oss. Föga torde ock någon dessförinnan behöfva den. Flere band deraf innehålla blott 2 à 3 blad och resten ligger bortblandad. Törhända har boken roat någon i Odessa bosatt österlänning som studerat den och sedermera icke brytt sig om att ställa allt åter i ordning. – En annan sändning – af Sanskrit Literatur och äfven Chinesiske bokpressens alster – är hitsänd frå[n] Paris af Magister Kellgren som nu vistas derstädes,¹⁰⁶ och hvilken är den enda som hos oss förstår sig på dessa saker, ty Wallenius har sagt sig med dem icke vilja taga någon befattning. – Magister Robert Tengström, son till Joh. Jacob, som jemväl nu jemte Kellgren vistas i Paris, har varit plågad af en illa artad nerf. feber. Nu har han fått recidiv, och Fadren, som nu är emeritus, och haft mycken glädje af sin utmärkt lofvande son, är sänkt i djupt bekymmer öfver denna bedröfliga händelse. Dock är, enligt sednaste underrättelser, ännu icke allt hopp förloradt. – Vår f.d. vice Cancellé General Thesleff afled,

سيره عنتر ar. *Sīrat 'Antar*
boktitel

vid 69 års ålder, på Juustila, nära Wiborg, natten emot den 17:de dennes, och nu är General Major Nordenstam, som utgått ur Finska Cadett Corpsen och sedermera i 13 års tid vistats i Grusien utnämnd till vår högsta Chef på stället samt till Gouverneur eller Landshöfding i Nylands Län. Han anlände till Helsingfors i förrgår. Man säger att han skall vara en bra karl, och det vore för vårt Universitet en stor lycka. Af honom, såsom Finne, kan man ock ej annat vänta och hoppas än att han skall befordra Universitetets väl, hvartill han så mycket mer skall kunna bidra, som han, enligt hvad jag hört berättas, skall hafva Monarkens förtroende i hög grad. – Ett i dessa dagar inträffadt hastigt dödsfall i Wasa bör jag äfven omnämna. Gouverneuren Bergenheim, Bror till Prosten och Lectorn vid Åbo Gymnasium, har hastigt då han vandrade på gatan fått ett anfall af slag till följe hvaraf han dog inom några få timmar. Föröfrigt är vårt land för det närvarande hotadt af tvenne svåra och mäktiga fiender: en från Öster – Choleran som nu rasar i Moskva och kommit ända till Novgorod; den andra från vester, och som sedan gjort icke obetydliga härjningar i åtskilliga socknar, neml. Potatis-sjukan,¹⁰⁷ som ehuru ofta osynlig då potäterna upptages ur jorden, efter några dagar visar sig i början såsom små gröna och slutligen svarta fläckar, hvilka så tilltaga allt mer och mer, tills hela potatisslagret, inlagdt i källaren, tar röta och får en ohygglig stinkande lukt så att de icke duga till annat än att utföras på dyngstolen. I fjol graserade samma sjuka särdeles i Irland, der tusendetals människor till följe deraf dogo af hunger. Likväl är hos oss samma sjuke icke af så svårt art som den irländska ej heller har den ännu gripit allmänt omkring sig; trakten omkring Helsingfors är dock icke fri. – Till dessa ledsamma nyheter må jag ännu tillägga den om Bagaren Udelii genom sjelf-förgiftning inträffade död. Det var i innevarande Novembers början. Han skall – ehuru grundlöst – misstänkt sin hustru för otrohet, och derföre fattat det förtviflade beslutet att skjuta sig. Skottet misslyckades, men sysselsatt som han hade varit med foglars uppstoppande ägde han tillgång till Arsenik och hjälpte sig dermed från denna verlden –

Bland Akademiska nyheter erinrar jag mig nu i hast ej andra än att Gyldén, Schauman och Arppe blifvit Professores ordinarii. Moberg hade väl första rummet å förslaget till Chemiæ Professionen men privata insinuationer hafva, som man förmodar, gjort slag i saken. Sakkännare påstå ock allmänt att Arppe skall vara passligare för denna befattning än Moberg. Cygnæus är

återkommen efter 4 års vistelse i Italien, Tyskland, Frankrike m.m. och har nu åter vidtagit sin Rectors befattning vid härvarande hög[r]e Elementar Skola eller den forna såkallade Trivial-Skolan. Doctorerna Ingman och Willebrand är nu stadda på sina utländske färder. Äfven Castren är ännu ej återkommen från Sibirien.¹⁰⁸ –

Härjemte följer nu ett bref från Borgström deri Du får veta huru det står till med de pecuniäre affärrerne. Han nämnde för mig att ditt arfvode som nu måste lyftas i Petersburg icke utfaller qvartaliter utan tertialiter såsom i Ryssland vanligt är. Men detta torde dock i dina beräkningar ej göra något särdeles afbräck. –

Nu måste jag sluta för att dessa bref må kunna afgå med dagens post, hvilket är vida vigtigare än att jag ytterligen skulle upphålla dig med mitt prat.

Mätte Du fortfara med att få vara frisk, då är jag, och vi alla, öfvertygade derom, att allt skall Dig väl gå. Det gifve Gud den Högste, som länkar våra öden efter sina allvisa rådslag. Min hustrus och mina egna hjertliga helsningar till Dig.

Helsingfors d. 27 Nov. 1847. GabrGeitlin.

P.S. När Du är så god och ihågkommer mig med bref, så skrif litet gröfre stil. Dina bref genomstickes i quarantine och blifva oläsliga.

Till G. Geitlin

Kairo 14/12 1847

Broder!

Redan längesedan hade jag hoppats att detta bref varit skrifvet och på vägen till Dig och redan längesedan hade jag hoppats sjelf vara hinsidan Röda hafvet i någon fridsäll öken; men det stod annorlunda skrifvet på min panna.¹⁰⁹ Jag har åter måst genomgå en liten sjukdom. Det tyckes som jag nu mera hvarje höst måste betala min främman tribut åt Egyptens climat eller att jag blifvit så väl acclimatiserad att jag såsom hvarje inföding här får en känning af landets att så säga endemiska sjukdomar. Såsom jag föregående höst hade att slåss med hämorrhoiderna, denna här så vanliga sjukdom, så har jag denna höst haft att kämpa med en Katarrh; äfven en sjukdom som

denna tid sällan någon inföding undgår. En vacker varm dag i Octob. ådrog jag mig midt under middagsvärman en liten snufva som först låfvade ta sin vanliga lätta förlopp och efter några dagars hosta och illamående försvinna. Men som jag de några dagar jag ännu tänkte dröja här före min afresa ej tyckte det löna mödan att flytta in i mina rum [från] mitt nattläger som jag beständigt, jag kan nästan säga under två år, utbreddt under bar himmel, fortfor jag allt att sofva på taket i Egyptens stjernklara nätter med mitt blankt rakade hufvud betäckt blott med en enkel stickad bomulls kalott. Det tycktes ock ha inga menliga följder på min sjukdom. Inom 7 dagar kände jag bättring och trodde mig den fullleligen fri, då den plötsligt uppträdde med förnyad styrka och elaka symptom, bland hvilka i synnerhet en kastning på högra örat, hvars inre gångar blefvo alldeles tillstoppade. Detta gaf mig stor vånda. Jag fruktade döfhet och jag fann det nu mera ej vara att skämta. Jag började nu medicinera och nära tio dagar kostade det mig förr än jag åter fick mitt öra öppnadt. Emellertid är jag nu fullkomligen återställd och känner mig såsom vanligt efter en genomgången sjukdom bättre än förr. Jag hade dock ej under det jag medicinerades ansett det nödigt hålla mig inne; jag var i beständig rörelse för att ställa mig i ordning till min resa. Oaktadt mina preparationer till den som Du väl kan förstå ej äro särdeles vidlyftiga så kan Du ej tro huru mycket språng och huru många ledsamheter de förorsakat mig. Man måste känna förhållandena här, känna handtverkarnes lögner och den orientaliska långsamheten för att kunna göra sig ett begrepp härom. Vill man ej annat än det man finner färdigt till salu i bodorna här, är det lätt att derifrån ta sina behofver; men önskar man någonting som här ej är vanligt eller ej förefinnes, ja då kan man springa veckotal från den ena till den andra förr än man kan förmå en att åtaga sig arbetet om ock alldrig så simpelt i sig sjelf. Hvad förfäderen ej gjort det kunna ej deras söner förmå sig till att göra, och det duger ej och om sedan någon af sednaste släktet som mer eller mindre brutit med gamla tiden och satt sig på egen fot, åtager sig att göra en sak, då behöfs först timmotals långa demonstrationer att få honom att förstå ens vilja och önskan och när arbetet sedan är färdigt är det oftast så klumpsigt och fult att man ej kan begagna det. Egyptiern i våra dagar har intet slöjde geni och detta har han troligen ärft af sine ökneförfäder ej af den gamla bebyggaren af sitt usurperade land. Emellertid har jag nu tämmeligen allt i ordning något så när åtminstone efter mitt tycke. Ett litet läderfodral, en Tysk sadelmakares

arbete, innehåller min kafferustning med brännare och liten malare och caffepung jemnte annat smått tillbehör, härbland äfven en större panna för the och en mindre för caffè. Det är en luxusartikel i sjelfva verket svarande emot min önskan; men jag fruktar nästan att den för mycket kommer att spela in i beduinernes tycke. Min apothekarlåda har jag nu för tredje gången låtit aftaga, så att den nu är fullt hälften mindre än på första resan. Jag funderade på att lämna den helt och hållet, hvilket i visst afseende varit ovillkorligen det bästa, emedan en låda i öknen alltid väcker misstankar och anses ej kunna innehålla andra contenta än renaste guld; men jag har ändå ännu ej kunnat besluta mig dertill. Min garde robe består af två lång skjortor och två par vida caleçoner, hvilka sednare dock äro ämnade blott för första vintertid och närmaste trakt till Egypten. I öknen är det skam för en man att bära byxor, det anstå blott quinnan. Min gamla 'abâje får lof att tjena allt ännu åtminstone för så lång tid jag i öken kan finna mig en annan och likaså min gamla Grekiska stor kapprock, hvars värde jag fann på den Syriska resan oöfverträffligt. Hvarken köld, regn eller blåst tränger genom den. Min gamla matta och en fårskins fäll utgöra min bädd. En ny pålitlig vattensäck och ett mindre drickskärl item af läder äro för den viktiga vattenprovision. Mundförrådet är rikligt för de första dagarne – huru mycket man än häraf må taga med sig; det räcker ej länge i öknen. Bröd och dadlar har man framför sig. Då beduinen skall ge sig ut på lång färd är det första att betrakta sin kamels puckel. Är den stor och frodig och elastisk för hans fingrar som [oläsligt] den åt alla håll; då har han godt mod och godt hopp om en lycklig färd; han vet då att hans älskade ök kan stå bi om ock öknen är torr på örter och vatten; det har god fond inom sig sjelf och det föder sig på sin egen puckel,¹¹⁰ som det haft instinct nog att lägga sig till under de goda dagarne. En sådan puckel måste hvar och en lägga sig till som tänker sig ut i öknen å hvar och en förstås på sitt sätt. Den som ämnar sig dit måst[e] ha fått nog af ett yppigt vekligt stadslif, fått nog af stadsbons smidiga lögn miner och hans tungas hala urbanitet, fått nog af flickans smek och nog af lifvets läckerheter för att längta här till den toma men friska öken. Hvad mig beträffar längtar jag dit nu med fullt hjerta. Jag har väl ej den fond af kroppslige krafter nu som jag ofta haft förr; men jag går ju till ökvens vårbeta ej till dess torra sommar. Jag har under dessa 5 månader lefvat ett godt lif i det yppiga Egypten, haft åtminstone alla mina behofver fullt upp, frossat de sednare tiderna på drufvor

granater bananas ock ananas och andre läckerheter och med glädje ser jag emot Arabiens dadlar i s[t]ället för Egyptens snart mognande appelsiner. Så har jag för närvarande en stämning svarandes mot kamelens puckel för att företa en lång färd till öknen. Men puckeln är en tillfällig förtjenst hos kamelen. Beduinen fordrar utom den hos sitt djur en ädel börd. Äfven denna tror jag ej afgår mig; ty född och fostrad i vårt fattiga Finland räknar jag mig stamförvandt med den fattiga öknens nobla son. Hvad nu nervus rerum agendarum beträffar,¹¹¹ tar jag med mig hela den summa jag för tillfället här har att commenderade. Den uppgår till ungefär 300 Rb. Silfv. som växlad i Venetianska dukater och Österrikiska Thaler och Turkiska guldstycken ligga gömda till största delen nu såsom på förra resan mellan de dubbla bottarne af bläckdosorna i min Apothekarlåda.¹¹² Om allt går lyckligt är denna summa mig nog för ett år; ja för två år i öknen; går det olyckligt är den för stor att förlora. Hvad mäst grämer mig är att jag kan lämna intet här till reserv. Skulle jag genom någon händelse se genast i början af min resa mig vägen stängd eller utblottad blifva nödgad återvända till Egypten vet jag i sanning ej hvarpå jag skall lefva tills subsidier hunne ankomma från mitt hemland. Emellertid går jag af i hopp om lycklig fortgång åtminstone så långt att fortgången blir mig lättare och hoppfullare än återgången. En gång ute på hafvet och kusten flydd ur sigtet vänder seglaren ej mer om till den hamn han lämnat. Hvad nu min förut planerade kosa anbelangar så är mitt första stamhåll på Arabiens kust den lilla vid sjelfva hafsstranden belägna lilla fästningen Moeileh. Huru jag kommer dit antingen till sjöss från Suez eller från Ṭor eller landvägen öfver Akaba är mig likgiltigt och ännu ej afgjordt inom mig sjelf, ehuru jag har stor lust på Ṭor för att några dagar under väntan på något ankommande fartyg i ro få begagna Moses' varma bad och hafvets kalla till stärkande af min kropp. Från Moeileh ville jag helst gå raka vägen genom öknen till Higr eller Medâin Şâlih men torde bli nödgad gå den vanligare öfver Tebûk och sedan längs Syriska karawan vägen till nämnda stad, derifrån jag har blott vidare två dagar till Teima, jämnte Algauf berömd för sine goda dadlar och liksom den stående under herren öfver Beni Shammar. Från Moeileh till Teima har jag en alles ungefär blott 10 dagar; men det är en gemen väg och jag [*sic*] för hvilken jag i synnerhet fruktar. Här äro flere Beduin stammar af olika slag blandade med hvarandra och flera af dem af dåligt ursprung och illa beryktade och dessutom fruktar jag att komma i fål

med den nu återvändande pilgrims karawanen, vid hvilken tid alla röfvare och tjufvar samlas kring pilgrimsvägen för att få ”hvad Herren beskärt dem, hvar och en af lycka och tjufnad”. En gång i Teima är jag tämmeligen trygg om ock den gamle herren af Shammar Abd Allah bno alreshid, som jag under förra resan lärt känna, som en af de ädlaste och kraftigaste araber, nu mera är död och efterträdd i väldet af sin ännu unge son.¹¹³ Från Teima har jag 5 dagar till Hâil, der jag blott under några dagar vill besöka mina gamle vänner och sedan gå vidare i öster helst åter genom öknen gerad till Sedêir eller i annat fall den vanligare vägen öfver Alkasîm till Rijâd sätet för Fejsal son af Turki af stammen Sa’ûd, öfverherren för hela Negd.¹¹⁴ Till honom och tvänne af hans lärde Sheikher af stammen Abd alwabhâb har jag bref härifrån af en här bosatt lärd Sheikh af desses sednares närmaste slägtingar. Jag kan således hoppas bli väl emottagen här och ämnar i sådant fall dröja länge hos dem för att i Moskén i Rijâd bivista de föreläsningar i åtskilliga ämnen som der skola hållas.¹¹⁵ Troligen kommer jag att tillbringa der hela sommaren 48. Passar det ville jag göra en excursion till Baghdad och Alhassa och Bahrein och möjligen äfven en åt Söder mot den stora tomma öknen som jag föreställer mig bräda sig ut mellan Negd och Jemen.¹¹⁶ Sedan jag fått mitt lystmäte här ville jag bege mig till ‘Omân till Bereima för att derifrån snudda gerad öfver till Mahra lämnande ‘Omân till venster. Det ligger åtminstone ej i min plan att besöka Maskat och andra städer af ‘Oman – men Gud vet huru det går. Det enda hvad der skulle intressera mig vore att höra det språk som folket talar på alGebel Alakhdar. Det är möjligen Himjaritiska; ty jag litar ej på Wellsteds kannedom af Arabiskan då han anser såsom för probabelt att det vore detta språk ehuru han ej kunde förstå det.¹¹⁷ Går det mig väl i Mahra dröjer jag länge der; jag så väl som hvarje annan känner af detta land så föga att jag knappt kunde ge upp Dig namnet på en stad der jag ville dröja. Om möjligt vill jag dock fly kusten så mycket sig göra låter. Om jag der får lyckligen slut sommaren 49 har jag troligen för denna gång nog af Arabien. Min kassa om den dittills lyckats unkomma arabernes fingrar är väl slut – och mina kläder troligen så i trasor att jag ej vidare hvarken kan eller har lust att gå till lands öfver till Mokha om ock jag kunde hoppas att slingra mig fram genom de misstänksama Hadramaut och Wadi Doân boarne, hvilkas hat och misstankar skola blifvit bragda till det yttersta genom Engelsmännen i ‘Aden och genom Wredes resa, om hvilken de sednare fått veta det han var en

förklädd Europé.¹¹⁸ Så tycker jag jag kommer att packa in från Mahra till 'Aden på kortaste väg troligen till sjöss för att derifrån på Engelskt ångfartyg komma tillbaka till Egypten. Så ungefär har jag på förhand planerat min väg; men huru jag kommer att föra den till slut ligger som allt annat i Herrens hand. – Nu följande – För de 450 piaster som Anatomiska Theatern har ännu till godo hos mig genom Bonsdorff har jag af den redan hos Eder kände Raim. Odescalchi tagit skeletter af tvänne krokodiler, en större och en mindre D:o af en Shakal D:o af en ref D:o af en Ghazell D:o af en Hyena D:o af en vildkatt på arabiska Tefe och vidare en mumie. Dessutom finnes hos honom vidare för Eder två kranier den ena af en Grek den andra af en Neger och vidare en kranie af en mumie ꝛ vidare en konkilie en present af Clot Bey: den andra gåfvan af denne man bestående i en stor uppstoppad med halm krokodilhud ha råttorna med helsan förtärt. Nämnda saker stå alla hos nämnda R. Odescalchi, af hvilken jag tagit härfpå en quitterad förtäckning som jag lämnat på Vårt Consulat härstädes.¹¹⁹ Närhelst Eder behagar står allt att fås och afhämtas blott I skriftligen derom anmoden Vår Cons. Agent Herr P. Bokty och hans förträfflige Secretair Herr P. Koechler. Transport kostnaderna påligger naturligtvis Eder att besörja, om I ej viljen vänta tills jag möjligen återvänder. – Hvad nu mina egna affärer beträffar på hemorten måste jag åter hoppas af Din oföränderliga och outtröttliga vänskap och godhet mot mig att Du besörjer dem med Borgström på följande vis. Det tredje quartalet som torde utfalla ungefär i Juni, men som jag bad Borgström, af hvilken jag förgäfves väntat bref, jämnte en återstod af omkring 200 Rb. Silfv. från andra quartalet öfversända med förskott från sin kassa redan i April, ville Du be Borgström på gamla vägen och det vanliga Engelska myntet skicka till Alexandria ej längre fram till Cairo.¹²⁰ I Alexandria anmodar jag General Consulatet att lyfta summan för att deraf genast öfverskicka 30 Guinéer till Aden, der de skola ligga och afvänta min ankomst dit. Går allt som jag önskar torde de få ligga der länge och vänta; men händelser i öknen kunna möjligen tvinga mig att snart nog söka mig till hamns i 'Aden och för dylika möjliga haverier önskade jag vara säker på att så snart som möjligt ha subsidier mig till hands i nämnda stad. Återstoden af detta tredje quartal uppgående då till kanske 70 Eng. Guinéer vill jag låta ligga på Gen. Consulatet i Alexandria till min tillbakakomst till Egypten, der jag då ej kommer att dröja länge. Det fjerde och sista quartalet måste bli liggande hos

Eder i Helsingfors, tills jag återkommen till Egypten och besluten inom mig sjelf hvilken väg jag bör taga för att återvända till Vårt kära land jag kan lämna Er bestämd uppgift om den plats jag önskar få medlen mig tillskickade. I alla fall kommer ej detta sista quartal att gå till Egypten. – Som förr har jag lämnat mina här quarblefna effecter på vårt Consuls cancellie inpackade i min kappsäck och nattsäck. I den förra finnes allehanda arabiska manuscript och andra papper i sednare åtskilliga linnklädes persedlar af föga värde. Dessutom ligga i nämnda Consulat lösa åtskilliga Europeiska böcker såsom Caussins Franskt Arab. Lexikon, några medicinska böcker och äfven första delen af 1001 natt af Cairo edition.¹²¹ Den andra delen följer med mig på denna [resa] till förlustelse lectur, ehuru redan förrut särskiljda gånger genomläst af mig. – I fall jag från Negd komme att göra en utflygt till Baghdad, hvilket dock är tvifvel underkastadt i anseende till min svaga kassa, så väntar jag der i Baghdad bref från Dig. I alla fall måste jag ålägga Dig att före Din afresa från Helsingfors sommaren 1848 skrifva mig en lång epistel och genom Asiatiska Departementet få den afsänd till Constantinopel, der Legationen skulle bes recommendera brefvet till Franska Ambassaden för att afsändas till Franske General Consulen Geofroy i Baghdad. Han har förr varit i Cairo och jag är medelbarligen känd af honom och skulle någon händelse träffa mig i öknen, kan jag hoppas, om jag hunne honom i Baghdad, bli undsatt och subsidierad. I går har jag talat med vår nu slutligen hit till Cairo ankomne General Consul Herr Fock som med sin vanliga utom ordentliga godhet, hvarmed han hela tiden omfattat mig, lofvat besörja på ett eller annat sätt min angelägenhet på 'Aden och har jag således tvänne punkter, en i Norr Baghdad, och en i Söder 'Aden, der jag kan hoppas undsättning ock dit jag kan i värsta fall som tiggare framkomma genom öknen eller på hafvet. – Tvänne småpistoler med dubbla rännor följa mig äfven på denna resa, ämnade hufvudsakligen för småöfvare och nattjufvar i byarne – mot de store äkte ökne banditerne är det bäst att gömma och sticka undan dylika vapen. Så är jag efter allt utseende till denna resa rustad bättre än till någon föregående; men jag är för mycket beduin för att lita på några rustningar eller på något annat än på Den som skyddar trogen och otrogen och "Hvars verld är vid men Hvars barmhertighet är vidsträcktare" som Egyptiern säger och på 'alniyé alzeiné' som beduinen säger och Herren vet bäst om mitt uppsåt är rent.¹²² – Samme Beduin som förra år ungefär just dessa dagar förde mig

till Sinai kloster för mig nu detta år härifrån gerad till Altôr,¹²³ der jag troligen kommer att ligga öfver 8 till 10 dagar före min afresa derifrån till Moeileh för att begagna bad och för att vänta de återvändande Mekka pilgrimernes tåg förbi sistnämnda stad. Från någon af dessa punkter anser jag ej mödan värdt att skrifva Dig till. Kommer jag till Baghdad kan Du derifrån vänta Dig en lång epistel. I annat fall kan jag kanske genom någon från Negd aftågande Pilgrim få fram en Selamhelsing till någon af mina Arabiske Cairo vänner, som jag i sådant fall skall anmoda genom Consulat afsända antingen sjelfva brevet eller hälsningar till Eder. I alla fall är detta ovisst; ty man är ej så nogräknad här att skaffa fram bref. Kommer jag till Syd östra delen af Arabien torde föga nog kunna finna ett tillfälle att skrifva Eder till. Emellertid så visst Romeo låfvade sin Julia att ej låta något tillfälle gå förbi som kunde föra henne underrättelser från honom, så säkert låfvar jag Dig att speja efter hvarje lägenhet som kan framskaffa en helsing från Din i fjerran öken ströfvande vän. Dock haf hvarken Du eller någon af mina anförvandter och vänner några underliga funderingar eller sorger åtminstone ej före slutet af år 1849. I sanning vi stå alle i Herrans hand och mer än någon den resande som Araben och derföre kallar Herrens gäst deif Allah och i Marmor palatset och i öknen är blott *den* herre som ger sig hän åt Honom.¹²⁴ Och nu ett hjertligt, om Herren vill, ett långt farväl till Dig och Er alla från Georg.

I dag den 14 December ger jag mig ut från Cairo på eftermiddagen men först i morgon bittida sänder jag min sista afskedsblick till Pyramiderna och sedan öknen fram för mig – Faren väl.

G. Geitlin till G.A. Wallin
Helsingfors 26/4 1848

Hfors d. 26 April 1848.

Egen Broder!

Nu på stunden erhöll jag en billet från Borgström deri han underrättar mig att han i morgon skall afsända en remiss till Dig på Alexandria, samt erbjuder mig tillfälle att helsa på Dig med några rader. Detta kan jag naturligtvis icke underlåta, ehuru Herran vet när dessa rader komma att träffa Dig, som nu enligt all anledning vandrar långt borta i Arabiens öknar. – Med största

ledsnad erfor jag ur Ditt sednast d. 14 Dec. 1847 aflåtna bref, att Borgströms och mitt bref icke träffat Dig före Din afresa till Jemen. Jag kan ej begripa orsaken dertill. Nog afsändes våra bref härifrån så tidigt att de väl borde hunnit fram till den 14:de December, och nu trodde jag, sedan tillfälle erbjudits mig att genom General Gouverneurs-Ca[n]zliet härstades få afsända brefven till Orientaliska Departementet i St Petersburg för att derifrån afgå i officiel väg till Cairo, att det aldrig skulle klicka. Dock hoppas jag att Du genom den hedersmannen Bokty på ett eller annat sätt skall erhålla våra epistlar, emedan jag förmoder att Du står allt ännu i correspondence med honom. Jag har nu talt med Consul Borgström och bedt honom i anseende till dina penningar alldeles så förfara som Du i ditt sednaste bref förordnat. Derföre afsändes ock nu en remiss till Alexandria, icke till Cairo. I mitt sista bref omnämnde jag hvilka svårigheter vid medlens lyftande i St Petersburg derigenom uppkommit, att Stipendiet der får lyftas enligt ryskt sätt tertialiter, icke kvartaliter, och bad Dig derföre tillsända honom nya fullmakter. Då Du ej erhöill våra bref har häraf ingenting blifvit; emellertid har Borgström lofvat göra allt sitt till för att ställa saken till rätta, hvilket han anser icke bordt möta så många hinder som verkligen varit fallet, då man i alla fall borde nog lätt inse att $\frac{1}{4}$ är lika med $\frac{3}{3}$. Han har nu lofvat att förskottsvis af egna medel tillsända Dig den erforderliga summan. Detta sker nu; och som jag anser det vara säkrast att skrifva på samma gång som penningarna afgå, ty dessa måste nödvändigt träffa Dig, förr eller sednare, så föredrar jag att vid detta tillfälle afsända till Dig den epistel Du ålade mig att skrifva innan min afresa till Ristmäki, ty att adressera en sådan till Baghdad, anser jag så mycket mindre ändamålsenligt, som Du tyckes vara högst osäker huruvida Du alls kommer att besöka dette fordna Chalifresidence. Föröfrigt synes mig den genom General Gouverneurs Cancelliet öppne vägen att skrifva till Dig mindre säker, än den, på hvilken dessa rader till dig afsändas.

Slutligen börjar nu den tiden nalkas, då Du, fullt mätt på dina Österländske färder och strapa[t]ser, en gång skall återvända till Ditt fosterland och till de Dine. Ett år återstår väl ännu, men det är blott en korrnt tid i jemförelse med den långa termin Du föresatt Dig att vara borte från Ditt hem och från Europa. Och huru olika skall Du ej finna detta Europa emot hvad det var då Du reste härifrån! I vestern allt förändradt: throner störtade, Konungar förjagade, republiker proclamerade och arbetarnes rättigheter erkände i en

så hög grad, att en ny, oväntad, tingens ordning måste uppstå, om någon ordning skall kunna uppkomma från den gräsliga ville[r]valla hvori nu allt befinner sig särdeles i Paris och hela Frankrike samt Tyskland, Helvetien m.m. Det är lyckligt att ifrån vårt fredliga fosterland, ifrån denna obemärkta vrå, få betrakta i all trygghet det stora verlds-drama som nu uppföres;¹²⁵ och det är anledning att hoppas att revolutionsyran finner en gräns i den fasta position Ryssland tagit deremot. Att här försöka framställa hellst de viktigaste af de tätt på hvarandra följande märkvärdiga tilldragelser, hvilka i alla tiders historia ännu ej haft något emotsvarande, vore i sanning fåfäng möda för en så underordnad förmåga som min. Dessa händelser äro dessutom af sådan vigt att de ingenstädes kunna förbli obekanta ꝛ och knappt lära Arabiens Bedouiner ens förbli i okunnighet om Frangernas nu pågående omhvälfningar.

Inom Universitetet har den stora förlusten af en nitisk och utmärkt Lärare, Prof. Nervander, som dog d. 15 Mars i kopporna, vid 43 års ålder, väckt djup saknad. Hans plats är nu ledig och kan svårligen besättas med en man af Nervanders capacitet och duglighet. Moberg, som gick i mistning om Chemiæ Professionen, hvartill Arppe utnämndes, torde väl nu söka den lediga Physices Professuren kanhända också Borenius, ifall han ej anser för sig fördelaktigare att kvarstadna som Adjunct i Mathematiken och dermed förena Observators tjensten vid Magnetiska observatorium, den Nervander äfven innehade och som är förenad med god lön och andra emolumenter. Efter 6 år ungef. blir Mathesus Professionen ledig, ty Schultén blir då emeritus, och den torde Borenius egentligen vilja ha. – Blomqvist, som nu har frossan har länge varit skral, äfven haft anfall af slag. Får se huru länge han kan stå sig. Bibliotheket förestås emellertid med utmärkt duglighet af Törnegrén, som just tyckes vara ämnad till Bibliothekarie. Theologen Gadolin har också dragits en längre tid med halssjukdom. Sommaren hoppas man skall möjligen kunna återställa hans helse. – Linsén som så många gånger gäckat Läkarens om honom utsagda dödsdomar är sig allt ännu lik, usel och svag men alltdock stark till sina själsförmögenheter. Nu har han likväl afsagt sig de publika befattningarne som af Brunér bestridas, men afsked, såsom Emeritus, vill han icke taga. –

Med detta Akademiska år är det troligen slut med Gubben Lagi Rectorat. Får nu se hvem som skall bli vår Rector, man förmodar att de flesta rösterna komma att falla på Rein – Thesleff är död.

Ny vice Cancellor ha vi fått i General Major Nordenstam, barnfödd i Hfors. Han har i mer än ett decennium, sen han \times lemnade Fredrikshamniska Cadett Corpsen varit i södra Ryssland och Kaukasien der han mycket utmärkt sig. En man af omkr 45-års ålder, frisk och kraftig, tyckes han med verkeligt intresse omfatta Universitetets angelägenheter. Han är tillika Guvernör eller Landshöfding öfver Nylands Län. – Allt öfrigt inom Univ. är på gammal fot.

Conradi är anställd som Lärare vid Mustiala Landbruks institut och torde komma slutligen på grön quist. Jag har nu på länge ej sett eller hört till honom. – Huru det står till med Dina närmaste anhöriga har tvifvelsutän Din Fru Mor i närlagge bref underrättat Dig om. – Dessa siste rader skrifver jag på Borgströms Contoir, emedan jag fruktade att komma försent, vågade jag ej sluta brefvet hemma. Han säger sig hafva väntat i det längsta med remitterandet af medlena till Alexandria, alldenstund coursen för närvarande, i anseende till den allmänna osäkerheten i Europa, är högst ofördelaktigt, men då Du önskat att i April månad remissen skulle ske kan dermed icke längre uppskjutas.

Om Du under Dina vandringar der på orten kunde komma öfver orientalska, särdeles Cufiska mynt,¹²⁶ så vore det för vår icke så alldeles obetydliga myntsamling rätt väl att genom Din åtgärd få någon tillökning. Att sådana mynt gerna af Universitetet inlösas kan tagas för afgjordt. – De Böcker och Manuscripter Du från Cairo hitsände äro alla framkomna. Om de Naturalier Bonsdorff begärt, och Du upphandlat, hafva vederbörande redan gått i författning för att få dem hit transporterade. Såsom Du i ditt bref af den 14 Dec 47 föreskrifvit har man i allo sökt ställa till.

Bland nyheter härifrån bör ock nämnas att vi fått en ny tienstförrättande General Guvernör, eller Guvernörs Adjoint, en General Lieutenant Roko-soffskij, hvars egenskaper man ej ännu hunnit komma under fund med. – Commendanten i vår stad General Wulffert är afliden. –

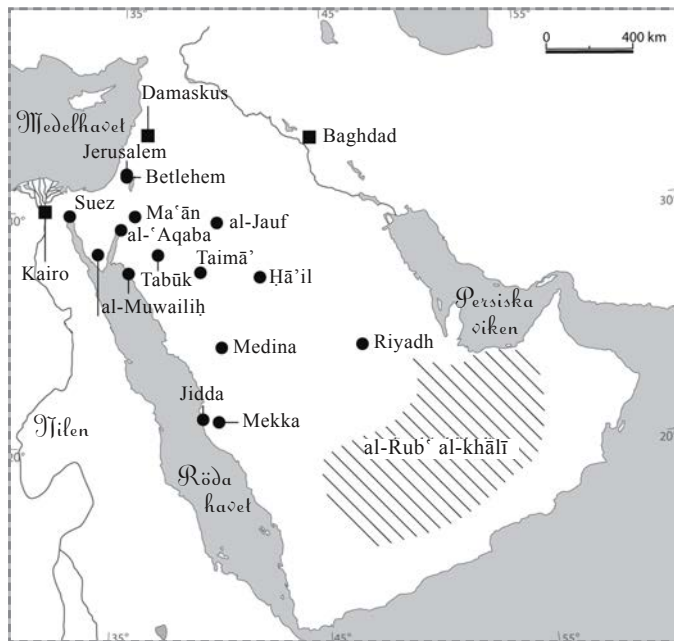
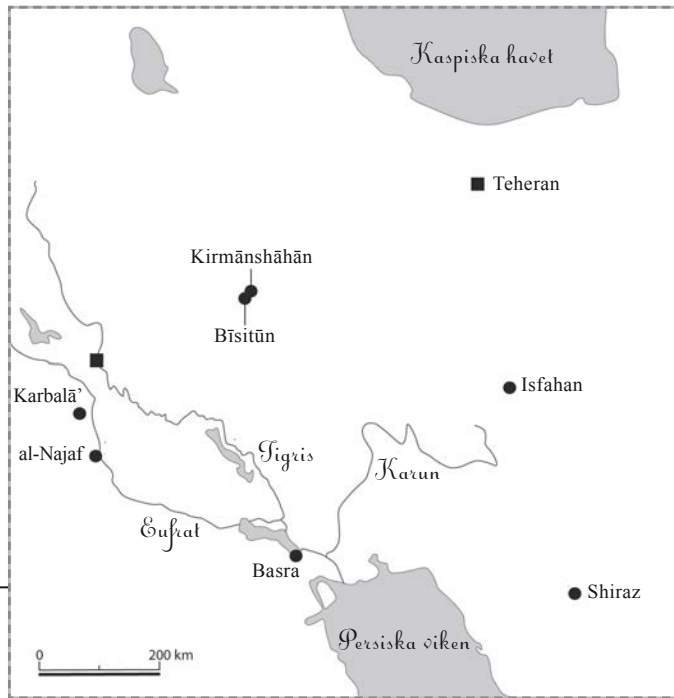
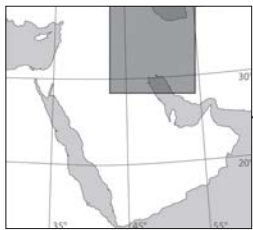
I denna sommar väntas en stor mängd Brunns och Badgäster hit till Helsingfors; jag skattar mig lycklig att få fara bort ifrån detta hvimmel till det fredliga Nåndal der jag hoppas kunna reparera min af hemmorrhoider besvärade corpus. – En sådan resa är för mig hvad utfärderna till öknerna äro för Dig. Vid Nåndals helsobrunn blir jag alltid frisk om somrarna och här i Hfors komma krämporna alltid åter. – Måtte Den Högste skänka Dig helsa, krafter och friskt mod att lyckligen sluta Din äfventyrliga färd Önskar hjertligt Din Egen GGeitlin.

Till G. Geitlin

Baghdad 2/8 1848

Broder!

Såsom Du af mitt sista korta bref från Egypten torde veta, lämnade jag det kära Kairo den 14 Decemb. förlidet år för att ge mig af till öknen. Vi hunno denna dag dock ej mer än ungefär två Werst från staden, då vi i solens nedgång gjorde halt hos ett sällskap beduiner Towara af den slägt, hvartill min ledsagare hörde. Hela vintern öfver nämligen ligga desse och andre Beduiner här omkring staden och söka sig frakter och forslor mellan Cairo och Suez och det är nästan uteslutande blott härpå som de sjelfve och deras familjer och deras Cameler lefva. Också äro de de fattigaste men kanske ärligaste beduiner jag sett. Vi kokade nu här det från staden medtagna kött och beredde på dess spad den af Araberne af alla anrättningar mest älskade therid eller fatté, h.e. bröd bettadt och till gröt-consistens uppblödt i köttspad. Vid caffét, som härpå förtärdes upphörde ej de mättade Beduinerne att prisa mig och min frikostighet, som mättat dem med kött, hvilket de ej smakat på månadtal och att önska mig lycka och framgång på den resa jag förehade. Österländningeng [*sic*] tackar alldrig så som Westerländningen. Vi säga med öppna ord t.ex. jag tackar Dig eller något dylikt; Araben nyttjar alldrig slika uttryck; hans tack består i en bön till Herren att Han t.ex. måtte föra Dig lyckligt fram till det mål Du önskar, eller att Han måtte öka Din egendom och Sina gåfvor på Dig etc. Jag fröjdade mig att åter vara i öknen i bland dess okonstlade barn och lugn som ett barn sof jag min natt utan tankar och utan drömmar om den långa resa, som förestod mig. Dock loppor och ohyra påminte mig att jag ännu var nära en stad. Följande dagen skulle vi bryta upp med en karawan af Towara beduiner, som förde stenkål till Suez för Engelska ångfartygets räkning. Det är eget hos allt folk i dessa länder att de ej gärna gå en väg ensamme, äfven om intet är att frukta: de vilja ovillkorligen ha sällskap, och det är intet som Araben så fruktar som ensamheten. Det var derföre som vi den följande dagen lågo och väntade ända till middagen förr än karawanen blef färdig och gaf sig på väg. Den bestod af ungefär 20 kameler starkt lastade med stenkål och gingo derföre högst dålig marsch så att vi först den 5:te dagen kommo fram till Suez. Jag har föga att säga Dig om denna väg, som jag nu gjorde för fjerde gången. Det är i allmänhet en

ORTERNA PÅ ARABISKA HALVÖN, I SYRO-PALESTINA OCH PERSIEN SOM WALLIN BESÖKTE.

tråkig väg; nu dock något angenämare för mig än de förra gångerna derigenom att här och der hade bildat sig små vattenputtar af det regn som fallit dessa dagar: förr hade jag alldrig på denna väg sett märke till vatten. Detta nu fröjdade oändligen Beduinerna och de utgjöto sig i oupphörliga önskingar och böner till Herren att Han måtte öka regnet och gifva lif åt den döda jorden, och hvarje man som träffades frågades med största noggranhet om de platser, hvarpå regn fallit och hvaröfver blixten synats. Äfven jag träffade någre män som jag kände från mina förra resor af Hejwi stammen, och de sade deras land var detta år regn begåfvadt och inbjödo mig till sig att passera vårbetet och öfva bland dem medicin. Jag var nu mera erfaren i deras förhållanden; jag kunde nu fråga dem om det och det landet var beregnadt t.ex. och hvar de och de beduiner voro lägrade och huru den och den Sheikhen mådde etc. Detta ehuru obetydligt är af högsta vikt bland beduinerne, och den man stiger högt i deras anseende, som de se ha kännedom om deras land och deras förhållanden. För öfrigt var det det monotona och enformiga af en ökenresa. Vi stego upp och lastade våra ök vid solens uppgång, sedan vi dessförinnan beredt vårt caffè och vårt morgonmål; och vid solens nedgång lägrade vi [till] natten och beredde vårt caffè och vårt afton mål. Som det var vintertid hade vi att lida hvarken af hetta eller törst; och mot nattens ofta rätt känbara köld skyddade mig min varma Grekiska kapprock. Deremot klagade mina reskamrater starkt öfver köld och led o mycket deraf; men de arme karlarne! de hade ock intet att täcka sig med. Vi hunno så fram till Suez och som vi der hade intet att göra lägrade vi utanför staden och jag gick der in blott för att hämta oss litet kött till vårt afton mål och öka vår mat säck med hvad vi förtärt under vägen hit. Då jag trädde in genom stadsporten blef jag anhållen af dess vaktare, en af Moḥammad 'Alis soldater och frågad om min tedskeré, h.e. det här i modet komna resepasset. Hårtills har man i Egypten och troligen i de flesta länder af Turkiska riket fritt och ofrågad kunnat resa och färdats efter behag; men nu är den gyllene tiden förbi. Moḥammad 'Ali, som småningom antagit alla Europeernes seder, har äfven infört detta bruk i sitt land. Och det var i synnerhet nu just stor rigeur häri, sedan man är sysselsatt med census och beräkandet af folket icke allenast i Egyptens städer och byar utan äfven af de beduiner, som stå under M. 'Alis välde. Jag kände allt detta för väl, för att ej ha försett mig med en sådan tedskeré från Kairo och denna gång bar jag deri namnet 'abd olmaulâ. Så hade jag nämligen blifvit

christnad af den Muslim Sheikh som skaffade mig brefven till Feysal bno Sa'ûd, emedan han föregaf att man i Alnegd hos Wahhabiterne ej tror på läran om helgon (aulija, sing. Wali) och att således hvarken mitt vanliga namn Wali eller mitt förr i Alnegd kända namn af 'abd olwali passade mig.¹²⁷ Och för att ej bära tvänne olika namn, hade jag således äfven i min väg tedskeré låtit kalla mig abd olmaulâ. Här nu vid mitt inträde i Suez blef jag efterfrågad om denna tedskeré af en soldat. Här nämligen såsom öfverallt i Europa, Frankrike kanske och England undantagna, finner man hos militären den egna grötmyndighet, som den behagar och tillåtes taga sig öfver den gemene mannen, som oftast för att preja pengar af den som låter sig skrämmas af dem. Jag blef nu här frågad ungefär på följande sätt: hvarfrån är du? från Kairo. Hvar är din kamellegare? Sv. Hvad har du att göra med honom? Du bör veta att ett sturkst [*sic*] svar af en synbarligen gemen man alltid här retar den frågare, som tror sig vara bättre än den frågade. Detta var ock nu fallet med min frågare och han fordrade min tedskeré, som jag tog fram och visade. Denna synades nu åt alla kanter med yttran att den ej vore såsom de vanliga från Kairo; allt blott för att skrämma mig att ge honom några slantar. Och nu upprepades frågorna, hvarfrån och hvarthän etc. Jag svarade: är du en åsna, du; eller huru står du här i stadsporten och frågar efter tedskeré och när du ser den förstår du dig ej derpå; eller hvartill alla dina frågor, upplyser ej min tedskeré dig om dem alla. Härmed fick jag gå och har sedan ända hittills ej blifvit vidare frågad om min tedskeré. Då vi snart utträttat hvad vi hade att göra i staden och i god tid på eftermiddagen voro vi färdige att fortsätta resan. Härfrån nu blefvo vi på tu man hand ty [*de*] Beduiner som voro lastade med kål, återvände härfrån med caffè last till Kairo. Dock hade vi haft lyckan att få en lös Camel att föra hem till dess egare, en beduin i Tor bergen. En från Suez till Kairo gående beduin karawan, som mötte oss utanför Suez, hade nämligen anførtrott detta ök åt min ledare, med uppdrag att föra den till dess hem i öknen. Ehuru dålig och svag denna kamel var och full med stora sår, kom den oss väl till pass på vägen. Den af mig ridna kamelen var nämligen ett ugnt [*sic*] svagt och vid resor ännu ovandt djur och min last med vatten och matsäck var nog tung för det. Hittills hade vi ock lastat en stor del deraf än på en än på en annan af våra reskamraters kameler och jag hade, dock med egen god vilja, vandrat till fots väl halfva vägen. Och skulle vi ej nu från Suez fått nämnda kamel att hjälpa oss med en del af vår last, fruktar

jag storligen, att vi väl kommit fram till Altôr. Denna tillfällighet nu tyddes såsom ett godt förtecken till min resa och såsom ett bevis på mitt goda uppsåt. Man sade: se den lycka du har; min niyetek Zeiné, niyetek såliké och Herren före dig fram dit du önskar.¹²⁸ Detta är af stor vigt och betydelse hos beduinerna och det goda uppsåtet (alniyé alzeiné) spelar hos dem och i deras språk en stor rôle. Jag har haft lyckan uteslutande att hos dem bli ansedd som en man af godt uppsåt och mig ha under fortgången af resan träffat otaliga små tillfälligheter som blifvit tydda såsom bevis derpå. Du torde, om jag ej glömmet, få höra dem hvar och en på sitt ställe. Men vi voro nu på väg åt Tor halfön och skyndade vår gång öfver Suez' saltskorpiga under foten liksom skara knastrande sandjord, för att till natten aflägsna oss från staden och, de småtjufvar som beduinen fruktar kring hvarje stad och för att finna oss ved att koka vår quällsvard och vårt caffè. Vi lägrade till natten i en rauð, en dal eller rättare ett smått grödande landsträck och kokade vårt kött från Suez och förtärde det, och hade just fått vårt caffè färdigt då tvänne beduiner kommo och delade det med oss. Det är det angenäma här att man har intet att frukta af möten, såsom längre fram i öknen, der man alltid undviker dem. Man träffar dagligen på folk som färdas fram och tillbaka, med hvilka man delar ord, ett mål eller en caffè panna och längre in i öknen färdas man ofta 8 till 10 dagar utan att se en människa, och anser resan som lyckligast om man ingen träffat; ty man träffar der oftare en ovän än en vän, och skiljes sällan från hvarandra utan att den ena har blottat den andre till naken. Detta är lyckligtvis ej fallet här. Moħammad 'Ali har väl förstätt kufva så Egyptiern som Araben och lärt, som man säger här, hunden och vargen gå med hvaran som bröder. Vi gingo fram vår väg en mera långsam marsch utan att just något träffade oss, som skulle löna mödan här omtala. Min ledsagare var som mest alle af hans stam en högst ärlig välvillig man och med prat förkortade vi den korta dagen och den långa natten såfvo vi öfver i öknen mjuka sand och under dess rena himmel. Juldagen kommo vi fram till den lilla staden Altôr. Det är en liten otreflig by, hvars innevånare till största delen består af Christne af den Grekiska kyrkan och mestadels äfven af Grekiskt ursprung. Jag badade här dageligen i det så kallade Moses' bad, en källa af salt bittert något svafvelhaltigt vatten af 29 Centigrads värma, men som den är ungefär en knapp ½ timmas väg aflägsen från byn och jag dessutom ingen verkan märkte af den på min kropp, utbytte jag den mot hafsbad, hvilka ock, van

som jag är vid dem, verkade bättre. Jag badade ock flitigt flera gånger om dagen och lefde för öfrigt mest för mig sjelf i en lyckligtvis bättre boning än jag oftast förr eller sedan haft under mina färder. Jag låg här och väntade på något fartyg, som skulle föra mig antingen till Almoeileh eller Alwegh; men som det nu var tiden för Pilgrimernes återtåg från Mekka, befunno sig alla fartyg, som gå mellan Suez och Alhegâz, söderut i Gidda eller på väg derifrån och här visste man ej mer än ett litet fartyg, som man alla dagar väntade tillbaka från Suez, för att gå till Gidda och som det och dess skeppare voro väl kända och begagnade att föra posten mellan dessa länder, rådde man mig att afvänta dess ankomst. Jag emottog här det nya året och passerade vår och Grekernes julhelg, som gick förbi utan allt sorts støj; ja nästan så omärkbart i den lilla byn att man knappt visste deraf. Den föda, hvaraf man uteslutande lefver här, är fisk kött står här *alldrig* att fås, lika litet som mjölk, och så ypperlig ock flera fisksorter här äro kan jag ej neka att jag ledsnade vid den enahanda födan, samma var ännu i högre grad fallet med min värd en gammal slagrörd Grek, som alla dagar satt hos mig och på kråklig arabiska med slagbunden tunga klagade öfver sitt oblida öde, som från sitt goda fädernesland Grekland fört honom öfver det rika kräsliga Egypten till denna vrå af verlden och detta håll till stad, der man ingen annan föda hade än fisk. Det var i synnerhet under fastan före deras jul som han yttrade sitt dåliga lynne, då han ej kunde antaga min inbjudning att deltaga i mitt mål på fisk med smörsås, som jag efter långa funderingar och några försök uttänkt att bereda efter min mors kokkonst. Du bör nämligen veta jag var min egen kock nu såsom under min Syriska resa och som jag sjelf tycker har jag gjort stora framsteg i denna konst. Det gaf mig dessutom sysselsättning och jag fick dagen lätt slut med att smått studera i de få böcker jag hade med mig och att bereda min mat och mitt caffè. Dock jag blef för hvarje dag allt mera otålig att komma framåt på den långa väg jag hade för mig, och all tid förgick mig här alldeles gagnlös. Slutligen efter 18 dagars väntan ankom det väntade fartyget och jag skyndade mig tala med dess skeppare att föra mig öfver till någon af de städer på andra sidan hafvet, som låg i hans väg. Jag besåg hans fartyg och fann det öfverfullt lastadt med varor och folk. Der voro 6 Turkiske soldater, 8 tiggare Sheikher från Wadi Fâtimá med flere andre och detta betog mig lusten att stiga om bord på skutan, som var mindre än våra vanliga små speljagter. Dessutom fick jag af skepparen det svar att han ej fann mig en

plats på sin skuta. Nog af, jag måste nolens volens slå ur hågen färden med honom; men som jag ej kunde besluta mig att ligga ännu kanske 20 dagar öfver här förr än jag kunde finna mig ett fartyg lejde jag följande dagen en Beduin att föra mig till det så kallade landet Sharm eller Shurûm. Så kallas den SOstliga delen af Tor halfön och man sade oss att dagligen små Arabiska fiskar båtar gingo derifrån öfver till den stora ön Teirân, nu bebodd af en stam Heteim och till Moeileh. Dit vände jag nu min kosa i sällskap med en Beduin, för flera långa år ansatt af en högst egen sjukdom med fullkomligen syphilitiska symptom; men troligen ett slag af lepra. Han var af Muzeiné araberne och hans stam för närvarande nomadiserade i bergen ofvanför Sharm i den stora dalen Al'ât. Den 13 Januari lämnade jag slutligen Al'tôr, der jag dväljts så länge. Vår väg gick på kort afstånd från hafsstranden tills vi på aftonen och följande dagen sakta och småningom började stiga upp mot bergen. Den 14 före soluppgången hade vi ett eget underbart skådespel af de tjockaste mörkaste moln jag någonsin sett. De stodo liksom en vägg längs bergsraden och genombrötos blott då och då af en blix, följd af en åskknall som genomljöd bergen med en dåf dallring. Det var den skönaste tafla [oläsligt] af målare behandlade tema: ”och Han sade: vare ljus och det wart ljus.”¹²⁹ Vi väntade ett förfärligt störtregn; men den uppgående solen skingrade småningom den tjocka molnväggen, och blott ett lätt duggregn med SOstlig storm föll öfver oss. Vi gingo äfven nu högst långsam marsch, gjorde halt allt än litet för att koka oss caffè, hvaraf min följeslagare var ännu en större vän än jag och för att af Accacia träden (Alseyâl) slå (ram'a) gröna blad till foder åt våra kameler. Vi voro nämligen ett sällskap af tre kameler och 5 man och hade träffats tillsammans på vägen. Den 15 höllo vi hela dagen öfver hos tvänne fattiga arabfamiljer och först den 16 hunno vi fram till min ledsagares araber. De voro nu talrika tillsammans utgörande 20 till 30 tält; men som åtminstone ännu ej deras jord grönskat, hade de dåligt bete och ingen mjölk och lefde derföre ett uselt lif uteslutande på den mais, som de hämtade från Kairo. Såsom jag vill minnas har jag förr underrättat Dig huru de bereda den till gryn, och att de deraf koka en gröt, som de nu voro nödsakade förtära utan mjölk och utan smör. Vi voro här dock betydligt aflägsnade från hafvet ungefär ½ dagsfärd och som mitt mål var på andra sidan deraf, fann jag för godt att genast andra dagen lämna dessa Araber för att bege mig till hafsstranden, utom det att de hade ingenting att bjuda på,

som kunde förmå mig till dröjsmål hos dem. Den 17 Januari således kom jag till hafsstranden åter till det så kallade landet Sharm. Här äro tvänne goda hamnar, en för större fartyg och en annan för smärre båtar och en brunn med, såsom alla här längs hafsstranden, tämmeligen saltigt och illa smakande vatten. För öfrigt lefva här några fiskare, 4–5 afsigkomne beduiner, som sedan de förlorat hvad de ägt af boskap, gått ned till hafvet för att lefva på fisk och på tiggeri af de fartyg som till äfventyrs här landa, och af hvilka beduinerna här, såsom i alla andra hamnar vid Röda Hafvet, affordra en liten ankar och hamn penning. Det var vården af tvänne af dessa fiskare som jag blef anförtrodd, en gammal gråskäggig, af hunger ålder och rheumatiska krämpor fullleligen afsigkommen gubbe och hans son en ung rask man, som födde sig och sin fader med fiskeri. Som här finnes hvarken hus eller tält valde jag mig en plats under ett berg 𐌺 till skygd för de kalla nordanvindarna; ut bredde der min matta och placerade mitt baggage och beredde mig min boningsplats under bar himmel och på den torra jorden, jag visste ej för huru länge. Som gubben var nästan oförmögen att gå och röra sig hade jag i honom en god vaktare af mitt baggage så ofta jag behagade aflägsna mig ifrån det och ett beständigt om ock ej särdeles intressant sällskap: Han var nämligen för gammal och för afsigkommen för att kunna roa mig med sitt prat, men deremot högst ärlig och pålitlig. Hans son var hela dagen ute på fiskeri. Hans fisk redskap bestod i en spik gjord till krok och en ref, som han från stranden kastade ut i hafvet så långt han kunde och sedan halade in. Också var hans fångst vanligen högst knapp och dålig och om aftnaren hämtade han oss sällan mer än tre fyra fiskar, som jämnt upp spisade oss. Jag lefde här ett högst underligt lif, så nära en natur människa som möjligt; gick dagen öfver naken, blott med ett skynke om midjan, och badade mig i hafvet flere gånger om dagen på ett utomordentligt godt simmställe. För öfrigt strök jag om kring de branta bergsklipporna längs stranden och skådade ut åt hafvet efter segel. Nästan dageligen hamnade ock här något dylikt; men kommo alla söderifrån och syftade mot Norr. Då samlades alle fiskare som funnos här när och fjerran och antingen bytte sig med den fisk de till äfventyrs hade eller tiggde sig [av] skeppsfolket litet mjöl och ris eller, hvad ännu kärare var för dem, tobak och understundom då något fartyg seglade förbi utan att hamna, simmade de ut till det kanske en versts väg och hämtade sin vinst tillbaka bunden på ett knyte på hufvudet. Men hungern har ingen lag.

Det var ofta skräckligt att se huru de ledo af hunger: mången hade ej smakat bröd på långa dagar och då de ofta om morgonen samlades till mitt caffè och jag af mitt bröd delade några bitar åt mine tvänne män, var det med afunds ögon som de öfrige sågo derpå. Men jag hade sjelf ej mera än min lilla mjölsäck och här stod intet att köpas. Det oaktadt då någon beredde sig sitt mål och satt sig att förtära det försummade han alldrig att inbjuda alle närvarande till deltagande der i med det vanliga bismillah. Detta är en sak som alldrig får glömmas och det är intet hos Araben som anses för ett så starkt bevis på kufr och på en Noşrâni som att ej upprepa denna inbjudning till hvarje närvarande eller hvarje ankommande eller förbigående då du sitter och förtär ditt mål. Detta är bland Araberne sinsemellan, åtminstone bland dem som dagligen äro och lefva tillsammans, blott en tom formel; ty den inbudne antager vanligen alldrig inbjudningen; men [av] en främmande såsom jag, en som ej hör till dem afslås den sällan. Det är ock derföre jag, dock allt efter omständigheterna tagit för princip att ej upprepa dessa ord af denna inbjudning; åtminstone gjorde jag det ej här utan föredrog att ge återstoden af mitt mål åt de, som voro liksom mine män. Stadsbon stänger sin dörr och beduinen flyr ofta i quinno afdelningen af sitt tält för att få äta sitt mål i fred; någon gång har jag äfven sett att han gömmit undan matkärlet för en ankommande; men alldrig har jag sett en Arab glömma inbjudningen bismillah till den som ser honom sitta och äta. Så absolut som man vanligen tror är Arabens frikostighet ej – den är underkastad otaliga conveniens regler och undantag, som jag dock här ej kan gå in på. Sex dagar lefde jag här. Under denna tid hade ingen båt här hamnat utom de fartyg, som kommo med pilgrimer från Alhegâz och gingo till Suez. Det är mycket vanligt att desse pilgrimer gå här i land, uttröttade och utledsnade som de blifvit af den ofta långa och besvärliga resan på hafvet, lega sig här kameler af beduinerne, som af de här bosatte fiskarna underrättas om pilgrimernes ankomst och antal, och gå till lands till Altôr och derifrån vidare till Kairo. Sådane karawaner af pilgrimer hade flera ankommit i Altôr under min sejour der och äfven härifrån såg jag några gå af lastade med pick och pack och tross af Zemezem vatten etc. af det egna som alltid utmärker återvändande pilgrimer. Slutligen den 22 Januari hamnade här en liten båt tillhörande en bland Muzeini bosatt beduin, som nu återvände från Moeileh. Under hela denna tid nämligen hade härifrån varit stark och ifrig communication mellan dessa stränder och den östra sidan af hafvet.

En stor del af Muzeini Araberne och ännu flere af Heteim ha små båtar liknande våra skötbåtar och med dem skära de öfver till Westra sidan, som de underligt nog kalla barr al'agam och hämta derifrån från öfra Nildalen hvete och mais,¹³⁰ dels åt sig sjelfve dels och det hufvudsakligen nu åt den återvändande och dessa dagar i Almoeileh inträffade pilgrimskarawanen. Då jag inträffade i Alsharm befunno sig just alla dessa båtar på Östra sidan för [att] handla med pilgrimerne och den ofvannämnda i dag återkomna båten var den första som hunnit tillbaka. Som jag nu ej kunde hoppas finna någon båt, som för egen räkning ämnade sig öfver till andra stranden och jag dessutom fått nog af mitt naturlif i Alsharm och min matsäck äfven började bli slut, fann jag nödigt antingen förmå egaren af nämnda båt att föra mig öfver eller att lega mig kamel och till land gå kring den långa 'Akaba viken. Jag begaf mig således till Skepparen som höll på att tackla af sin lilla båt och hala upp den på land till nästa färd. Jag började så fråga honom och fann honom villig att gå tillbaka; men på min fråga om legan fordrade han först 160 piaster. Det var mig i alla fall ett godt tecken – jag kunde och var villig att i värsta [fall] uppoffra denna summa, ehuru vid lägenhet ej haft att betala mer än 5 till 10 piaster. Här börjades nu det tråkiga i ett orientaliskt köpslag; jag bjöd och tystnade, aflägsnade mig och blef tillbaka kallad tre fyra [gångar] med mera af de härvid vanliga odrägliga manövrer. Slutligen stannade vi vid 95 piaster och utsatte följande dagen till afresa. Han sjelf skulle emellertid bege sig hem till sin familj och jag skulle följande morgon stiga om bord och i sällskap med en hans man och hans svarta negerslaf bege mig till en hamn belägen längre mot öster på stranden och der skulle han följande dagen infinna sig mot aftonen. Allt utfördes såsom öfverenskommet var och om natten mellan den 23 och 24 infann sig skepparen och vi gåfvo oss till sjöss ännu samma natt vid midnattstid. Det var föga väder, en svag kultje från W, men hafvet brusade och vräkte stor gammal sjö. Före sol[upp]gången gingo vi längs ön Teiran och här föll öfver oss en liten regnskur och kort derefter sedan solen gått upp, började kultjen friska i och sjögången stiga. Som vinden var god kommande från akterut hoppade vår lilla båt raskt fram. Men vi funno snart för godt att refva segel, h.e. här hala ned det enda stora Latinska segel, som båten bär och hissa i dess ställe ett mindre af samma form, hvarmed hvarje båt och hvarje skuta är försedd, såsom våra fartyg med stormsegel. Vi gjorde vårt morgonmål på dadlar och annat hvad vi hade och

ämnade koka vårt caffè, men fann vädret för starkt att tillåta det. Vi gingo raskt fram och jag fröjdade mig att åter vara på hafvet och gunga på dess vågor, ehuru jag ej kan neka att små molnstoder i Wester ingåfvo mig fruktan och syntes mig onda förebud. Emellertid ökte sig kultjen stundeligen och växte till storm och på topparne af de höga vågorna fräste skummig fragga som blåste i våra skägg då vi skådade akterut bakom oss. Bøljan som kom var högre än masten på vår båt och hotade i hvarje ögonblick, såsom det syntes, sluka oss. Jag gjorde anmärkningen till skepparen att vinden var allt i tilltagande och att de små molnen som stodo i wester intet godt betydde. Han bejakade det med det vanliga beduin uttrycket a'ûdso billah (som dock i deras mund låter aso billah) och mente att detta väder ej var vanligt väder (hawa kânôn)¹³¹ och att i sådant väder hafvet ej befärdes. Oaktadt det oroande läge, kunde jag ej hålla tillbaka ett småleende öfver hans uttryck – han ville sätta för Herren, för den blinda naturkraften samma regel (kânôn) som för sig sjelf och för menskliga förhållanden; men så är Araben, och hvem är ej så? Han mäter sin Herre och sin natur mer eller mindre efter sig sjelf. Oron var emellertid målad i alla våras ansigten på den lilla båten – och vi suto alle tyste skådande än framför oss än bakom oss. Förut hade vi en liten ö kallad Shushwé, dit vi syftade för att hinna hamn och räddning; akterut de förfärliga vågorna, som skymde oss solen och hotade att sluka oss. Min öfvertygelse var då, såsom den är nu att, hade vi ännu måst kämpa blott 5 minuter mot den förfärliga sjön och den rytande stormen, hade hafvet begrafvit oss och den spån, åt hvilken vi anförtrött våra lif, i sitt djup eller sönderslagit oss emot öns klippstränder och jag är så mycket mer öfvertygad derom, som jag sedan från den hamn vi hunno, såg stormen vara tilltagande ännu under ungefär en half timmas tid; men vi hade redan böjt förbi udden af den lilla ön Shushwé och gingo här på vatten, under hvars yta på famns djup ströko långa korallgrund, hvilka bröto vågornas kraft och äfven här då vi gingo i le af ön och vände segel snedt emot vinden sydde vår båt så att vi togo vatten. Vi hade emellertid hunnit hamn och kastat vår lilla dragg; och ehuru hamnen var hvarken god eller säker prisade vi Herren, som räddat oss från ett synbarligen oundvikligt hafveri. Skepparen gick nu i land för att från bergen skåda ut åt hafvet och på vinden, och jag lade mig i båten att sofva för att godtgöra den halft genomvakade natten. Men jag hade knappt hunnit slumra in för än jag blef väckt af båtens rörelse, som man flyttade från ena platsen till den

andra i den dåliga hamnen och af skepparen, som nu kom ned sedan han spejat omkring på vädret. Det hade nu nämligen slagit om till NW och aftagit i häftighet och som vi voro långt ifrån att vara väl och lugne i den hamn, hvari vi ankrat, uppmanade oss skepparen att åter bege oss till sjöss. Jag kan ej just säga att jag var särdeles villig härtill; men fann att dock egentligen ingen fara mera var. Vi gåfvo oss så ut ungefär middagstid från vår hamn och funno, då vi kommo till fjäls, hafvet väl ännu högt och upprördt, men betydligt lugnare än på morgonen. Vi blefvo ock nu sjelfve gladare, kokade vårt caffè och åto dadlar och skepparen satt vid styret och gnolade oupphörligen på en stroph från Abo Zeid ”lugnt sofver den, hvars hjerta fritt från sorger är” (inâm aladsi kalbo min alhamm khâli).¹³² I god tid på eftermiddagen närmade vi oss den större ön Boraķân och de långa korall skär och klippor, som stryka rundt deromkring. Här passerade vi ett litet ungefär två famns bredt pass eller rättare håll mellan tvänne sådana refvar, der sjögången och vattnets dragning var så stark som i en fors och förde vår lilla båt med en sådan snabbhet nedåt att [jag] oundvikligen tyckte hafvet ville draga oss i dess djup. Det räckte blott ett ögonblick, hvarunder jag ovillkorligen och omedvetet fattade med mina båda händer i sudkanten och då vi lyckligen åter voro ute från hålet vände jag mina förundrade ögon åt skepparen med det vanliga uttrycket ja subhân allah och fick till svar: albaħr murr.¹³³ Men dess bitterhet var åtminstone för denna gång nu slut: vi hamnade i en god hamn på ön Boraķân och knappt hade vi fått draggen i sjöbotten och seglet ned, förr än de båda männen begåfvo sig i land för att fiska. Härmed sysselsätta sig alltid sjöfolket här, så snart de äro lediga. De lyckades dock nu ej särdeles i sitt fiskeri hvad egentlig fisk beträffar; deremot hämtade [de] efter en kort stund ett stort förråd af en sorts snäckor eller ostron som de kalla buşr och hvars kött är ypperligt. Detta brynadt i smör och lök (ķushw) och ris kokad på denna sås, efter behof utspedd med vatten är en såflingsrätt hos folket här och bildade äfven denna afton vår quällsvard i vår hamn, deri vi blefvo natten öfver. Följande morgonen bittida gåfvo vi oss åter ut och seglade nu för en liten Nordlig kultje på det fullkomligen lugnade hafvet och det [var] svårt att i dag igenkänna i det detsamma som i går hotat oss med undergång. Vi närmade oss nu allt mer och mer den Arabiska stranden och betraktade från sjön de höga berg, som här dra sig liksom en oöfverstiglig mur på något afstånd från kusten och bakom sig gömma öknens haf af sand. Den 25 på

förmiddagen landade vi i Moeileh's dåliga hamn och som min skeppare här hade vänner och stamförvandter af araber Beni 'Ökbá, till hvilka ursprungligen [han] hörde, fann jag mig genom hans förmedling en boning i en liten så kallad Bekkâr h.e. en af palmquistar uppförd och af palmblad täckt koja. Min värd var en ung beduin gosse omkring 15 år och min värdinna hans mor, en nyter jämnförelsevis snygg och mycket pratsam gumma. Staden är som Du vet en station på Pilgrims vägen från Egypten till Mekka och har derföre, såsom alla dess systrar ett kastell med tämmeligen dålig garnizon. Den öfriga delen af befolkningen består mest af småningom bosatt blefne beduiner, som bo dels i tält dels i palmkojor och blifvit ägare af Palmplanteringar, som här finnas i icke obetydlig mängd. De lefva ett lif mellan nomad och stadsbo och eger vanligen hjordar, hvarmed de under vårbetet drar ut i närmaste öken. Staden har genom sina trädgårdar, dess läge vid sjöstranden och under de närbelägna höga bergen ett trefligare utseende än de flesta jag sett i dessa trakter. Den är ock sålunda vigtig att den är provianteringsplatsen för de omkring nomadiserande beduinerne, Hœiât och Beni 'Ökbá och till största delen äfven för den stora stammen Ma'âzé, som från Syrien och Ghazzá trakten nomadiserar ända hit till lande[t] Hesmé, beläget på östra sidan af bergsträckningen. Äfven innevånarne i den lilla vid Syriska pilgrims vägen belägna staden Tebûk hämta till en del sitt mund förråd härifrån. Men som här ej finnes någon egentlig hamn och den dessutom ej just ligger i vägen för de mellan Hægâz och Egypten gående fartyg, äro alla förnödenheter här dyra och prisen nästan dubbla mot de gängse i dess närbelägna systerstad Alwegh. Jag var besluten att i alla fall ligga här öfver 6–10 dagar för att samla underättelser från öknen och de särskilda stammarnes förhållanden till hvarandra och derefter bestämma den väg jag borde ta. Detta lyckades mig ock lätt. Som jag var bosatt på sätt och vis hos en beduin familj och min caffè panna dagen öfver stod på elden, hade jag oupphörligen besök af beduiner, som från närmaste öken befunno sig här i göromål och min lilla palmkoja blef nästan som en gästgifvargård – hvarken dag eller natt var jag ensam. Bland desse Beduiner var en medelåldrig man af den lilla stammen Beni 'Ökbá, hvilka ursprungligen staden Moeileh tillhör och fordom utgjort den mäktigaste stam här; men nu blifvit spridd åt särskilda håll och så sammansmältit till obetydlig. Hans namn var Hasan och en af de förståndigaste och rationablaste beduiner jag sett och dessutom van vid städers lif och stadsboars

seder. Han förbant sig att när jag behagade föra mig till Tebûk, dit vägen efter omständigheterna, vore säker och derifrån kunde jag lätt komma till Teima och så vidare till Shammars land och Negd. En annan väg kunde jag ta till Alwegh och derifrån öfver Al'elâ och Medain Şâleh till Negd;¹³⁴ men den förra var geradare och ej underkastad så många omständigheter och äfven säkrare. Hasan skulle emellertid gå hem till sin familj och sitt tält, en dagsresa från staden och efter 10 dagar vid nymån skulle han återkomma hit för att afhämta mig. Med denna öfverens kommelse lämnade han mig. Jag blef dock ej ensam. Beduinerne här fortforo att anse min palmkoja som en gästgifvargård eller som ett ofentligt caffè och de stunder jag var fri från dem satt min pratsamma värdinna, en ej alltför gammal enka, och underhöll mig med sitt prat. Detta allt var sällskap, som till det mesta roade mig och nära nog min smak; men jag hotades af ett värre och sämre sällskap. Redan den andra dagen nämligen efter min ankomst hit hade jag haft besök af tvänne unge män, sönerne af den förnämste person i staden, hvilka under förevändning att rådgöra mig i föregifna sjukdom kommo troligen för att speja ut mig. De voro dock tvänne oförargelige unga män, af hvilke jag intet hade att frukta – de voro blott deri litet tråkige att de som vanligen alla små stads petit-maitror hade från hufvudstaden, som de besökt några gånger under sitt lif, tillegnat sig så kallade finare seder och bildning och mera hyfsadt språk. Så flög beständigt på deras tunga Kairos ja sîdi! och genâbek och haðratek i stället för Arabi[e]ns enkla anta etc.¹³⁵ af det fina språk och den attiska bildning i från hvilken jag redan under min korta frånvaro från Kairo börjat afvända mig för den enklare och mig älskligare beduindialekten. Följande dagen efter detta besök fick jag en invitation att komma upp till kastellet att dricka caffè hos dess befälshafvare. Jag hade egentligen ingen lust att antaga denna inbjudning emedan jag visste att jag der skulle få blott turkiskt sällskap, som jag alltid undviker så mycket sig göra låter; men som jag nu hvarken orsak eller ursäkt hade att afslå inbjudningen begaf jag mig upp till kastellet. Det är ett af de största som finnes på pilgrims vägen och skall vara byggdt af Sultan Selim men håller nu på att förfalla såsom allt i det turkiska riket.¹³⁶ Jag emottogs här uti den så kallade Diwan i sje[l]fva portgången eller förstugan af Kastellet, hvilken plats här vanligen är den bästa af hela huset i anseende till det friska luftdrag som spelar i porten. Omkring väggarne af denna förstuga äro uppbyggda soffor eller bänkar kallade maştaba meşâtîb,

på hvilka mattorna utbredas. Här emottogs jag nu af ett råd af 4 personer, kastellets befälhafvare och stadens förnämsta personer. Sedan jag efter den korta selâm helsningen intagit min plats i det mig anvisade högsätet upprepades de vanliga härpå följande välkomst complimenterna. Under deras besvarande och återupprepande från min sida tog jag mig tid att betrakta mina examinatore; ty jag visste alltför väl att jag var kallad hit till examen. Närmast till venster hade jag en äldre man med tjockt yfvigt bäcksvart glänsande skägg, lång näsa och långdraget ansigte och skarpt markerade om ock ej egentligen vackra eller uttrycksfulla drag, rätt en typ af den äkta osmaniska racen. Till höger hade jag en ung ljus lätt man, som med sitt matta öga och sina smått insjunkna kinder vittnade om svag hälsa och någon inre tärande sjukdom. Med sitt ärliga något melancholiska utseende påminte han mig om våra Tatarer. Invid honom i hörnet af Diwan satt en ung man som med sitt fryntliga runda ansigte gaf mig bilden af en Grekisk Epicuré och midt emot honom i andra knuten af Diwan satt en annan ung man med tunt svart skägg, hvarpå jämnte det egna karakteristiska uttryck af förstånd som låg i hans fina drag, jag genast igen kände i honom en Arab. Sedan nu den yttre besigtningen troligen ock från deras sida af mig var gjord och höflighetens fordringar äfven tillfyllest gjorda öppnade Osmanlin examen med att fråga mig om jag talade Turkiska. Detta är mig alltid här den försmedligaste fråga; men nu såsom så ofta förr undgick jag den med min fråga till frågaren om han ej talade persiska. Så mycket gladare besvarade jag den mig härefter gjorda frågan om jag ej talade Arabiska med det äkta beduin uttrycket: belâ wallah.¹³⁷ Sedan vi nu så förstått hvarandra fortfor Osmanlin, som i allt tycktes vara hufvudpersonen, att fråga mig de härpå närmast följande frågor, hvarfrån jag var. Då jag härpå svarade att jag var Rysk undersåte från Kazan, blef jag såsom oftast vid dylika tillfällen frågad om nyheter från Kaukasien och om den här särdeles omskrikne Sheikh Shâmil. Jag visste i sanning härom ingenting annat än de fabelaktiga historier som gå här mellan Musulmän om denne man; men jag kunde ej neka mig nöjet att plugga palt i den dumme Osmanlin och skratta öfver [hans] tjocka skägg.¹³⁸ Jag berättade honom otroliga saker och kunde ej hålla mig i från att retas med honom öfver Sultanens svaghet och Rysslands styrka etc. Han upprepade härunder stundeligen den vanliga admirations interjection af jä-å-å såsom ett uttryck af sin dumma förundran och öfvergick sedan småningom till frågor i medicin. Dem

slutade han med frågan om jag hade bot för värk i en carierad tand, som plågade honom. Som jag ej hade lust att spendera på honom något af den för egen räkning medtagna creosot, så mycket mindre som jag visste att turken anser sig göra en läkare en ära blott med att låta honom curera sig, rådde jag honom till att dra ut det och erbjöd min nyckel härtill och skadefröjdade mig smått att få plåga den tjockskäggige turken härmed. Men han mente så klok var han sjelf och om han ville rycka ut den kunde han göra det utan min hjälp. Härmed voro hans frågor slut och Tatarturken började nu sina. Han hade genom beständiga här mycket vanliga snufvor känt sin hälsa försvagas på de sednaste år: hans öron hade blifvit förstoppade och hans hörsel och syn försvagade etc. etc. och frågade mig om bot och medel häri. Jag gaf honom de bästa råd jag visste och pratade hit och dit öfvertygad som jag var att han ingenting skulle göra utan lämna allt i Herrens hand. Men icke nöjd härmed började han göra mera directa examinations frågor, bland hvilka jag påminner mig om huru många ställen på människans kropp, som kunde låtas till åder. Jag svarade att hvarje åder på människan kunde öppnas och att i de flesta fall det vore fullleligen likgiltigt hvilken som ådrades. Men nej! det var ej så. Det var 24 eller 72, jag mins ej mera rätt, ådror som kunde öppnas efter läkares regler och hvar och en i sin särskilda sjukdom. Jag lät honom behålla sin tanke för sig; hvartill skulle gagna gräl? och lät honom fröjda sig öfver tanken att veta mera och bättre än jag. Grek turken hade inga frågor att göra: han begagnades af de tvänne andre blott då och då att öfversätta och förklara arabiska ord och uttryck, som de ej förstodo. Detta var ju ock alltid Grekens ställning under turken: han var hans tjenare och hans tolk; men just derföre hans tolk emedan han visste mer än hans herre. Turen var nu åt Araben att göra frågor; och äfven i dem förnekade han ej sitt ursprung. Han lämnade medicin och frågade blott om hvart jag tänkte mig. Och [då] jag härpå svarade att jag ämnade mig till Negd och dess öfverherre Feysal frågade han hvad jag hade att göra hos honom. Jag svarade kort om godt att jag hade att träffa honom och att jag hade bref till honom. Med en Arabs nyfikenhet ville han veta från hvem brefven voro; men fick hålla till godo med den korta förklaring att de voro från män i Kairo. Härunder hade vi nu druckit vårt caffè, som i förbigående sagdt var så dåligt att jag hade nog af det af en kopp, och rökt åtskilliga pipor och som jag tyckte mig ha nog af denna diwan steg jag upp med det vanliga asallim 'aleikum och begaf mig till min lilla men ej

otrefliga palmstuga. Här fann jag i min pratsamma värdinna ett vida trefligare sällskap än det jag lämnat och hvilket jag ock ej mer under min sejour här besökte. Troligen voro äfven de lika litet belätne med den examen de gjort af mig som jag sjelf; ty de besvårade mig ej vidare hvarken med inbjudningar eller besök. Deremot fortfor jag att ha besök af beduiner, hvilka mitt goda caffè troligen tillockade som alltid stod att fås hos mig och till äfventyrs äfven då och då dadlar och bröd, som jag framsatt för en och annan. Men jag hade åter här att dras och kämpa med mina gamla fiender bölderna. Redan i Altor och i Alsharm hade en och annan liten böld kommit fram; men utan att särdeles plåga eller hindra mig i rörelse. Här nu började de ilskas och längs högra lårbenet och dess vada uppstego stora elakartade bölder, som hindrade min gång och flera dagar lade mig orörlig på min bädd. Bland de hundra kanske tusen tals bölder jag under mitt lif haft att kämpa med, kan jag sällan påminna mig några som så plågat mig, som dessa. De hindrade mig äfven att tillfredsställa det bästa nöje jag här hade att nämligen bada i hafvet. Detta hade jag ingen dag försummat allt sedan jag kommit till Altor; men här måste jag nu upphöra dermed för mina bölders skull. Man hade på andra sidan hafvet med äkta arabiskt hyperbol talat om [för] mig den rikedom på mjölk och smör, som skulle finnas här och i det fattiga lifvet i Alsharm kan jag ej neka att munden vattnades på mig vid dessa berättelser och vid tanken på mjölk, hvarefter jag egentligen särdeles längtade. Jag fann detta dock på ort och ställe helt annorlunda. Vål hade i dessa trakter detta år fallit ymnigt regn som lät folket hoppas stor välsignelse efter tvänne högst fattiga och svåra år; men det var ännu för tidigt, hvarken hade boskapen ännu fullkomligen aflat eller hade betet hunnit sin fulla gröda. Så var det ganska litet som de kringnomadiserande Beduinerne hade att hämta hit till torgs af mjölk eller slagtdjur eller andra lifsförnödenheter och jag var härmed visad på min vanliga res och ökne kost, bröd, som jag dock till största delen fick bereda och baka mig sjelf i aska, och dadlar och ris. Emellertid uppgick i början på februari den första vårmånadens nymån och sedan nu mina bölder kommit till supporation och värken upphört, började jag tänka på att komma vidare fram på min väg. Min tillämnade reskamrat Hasan hade ännu ej infunnit sig och ej låtit höra av sig ehuru jag sänt till honom bud med beduiner och då nu några dagar redan förflutit efter nymånen och just nu en liten båt gjorde sig färdig härifrån att färdas till sin systerstad Alwegh började jag fundera att ta

vägen dit. Båten skulle gå dit för att hämta det här af beduinerne starkt fordrade hvete och mais, sedan de här magazinerade proviant förråd redan till största delen blifvit uppköpta. I Alwegh äro såsom jag ofvan före antydt alla pris ungefär hälften af de i Almoeileh. Dess ypperliga hamn, deri alla fartyg som gå i detta vatten ankra, dess närhet till Alkoseir och den genom denna stad beständiga communication med det rika öfver Egypten äro orsaken härtill och så har den blifvit proviant stället icke allenast för omkring den boende beduiner såsom Beli och Fokarâ och flera andra af Eneze stammen utan äfven genom Almoeileh för flera Nordliga beduiner. Allt kommer från Egypten, hvars välsignelse räcker till åt den hungrige beduin och den af missväxt i nöd komne Europén. Dock bör jag anmärka att beduinen ej tycker om det Egyptiska hvetet; han föredrar det syriska, föregifvande kanske ej utan orsak, att det är välsmakligare och spis[s]ammare och om han kan, beger han sig med några kameler den långa vägen till Ghazzé och, såsom han uttrycker sig, mät[t]er der sitt hvetesbehof för halfva eller hela året. Du kanske tycker det underligt att beduinerne här ej sjelfve gå den korta vägen till Alwegh till lands och der för billigare pris uppköpa sina behofver; men det är vägens osäkerhet, som förhindrar dem derifrån. Här nomadisera många olika stammar och de fleste stå i det förhållande till hvarandra att den ene har rätt plundra och taga den andres boskap. Det är derföre de föredraga gå till Almoeileh om ock prisen der äro högre. Men för att återkomma till mig och mina funderingar till fortsättande af resan – jag hade redan talat med skepparen för den lilla båten och var färdig att bestämma frakten, då Hasan al'ökbi skickade mig bud att följande dag sjelf infinna [sig] och nu anförtrorde han mig nyckeln till sitt visthus här. Sheikher nämligen och betydligare män af sådane beduiner, som bo omkring städer eller fästningarne på pilgrimsvägarne erhålla af kassellets befälhafvare en boda [eller] ett magazin till visthus och förrådskammare. Beduinen älskar nämligen ej ha i sitt tält mer än sitt behof för närmaste få dagar. Det är hufvudsakligen af fruktan för ovänstammars öfverfall; men ock af den erfarenhet han gjort att ingenting räcker eller har välsignelse med sig, som han har i sikt under sina ögon. Att göra, att ega ingenting vidare än för tillfällets behof, att ej spara till morgondag och ej tänka derpå är i allmänhet principen i en beduins lif och huru ofta, då jag förebrått dem deras brist på beräkning och ordning i alla deras förhållanden, har jag ej fått det svar: i morgon

kommer din fiende och tager din egendom och hvad gagnar dig då annat än hvad du har i din mage? Och i sje[l]fva verket beduinen äter alltid allt hvad beredes. Alldrig blir någonsin något öfver. Men just derföre bereder han ock allt för tillfället. Mjölet males för hvarje gång han skall äta och caffet brännes för hvarje gång han vill fröjda sitt sinne med denna dryck et sic in cæteris.¹³⁹ Men å ena sidan denna erfarenhet att hvad i dag är ditt i morgon kanske är en annans och å andra sidan fasta och troligen hos intet annat folk så djupt rotade förtröstan på Herrens nåd och att Han afskär ingen sina håfvor (ma jikta' rizki aħad),¹⁴⁰ gör beduinen lugn i de i våra ögon ofta mest förtviflade förhållanden. För att nu i händelse af fiendtliga öfverfall äga så litet som möjligt i tälten och för att dock nolens volens åstadkomma någon sorts ekonomi har beduinen vanligen sina egentliga förråd aflägsnade från sitt tält antingen i enkoms dertill uppbyggda visthus, såsom jag sett hos Towarâ stammen, eller under jorden i stora dertill gräfvade gropar såsom i Syrien hos Teyâha eller, om någon stad finnes nära i något magazin deri. Ett sådant hade nu ock min reskamrat Ḥasan i Moeileħ och det var nyckeln dertill han nu skickade såsom tecken på sitt förtroende jämnte löftet att följande dag sjelf infinna sig. Han höll ock ord; och sedan jag provianterat d.v.s. fyllt en lädersäck med mjöl och en annan med ris och ett tredje likaledes läderkärl med smör och ett fjerde ditto med dadlar gåfvo vi oss den 10 Februari ut från Almoeileħ, der jag tillbragt 16 en sjuklings dagar. Vår väg gick först längs pilgrimsvägen; men vi lämnade den och hafsstranden snart för att vika uppåt åt de små sträckningar af sandstensberg, som ligga mellan den egentliga stranden och den höga bergsträckningen af granit. Det var ej utan längtan och oro som jag härifrån såg den sista afskedsblicken af det haf, vid hvars stränder jag så länge dröjt. Jag hade en lång och osäker väg efter min plan att göra förr än åter skulle komma till hafs och jag har ej än hunnit ut. Efter solens nedgång hunno vi min ledsagares tält i en liten dal mellan de låga sandstensbergen. Som hans lilla stam i allmänhet är fattig på fårahjor, men rik på kameler i jämnförelse till sina grannstammar, hade min värd intet passande slagtdjur att offra till välkomst hälsning åt sin gäst; men han fram-satte hvad mig kärare var, en stor trädiskål med skummande kamelstods mjölk och derpå ett fat af den vanliga risgröten. Vi voro beslutna att quarstanna här några dagar öfver och som mina ännu knappt helade bölder gjorde mig något invalid hade jag intet deremot utom nöjet jag väntade mig att åter

lefva i ett beduin tält. Men utom dess fann jag att min reskamrat hade speculerat på mig och min medicinska konst. Han hade, då vi kommo öfverens om hans lega för sig och sin kamel yttrat att jag ej vore såsom vanlige resande; jag hade såsom medicus och vaccinator att dröja här och der öfver hos araber och han fordrade derföre af mig större lega än den vanliga. Men jag svarade honom att [jag] ingalunda hade för afsigt att förtjena något hos dessa Araber; de voro, om ej fattige, åtminstone ej försedde med pengar; och jag ville och kunde ej såsom förre här resande vaccinatorer, ta smör och boskap för min konst och mitt besvär; funne han, Hasan min reskamrat, för godt att här och der dröja hos Araber och vi till äfventyrs skulle förtjena ville jag med honom dela min förtjens på hälften; i annat fall fann jag mig färdig att gå gerada vägen till Tebuk. I alla fall hade jag låfvat honom stanna några dagar öfver hos honom för att vaccinera hans barn och om möjligt curera hans hustru från en i hela Arabien, men i synnerhet här i Almoeileh mer än annorstädes förekommande sjukdom i lefvern. Den nämligen hårdnar och faller ned under reffbenen och för orsakar den som lider deraf om ock egentligen ingen smärta eller sjukdom, dock alltid en försvårad mat smältning och andra olägenheter. Också fick jag lof redan följande dagen taga upp min från Kairo medtagna vaccin för [att] ympa den på ett halft tjog barn här. Troligen finnes intet folk åtminstone ej i Orienten, som äro så måna och angelägna om att få sina barn vaccinerade, som beduinerna. Hufvudorsaken härtill torde förnämligast vara den af dem gjorda och äfven af mig i en stor mängd af fall observerade, erfarenhet att den som kopporna träffa, ofta för återstoden af sitt lif göres oförmögen att blifv[a] fader för barn. Detta är hos beduinen den största tänkbara olycka, till hvars förekommande alla uppostringar äro honom lätta. Det är för ungefär en mans ålder, då den första vaccinator kom till beduinerne i dessa trakter och sedan dess har de dels sjelfve sins emellan öfvat denna konst dels ock blifvit af vaccinatorer, till större delen christne, kommande från Egypten eller Syrien. Men svårigheten, ja ofta omöjligheten att conservera ympmaterian i den starka hettan, har gjort flere af desse vaccinatorer till ljugare och bedragare i den misstänksame Arabens ögon och hvarje ny som besöker dem hålla de för en dylik; de tro att han är kommen att taga deras pengar utan afseende på om hans vaccin gör verkan eller ej. Jag förklarade dem nu såsom alltid förr att jag intet ville ha af dem förr än de sågo verkan af vaccinen och icke såsom förre vaccinatorer tage något på

förhand förr än sjelfva koppan stege upp och detta nu vann mig deras förtroende. Men huru det var, antingen den från Kairo medförda vaccinen i sig sjelf var svag eller den under två månaders resa om ock under vintertid förlorat sin kraft; den slog fel utom på en liten gosse min värds lille son. På alla de öfriga slog min ympning fel. För öfrigt fick jag vara tämmeligen i fred för läkarhjälp sökande; jag har småningom under min praxis här lärt mig afskrämma dylika; en läkare här måste vara en stor charlatan och stor pratare om han vill ha patienter; måste med eder och försäkringar låfva bota åratals gamla rheumatism och gikter på en eller två dagar; den som hotar den sjuke med en kur af 20–30 dagar, han slipper snart bli hjälpsökt. Och om ock någon går in på en sådan kur har jag lärt mig tusende undflykter att ställa den i verket och skyller på att jag ej har tid att dröja. Härmed och med några likgiltiga läkemedel förstod jag ock slingra mig undan min värds hustru och botandet af hennes lefversjukdom. Hon var dock en högst välvillig yngre gumma; som alltid gärna gaf mig af sitt ringa mjölk förråd en full skål till beredandet af min ris. Redan andra dagen nämligen af min härvaro hade min värd låtit mig förstå att, om jag ej vore nöjd med deras beduin beredning af maten, jag ej skulle blygas för att bereda min mat sjelf såsom jag gjort i Almoeileh och att jag ingalunda skulle genera mig i hans tält, hvarken för honom och hans familj eller för främmande och gäster, som ock dagligen och stundligen infunno sig här i ej ringa mängd. Att en gäst bereder sin mat i en beduins tält är ett oförlåtligt förnärmande af gästvänskapens lagar här och en skymf mot den familj i hvars tält den främmande befinner sig och tillåtes ock alldrig Beduiner emellan; men de lagar, som går mellan dem, lida ofta undantag i förhållanden mellan dem och stadsbon och såsom den sednare oftast i sin stad förklarar sig fri från lagen att gästa beduinen så får han ock i öknens tält kanske ofta ej emot sin värds vilja ta sig friheten bereda sitt mål med egen [kost], ehuru han dock oftast finner för godt att begagna sig af beduinens gästfrihet. Hvad mig beträffar begagnade jag mig gärna af denna mig gifna frihet; ty utom det att jag ej ville falla min värd till besvär, är det mig svårt att vänja mig vid öknens matordning, som består vanligen i en trädskål mjölk till morgondryck vid solens uppgång, förr än kamelerna föras ut på bete och sedan ej förr än en god stund efter middagen en fat mugallalá d. v. s. askbakadt bröd sönderstödt och antingen i vatten eller mjölk upplödt till gröt consistens och öfvergjutet med smör; en anrättning, som ej särdeles

smakar mig, och vidare till aftonmål efter solens nedgång ett dylikt fat eller, såsom här oftare, ett fat ris kokadt i mjölk och blandad med örter och begjuten likaledes med smör. Jag följde min vanliga ordning, som jag till största delen iakttagit under hela min peregrination med få jämnkningar efter de särskilda orterna och omständigheterna. Om morgonen erhöj jag här min skål af den ypperliga kamel mjölken och sedan jag deraf förtärt blott dess fragga, liknande den hos oss understundom brukade klappade grädda, lät jag den stå tills jag hunnit knåda och baka mitt bröd i samma eld, hvarpå vi kokade vårt caffè, och förtärde sedan mjölken med mitt bröd. Understundom blandade jag till alla närvarandes stora förundran mjölk och socker i mitt caffè efter vårt sätt att förtära det, och drack det med bröd. Caffet var nästan uteslutande på mig, som vanligen på den ankomne gästen i ett beduintält, och dagen öfver stod min panna på elden. Dock vanligen bestod jag ej mer än tre väl ansenliga och dryga näfvor eller kokningar på dagen; en till morgonen och en till middagen och en tredje till afton caffet men sedan den första afkokningen var gjord och förtärd, gjordes ännu vanligen två eller tre smärre afkokningar på sumpen, som med god smak förtärdes af de ej så nogräknade beduinerne. Som ingen kunde bereda caffet så väl som jag och så efter regel krydda det med nejlikor och kardemumma fick jag alltid den heder, som annars tillkommer värden, att bränna bönan och mala och koka den; men lämnade honom sedan jag tagit ut min andel gärna uppdraget att dela ut det i de små kopparne på de kring sittande. Detta fordrar nämligen kännedom af personerne; ty Gud nåde! äfven i ett öknetaält och bland dess jämnliska bröder, iakttages rangordning häri och det är ej efter conveniensens regler här att räcka första koppen åt den, som ej förtjenar den. Ungefär två timmar före solens nedgång beredde jag mig mitt aftonmål, bestående af ris kokad i vatten och nu kärnmjolk och sedan öfvergjuten med smör. Detta var sedan under hela denna vår, som jag till största delen förlefde bland beduiner, min lefnadsordning och har jag der före här nu en gång för alla omrört den för Dig något utförligare. De beduiner, bland hvilka jag nu lefde, var en af 4–5 familjer bestående slägtafdelning af den lilla stammen Beni 'Ökbá, hvilkas egentliga land och ursprungliga hem är just denna trakt och staden Moeileh, hvars herrar och beskyddare de kalla sig. Den har fordom efter deras egen sägen varit en stor och mäktig stam; men nu har den sammansmält och förfallit för den allt mer och mer tilltagande och växande stammen Hœiêtât.

Men ehuru obetydlig i antal, står den lilla 'Ökbi stammen ännu hos sina grannstammar i anseende så för dess goda ursprung, som hufvudsakligen för större delen af dess mäns erfarenhet i beduinernes lagar och häfdvunna seder i rättegångssaker och tvistefrågor, som uppstå i deras förhållanden till hvarandra och det syntes mig mycket brukligt bland grann stammarne att i uppkomne tråtor, hänskjuta afgörandet till en domstol af 'Ökbi män. Min värd och ledsagare var berömd och ofta omfrågad för sin kannedom af țarâik alrigâl h.e. ungefärligen häfdvunna domslut och från fädren ärfda åsigter i tvistefrågor. Hans fader hade varit en vida frejdad domare och beduin kâdi och hans äldre dock nu frånvarande broder var sin faders efterträdare. Här förehades ock dagligen under min härvaro frågor i rättegångssaker mellan beduiner; men i synnerhet var det en arf fråga som under hela denna tid sysselsatte dem. I den slägt nämligen, hvori jag lefde, fanns en man hvars broder af samma far men olika moder, nyligen hade dött och efterlämnat ungefär 6 kameler. Den aflidne hade äfven en annan bror af samme far och samma mor, och som all hans egendom var sjelfförvärfvad, icke ärfd hvarken af föräldrar eller slägtingar, uppstod tvist mellan halfbrodern och helbrodern om arfvet. Den äldre halfbrodern hade gjort anspråk på delning af arfvet; men den yngre vägrade härtill såsom hel kötslig bror, ville behålla hela arfvet för sig sjelf, och *inträdde* (dakhâl 'alai) med kamelerne hos en man af deras stam, blef hans dakhîl h.e. sökte hans hjälp och bemedling eller kanske rättare patronatskap emot hans halfbroders såsom han ansåg, orättvisa fordran. Detta dakhîlskap spelar vigtig rôle i alla beduin förhållanden och nästan ingenting göres eller utföres derförutan. Du finner hos Burkhardt en utförlig och god om ock ingalunda uttömmande förklaring derpå.¹⁴¹ Det är underligt nog att detta förmedlareskap företrädesvis skall kommit i flor hos ett folk, hvars ursprungliga och sedan af Wahhabiterne purgerade religion förkastar och fördömmar all förmedling mellan menniskan och Herren;¹⁴² men det säkra är att bland intet folk en förmedlare är så vigtig och så bruklig i alla förhållanden som nu i Orienten. Beduinen blir i alla angelägenheter dakhîl hos en annan och stadsbon i Egypten och andra länder söker sig i alla så jordiska som himmelska frågor en wâsitâ mellan sig och sin motpart. Det är nu den om förmedling ansöktes pligt att antaga sig sin dakhîls försvar; men jag vet ej bestämt i hvilka fall det är möjligt att afslå det – oftast, om ej mellan nära slägtingar, måste en afgift (dakhâlê) derföre erläggas. Sedan nu

en man antagit en annans dakhilskap och sålunda lofvat honom sitt skydd och sin hjälp är den första instance, hvori han vanligen söker sin skyddslingens rätt den så kallade *ṭarīk* eller *ḥakḳ alrigāl*. Han bestämmer härtill ett rendez-Vous i något visst tält och förmår vanligen de betydligaste och förståndigaste män af de närboende att här infinna sig. Här öfvertalas nu frågan af alla närvarande och man söker bringa de stridande till fredlig och försonlig biläggning af tvisten; men som oftast båda parterna finna bland de närvarande lika många och mäktiga försvarare eller motsakare, afgöres ej frågan åtminstone ej på första mötet. Från första mötet utsättes nu efter några dagar eller, om längre tid behöfves än hvar till man bequämligen kan räkna i dagar, vid nästa fullmån eller nästa nymån, ett annat möte och så vidare ofta ända till 10–15 möten. Kan saken ej afgöras i denna instance, kan man gå till domare, h. e. män hvilka såsom sådana äro erkända af kring boende stammar och i hvars familjer domareskapet ärfts från far till son från aflägsna generationer. Af desse domare finnas tvänne slag *shawâri'* *sing.* *shâri'* och *ḳoḳâ*. Det är skilnad emellan dessa tvänne slag af domare och hvar och en har sin vissa jurisdiction och sitt särskilda sätt att afgöra en sak med eller utan edgång och hvar och en har rätt till en penninge ersättning för sin dom. Den sista instancen hos Beduinerne är *almubashshi'*,¹⁴³ som med en glödgad *caffebönsbrännare*, hvilken den anklagade dömmes att slicka med sin tunga, dömmar mellan de stridande. En samling af alla dessa enskilda lagar och af beduinens sätt att dömma och afse rättegångssaker skulle säkert ge en samling lika intressant som något annat folks; men det har hittills ej stått i min makt. Jag har ännu haft för mycket att kämpa med det utomordentligt svåra språket och med att orientera och inlefva mig i de första enklaste förhållanden af öknens lif för att kunna egna min uppmärksamhet åt de mera inväcklade rättsförhållanden; men skulle jag framdeles, såsom jag önskar dock under andra omständigheter än hittills, få tillbringa några år här tror jag jag kunde återhämta till Europa från öknen en codex som ej skulle göra skam af sig. Men låtom oss komma tillbaka till det speciella fall, som förde oss ut i denna transgression. Ett möte var bestämdt i vårt tält, der nu ock dakhilens patron infann sig att föra sin skyddslingens sak. Han var en häftig uppbrusande man, som med skrik och hojt försökte ersätta bristen på förstånd och finhet i sin sakföring – han besegrades ock lätt af min värd, som förde halfbrodrens sak, hvilken var en ärlig renhårig man; men föga talför och föga mundvig för

att tala för sig sjelf. Äfven deltog alla öfrige som voro närvarande i saken för den ene eller andre och alle förde hög talan och högt språk och af häftighet slogo de händerna i vädret och det knutna näfvan eller det utsträckta fingret kom ofta nära nog i beröring med den tilltalades näsa eller skägg och ögonen blänkte med den egna eld, som man ej ser i annans än i Österländningens öga, och jag väntade hvarje ögonblick att de skulle komma här i hop med hvarandra eller dra sina dolkar och sina svärd för att fordra och kunnöra sin rätt; men intet af det! Nej intet af det fala stygga ovett, intet af de låga nedriga svordomar och förbannelser, som vid dylika tillfällen följa hvarje ord ur en stadsbos mund i Kairo, Damascus eller Baghdad, hördes här; man höll sig till saken och häftigheten var troligen blott en följd af hvar och ens öfvertygelse om att ha rätt. Detta är karakteristiskt för beduinen att han ej nyttjar i sitt språk ovett och öknamn; men det är ock lag hos dem att ett öknamn betalas med ett svärdshugg. Sedan höllos hvar eller hvarannan dag möte i saken antingen i vårt tält eller i något af en annan närboende slägts och för hvarje gång infann sig en ny försvarare för helbrodren, hvilken sällan visade sig och då han någon gång infann sig vägrade han ta plats i tältet; satt utanför och deltog sällan i disputen. Samma sak och samma grunder omtalades med arabens vanliga bredhet och lust för upprepningar, vid alla möten och samma häftighet och eld i språk och gester, som blott då och då lugnades af en kopp caffe eller en rök från snuggan. Slutligen uppträdde en halfgråskäggig åldrig man med små glimmande ögon och klippsk om ock ej öppen eller ärlig blick. Han fordrade att saken skulle föras till stadsdomstol (sharî'at aldaulé) och dömmas efter den Moḥammedanska af deras apostel på Guds bok grundade lag. Detta vägrade Ḥasan min värd på den grund att det alldrig i urminnes tider varit brukligt bland beduiner; han förnekade visst ej ojäfvigheten af denna lag ock kallad shar' allah så här som af stadsboerne; men han mente: om våra förfäder kommit till rätta med våra ännu gällande lagar, kunna vi äfven nöja oss med dem och börjar en gång staten (aldaulé) att dömma i våra frågor är det ock snart slut med vår frihet som beduiner: låt oss afgöra saken på gammalt brukligt vis antingen i männers råd (meḡlis l. ṭarîḡ eller ḥaḡḡ alriḡâl) eller inför beduin domare: och vill du ha shawâri' så har följande tre (hvilka han nämnde) antagne och erkände af alle kringboende stammar (och härvid drog han på beduin vis ett sträck i sanden för hvar och en) eller vill du välja ḡaḡdi domare så har du följande tre, som likaså nämndes och

bemärktes hvar och en med ett sträck i sanden, men statens lag! den hvarken känna vi eller ha vi följt den: eller kan du uppge mig en man bland oss från urminnes tider som gått till den att söka rätt? eller vill du införa den i våra förhållanden? vill du [oläsligt] då du sjelf dör att dina döttrar skola ärfva dig jämnte dina söner? (hvilket nämligen ej är fallet hos beduinerne)[.] Gubben tyckte just ej att detta skulle gå an; men blef vid sitt påstående för att, såsom våra beduiner sedan han bortgången föregåfvo, ej gå miste om de mutor hans client troddes ha bjudit honom: men de försäkrade mig att gubben ej var särdeles mån om sin heder (bayâd alwagh),¹⁴⁴ han kunde utan scrupler göra mened för några piastrar. Dessa disputer fördes ofta nästan dagen om och då sedan vid solens nedgång de främmande stego upp för att aflägsna sig, då höjde sig värdarne att hålla dem tillbaka. Härtill hade växlats eldblickar af hat och hotande gester af fiendskap så barska att den främmande åskådaren kunde tro det alldrig några vänliga förhållanden kunde äga rum mellan desse män; men de voro då motparter i träta och strid; nu var den slut och de voro nu gäster och värdar och samma ögon som under disputen glimmat af öfverretadt sinne glänste nu af längtan att få uppfylla den för en beduin heligaste pligt, gästvänskapens, och de stego upp, togo sina gäster i armarna och höllo dem tillbaka, sprungo efter dem som redan hunnit ut och ropade åt dem ungefär så: [”]vid Gud, I gingen ej (wallah ma mishejto)¹⁴⁵ mjölet är maladt och vattenförrådet (en ful öfversättning på det vackra arab. wird) är anländt och medan vi dricka vårt caffè är quällsvarden färdig: vid Gud stannen quar.” Men de svarade: ”måtte Herren öka Eder och Edra håfvor: Eder gästfrihet är känd bland araber men vi ha långt till våra tält och måste gå.” Emellertid blef saken icke afgjord på de många möten och då jag lämnade dem, stod frågan på samma fot, som då jag först kom till dem. För öfrigt hade [vi] beständiga besök af gäster och ingen dag gick förbi, då vi ej hade att emottaga och undfägna ett större eller mindre tal af dem. Ofta missbrukas Arabernes gästfrihet och det finnes män, som stryka omkring från stam till stam och blott lefver deraf. Bland stammar här, som voro missryktade för en sådan skojar gästning, voro ‘Ömrân och äfven vi hade en dag att gästa af dess män, som skamlöse och pretentiöse infunno sig redan vid solens uppgång och vräkte sig i vårt tält dagen öfver. Oaktadt deras pretentiösa uppförande som ock sedan tادلades af alle, gästades de med samma beredvillighet och gästfrihet som andra med caffè, tobak, som är för att så säga nästan ett commune

bonum,¹⁴⁶ och mjölk och mat och då jag sedan efter deras bortgång, då alle foro ut i tadel öfver deras uppförande, förebrådde mina värdar det och mente det varit bättre att genast afvisat dem än att först gästa dem och sedan tadla dem och ångra sin gästning, svarade de jag hade rätt i hvad jag sade och att de väl förtjenat bli afvisade; men de voro i alla fall gäster, och deras personer voro som sådane heliga hos araber. Du kanske förundrar Dig öfver mitt beständiga upprepande af ordet araber; men det är så som beduinerne göra i sitt språk; de säga i allt araben: de säga t.ex. för att uttrycka att det nu är sommar, då stadsaraben säger aldynja keidh, al'arab fi lkeidh,¹⁴⁷ det är hos dem ett uttryck svarande mot vårt man, de säga alltid t.ex. araberne göra så och så, det är sed hos araberne etc. och hela världen med ett ord är hos dem araberne, hvarmed de dock alldrig tänka sig andra araber än beduinerna, stadsboerna inbegripas ej der under och de räknas till den öfriga världen. Jag måste ock tillstå det jag oftare än jag önskat hos araberne hört af ett sådant efterprat på gäster; men den vanligen för absolut antagna gästfriheten i öknen har vissa lagar och modificationer som inskränka den mer än man kanske tror: men de blefvo för långa och vidlyftiga att här beskrivas. I allmänhet voro de män, bland hvilka jag här lefde, om Du vill, mera hyfsade än beduinerna längre in i öknen; de voro här redan vana vid stadsboerne och deras seder och egenheter och lämnade mig mera i fred än oftast sedan hos araber längre fram: de kommo t.ex. här alldrig och vräkte sig på min matta, hvilken frihet andra beduiner ofta togo sig: de antogo alldrig min inbjudning att delta i mitt mål utan nöjde sig med att antaga den dem räckta återstoden sedan jag slutat etc. af omständigheter, som synes obetydliga men sedt på ort ✎ och ställe förstodo värderas af mig i jämförelse med andra förhållanden, hvari jag lefvat och framdeles kom att lefva. Dessutom hade min värd, utom några större barn, tvänne små en liten 6–8 årig klippsk flicka och en liten gosse om 5 år. Med den sednare hade jag mitt stora nöje att retas med att kalla honom fellâh, ett i beduinens öron lika förargeligt klingande öknamn som det Ryska moujik i en Rysses och med den lilla flickan knabbades jag med att kasta på henne torra fårlortar, hvaraf alltid ett beduin tält ligger fullt. Men vi lekte äfven andra lekar. Då de äldre händelsevis voro ute, togo barnen sina käpphästar eller rättare käppkameler och kommo på dem nedridandes från närmsta bergshöjd och stego ned [som] gäster hos mig, som satt i tältet. Nu helsades med de vanliga korskysarne; de vanliga complimenterna

upprepades, caffet bjöds omkring, bestående af vatten gjutet på den i pannan quarstående sumpen och imaginerad mat sattes fram i toma kärl, eller så länge mina från Almoeileh medtagna soldat skorpor räckte, några knallor af dem och sedan börjades samtalet med det vanliga hvarifrån? och de därpå följande hasseito, kasseito h.e. hafven I hört röster eller spejat spår af folk i länderna på vägen. Sedan frågorna om betet och i hvilka landsträck och i hvilka dalar fanns bete och hvilka örtslag; om det var bete för kameler eller för hornboskap etc. af vanliga frågor, som barnen här kunna besvara vanligen lika noggrant och bestämdt som den fullvuxna. Sedan bar det åter af på deras käppök och sedan kommo de åter gäster till mig och samma manövrer och samma frågor upprepades å nyo och å nyo utan att vi ledsnade vid hvarandra. Barnen äro dock i hela verlden de samma harmlöse glade varelser! hvarifrån kommer sedan de stygga olikheterna mellan männen? Men utan det oskyldiga nöje jag sålunda förskaffade mig roade det mig att höra arabiskan pratas och jollras af den rena barn organen. Jag har nämligen tyckt mig finna att man alldrig hör ett språk talas med så ren och så klingande organ som af barn och ynglingar. De befinna ju sig i samma fall som Du, som vill lära dig deras språk: äfven de ha att lära sig det och tala derföre långsammare och tydligare och för att så säga, med större varsamhet än den fullvuxne, den i språket fullärde, som af vårdslöshet och brådska halkar öfver den bestämda punkten af en bokstafs uttalsställe. Men vare sig här med huru som helst: det säkra är att jag under mina bemödanden att lära främmande språk, alltid funnit sanningen af en af Luther så sannt och kraftigt uttryckta sats: ”den som vill lära sig tala Tyska skall ej se på de Latinska bokstäfverna, såsom åsnorna göra; han skall gå ut på torgen och höra pojkarne gråla och lyssna till modren som jollrar med sitt barn (etc. som jag ej mins) och då förstå folket att han talar Tyska.”¹⁴⁸ Åtminstone har jag alltid sökt tillfälle att få prata med barn och tror mig ha lärt af dem ofta lika mycket som af de äldre. – Förr än vi nu lämna desse beduiner måste jag nämna Dig att jag en gång hos dem fick agera prest (dock bör Du ej ta ordet efter våra begrepp) i akten att sammanviga ett ungt par.¹⁴⁹ Denna akt förrättas hos Islams bekännare ej såsom hos oss, emellan de bägge i frågavarande parterna, som äro närvarande: här infinner sig blott brudgummen och bruden har sin wakîl, som är närvarande i hennes ställe. Dessutom gällde det nu en ungmö, som förr ej varit gift och en sådan frågas här alldrig om hennes tycke eller bifall. Akten är högst enkel

och expedierad på en eller två minuter; men jag skulle följande dagen få anledning ångra det jag förrättat den. Jag hade sammanvigt flickan, som jag dock alldrig såg, med en ung man, som i allmänhet var föga omtyckt eller aktad i stammen: också hade han ett mörkt obehagligt utseende. I den slägt, hvari jag lefde, fanns en ung just manbar blefven yngling, sonen till [min] värds frånvarande bror och en särdeles duglig gosse, för hvilken jag vunnit tycke och vänskap. Han underrättade mig följande dagen efter vigseln, då vi händelsevis träffade hvarandra ensamme på bergen, med långa omsvep och synbarligen stor blygsel och med försäkran att han för ingen yppat hvad han nu ginge att säga mig, det han älskade den nyvigda bruden och hade anledning tro det hon äfven ej vore honom obevågen och frågade mig om jag ej visste något medel att upplösa det i går slutna bundet: det hade varit honom lätt att få flickan: hennes brudskatt var blott två kameler och af dem hade äfven en blifvit efterskänkt: han hade derföre blott behöft säga ett ord åt sin farbror, flickans wakil; men blygsel hade hållit honom tillbaka: han trodde så mycket säkrare man ej afslagit honom, som alla vore emot brudgummen, som ej hade för sig någon annan än brudens mor. Jag var högst ledsen och missbelåten att han ej hade underrättat mig härom före vigseln: jag hade då gjort scen af denna akt, som säkert utfallit högst roligt till den unge älskarns förmån och dessutom tjent att öka mitt anseende; men hvad var nu att göra? ingenting annat än det hos araberne vid dylika tillfällen brukliga att nämligen skrifva en talisman (ḥegâb) som skulle hindra den nye brudgummen att åtnjuta äktenskapets fröjd och sålunda småningom förmå honom att skilja från sig sin unga brud. Dessa förhållanden, såsom Du vet, äro här i allmänhet helt andra än hos oss. Då hos oss vigseln är öfver tystnar hopplös en stackars arm älskare, som hittills antingen uppenbart eller i löndom anbedt bruden såsom flicka och han afstår från alla vidare bemödanden. Här, utom det att man hos det naturfriska folket alldrig träffar någre arme ynklige älskare, börjar man nu först att arbeta och bemöda sig. Den första manövren är att *binda* (rabâṭ, rabât) den nye brudgummen h.e. betaga honom förmågan att utöfva sin äktenskapspligt. Detta sker vanligen i Egypten med skrift och otroliga saker har jag i Kairo hört berättas häraf; huru t.ex. en gång en lärd och i denna skrifkonst väl förfaren Sheikh en gång begaf sig till en liten stad af östra delen af Nedra Egypten och der med en skrift som han skref och kastade i Moskéns Meidâ eller vatten bassin, deri bön ablutionerna göras, *bant* alla byns män,

till straff för det en af dem förut *bundit* en från dem hemmavarande men sedan i Kairo bosatt nyäktad ung man. Och byns män blefvo ej befriade från detta obehagliga *band* med mindre än att de skickade en deputation till Kairo till ofvannämnda sheikh, som förmådde honom att skrifva lösningsformeln. I Alnegd brukar man ta den nygiftes sandaler, öfverstryka dess sulor med blod af det slagtdjur, som för tillfället slagtats, binda dem sedan med sulorna tillsammans och sticka dem under hufvudgården af brudbädden för att *binda* (här brukas ordet *kaḍab*) den afundade lycklige. Och det är otroligt hvad öfvertygelsen om den säkra verkan häraf verkar på det lättrogna folkets sinnen. Jag har i Alnegd sett unge raske af ingen sorts impotenz lidande män, som månadtal ja året om lefvat med sin unga brud en lika blygsam jungfru som då hon första natten trädde i brudsäng med sin man. Men detta är ett långt kapitel, hvarom jag någon gång mera kan berätta Dig än nu skrifva: jag vill komma tillbaka till min unge beduin och hans speciela fall. Jag måste således skrifva honom en talisman af de många, hvarpå jag ensamt ödat papper i Arabien, och ehuru öfvertygad om att den ingenting kunde uträtta, så fingo vi dock dagligen, medan vi ännu stannade här, den underrättelse från det unga paret, att bruden ej låtit sin brudgum närma sig. Detta är annors mycket vanligt i öknen och en beduinsk jungfru brud stråtar alltid och länge ofta långa dagar emot sin brudgum och han måste ofta med våld och strid tvinga henne att ge sig efter hans önskningsar. Huru det sedan gick med nämnde unge beduin vet jag ej, vi dröjde ej länge mera här; men jag nästan ej tviflar på att han lyckas om han än vidare vill bemöda sig; han var en ung rask yngling som hvarje flicka måste älska och hade allt för sig, då hans motståndare hade nästan allt emot sig och äktenskapsbanden äro här så lätt lösliga som lätt slutna. Nio ganska trefliga dagar hade jag nu emellertid förlefvat bland desse araber och ehuru de såsom alltid erbjödo mig att stanna hos dem med löftet att äkta mig den vackraste flicka de hade, började jag längta framåt på min väg och uppmanade dag efter annan min vän Hasan att göra sig resfärdig. Men han gjorde sig ingen brådska: vi skulle gå i sällskap med tre fyra andra af stammen, som ämnade sig till närboende beduiner och det drog så ut från dag till dag, och det hjälpte ej förr än jag en afton uppretad af dröjsmålet började gråla och något högsrika med Hasan. Följden var ock häraf att vi den följande dagen, den 20 Februari gåfvo oss på väg. Vi hade emellertid under de dagar jag förlefvat med små flyttningar hvar an eller

hvar tredje dag närmat oss till den höga bergsryggen af Granit, kallad här med gemensamt namn Alshefå, som på ungefär en dagsresa från stranden drar sig omkring den arabiska halfön. Mellan dessa granit berg och de lägre af sandsten bestående berg, som dra sig närmare kusten och såsom de förra äro genom skurna af otaliga små betesrika och accacia rika dalar, går ett smalt sträck af fin ökne sand, vanligen kallad nufûd, och hvarefter araben alltid längtar såsom efter sitt hem. Då vi vid sista flyttningen byggde (benà) våra tält härpå, utropade alla: Herren vare låfvad att vi åter fått se sanden. Såsom troligen alldrig en Engelsman, om ock född och fostrad långt upp i landet, glömmer hafvet eller någonsin upphör att längta efter det såsom sin nations egentliga element, så äfven araben och öknens sand och den vanslägtade Kairo bon, som af sine förfäder behållit föga annat än ett fördärfvadt språk fortfar ännu årligen att, den natt i början af sommaren, då den heliga droppen anses falla ned i Nilfloden och förorsaka dess stigande,¹⁵⁰ göra en vallfärd till dess strand vid Bolâk och tillbringa natten på den så kallade alramlá h.e. ett sträck af fin sand, som drager sig längs stranden af det välsignade flodhafvet (baħr alnîl almubârak).¹⁵¹ Det var nu från denna nufûd som vi slutligen den 20 Febr. gâfvo oss ut från 'Ökbi beduinerne för att i största maklighet bege oss till Tebûk och vandra från Araber till Araber och gästa de stammar, som lågo i vår väg och, det hufvudsakliga för Hasan min ledsagare förtjena af dem med min medicin: Vi hade blifvit ett sällskap af 6 män på blott två kameler, hvilka hvar och en hade mer eller mindre angelägna affärer hos stammarne, dit vi gingo; men om jag ej bedrar mig mycket var hufvudsaken för de flesta af dem att gästa beduinerne och få äta sig mätta af den af dem mäst älskade föda, fårkött, som ej fanns hos dem och som de på långa tider icke smakat, men hvarpå de beduiner voro rike, till hvilka vi riktade vår kosa. De hade för öfrigt med sig åtskilliga obetydliga handels artiklar; en litet sirap beredd af dadlar, en annan några stycken bomulls lärft etc. en skulle gå för [att] söka upp tvänne bortkomne kameler och andre hade andra angelägenheter. Emellertid hade vi första dagen ej gått längre än till middagen, då vi gjorde halt hos tvänne Hoeïtat familjer. Här slagrades ock till vår gästning ett får och sedan det var förtärdt frambars oss färsk god kärnmjolk i stora trädiskålar, som vi tömde rätt hjertligen under vår värds uppma[ning] att ej spara och under hans försäkringar att detta var honom en välsignad stund. Vi hade knappt hunnit öfverfylla våra magor förr

än vi åter begåfvo oss å väg för att till quällsvard hinna andre lika frikostige araber. Vi hade knappt kommit ut på väg för oss sjelfva, då tvänne af sällskapet förklarade sig vilja vända om till sina hemtält. Som jag ej kan tro de redan fått nog af vår första om ock goda och rikliga gästning, måste jag anse denna hastiga förändring i deras beslut såsom ett af de vanliga huggskott, som så ofta uppstår i den oroliga beduinens sinne. Lika hastigt som [han] fattar ofta det vigtigaste beslut, lika hastigt kan han lämna det och slå om och det oftast utan synbarligen någon anledning eller utan att någon annan kan ana grunden till förändringen i hans beslut. Med det korta vanliga ma'alselâmé skiljde de sig ifrån oss och vi, utan att visa eller ens hysa den minsta förundran öfver deras hastigt förändrade beslut, svarade lika kort allah isalimkum tilko kheir,¹⁵² och fortsatte vår väg utan att vidare tänka på eller tala om dem. Till aftonen hunno vi fram till 'Omeirât araber af stammen Hœiêtat; men som de nyligen i dessa dagar blifvit utplundrade af ett ströftåg Robailât af stammen Ma'âze hade de föga quar af sin egendom. Dock gästades vi med stora fat mugallalé och mjölk och såsom oftast hade vid vår ankomst strid och träta uppstått bland familjens män om äran att få gästa oss. De voro lägrade på en stor öppen slätt kallad wâdi Şadr just under en af de högsta toppar af Shefâ bergen, kallad gebel harb och derifrån nedsteg om aftonen en SO storm, så stark att en man hade svårt att stå rak emot blåsten. Denna storm är här mycket vanlig på denna slätt; den skall fortfara att blåsa 7 dagar, sedan tystna andra 7 och sedan åter börja; med den räcker ej långt, hvarken på denna sida eller på andra sidan af bergen: om du aflägsnar dig en timmas väg från detta berg, vet du ej af den. Följande dagen gingo vi längs foten af detta berg inåt NO och började nu träda in i landet mellan granit bergen. Detta land kallas här altahama och, om ock betydligt friskare i sitt klimat än stranden vid hafvet och dess land, kalladt alsâhil, är det dock ansenligt varmare och quafvare än luften i landet ofvan om det, det egentliga arabiska öckenlandet. Vi stötte öfverallt här på araber och som betet i allmänhet var godt öfverallt i dessa trakter denna vår, voro araberne glade och gästade och undfågnade oss på det bästa. Ingen dag gick förbi, då ej ett eller två får slagades för oss och andre gäster, hvaraf i hvarje tält alltid var fullt och stora trädkålar kärnmjök tömdes. Hvarhålst vi höllo emottogos vi med gästfrihet och välvilja och jag fann att min ledsagare Hasan var en af alla aktad och gärna sedd man. Oftast företräffade vi i hvarje tält, der vi stego ned en stor

BEDUINER UR STAMKONFEDERATIONEN HUWAIȚĀT. FOTOGRAFI AV GERTRUDE BELL 1914.

samling af gäster sammankomne till ett möte (mî'âd) för att afgöra sinsemellan uppstâdde tvistfrågor och som Ḥasan var känd för en högst lagklok och i dylika frågor erfaren man var han redan derföre alltid välkommen och genast rådgjord och omfrågad. Ja det hände understundom att aflägset boende män efterskickades för att infinna sig till afgörande af någon process så länge Ḥasan var närvarande. Så befann jag mig alltid i en krets af ofta 30 beduiner som suto omkring eldbrasan om dagen eller aftonen och med hög röst förde hvar och en sin talan i sin sak. Vanligen var Ḥasan hufvudpersonen i en sådan krets och hans lugnare språk och uppförande och oftast förständigare åsigtger gjorde honom ock förtjent deraf. Ehuru intressant det naturligen var för mig att följa dessa samtal och rättsplågningar, hvilka jag dock ej alltid fullkomligen kunde förstå, blef det mig dock oftast för genant att till öfver midnatt sitta hopkrumpen med underslagna ben, med öronen fullsordade af gräl och ögonen fullrökta af den rykande brasan, biten af löss som kröpo på mig från mina grannar. Derföre företog jag mig, ehuru emot beduinernes conveniens lagar, att afpacka mitt baggage framdeles utanför tältet, deri gästerna suto, der uppblåsa min egen brasa, bereda mitt caffè och någon gång äfven ett mål risgröt och sitta i fria luften för mig sjelf. Jag behöfvde dock ej sitta ensam: utom flere som antingen af en eller annan orsak sökte mitt sällskap, tillockade alltid caffet en stor församling omkring, och jag bildade sålunda om mig en krets som var vida trefligare och vida mer efter min smak än den, som jag satt i bland i shiḳḳat albejt eller maḳ'ad alrigâl h.e. man afdelningen af det tält, som i hvarje ferik eller samling af beduintält är bestämdt till gästernes emottagande.¹⁵³ Här hade nu hvar och en tillfälle att rådgöra mig såsom läkare ✎ jag hade åter det gamla nöjet att lyssna till de löjligen patient historierna af män lidande af impotenz och quinnor lidande af ofruksamhet och unge älskare, hvars älskarinnor blifvit gifta med andra etc. etc. Jag fann lättast att affärda dyligen patienter med att skrifva dem små papperslappar fulla med dumt [o]tyg och åtnöjde mig till ersättning härför med en dryck mjölk eller en bit smör, som antingen förtärdes genast med de närvarande eller gömdes längre fram till reskost. De uppfordrade mig äfven att vaccinera deras barn; men som jag ej var säker på min vaccin och ej ville bedraga det arma folket, förklarade jag mig ej vaccinera med mindre jag blefve hos dem 6 eller minst tre dagar för att se om kopporna uppstodo och som jag ej kunde besluta mig till ett så långt dröjsmål, undskyldde jag mig

dermed och afslog det smör och de får, som mig erbjödes. Hvad jag ej alltid så lätt kunde slingra mig undan, var ögonsjukdomar, som i alla möjliga former och gestalter förekomma i öknen. Jag hade hittills vanligen beredt dem de hos oss vanliga ögonvatten; men det hade stora svårigheter. Här funnos inga flaskor och jag måste gjuta min medicin antingen i någon bläckdosa eller ett af de till krutmått brukade rör – härifrån spilldes vanligen vattnet ut och gick gagnlöst förloradt och det var dessutom alltid för svagt, utom det att araberne ej känna ögonmedicin i annan än pulverform. Jag beredde dem derföre ock nu ett sorts ströpulver af lika delar Zink och Alun och ett i Egypten mycket brukad ögonmedicin kallad shismé och som detta pulver var starkt och dugtigt sved i deras ögon blef det hos dem ett non plus ultra;¹⁵⁴ och, i förbigående sagdt, jag har ofta sett deraf ovanligt god verkan. Jag hade nu vunnit ryktbarhet bland folket för mitt ögonpulver och nu skickade alla till mig för att få deraf. Men icke allenast alla ögonsjukdomar skulle nu cureras: jag hade en gång kommit i skrik och nu löpo alla till mig med en skål mjölk eller en bit smör, eller ett kid eller en slant svarande mot vår 5 kop. och ville ha bot, en för lamhet, en för gikt, en för gamla rheumatiska ledvärkar, en för gammal syphilis som redan ätit hälften af hans näsa etc. etc. af mera varierade sjukdomar än man får se på ett hospital, och jag hade svårt, ja omöjligt att öfvertyga folket om att dylika sjukdomar ej så lätt och så hastigt kunde cureras och att jag på en eller två dagar, som jag dröjde hos dem, ingenting kunde uträtta till lättande af deras plågor.¹⁵⁵ Men jag hade en vida skarpare och styggare strid att föra i detta afseende med min reskamrat Hasan, som oupphörligt gaf mig goda råd och förhållningsreglor med mina patienter och beständigt uppmanade mig att ta emot hvad de hämtade och ge dem hvad helst jag för godt fann af medicin, om den gagnade eller ej och vaccinera deras barn och ta derför deras får och kid: det vore så som andre före mig här framfärdade läkare plägade göra och han förstod ej, hvar före jag ej gjorde som de, och han lärde mig, hvad jag dock sjelf redan längesedan förstått, huru en arabisk läkare måste vara beskaffad och hvilket handlings-sätt han måste följa för att samla pengar. Det hände mig t.ex. sedermera i Teima att en ung slaf kom till mig och klagade öfver hårdt behandlingssätt af sin herre och bad mig skriva honom en talisman häremot. Det gjorde jag ock för att bevisa en vänskap mot den kanske förtryckte slafven, som ingen kanske visade vänskap och då jag sedan räckte honom den fullpluttrade

pappersslappen, slintade han i min hand ett turkiskt guldstycke värdt något mer än en Silfv. Rub. Jag naturligtvis emottog den ej; men tviflar högeligen på att en annan *arabisk* läkare gjort detsamma; men troligen är ock ingen af dem såsom jag öfvertygad om verkligheten af de talismän vi skrifva. Emellertid hade vi nu så småningom kommit från araber till araber af stammarne Hœitât och Ma'âzé, dels gående ensamme dels med flyttande familjer fram genom landet Altahamá och hade nu blott att tillryggalägga en smal dal och ett trångt pass, kallade Alsawâwin, för att komma upp till det höga landet Hœsmé, det första på denna sida för att så säga af det arabiska öken landet. Vi hade om morgonen begifvit oss ut från araber Tugarâ af Ma'âze stammen och hade gått en god stund i den af småsten fullrösade dalen, då vi märkte att min smörbytta, ett af rödt styft läder förfärdigadt kärl, hade fallit och som den var full af smör, som jag just dagen förrut bytt mig till mot medicin, hade jag ingen lust att förlora den. Vi skickade sålunda den tredje mannen af vårt sällskap; ty till antalet af tre hade vi nu sammansmält, för att söka upp den och han var just efter omkring en timmas sökande tillbaka kommen med den och de suto och prisade mitt goda uppsåt, hvarpå denna tillfällighet nu åter var ett bevis, och upprepede ordstäfvet: det ärligt förvärfvade går ej förloradt (rizk alhelâl ma jađî'),¹⁵⁶ då vi blefvo anträffade af en från det pass nu kommande yngre beduin, hvilket vi hade att stiga upp för. Han hade på beduin vis sin kefyé eller hufvudduk slagen om ansigtet för att skydda det mot den kalla morgonluften och dölja det för att [ej] kännas af möjligen mötande ovänner; men då han nu stannade sitt vackra feta kamelstod och slog duken tillbaka igenkändes han genast af Hasan för en gammal bekant och hälsades af honom med namnet Saçar. Sedan nu de vanliga helsningarne voro utbytne och snuggan honom räckt af Hasan, började han förklara oss sitt ärende och orsaken till hans resa hit för att söka upp oss. Han var nämligen skickad från en viss Sâlim, öfver Sheikhen för hela den stora stammen Ma'âzé med uppdrag till oss eller rättare enkoms till mig att besöka honom i hans ej långt härifrån aflägsna tält: han låg i en lång tärande sjukdom och önskade att jag skulle se och kanske kurera honom. Vi hade i sjelfva verket under hela vår färd från 'Ökbi stammen hört talas om denne Sâlim och hans sjukdom: alle kände honom, äfven Hasan, och alle prisade honom såsom en den klokaste och gästfriaste och hederligaste man och alla rådde mig att besöka honom försäkrande att, om det lyckades mig kurera honom, han

skulle göra mig till rik man för min öfriga tid och äfven Hasan sökte förmå mig dertill. Men utom alla andra betraktelser, förstod jag för väl att en läkare bör sökas icke söka och skyllande på att han dock var något aflägsen från vår väg, förklarade jag Hasan att jag ville gå gerad till Tebûk. Nu hade denne Sâlim fått höra om min vistelse hos Araberne; ty nyheter af alla slag till och med af ankomne resande sprida sig i öknen med ovanlig snabbhet, och hade sänt nämnde Saḡar för att förmå oss till ett besök hos honom. Nu var det svårt att neka och jag hade äfven egentligen ingen anledning dertill, då jag ej gjorde mig någon brådska, och vi fortsatte nu vår väg i sällskap med den omvändande Saḡar. Vi stego upp för det ungefär 1 timmas långa något branta passet Alsawâwin och då vi stodo på dess höjd, skådade vi öfver det vackra nufûd landet Hesmé. Äfven jag gladdes att åter se ett äkta arabiskt landskap med hvitt glänsande sand och här och der spridda mindre sandstensberg som glänste i rödt. Vi sågo här de höga granit berg, genom hvilka vi kommit, jämnt med våra fötter och det land, hvartill vi syftades likaså. Äfven hade vi nu mera hvarken att stiga uppåt eller nedåt; vi befunno oss på randen af det arabiska höglandet, jag ville redan här nästan säga Alnegd, som efter hvad jag kan inse, med långsam jämn sakta sluttning sänker sig mot SO mot Persiska viken härifrån och från Syrien. Detta allt är sandhafvet, i hvars midt höjer sig den egentliga Negd nufûd ön från Algauf till Gebel Shammar och Al'ârid och med S.ostliga långa armar till Alḡasâ och därför förbi till hafvet.¹⁵⁷ Den Södra [delen] af detta sandhaf är ett sträck af gröda och odling som drager sig i Zickzak från Alḡasâ från Pers. viken öfver Al'ârid och Alḡasîm och Kheibar till Alḡegâz och Röda hafvet och Söder om detta landsträck vidtager den andra fjärden af sandhafvet alrub' alkhâli utan öar och utan lif,¹⁵⁸ det absolut sterila döda hafvet, tills åter Jemens bergsträckningar sätta en gräns för dess död och med deras värn mot dess förstörelse ger lif åt ett land och ett folk. Men hvem känner Arabien och dess underliga bildning? så olika alla andra lands, äfven alla sina systrars, som utsträcka sina halfö armar, den ena längre än den andra, ut i oceanen. Ehuru efterskickade af en sjukling, skyndade vi dock ej särdeles vår gång – gästade äfven nu araber på vägen och såfvo vår natt öfver hos en högst rolig och gästfri Ma'âzé beduin. Äfven honom måste jag preparera af mitt berömda ögonpulver; men som han i sin ifver för det starka och brännande, fann det ännu för svagt och kallt (bârid) måste jag sätta till kampher till fjerde ingrediens och nu först då det

brände hans öga till rödt och ögonlocket svall upp, var det honom i lag och han föreställde sig att hans öga blixtrade och att i blixtarne nedföllö fjällen af den gråa star[r], som började småningom fördunkla det och hölja dess ljus. Följande dagen som var den 27 Febr. kommo vi snart på det egentliga landet Hesmé, Ma'âzé stammens hemland och samma dag på eftermiddagen fram till den sjuke Sâlim, öfver Sheikhen för den stora stammen och en kanske den betydligaste och anseddaste man i dessa trakter. Jag räknade allt som vi närmade oss öfver 30 tält spridda på det öppna landet och fann största delen af dem stora och ansenliga delade i trenne afdelningar; hvilket jag ännu ej sett bland de araber, bland hvilka jag denna vår färdats fram. Sedan nu caffet var förtärdt och oss främmande gäster tid lämnad att pusta ut efter färden blef Hasan och jag ombedde att hälsa på vår värd. Vi inträdde sålunda till honom, der han i mellanafdelningen af det stora tältet låg om och inbäddad i mattor och kläder, gåfvor af Emiren för den Syriska Pilgrims karawanen, för hvilken han var ledare på dess väg från Ma'ân till stationen birket almu'adsdsam. Jag fann i honom en 50 årig halfgråskäggig man med skarpa markerade drag, nu insjunkna kinder och afmagrad till skinn och ben med ett eget fnurrtigt drag öfver den särdeles långa näsan, som tydde mig på dåligt ojämnt lynne: hans svullna fötter, hans svåra ofta stockande hosta, hans aftynade krafter, som knappt tillåto honom resa sig upp i sin bädd och fullkomligen uttömdes af ett förlängdt samtal – det gaf mig bilden af en hecticus redan vid första blicken på honom. Småningom började jag göra honom mine frågor om hans sjukdoms uppkomst och hans berättelse herom jämnte auscultationen af hans bröst, hans collignativa diarrhéer och hans svaga snabba puls, som slog 120 slag i minuten, styrkte mig i min diagnose. Härunder hade nu alle män samlat sig in till oss och det var i deras närvaro jag måste anställa min sjukdomsexamen till stor förargelse och gène så för mig som för patienten, som ock häraf så utmattades att han sjönk kraftlös tillbaka på sin bädd. Ännu förargeligare blefvo mig sedan deras tätt på hvarandra upprepade frågor om sjukdomen: hvad den vore, och grunden och orsaken till den; om den ej vore saḳwá h.e. förorsakad af kärlekstrolldryck gifven honom af någon af hans quinnor, och hvad jag tänkte derom etc. etc. Jag affärdade dem med svaret att hans lunga var förstörd och den tydligen olyckliga prognosen öfversatte jag med Allah karîm. Jag tänkte ovillkorligen på min Mästare Ilmoni och önskade honom här att stå det frågvisa folkets frågor!!¹⁵⁹ Då vi

sedan lämnade den sjuke för att sätta oss till det härunder slagtrade och beredda får till vår gästning, förklarade jag min ledsagare Hasan att föga var efter min tanke att göra för patienten; att döden troligen vore honom närmare än lifvet och att mitt dröjsmål hos honom torde vara af ingen nytta: det vore bäst vi genast följande dagen fortsatte vår väg till Tebûk. Han underrättade Saḡar, Sâlims bror- och svärson, härom och de började nu gå ihop med mig att jag i alla fall skulle stanna quar. Äfven Sâlim sjelf, för hvilken jag i sjelfva verket genast vunnit stor kärlek och aktning, bad mig ingalunda lämna honom förr än han antingen blefve död eller frisk, vidfogande, såsom hvarje beduin gjort i dylikt fall, att om Herren genom min hand återgäfvade honom hälsan, allt hvad han ägde af kameler och hästar vore min egendom. Allt detta hade ingen verkan på mig; men lusten att få lefva i ett beduin tält på den härliga kamelstodsmjölken och bland synbarligen mera välmående och äkta beduwân araber, narrade mig äfven nu att ge efter för folkets önskingar och sedan jag väl beredt dem på att föga hopp vore om Sâlims återfående och att i fall af hans död, skulden häraf ej skulle skjutas på mig, och att de i alla fall vore förbundne att, när hälst jag fordrade, ja om jag ledsnade vid deras lif redan i morgon, föra mig till Tebûk och, om jag dröjde längre hos dem, ända fram till Teima, lofvade jag dem att stanna quar. Blefve gubben frisk ville han sjelf resa med mig fram till Feysal eller hvart helst jag fordrade. Detta var ock den enda ersättning jag önskade: skulle något vidare villa ges (tala´ min dsahroh)¹⁶⁰ skänkte jag det allt åt min vägvän Hasan. Så voro vi nu öfverenskomne, då, efter en dags dröjsmål Hasan begaf sig tillbaka på återväg, ej gerad till sitt hem utan till araber i Altahamá för att fortfara att gästa dem och för att söka underrättelser om tvänne ej från honom men från vår tredje reskamrat bortkomne kameler. Denne man var en ´Ökbi beduin gubbe och gråskägg och såsom Hasan och jag hade äfven han gjort pilgrimsfärden till Mekka. Han var en beduin, hvars [like] jag väl någon gång sett i Negd; men alldrig i dessa trakter: han försummade alldrig en af sina 5 dagliga böner,¹⁶¹ hvartill han i brist på vatten gjorde sin ablution i sand och en rysning gick igenom honom då jag sade honom det jag på 20 dagar ej kunnat göra en bön, emedan mina bölder, som allt ännu litet flöto, orenade mina kläder med blodvar och som vatten ej fanns till deras tvättning, var mig ej bön tillåtlig i dylika kläder. Han var emellertid en god hederlig from gubbe blott att han ofta plågade mig med frågor i sin religion, hvarom han sökte upplysning och

för öfrigt var föga flink och erfaren i vanliga beduin förhållanden. Han misskändes ock af alla araber, som vi gästade och de höllo honom alltid först för en fellah eller stadsbo, och då Hasan försäkrade dem att han vore beduin af 'Ökbi stammen, beklagade de honom med namnen faḳîr och meskîn, det förra tydande på han[s] fromma religiositet, det sednare på hans tafathet i öknen förhållanden. Det var ock derföre han begagnade tillfället af Ḥasans resa med för att gå ut och genom hans klokhets och erfarenhets samla underättelser om sina för en månad ungefär från betes marken bortkomne kameler. Hittills hade de ej lyckats; men de ville nu gå vidare och fortsätta sina efterfrågningar och tviflade ej på att de till slut skulle få reda på hvad de sökte. Jag är en narr att ha svårt att skiljas vid dem jag längre eller kortare tid sällskapat oaktadt den långa öfning jag häri haft och det är nästan ingen af de många olika reskamrater jag haft äfven i öknen, som jag ej ogärna skiljt mig ifrån. Men lofvad vare Herren: efter några dagar har jag lefvat mig in i de nya förhållanden och upphört, om ock ej att minnas mina gamle vänner, dock att tänka tillbaka på dem med veklig längtan. Så äfven nu! De lämnade mig och jag blef ensam i mina nya förhållanden med min halfdöde patient och de nye män, som omgäfvade mig. Dock beduinen är nära nog öfverallt densamme och man är genast hans bror och hans vän. Här var jag dessutom mycket firad icke allenast såsom läkare utan äfven för mitt goda caffè alltid stod färdigt för alla. Lyckligtvis är jag ej rökare: hos beduinerne och i synnerhet hos dessa skulle kamellaster ej räckt till. Emellertid började jag så godt sig göra lät reglera mitt eget och min patients lif. Hittills hade shikḳat albejt eller främman kamarn hållits i sido afdelning af Sâlims tält invid sjukkammarn: jag förmådde dem flytta den i en annans tält föregifvande detta vara oundvikligen nödvändigt så för den sjukes lugn som för mitt eget. Jag bemödade mig att aflägsna från oss allt stoj och väsende; men omöjligt! utom det att de alltid ville rådgöra den kloke erfarna sheikhen i sina nomadflyttningar och andra förhållanden, ville alle se den älskade gubben och prata med honom och dagen om satt sjukkammaren full af folk som tröttade den sjuke med sitt prat och sina frågor. Jag fortfor här såsom hos 'Ökbi beduinerne koka min mat sjelf och i samma ordning; men ej nog med att jag måste koka min egen mat; jag måste äfven ✕ bereda min patients. Då jag nämligen såg de kärl, hvori de kokade sin mat, koppargrytor, som säkert på årtal blifvit begagnade men ej förtennade, ja! kanske alldrig skurade och tvättade sedan de

blifvit köpte, och såg det sätt, hvarpå de beredde den, tjockt bröd halfbakadt i askan och uppblödt af det välmenande folket i rikaste överflöd i surmjölk och smör, kunde jag ej underlåta förklara dem det detta ingen passande sjukmat var och sedan jag en gång beredt honom i min kastrull och äfven ut min matsäck ett mål, som han funnit särdeles godt och passande, fick jag lof att sedan fortfarande agera så hans kock som hans läkare. Jag hade i alla fall börjat med honom kuren, fått hans puls ner till 85–90 slag med antiphlogose och hans diarrhéer genom ett mera regladt lefnadssätt dock något hejdade och gubben kunde, trotsande mitt förbud, sitta upprätt i sin bädd och röka sin snugga att prata med de närvarande och de började smått hoppas [på] hans återfående. Men, i stället för att vi hittills hvaran dag gjort korta nomadflytningar af 2–4 timmar, hade vi nu att göra dylika af 6 till 10 timmar och patienten så svag han var måste dagen om sitta och rida kamelen och utstå dess skumpiga skakande och mattande gång. Härtill kom att då han kände sig alldrig så litet bättre han företog sig mig ovetande att dricka kamelmjolk skåltals h.e. stoptals och andra hugg emot diéten, hvaraf följden var att efter 8 dagar hans tillstånd försämrades. Han föll i lethargisk sömn och jag uppgaf allt hopp och behandlade honom med blott likgiltiga yttre medel af spanska flugor och koppningar.¹⁶² Härtill kom nu att folket började prata om mig och mitt behandlingssätt. Härtill hade jag ofrågad fått göra som jag behagade; nu började man göra rådpjälgningar sinsemellan om husmedicin och de af dem kända och brukade botmedel: en ville ge honom aloe, en annan ingefära; en tredje myrrha, en fjerde rådde honom bereda sig palt och äta den för att stoppa sin mage; en femte sade sig legat sjuk i samma sjukdom och ej blifvit återställd genom annat än granat äppel och nu skickades enkoms en man till det en dags resa aflägsnade Tebûk för att hämta af denna frukt, som i öfverflöd finnes der och året om förvaras af dess ägare. Min ställning blef mig penibel; men jag kunde ej aflägsna mig, ty då hade folket sagt jag flydde. Slutligen då gubben var nära sitt slut, tillkallades en närboende gammal beduingumma, berömd rundt omkring i trakten för sina underkurer och därför hedrad med namnet faķîrá. Hon var en i hemligheter invigd gumma och såg det fördolda och en i allmänhet af Herren älskad och af honom begåfvad person. Efter den beskrifning jag först erhöll om henne ansåg jag hennes konst vara en sorts magnetiation, hvartill man i Orienten finner spår; ty intet nytt finnes under solen. Hon kom om en afton just under det gubben

hade ett anfall af quäfvande hosta och stockande expection, hvarvid quinnorna från gran[n]tälten samlat sig för att under gråt och skrik, såsom vanligt här, öfverljuda den döendes sista svåra kamp. Anfallet gick emellertid nu såsom några gånger förrut, förbi och sedan alla hämtat sig litet och den främmande trollgumman blifvit gästad och undfågnad, började hon efter solens nedgång sin lek (la'ab) på patienten. Såsom alla vigtig[a] och högtidliga företag här började äfven hon med rökelse, dock ej särdeles våldof-tande; ty hufvud ingrediensen i dem var Asa foetida. Härunder upprepade hon invocationer till Herren om hans bistånd och hjälp; men inblandade i dem inge rotvälska och förvrängda namn på andar och genier, som i dylika fall äro vanliga hos stadsbon och de för erfarenhet i trolldom berömde Maghrabi araberne. Hon tillät dock ingen annan vara närvarande än den äldre af patientens tvänne hustrur och några af hans mindre barn; men som de båda tält afdelningarne ej voro skiljda med annat än en upphängd matta, kunde jag med den stora församlingen af nyfikne män som satt i min tält afdelning omkring brasan och kaffepannan, höra hvarje ord och äfven då och då öfver skiljeväggs-mattan gynn[a] mig till en blick på hennes choser. Sedan nu förberedelserna voro genomgångna började hon i sakta sorglig recitativ ton liksom ett samtal med andar, som hon uppmanade och uppkallade till sig och hvar och en i sin ordning affärdade med bannor öfver att hålla patienten uti hans svåra sjukdom så länge utan att lätta hans plågor. Härunder upprepade hon med hög röst allt efter litet orden: arkan ballah (beduin uttal i stället för billah) a'man ballah och i chor såsom ett tutti till hennes solo upprepade allt folk när och fjerran härtill exclamationen: ja 'aunet allah.¹⁶³ Sedan började hon i gladare ton och snabbare takt sjunga eller gnola med ljud liknande de vi bruka för att hejda en häst i dess lopp ungefär pto pto och som läpparne härvid komma i stark rörelse och ljuden liksom ville förblandas och förkrånglas i deras hastiga upprepande förorsakade detta en högst löjlig melodie, hvarvid jag ej kunde hålla min skratt tillbaka. Äfven beduinerne, som suto inne hos mig, smålogo och yttrade om gumman och hennes lek: detta är något som förorsakar både löje och gråt och det är ingalunda otroligt att [hon] botar Sâlim och åter bringar honom på föttren. Sedan följde åter ett recitativ i långsam adagio takt, hvari trollgumman besjög dater af hästryttare (kheyâl ett vackert och i beduin öron poetiskt välklangande ord) syftande härmed på patienten, som ägde hästar, en sällsynthet hos dessa araber, och

var berömd såsom deras länkare. Allt detta nu upprepades å nyo och ånyo med samma ord och samma melodier ungefär under något mer än en timma, tills gumman blef hes och trött och sålunda nödgad upphöra. Härunder slog hon då och då patienten med sin flata hand än på bröstet än på ryggen och klämde understundom mellan sina näfvor hans förmagrade armar och ben, rörde honom äfven emellanåt med en palmkäpp som hon höll i handen och rörde i luften; men jag såg henne ej göra de kretsar och de konster och choser med fingrar och hand, som jag hört våra magnetisörer skola bruka. Också följde härpå ingen sömn för patienten: han hade under hela actionen sutit upprätt i sin bädd afbrytande som oftast gumman med sin stockande hosta. Detta hade jag dock väntat; ty folket hade under sina berättelser om gumman brukat utom uttrycket lek eller la'ab äfven uttrycket tanwîm, hon skulle insöfva sina patienter. Men derom syntes man ej här ha begrepp att patienten under denna sömn skulle ge upplysningar om sin sjukdom och dess bote-medel: detta har jag dock en gång längre fram som Du torde få höra erfarit såsom en erkänd sak äfven här. Akten var nu emellertid slut och alla skiljdes åt för att gå till hvila. Patienten fick dock föga hvila under denna natt: hans diarrhéer, ökta af hans quällsward, som undergumman hade beredt honom med rikligt smör, höllo honom vaken och i rörelse. Följande dagen då jag steg upp och helsade på honom god morgon fann jag honom fulleligen uttömd och anade att han ej hade många stunder mer att räkna af detta lif. Äfven han sjelf hade insett det redan dagen förrut och sade mig en stund då vi voro ensamme: ”jag dör denna natt”: och bad mig ”öppna sig boken”. Detta nämligen (iftah li lkitâb) eller ”undersök mig boken[”] (iftish li lkitâb)¹⁶⁴ är ett konstuttryck i alla dessa länder, öfver hvars egentliga mening det dock är svårt att göra sig ett begrepp; men det är alltid första frågan och första fordran, som här en hjälpsökande gör till den anlitate läkaren och det första äfven som en vanlig arabisk folk läkare, i synnerhet en Maghrabi, erbjuder åt den [som] söker hans hjälp. Det första han gör är att slå upp boken (ehuru alltid uttalad med bestämd artikel är det ej *en* bestämd bok; det kan vara hvilken läkare bok som helst); men härvid är det obegripliga huru han kan finna det rätta capitlet deri; ty han bör ej göra några sorts examinationsfrågor om sjukdomen, detta skulle strax väcka patientens mistroende om hans förmåga. Nog af! han slår upp boken, läser derur ett långt capitel om den nu rådgörande patientens fall, när och huru och hvar hans sjukdom

börjat, huru den sedan förlupit och på hvilken punkt den nu befinner sig. Men icke allenast det: boken upplyser honom äfven om andra omständigheter t.ex. om patienten, vare sig man eller quinna, är gift eller ogift om han har eller haft eller skall få barn, om han har förmögenhet och skatter eller förlorat dem eller framdeles skall få dem: om en viss dag är gynnsam för utförande af en tillämnad sak etc. etc. af de mest underbara förutsägingar af dolda saker, och hade jag ej lärt mig att här den uppenbaraste lögn redan i förste berättares mund blir fulltrodd sanning om blott berättad med värtalig, jag ville nästan säga skamskyende tunga och förståndligt språk, skulle jag måsta tro att ännu i vår tid dagligen utföras i dessa länder lika många underverk som i de gamla propheternes och apostlarnes tid. Jag hade ofta af Sâlim, såsom tusendets gånger förr och sedan af andre, blifvit uppfodrad att ta fram boken och läsa honom derur förklaringen på hans sjukdom och se deri om döden eller lifvet vore honom bestämdt; ty äfven det upplyser boken om; men jag hade alltid undandragit mig att säga ett vanligt häremot stridande uttryck att ingen annan än Herren känner det fördolda och alltid förklarat det jag ansåge dylike boksökare (fattâsh) för bedragare och lögnare och den som trodde på dem för Gudahädare (kuffâr) och då han nu på eftermiddagen före undergummans ankomst ännu bad mig taga fram boken föreslog jag honom att läsa honom ett capitel ur Kor'an, Herrens bok. Detta gjorde jag ock i en stor församling af åhörare: jag läste honom den korta sorat almulk eller tabârak¹⁶⁵ och förklarades detta sedermera af folket såsom en utsago af mig att han följande dagen skulle aflida. Detta inträffade ock: undergummans troltsång kunde ej besvärja dödens andar. Jag hade efter min morgon hälsning på patienten begifvit mig tillbaka till min tältafdelning dels för att bereda mig min frukost dels ock för att lämna den sjuke i fred med sina quin-noläkare, som nu tagit honom hel och hållen i sin vård. Jag hade emellertid härunder gjort bekantskap med trollgumman och inbjudit henne att delta i min frukost sedan hon beredt frukost åt patienten, som hon just höll på att tillaga af tror jag palt och brynt smör. Jag hade ock knappt fått mitt bröd färdigt och mitt caffè kokadt förr än min gäst infann sig. Hon ansåg mig i allmänhet med medlidsamhetens ögon, kallade mig meskîn troligen emedan jag ej förstått rädda min patient från döden; men icke desto mindre sökte hon hos mig hjälp emot sina sura ögon och bad mig ge sig ögonpulver lofvande till ersättning derfor sända mig smör från sitt hem. Hon satt härunder och

tuggade på mitt bröd under höga loford sägande: i sanning ja håg ditt bröd är ett läkemedel och hon hade hunnit dricka första koppen kaffé och ta den andra i hand, som hon satt vände mellan fingrarna, då ett högt klagoskrik af alla i sjukkammaren närvarande quinnor väckte henne från hennes cappelkopp. Hon satte den osmakad ifrån sig och steg upp och begaf sig af och sedan såg hvarken jag eller någon annan henne mera och då jag sedermera frågade efter henne sade alle: [”]den lögnerskan (Sâlim var nu död) flydde och strök tillbaka till sitt hem.” Patientens hade nämligen sedan han smakat första biten af sin frukostpalt åter fått ett anfall af quäfvande hosta och böjt sig ned på sin bädd och dragit sista andedräkten och nu börjades en scen, hvars like i intressanhet troligen alldrig setts på Europas största theatrar. Också hade jag nu ej önskat utbyta öknens naturliga sceneri mot konstens på en theater. Patientens bädd var om morgonen, det var söndagen d. 12 Mars, utflyttad litet utom tältet och den nyss uppstegne solen belyste hans matta afmagrade ansigte med sina första svaga strålar. Då han dragit sista andedräkten allt under quinnornas oupphörliga klagoskrik, öfverhöljdes hela hans lekamen af ett lärtsskynke; men förgäfvdes! Hans egna barn och brödra barn och andra nära släktingar drogo upp skynket från hans ansigte för att kyssa och omfamna liket: de lade sig vid hans sida på bädden och höljde sig med samma skynke och den ena drog bort den andra och stridde med henne om denna plats. Härunder nu hade det stora tältet fallit liksom af sig sjelft omkull och en större klocka som var hängd på en af dess stödträd kläpptade döds-klockan. De hade nämligen här ett eget bruk som jag hvarken förr eller sedan sett i något beduin tält: de hade en större klocka eller skälla, hvarpå de i hvarje solnedgång kläpptade några slag. Jag kunde ej få några andra upplysningar om detta bruk och dess ursprung än att det var ett gammalt bruk hos dem och i allmänhet af god betydelse. Hos flera andra beduiner skall det vara brukligt vid döden af någon stor sheikh att alla tälten i feriken falla om kull: här var det ej fallet. Genast från början af scenen af [*sic*] flera af quinnorna, och det just de ungaste och vackraste unghustrur, fällit ned sina klädningar ända till medjan, der de nämligen omslutas af ett bredt bälte. Som dessa klädningar eller rättare blåfärgade särkar äro mycket vida i synnerhet deras armar, hängde den nu nedfällda öfra delen långt ned mot benen och gaf ett underligt draperi åt den halfnakna gestalten. De hade mest alla löst sitt hår och det hängde i naturliga lockar och skrufvor ned öfver hufvud och hals;

men som arabiskans hår i allmänhet är föga långt ehuru utomordentligt tjockt, räckte det ej att betäcka det skönt bildade bröstet. Det var i denna kostym som de stridt om äreplatsen vid den dödes sida och det var i den som de nu utförde hela den följande scen. De slängde sina nakna armar i vädret och slog sig för bröst och panna, föllo understundom i hvarandras armar och det oftast så handlöst att, om ej uppfattad af den andra med styrka, de båda rullade omkull i sanden: dessemellan satte de sig på marken och öste med båda händer sand öfver hufvudet, som föll ned öfver den öfriga kroppen och flera, som kommo nära askhögarne af de eldar som hade brunnit i de tre särskilda tältafdelningarne öste öfver sig aska i stället för sand. Men icke nog med att de öste askan öfver sig, de stoppade den äfven näftals i munnen så jag ofta alfvarligen fruktade de skulle storkna deraf. Detta var i synnerhet fallet med den dödes lilla son en gosse 10–12 år, som platt naken sprang omkring lik en förtviflad och vid ett tillfälle följde exemplet af sin mor att ösa munnen full med aska, och skulle jag ej med våld tvungit honom att dricka litet vatten vet jag ej huru det gått med honom. Den löjligaste figuren var en ung svart trälinna, som hade öst aska öfver sin svarta kropp och ansigte och som den troligen af svetten klibbade sig fast dervid bildades gråa fläckar på den svarta grunden och gjorde flickan till en verklig harlequins figur i den sorgliga scenen. En motsats till denna trälinna bildade den aflidnes yngsta doter om ungefär 9 år en blygsam skygg ghazâl, som satt för sig sjelf nästan längst i fonden af taflan och i jämn oföränderlig takt slog sitt bröst med sin knutna högra hand och oföränderligt upprepade i klagande låg ton klagoljuden: wâ abâ; härunder flöto sakta tysta tårar ur hennes glänsande ögon och såsom jag ej kunde hålla mig från småskratt då jag såg åt trälinnan kunde jag knappt hålla mig från en tår då jag såg åt denna flicka. Härunder upprepades af alla oupphörligen vefulla klagoljud med än högre än lägre röst: de voro: wâ abâ – wâ ‘ammâ – wâ khâlâ – wâ akhâ – wâ zôgâ allt efter den klagandes släktförhållande till den aflidne.¹⁶⁶ Litet afsides satt hans syster för sig sjelf och upprepade i lägre recitativ ton en extemporerad sång öfver den döde som gick ungefär så: wâ weilî öfver min bror – wâ weilî öfver arabers Sheikh – wâ weilî öfver beduiners och stadsboers herre – wâ hâlâlâ (ett utrop af förundran) öfver den store starke hästlänkarn – wâ hâlâlâ öfver den, hvars like alldrig quinna bar etc.¹⁶⁷ i samma form af klagorop och prisord öfver den hädangågne. Härunder sprungo de äldre männen med quäfda och

tillbakahållna tårar omkring i quinnohopen och skuffade dem ofta rätt barskt undan liket och undan hvarandra och tröstade den ofvannämde lille sonen och förbjödo honom att gråta sägande att tårar ej anstodo en man och ställde i ordning till likets afskaffande och begravande, hvaremot dock de äldre quinnorna satte sig fordrande att det skulle få stå öfver till följande dagen,¹⁶⁸ såsom fallet varit med den och den af gamle hädangångne Sheikher af deras stam då han dött. Detta vägrade dock männen, som mente att det till intet tjente och oaktadt quinnornas häftiga strid häremot, hvari såsom under hela den förra scenen jag tyckte mig finna just de de ifrigaste, som jag under min långa vistelse här lärt mig känna som de lättsinnigaste, hämtades redan kamelerna fram för att transportera liket och de män som skulle gräfvu grafven och i allmänhet agera vid likbegängelsen. En den aflidnes något äldre doter omkring 14 år, som om morgonen före fadrens död begifvit ut på bete med hela fårahjorden var emellertid med den tillbaka kallad och fåren och getterna som sprungo förundrade öfver det förändrade utseendet och det fallna tältet omkring bland de klagande quinnorna bidrogo att öka villervallan. Af hjorden utvaldes nu ett af dess bästa får till slagtt vid den aflidnes graf ✎ och sedan andra nödiga preparatio[n]er voro träffade begåfvu sig 6 af tältens yngste män på lätta olastade kameler af till den öfver en half dag aflägsna begravningsplatsen. De hade anmodat mig att följa dem för att läsa den vanliga Muslimska bönen öfver hans graf.¹⁶⁹ Dessutom hade jag att taga med mig caffè och dess tillbehör för att till den aflidnes heder bereda denne luxus dryck åt de som visade honom den siste ärebetygelsen. Men som jag ingen brådska hade följde jag efter med liket, som lindades in i ett af de täcken, hvari han låg och lastades på ena sidan af en kamel motvägd på andra sidan af en hvetes säck och en gryta och andra för tillfället nödiga behofver. Kamelen, som bar liket grimladdes af den aflidnes syster, som större delen af vägen fortfor att gnola sin improviserade sång af jā ḥalalā öfver den store sheikh som hädangått till sina fäder. Vi mötte på vägen åtskillige beduiner af stammen, som alle kastade sig ned på knäen och böjde pannan i sanden under allehanda utrop af sorg och vemod. Kort före solens nedgång hunno vi begravningsplatsen i en dal kallad 'Äweinid. Det var en väl vald plats, ett äkta ökenlandskap under små sträckningar af de så kallade Ḥarrá bergen, hvars af basalt sten svart glimmande glans bjärt afstack mot den gula sand som matt lyser i dess sänkingar. Dalen och ingången dit som bildas af ett

trängre pass står full af små arta och nu i hvit blom stående ratam buskar och midt genom den går en djupare smal dal liknande bädden af en förtorkad flod och på randen af denna bädd är sjelfva grafplatsen. För öfrigt tyckes det vara ett från äldsta tider i helgd hållet ställe; ty i dess ingångspass, som ligger fullt af nedrullade och störtade mest skiflikt afsöndrade stenblock, fann jag utom klumpsiga figurer af kameler huggna i dessa skifstenar äfven några inscriptioner af gammal skrift; som jag denna gång var lycklig nog få tid att aftäckna.¹⁷⁰ Det var här den aflidne hade fordrat blifva begrafven ibland sine före honom hädangångne bröder och slägt förvandter och sheikher af sin stam, hvilka alle lågo här. Då vi nu på aftonen här anlände funno vi de före oss afgångne unge män hafva grafven färdig och intet vidare återstod än tvätta liket och svepa och lägga det i dess bädd. Här finnes i ofvannämnda torra flodbädd en brunn med godt vatten och derifrån fylldes nu våra medhafda säckar, liket tvättades, hans hufvudhår klipptes och alla öppningar på hans kropp tillstoppades med bomullstappar, höljdes sedan i svepduken, en uppskuren rentvättad storskjorta, en duk lindades om hans hufvud och så sänktes han i den tämmeligen djupa grafven på en underlaggd röd klädeskaftan (gubbé eller gaukhá) och först nu, ehuru rätteligen derförinnan, läste jag öfver honom sedan jag gjort den vanliga bönabletionen, begrafningsbönen bestående af 4 takbírat med deremellan upprepade korta böner.¹⁷¹ Grunden af grafven och dess sidor voro öfverlaggda af stora uppstaplade stens kifvor af de ofvanföre omtalade och dylika lades nu i form af ett tak nära öfver liket och detta tak höljdes med sand och slutligen betäcktes hela grafven med ännu ett dylikt stentak och så var hela akten slut och vi skredo nu till beredandet och slagandet af vårt får vid högt flammade brasor och halfva natten var förgången förr vi hade slut på vår gästning vid den aflidnes graf. Följande morgonen återstod ännu åtskilligt att jämnkas på stenöfverbyggnaden af grafven och solen var högt uppe förr än vi gåfvo oss på återväg. Tillbakakomne till tälten funno vi ännu den aflidnes tält fälldt till jorden och hans familj sittande derpå emottagande oss med nu tyst och klagolös sorg helt olika det sorl och det vilda stoj som de visat vid den aflidnes hädangång. Snart var dock nu tältet åter byggdt och sorgen glömd för dagens och lifvets vanliga göromål; morgondagen gjordes en nomadflyttning och snart var åter allt i sin vanliga gång såsom om ingenting hade passerat. Men så är den friske naturmänniskan här: hennes sorg är för ögonblicket och hennes fröjd

likaså: och båda äro häftiga uppflammande lågor, som snart slockna, och hans sår läkas lätt så de yttre som de inre; ty hans hull är godt och hans sinne är friskt. Sålim, frid öfver hans aska! ha uppehållit oss så att jag ej hunnit säga Dig något öfver mitt eget lif under de 14 dagar jag lefde i hans tält och om de beduiner, bland hvilka jag förlefde min tid. Jag behöfver ock ej länge uppehålla Dig härmed: mitt lefnadssätt var detsamma som i andra beduin tält blott att här den skummande kamelmjölken, som från spenen hämtades mig till morgon och afton dryck, var rikligare än förr och sällan förmådde jag ensam förtära här det dryga mått, som mig hämtades. Min frukost på bröd och min quällsvard på ris beredde jag mig sjelf; men hade många att dela den med. Folket var alldeles besatt på min mat; och från det jag först upptände min eld att bereda den satt mitt tält fullt af barn och män och quinnor för att se på min matlagning och sedan jag fick allt färdigt och började förtära det med egen hand och med möda beredda följde de hvar och en med äkta hundblickar hvarje bit jag stoppade i munnen väntande att jag skulle kasta åt dem äfven en bit. Jag kunde här alldrig till de närvarande göra bismillah invitationen till deltagande i mitt mål; ty jag visste att, hade jag gjort den, de alla utan krus störtat deröfver och förtärt allt förr än jag hunnit smaka deraf en bit. Men för att dock på något sätt tillfyllestgöra den hvarje ätande här åliggande fordran att dela med sig af sitt mål, tog jag till regel att aflägga på min tallrik en portion för min värds lille son om han ock sjelf deraf hade föga fröjd; ty knappt hade gossen fått tallriken i hand förr än de kring sittande föllo deröfver som Harpyer och delade med honom den knappa portion. Så ogärna han såg det, kunde han ej neka dem; han var beduin och son till en för frikostighet frejdad sheikh. De voro ock i andra afseenden mera ohyfsade och oborstade än de beduiner, från hvilka jag kom. De vräkte sig på min matta; stödde sina armbågar och ryggen mot mina säckar och ehuru intet ondt låg deri, såg jag det ogärna emedan jag visste att de hvarje gång lämnade efter sig ett halft eller helt dussin löss, och det var blott med våld och käppen och gräl och skrik, som jag kunde hålla dem på afstånd. Jag har redan antydtt osnyggheten i deras kokkärll, deras trädkärll voro om möjligt än smutsigare; men detta är dock kanske i mer eller mindre grad fallet hos alla beduiner och såsom hos oss ett piphufvud först då får värde när det blir väl inrökt så en skorpa sot sätter sig kring dess kanter, så får ett trädkärll hos beduinen först då värde när efter långt bruk en skorpa af den åtskilliga deri förtärda mat

fäster sig längs dess brädder. Kärnen tvättas i allmänhet aldrig efter deras brukande; blott kopparkärnen, då de nästa gång skola användas, sköljas lätt med en squätt vatten, skuras aldrig och naturligt och vanligt är detta hos dem att, ofta, då jag med sand och vatten tvättade och skurade min kastrull efter dess bruk, de frågade mig hvarföre jag så gjorde och det med den mest naiva oskyldiga förundran. Detta jämnte den stora mängd af folk och besökare, som dock, oakadt alla mina bemödanden deremot, dageligen trängde sig om min patient och mig, gjorde min vistelse här betydligt genantare och obequämare än hos 'Ökbi Hasan. Dock för öfrigt voro de äkte beduiner, goda glade sorglöse varelser, med hvilke man dagen om kunde glamma leka och skämta som med barn och de beständiga flyttningstågen tjenade äfven att ge någon variation åt det annars entoniga lifvet. Emellertid var mitt göra här slut och ehuru modren för den aflidnes barn uppmanade mig att stanna än vidare quar ibland dem låfvande gifta mig med en af sina unga döttrar, uppfordrade jag Saḡar att föra mig till Tebûk. Han gjorde inga svårigheter härtill och den 15 mars begåfvo vi oss på väg i sällskap med en annan ung beduin af stammen, som var bössbeväpnad och af Saḡar förmådd att följa oss såsom sällskap och värn. Jag har redan antydtt att en beduin aldrig gärna går en väg ensam eller blott i sällskap med en ej-beduin, han vill alltid ha följe af åtminstone en hälst af egen slägt. Vi hade emellertid genom våra hvarann-dagsliga flyttnings tåg kommit till slutet af det så [kallade] Hesmé landet till en del deraf kallad alzâwiié efter vinkeln utgörande i sjelfva verket en sned vinkel mellan de högre granit bergen af Alshefâ kedjan och de lägre sandstens [oläsligt] af [oläsligt]rör höljda Alḡarrâ bergen. Det var härifrån vi nu vandrade ut med mitt bagage, lättadt som det var af den tömda matsäcken, hängdt på en kamel. Vår väg gick tillbaka till dödsdalen 'Äweinid'¹⁷² i hvars brunn vi fyllde vår vattensäck och knappt hade vi lämnat denna plats bakom oss förr än vi gjorde halt till natten och beredde vår quällsvard på den sista quarstoden af min ris. Följande dagen fortsatte vi färden öfver ett land kupe-radt af små berg som sträcka sig ut från Alḡarra bergen; men som mina tvänne följeslagare kände sig dugtigt hungrige efter den lätta quällsvarden på ris, funno vi oss snart föranledne göra halt för att bereda vårt morgonmål. Jag beredde mig mitt caffè och som vi hade med oss en säck mjölk och mig ännu återstod litet socker från Kairo, bildade jag mitt mål af ett Europeiskt caffè. Mine följeslagare beredde sig deremot på mitt mjöl deras mest älskade

och alltid på vägar brukade mål af tjockt bakadt half gräddadt bröd stödt och upplödt i smör. Detta sednare måste naturligtvis jag likaså tillsätta ur mitt af vår följeslagare dagen förrut köpta smörföråd och ehuru jag ur min läderbytta hade tömt väl ett skålpund på deras tjocka brödgröt tyckte Saḡar det var för litet och fordrade mera. Häraf uppstod nu först ett litet knabb gräl. Sedan frukosten var förtärd och vi ännu suto vid vår brasa och vårt caffè öppnade Saḡar samtalet, som tystnat efter knabbet, med följande ord: säg mig, ja 'abd almaulā, tänker du rida och lasta min kamel för intet till Tebūk eller tänker du ge den lega? Svar: vid Gud, Saḡar, du vet lika väl som jag de villkor jag gjorde dig, då du först förmådde mig att stanna hos salig Sālim och hvad han och du gingo in på; efter dem ålāge det dig att föra mig fram till Teima, nu fordrar jag blott att komma fram till Tebūk och i sanning jag kan ej annat än förundra mig öfver din fråga: du vet dessutom att jag till min förre reskamrat Hasan erlaggt fulla legan af 3 Turk. guldstycken från Almoeileḡ till Tebūk och jag är ej sinnad erlāgga tvānne legor för samma väg. Saḡar: och denne Ḥasan, hvad gjorde han dig att han förtjente denna lega och den boreida (en sorts lång ylleskjorta) som du gaf honom och löftet om delandet af den ersättning Sālim, Herren hafve barmhertighet med honom, ville gifva dig om han tillfrisknat? Han förde dig en kort väg midt emellan araber, på hvilken intet var att frukta; vi ha här framför oss en väg, på hvilken litet längre fram vi för hvarje steg ha framför oss den röda döden (almaut alahmar)¹⁷³ och jag har ingen lust för ingenting blottställa min kamel och mig sjelf och upplys mig derföre: vill du ge mig samma lega som du gaf Hasan så vill jag våga kuppen och gå med dig, i annat fall lämnar jag dig och ditt bagage här i någon bergsskräfva och skickar Ḥamdān (vår följeslagare) till fots till Tebūk för att derifrån lega en kamel att afhämta dig och beger mig sjelf på min kamel till araber i Alḡarrā, hos hvilka jag har affärer. Jag: hvad Ḥasan beträffar är han en bättre karl än du och förtjenar väl allt hvad jag gifvit honom och mera och gifve Gud jag ej utbytt hans sällskap mot ditt! och han tvekade alldrig att föra mig fram den väg vi nu gå om jag fordrat det och lega ger jag dig platt ej hvarken en eller två guldstycken och har du ej lust att gå framåt med mig så för mig tillbaka till salig Salims tält, der jag i männernes församling skall skaffa mig rätt med dig och finna mig en man som för mig dit jag önskar eller för mig till Ḥasan af hvilken jag lämnades i dina händer eller lämna mig hos några här närboende Araber tills I hämta mig en kamel

från Tebûk. Här väcktes nu Ĥamdân, som hittills varit tyst. Han var en ung man om högst 20 med nobla vackra drag och i allmänhet öppen ynglinga karakter och jag hade ock derföre fattat under min vistelse hos [Sâlim] större vänskap och tycke för honom än för nästan någon annan. Han sade: här äro inga araber i trakten och Ĥasan hvar är han? och hos araber finner du lika litet som hos andre någon som för dig fram för intet. Saķar är dessutom en fattig man, har ej mer än den kamel du rider (lögn! kamelen var af Sâlims hjord) han har legat mig till sin följeslagare för 2 guldstycken (än större lögn!) och du vill väl ej fordra att han för intet skall göra en sådan uppoffring för dig. Gif derföre Saķar den lega du i alla fall måste erlægga åt en annan och han för dig fram till Tebûk; eller om du besluter dig till att sitta i en bergsskräfva med ditt bagage tills jag hämtar kamel från Tebûk, hvem är det som erlägger legan för den? Här inföll Saķar: gå du blott till Tebûk och hämta kamel och ger 'abd almaulâ ej legan så är den på mig, Herren ersätte mig min förlust! Jag svarade: hvad emellan Eder är vet jag ej och angår mig ej: jag vet det åligger Saķar att föra mig till Tebûk och som han rättvisligen ingenting har att fordra af mig vill jag alldeles ej låta tvinga mig af honom till några concessioner alldra minst här på vägen: haden I sagt mig ett ord af allt detta förr än vi gåfvo oss ut från den aflidnes tält, hade jag kunnat ordna mina affärer antingen med Eder eller andre; men der hette det allt efter min önskan på Edra hufvud och Edra ögon och hvad vill allt detta Ert uppförande nu här betyda? ma sha' allah 'âfiîé aleikum¹⁷⁴ (ett uttryck af nöjdt bifall öfver ens handlingar eller ord) hvad I ären kloke! och huru godt Edert råd! jag skulle sitta en dag och en natt ensam öfver i en bergsskräfva och vänta budets tillbakakomst från Tebûk! veten I ej att förste beduin som händelsevis komme denna väg hade rätt att taga mig och mitt bagage. De svarade: vi mente du är en kheyir (det vanliga beduinuttrycket på en braf karl men ursprunglig och ännu förstådd tydlig motsats mot bakhîl girig) och låter visst ej dina reskamrater möda sig för intet; ty ta'ab alħörr herâm (ett beduin ordstäf)¹⁷⁵ och ville derföre ej säga dig något i våra tält; och hvad din fruktan för möjligen här framkommande beduiner beträffar så borgar jag, Saķar, för alle af vår stam Beni 'Atiyâ att de ej röra dig eller din egendom och hvad andre stammar angår, såsom t.ex. här kringstrykande Sherarât, så kan jag hvarken nu eller framdeles på vägen skydda dig emot dem. Vi hade emellertid ungefär sålunda talat ut och som i alla fall detta ej ännu var platsen, der de ville lämna mig

lastades mitt bagage på kamelen och vi gåfvo vidare fram på vår väg. Härvid redo de både upp på kamelen och jag gick till fots och det var lycka att jag ingen lust hade att rida eller ens observerade att de troligen gjorde detta till min förtret: jag hade som ofta annars under mina färder lust att gå till fots och märkte ej förr än längre fram att de hade någon afsigt med att ej bjuda mig rida. Vi gingo så hela förmiddagen; middagen förled och jag började bli något trött så af gången som af den heta dagen; men som jag fann deras afsigt att förarga mig låtsade jag ingenting; gick framför dem på långt håll [med] rask gång utan att växla med dem ett ord. Så fortforo vi tills en god stund efter middagen då vi gingo förbi ett lågt sandstensberg som hvälfde sig ut i form af en korneish och under det sålunda bildade hvalfvet erbjöd en vacker skugga. Sedan de nu troligen sinsemellan under sin tvåmansridt rådgjort med hvarandra om det handlingsätt de vidare borde följa för att förmå mig ge dem pengar, stannade och knäfällde Saḩar här kamelen, afpackade mitt bagage och förklarade det var här han ville lämna mig tills ḩamdān hunne hämta en kamel från Tebûk till min afhämtning. Jag lät honom göra som han behagade och satt mig fullkomligen lugn på en sten och såg derpå. Sedan han afpackat kamelen och släckt sin törst ur vår vattensäck satt han sig till mig på en annan sten och frågade hvad jag beslutit mig till. Jag svarade det jag hade föga annat att säga honom än hvad jag redan under vårt samtal på morgonen hade förklarat honom och detta upprepades nu till större delen åter: jag påstod honom vara pliktig utan vidare fordran uppfylla sitt eget och Sâlims mig gifna löfte att föra mig fram till Tebûk. Han sade jag intet gjort för Sâlim: han hade dött: hade han tillfrisknat genom min medicin skulle all hans egendom och alle hans araber varit åt mig; men nu, hvad hade han eller de haft för nytta af mig? Jag kände väl indelicatessen i hans ord; men svarade blott i vanlige arabiska fraser att hvar och ens slut vore skrifvet på hans panna och hos Herren från början af hans lif och att ingen mensklig hand förmådde uppskjuta eller påskynda det. Emellertid hade man nu nedslagit sina fordringar derhän att jag i Tebûk skulle köpa åt ḩamdān en ny lång skjorta. Jag förklarade att jag förbant mig till platt ingenting och att jag platt intet skulle gifva hvarken den ene eller den andre af dem i synnerhet nu sedan de visat på denna sida och sålunda uppfört sig [mot] mig: jag hade färdats och sällskapat hundratals araber; men alldrig hade något dylikt händt och jag visste ingen af dem tadelade mig och de skulle nu ingalunda hoppas

kunna skrämman [mig] till några löften eller [med] våld försöka få mig lösa på pungen: jag hade säkert i annat fall ej glömt dem då vi hunno fram men detta deras uppförande var ej rätta sättet med mig. Saḳar svarade att jag ingenting skulle frukta: lek amān allah wa moḥammad resōl allah (den vanliga formeln bland beduinerna att försäkra en om lifvet och att han intet har att frukta):¹⁷⁶ vi vilja ej bruka våld med dig: ville vi det, vore det med detta (härvid utdrog han till hälften sitt svärd och hans svarta ögon glänste med en underlig glans i dess gulsprängda hvitor); men jag ser att ingenting står med dig att göras och ingenting af dig att fås och jag vill derföre bege mig på väg dit mina affärer kalla mig. Jag svarade: gör som du behagar; jag fruktar ej ty jag står i Herrens hand och du har handlat med mig som en bawwāk (förrädare; men man måste *känna* icke allenast *veta* hela den fula betydelse beduinen lägger i detta ord) och fruktar hvarken för svärdet eller tungan af en bawwāk; men du är nu min vägvän Ḥasan och jag lämnar hvarken dig eller din kamel förr än du fört mig åter bland folk, bland hvilka jag kan få rätt emot dig och dit du går följer jag dig. Han hade nämligen härunder stigit upp och med sparkningar på sin invid oss knäfällda kamel förmått den att höja sig på sina fötter och just under det jag yttrade de sista orden hade jag under djurets uppstigande kastat mig i dess sadel, derifrån jag nu svarade den af Saḳar mig gjorda frågan hvad jag ville göra med mitt bagage, att jag vill lämna det der det låg kringsspridt under berget och att det såsom jag stod i hans ära och i hans svarsmål. Han knäfällde åter sin kamel med mig och sedan ännu en stund gått förbi med tomt prat och upprepande af hvad redan så många gånger blifvit sagdt, lastade han mitt bagage på djuret, red sjelf upp jämnte Ḥamdān, och vi begåfvo oss framåt på vägen, jag gående till fots. Vi hade så gått kanske en knapp half timme, hvarunder de troligen sinsemellan plägat råd om det handlingsätt de vidare borde följa med mig, då Ḥamdān först nedsteg och bad mig intaga sin bakplats på kamelens skump för att hvila mig från min tröttande fotgång. Jag nekade härtill och försäkrade att jag alldeles ej var trött, såsom ock i sjelfva verket förhållandet var; ty min uppbragta sinnesstämning kom mig att glömma tröttheten. Han upprepade emellertid sin fordran och blef allt enträgnare och jag var lika envis att neka. Saḳar hoppade nu ned och kom till mig bad mig med insinuantaste min rida upp på hans plats. Jag vägrade det och nu börjades ett gräl vida tråkigare än

de förra med uppmaningar å deras sida att jag skulle rida och med torra förnekningar af mig. Det usla i deras nu förändrade handlingssätt uppbragte mig än mera emot dem och jag beslöt inom mig sjelf att ej ge efter nu för deras söta ord lika litet som jag gjort det för deras sura. Men då Saķar besvor mig med alla hos dem heliga eder och gjorde eden af skiljmsässa från sin hustru om jag ej lydde honom och jag nu insåg att fortsatt envishet å min sida blott skulle förlänga det tråkiga grälpladdret, red jag upp på kamelen och Saķar gick vid dess sida och försökte på allt sätt nu göra sig behaglig. Jag låddes ej om honom och lyssnade ej till hans prat: jag genomgick för mig sjelf alla de löjligen lägen, hvori jag i dag kommit med mitt resällskap och dels skrattade dels harmades deröfver. Jag hade under hela tiden varit fullkomligen lugn, ej hyst den minsta känsla eller försagdhet jag hade äfven i värsta fall kunnat bruka mina pistoler, som jag i går för första [gången] tagit fram och laddat under det mina följeslagare hämtade vatten; men jag tyckte dock hela tiden att alltsammans var mera ett spektakel. Å andra sidan visste jag för väl att beduinen ej är att lita, hvarken som vän eller ovän; han är liksom lejonet i fabeln, som länge i sin kula lefde med en man i det bästa och vänskapligaste förhållande; men då det sedan en gång under dess smekningar såg en blodsdropp spricka fram ur sin väns arm, väcktes dess blodtörst, han sönderslet sin vän och drack hans blod. Så äfven beduinen. Du kan länge lefva med honom på bästa fot och bli öfvertygad om att ingenting mera skall kunna förändra det goda förhållande, hvori I stån till hvarandra; men händelsevis väckes hans hat, hans afund, hans penningebegär eller någon annan af de känslor som utgöra skuggsidan af hans natur, otyglad som den är af en tillkämpad karakter, och från ett ögonblick till ett annat är han förändrad och ej mera den vän du hittills trott honom. Emellertid var nu solen nära sin nedgång och som vi hade hunnit slutet af det mera kuperade landet och nu hade att gå öfver den stora slätt, hvarpå Tebûk ligger, funno vi rådligt här, så länge vi ännu voro i skygd af höjder, göra vår eld till beredandet af quällsvarden och sedan solen gått ned och mörker laggt sig öfver trakten skära öfver slätten för att ej bli sedde af folk, som ofta ströfva här omkring af olika stammar för att snappa upp byte. Detta är fallet med alla städer i öknen; som en tjuf måste man smyga sig i dem och som en tjuf ut från dem alldrig gärna någon annan tid än under mö[r]kret; ty utan tillfälliga möten af ärligt folk, som i angelägenheter varit i staden; men hvilka man dock alldrig kan möta

om de äro af ovän stam utan att den ena plundrar den andra, så måste man än mer *frukta* möten af kringflygande ghazu tåg, som antingen bege sig ut på plundring (judawwirona rizk)¹⁷⁷ eller återvända derifrån och för sådana män, som tvungne till stor del af hungren ströfva i tal af 3–4–6 män omkring och gömma sig i trakten af en stad under något berg eller i någon håla och ligga der och vänta på hvad Herren behagar sända i deras händer. Vår quällsvard blev förtärd och vårt caffè druckit utan något sorts gräl nej! fastmera under mine följeslagares bemödanden att ställa sig in hos mig och komma mig att glömma hvad som under dagen passerat emellan oss, och sedan jag nu hoppackat mina fulleligen tömda matsäckspåsor, begåfvo vi oss åter på väg just i den sista glansen af den slocknande aftonrodnaden motspelad på östra horisonten af den egna underliga färgprakt, som i synnerhet i öknen utmärker en ned [*sic*] solnedgång. Mina följeslagare hade undersökt sina vapen, den ene sin bössa, den andre sitt svärd och gingo nu både till fots framför mig och kamelen, som jag red, anmodadade [*sic*] mig att följa dem tätt i spåren och drifva på öket och ej tala eller låta höra af mig ett ljud. Äfven jag hade undersökt mina pistoler, hvarom dock mine följeslagare intet visste, och gingo vi i den tysta natten vår tysta gång; ty kamelens steg äro så lätta och så gungande att de ej höras. Vi kommo genom en öppen buskbeväxt dal snart ut på slätten jämn och steril och mine följeslagare gingo sakta hviskande med hvarandra och lyssnande till hvarje tillfälligt ljud; än läggande örat till marken än fällande sig på knäen än pekande hit och dit åt hvarandra på en sten, på en buske eller förtorkad trädstam, som under nattens fantasmagoriska halfmörker antog i deras ögon bilden af en man. Vi sågo redan staden på afstånd såsom en svart något upphöjd punkt då ett nära till oss varseblifvet föremål tycktes taga hela deras uppmärksamhet i anspråk. De ställde sig båda på sina knän, Hamdân sträckte sin bössa deremot och Saçar hade handen på svärdfästet; och så blefvo de lång stund orörlige vinkande åt mig att hålla ned min kamel. Jag hade märkt det och ställt mig i ordning. Jag hade nämligen en liten rulla af 10 ducater insydd i en safiansbit och deromkring ett hänge af fin silkessnodd, som jag alltid bar på mig och vid dylika tillfällen som nu upphängde kring scrotum i hopp om att, i händelse af plundring, undgå att bli undersökt på denna plats af min kropp. Denna lilla rulla hade jag nu upphängt på dess plats; tagit mina pistoler i handen och hoppat ned från kamelen för att delta i den strid jag väntade förestod oss. Men det

AL-NAFŪDS SANDDYNER FOTOGRAFERADE AV GERTRUDE BELL 1914.

fruktade föremålet rörde sig ej och en undersökning på närmare håll försäkrade Hamdån att det var en sten. Vi talade nu med hög röst, ty all fara var förbi, vi hade, blott ungefär $\frac{1}{4}$ timma till staden och kommo ock deran kort före midnatten. Oaktadt den opassliga tiden gästades vi af vår värd här med caffè och mugallalá. Tebûk är en liten af omkring 100 små lerhus bestående stad, som har sitt bestånd blott af och för den Syriska pilgrimskarawanen. Här finnes ett litet kastell med en garnizon af 7 (säger sju) män, hvars göra är året om att göra ingenting blott hålla ögat på den proviant, som magazineras här för karawanens behof. Kastellets befälhafvare af en särskild stam Kosheiri, hvaraf från Sultan Selims tid alltid tagits folk till garnizon i alla dessa fästningar, har för öfrigt intet att säga och befalla öfver staden och dess folk, som lefva på sina små trädgårdar och på hvad de genom dem och annat kunna förtjena på pilgrimerne vid deras tåg till och återtåg från Mekka och på småhandel med Beduinerne. De kunde vara mera välmående; ty i deras jord finnes vatten till öfverflöd och hvar helst man [gräver] 2 till 3 famnar djupt finner man det; men det är dem kärare att dagen om lefva på allehanda gräs- och örtslag, som de samla i närmaste öken och förtära antingen råa eller kokade i vatten med salt och sofva i fred dess emellan och göra sitt aftonmål på litet bröd och dadlar, än att arbeta och möda sig med vattens upphalande och trädgårdars anläggande. En annan sysselsättning som upptager dem är att på lägerplatsen af pilgrims karawanen omkring deras stad söka och fnuska efter hvad händelsevis pilgrimerne varit olycklige förlora eller glömma, och ehuru ungefär två månader förgått efter pilgrimernes genomtåg här vid min ankomst, såg jag dageligen under min vistelse här åtskillige män dagen igenom gå omkring på platsen och fnuska. Flere äro ock lycklige att finna en större eller mindre penning, någre säges stundom ha funnit större summor af 10–20 ända till 80–100 guldstycken och ehuru de borde inse att det icke är af sådan tillfällig håfva som menniskan lefver, är det dock deras käraste vinst och det, hvarpå de kunna öda sin tid. Men det är icke allenast efter pilgrimskarawanen som de göra fynd de skola äfven understundom under gräfningar i jorden finna fynd från äldre tider. Man berättade mig att man understundom finner lerkrukor mestadels toma och en gång hade en man funnit i en dylik tror jag 80 guldstycken af kufisk prägel och ett och annat dylikt skall ännu ofta finnas af någon, som t.ex. gräfver upp jord till förfärdigande af tegel. Oaktadt alla mina efterfrågningar kunde jag dock aldrig få se något af dessa

mynt. I alla fall är hela denna trakt en i äldre tider mera bebodd och odlad än nu. Halfannan dagsresa härifrån åt Norr finnas lämningar af en gammal stad kallad nu alkarayá och på några timmars afstånd från staden längs bergen skola finnas här och der lämningar af dels byar dels enstaka byggnader: af de förra äfven de som sägas quarstoden af den gamla staden Tebûk. Jag kunde komma hvarken hit eller dit så otroligt ock detta säkert synes Dig; men sådant är tillståndet af staden och dess omtrakter att sällan dess män tordas sig derutom och då deras quinnor gå att hämta ved till bränsle och gräs till föda bege de sig alltid ut i sina trasigaste kläder och frukta äfven så att bli blottade af händelsevis mötande beduiner. Kort före min ankomst hade tvänne af kassellets garnizon, tvänne unge män som gåfvo sig ut några stenkast från staden för att söka ved, blifvit öfverrumplade af någre Sherarât beduiner och utblottade till platt nakne. Dageligen försökte jag förmå någon af stadsboarne att följa mig till det gamla Tebûk; men förgäfvdes; de fruktade beduinerne, ehuru nu inga af dem voro lägrade på nära håll, och då jag skratade öfver dem och deras fruktan, sade de kort om godt: hađsi aldynja.¹⁷⁸ Jag hade väl med pengar kunnat förmå dem att gå med mig; men när man reser som jag får man ej visa sig ha pengar för något dylikt. Så var jag anvisad att hålla mig inom den trånga stadens gränsor. De första dagarna af vistelsen i en stad för den som kommer från öknen, ha sitt behag. Man får släcka sin törst i fulla klunkar; man får tvätta sig sjelf och sina kläder, får i ett om ock dåligt dörrförsedt hus vara litet ensam och för sig sjelf; men snart ledsnar man på den lilla stadens spetsborgar lif och på de trånga husen och man börjar åter längta ut till öknen. Detta är åtminstone alltid fallet med mig här och om jag första dagen efter min ankomst här vägrade min värds anbud att med en stadsbo härifrån bege mig genast till antingen första eller andra närmaste pilgrimsstation härifrån, för att komma närmare Teima och finna någon beduin att föra mig dit och detta blott för att få dricka vatten och tvätta mig och mina kläder, så hade jag efter 4–5 dagar att ångra mig öfver min vägran. Men det var dock att blottställa sig för mycket att ge sig å väg med en stadsbo, som i intet fall kan skydda mot någon beduin af hvilken stam som helst – ehuru min värds uttryck här är fullkomligen: hvad skyddar mot beduinerne om ej öfvermagt? – och det var på sätt och vis vågadt att bege sig till Akhdar eller Almuađsdsam, der i alla fall ej finnes annat än en ensam stående fästning och der ensam med dess garnizon ligga öfver kanske en månad eller

mer förr än jag funne en ledsagare till Teima. Dessutom hade man försäkrat mig att dageligen inträffade beduiner i Tebük, antingen sådane som från de närmast boende Beni 'Atiyá komma ned för att sälja här smör och mjölk och slagtdjur, eller ghazu tåg, som oupphörligen svaja här omkring och att jag sålunda på ett eller annat alltid snart kunde finna mig en följeslagare att föra mig framåt på min väg. Dessutom förefann jag här en gammal bekant från Ma'ân, en gammal halt Hebron bo med långt grått skägg, från långa tider bosatt i Ma'ân och med handelsartiklar strykande omkring i dessa trakter från stad till stad och från araber till araber. Han var jämnte en följeslagare från Ma'ân här ankommen två dagar före mig och ehuru en gubbe med elakt lynne, hvarför den halte är känd åtminstone här, rik på sagor och skrattord och särdeles pratsam om ock mest i tråkiga saker från sin religion och sin prophets historia. Med honom och hans sällskapare bildade jag ett kotteri och vi kokade och åto och lefde tillsammans och ehuru han ofta plågade mig att med dålig läsning föreläsa mig historier ur min 1001 natt och tråkiga saker från sin prophets lefverne ✕ hvarunder tårar quäfde hans röst, så tjente han dock att förkorta mig de långa och tråkiga dagarne. Af Kassellets folk hade jag föga sällskap: de voro alle tråkige Syrier från Damascus. Sjelfve stadsboerne äro ett beskedligt välvilligt folk och efter förmåga gästfritt; men som redan antydt högst lättjefullt och trögt att företa sig något att förbättra sitt fattiga tillstånd. De äro till stor del af syriskt ursprung, såsom deras ansigtstypus utvisar i synnerhet den af deras quinnor; men man finner ock den arabiska typen hos flere af dem. De förege att de härstamma från en beduin stam Beni Ka'ab, hvaraf ännu spår skola finnas och lämningar, spridda bland andra stammar, ehuru jag annorstädes ej hört talas om den. Nu kalla de sig Håmeidåt och äro half beduiner och half stadsboer. Jag har ingenstädes sett äktenskaps banden så lösa som här. Som här tvärt emot hvad giltigt är i hela Islamverlden med undantag till en del af beduinerne, gäller som regel att ge sinsemellan sina döttrar till äkta utan någon brudskatt och utan betalning, bindas de ej af fruktan för förlorade och bortkastade pengar, hvilket araben i allmänhet anser som den största olycka och det största straff, och förskjuta och skilja derföre sina hustrur vid första tillfälle de ledsna vid dem och quinnorna å sin sida likaledes;¹⁷⁹ vid första träta, vid första tillfälle de äro misslåtna med sina nye män, lämna de deras hus och bege sig tillbaka till sina fäders eller slägingars, der de förr lefvat. Dageligen tilldraga sig ock sådana

skiljnader och sådana äkten skap och man kan nästan säga, stadens quinnor göra turen om hos stadens [män] och få försöka dem alle. Jag såg här unge skägglöse gossar om 16–17 år vara fäder för barn, hvilkas mödrar voro knappt fullmogne flickor. Dessa förhållanden äro i allmänhet de, hvarom hela deras lif och deras bemödanden gå och man arbetar i hemlighet att återlocka en bortsprungnen hustru och en förskjuten hustru bemödar sig med hemliga konster att återvinna den mans hjerta, som förskjutit henne och göra honom den nya hustrun obehaglig och huru många talismän i denna mening hade jag här att skrifuva i denna mening! Och med allt detta råder här ett pass toffel valde vida mer autokratiskt och oinskränkt än hos oss. Men det oaktadt finner jag dem lika lycklige i sina förhållanden, som vi i våra och skulle en räkning kunna anställas så tror knappt i Orienten så många olyckliga äkten-skap skulle kunna räknas som i Occidenten och hvad barnens uppfostran beträffar som man alltid framkastat mot de Orientaliska går-an äktenskapen, så, efter hvad jag sett och förstått, tvekar jag ett ögonblick ej att påstå det Orientens barn i allmänhet äro vida bättre uppfostrade och vida mer välar-tade än våra ända till ungefär deras 12–15 år h.e. då skolans bildning börjar verka på barnen och från barn ombilda dem till ynglingar. Härifrån och framåt vägrar jag alldrig att ge företrädet åt vår uppfostran; men dittills ej. I orienten finnas egentligen inga ynglingar; de träda för att så säga ur barn-skorna in i manskorna, gifta sig vid 15–18–20 års ålder bli fäder för barn och gubbar utan att någonsin ha lefvat i en ynglings villor eller smakat fröjderna och sorgerna af hans vanligen excentriska och kantiga lif. Men för att återkomma till Tebûk, der jag redan hade förlevat ett dussin af dagar, hvarje dag väntande att beduiner skulle infinna sig, som kunde föra mig till Teima. Men icke allenast för resans skull väntade jag på dem, jag såsom alle andre önskade dem hit för lifsförnödenheters skull. I staden nämligen stod intet annat att fås än hvete och ris – mjölk, smör och kött nästan platt ej. Dessa tre artiklar väntades från de närboende beduinerne, som ock före min ankomst hit sades dageligen hafva hitkommit med dessa förnödenheter; nu hade 15 dagar gått förbi och ingen enda hade visat sig. Anvisade som vi sålunda voro på den magra kosten af bröd och ris, soflade blott högst litet af våra ringa rester af smör, ökade detta vårt dåliga humör och vi suto dagen om, den halte gubben, hans kamrat och jag och uttömde vår förargelse öfver den fattiga och ledsamma staden. Han hade dessutom att förarga sig deröfver att han

ingen afsättning hade på sina varor: han var hitkommen från Maʿân, hade erlaggt dryg kammellega och nu satt han här och åt och drack på egen pung och ingenting kom in; men, slöt han alltid, det är Herrens skickelse (tedbîr) och detta var så skrifvet på min panna och försigtighet och mensklig beräkning hjälper ej emot ödet etc. af dylika phraser, som alltid voro amen på en lång predikan, hvars ingång språk var ja rasôl allah dåket hîlati fa adrikni.¹⁸⁰ Men det var ej utan all orsak vi hade att klaga, åtminstone jag kände min hälsa lida af den magra födan, som väl låter med all smak förtära sig och smältes på en resa, men nu under ett oupphörligt stillaliggande stadslif, lade sig tungt i magen också hade jag här en dag ett anfall af svindel, som verkligen skrämde mig. Den var troligen en följd af i rörelse komna hämorrhoider och en i oordning kommen lefverfunction, hvaraf hvar och en i mer eller mindre grad här lider; men förgick åter efter två dagars medicinerande. Så hade vi ett tyst tråkigt magert lif här 18 dagar då plötsligt en händelse gaf lif och rörelse i staden. Söndagen den 2 April en dimmig tjockluftig dag här låg jag om morgonen och afväntade verkan af en intagen portion Engelskt salt, då jag oförmodadt hörde ett bösskott; och som detta ej är särdeles ovanadt [h]är, brydde jag mig ej vidare der om. Då sedan verkan af medicinen tvang mig att stiga upp och gå ut såg [jag] stadens alla quinnor stå med förundrade miner på en stor sophög vid stadens port och då jag nu började fråga om orsaken dertill förnam jag följande historia: kastellets Emir hade om morgonen stigit upp på det öfversta taket af sitt kastell för att se på vädret och trakten och hade bemärkt en lös sadlad oberiden kamel springa omkring på den öppna slätten och anade häraf oråd: gjorde stadsboerne uppmärksame härpå och de uppgjorde följande gissning: ett ghazu tåg Sherarât vore hitkommet, hade afstigit af sina kameler för att taga stadsboernes här på bete gående fårahjord och denna kamel som de nu sågo hade satt till att fly åt staden och hela tåget vore på ryggen af den. Denna gissning öfvergick hos det snabbtankiga folket till visshet. Fienden hade gjort anfallet (ghâr, ghárâ) och dem ålåg nu att ge sig ut för att drifva dem tillbaka (fazʿ) alle skyndade att ta sina vapen, bössa dolk, svärd, hvad hvar och en hade och gåfvo sig ut. Främst framför andre hann en frigifven här bosatt slaf, beväpnad med bössa och då han kom ut på fältet och närmade sig den ofvannämnda flyende kamelen, såg han en tätt bakom den i dess spår följande man. Denne man, en beduin, skall nu efter slafvens utsago, hafva tilltalat honom på Sherâri dialekt

med följande ord: kasta af dig dina kläder du fäderfördömde (shallakh hudûmek ja mal'ûn alwâlidein)¹⁸¹ eller jag skjuter dig: och härvid skall han riktat sin bössa mot den tilltalade slafven. Men slafven var snabbare, riktade sin bössa, knäppte af och hans motståndare föll och rullade sig i en ström af blod i sanden. Slafven sprang nu till sitt fällda offer, följd af åtskillige stadsboer som emellertid upphunnit honom, skådade på det och igenkände deri just den man, som först hade köpt honom som slaf, uppfostrat honom i sitt tält och sedan sålt honom till en man i Tebûk, som förklarar honom fri. Uppskrämda som de emellertid voro för de bakom förmodade fiender och tafatta och rådlösa sedan nu det första skottet och dess följd afkylt den första hastiga obetänkta bärsärksgång, hvori de först störtat ut, sprungo de nu alle tillbaka till staden och lämnade den fällda mannen i hans blod. Han var nu känd af alle han var hela stadens vän och af alle ärad som en kheyar: hans namn var Abo qsi'b af stammen Beni 'atiyá, just den närmaste brödrastam till Tebûk; ty hvar och en stad här har sina så kallade bröder bland beduinerne, som skaffa dess folk rätt i deras förhållanden och angelägenheter med dem. Man började emellertid besinna sig: de fruktade fienderne som skulle följa visade sig ej, man hade dödat Abu di'b en af stadens bröder och hvarföre? var han död? eller lefde han än? man borde i alla fall hämta honom till staden och sedan den blesserade fått ligga öfver en timma i sitt blod i sanden, fann man en kamel och hämtade honom till staden då han just stod i sin sista dödskamp. Han sparkade med föttren och svängde med armarne och vred sig från en sida till den andra utan att yttra ett ljud utom dåfva stänkningar och man hade knappt hunnit lägga honom på en bädd bredd på jordgålfvet af en stuga, så uppgaf han sista andedrägten. Kulan hade träffat honom invid bröstvärtan på högra sidan och genom lungan gått ut från ryggsidan. Han var död och med honom stod intet annat att företagas än hans begrafning, hvilken ock genast verkställdes; men huru stodo de onda följderna att undvikas; det var blod mellan staden och dess första och förnämsta brödra beduiner och blod är ingen sak att leka med. Staden hade flere af dess män på en resa till Damascus och de borde just nu vara på återtåg hem; de kunde uppsnappas af beduinerne och plundras och en af dem dödas tilblod [*sic*] vedergällning för Abu di'b. Det samma var fallet med stadens unge älskade Sheikh som två dagar före min ankomst hit begifvit ut till Beli beduinerne och äfven dessa dagar återväntades. Dessutom befunno sig flere af stadens män just hos Beni

‘aṭiyá och en af dem i tältet af den dödades bror. Hvar och en af desse hade man att frukta för att underrätta dem om hvad tilldragit sig förr än underrättelsen derom kom till beduinerne; ty hvar och en kunde strafflöst dödas. Man var nämligen öfvertygad derom att beduinerne ej skulle vara belätne med sjelfve banemannen; ty Abu di’b var en ansedd man och den sednare, om ock frigifven, kunde ej med sitt lif ersätta den dödades och lika öfvertygad var man att beduinerne ej skulle sätta tro till Neger[n]s ord att den dödade först riktat sin bössa mot honom. Detta troddes ock egentligen af ingen hvarken beduin eller stadsbo, fastmera sades att Abu di’b skall anmodat, med vänliga ord och med uppgifvande af sitt namn Neger[n] att ej lossa sitt skott; men Orientalern i allmänhet är ohejdlig och i synnerhet Neger[n] i sin första ifver och beräknar och betänker alldrig följderna och just derföre så fruktansvärd, får man den första bärksärkshettan att svalna ledes han såsom hans stora ofta obändiga kamel af minsta barn. Man började göra sina beräkningar om hvad beduinerne skulle företaga: de kunde komma i mängd ned till staden belägra eröfra och plundra den; dock det ansågo blott de räddaste, bland hvilke den halte gubben, för troligt: de kunde i små partier ströfva omkring i närmaste omtrakt och förhindra folket ge sig ut efter ved och gå i vall med fåren: de kunde om natten smyga sig kring staden med bössor och vapen och lura på hvem de skulle döda etc. etc. Men hvad var nu att göra? Man förundrade sig öfver Herrens och ödets förunderliga kast, det var ett af ṭawâih Allah tre gånger hade den dödade under innevarande vinter vändt om från tre särskilda ghazu tåg, tre gånger, då han vid sitt tält skulle rida sin kamel till detta tåg, hade dess bukhjol brustit; han hade dock begifvit sig på väg följt tåget nära dess slut; men fått en nyck äfven nu att vända om förr än ännu något anfall blifvit gjordt på fiender, begifvit sig tillbaka hunnit slätten af Tebûk, stigit ned från sin kamel för att deltaga i ett mål och en dryck med Tebûks vallherde, då hans löse kamel sätter till att fly och han att följa den och möter Neger[n] och dödas af honom och han är den som köpt och fostrat honom hans ḥabbâb: hvem skulle i allt detta kunna neka Guds finger och såsom Herren sålunda hade verkställt sitt beslut med Abu di’b, så hade de ock ej annat att göra än tåligt afvänta Hans tedbîr till biläggande af sakens möjligen alfvarliga följder. Dock menniskan må prata så mycket hon vill om Herren och Hans beslut: är Han al mudabbir, såsom här nu alla munnar sade, så är menniskan al muddar bihi¹⁸² och äfven den trögaste och med kallaste apathie

begåfvade Orientaler fattar nåd och beslut och företager sig något för att undgå ledsamma följder af en obetänksam handling. Så äfven folket här: kassellets garnizon fingo fram sina bössor och pistoler och försökte dem; stadsboerne uppbyggde en förfallen mur kring deras stad och uppställde dess port som långa tider legat kullfälld och den halte gubben!! han som alltid hade ett ordstäf om ödet och beskyllde mig för fritänkeri då jag sade att, om ock det var Herren, som fört honom till Tebûk från Ma'ân, så var det dock med sina egna händer och fötter som han klifvit upp på kamelens rygg och om han det ej gjort, sute han ännu hos sin gumma i Ma'ân och åte kött och mjölk, den halte gubben! han förde största delen af sina varor från sin boda upp i kastellet och då jag härvid påminte honom alhadsar ma janfa' fi lqadar mente han att det ej gällde i dylika saker,¹⁸³ som nu var fråga om. Man hade för öfrigt fattat beslutet att, då det ofvannämnda ghazu tåget skulle återvända och troligen vika in i staden, man i samråd med dess förnämste män skulle försöka bilägga saken i godo h.e. förmå den dödades släktingar att antaga af staden 'atâ eller diiê för den dödade, såsom vid ett nyligen inträffadt dylikt fall skett då en man af samma stam blifvit döds skjuten af en annan i Tebûk bosatt frigifven Neger. Det herrskade i allmänhet stor fruktan i staden och så snart solen gått ned tordes ingen gärna utom stadsporten ned till den invid liggande källan och dess bassiner, ja knappt utom sin port och den halte gubben med sitt långa gråskägg lät sin lampa oljad med smör brinna natten om. Som jag ej dröjde mer än två dagar i staden efter den olyckliga händelsen fick jag ej bestämdt veta huru allt slutades; men hörde längre fram att beduinerne troligen ja med all visshet skulle taga 'atâ, så mycket mer som den dödade ingen familj hade, hvarken hustru eller barn, blott en bror, som tvifvelsutan skulle låta försona sig. Stadens Sheikh en ung vacker man med rätt attiska seder hade emellertid lyckligen kommit hem till staden andra dagen efter tilldragelsen och som han hade med sig utom andre äfven tvänne män af Belî beduinerne, af hvilka i synnerhet den ene var känd som en den ypperste och pålitligaste man hade jag och min värd, rätt en duglig man, genast vid deras ankomst hängt oss vid honom (hans namn var 'Aqîl) att föra mig fram till Teima. Som han sjelf ingen kamel hade med sig och hans kamrat blott en, som dessutom härifrån skulle lastas med kläder och allehanda annat för att föras till deras beduiner så hade vi något svårigheter, men allt jämnkades slutligen och sedan jag härifrån försett mig med ny matsäck och annat

som stod att fås gåfvo vi oss ut från Tebûk den 5 April på eftermiddagen i en ڪ tjock ogenomskådlig luft, i hvilken vi ej behöfde frukta att bli varnade af möjligen mötande män. Vi voro 4, utom de tvänne beduinerne och jag äfven en ung beduin af den fattiga Sherâri stammen Alsuweifli, hvilka begagnas såsom tjenare vid kastellen på pilgrimsvägen här; men ingen af dem hade vapen och vår väg var ingalunda säker; men alsatr 'alâ llah.¹⁸⁴ Vi veko genast af till höger från den stora pilgrimsvägen och kommo följande dagen in på en väg kallad darb albakrá gående paralel med den förstnämnda i dalar af de sista sluttningar af Alharrá bergen. Vi skulle nämligen icke gå gerad på Teima; vi måste först bege oss till 'Akîls araber för att derifrån ta oss kamel och sedan skära öfver till Teima. Som vår nu medhafda kamel var starkt lastad och jag måste tura att rida med 'Akîl, som var föga van att gå till fots, fick jag låf att spatsera större delen af vägen. Detta är i sjelfva verket föga mer tröttande än att rida en kamel, och jag föredrar det oftast, men mina fötter stå ej bi. Jag går helst barfota, men det låter ej allestädes göra sig, man går på steniga bergiga vägar eller på sandjord, hvarpå man i hvarje steg trampar i törne och taggar: så nödgas ha något på mina fötter; men skor ha olägenheten att ta sand och denna ligger och gnagar på fötrens sår. Dessutom vet jag ej huru det är, men jag har alldrig några dugliga skoplagg i öknen; de äro alltid utslitna och fulla af hål och strumpor har jag nästan alldrig burit i Orienten. Så har jag ock ständigt såriga fötter, som besvära mig. Så äfven nu på denna väg. Lyckligtvis var den dock ej lång. Vi gingo en dag på denna väg, som före Sultan Selîm, skall tjenat pilgrimerne till väg till Mekka och veko följande dagen derifrån af till höger och stego upp på Alharrá bergen. Dessa bestå af röd sandsten, men ligga öfverallt höljda med ett så tjockt lager af rös af små svarta porösa lättvigtiga stenar liknande slagget af en smed ugn, att den egentliga grunden blott här och der skiner fram. Detta land Alharrá sträcker sig ut från Shefâ bergen ungefär på jämbredd med Almoeileh och går i NO eller ONO till slätten af Tebûk, härifrån dra sig bergen paralela med pilgrimsvägen nära nog i SO ned åt mot Higr l. Medain Şâlih och dess Södra gräns utgöres till större delen af en dal kallad Wâdi Negd som går mellan Alwegh och den nära invid Higr belägna staden Al'elâ. Detta land tillhör egentligen Beli beduinerna och är i inre delen rik på stora goda betes marker, som i synnerhet detta år stodo i rikaste gröda. Men förr än vi hunno ned på dessa marker hade vi att gå öfver de bedröfligaste steri-

laste bergsslätter höljda med de ofvan nämnde svarta stenarne. Här höja sig kägelformiga enstaka berg och rundt omkring ligger liksom ett regn af dessa stenar strödda på längre eller kortare afstånd och intet land har sett mig så vulcaniskt ut som detta. Den 8 April stego vi ned åt det inre landet af Alharrá, den Södra delen deraf som utgöres af en stor slätt nuföd land, kalladt Algaw och här gingo vi verkligen rika betesmarker; här skulle ock araberne vara lägrade; men som mine följeslagare omkring 8 dagar varit skiljde från sina hemtält och deras araber under denna tid gjort flyttningståg visste vi ej hvar vi skulle söka dem. Vi hade intet annat att göra än beduinen i dylika fall alltid gör, söka spåren af vallhjordarne och efter dem söka sig fram till hemmet. Denna spårskrift och dess tolkning är af högsta vigt i öknen: på den söka araberne sina hem då de komma från en resa; på den veta de undvika sina fiender eller förfölja dem; på den söka de upp förkomna ök af sina hjordar; med ett ord de få meningar ur dessa hieroglypher, som ingen annan [än] de kunna utleta. Två af vårt följe ströfvade nu omkring för att söka spår, då de händelsevis på afstånd framför oss sågo folk och kameler och ropade genast åt oss att knäfälla kamelen. Det är alltid första manövrén då man varseblir mötande som man fruktar. Kamelen var snart knäfälld och vi lågo nu alle längs jorden och betraktade de misstänkte fienderne. Beduinernes syn är alltid ovanligt skarp på afstånd och det är ofta otroligt huru långt den går. Som jag är närsynt kan jag ej anställa någon jämnförelse med mig sjelf; men de se ett föremål ofta ½ timma förr än jag kan varsna det minsta. Deremot är deras syn på nära håll så mycket dåligare och det finnes knappt en fullvuxen man eller quinna som ej utan största svårighet och bemödande ser träda tråden i ögat på en medelfin synål. Lika skarp är deras lukt och de känna väl 5 minuter före mig t.ex. lukten af en eld. Deremot är deras hörsel ej öfver vanlig och jag hör oftare ljud före dem och bestämdare hållet, hvarfrån de komma. De betraktade nu föremålet, som satte oss i fruktan under det jag gjorde min vanliga manövre att försäkra min reservkassa och mina pistoler: de sågo en mängd af två ridna (muraddafât) kameler;¹⁸⁵ detta tydde på ghazu tåg, hvarvid oftast två rida en kamel. Men kort härpå märkte de ojämnheter i sanden partier, som voro högre och partier, som voro lägre; detta tydde på hjordar af kameler och hjordar af fårboskap och i sådant fall var det uppenbarligen Araber på ett flyttningståg och troligen just de araber vi sökte. Denna förmodan öfvergick snart till öfvertygelse; vi läto vår kamel stiga upp

och fortsatte vår väg och efter en knapp halftimma hade vi hunnit araberne, som just nu hade stannat och börjat slå upp sina tält. De voro ock de vi sökte, Beli araber af den kända stammen Ibn Shâmâ. De hade förr varit en mäktig stam rik på kameler och hästar, men förr åras hade Hegâjâ beduiner från sina hem på Shera' bergen vid Alṭafilé kommit hit ned på ett ströftåg och från betesmarken bortstulit deras kameler och hästar och hvad de nu hade, var, såsom de sjelfve sade, blott sammanrafsadt skräp, hopplundradt från Sherârât och Hœiṭât stammar. Emellertid voro deras kamelhjordar ingalunda obetydliga och af denna vårs goda bete här voro de fetare och vackrare än jag sett i de trakter derifrån jag kom. Emellertid skulle vi nu dröja några dagar här öfver för att få underrättelser om vägarnes beskaffenhet. Vi hade att göra en farlig väg öfver till Teima; det är för att så säga en stråtväg för alla ghazu tåg; här ströfvä Hœiṭât från 'Aḳaba, från Syrien och från Tehamá, här gå Teyahâ fram på deras tåg mot 'Eneze stammar och de sistnämnde på deras tåg mot Sherârât och vice versa och dessutom visste vi tvänne skaror passerat framåt här, den ena af Hœiṭât den andra af Foḳarâ och förr än de voro tillbaka var det ej rådligt för oss att bege oss å väg. Vi fingo dock ej ligga stilla; tredje dagen var att göra ett flyttningståg af några timmars marsh. Vi gingo öfver en stor betesmark stående liksom en vår vackraste äng i grönska med en sorts krassa växt kallad här alhârrâ eller rishâd och voro just färdige att på andra sidan af den stanna våra kameler för att bygga tälten, då vi, som voro de främste af tåget, hörde ett skott bland de efterblefne och omedelbart här efter det karakteristiska i oföränderlig takt och oföränderlig sorglig entonig melodie oafbrutet fortsatte quinno klagoskriet. Alle Sheikher och stammens förnämste män befunno sig bland oss främst ankomne och som de genast förstodo hvad det gällde, lämnade de alle sina kameler och skyndade tillbaka. 'Aḳîl kom andtruten till mig och sade: gif mig dina pistoler. Detta vägrade dock jag under förevändning att de voro oladdade, såsom ock fallet var; ty vi hade under det glada mötet med Araberna lossat alla fyra piporna. Jag begagnade emellertid tillfället att fråga hvad var å färde, om fiender voro bakom oss och gjort anfall? Nej, svarade han, det är inga fiender, det är gräl och slagsmål (ḥaushé) mellan araberne sinsemellan och härmed fick han ett af tältstödjarne, en tjock lång stör och satt till att springa tillbaka. Så hade äfven alle andre gjort, så quinnor som män och jag stod här alldeles ensam med en ung hustru, främmande på sätt och vis som jag, hos desse beduiner.

Jag förstod platt intet af hvad som föregick och den unga hustrun visste här af föga mer; vi tyckte dock säkert att män blifvit dödade och att det ingen lek var. Häre stärktes vi ännu mer af ett skott till som lossades och af quinnornas allt fortfarande klago sång liknande den de höja vid en döendes läger. Emellertid satte jag mig att ladda mina pistoler för att äfven som alle andra bege mig tillbaka och se på hvad föregick. Jag hade knappt hunnit göra det och bege mig på väg förr än återkommande män underrättade mig att allt var slut och att lyckligtvis ingen dött, ehuru flere voro sårade. Det var dock ännu omöjligt för mig att få höra början och tillgången af affären, först efter flera dagar kunde jag genom mina frågor få reda på ungefär följande sammanhang deri: aftonen före vårt flyttningståg hade en Şolobâ beduin (en den mest föraktade stam af Heteim,¹⁸⁶ som våren om lefver hos Araber på tiggeri och smått handarbete och om sommaren in i djupaste öknar på jagt) sökt skydd hos (dakhil 'alà) en af stammen kallad Dakhîl Allah emot en annan af stammen vid namn Muţeirân, hvilken hade tagit i brödraskatt (khâwé en skatt som hvarje föraktad och svag beduin stam liksom städerna erlægga åt beduinerne) af nämnde Şolobâ beduin en af hans fem kameler, med hvilka han dessa dagar kommit hit att söka bete. Dakhîl Allah hade lofvat honom sitt skydd och då nu följande dagen Muţeirân på flyttningståget red sin nya kamel, kom han till honom och ropade: stig af den kamel du rider, den är ej din, den är min dakhîls. Muţeirân vägrade stiga af. Nu uppstod knabb hit och dit och då Dakhîl Allah såg att ord ej hjälpte drog han sin pistol och knäppte af den på Muţeirân. Lyckligtvis felade kulan sitt mål och flög skadelös i luften. Nu hoppade Muţeirân af, drog sitt svärd och högg Dakhîl Allah ett hugg i synet, som klöf hans långa näsa och dugtigt skrapade hans panna. Alla sprungo till så män som quinnor för att skilja de stridande, bland dem äfven en kallad Mu'ammâr, som af Dakhîl Allahs släkt, svängde sitt kastspjut, hvarmed han var beväpnad, mot Muţeirân och träffade honom i ryggen. Detta besvarade Muţeirân med ett svagt svärdshugg som träffade Mu'ammâr i pannan, men, omhängd och hindrad som han var af de mellan komna quinnorna, hade han ej kunnat ge kraft åt sitt hugg. Härunder hade nu äfven Dakhîl Allah lossat skottet i sin andra pistol på Muţeirân, men felat såsom förra gången. Alla hade nu samlat sig hit och delat sig i sina slägter. Dessa Araber näml. utgjorde tvänne slägter Şâmât och Serrâhîn och de stridde nu mot hvarandra med vapen och knifvar, till och med barnen så att t.ex. min

värds lilla 14-årige son fick sig ett knifhugg i hufvudet och de som intet hade i sina händer kastade stenar på hvarandra; i synnerhet skall Muṭeiran och de quinnor som täckte honom i sin famn blifvit höljda med stenar så att [han] ansågs död. Emellertid hade nu Sheikherne hunnit fram till de stridande och med sitt anseende förmått dem att skiljas åt och bragt lugn i de upprörda sinnen och kort härpå såg jag dem rida upp sina kameler, som undertiden underligt nog kommit hvar och en från den plats den var lämnad för sig sjelf till stridsplatsen och nu stodo här omkring och skådade med lugnt förundrade ögon. Tälten byggdes och åter var snart allt i sin hvardagsgång; men man måste förebygga möjligen ledsamma följder. Någon af de blesserade kunde dö och då vore svårt att förekomma en dödsstrid mellan de båda släkterna, sheikherne voro derföre sysselsatte att i sådant fall taga mått och steg och båda släkterna inträdde (dakhalo) i händelse af dödsfall hos hvar sin man som skulle utverka att 'aṭa emottages i stället för blod. Detta sysselsatte i synnerhet min värd, som väl förtjente sitt namn af 'Aḳîl och sjelfva verket var en den klokaste och förståndigaste man jag sett i Öster eller Wester. Jag blef anmodad att besöka de b[le]s-serade, hvilket jag gjorde med största nöje. Den förste jag såg var Mu'ammar. Sedan jag bor[t]tvättat den tjocka blodskorpa som samman gyttat sig med hans hår och afrakat det fann jag närmast ofvan om pannan i hårfästet ett litet sår, derur intet mera flöt och som jag tyckte det obetydligare än de som ofta ses hos oss efter vanliga gatslagsmål, försäkrade jag dem att här intet behöfde göras och att platt intet var att frukta. Den andre var Muṭeirân. Han låg tämmeligen svag och medtagen orörlig på sin bädd, hvarpå han knappt kunde vända sig och nästan oförmögen att tala. Jag fick dock tillfälle att se kastspjuts såret i hans rygg och öfvertyga mig att det ej var djupt och ej nått några inre partier: hans svaga tillstånd och den febricula, hvori jag fann honom, var en följd af de stenar, som träffat honom i synnerhet på hans bröst och hvaraf ännu syntes röda och blåa fläckar. Jag lämnade honom dock tills vidare, besluten att hvarje liten stund observera hans tillstånd, som ock stundeligen så förbättrade sig att han följande dagen steg upp och spatserade omkring. Den tredje såg jag ej förr än andra dagen. Han var en man med starkt svart hy och långa moushtasher och särdeles martialiske om ock ej vackra drag, lång näsa och mörk öppen blick och i allmänhet den man, som minst behagade mig af alle araber här; han hade ock hela tiden ansatt mig att lega sig jämnte 'Aḳîl till följe på resan till Teima.

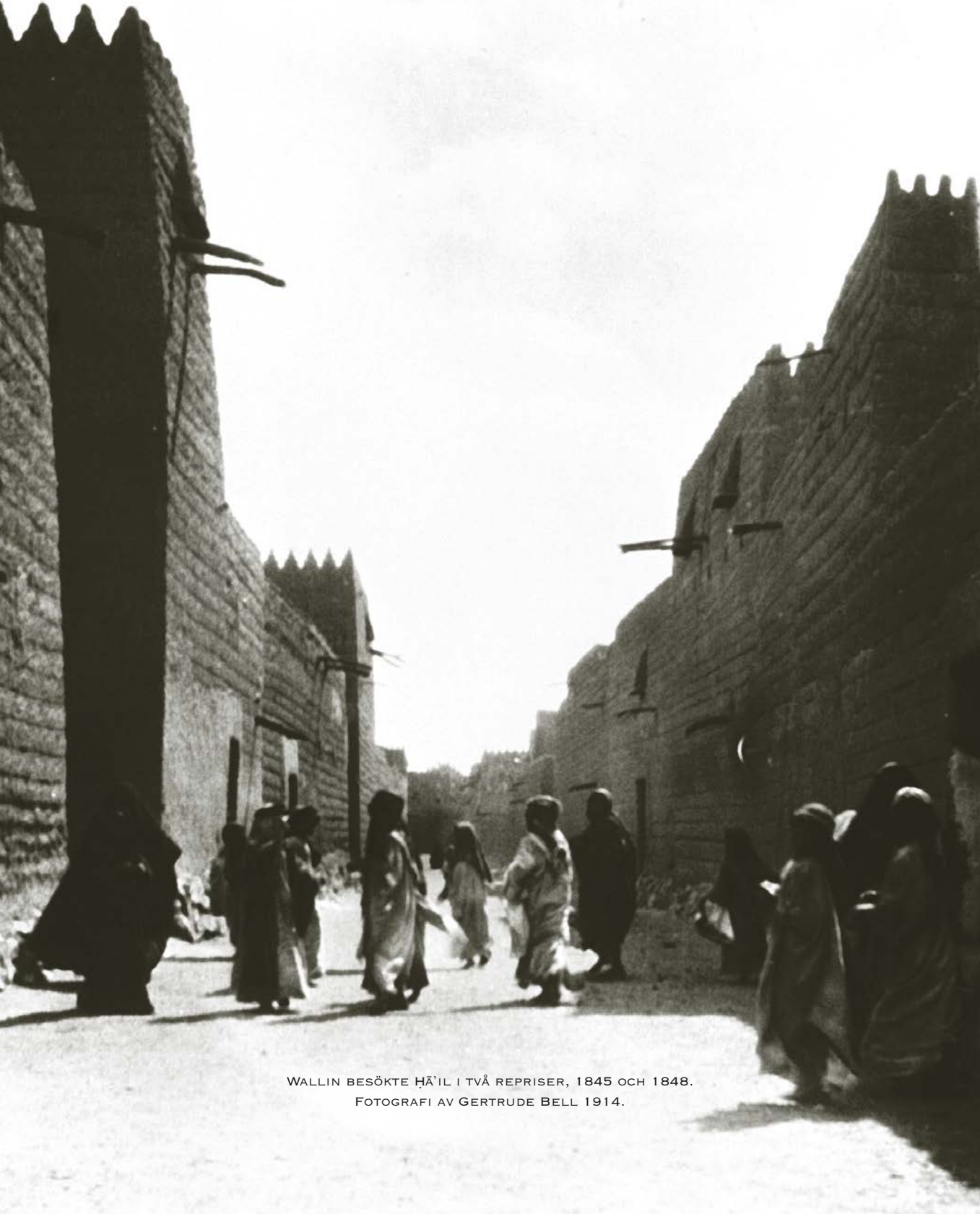
Då jag nu inträdde i hans tält och han reste sig upp från sin bädd och visade sitt illa tilltygade syne och sin klufna nu med gråpapperslappar af 'Aqîl omplåstrade näsa, kunde jag knappt hålla tillbaka ett smålöje af skadefröjd öfver hans putslustiga utseende, som väl anstått en Fredmans slagskämpe,¹⁸⁷ och kunde ej hålla mig att vrida och knipa hans näsa under förevändning att se och undersöka såret och lämnade honom med den försäkran att han väl intet hade att frukta för sitt tillstånd, men att han troligen för sin öfriga tid skulle få behålla märket på sin näsa. Efter tre fyra dagar voro ock alle tre fullkomligen i gammalt skick; men jag fick nu kallelse att komma och se en ung quinna, som under slagsmålet blifvit träffad af en stor sten på sitt knä och hittills ej haft något men; men nu befann sig i ett högst sjukligt tillstånd. Detta fann jag ock vara fallet: hon låg i stark feber och det obetydligt svullna knäet gaf henne ingen ro för olidelig värk. Jag öppnade hennes åder och föreskref henne antiphlogosa; men som jag kort derpå begaf mig bort, vet jag ej huru det gick med henne. Emellertid upptog samtalet om detta slagsmål allt folk: quinnorna mente det dock var förfärligt att männen så skulle tagas med hvarandra: männen mente alle araber gräla och slåss sins emellan och förlikas åter och hvarföre skola vi vara olika andre? Jag hade under dessa dagar haft mina tankar åt annat. Min värd hade en doter, utom flera andra barn, en ung quinna om 17-18 år för tre år sedan gift med sin kusin, en ung man, som hade sitt tält helt nära vårt. Hon var en den vackraste quinna jag någonsin sett ehuru ingen egentlig arabisk öken skönhet, fastmera en Europeisk blondine, som jag nästan alldrig kan förr påminna mig sett bland Österns quinnor. Hon tillbragte alltid större delen af dagen i vårt tält, der hennes göra var att löska sin faders skägg, alla beduinskors älsklingsgöra. Här var hennes bekantskap snart gjort och efter några dagar anmodade jag henne att löska äfven mitt skägg. Ehuru troligen ingenting fanns deri, petade hon dock fram gnätter från poulisongerna och dröjde länge vid sitt göra; ty hon hade härunder att berätta mig det hennes man hotat henne att taga en hustru till; han hade varit gift med henne tre fulla år och på denna tid hade hon ej gett honom mer än en enda liten dotter; han ville ha barn och en hustru som gaf honom sådana och hade derföre gifvit sin unga vackra hustru kallad Amshâ nämnda förklaring. Detta tyckte hon ej om och sökte råd hos mig huru förekomma verkställandet af hennes mans beslut. Flera dagar talade vi i förlängda löskningar och samtal härom och om annat: jag var dåre nog att

lämna mitt hjerta öppet för en länge afvänd känsla: och slutligen kommo vi, kan Du gissa till hvilket beslut? Hör! Vi skulle fly, hon med mig; hon skulle lämna sin man och sin slägt, vi skulle bege oss till andre Araber och derifrån tvinga hennes man att skilja henne från sig: vi skulle blidka fadren om han vredgades och sedan det vore ställdt så till rätta skulle vi gifta oss och återvända till våra araber och lefva hos dem. Detta allt, ehuru ej ovandt i öknen, förstod jag väl ej kunde gärna utföras af mig utom det att jag ej så kunnat handla mot hennes far min värd, en man som jag lärt älska och vördna högt; men jag kunde ej hålla mig att inbilla mig i dessa ökneromantiska projekt och tankar och jag genomräsonerade åter med mig sjelf det räsoneement som stundom uppstått hos mig i ett beduin tält och hvars ingångsspråk var kuss ummi aldynja (det vanliga arab. uttrycket för vårt skit i hela verlden)¹⁸⁸ jag mente hvad har jag att göra i Europa, hvarifrån jag nära nog afvänt mig: jag kan lefva den öfriga tiden bland öknens barn få mig kameler و and fårahjordar och långt skiljd från Europas flärd och fåfänga och öfverfinade bildning lefva och dö i öknens enkla lif. Men utom det jag visste att ingen annan än den som är född och fostrad i öknen kan uthärda dess lif och förstå dess förhållanden, så hade jag för mycket och för nära sett alla de villor och felsteg, som beduinen är utsatt för vid det första steg han ur sin öken tar ut i lifvet i öknens eller andra Orientens arabiska städer och för fast öfvertygat mig att dock vi ha närmare att på vår väg komma tillbaka till naturen än beduinen och orientalern i allmänhet har att upphinna oss. Jag slog sålunda äfven denna gång alla dylika tankar ur hågen och började skynda på min affärd. Jag hade lefvat här 8 verkeligen bland de lyckligaste dagar jag haft bland män, verklige mönster af manlighet så i yttre utseende och uppförande som öfverhufvud i tänkesätt och förhållanden till andra och bland de mest välartade barn af min värd som jag sett och på den naturligaste föda uteslutande af kamelmjolk, hvaraf jag hvarje morgon och hvarje afton drack ungefär 1½ stop utan att under hela den öfriga dagen förtära eller ens ha smak på något annat, hvarken bröd, caffè, kött eller ens vatten, som ock dessutom sällan fanns hos oss, och det kostade mig verkeligen möda och beslutsamhet att slita mig härifrån. Dock allt måste ha ett slut och Sönd. d. 16 Apr. gåfvo vi oss ut härifrån ett sällskap af 9 män på 6 kameler. Dessa skulle nämligen anförde af 'Akîl följa mig först till Teima och sedan bege sig till Sherârât för att söka sig stöldbyte på deras hjordar. Oaktadt vi voro

sålunda ett betydligare antal; fruktade de för vägens osäkerhet och försäkrade på spår som vi följde att, skulle 'Aqil och jag så som vi först tänkt begifvit oss väg tre dagar förrut, vi hade blifvit tagne af ett återvändande ghazu tåg af 'Enezé. Emellertid gick färden lyckligt och d. 19 Apr. hunno vi fram till Teima, en betydligare ökenstad, särdeles rik på palmplanteringar, hvars dadlar anses såsom bland de bästa som finnas. Dess innevånare äro af stammen Shammar och ökände för obändighet och oförsonligt slägthat. Också skall förr dageligen rådt fejd och strid mellan de tvänne slägter Hamdé och 'Ali hvaraf stadens innevånare bestå och äfven ännu går ej någon utom sitt hus utan att vara beväpnad; men Shammar herrskaren Ibn Alrashîds välde håller dem dock något i styr. Några timmar förr än vi här anlände, hade, kommande från Hâil med ett antal Negd hästar för sin herres räkning, ankommit en man kallad Beshîr, slaf till 'Abbâs Pâshâ i Kairo, för att härifrån vidare fortsätta färden till Egypten. Det var ett möte för mig som jag för ingen del önskat; men som det nu ej stod att undvikas, beslöt jag att besöka mannen och med honom sända ett bref till Kairo. Jag hade knappt hunnit fatta mitt beslut så fingo vi, der vi suto vid vårt kaffé hos vår nye värd i Teima, ett besök af en man, som ingen vidare kände än att han var af Beshirs följe. Stursk och öfvermodig, en småtjenare som han var af en orient. Pasha, började han göra frågor hvarifrån jag kom och hvart jag ämnade mig och hvem jag var och sedan att förevita mine beduiner det de utan vidare förfrågningar företogo sig att föra fram i deras land hvem helst som bad dem derom. Uppretad af alla dessa frågor sade jag honom nu: och hvem är du att du tar dig rättigheten att göra mig dessa frågor? Detta uppretade honom än mer och han lade handen på sin stordolk och svarade: jag är en tjenare af 'Abbâs Pasha, af hvars män du med lögn påstår dig vara. Min hand låg emellertid på mina pistoler under min mantel men med fullt lugn svarade jag: ditt uppförande här gör dig till lögnare af dina ord; ty det anstår ej en tjenare af Abb. P. och hvad mig beträffar har jag alldrig sagt mig vara hans tjenare Gudi låf jag är ingens tjenare utom Herrens och min egen och för fram den man åt hvilken jag sagt det och jag skall bevisa honom vara lögnare, och hvad har du att göra med mig och de män som fört mig hit, jag är ingen land strykare och ingen rymmare och kan bevisa det med min tedskere af M. 'Ali. Orsaken till detta besök och min besökares ord var nämligen att när jag kommit till Teima med ett följe af 8 män, småstadsboerne uppfunnit följande historia:

jag vore en af Abbas P.'s män som lastad med 18 kistor guld begåfve mig till Negd för att köpa hästar åt min förgifne herre. Jag hade ock understundom under min väg hit fått passera för en af nämde Pashas män, emedan han är den ende af Egyptens magnater som har relationer på Arabien,¹⁸⁹ men alldrig hade jag sjelf uppgifvit mig derföre och på en direkt fråga alltid nekat der till. Jag begaf mig emellertid nu sjelf till Beshir och fann i honom en lika så hygglig och artig man som den andre varit ohyfsad och rå och jag skref med honom ett arabiskt bref till Kairo, som kanske redan blifvit Dig tillskickadt och hvari jag hade anmodat mine vänner der att ställa mina saker till rätta i fall prat skulle uppstå om mig. Ty jag fruktade på alfvare följderna af detta möte; med Beshir följde män från Hâil, som genast skulle återvända från Egypten och det föll mig mer än troligt och naturligt att de i Kairo skulle skaffa sig säkra underrättelser om mig och derifrån hämta dem tillbaka till Hâil förr än jag kanske hunnit derifrån. Så hade jag ej ryggen fri – och tusen funderingar sväfvade i mitt hufvud. Jag kunde dessutom och hufvudsakligen ej lita på hvad bud och befallningar Abbas sjelf skulle sända till Hâil, ty om han ej förr kände mig, hvilket jag dock misstänker, så skulle säkert icke nu underlåta att skaffa sig bestämda underrättelser om mig och en turk är alldrig att lita på. Emellertid gick jag min väg fram. Den 26 Apr. gick jag af från Teima med en beduin af stammen Bishr och tillbragte med honom följande dagen hos Foḩarâ beduiner och medan vi voro här ankommo ett annat sällskap bestående af 16 män från Kairo. De voro män af Feysal bni Sa'ûd från Alriiâḩ öfver Sheikhen öfver hela Negd och hade för 7 månader begifvit sig hemifrån med hästar som deras herre sände till Abbas till Kairo till present.¹⁹⁰ De hade först begifvit sig från sitt hem till Mekka på pilgrimsfärd, derifrån med Egypt. pilgr. karawanen till Kairo och sedan de nu slutat sin sändning der befunno sig på hemväg till Al'ârîḩ. Som vi hade samma väg att gå som de förenade vi oss med dem. Deras hufvudman var en ung man kallad ḩazzâm ett högst älskvärd och förekommande artig och välvillig man, hvars bekantskap jag gjorde med den lätthet som dylika alltid göras med Araber. Vi gåfvo oss på väg i ett stort sällskap. Utom de ofvanföre nämde hade vi ett följe af Foḩarâ araber och deras förnämsta Sheikh till ett antal af 12 personer. På vägen kommo vi att känna hvarandra bättre och jag fann nu att till sällskapet hörde äfven en annan slaf af 'Abbâs Pasha; som begaf sig till Feysal för att enkoms köpa ett stod prisadt som det första i hela arabien och tillhö-

rande sheikhen för den stora stammen Dawîsh. Jag fann att jag intet bättre sällskap kunde få följa med till Feysals hvilken äfven var mitt mål än desse män och jag bad dem derföre få följa med dem ända till slutet af deras färd. De hade ock ingenting att invända deremot: sade de kände mig (ma'na khabark)¹⁹¹ ett uttryck som jag tydde att hört om mig bland de araber, från hvilka jag kom, men sedan lärde mig förklara annorlunda: bland nyheter berättade mig nu äfven Hazzâm att alle Franger afsatt sina kungar utom Engelsmännen som blifvit vid sin Drottning:¹⁹² också detta fick jag ej tydning på förr än i Baghdad. Men vi voro på vägen och skyndade vår marsh nästan till öfverdrift. Ej allenast dagen om gingo vi forcerad gång; äfven en del af natten måste tagas i anspråk på det de till fattiga land åter långtande Negd boerne så mycket fortare skulle hinna fram. Men jag får ej uppehålla mig vid alla små omständigheter: jag måste sammandra mina ord för att få slut på det långa o. tunga brevet. Vi kommo fram till Hâil d. 2 Maj och som jag der hade bekanta från min förra resa nedsteg jag hos dem, i hvars hus jag då hade bott.¹⁹³ Snart blef det bekant i staden att jag var ankommen och vi hade knappt hunnit dricka välkomstkaffet, så hade jag att motta besök bland hvilka en af stadens förnämste män nuvarande Emir alhagg för pilgr. karaw. från Baghdad.¹⁹⁴ Han underrättade mig att hans företrädare och bror den samme som för tre år förde pilgrim. då jag gjorde min Mekka fart,¹⁹⁵ nu vore sjuk i en parals så att han platt ej kunde röra sina nedra extrem. att han begifvit sig till Baghdad att söka läkare, men ohjelpt o. obotad nu befunne sig på hemväg hit och sist efter två dagar skulle inträffa: han bad mig lämna mitt sällskap och stanna här öfver för att åtminstone se och möjligen kurera patienten han förbant sig i alla fall att när helst jag fordrade skaffa mig fram till Feysal, med hvilken man härifrån stode i beständig communication etc. af fagra ord. Men detta allt verkade på mig intet Du vet jag flyr så mycket möjligt alle patienter. Men vi hade här fått underrättelser, som dock sedermera visade sig falska, att Feysal för närvarande befann sig långt från sitt på ett ghazu tåg emot Wâdi Dowâser och i anledning deraf skulle mitt sällskap bege sig dit för att möta sin herre och ej gå den gerada vägen öfver Alkasîm till Alriîâd. Som min väg ej låg ditåt och jag dessutom var högst besvärad af deras forcerade marsh, hvarunder jag hade hvarken lust eller tid att se mig omkring i landet och prata med min beduin om dess förhållande beslöt jag mig att hvila öfver här några dagar och jag vet i sanning ej ännu om det var

WALLIN BESÖKTE HÅIL I TVÅ REPRISER, 1845 OCH 1848.
FOTOGRAFI AV GERTRUDE BELL 1914.

ett lyckligt eller olyckl. beslut. Döm sjelf af hvad som följer. Emellertid afreste mitt sällskap och efter två dagar ankom patienten och med honom en arabisk läkare som han funnit i Baṣrā och förmått följa sig hit för att kurera sig. Han var egentligen en Egyptisk fellāh från Öfr. Egypt. men lång tid omkr. 20 år på vandring ute i verlden. Han hade gjort diagnose af patient. sjukdom på följ. sätt: patient. hade för ungefär ett år på ett ghazu tåg gjort ett fall med sin häst och i fallet träffat en ginnslaf af de andar, som anses upptaga hvarje plats af jorden och med sin och sin hästs tyngd hade han i fallet krossat benet af denne ginnslaf och denne nu å sin sida fordrade i skadeersättning patientens båda [ben] och hade till en början gjort dem lama. Detta var den oficella för sann hållna diagn. Läkaren fordrade af ginnslafven att han skulle enligt Isl. lagen vara nöjd med en människoslafs ben i stället för sitt; men nej! ginnen gaf ej efter och då läkar. såg att han var obeveklig fordrade han sig en månads anstånd, hvarunder han skulle pyssla om sin patient och sedan gå med ginnen till rätta vid Ginnernes domstol för att skaffa sig rätt. Nu börjades kuren så att en 12 årig gosse valdes ut af Håils barn, för öfrigt den der [oläsligt] som fanns, ikläddes begrafnings skrud och instängdes i mörkt rum. Här [oläsligt, ur *Georg August Wallins reseanteckningar* 4, s. 119: dit andar och genier skulle infinna sig, hvilka gossen borde tillfråga om patientens sjukdom samt botemedlen deremot.] Efter några timmar utsläpptes gos. från sitt fängelse och försäkrade att han väl sett alleh. varels. o. syn. men att alla vägrat tala o. besvara hans frågor. Läkar. sålunda voro derpå sig sjelf börja med egna medel behandla sin pat. En dag behöfde han en dufva, en dag en hare, en dag en uggle till mat o. medel åt hon. och sedan månaden var över befann de sig så som då de börjat. Emellertid behöfde man ej mig och jag hade nöjet slippa alla rådgörningar och fråg. utom af någre som misstrodde läkarens behandling. Men härunder hade jag besök af brodern till landets furste, en ung man kallad Mit'ab, hvars bekantskap jag redan under min förra vistel. här gjort. Hufvudändamålet med hans besök var att få se mina pistoler, hvilka allestädes der de blefvo sedda utskrekos såsom underverk. Men här som annorstädes sparas hufvudsak. till sist och börjas med de likgiltiga. Han uttryckte så först sin förund. öfv. d. lycka jag haft att alldrig bli tag. o. plundrad af beduiner; i sjelfv. verk. en lycka hvar. trol. få kunna skryta som genomfärdats så många Arab. länder som jag; han vidfogade att i länder dit jag tänkte mig jag ej hade så säkra vägar som hittils: att jag trol. ej skulle

kunna stoppa näsan ut fr. Alkasîm, om jag ock hunne dit, utan att bli plundrad: i Feysals länder, derfrån han nyligen kom, rådde största osäkerhet och anarchie:¹⁹⁶ detta var ej ett land för mig etc. Sedan han kommit fram med fråg. an. mina pist. betraktade dem med förundr. och fordr. att jag skulle sälja dem. Detta vägrade jag med lögnen att de voro bestämde åt Feysal. Då han sedan lämnade oss utkallade han min värd och sände mig genom honom vidare följande råd: jag skulle ingalunda gå till Feysal: hos honom o. hans folk vore allt föraktadt och misstänkt som kom fr. Egypt.:¹⁹⁷ jag hade dessutom platt intet der att göra och han var öfvertyg. om man der skulle ta mitt lif ant. med svärdet el. gift: och säg honom dessutom att vi vete (ma'na khabar) att han är christen (detta troligen en följd af den begäran jag före min afres. fr. Kairo gen. vår Cons. gjort hos M. 'Ali om recommendat. bref till Arab. hvilck. dock af Vice Kon. afslogs men säkert tillkännagafs åt hans sonson Abbas, hvilken åter trol. härom upplyst så Hazzâm som Ibn Alrashid): men han är ett hederns barn (waladet helâl) och derföre hedra vi honom och derföre sänder jag honom dessa råd.¹⁹⁸ Af allt detta verkade blott det siste på mig: att de *visste* det jag var christen. Och om det var dem bekant var det äfven bekant hos Feysal. Detta gaf mig mycket att fundera o. jag hvälfde planer hit o. dit, o. anförde mig pro o. contra, hvilket allt jag nu ej kan anföra för Dig. Jag stannade vid beslutet att härfr. gå gerad på Baghdad, derfr. skrifva till Kairo att få upplysningar huru mina sakor stodo och derefter bestämma huru jag vidare skall handla: gå till Feysal l. ej. Från Baghdad längs floden o. hafv. är vägen nära till Alkatîf o. derfrån blott 5 dag. till Alriâd.¹⁹⁹ Emellertid blef mig vistelsen i Hâil sålunda odräglig; jag längtade bort; men ej förr än d. 3 Juni fann jag dertill tillfälle. I sällskap med fyra Shammar beduiner utom mig anträdde jag vägen till Al'irâk i början på den heta sommaren. Vi gingo god marsh och som våra kameler alla voro lastkameler, på hvilka de från Mesh-hed 'Ali skulle hämta tillbaka hvete o. ris, var färden utomordentligt tröttande och då vi efter 10 dagar kommo fram till Almesh-hed var jag ock mer medtagen än jag någonsin kan påminna mig varit efter en resa. Jag kan ej underlåta Dig att här anföra en omständighet såsom exemp. på min goda lycka: 10 dagar före oss hade afgått från Hâil ett sällskap af 150 kameler för att hämta hvete o. ris fr. Al'irâk och med dem äfven en ung Turk, som i affärer kom fr. Pashan i Almediná sänd till Pashan i Baghdåd. Alle rådde mig att gå med dem och det var i sjelfva verket det säkraste o. bästa följ jag

kunde önska; men jag vägrade ehuru utan all grund. Då vi sedan kommo fram t. Almesh-hed fingo vi underrättelsen att detta sällskap då de hunnit en dagsresa nära deras mål blifvit varnade af ett från Rowallá bed. återvändande ghazu tåg af Dsafír beduin.: fejd uppstod mellan dem: af de sednare dödskjutes 3 af de förre två; men Dsafír bed. segra och plundra Shammar på allt utom deras kameler och turken blir blottad till skjortan. Detta skulle äfven blifv. min lott om jag gått med dem; nu kommo vi 10 dag. efter och oss mötte intet obehagligt utom att en natt ett lejon skrämde våra kameler till det förfärligaste galopp utan att dock anfalla hvarken dem eller oss, hvilket dock ofta skall hända. Äfven mötte vi ett sällskap; men som vi sågo dem först gömde vi oss och undgingo så deras möte. Men jag måste förbigå de närmare omständigheterna af denna ej ointresanta färd och de högst treflige beduiner som utgjorde mitt följe. Den 15 Juni kommo vi fram till Mesh-hed 'Ali. Här behöfde jag verkligen hvila: mina krafter voro uttömda af färden och den starka hettan och min bakända sönderstött af kamelens skump och jämnte dess sår började äfven bölder visa sig. Jag fann mig här för att så säga i en annan verld: det arab. väsendet igenkännes här föga: det persiska är det öfvervägande o. en stor del af befolkningen utgöres af perser o. 'Alis grafmoské är af perser byggd o. i pers. smak utsirad med fint målar o. sculptr arbete och saknande den arab. imposanta enkelheten.²⁰⁰ Här nu såsom längre fram i Baghdad började jag igenkänna i Moskeerna förebilden till våra Ryska kyrkor eller åtminst. slägtskap med dem såsom i måleriet o. sculpt. arbeten slägtskap med hela occidenten. För öfrigt finnes i staden intet grönt blad: den ligger midt i öknen och allt hämtas utifrån. 'Alis graf har gifvit upphofv. till den öfverhufv. nya staden och ger denna dess fortbestånd. Dårar af Pers. o. Arab. Shiiter samla sig här omkring deras helgons graf: göra här sina böner o. skatta sitt lycklige att här få dö: de dårarne! Men till slut är det dock blott på hvarandres dårskaper vi alle lefva o. människors dårskaper, som gifvit upphof till allt hvad stort o. godt finnes i verlden. Oaktadt hatet som råder mellan Sunni o. Shiya'í och jag passerar höra till de förre,²⁰¹ var jag lycklig finna mig här quarter i en Arab. Shiya'í familj; der jag lefde midt bland quinorna såsom en af släkten. Men den förfärliga hettan jagade mig åter ut härifrån efter 4 dagars hvila. D. 20 Juni gaf jag mig vidare på väg – passerade efter 1½ timma det gamla Kûfá, nu jämnadt med jorden så när som på tvänne för kort tid sedan reparerade gamla Moskéer – steg här ombord på en liten

båt, som längs en gren af Alhindiye begaf sig till den lilla staden Kiflé. Dit hunno vi efter en mödosamt het dag, under hvilken jag låg i en oafbruten drypsvett, på aftonen fram och här legade vi oss genast mulåsnor och begåfvo oss under nattens svalka till staden Alhellé, dit vi fram hunno vid solens uppgång. Alhellé är en större stad likaså till största delen bebodd af Shiiter bland hvilka äfven en stor del Perser. Den ligger vid en af Phrats grenar och är rik på palmer; men erbjuder för öfrigt föga nämnvärdt. Härifrån gingo vi ut natten mellan d. 23 och 24 Juni och sedan vi vandrat hela natten och en del af morgonen hunno vi en Khan på midten af vägen. Här tillbragte vi Midsommardagen i en förfärlig hetta och en samôm vind, som knappt lät oss andas. Jag har för denna dag tecknat i mina observationer 35 Reaum. ett högre grad tal än jag hittills hade tecknat. Jag visste då ej ännu hvad jag hade fram för mig. Den 25 om morgonen efter en åter genom riden natt hunno vi fram till Bagdad, der jag nu ligger och väntar bref från Dig och svar från Kairo på ett bref jag dit afsänt härifrån. Emellertid hade jag här först att genomgå en sorts acclimatisations sjukdom af 14 dag., hvarunder, ehuru ej säng liggande, jag befann mig i ett beständigt illamående o. febertillstånd. Sedan två bölder här mognat blef jag något bättre och skref under denna tid detta bref. Men jag har under dagarne haft att teckna 38°–40½ Reaum. och kallaste morgonstund 25–28° Reaum. o. i det lilla håll till rum jag sitter i en Khan omgifven o. till en del observerad af Persiske Shiiter från Shirâz har jag aldrig kunnat få mer än ungefär 5° under högsta temperaturen. Tänk Dig således hvad jag lidit! Staden är för öfrigt den sämsta o. uslaste jag än besökt af Orientens större städer och jag vet ingenstädes jag haft ledsammare än här. I går d. 1 Aug. ingick dertill den tråkiga Ramaðân månaden. Jag vet i sanning [ej] huru jag skall slippa ut härifrån så snart som jag önskade: och hvart skall jag vända mig? Min kassa är ej eller särdeles stor ungefär 130 Rb. Silfv. då jag kan bli färdig härifrån. Men i nödfall kan jag väl få låna af Geoffroy den Franske Consuln.²⁰² Men om allt detta skall jag vidare underrätta Dig i ett kort bref före min afresa. Den kortaste väg vore väl till vatten öfver Albaşrá till Alkaţîf eller Maskat; men att nu bege mig till dessa länder vore att utsätta mig om ock ej för en säker död, åtminstone för en svår sjukdom; ty ända tills dadelskörden är fullkomligen slut skola svåra febrar herrska der, och i synnerhet en främling skall aldrig kunna undgå att der dyrt betala sin gärd åt klimatet. Före Novemb. torde jag således ej våga mig dit. Men hvar göra af med dessa tre månader? jahdí lhâdi

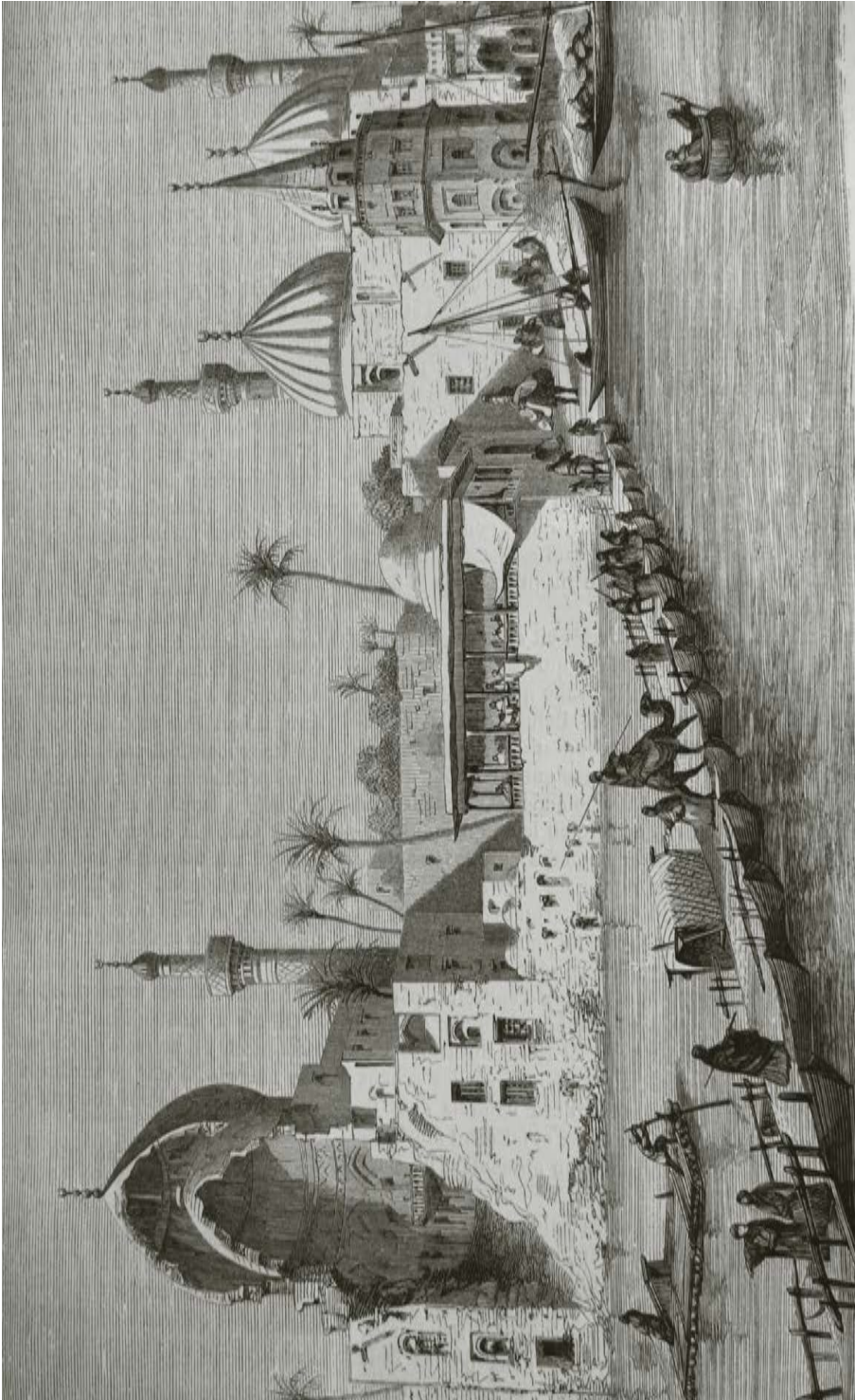
säger araben, och jag vet nu ingenting bättre att säga.²⁰³ Jag bor nu här midt ibland Perser och natten om kurrar kaljån och glammas på den sånggnolande persiskan och ehuru jag ej kan säga att jag vunnit på bytet af dem mot öknens Araber, så är det hyggligt sällskap nog. Jag går hafvande med en plan att på dessa tre mellanmånader göra en diversions resa till Shirâz öfver Ispahån en 40 dag. väg och sedan gå till Bender 'Abbas och derifrån sätta öfver till Arabien; men den fatala penningebristen. Äfven den förhindrar mig att här skoja efter böcker, som dock torde stå att finnas; men i nöd och död förblir jag Din finske bror Georg Baghdad 2/8 48.

G.A. Wallin till G. Getlin
Baghdad 13/9 1848

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 4 (1866), s. 126–135.²⁰⁴

Den 25 juni anlände jag till den frejdade *khalif*-staden *Baghdad*. Under det vi redo hade jag hela morgonen spejat efter att få någon öfversigt af staden, föreställande mig dess anblick på afstånd ungefär sådan som den af Kairo, Konstantinopel eller nästan hvarje annan orientalisk stad – en panorama af minareter, kupoler och höga hus. Men jag kunde intet skönja, utom en stor långsträckt skog af palmer, ungefär såsom vid de större städerna i öknen t.ex. *Alkafar*. Jag vet ej om det var för min närsynthets skull eller för palmskogens höjd, som skymde anblicken af stadens få och låga minareter, men jag såg dem icke på afstånd; sjelfva byggnaderna kunde jag ej heller urskilja förän jag red emellan dem. Deremot hade vi hela morgonen färdats utmed vatten, små grenar af Euftrat som genomskuro landet, och ehuru åkerfälten nu voro till större delen skördade, gåfvo mig dessa rika vattenflöden ett begrepp om landets rikedom på gröda, isynnerhet då jag kom från öknen, der mitt öga blifvit vant vid torra, gula sandfält. I jmförelse med den stolta, mäktiga Nilen och dess rika dal, försvann dock *Irak* med sina vatten och åkerfält till ett intet. Vi kommo slutligen fram och utan att tåga genom någon stadsport befann jag mig oförmodadt på trånga gator, omgifna af usla, låga hus; dessa voro byggda af gammal, omålrad tegelsten och åt nutiden lemnade i

arf från fordna bättre århundraden. Jag steg af i en *khan* och fick mig der ett kyffe, som ingen annan öppning hade än dörren, med hvälfdt tak, instängd, förderfvad luft och en infernalisk lukt af dels råa, dels garfvade hudar. Men jag var nöjd att få hvila efter ridten på resan och emedan jag ej sofvit de 2 föregående nätterna, lade jag mig, fastän drypande af svett, genast till hvila och vaknade ej förän långt fram på eftermiddagen. Sedan företog jag mig en promenad i staden. Med nöje fann jag att min *khan* låg nära invid floden, som bred och vacker, med sakta lopp flyter genom staden, nästan delande den i två lika hälfter. Jag följde dess strand så mycket det lät sig göra, men dess bräddar äro till större delen upptagna af byggnader; slutligen slog jag mig ned i ett café, från hvilket man hade utsigt öfver staden och floden. Derifrån visade sig de bebyggda flodstränderna på ungefär en versts håll såsom en oafbruten ruin; man såg förfallna moské-kupoler, ruskiga, gråa, till en del halfstörtade byggnader, samt sophögar och en rankig bro öfver floden. Nästan alldrig har jag ännu i de gamla, till fall lutande österlanden eller i de många störtade städer jag sett, blifvit slagen af en så vemodig känsla som här, vid tanken på det gamla Baghdad, Abbassidernas stolta stad.²⁰⁵ Tolf låga, men sirligt utsmyckade minareter räknade jag härifrån; men högst öfver dem och öfver hela staden svajade den dagen (det var söndag) Engelska konsulns flagga, det mest i ögonen fallande föremålet i hela utsigten. Jag spejade åt alla håll för att få sigte på den Franska konsulns flagga, men förgäfves. Ty jag visste ej då ännu att Frankrike blifvit republik och att Turkiska sultanen ej funnit för godt erkänna fristaten. Hvad som i denna tafla mest och ensamt fröjdade mig, var de rika palmplanteringarne, hvilka sträckte sig längs flodens båda stränder, så långt ögat kunde nå, dels inblandade emellan husen, dels bildande egna lunder och trädgårdar. Dessa, liksom äfven byggnadernas form och utseende, påminde mig om *Negd* och styrkte mig i den tro jag alltid hyst, att *Negd* hemtat sin bildning och sina seder härifrån; detsamma har jag sedermera funnit bestyrkt af mycket annat, af språk, lefnadssätt, karakter och kommunikationen emellan båda länderna. I sjelfva verket äro de flesta Baghdads äkta Arabiska inbyggare från *Negd* och ännu i våra dagar ser man huru *Negdboer* stiga ned ifrån sitt högland för att bosätta sig i *Irak*. Jag tror att de nomader, hvilka nu såsom Kurder och Perser bebo Asiens bergland ända upp mot *Bokhara* å ena och länderna öster om Persiska viken å andra sidan, till stor del äro af Arabiskt ursprung, så mycket hellre som åtskilliga

BRON ÖVER FLODEN TIGRIS I BAGHDAD.

Persiska dervisher från *Bokhara* och *Kabol* försäkrat mig att man i deras land ännu skall träffa på stammar, som sinsemellan tala Arabiska, ehuru de äfven äro fullkomligt mäktiga Persiskan eller Turkiskan.²⁰⁶ Men hvem känner stamtaflan för Asiens folk? Judarne och Araberna, dessa beslägtade folk med en lofvande framtid, synas dock i detta afseende hafva spelat en vigtig rôle; ty såväl i Europa som i Asien huru mycket Judiskt blod flyter ej i Kristnas ådror? och huru mycket Arabiskt i Syriens och Iraks musulmanska befolkningens ådror?

Det var dock ej just dessa tankar, som sysselsatte mig i café, under det jag tömde mina små kaffekoppar och drog rökar ur min Persiska *kaljan*, utan jag hade att tänka på annat som låg mig närmare. Jag var trött till själ och kropp, medtagen af den besvärliga resan och af det förfärliga klimat som här mötte mig; jag hade blifvit tvungen att taga annan kosa, än den tillämnade, hade för andra gången nödgats slå färden till hjertat af *Negd* och dess herre *Feysal* ur hågen – dessa och många dylika tankar gjorde mig nu, nästan för första gången i orienten, rätt modfälld och förstäm. Sedan jag i en smutsig Persisk butik spiset ett ingalunda läckert mål, återvände jag till min *khan* med helt annorlunda tankar om Baghdad, än dem jag förut hyst efter orientalers beskrifningar. Hvad hade jag ock här, som kunde fröjda mig? jo, att solen gått ned och jag således på *khans* tak i nattens svalka fick hvila mig från dagens hetta och svett. Denna sednare plågade mig ända ifrån min första ankomst till *Iraks* jord. I Egypten eller Arabien hade jag sällan varit plågad deraf, tvertom hade jag der svettats nästan mindre än hemma; men så fort jag kom till *Irak*, redan innan jag hunnit till *Meshed 'Ali*, begynte en ymnig svettning hela dagen igenom, som sedandess oafbrutet fortfarit. Mitt sällskap på *khans* tak var portväktaren, som äfven agerade min tjenare, samt 2 Kurder, hvilka blefvo mig välbevågna sedan de funnit mig vara en *Sunni*.²⁰⁷ Ehuru vi under nattens svalaste stunder alldrig hade mindre än 20° R., var detta dock en salighet emot dagens hetta, 35 à 40 grader R. Också befann jag mig i ett sjuklighets-tillstånd, bölder slog ut (här mycket vanliga) på min kropp, äfvensom ett fint prickigt utslag på rygg, armar och händer. Sjuk till själ och kropp tänkte jag på att fly ur detta helvete, men hvart? Till en längre resa hade jag ej krafter och hvart jag än ville vända mig, skulle 10 dagar hafva åtgått, innan jag hunnit till kallare trakter; inom dessa 10 dagar skulle jag troligen hafva dukat under för klimatet, liksom mången annan. T.ex. 16 män,

stadda på väg till *Meshed Hossein*, dogo då de inträdde i staden, den heta vinden *Sâm* hade dödat dem; i Baghdad dogo 9 personer af hettan och den förgiftade luften. Denna *samom* vind (här kallad *sâm*), som nästan oafbrutet fortfor hela juli och augusti månader, är alldeles odräglig, lika het och lika förpestad om den kommer från norr eller söder; endast ifrån midnatt till ungefär 2 timmar före middagen är luften något afsvalkad, men den öfriga tiden af dygnet lefver man i ett tillstånd ej långt ifrån qväfning. Den i staden bosatte kan väl skydda sig mot hettan och giftvinden i *serdab* eller källaren, ett rum som går under sjelfva byggnaden; men den stackars resanden, som måste sitta i en instängd *khan* utan allt luftdrag, han vet hvad en sommar i Baghdad vill säga.

Emellertid förgingo 10 dagar i en lethargisk dvala förän jag sökte upp Franska konsuln *Geoffroy*. Han underrättade mig om de stora hvälfningar, som ägt rum i Europa under den korta tid jag denna gång vistats i öknen. Hos honom gjorde jag bekantskap med hans sheikh, en Baghdad-bo, som är fullkomligt mäktig Arabiskan, Turkiskan och Persiskan samt talar dessa språk liksom sitt modersmål. Genom hans bemedling fick jag mig rum i en annan *khan*, som åtminstone hade en åt floden vettande fönsteröppning; genom denna fick jag ej blott dager, utan kunde äfven underhålla luftdrag genom dörren, ehuru draget på eftermiddagen blef så hett och förpestadt att jag måste hindra det med ett förhänge. Denna *khan* beboddes hel och hållen af Perser, till det mesta allehanda handverkare från *Shiraz*; mina närmaste grannar äro 2 målare och en snickare. Den ena bland målarena är isynnerhet en braf man och konstnär, han förfärdigar Persiska skrifdon med verklig konstnärlighet, ty han utsirar dem med rosor och näktergalar af lika skönhet som trots [*sic*] någon Europeisk målares arbete. Dessa 3 personer hafva nästan ensamt utgjort mitt sällskap och jag har intet skäl att klaga öfver dem. Perserna äro fullkomliga Européer eller vesterlänningar till sina seder och tankar, ty ehuru de bekänna Islamläran har denna ingen rot i deras hjertan. Islam är en öknens planta, trifves egentligen ej annorstädes och slår ej riktigt rot i någon annans, än en äkta Arabs hjerta; hos Turken och Persern är den en drifhusplanta, gödd af lättrogenhet, tanklöshet och gammal vana. Perserna äro i allmänhet ansedda såsom ett artigt folk och i *Negd* har man ett ordspråk derom; när jag under min härvaro befunnit mig i sällskap med Perser, har jag ofta tyckt mig vara omgifven af Européer. Man talar idel compliment, säger t.ex. alldrig:

hvar hafven I varit? nej! så säga ohyfsade Araber, utan: hvilket ställe hafven I hedrat? man tager alldrig *kaljan* från sin grannes hand, utan att önska det hans uppmärksamhet ej måtte minskas, eller utan en försäkran att hans artighet är utomordentlig; man måste sitta anständigt på underslagna ben, kan ej vråka sig på magen såsom i ett Arabiskt tält. I denna *khan* började jag det förra brefvet till dig och ehuru jag måste skrifva det i hemlighet, emedan mina grannar observerade mig, fick jag det ändock slutligen färdigt; under den tiden befann jag mig jembförelsevis väl, troligen till följe af det intresserande arbetet, men derefter föll jag i en absolut apati och oafbrutet dåligt lynne, hvilket ännu mera ökades af *ramadân*. Såsom du väl kan gissa iakttog jag ej fastan, utan åt och drack som vanligt, men måste göra det i hemlighet. Större delen af nätterna måste jag dock tillbringa i vaka, dels för att med mina Persiska *khan*-kamrater besöka cafén, dels emedan stojet i *khan* ej tillät mig sofva. De voro nemligen mest hela natten, efter hemkomsten från sina vandringar, sysselsatta med tillredandet af morgonmålet, *suhûr*, före första morgonrodnaden; emedan den tid, då de fingo äta, nu i början af augusti var blott 9 timmar, så fanns ingen tid öfrig för sofvande. Dessutom äro alla under denna månad vid högst dåligt humör och caféna stängda om dagen, hvarföre man ingenstädes kan sitta ned att hvila. Jag höll på att förgås af ledsnad och tråkighet under denna månad; det var liksom hade jag nu på engång smakat allt det sura i en peregrination, och om det blott varit möjligt, skulle jag genast utan krokvägar skyndat hem till Egypten och till eder. Slutligen kom jag under fund med att mina närmaste *khan*-kamrater iakttago fastan lika litet som jag; sedan vi sålunda lärt känna hvarandra, suto vi tillsammans, åto och rökte *kaljan*. Men detta botade föga mitt dåliga lynne, som underhölls af illamående, ty min lefver och mage hade lidit af den förfärliga hettan, af dålig boning och olämplig diet.

Jag börjar dessutom nu alltmer inse nödvändigheten att snart återvända till Europa; ty jag börjar småningom glömma våra vetenskaper och våra sträfvanen, fruktar äfven att mitt sinne alltför mycket smittats af orientalism genom det lif jag fört, dels med god vilja, dels tvungen af omständigheterna. Hela min resa, nästan hela mitt lif, har blifvit ett lappverk – en *dervishdalk*, vid vars skörte en lapp ännu borde tillskarfvas från Persien och från Jemen. Huru dessa lappar komma att passa till *dalken*, vet jag icke ännu, men fruktar att de blott öka dess brokighet. Jag har nu legat nära 3 månader i Baghdad

och derunder länge väntat att bref från dig skulle anlända, men förgäfves! Har du ej skrivit, såsom jag bad dig i Kairo-brevet, eller har något postverk behagat låta brevet ligga? –

I öfvermorgon den 15 september afgår jag till Persien, i sällskap med ofvannämnde Persiske målare från *Shiraz*, nemligen *Mohammad 'Ali*, för att öfver *Kirmanshah* och *Hamadân* komma till *Isfahan* och *Shiraz*, samt vidare till *Abu Shir* och *Basra*. Huruvida jag gör rätt uti att företaga denne ”Abstecher,” som utgör en afvikelse från min ursprungliga resplan, vet jag ej med säkerhet, men anser den nu vara i flera afseenden nödvändig; först och främst känner jag behof af att andas friskare, kyligare luft, emedan min helsa lidit af Baghdads infernaliska klimat; för det andra kan jag ännu på 2 månader ej gerna våga mig till *Basra* eller Persiska vikens stränder, för de febrars skull som der nu grassera; för det tredje kan jag ej neka mig nöjet att bese Persien och fullkomna mig i dess språk, så mycket hellre som min reskamrat känner denna litteratur ganska väl. För hela färden till *Basra* har jag beräknat 100 dagar och ungefär 100 rub. s. Vid detta års slut bör jag inträffa i *Basra*. Min kassa torde då vara alldeles tömd, men Franska konsuln *Geoffroy* har härifrån gifvit mig en vaxel på 100 Österrikiska Thaler, att lyftas hos hans agent i *Basra*; med dem tänker jag komma till *'Aden* och kanske göra någon krokväg inåt Arabien. I alla fall skall jag skriva dig till ifrån *Basra*; är mitt sinne der lika nedstämdt som här, torde jag icke komma att dröja i Arabien. Oaktadt dessa sednaste månader gått förbi temmeligen gagnlösa och utan äfventyr, skulle jag väl haft att skriva om åtskilliga situationer, som kanske hade roat dig; men förlåt mig, jag har nu intet sinne för sådant. Af Franska tidningar erfar jag att koleran grasserar hos eder och detta nedstämmer mig ännu mer. Huru befinna sig min mor, syster och andra? – på ett års tid har jag ingen underrättelse fått ifrån hemmet.

G. Geitlin till G.A. Wallin

Helsingfors 9/4 1849

Helsingfors d. 9 April 1849.

Gode Broder!

En lång tid har förflutit sedan jag sist helsat Dig med någon rad. Förlåt mig det! Till Baghdad skref jag icke i sista somras, emedan Du i ditt sednaste bref från Cairo så tvekande omnämnde Din färd dit, och nästan ansåg den icke komma att realiseras. I dess ställe skref jag då till Alexandria ett bref som skulle åtfölja den penningeremiss som Borgström, enligt Ditt förordnande, öfver Alexandria afsände till Aden, der Du med all säkerhet lofvade inträffa. Sedan jag nu genom Dina tvenne bref från Baghdad (hvilka jag i omvänd ordning, det äldre sednare, och det yngre tidigare, erhöi i början af detta år)²⁰⁸ erfarit, att Du verkligen tagit denna, för mig oväntade, omväg, har jag bittert ånkrat min försummelse, men – det kan nu mera ej hjälpas. Emellertid ha vi här med spänd väntan längtat bref från Basra, men förgäfvess. Måhända kommer det dock nu redan snart, ehuru det efter vanligheten länge dröjer på vägen. Skulle vederbörande ana, huru pinsamt det är att lefva i ständig oro för den vådliga färdens utgång som Du företagit Dig, skulle de i sanning icke så oförklarligt länge qvarhålla Dina bref. Dock har jag ett fast hopp att Han, som leder dina och allas våra öden, låter Dig, efter så många och otroliga mödor, faror och ansträngingar, lyckligen återvända till Ditt fosterland, Dina släktingar och vänner, för hvilka din hemkomstdag skall blifva en glädjens och tacksamhetens högtidsdag. Ju mer det lider mot den tid då vi hoppas få se dig hemma, dess mer ökas vår otålighet och vår fruktan att någon ny motgång möter Dig på den farliga vägen, men vi hoppas ock till Gud att Han som i nära 6 år skyddat Dig, än ytterligare skall förunna dig Sitt Nådiga hägn! O! måtte det ske så visst som jag och de Dine af hjertat det önska. – Lycka var det att Du i Baghdad fick *penningar* Geoffroy's vaxel, hvad hade annars blifvit ditt öde? Kommer Du engång lyckligen och väl till Aden så är jag öfvertygad att Du der finner den summa Du påräknat, ty Borgström har af egna resurser förskjutit medlen, emedan man i Petersburg gjort svårigheter med deras utelemnande af det skäl, att dina qvittencer äro ställda kvartalsvis, men borde, enligt seden der, vara ställda på tertialer. Slutligen skola väl dock vederbörande medgifva att $\frac{3}{3} = \frac{3}{4}$. Resten af tredje kvartalet bör Du finna i Alexandria der Du ock, vill Gud, genomgår dessa rader.

I Ditt bref af d. 14 Dec. 1847 nämner Du att Du, anländ till Alexandria, vill besluta inom dig sjelf, hvilken väg du bör taga för att återvända till vårt kära land. Såsom sakerna nu stå och då hela vestra Europa är i upplösnings tillstånd, torde Ditt beslut snara vara fattadt. Öfver Odessa blir tvifvelsutän din väg kortast och säkrast. Dessutom har vår vän och Landsman Alexander v. Nordman, som snart blir Natural. Hist. Professor vid vårt Universitet, härifrån tillskrifvit vår Landsman, sin förra Collega, Historiarum Professorn i Odessa *Philip Bruun*, att han, om Du kommer hem öfver Odessa, må vara Dig på allt sätt i råd och dåd behjelpelig. Nordman försäkrar att Du med all trygghet kan förtro Dig åt denne Bruun som skall vara en hedersman.

Det arabiska bref Du ifrån Teima med Abbas Paschas slaf Beschir afsändt till Cairo, för att till mig öfverstyras, har ej kommit mig tillhanda. Hvar kan det ha stannat? Säkert icke i Cairo, ty Bokty är en hedersman. ✎

Jag är nu som bäst då jag skrifver dessa rader villrådig, antingen jag skall adressera brefvet till Alexandria eller Cairo. Först tyckte jag att då Du ville att penningarna borde vänta Dig i Alexandria det vore bäst att äfven skrifva till Dig på denna ort, men å andra sidan skall Du väl ej kunna lemna Cairo obesökt och det vore trefligt att der få ett bref från hemmet. Ja – jag vet ännu ej hvad som är bättre. – Skulle ditt bref från Bassora ha framkommit vore saken gifven –

Hvad bör jag nu annat berätta Dig än sådant som rör vårt Universitet? Att året 1848 föröfrigt är det märkvärdigaste som Verldshistorien vet omtala har Du och får Du nog på närmare håll inhemta, men våra små afairer intressera Dig dock tvifvelsutän också. – Inom ingen embetsmannas Corps i Finland har döden så härjat som inom vår. Nervander dog i fjol våras i sin blomstrande ålder i kopporna. Blomqvist afled i början af detta år, äfvenså Linsén. Den hedersgubben Otta har äfven lemnat det jordiska och snart efter honom hans goda vän och stallbroder Granbom. Theologen Jacob Gadolin, som framför mig, sin medsökande, erhöill Exegetices Profession afled i Maj i fjol, hvarföre jag åter sökt Professionen men har också nu en Theolog ex professo, en ung Licentiat Granfelt, till medsökande. Sker mig icke allt för mycken orättvisa hoppas jag att nu komma i fråga och dymedelst kunna lemna Dig en plats som Du bättre än jag kan fylla.²⁰⁹ Sednare på sommaren eller i höst torde saken bli afgjord. – Rein är nu vår Rector Magnificus och *Archiatern* Törnroth vår Pro-Rector. General Nordenstam som en längre tid, sedan han utgått

ur Fredrikshamns Cadettcorps, vistats i Ryssland och Kavkasien, är vår Vice Cancellier efter aflidne Generalen Thesleff, och tyckes med mycken värma omfatta Universitetets sak. – Cygnæus och Castrén hafva återvändt från sine utländska resor. Den förra längesedan och är nu Rector vid högre Elementar skolan härstädes, har dock nu vikaire emedan han förestår Reins föreläsningar och examensbestyr. Castrén deremot har blott en månad varit hemma och sysselsätter sig nu med ordnandet af sina under resan gjorda anteckningar, åtnjutande derunder arfvode af Vetenskaps Akademien i SPetersburg. Woldstedt är Prof. i Astronomien efter aflidne Lundahl, Arppe efter Prof. Hallström och Adj. Germund Aminoff efter emeritus Joh Jac Tengström. Joh Magn. af Tengström som för diet-fel nödgats lägga in om afsked får troligen Alexander Nordman till sin efterträdare. Brunér och Lagus söka Professionen efter Linsén. De voro ock competitorer till Adjuncturen som genom Gyldens befordran till Professionen som Sjöström (hvilken dog af slag) innehade, blef ledig. Brunér blef utnämnd till Adjunct framför Docenten Lagus. Moberg blir sannolikt Nervanders efterträdare, men Borenius är Nervanders successor i egenskap af Præfect för Magnetiska Observatorium. Dessa är de hufvudsakligaste af sednare tidens förändringar inom Universitetet. Studenterna ha i allmänhet varit stilla ehuru i sednaste tider några excesser af en del blifvit begåfna. Så anställdes för några veckor sedan kattmusik utamför Aminoffs fönster emedan han emot deras vilja blifvit utnämnd till Philos. Professor framför Snellman den Studenterna sätta högt värde uppå. I våra tider är dylika upptåg ledsamma, helst andra dumheter äfven ägt rum som blefve för vidlyftigt att omorda. Gamla Gubben Lagus är ung till sinnes och kry. Hans familj mår bra. Unga Laguses äfvenså. – Conradi är anställd som Lärare vid Mustiala Landtbruks institut. – Undertecknad har blifvit en gråhårsman, och min Hustru ligger sjuk redan i snart 8 månader. Gossarna alla 3, och flickan äre friska. Om dina släktingars tillstånd har Din Mor i förestående bref redan underrättat Dig. Nu farväl tills vi, med Guds hjälp, råkas. Måtte Du snart frisk och glad återkomma till Ditt land och dina vänner.

Tuus G. Geitlin.

Till G. Geitlin

Baghdad 15/4 1849

Broder!

Två och en half månad hade jag legat öfver i Baghdat för att afbida slutet på sommaren och dess förfärliga hetta, under hvilken jag ej vågade mig ut på färden och för att afvänta underrättelser från mitt hemland och från Cairo, dit jag genast vid min ankomst till Khalifernas stad skrifvit för att erhålla några upplysningar. Den långa sommaren led till slut och den quäfvande hettan tog af, men intet bref från det ena eller andra hållet ankom för att svalka väntans hetta i mitt brända hjerta såsom ungefär den språkprålige Persern skulle säga. Utledsen på det tråkiga Baghdat och uttröttad af min långa hvila der samt dertill lidande af kraslighet och lefversjukdom, en följd af det osunda klimatet, fann jag att en längre hvila här skulle fullkomligen medtaga mig. Jag måste ge mig ut på färder; men hvart ställa min kosa? Att denna årstid gå till Basra och stränderna af Persiska viken, var att gå emot en säker sjukdom, så mycket mer så som jag verkligen fruktade klimatet der på de beskrifningar jag derom hört och som min helsa nu redan var något vacklande. Jag kände behofvet af att andas en friskare en kallare bergsluft och sedan jag plägat tusende rådslag med mig sjelf och ordnat mina affärer genom Franska Consulens i Baghdat Herr Geoffroy's bemedling beslöt jag mig till en liten tur i Persien. Till följeslagare på denna tur engagerade [jag] en min granne i den khan jag bebodde i Baghdat, en persisk målare från Shiraz kallad Moḥammad 'Ali. Han förband sig att följa mig ända till Basra och än vidare till Egypten om jag så önskade. En annan dito pers. målare likaledes från Shiraz hade jag förbundit mig att föra fram till Kirmân Shahân, den första större stad på persisk jord för den som kommer fr. Baghdat. Denne sednare vid namn Naṣr Allah var den förste bekantskap jag gjorde i Baghdat bland Perser och han hade gått mig till handa der i allehanda småsaker och det var derföre jag visade honom denna artighet, som i alla fall ej komme att kosta mig mer än omkring 10 Rb. B.A. Vi hade legat trenne dugtiga mulåsnor af Kurder, som återvände till deras stad Kirmân Shahân, hvarje ök för 5 Rb. B.A. för en färd af 10 dagsresor och d. 13 Sept. gåfvo vi oss på väg.²¹⁰ Jag vet mig sällan varit så glad att ha en stad i ryggen som nu Baghdat och med gladt mod, såsom alltid då jag kommit på väg, gick jag fram under den svala

natten med tillbaka tankar på mitt hem, derifrån jag nu åter allt längre aflägsnade mig och med förtankar på det land hvartill jag gick och hvarpå jag hört så granna beskrifningar. Den persiska litteraturen låg mig i sinn. med all dess prålände granlåt och jag väntade mig ett land som i naturskönhet skulle prunka i samma prakt som dess litteratur och ehuru jag väl visste att den rätta årstiden ej var inne till skörd hoppades jag dock kunna göra en ej dålig efter-skörd ur rosornas och näktergalarnes land.²¹¹ Längre, längre hade mitt öga ej sett annat än ökens haf och det i all sin rikedom dock enformiga Egypti land och det lågländta slätt markiga arab. 'Irâk. Jag hade så till kropp som själ, för att säga det ännu en gång, ett verkligt behov af att komma till ett intressantare bergsland. Emellertid hade jag nu att vandra öfver det tråkiga Iråks jord en torr steril sandslätt vida ointressantare än sjelfva sten Arabiens öken.²¹² Som våra följeslagare Kurderne hoppades få last för sina toma ök i den lilla staden Mandal 'Ali togo de en annan väg än den som vanligen befares af de tusentals persiske Shija' som årligen strömma till Mash-had 'Ali och Mesh-had Hosein för att uppfylla sin vallfärd och öfva sin andakt vid deras mest dyrkade helgons martyrer och dödsplatser;²¹³ de togo den högra mera östliga och kortare om ock vida bergigare och mera obanade vägen. Vi följde Persiska resandes vana att gå natten igenom och hvila öfver om dagen och efter tvänne genomvandrade nätter hunno vi fram till den lilla byn baladrûz eller såsom den vanligare kallas Berzerût. Här mötte oss nu först ryktet om att Persiens Shah Moḥammad shah nyligen dött och att i följe deraf alla vägar voro osäkra och hela landet "sammanätit med sig sjelf" (ba hem khordé) såsom persern säger.²¹⁴ Min följeslagare M. 'Ali försäkrade att från Dhuḥaks tid till våra dagar Iråns krona afgöres med svärd och den bär den, hvars svärd är längst. Dock som ryktet var ännu ungt och nyfödt, ville vi ej låta skrämja oss tillbaka; somlige påstodo det var intet annat än ett knep att beskatta folket och att man utspridde detta rykte för att af Iråns folk fordra skatten af Shahens grafskrud såsom Moḥ. Shah sjelf redan fyra gånger förut skall hafva gjort under sin lifstid. Kurdiske Nomad Chefer ankommo äfven och försäkrade att ryktet var falskt tilläggande att, om det ägde grund, vi ingalunda kunnat lämna våra hem; vi vore de förste som stodo och lurade på vägarne för att uppsnappa resande och plundra dem och söka annat byte från alla håll. Emellertid voro våra Kurdiske formän villrådige om hvad de skulle göra. Efter långa rådpläggningar sinsemellan fattade de beslut att på vilda

obebodda ökenstrakter söka sina hem och rådde oss att taga bröd och vatten med oss för trenne dagar och förtrösta på Herren och följa dem eller om vi ej hade mod att gå en möjlig plundring mötes och ej kraft att stå ut en eller två dagars hunger och törst, kunde vi stanna här och afvänta säkra underrättelser eller återvända till Baghdad. Hunno vi åter deras hem, en liten by nära Kirman Shahan, hade de hvete och mjöl nog för månader om så behöfdes. Om jag varit ensam hade jag ej tvekat att följa dem, så vanryktade ock i allmänhet Kurderne äro för råhet och omensklighet. De äro nomader, och ehuru vida under de äkta Araberne i humanitet, hade jag ej fruktat för dem. Men jag hade nu ett släp af tvänne följeslagare och af dem en Naşr Allah en sjuk och kraslig stackare, som knappt utstod en nattfärd af 10 timmar, än mindre en ökenfärd af två tre dagar af hunger och törst. Vi plägade råd hit och dit, togo vår tillflykt till Kor'ân för att genom den af Perserne vid alla tillfällen brukade Istikhará få ett domslut af Herren själf;²¹⁵ men ehuru denna Istikhará utföll gynnande för färden med våra Kurder, funno vi dock för godt att stanna quar och låta dem afgå. De hade i själfva verket intet annat råd; de kunde ej stanna här aflägsnade från sina hem som de voro med ett antal af omkring 50 mulåsnor som behöfde foder för hvarje dag. Vi stannade quar uti en dålig Khan, nej på en gård belaggd af ett lager af väl quarters tjock dynga och omgifven af fyra af lera uppsmetade väggar utan alla sorts rum och stall och lider och alla sorts tillbehör af en khan. Om natten hvilade vi på våra mattor utbredna på den mjuka dyngan och om dagen skylde vi oss i portgången eller i en liten moské undan solens hetta och min sysselsättning var att betrakta här ankommande Kurd nomader, så lika och så olika de nomader jag sällskapat [med] i Arabien. De äro i allmänhet ett vackert och friskt folk som i allmänhet alla nomader, men af en helt annan typ och prägel än araben. Jag kan ej neka att deras typ är vacker: deras yfviga, stundom allt för rika skägg och deras fylliga stundom röda kinder vittna om större välmåga och bättre lefnadsförhållanden, ett bättre klimat kanske och ett bättre vatten än i öknen, hvars son dock alltid förblir torr och glesskägig med magra och bleka kinder; men då den sednare alltid har ett uttryck af humanitet i sina köttmagra drag och af manlighet och frihet i alla sina rörelser och i sin blick, har den förre, som jag alltid tyckte mig finna, ett visst uttryck af lymmelaktighet och gemenhet å ena sidan af öfvermodig stolthet och öfversitteri å andra sidan af låg ödmjukhet och kryperi. Men som jag ofta under fortgången

af färden och brefvet torde få tillfälle att återkomma på detta ämne vill jag nu ej uppehålla Dig med dylika reflexioner. Som vi här voro aflägsnade från den stora farvägen beslöto vi att så fort som möjligt bege oss bort från det lilla osnygga och obequämliga näste, der vi nu voro. Men det var svårt att finna ök. Vi hade dessutom fått här en fjerde reskamrat, en svärdsfejare från Kirman shahan som återvändande från Baghdad och en vallfärd till de ofvan nämnda helgon platserna, ämnade sig till sin hemstad, men blifvit uppehållen af samma rykte som vi. Efter tvänne dagar funno vi dock 4 små usla åsnor, hvars ägare förband sig att föra oss och vårt bagage till Shahraban, den andra stationen på den stora farvägen från Baghdad till Kirm. Shah. D. 22 gingo vi så ut härifrån följande stranden af en liten bäck Seireban, vid hvilken Berzerût och Shahrebân ligga och skuro öfver törnbevuxna vida slätter på obanade vägar och kommo om aftonen fram till vårt mål. Knappt anlända här och nedstigne i en khan vida bequämligare än den, hvarfrån vi kommo, blefvo vi omringade af en skara af persiske vallfärdare, som ämnade sig tillbaka till sitt land; men här blifvit uppehållne af ryktet om det fatala dödsfallet. De frågade hvad underrättelser och hvad nyheter vi hade; men funno snart att de sjelfve visste mer än vi. Vi försäkrade oss här att ryktet ägde full grund: M. Shah var död och detta var ett upprop för alla röfvere och tjufvar i Persiens land att komma i rörelse och öfva sitt handverk och för alle nomader att ge sig ut på plundring till alla grannstammar och alla grannbyar som ej voro af deras egen stam eller med dem ej stodo i brödra och vänskapsförhållanden. Alla vägar voro afskurna och bjällroras och klockornas ljud hade tystnat af de karavaner, som i andra tider dageligen gingo här fram. Att i sådana omständigheter bege sig till Persien, var platt omöjligt; men som allt var mig bättre än att återvända till Baghdad, beslöt jag med mina reskamrater att åtminstone för några dagar stanna här quar, så mycket hellre som jag fann klimatet här godt och vi äfven varit lyckliga nog att i khanen finna en bequämlig boningsplats en hög luftig bala khané som persern kallar det. Här beslöto vi stanna öfver tills vi med säkerhet skulle få se att vägen var oss stängd till Persien. I alla fall hade vi här intet att frukta, på Turkisk jord som vi voro och under Turk. välde, och när helst vi ville stod återvägen oss öppen till Baghdad. Vi visste dessutom att för närvarande omkring 4000 perser voro i Baghdad återkomne från deras vallfärd och att de på ett eller annat [sätt] skulle söka sig hemväg tillbaka till sitt land. Vi voro dessutom fyra reskam-

rater här tillsammans utom annat sällskap och vi behöfde sålunda ej frukta att få ledsamt. Af andra var det i synnerhet en Turk. Derwish från Irewan som roade oss med sång och prat. Ehuru halflam på högra sidan och platt utan alla sorts resourser var han outtömlig på godt lynne och på sånger och en godhjerthenhet och bon-hommie som jag knappt alldrig sett hos någon annan. Min reskamrat M. 'Ali ägde dessutom talangen att berätta sagor och halfva nätterna satte vi uppe och lyssnade till hans berättelser och jag hade redan här nu tillfälle såsom sedan ofta under min pers. tour att anställa jämnförelser mellan Arab. o. Pers. sagotäljare. Jag kan ej annat efter dessa jämnförelser och betraktelser än ge företrädet äfven häri åt Araberne. Det persiska prålet och storprateriet sticker äfven häri bjärt af mot Arabens enkla okonstlade natur: persern accentuerar och sjunger och äfven de plattaste och meninglösaste ord och tankar omhöljer han med emphasens prålände skrud för att bedraga den kortsynte narr som blott skådar på det yttre glittret. Araben säger de vackraste saker och de ädlaste tankar med oförändrad ton utan emphas och utan prål försäkrad om att "hvad skönt är naket som skönast." Nog af, tiden förgick väl och hastigt nog under allehanda sysselsättningar i synnerhet för mig som hade böcker och, pris vare min Europ. uppfostran! kunde finna mitt nöje i dem. Detta är nämligen högst sällan fallet med en Oriental. Han kan nästan alldrig finna nöje i att åtminstone ensam sitta och läsa en bok. Det enda, hvori han finner nöje förutom sitt egentliga arbete är prat och samtal och just dessa dagar hörde jag här af en gammal afsigkommen soldat, till börden en Egyptier, den visa anmärkning att "vi ha dock till slut intet annat än vår tunga". Mina reskamrater fingo ock derföre ledsamt i längden och då de persiske vallfärdare, som voro i samma Khan som vi beslöto att bege sig till Khânâkîn, den sista stationen på turkarabisk botten, blefvo de orolige och försökte förmå mig att följa dem. Vi hade nemligen förnummit att i Khanakin låg ett antal af några hundra pers. vallfärdare som beslutit att ta escorte af kurder och bege sig på väg till Persien. Jag kunde dock ej förmå mig att villfara dem häri och ville ej bege mig bort från min ej otrefliga ställning i Shahreban förrän jag såge den karawan vi väntade från Baghdad. Slutligen ankom ock förtruppen af denna karawan den 4 Octob. till största delen bestående af trashankar och pack. De hade, oberedde som de voro vid deras uttåg från sina hem på ett längre dröjsmål än vanligt vid de heliga platserna, blifvit nödgade i Baghdad vid ryktet om

Shahens död och det deraf förorsakade uppehållet att sälja allt hvad de ägde af klädes persedlar och annat och uttrasade och uthungrade vände de nu om till sitt land. Det är mig omöjligt att ge Dig en beskrifning på den uselhet jag såg här. Jag har väl ofta under min peregrination ja nästan uteslutande sett uselhet och trasighet i Orienten; men troligen aldrig till den grad som här. Dertill kommer att arabens trasighet ej är så vidlyftig som perserns. Den förre bär sällan andra kläder än en långskjorta och så trasig den ock må vara är det dock blott ett enda plagg. Persern bär mycket kläder, böxor och kortskjorta och tvänne schlafrockar utom öfverplagget och hufvudbonaden och när hvart och ett af dessa plagg trasas och smutsas om ock till ringa grad gör mängden af plaggen trasigheten större. Perserne ha dessutom vanan att föra sina quinnor äfven på vallfärden, hvilket sällan är fallet hos Araben, nästan aldrig hos Turken: och quinnor på resor med barn och pick och pack! Gud be vare mig för dem! Men persiska quinnan kan tänka är som den Europeiska gudfruktig och måste göra sin vallfärd såsom sina 5 dagliga böner, hvilka den arabiska quinnan nästan alltid och öfverallt suspenderar. Sådana följde äfven nu med karawanen och barntjut och tåpiga beslöjade quinnor ridande på åsnor bidrog i icke ringa grad att öka anblicken af uselhet. I ett sådant sällskap ville jag ingalunda ge mig på väg; men som den lilla by, hvori vi voro, hade inga formän och inga tillgångar på lega ök, fann jag att, om jag kunde besluta mig att gå med eftertruppen, som skulle ankomma om en eller två dagar, jag af brist på ök skulle få stanna efter och slå resan ur hågen. Jag beslöt sålunda före Karawanens ankomst bege mig till Kanaqin, der man försäkrade ök funnes i öfverflöd och dit i alla fall vägen var fullleligen säker. D. 6 Oct. sålunda gingo vi ut härifrån i en liten karawan af fattige Araber, som ämnade sig till Kasa Rabat närmaste station härifrån. Vi kommo nu småningom till slutet af Iraks slättland och in i små höjder af sand, som öfverallt här bilda slutet, eller om Du häldre vill, början af bergssträckningar. De äro hvarken egentlig sand eller egentliga berg, en till half bergmateria stelnad sand massa, en öfvergångs och mellanlenk mellan berg och slättlandets sandjord. Ehuru låga och ointresanta gladde jag mig dock hjertligen att småningom åter nalkas ett högre och kuperadt land. Vi kommo utan äfventyr fram till den lilla byn Kasa Rabat och blefvo här af vår forman inbjudne i hans eget hus och familj. Här förefunno vi nu ock det sällskap af pers. vallfärdare, som ungefär 5 dagar före oss begifvit sig af från Shahraban. De hade

ämnat sig till Khanakin; men just då de ämnade sig på väg från K. Rabât hade händelsevis en af sällskapet nyst *en* nysning och som detta af de skräckiga pers. anses för ett olyckligt förebud, funno de för godt att stanna här öfver och låta sine till Khanakin legde formän tåga af med halfva legan för intet. Skräcket och vantron vann öfver girigheten! Jag bör anmärka att *en* nysning anses som ett olyckligt tecken vid början af hvarje företag och hvarje äkta Perser företager sig alldrig något, vid hvars början han händelsevis hört någon göra *en* nysning. Göres två eller tre eller flera nysningar anses de ej [ha] någon betydelse och vara af intet inflytande på det hvarf, han har i sinnet. Här nu mötte oss den underrättelse att nära härintill ett läger flyttande nomad Araber uppsnappat en liten karawan och utplundrat den och tagit deras ök. Detta skrämde oss och vår forman och han såsom vi funno för godt att stanna en dag öfver här för att låta nomaderna aflägsna sig. *Ḳaṣr Rabat* såsom de flesta af dessa små byar, som ligga vid denna väg, ha att tacka till största delen de vallfärdande perserne för sin uppkomst och sitt bestånd ändå dock i mindre grad än t.ex. *Shahrabân*, som till största delen består af blott *khaner* och *karawan seraer* för desse vallfärdares bequämlighet. De äro i allmänhet små och usla med af okokta lertegel uppsmetade boningar och ett dåligt försedt torg; dess innebyggare fattige och utblottade såsom i alla turkiska länder, men såsom jag tyckte mig finna i hela Iråk vida ärligare och vida välvilligare än t.ex. i Egypten och Syrien. De äro ett mångblandadt slägte af araber och turkar och kurder och perser och ehuru arabiskan är det rådande språket öfver de andra, som ock talas, hvilket i förbigående sagdt varit fallet i alla de land der Arabiskan en gång inträngt, så är det dock lätt att se det de egentlige Irak boerne inge egentlige ursprunglige Araber äro. Deras drag och deras skägg, deras hy, ehuru i ett klimat hetare än öknens, äro ej arabiska; så ock ej till en del deras sinne och lynne. Äfven deras språk är mycket uppblandadt ej allenast af främmande ord utan äfven hvad värre är af vändningar och phraser som äro öfversatta från persiskan i synnerhet och andra språk. Så, för att nämna blott ett exempel, det i hvarje Irakiers mund evigt och minutligt upprepade *aish laun* en ordlig öfversättning af det pers. *tsché guná* och alldrig hört ur en äkta arabers mund med undantag af några *Negdboer* som i *Baghdad* lärt sig det fula uttrycket och fört det tillbaka till sitt land.²¹⁶ Men de äro ju här gränsboer och gränsboernes språk är beryktadt i alla länder. Emellertid inlöp nu mera lugnande underrättelser om de flyt-

tande Araber, hvilka vi fruktat och den följande dagen gåfvo vi oss åter på väg. Araberne hade dragit sig långt bort från vägen och vi voro visse om att vi intet hade att frukta af dem. I god tid på morgonen gåfvo vi oss ut och hunno öfver jämnförelsevis rikare och bättre odlade fält på eftermiddagen fram till Khanakin, en gränsstad emellan arab. och persiska Irak och bestående till hälften af Araber o. till hälften af pers. kurder. Här ligger ock en turk. Pasha i vackra tält i gränsläger och staden sjelf på stranden af en vattenrik och strömmande bäck är större och vackrare än de jag hittills sett här. Dess planteringar och trädgårdar äro likaledes rikare och ymnigare och dess torg bättre försedt. Dess luft och climat var härligt och först här började jag åter lefva upp efter den förfärliga i Baghdad genomledda sommaren. Jag badade mig alla mornar i den lilla flodens klara och friska vatten och jag kände stundeligen min kropp och mitt sinne bli friskare och muntrare. Deremot var vår boningsplats här ej så bequäm och treflig som i Shahraban. Vi bodde i den enda khan, som här fanns, en stor quadratformig byggnad med en stor öppen gårdsplan och de fyra väggarne eller murarne fulla af åt gården öppna nisher, upphöjda från marken omkring två aln. I dessa öppna föga rymliga nisher sitter man ungefär som i bodorna på Österns torg gator; man bor i dem som på en öppen gata utan dörr att stänga sig för de nyfikne österlänningarnes blickar och utan skygd för sol och oväder om de behaga hälsa på en. Men Orientalen är ej generad af detta; han ser gerna att folk gapa honom och äfven i sin egen stad lefver han helst dagen igenom ute på torget om ej annars andra ✕ göromål hålla honom i hans boning. Men äfven de flesta af dem gör han i sin lilla bodnish på torget. Smeden smider der sitt järn, skomakarn syr i den all verldens skor; här sitter läkaren med sina böcker och burkar och instrumenter och här måste patienten söka honom; här sitter växlaren med sitt guld och målaren med sina penslar och färgkoppar och skön skrifvaren och supplique skrifvaren, och här gör hvar och en sitt arbete och sitt kall och har Du affärer med någon, måste Du söka honom i hans bodniche på torget nej! vill Du göra någon en visit, måste Du aflägga den hos honom i hans bodniche på torget och här i den trånga boden hopkrumpen på Dina knän röka välkomstens kaljan och sörpla återseendets svarta caffè. En annan Rendez-Vous plats är i Arabien de talrika caffehusen och i Persien Moskeerna och Medreséerna (jag kan hvarken kalla dem skolor eller gymnasier eller Academier).²¹⁷ Vill Du hvila ut efter en lång vandring eller ta Dig

TYPISK PERSISK KARAVANSERALJ I QAZVÍN. LITOGRAFI AV EUGÈNE FLANDIN 1851.

en middagslur, sätter Du Dig [i] Arabien i ett caffè, i Persien i en Medrese o. på båda ställen uppvaktas du med en kaljan, i det förra äfven med en kopp caffè. Är Du hungrig köper Du Dig tvänne bröd, lägger mellan dem dadlar eller på kål brynadt kött (kebâb) eller ett stycke stekt fisk eller någon annan sofvel och flyr till närmaste caffè eller moské eller medresé och gör der Ditt mål. Hvar och en har vanligen sitt kund caffè i Arabien, der han på bestämda caffétider kan träffas och har Du affärer med honom och förgäfves sökt honom i hans boda, kan Du nästan vara fullkomligen säker att träffa honom i hans caffè och här uppgör Du nu med honom Din affär eller Dina räkningar. Vill Du träffa en, ger Du honom Rendez Vouz i ett caffè, och söker Du sällskap för att förnöta en tråkig afton går Du till ett caffè, nej! det följer af sig sjelf att Du tillbringar hvarje afton der. Här möter älskaren sin älskade (gosse!!!) och här sitta de två och kurtisera älskogas i synnerhet caffèn på stranden af Baghdads flod och ofta, skamlöst ofta! ser man dem allt för nära hopkedjade med hvarandra. Caffehusen äro allt i allom i Arabien och i de flesta punkter uppfylla i Persien Moskeerna och Medreséerna deras plats. Hos ett sådant torgfolk, som oupphörligen lefver ute, hvad under att dess privata hus åsidosättas och försummas. Och i de stora praktfulla ruiner, som ännu stå och ”trotsa förgängligheten i det underbara Egypti land” eller i de ej mindre ståtliga ruinerna af Ba’albek, hvar finner Du spår af ett privat hus? nej! af ett kunga slott eller Furste palats? Allt som ännu synes äro quarlefvor af Tempel och Gudahus, i deras tid troligen lika vanhelgade som Moskéerna i den nu halfdöda Orienten. Och på det Du ej må tro det jag talar lögn efter hören sägen så vill jag berätta Dig hvad mig sjelf en gång hände. Jag vandrade i halfskymningen kort efter solens nedgång på en större gata i Cairo i afsigt att bege mig hem, då jag plötsligt blef anhållen af en omkring 14 årig gosse bärande grön sherif shawl på sitt hufvud. Efter Selam helsningen och allehanda brukliga complimenters började han med näsliga och tvetydiga ord och knep och bjöd mig att följa sig till en närbelägen Moské för att der få visa mig sin välvilja och kärlek!!! Jag hade härunder samlat en trånt af saliv och slem i min mund och spottade honom den i syne; men en annan skulle troligen, såsom vanligen här, följt honom till Moskéen ehuru i Persien, såsom antydt, nyttjas Moskéerna till Rendes Vous platser, och i deras portgångar säljes alla sorts mundföråder och frukter, och [man] går dit för att först göra sin bön och sedan äta och dricka och – det allt i allom i Persien – röka kaljån.

Vid den, sedan han dukat sitt opium, drömmer han sig bort från sin vrånga verld och i en vacker gosse, satt i sitt knä, söker han ersättning för quinnan, som beslöjas och undangömmes honom. Men för att komma tillbaka till min resa. – I Khanakin förefunno vi ett antal af pers. vallfärdare och den tras-hanks karawan, som jag sett passera i Shahraban. De lågo alle och väntade på den stora skaran af Shirâz o. Isfahân o. Teheran boer som gifvit sig ut från Baghdad och väntades här anträffa alla dagar. Den 10 Oct. inträffade de ock i sjelfva verket, en skara om 4 till 5000 af alla slags perser och Turkar och den följande dagen begaf jag mig ut på den slätt der [de] lägrat, för att betrakta dem o. deraf sluta huruvida jag kunde följa med dem eller ej. De voro från alla provinser och städer af Persien med alla möjliga sorters utseender och dräfter och ehuru anblicken af uselhet och trasighet äfven bland dem var den förherrskande och mest i ögonen fallande, så voro de dock vida bättre försedde och rustade än den förtrupp jag sett i Shahraban. De hade stort förråd på vapen bössor och svärd och dolkar och jag tyckte mig minst kunna [räkna] 1500 skjutgevär. I synnerhet var det en skara af omkring 500 turkar från Persiens turk. besittningar som alle voro väl beväpnade och kände som de äro för mod och krigslystnad, tvekade jag ej att, i fall af strid, de skulle kämpa modigt o. redan med sitt martialiska utseende skrämma kurdröfvarne från fältet. Någre af desse hade länge uppehållit sig i Shahr-abân och uppköpt kameler af de här nomadiserande araberne till ett antal af omkring 500 för att föra dem till Tebriz o. det var en egendom, som de ej satte på spel utan säker tillförsigt att kunna försvara den. Med allt detta hade jag ej rätt förtroende för hela denna skara. Hade de varit araber, hade jag ej ett ögonblick tvekat att följa dem. Araben på väg står en för alla och alla för en med sina följeslagare; men jag hade hittills ännu ej pröfvat persern och jag tviflade storligen att han skulle ha samma egenskap som araben. Jag hade egentligen att säga sanning ingen lust att följa med denna hop; men lika svårt var det mig att slå resan till Persien ur hågen. Jag hade i tankarna och genom mina reskamraters beskrifningar lefvat mig in i den och i allt det jag hoppades få se och erfara på denna tur, och, framför allt, att återvända till det förfärliga Baghdad var mig viderligare och svårare än allt annat. Nolens volens lät jag mig dras af mine tvänne persiske följeslagare, för hvilka återgången till Baghdad var nästan omöjlig. De hade nämligen för att vid bortfärden ordna sina skulder, sålt allt hvad de ägde af målarredskaper och annat som de

möjligen kunde umbära och voro sålunda platt utan alla resourser att börj[a] öfva sin konst. I synnerhet hade den ene af dem Naṣr Allah utblottat sig på allt och gett sig på väg utan alla andra resourser än mitt löfte att föra honom fram till Kirman Shahân. Han kan rätt tjena som exempel på den lättsinnighet och obetänksamhet, med hvilken en perser ger sig ut på väg.²¹⁸ Sedan han sålt och tuskat i Baghdad allt hvad han kunde undvara sig och sålunda, när allt var quitteradt så vida att han kunde slippa ut från staden, följde han mig såsom gäst med föga mer än en omgång kläder och ungefär 5 Rb. B.A. contant cassa. Det är sant, han hade i Kirman Shahan en *vän*, men han hade bort lära sig under sin nära 40 åriga lefnad huru föga är att lita på en *persisk* vän. Men perserne är ett vandrings lustigt folk och älska att ge sig ut i främmande land och då man sällan träffar araben i andra land än deras eget, stundom i gränsländer och nu äfven i Constantinopel och öfvande alltid i något bestämdt göromål eller i affärer, träffar man öfverallt kringvankande perser, som dels i derwish dels tiggare skrud vandra omkring utan mål och syfte. Och sjelfva vallfärden till de heliga martyrlatserna dit årligen på en låg beräkning strömma mer än 100,000 perser, hvad är den annat än en förvänding för att tillfredsställa denna vandringslystnad? Så fanatiskt ock perserne dyrka sina helgon 'Ali och Hosein kan jag ej föreställa mig att ett så stort antal årligen af blott religiöst nit ger sig på ofta flera månaders lång resa,²¹⁹ hvarunder de äro utsatta för otaliga faror och mödor och obehagligheter. Också hörde jag flere, flere af den karawan, jag slutligen följde med ångra sig (taubé kardang) och göra löfte att aldrig mer gå på resor.²²⁰ De suto och lössade sina skjortor och kläder med följande utrop: taubé kordá [oläsligt] sefer, af resor har man ej annat än hunger och löss.²²¹ Men det är ej allenast vandringslust, som för perserna ut på väg, otaliga andra omständigheter förmå dem till peregrination och som flera af dem äro ganska karakteristiska kan jag ej undgå att nämna för Dig några deraf, hvilka jag dels af egna observationer dels af persers berättelser kommit under fund med. Tänk Dig en perser, som i goda omständigheter lefver i sitt land i sin krets af vänner af ungefär samma omständigheter. Genom ödets nycker eller genom egen obetänksamhet – nog af – på ett eller annat sätt kommer han af sig så att han ej mera kan hålla stånden med sina vänner. De dra sig undan honom och han undan dem och af blygsel öfver sitt förfall har han ej mod att längre lefva i sitt hemland; han säljer allt hvad honom återstår och beger sig ut. En

annan lefver lycklig bland släktingar och vänner jämnogoda med honom; men händelsevis gynnas en af dem, en kusin, en yngre bror, en vän, af lyckan mer än han, lyckas kunna bära en omgång kläder mer än han eller grannare rockar än han. Häraf väckes den sednares afund, han grämer och plågar sig att kunna klä sig lika grant som den andra, och om alla hans bemödanden äro förgäfves, ställer han efter den afvundades lif eller äter sjelf opium tills han dör eller beger sig ut från sitt land. Andre ha genom oärliga konster och knep kommit sig till egendom ätit (som orientalen säger) fader och moderlöses arf, som stått i deras förmynderskap och sedan i fruktan för förföljelse begett sig ut för att i lugn få fräta det han roffat åt sig om [*sic*] man försäkrade mig att hälften af det stora antal perser som lefver i Baghdad, äro sådane. Andre åter ha blod på sig och deraf blifvit tvungne att fly sitt land. I Persien nämligen äro i mest alla städer tvänne partier, kända under namn af Noʻmati och Heyderi och dessa roa sig i synnerhet hvarje fredag med kämpalekar.²²² Först samlas de små barnen och gossarne och leka med käppar och sten-slungor och småningom samlas de äldre och större och leka med bössor och pistoler och partierna skola sällan skiljas från hvarandra förr än någre kämpar fallit i sitt blod från båda sidorna, ja ofta skola tjogtals falla i denna lek. Men blodet kräfves af banemannen och han för att undgå detta kraf, flyr i främmande land, vanligen till Baghdad, der dylika blodkräfdes finnas i stort antal[.] Här sedan i det fattiga Arabien sitta de [och] skälla på det land som gifvit dem skydd och på dess råa obildade folk. De längta hem till sitt land och dess härliga frukter, som de sakna i Arabien, och dess rika kök och förfinade kokkonst. Persern är ett glupskt folk i jämnförelse med Araben, han nöjer sig hvarken med så få eller så torfliga anrättningar som Araben. Också är som Du vet, allt i hans språk äta. Han äter sk-t, han äter luft, han äter köld och sol och vatten och kula etc. etc. och jag undrar att han drar och ej äfven äter sin kaljån och han sitter i Arabien och äter sorg öfver att ej slippa hem till sitt land. Men det är ej så lätt som Du kan tänka. Förutsatt äfven att han ingen förföljelse har att frukta i sitt eget land, så fordras för en till sitt hem återvändande perser omständigheter, som gör att han hållre dväljes i sin peregrination än att söka återväg till sitt land! Af en till sin hem stad återvändande perser fordra alla hans vänner och bekante att af honom bli ihågkomne med en skänk en gåfva kallad saughá från det land, derifrån han kommer och som beloppet af alla dessa gåfvor ofta skulle belöpa sig på en större summa

än den peregrinerande kan eller vill spendera anser han det drägligare att stanna i främmande land och lida hungerns och lössens bett än att utan skänker återvända till sitt land och lida de andres tadel att kommit hem och inga gåfvor hämtat åt sina vänner; men jag torde få tillfälle att vidare återkomma på detta capitel och lämnar det nu för att återvända till resan. Efter mycket krångel funno vi slutligen i Khanaqîn trenne mulåsnor af formän från Hamadân som ehuru fullastade redan förrut förbundo sig för ovanligt hög lega att föra oss fram till Kirman Shahan. Oaktadt olyckliga förebud, såsom t.ex. att vår på ett ök lastade packning trenne gånger föll af i porten vid uttåget från Khan och oaktadt skarpt gräl med våra råa förhänder, gåfvo vi oss d. 12 Oct. ut härifrån, den sista stationen på säker och farlös botten. Då vi en gång tågat ut härifrån måste vi bereda oss på röfveri och plundring och möjligen äfven strid, som gick på lifvet. Allt detta ägde väl grund; men jag har blifvit så van under mina [resor] att höra dylikt och så van att bli gynnad af lyckan under dem, att jag föga gaf akt på detta prat. Med godt mod således gaf jag [mig] nu som alltid ut på väg. Som vi lastade i morgon mörkret ungefär tre timmar före solens uppgång, hade jag ej tillfälle att före långt fram på vägen betrakta den stora karawan, hvarmed jag följde. I soluppgången hade jag stigit af det ök jag red och från en höjd nu kunde jag få en öfverblick af den stora skara, hvaraf ungefär hälften hade stigit ned och andra hälften tågade uppåt. Den intog väl $\frac{1}{4}$ mil i längd och var högst brokig, bestående af kameler och hästar och mulåsnor och åsnor och folk af alla drägter och alla tungomål. Jag gladde mig att se det dock någon ordning iaktogs vid tåget och i synnerhet de ofvan nämnde turkarne marcherade i god hållning och färdige till försvar mot möjligt anfall. Äfven formännen (tänk Dig dock ej våra formän: de äro här ganska ansedde och ålitade män kallade katirtshi eller tshar pador) redo hvar och en på sin häst åt alla håll framom och bakom karawanen och spejade omkring från alla höjder för att upptäcka hvad möjligen var i trakten och i modig bersärkogång lossade böss och pistolskott i luften för att skrämma de som möjligen ämnade sig mot dem. Den öfriga tunga karawanen gick långsamt fram under de otaliga klockors och bjällrors ljud, hvarmed persern lastar sina ök. Blott då och då bragtes den i oordning af de lösa olastade kamelerna, som fria från sina Arab. herrars tuktan och ledde af oerfarne turkar, som hvarken förstodo deras behandling, eller kamelerna deras *språk*, ströko ostyriga och skälmska in på karawanens

flanker och skrämde de rädda perserne. Långt före middagen hunno vi vår första station Kasr Shîrîn, en khan med några rundt omkring den uppsmetade lerkojor. Som den talrika hopen ej fann plats i sjelfva khamen lägrade största delen der utanför och hela aftonen lågade eld och vakt hölls och skott lossades för att låta tjuftar och röfvere förstå att vi voro på vår vakt. Följande dagen tågade vi i samma goda ordning och utan några äfventyr förbi den vanliga andra stationen Pûl-i Zehâb; der äfven en khan är till resandes bequämlighet och lägrade efter 11 timmars marsh på en höjd kallad Patak. I dag hade vi tågat förbi många byar och Nomad läger, som i dessa dagar blifvit plundrade och utblottade af mäktigare stammar och nakna och hung- rige sprungo der folk om kring sina ödelagda hem. I Patak infann sig hos [oss] åtskillige kurdiske militärer, som föregåfvo sig vara sände af sin höfvidsman Khosrew Khan i den lilla staden Kerend för att utkräfvä vägs katt af alla laster och alla de som ej voro vallfärdare från de heliga platserna. Af Turkarne tog han en dryg penning på hvarje kamel och på hvarje last som våra och andra formän förde, likaledes. Och så kom turen till mig. Jag hade för att vara lättare aflindat den hvita turbanen och bar till hufvudbonad blott den röda Turkiska tarboshen. Sålunda tog han mig för en ej perser, så mycket mer som perserna alldrig bära denna hufvudbonad, utan fast mer hata den på det högsta. Han sade mig vara än arab, än Armenier, än Frang; men vare hvad helst jag ville fordrade han af mig en skatt af 4 toman svarande ungefär mot 44 Rb. B.A. och hotade mig med pistol och käpp om jag ej ville betala. Alla som voro nära mig togo mitt partie; men intet hjälpte jag visade honom mitt från Kairo medhafna resepass och dito det jag hade från Baghdad; men utan gagn, han var nära att rifva sönder dem och för att slippa vidare gräl och krångel fann jag mig i att betala skatt, sedan jag afbrutat den först fordrade summan af 4 toman till 2 Kîrân, svarande mot något mer än 2 Rb. B. Men härefter följde jag mine reskamraters råd att på en liten hvit filtmössa linda min hvita turban och jag [slapp] sedan ock under hela min tur alla prejerier. Som här i trakten voro talrika nomad läger af Kurder, hade vi stor fruktan för tjuftar och anfall af kanske farligare fiender, och sedan våra vakteldar brunnit till halfva natten och jag, för första gången så vidt jag minnes, under mina resor, ingen slum här fått i mina ögon, började karawanen lasta. Som till lastande af en mulåsna gärna behöfs trenne män och de formän, som jag följde ej voro mer än två, måste jag alltid häri hjälpa dem. Mitt göra var att

hålla öket i tygeln och emotta och hindra att rulla ner på andra sidan den ena af sidosäckarne, som först uppkastades på ökets rygg, under det de tvänne andra männen upplyftade den andra sidosäcken. Då den kom bundo de den med ett tåg vid den andra först upphöjda säcken, och nu var det mitt göra att släppa ned den och jämnka den i jämnvigt med den andra. Men som jag dels ingen öfning häri hade, dels ock det ingalunda roade mig bar jag mig ofta klumpsigt åt och lät säcken falla eller öket löpa ur min hand. Då fick jag alltid höra skrik och hojt och ofta fula ord af min ræe forman, men som jag i den ställning jag reser här beslutit att tåla allt för att få se och erfara så mycket mera, låddes jag först ej derom. Men som det i följe häraf för hvarje gång tilltog, kunde jag i längden ej styra mitt sinne och jag började skrika och hojta tillbaka. Detta hade ock oväntadt god verkan och i den mån jag mera öppnade min mund i dem slöt min forman sin. Men sådan är persern i allmänhet. Skrik och ovett och stryk är det som vinner hans hjerta – medel, hvarmed man alldrig kommer någon hvart med den Arab. beduinen. Också blefvo vi före slutet af resan de sätaste vänner jag och min forman och han uppassade och tjente mig på bästa och välvilligaste sätt. Tvärtemot de tvänne andre formän, som framför[d]e mine tvänne reskamrater och som de sökt att vinna med rika och smekande ord och ett mildt och medgifvande uppförande. Men desse Hamadân formän voro i sjelfva verket bland de råaste och grofvaste män jag sett och kommit i fäl med och jag hade under denna natt vid vårt läger varit ett vittne till en något löjlig och underlig scen, hvori min forman spelte en hufvud rôle och i hög grad visade mig hans goda och onda sidor. Medan vi alle suto vid vårt afgangade bagage vid vår eldbrasa, hörde vi gräl och oväsen nära intill oss och som vid dylika tillfällen en Orientaler alldrig sitter stilla om han ej fruktar till äfventyrs turkiska vaktsofdat, som kunna knipa honom, skyndade mitt sällskap sig upp till grälsplatsen och främst af dem min forman. Efter en kort stund af gräl och prat kommo de tillbaka förande emellan sig en liten gosse om 15 år kanske jämnte någre turkar af karawanen och af deras fortsatta gräl här fick jag reda på följande historia. Den unge gossen var synbarligen en af det slaget, hvaraf här hundratals strömma till de heliga martyrlatserna ofta ensamme och utan medel och lämna sig sedan i armarna på föruti fromme vallfärdare, som af medlid-samhet öfver det i den vida verlden ensamme lämnade barnet, bjuder honom att följa sig på resan. De finnas här i större antal än ett visst sorts quinnor hos

oss på små stadsmarknadernas flaggor, men om de sednare hos oss äro stygga och vidriga äro de förre här alldeles dräglige. Nog af! den nu i fråga varande gossen hade af en sin förre gynnare blifvit lämnad för fäfot i Kerbela och ledig som han var, blifvit intagen af en af turkarne att följa honom. Denne turk ville vinna sig paradiset och Kerbela martyrens med att föra den arme fader och moder löse gossen hem till hans stad Kirman Shahan.²²³ Och gossen följde honom. Hvem har härtill något att omnämna? Men denna natt nu hade turken händelsevis gräfvit i sin ressäck och funnit att en summa comptanta pengar fattades och saknades i den jämnte åtskilliga klädes persedlar. Hans misstankar föllo på hans unge reskamrat och med hot och slag ville han ha honom att bekänna stölden och hade med sådana hotelser och slag drifvit honom från sitt läger ända upp till vårt, som var betydliggen aflägset. Under vägen hade andre samlat sig omkring dem: turken hotade med slag och stryk och gossen svor heliga eder vid Seyid Alshuhadâ (Hosein) och Hadhrat 'Abbas²²⁴ att han var oskyldig och de nyfikne som samlat sig omkring dem togo somlige den enes somlige den andres parti. Emellertid tycktes turkens parti ta öfverhand och man [var] nära att börja slå den arme gossen då hopen hann till vårt läger. När nu min forman såg huru affärerna stodo tog han gossen i sitt skydd, förde honom till vårt läger och låfte honom sitt försvar för denna natt: med ett ord, gossen ✕ blef hans dakhil för denna natt och skyldig eller oskyldig skulle min forman försvara honom. I morgon var han åter lämnad åt sig sjelf och hade ingen rätt att vänta något försvar af honom. Turken och den öfriga folkhopen affärdade min forman dermed att i afton var intet vidare att göra; i morgon kunde de med kallt blod undersöka saken och leta efter de förlorade effecterna. Så skyddades nu gossen från stryk för denna gång. Sedan hopen skingrat sig tog formannen gossen i armen och ledde honom till vårt last läger (bårkhané som persern kallar det) och började här nu questionera honom. Som denna examen gjordes på det platta men ej ointressanta kurdiska platt språket förstod jag deraf föga, men af formannens tidt och ofta upprepade och du hundfadrade och hormodrade (pedirseg och madirkahbé) kunde jag förstå att han ej var särdeles nöjd med sin dakhil. Han stannade ock ej vid blotta ord och ovett, han sparkade gossen och slog honom när helst han kunde räcka honom med sina ben och armar och då gossen flydde undan för detta ofog slungade han efter honom stenar såsom formännen här slunga dem efter sina ök, då de äro ostyriga eller vika af vägen. Gossen

å sin sida än anropade sina helgon än beklagade sitt öde att här kommit i händerne på en så rå skyddare än då denne något saktmodades och bevektes, närmade sig honom och kysste hans *fötter* och händer och föll till bönboken. Som det emellertid var långt lidit på aftonen och hvar och en ville hvila inbjöd formannen gossen att följa honom på sin sida om pack lägret för att sofva. Men gossen fruktade hans råa uppförande, ville ligga på min sida om lägret och föregaf sig på inga villkor följa formannen. Häraf nu åter gräl och skarpa ord, åtföljda af sparkningar och slag och stenar. Jag tyckte hvarken den ene eller den andre förtjente att tas parti af och blandade mig derföre ej i deras sak, som slutades så att formannen tog pojken i armen och vii vocis slängde honom öfver packsäckarna på sin sida derom. Nu blef tyst och både två lade sig på sitt öra; men ingen hvila fingo de njuta; ty, såsom redan sagdt började karawanen lasta före midnatt och här var ej att lämna sig efter för att bli ett säkert byte för de tjuftar som svajade omkring att uppsnappa hvar och en som tröskat och efterblifven ej kunde hoppas skydd af hopen. Omedelbart vid uttåget härifrån kommo vi in i ett uppåt gående bergspass, så trångt att ofta blott ett ök kunde der gå fram. På ena sidan var ett sakta uppstigande och på den andra brantare nedgående afgrund, den förra omöjlig eller något svår att beg[agn]as af de lastade öken, den sednare en nästan säker dödsstupa för den, som halkade deri. Hela karawanen måste sakta en efter en tåga fram på den smala vägen och Du kan således tänka Dig hvilken oordning och trängsel här uppstod af den stora mängden der ingången till denna trångväg hvar och en skyndade sig att först komma fram, fruktande som hvar och en var att blefve han efter, tjuftar skulle uppsnappa och röfva honom. I denna trängsel försvunno och borttappades ök och lasten och mången arm fotgångare blef plundrad. Äfven för min forman försvann ett af hans bästa ök och jag hade åter tillfälle se hans usla omanliga uppförande vid denna olycka. Han *gret* (det är ingen hyperbol) och skrek *jabuimin, jabuimin*, kastade af sig sin filt mössa och slängde upp sina kläder och förbannade sig sjelf och hela denna olyckliga resa, skrek och hojtade ömsom åt sina öfriga ök och ömsom vände sig med quidande och af hans skrik hesa stämma till sin dräng och klagade öfver förlusten af sitt kära och dyra 50 toman värda ök. Hans dräng, som var vida lugnare och förståndigare än sin herre, lämnade honom med de öfriga öken och begaf [sig] tillbaka för att söka upp det förlorade. Detta lyckades han nu ock och efter ungefär en half timma kom han

tillbaka ledande öket vid tygeln. Lika uselt min formans uppförande hade varit i olyckan lika uselt var det nu i lyckan. Det första han gjorde var att falla sin dräng till fot och kyssa först hans fötter och sedan hans händer: sedan betraktade han sitt återfundna ök och då han fann det helbrägda tror jag han äfven kysste det. Men dess last var förlorad, tvänne stora säckar dadlar – det var dock en dräglig förlust och gick till min förundran ej det minsta till formannens hjerta i hans stora glädje att ha återfunnit sitt ök. Jag hade härunder stigit af för att gå till fots och i den fullmånens sken njuta af den härliga bergstrakt, hvari vi nu inkommo. Hittills hade trakten ännu varit arabisk och ökenlik, bergen låga höjder af sand eller sandsten; här kommo vi in i granit berg af de kedjor som genomskära Persien i alla håll. Bergen blefvo här beklädda med träd och buskar ända upp [till] topparne och på dess sidor såsom i synnerhet i dalarne som de bildade emellan sina väggar yfvades ännu frisk grönska. Sedan vi genom passet kommit ut i en öppen stor dal mötte oss en doft härlig af denna grönska och i synnerhet verkade uppfriskande på mig en genomträngande doft af en sorts vilda äppelträn, hvars frukt persern kallar beh och som här växa i stort öfverflöd dels vildt på bergen dels i trädgårdar. I djupa glupska drag söp jag in denna rena doftdigra luft lika glupskt som jag stundom i öknen efter en genomtörstad dag framkommen till en källa på dess rand släckt min törst i långa klunkar med skägg och näsa i vattnet. Men Du lefver i Nordens friska luft torde ha svårt att förstå det behof jag hade att ”äta” luft (som Pers. säger) och huru jag under den långa quäfvande sommaren i Baghdad gapat derefter. Trakten började nu ock här få ett gladare utseende; vatten strömmade rikligt ur källor och vattnade fälten i små rännilar. Jag fick dock nog af min spatserfärd denna natt. Mine formän hade sedan de kommit ut ur passet tagit en annan väg än den jag framgick och sålunda hunnit framom mig. Jag förmodande dem efter mig saktade allt mer och mer mina steg tills slutet af karawanen hann mig och som jag ej vågade vidare lämna mig ensam efter följde jag dem. Så vandrade jag bland de siste af hopen ungefär 6 timmar ända till solens uppgång, då min forman slutligen fann mig. Han hade nämligen gifvit sig tillbaka för att söka mig sjelf ridande sin häst och medbringande ett ök för mig. Jag var glad att åter få rida upp så mycket mer som jag verkligen blifvit något trött. Jag bar tvänne kapprockar; min lätta arabiska ‘abà och min tunga Grekiska kapot och den sednare i synnerhet hade tröttat och värmt mig. Här redo vi nu upp

och hunno snart de öfriga öken, som gingo i midten af Karawanen och en fyra timmars vidare marsh förde oss fram till den större staden Kerend. Den ligger på slutningen af ett svagt stupande berg och liknar något de vackra terrassformigt belägna städerna och byarne af Syrien. Dess folk äro Kurder och bekänna sig till en sect som kallas 'Ali Illah h.e. de erkänna Imam 'Ali att vara Gud, stödjande sig häri på en plump berättelse att Moḥammad vid ett tillfälle af stor lifsfara i en fejd, hvarur 'Alis rådighet hjälpte honom, skall hafva sagt åt honom Du är Gud.²²⁵ De älska och dyrka 'Ali till den grad att de, för att inplanta denna kärlek i sina barns hjertan, de föra dem upp på bergstoffer och der fråga dem om de älska 'Ali så att de i förtröstan på hans skydd våga kasta sig ned för berget. Barnen störta sig antingen sjelfve ned för berget eller störtas de af sina fäder och om barnet ej dör är det uppenbart att han älskar 'Ali rätt och dör det är det ingen skada – han älskade ej 'Ali. Ett annat af dem brukligt sätt att pröfva denna 'Ali dyrkan är att hota barnen med svärdsägg. De hugga åt barnets hals med blottade hvassa svärd och såra honom; står gossen stilla utan att blinka med ögonen och dör han ej af de sår han erhållit är han renhårig och pröfvad: flyr han eller dör han duger han ej. Sådana och dylika historier har jag ofta och af många hört om dessa 'Ali Illaher: Ijuga mine sagesmän, ljuger jag. Men säkert är att denna sect äger bestånd och har stort anhang just i denna trakt omkring Kerend och dess bekännare äro lika store hatare af Sunni som af Shiya'. De som jag kommo i fäl med af stadens folk voro vackre friske förståndige män med ett skarpt brödratyecke af våra Kosacker. Men det är intet att lita på en Orientalers förståndighet i allmänhet. De äro alle lika vår Tycho Bremer,²²⁶ som är den förståndigaste man i verlden så länge Du ej med honom kommer in på Astromien och så är Orientalaren i allmänhet vore han Christen eller Muslim eller Jude, en förbannadt förnuftig varelse till dess Du med honom kommer in på Religionens gebiet. Som vi här lågo öfver hela denne dag och den följande hade jag tillfälle att spatsera litet omkring och se folket och staden. Jag fann i allmänhet här ett vackert slägte så män som quinnor, hvilka här till största delen gå obeslöjade, de äro ej alls af den arabiska typen, jag igenkände af den ej ett enda drag. Man börjar här se för att så säga en pectoral emphthises constitution,²²⁷ som man så sällan finner hos Araben, med långt ansigte och hecticiska kinder och det egna intagande som en sådan constitution alltid har. Jag sökte med mig sjelf mycket, hvar jag bland de folk jag sett, jag

skulle finna likheter med typen af detta? Jag tyckte såsom deras land ej var olika Syrien, så hade de ock sjelfve i sina drag någon likhet med Syrerne, men den regelbundna skönhets typ jag funnit i Syrien fann jag ej här. Eller fastmer, de hade sjelfva typen, men *ett* förväntadt drag, någonting som ej rätt var på sitt ställe förderfvade och vanställde den. Det var det som man ofta ser hos en skönhet hos oss: det är skönt, hvarje drag är vackert, mundens bildning har intet fel, ögat intet lyte, kinden fyllig och m.m.d.; men öfver det hela ligger någonting som fördärfvar total intrycket. Så äfven här det drag af lymmel jag från första stund tyckte mig se i dessa nomader: jag kunde ej få detta drag från mitt sinne under hela min persiska tur oaktadt alla vackra anleten jag derunder sett. Det är ingen öppenhet ingen redlighet i deras ansigten och såsom de i sitt uppförande dölja sin karakter och sin natur under artigheter och complimenter så höljas deras egentligen vackra drag af ett moln af de elementer som äro en följd af en förvrängd bildad natur. Jag träffade åter här den flinighet och de opinje miner som i så rikt mått ses i Europas salonger, detta vidriga bemödande att tvinga sitt ansigte i miner, som ej återspeglas i hjertat och naturen. Sådana anmärkningar gjorde jag för mig sjelf under det jag med mina följeslagare gick om kring i husen och af dess mat mödrar och döttrar köpte än bröd än ost än drufvor eller andra lifs förnödenheter, hvilka i allmänhet här såsom i hela Persien äro utomordentligt billiga. Och för att ge Dig ett begrepp härom bjuder jag Dig på den frukost vi här gjorde i en vacker trädgård vid en rännil med klaraste vatten och i skuggan af vinstockar med härligaste drufvor. Färskt varmt hvete bröd för 5 kop. kop., ost för dito och drufvor för 10 kop. kop. de sednare af det ädlaste slag jag dittills hade sett. Summa 20 kop. kop. och häraf åto vi oss tre full vuxna män med god appetit mätta och så mycket blef öfver att ännu tvänne derwisher gjorde derpå sitt morgonmål. Under hela färden räknade jag de dagliga utgifterna för mat för mig och min följeslagare alldrig till mer än en Rub. B.A. ehuru vi lefde stort och frossade på frukter i synnerhet drufvor, hvaraf jag dagligen åt mig mätt ända till min affärd från Shiraz. Som Kerend var den första stad på egentlig persisk botten, som jag hittills sett, föll den mig kanske mera frappant i ögonen än den förtjenade. Jag hade hittills i Baghdad och i de städer jag sett i 'Irâk funnit och följt i byggnadssätt t.ex. och trädgårdsanläggningar, typen för den samma i Negd och ehuru denna typ ovedersägligen och ursprungligen så i materia som anläggningssort är

persisk, så fann jag den dock här olika och om skapad efter folkets och klimatets lynne. Då man i Negd t.ex. inga spår ser till fönster eller i deras ställe öppnar några små gluggar högt uppe i väggen – man måste ju här stänga ut solen och hettan – började redan här fönstren, med stora och luftiga öppningar, spela samma viktiga role som hos oss. Sommarrummen öppna förstuguquistar för att så säga och vinterboningen hvälfta glugglösa kyffen, dock denna åtskilnad ännu här ej så bestämdt antydd, som längre fram. Byggnadsmaterien var allt densamma som jag oupphörligen nästan sett ända från Negd hit saltorkade lertegel, alltid af samma färg som sjelfva jorden. Och efter jag nu kommit att nämna det kära Negd, som jag älskar med all dess fattigdom såsom en af dess söner, för hvilka intet land i verlden kan ersätta deras torfliga jord, så kan jag ej hålla mig från en anmärkning som faller mig nu in. Så nationelt och af det främmande ouppblandadt som *allt* är hos Beduinaraben, så är hos stads araben *allt* utifrån lånadt. Den nuvarande Egyptiern, Syriern eller Irakern, hvad har han eget och nationelt? Jag har den öfvertygelse att hans dräkt, hans byggnadssätt, hela hans lif, ja till största delen äfven alla hans vetenskaper äro ett lån af det folk, som bebodde dessa länder vid hans eröfring af dem och såsom i Medina och Mekka den Egyptiska bildningen är i allmänhet den förherrskande såsom i de andra städerna på Röda Hafvets kust och den Syriska i de små städer som ligga vid Syriska pilgrims vägen, så är i Negd och Irak den persiska. I Jemens städer torde man finna likheter med den Indiska bildningen; men som jag hvarken sett det ena eller andra landet, vill jag ingenting säga härom. Men sådan är Araben! När han kommer ut från sin öken vet han ej hur han skall vända sig och kastar sig i armarne på första ledare han träffar, och så ypperlig ledare han sjelf är i sin väglösa öken, så tafatt är han i den vägrika staden! Men för att återkomma till Kerend – hvad i den mer fröjdade mig än dess lerhus, voro dess stora vidsträckta trädgårdar och i dem i synnerhet dess vingårdar, hvilka, kallade för Angûristân, utgöra i hela Persien en högst viktig del af trädgården. Hvad de af drufvorna ej äta eller sälja eller torka till russin, om göra de till vin, som i Persien drickes ymnigare än troligen i något annat Muslim land.²²⁸ För öfrigt prydas deras trädgårdar af fruktträd af alla de mest olika slag och sjelfva frukten är af yppersta kvalitet. Som vi nu voro på persisk botten började folket i karawanen lefva upp och bli modiga. Persern är i främmande land en feg usel stackare, krypande och ödmjuk och derföre öfverallt föraktad

så att t.ex. i Baghdad barnen springa efter dem på gatorna och öknämna dem och kasta stenar efter dem och behandla dem i allmänhet som judar, och persern törs ej knysa. Detta är väl till större eller mindre del fallet med alla Orientaler och beduinaraben säger i ordspråk, hvarje räf är varg i sitt eget land (kullo hoşeinin fi balado dhib)²²⁹ men kanske i högre grad hos persern än hos någon annan. Här nu flödade öfver den persiska 'Ali kraften,²³⁰ en kraft lika bärsärkisk som den Nordiska. Om aftnarna då hvar och en gjort sitt quällswardsmål, stego ur den stora folkhopen talare upp, som, sedan de först uppmanat hopen att uttala förbannelse formen öfver de tre hundarne Abo Bekr och 'Omar och 'Othman,²³¹ uppfordrade hvar och en som af hjertat hatade dem att med hög och klar stämma utropa: ja 'Ali. Ett högt skall af ja 'Ali var det färdiga svaret på denna uppmaning. Och knappt hade de sista ljuden af detta skall dött i den tysta natten förr än samma eller en annan talare åter uppsteg och uppmanade hvar och en, som älskade 'Ali och med uppbyggt och rent hjerta återvände från vallfärden till hans martyrlats, att med än högre röst utropa: ja 'Ali; äfven denna uppmaning åtllyddes med samma beredvillighet som den första och med långtdraget ja 'Ali och det persiska klumpsiga uttalet 'ein,²³² hvilket bokstaf de jämnte flera andra äktarabiska alldrig kunna lära sig utsäga, gaf den persiska 'Ali kraften sig luft. Men tre ting äro vissa: och åter steg en talare upp och uppfordrade hvar och en, som hoppades att på 'Alis bemedling Herren skulle föra honom hem helbrägd och utan vedermödor, att utropa med allt högre och högre stämma ja 'Ali. Beredvilligare kanske än de tvänne förra besvarades denna uppmaning; men stämmorna hade redan blifvit hesa af skrik och mera sorlande väl men lågljudigare var detta utrop. Skott af bössor och pistoler lossades äfven i luften i tanken förmodligen på det bärsärkiska 'Ali mod, hvarmed man skulle möta och tillintet göra de röfvere man fruktade och väntade sig möta under färden. Men ej allenast det krigiska sinnet kokade öfver i skott, äfven det poetiska gjöt sig ut och här och der i den stora hopen hörde man sånger och recitationer steg upp om "näktergalen i Kerbelas rosengård"²³³ och om "Dhu lfaqâr Gudalejonets mäktiga svärd".²³⁴ Du torde under fortgången [av] färden få se huru denna modiga 'Ali kraft yttrade sig i handling och jag vill hvarken i låf eller tadel anticipera. Som sagdt blefvo vi tvänne här. Orsaken dertill var hufvudsakligen den att en af Shiraz's förnämsta formän hade förlorat tvänne af sina ök och anmodat den i staden här bosatte Nomad

höfdingen att utsända män för att söka upp dem. Ehuru den sednare gaf sig möda häri, lyckades han ej återfinna de förlorade öken. Emellertid hade den dag vi här lågo öfver en stor afdelning af karawanen, bestående af folk från Mazenderan ensamme begifvit sig på väg fram åt, och som de utgjorde en stor och välbeväpnad trupp kan jag ej neka att jag för min del ogärna såg deras aflägsnande. Dock jag hade under dessa dagar för att säga sanningen allt mer och mer måst sänka mitt förtroende till mitt följe och lärt mig inse att på dem var föga att hoppas; jag började ångra mig att ha gett mig ut, men nu var äfven återgången stängd och den som tagit fan i båten måste föra honom i land,²³⁵ gällde nu om mig i full kraft. Jag kunde ej såsom en Herat Derwish, som jag här sällskapade besluta mig att ligga öfver till Naw rûz (sommar dagsjämning),²³⁶ för att afbida slutet på vinterns köld och de af Shâhens död förorsakade oroligheterna i Persien. Jag gaf mig således med den öfriga karawanen ut härifrån den 16 Octob. Vi hade åter på denna slättan att passera ett pass för hvilket alle fruktade storligen. Och min öfvertygelse är att, hade antingen i detta pass eller det vi passerade på vägen till Kerend, en trupp af 50 till 100 modige kurdutmanare anfallit vår karawan, de utan svårighet och utan särdeles fejd utplundrat oss alle samman; men de å sin sida torde fruktat den stora mängden eller voro de fromme nog att ej antasta vallfärdare, som återvände från de heliga platserne. I passet svajade emellertid karawanens lättare ryttare om åt alla håll och lossade oupphörligen skott i luften – Kurderne visste kan tänka ej att de [hade] skjutgevär! – och bland af dem behagade mig i synnerhet våra Hamadan formän, som förekommo mig modigare än andra. Vi kommo ock lyckligen fram genom passet utan att se några fiender, utom någre Nomader, som här och der på bergen gingo i vall med boskap, och som de 'Ali modige vallfärdarne bjödo med höga skrik att komma ned på fältet. Jag kan ännu ej förstå huru denna karawan kunde göra hela den långa turen genom Persien mellan råde roflystne kurd och Bakhtijari nomader utan att bli anfallen och plundrad, så mycket mer som den dageligen och på hvarje station tog af i antal och mängd af vallfärdare som skiljde sig der från för att hvar och en bege sig till sitt respectiva hem. I Arabien vet jag visst att en sådan karawan under dylika omständigheter alldrig kunnat gå fram utan att utplundras. Närmare middagen hunno vi slutet af denna station och närmade oss den lilla byn Hârôn Âbâd för att der hvila öfver återstoden af dagen. Men några stenkast från den lilla

byn mötte oss en trupp af från sitt plundringståg mot sina grannar återvändande Kurder, som började antasta karawanen och i synnerhet de af den som voro till fots. Trenne sådane fotgångare hade de redan utblottat till bara skinnet och några ök hade de uppsnappat med deras laster och bragt i förvar då i synnerhet alle formän och deras drängar samlade sig med störar, ett här mycket brukligt och med konst fördt vapen, och beslöto möta våld med våld. Äfven hade den lilla byns folk, rädde som de sjelfve voro för Nomaderne, samlat sig till vårt försvar, och kurderne funno för godt att fortsätta sin färd och lemna oss i ro. Vi tågade således i lugn och fred in i Khan, som ehuru stor och vidlyftig, ej kunde härbergera hela karawanen. Ännu här uppropades tre, fyra gånger till strids och männen sprungo ut med sina störar och andra vapen. De ök och laster som kurderne uppsnappat hämtades tillbaka; men de trenne utblottade männen suto nakna i en knut och skälfde af köld till dess en och annan af vallfärdarne kastade på dem ett plagg för att skylla sin nakenhet. Detta allt hade i den stora trängseln i Khan försakat stor oordning och villervalla och det drog länge ut förr än hopen kom så till lugn att de kunde göra en eld och sätta på sina grytor till beredande af sitt dagsmål. Detta är i alla karawaner en högst intressant stund. I en karawan af Araber är det första [man] hör ljudet af mortlar, hvori caffet stötes och som denna stötning göres med stor konst i bestämd takt och rytm, uppstår deraf en musik som oemotståndligt inbjuder till den älskade lockande koppen, persern har ej smak hvarken för denna musik eller denna kopp. Här höres intet annat än månglares och marketentares prosaiska utrop af: kött, smör, ved, drufvor etc.; som med all dess prosaiskhet dock för den efter en halft genomvandrad natt trötte och hungrige resande oftast ljuder behagligare än malmens klingande inbjudning till caffè. Den sednare må vara mera poetisk och musikalisk, men namnet drufvor klingar ock härligt i en Nordbos öron. Bequämt är här i Persien att stationerna alltid äro belägna i byar och äfven der byar ej finnas, är Khanens portvakt vanligen alltid försedd med mundförråd. Sålunda behöfde jag ej släpa matsäck med mig som öfverallt i Arabien. Sedan nu först alla uppköp äro gjorda af den lägrade karawanen och alla eldar uppblåsta blir rörelse och lif åt alla håll. Den ena kokar och pysslar med grytorna och köks affärerna den andre gör sin tvagning och sin bön, formännen skrapa med ett harskramlande instrument och damma sina ök, hämtade tillbaka från vattandet och upphänga på deras hufvuden deras halm och hafre säckar. Öken

PILGRIMER KOKAR KAFFE I PERSIEN. FOTOGRAFI AV B.T. WATTS 1909.

stå bundne vid ett i fyrkant med järnkilar i jorden fästadt rep, kalladt kemend, och vänta frustande och gnäggande på dessa påsar. Mulåsnorna äro i allmänhet näst åsnorna de mest prosaiska och tråkiga lastdjur och med längtan tänkte jag ofta tillbaka på de trefliga kamelerna i öknen och deras muntra i dislande natten om. Men mulåsnorna här bära otroliga laster väl så tunga som öknens kameler och uppfylla väl sitt kall af lastdjur. Andre i karawanen hör man under gräl och skrik uppgöra räkningar med marketenterna och, för att ej glömma det som ses i hvarje cotterie, en eller flere sitta och lössa sina kläder och kasta de utplockade djuren i elden. Men förgäfvets söker jag ge Dig en beskrifning på all den brokighet och viller valla som råder i en österländsk karawan: vi Europeer äro så vana vid ordning och regel i allt äfven i de största folksamlingar, att vi, utan att se med egna ögon, ej kunna tänka oss den otuktade och vid oordning i allt vane Orientalerns rörlighet och obändiga lif i ord och rörelser. Slagsmål ser man dock sällan och komma två eller flera här ihop skynda sig alltid de kringstående att skilja åt dem. Det är ock nödigt; ty den hetlefrade Orientalern tvekar ej länge att dra sin dolk eller sin pistol. Så mycket oftare hör man gräl och ovett bland Perser i synnerhet i de grofvaste plumpaste och ofta meningslösaste uttryck. Men hvad man ej hör i en persisk karawan är det muntra förtroliga glam, som alltid i en arabisk drages ut långt in på nätterna: här, sedan hvar och en fått magen fylld, lägger sig på sitt öra till hvila. Det är ock nödigt att iakttaga och begagna hvarje stund, som blir öfrig, till hvila, annars hör till Persernas fördömda vana att marchera om natten. Följande morgon gåfvo vi oss åter ut från Haron Abad och fortsatte färden förbi talrika nomad tält och leruppsmetade byar. De förra äro olika de arabiska Beduinernes tält deri att deras väggar bestå af upphängda halm eller rör mattor, då det Arab. Beduin tältets ruwâk alltid äro af samma svarta tjocka ylle hväf som dess tak. På sina ställen här se man äfven ofta ett kurdiskt nomad tält stödt emot en i hast uppförd lermur, som åt en eller flera sidor bildar dess väggar. Dessa boningar äro så till hälften half tält och half hus (beit sha'r och beit tîn som araben säger)²³⁷ och vittna om dess herrars halft nomadiska halft byiska lif. Så förekommo de ock mig – mellanting mellan beduiner och fast bosatta och deras sinne och natur likaså vacklande mellan de förre och de sednare. Jag önskade få tillfälle lefva någon tid bland dem i deras tält och jämnföra deras nomadlif med det jag sett i Arabien; men min önskan gick alldrig i fullbordan. En undersökning af deras lefnadsför-

hållanden och deras nomadlagar och i allmänhet af hela deras lif skulle säkert vara högst intressant, ehuru jag tviflar högelingen att de skulle ge så många ädla och intressanta drag att afteckna som Arabiens beduiner. Före middagen hade vi att taga öfver ett öppet fält kalladt Mai Desht och här sågo vi på afstånd ryttare och fotmän uppställde, som det tycktes, i ordning för att afbida vår ankomst. Ryttnarne voro blott 3–4 utom en större trupp af omkring 30–40 som syntes på långt afstånd på de berg som omgäfvö slätten. Fotmännen voro till ett antal af högst 50 beväpnade till största delen med långa störor, högst få med skjutgevär. Detta var i sjelfva verket en ringa hop i jämnförelse med vår stora karawan; men icke desto mindre bragte den lilla hopen hela vårt långa tåg att stanna. Och af alla de många 'Ali modige ryttare af oss, som för frikostigt hittils vid alla tillfällen i ogjordt väder lossat så många skott i luften, var nu ingen enda som sprängde fram för [att] erfara hvad var i fråga. Och i synnerhet de träng och taltappre Shiraz boarne, hvilkas afdelning i karawanen var den största och hvilka alle mest litade på! de blefvo långt efter för att afbida hvad komma skulle och ingen af dess många välberidne Tshar wadorer närmade sig för att ordna eller se till hvad var att göra. Vi med våra Hamadân formän utgjorde i dag förtruppen af karawanen och sedan de jämnte den öfriga karawanen hållit halt ungefär en quart timma och gapat omkring sig samt sett att ingen rörde sig af den lilla fruktade fiendehopen, redo de till ryttnarne och växlade ord med dem. Och sedan de försäkrat sig om att desse inga fiendtliga afsigter hade, kommo de tillbaka och gäfvö ordres åt sina drängar att drifva öken framåt. Dessa hade emellertid framtagit och i ordning ställt sina vapen till största delen bestående af de nämnda långa störrarne, hvilka de under marshen stoppat mellan ökens laster så att dess ändor springa ut mot djurens öron och bilda liksom tvänne långa horn på dem. Min formans högst trefliga dräng var beväpnad med svärd och rolig och speande som han var, hade han blottat det och hvässat dess ägg mot slidan. Min reskamrat M. 'Ali hade stigit af och drog sig smygande bakom öken så att de voro mellan honom och den fruktade [fienden] och då jag, som red mitt ök, frågade honom om han trodde det nu verkligen blefve fejd, gaf han mig med halfdarrande stämma det abrupta korta svaret: *hâlâ diger*²³⁸ - - Hvad mig sjelf beträffar väntade jag nästan säkert en strid, så föga jag ock kunde förstå huru en hop af högst 100 dåligt beväpnade män på ett öppet vidt fält skulle våga anfälla vår stora skara; men

beredd som jag gjort mig på allt från första stund jag gaf mig ut på denna färd, afbidade jag tämmeligen [lugnt] med handen på mina pistoler, hvad komma skulle. Och oantastade och utan allt sorts krångel fortsatte vi äfven vår färd; men jag kan ej neka att männernes tåpiga och fega uppförande vid detta tillfälle betydligt ökade mitt misstroende till dem och deras 'Ali mod. Jag fattade en viss afvoghet och ett visst förakt för dem, som jag allt sedan ej kunnat få från mitt sinne. Väl har jag i Orienten fått den öfvertygelse att dess söner alle äro ett [i] grunden fegt och räddhjärtat folk när det gäller att stå strid med sina fiender och att mot dem försvara sin goda rätt och sin egendom – de ha ett större och lugnare mod än Européen att duka under för Herren, för någon vild naturkraft, som de ej kunna beherrska och mot hvilken de ock nästan aldrig gå i strid – men när det gäller att möta den som tränger in på deras rättigheter, när det gäller att för heder och ära ge sitt lif, då väljer han flykten hellre än striden. Men oakadt det har jag aldrig sett Araben bära sig så dåligt och tafatt åt som vår persiska karawan nu här vid detta tillfälle. I slutet af den stora slätt vi nu öfvertågat ligger en Khan vid några usla kojor, som vanligen tjenar för en stationsplats för de karawaner, som här framgå. Men som vi nu funno khamen och kojorna utplundrade och till en del ödelagda af nomaderne funno vi för godt att fortsätta färden i synnerhet som vi beräknade oss väl kunna hinna staden Kirman Shahân ännu före solens nedgång. Vi stego åter in i berg, som, här sträckande sig i alla rika stora och odelbara fält mellan sina väggar. Två timmar ungefärligen före dagens slut skådade vi från små höjder öfver de utomordentligt rika och vidsträckta trädgårdar och odlingar som omgifva den landtliga ej otrefliga staden och korrt derpå tågade vi derin. Den ligger på en öppen stor slätt i nästan cirkelform om gifven af väldiga högtoppade granitberg, bland de högsta jag sett i Persien. Fältet är vattnadt af källor och rännilar, som i ymighet skärar den i alla håll och vattna de talrika trädgårdarne och sädesfälten, den är och ett proviant magasin så för Baghdad som andra städer af Persien och hvete och i synnerhet smör föres ut dels till Irak dels till sjelfva det 12 dagar härifrån aflägsna Isfahân. En timma ungefär före solens nedgång tågade vi in i staden och medan vi vandrade fram på de trånga och af tak heltäckta gatorna för att komma till den kham, mina formän valt till lägerplats, skulle jag redan bli ett föremål för de frågsjuke persernes nyfikenhet, som vida öfvergår äfven Arabernes. Flere frågade hvarifrån jag var på gatorna, der jag framgick; men som de ställde frågan

vanligen så att den kunde förstås: hvarfrån kommen I? affärdade jag den lätt med det korta svaret: från Baghdad. Så slapp jag dem och deras vidare frågor ända tills vi hunno Khanen, en gammal förfallen byggnad, som såg ruskgigare ut än den jag bebott i Baghdad och än de jag hittills hade sett på vägen hit. Här möttes jag först af en tjock gubbe med långt och yfvigt persiskt skägg, som fordrade att såsom tull man få visitera mitt bagage. Men då han fått höra att jag var från Egypten, för en af hvars söner jag under hela färden gaf mig ut, och arab och läkare befriade han sig sjelf och mig från visitation. Och när han sålunda lämnat mig blef jag ansatt af en yngling om 20 år som först på persiska questionerade mig om Egypten och sedan på Arabiska frågade om jag var Sunni eller Shija'. Det är en fråga som vanligen hvarje perser gör redan i första stunden af bekantskapen och jag minnes huru en persisk the kokare i Baghdad, som efter bruket här gick omkring på gatorna med sitt stora the kök af förtennad koppar satt på kål, gjorde mig samma fråga under det jag drack hans starkt kaneliserade kopp i ett gathörn och jag minnes min vän Shiraz Målaren Nasr Allah första han inträdde i mitt rum i den Khan, vi båda bebodde der, efter långa persiska omsvep och förblomningar gjorde mig samma fråga. Och det var i tanken på dessa så ofta mig gjorda frågor [jag] nu ej kunde hålla mig från ett smålöje, som högeligen misshagade min unge frågare. Men det stannade ej blott vid denna fråga det utspann sig ett långt räsoneement om de tolf Imamerne och om de ”tre hundarne” och om Mahdi, som ännu lefver deras sista Imâm etc. etc.²³⁹ af allt det skrock som ligger det arma folket här närmast om hjertat och samtalet slutades der med att min unga frågare hoppades det, som jag nu gick till Persien, jag der skulle byta om sect och bli en ren trogen Musulman. Jag slutade med det tvetydiga: jag och min lott och allt hvad Herren vill och så var det slut för denna gång. Men ack! huru många dylika examina fick jag sedermera utstå under min färd! Det är ej här som i Europa att man med ett näsvist svar kan affärda en näsvis frågare. Här måste [man] med god mine och mjuka ord utstå gubbens frågor och barnets. Hvar och en har rättighet att fråga och vänta ett välvilligt svar, så väl ock hans fråga kunde förtjena ett näsvist. Med all orientens [...] trodda och påstådda aktning för åldern, har barnet här vida större rättigheter än hos [oss] och dess vilja sitter ej här på spjället. Emellertid hade min reskamrat, som med sina formän nedstegat i en annan khan infunnit sig här och som det sedan började mörkna skyndade vi oss att flytta öfver dit. Äfven

detta var en gammal ur bruk kommen Khan, men dock vida bättre än den, hvarifrån vi kommo. Alla de nya och bättre Khanerna voro upptagna af det stora antal främmande och återvändande pilgrimer, som blifvit tvugne att stanna här vid ryktet om Shahens dödsfall. Den följande [dagen] gaf jag mig med mine följeslagare ut på en tur i staden och fann nu på alfvare att jag åter kommit i ett annat land. Väl igenkände jag äfven här Orienten i de usla lerhusen, i osnyggheten på gatorna och i förstörelsen och förfallet; men det var dock en helt annan bild än den jag blifvit van att se i Arabien. Sjelfva folkets utseende och dess dystra tysta opium ansigten ingåfvo mig en hämsk känsla liknande den, hvarmed jag någongång inträdt i ett ben hus, då å andra sidan feta flunsiga figurer med stundom röda och plussiga kinder gåfvo mig bilden af gourmandi och vinflaskan.²⁴⁰ De långa heltäckta bazarerna påminte mig att jag var i ett land, der man måste skydda sig mera för regn och oväder och en oblid himmel än för en het sol och i det de betogo mig anblicken af den vackra himmelen tyckte jag under hela vandringen jag spatserade i corridorer af ett hus. Dessa täckta Bazarer förstörde alltid för mig nöjet af en vandring i Persiens städer. Det är sannt, sådana finnas äfven i Egypten, men de äro der så väl ganska få som ock högre och luftigare och då de der ofta ge ett behagligt skygd emot solen alltid med tillräckligt dagsljus, ge desamma i Persien bild af en tunnel, i hvars mörker man ej utan en hämsk känsla ger sig in ifrån solen och den fria luften. Å andra sidan påminnes man af den gyttna och det träck, som efter regn samlat sig här och vägrar att torka i takens skugga det man ej är innom hus. De äro ett mellanting mellan hus och gata; men fullkomligen i enstämighet med Orientalerns sinne. Hans hem och hans locus agendi är Bazaren och i sitt hus vistas han blott för att äta och sofva öfver natten. Kirmân Shâhân nu var i synnerhet rik på sådana bazarer, men en stor del af dem lågo förstörda. Här hade nämligen förlidet år passerat en af Moḥammad Shah tillsatt Turkisk höfding eller Guvernör och, för att quäsa det öfvermodiga kurdfolket här, hade han anställt dylika härjningar på bazarer och privat hus och confiscationer etc. etc. som alltid följa i spåren af en turkoregering. Derföre buro ock folket här ett lågande hat emot allt hvad turkiskt var, och de turkar som voro med i vår karawan voro utsatta för förföljelser af ovet och slag för hvarje gång de vågade sig ut på gatorna. Redan under vägen då vi färdades förbi byar och nomad läger och barnen samlat sig med quinnorna för att begapa oss, hade ofta desse turkar blifvit

antastade och en gång var en af dem nära att bli mördad af en hop af barn om ej en medlidsam Shiraz'bo med goda ord frälsat honom från sine små men hätske förföljare. Men, ehuru här kanske skarpare än annorstädes, var det ej allenast i denna stad som detta persernes national hat mot turkarne stack fram. Man finner det tydligt uttaladt i hela Persien, ja kanske i alla Orientens länder, der dessa törstiga blodhundar lyckats intränga. Jag har knappt någonsin i Orienten hört någon, som ej förbannat och hatat turkarne i allmänhet och här särskilt i Persien gladde man sig nu hjerteligen att den nye Shâhen visade större bevägenhet mot äkte perser än mot Turkarne, i thy att han skickade omkring till alla länder och provinser höfdingar valde bland de förre ej bland sednare då fallet varit motsatt med Mohammad, som ock följdes i sin graf med hjertliga önskingar af de fleste af sitt folk det "hans faders graf måtte brinna" och med försäkringar det han förstört Persiens land. Men det är ej allenast mellan turkarne och perserne, som ett sådant hat äger rum, man kan kanske säga att hvarje Orientens folk bär en viss national afvohet mot det andra, ja äfven särskilda provinser folk mot andra provinser. Turken lider ej Araben och ej Persern och desse ej honom; och Araben trivdes ej rätt med Persern, som han kallar 'agam,²⁴¹ och Persern ej med honom och ej med turken, och Syriern tycker ej om Egyptiern, som han kallar ḥarâmi och omenskelig och den sednare sällskapar ogärna [med] den förre som han kallar dum och enfaldig och öknens son fördömmar dem båda och öknämner dem fellâḥ och ḥaḍhari; och Isfahanbon kallar Shiraz en by och dess folk narrar och Alwât (ungefär tjufvar och roffare) och de sednare kalla de förre krämare och nidske beräknare. Att uppsöka alla orsaker till detta national och provinse hat vore svårt; men en hufvudorsak som jag tyckt mig finna i det olika språket och den olika dialecten och det i högre grad här än hos oss. "Vi ha dock till sluts ej annat än vår tunga", såsom den gamle Egypt. soldaten uttryckte sig; har i flera än ett afseende sin fulla mening i Orienten. Alla hvärf, som här göres och uträttas, undantagande öppet våld, göras med tungan och pennan, som hos oss spelar en så vigtig rôle, är af föga eller ingen betydelse här. Dess plats intager Alfeşâhá, våltaligheten; ej den våltalighet som hos oss, att från en Kateder läsa upp från pappret ett förut affa[...] och upptecknad tal för ett församladt Auditorium, utan den våltalighet att vid alla tillfällen genast och extempore med klara och tydliga ord och i de i hvarje särskild province brukade phraser och uttryck (i Egypten

kallar man detta ”tala i exempel” (bimathal)) utlägga och omkläda sina tankar och derigenom bringa eller kanske förföra den hörande till öfvertygelse om sin rätt. Och man finner i sjelfva verket denna språk och talförmåga oftare och i vida högre grad här än i Western. Då man hos oss räknar kanske få i alla klasser, som med ledighet talar ett vackert språk, är denna förmåga här allmän och anträffas hos de flesta af äfven den lägsta o[...] mest obildade klass; men den [är] ock här nödigare. Det är med den som krämaren bedrager sin köpare eller versa vice och man säger här: handel består i fintlighe[...] oläsligt] sherà bilshetârá):²⁴² det är med den som den lärde Sheikhen skaffar sig rykte och kâdîn förvränger lagen och Fredags Imâmen, i synnerhet i Persien quâser ett orolig[...] folk: det är med den som en beduin Sheikh skaffar sig makt och anseende öfver sin stam; nej! det är hans enda makt och vapen, ty han har hvarken fängelse eller s[...] eller kâk: med ett ord ”tungan är till slut det enda vi äga i Orienten”. Och om turken ej förstår den Arabiska och ej den Persiska tungan ledsnar han snart på långa räsö[...]ment hvars finhet och doft han ej senterar och griper snart till karbasen och då persern blåser en kaljan rök af complimenter och floskiga ord i Arabens hjärna och [...]tar sin position af bequämlighet för att i allsköns ro berättat honom sagor från djurriket och i dem insväpa sin gamla visdom och sina råd, tager den lifliga och för[...] släpighet rädde araben till fötters: och då den fromt hängifne Araben med pipan i mund sätter sig för att börja ett uppbyggeligt samtal om ödet och Herrens oföränderlig[...]redestination faller honom genast i början den fria viljan erkännande Persern honom i talet och beskyller honom för anhängare af en vålds sect (gabr meðh-heb²⁴³ [...])lan då Egyptiern med sitt så i uttal som uttryck breda språk talar till den mera sjungande och accentuerande Syriske bergsbon eller den fromhets hycklande H[...]ne omhöljer sitt språk med hadithe[r]nash verser från Koran²⁴⁴ och annat lärdoms os i sitt samtal med en ’Irâker, som mindre än Egyptiern stumpat det gamla [...]ket från den långa former [*sic*] men deremot, gränsbo som han är, uppblandat mera med främmande lynne; och när sedan beduinen börjar med sitt väl formlängre [...] ord och menings kortare barnsligt jollrande språk, förstå alla dessa ej hvarandra, eller om de ock förstå, så sentera, så genomkända de ej hvarandra, och der [...] man ej senterar har man ej trefnad af och från otrefnad till afvoghhet är afståndet kort. Dessutom är deras omfång af ideer så ringa och så noggrant och väl de ofta ha reda på sin egen provinses och sin

egen stads omständigheter och tillstånd, så veta de föga eller ens intrassera de sig för grannprovinsens och deraf en kännbar brist på samtalsämnen. Och af dem hvad återstår nu? Religionen och dess historia och legend. Och i sjelfva [verket] är den i ett blandadt sällskap oftast här det vanliga samtalsämnet. Få äro de sällskaper, dock i Persien talrikare än i Arabien, som finna sitt nöje i att studera och under samtal förklara och tolka en gammal bok, som t.ex. Shah Námeh eller något af Sa'adis arbeten,²⁴⁵ och man tager sin tillflykt till denna sysselsättning vanligen blott i brist på annan. Men för att nu slutligen komma tillbaka till Kirmân Shahân kan jag ej säga att denna första stad på persisk botten särdeles behagade och svarade ingalunda mot mina väntningar. Det är sannt, här herrskade nu till någon del oordning och villervalla till följe af Shahens död, den var shâbķ som dess eget folk sade, men den var dock i dessa dagar i bättre tillstånd än de första dagarna efter detta ryktes bekantgörande. Genast nämligen då man här fick höra att Shahen dött, hade dess turkiske höfding flytt ur staden af fruktan för förföljelser af dess folk till ersättning för sitt här öfvade våldsvälde. I detta tillstånd af höfdings löshet hade alla tjufvar och till en del kurdnomader kommit i rörelse och på gatorna öfvat våld; blottat och plundrat oskyldige gatvandrare och brutit upp och stulit åtskilliga handelsbodor. Men som persern är van vid dylika upplopp hade de fleste handelsmän och andra som ägde något bragt sin egendom ur sina bodor i förvar på något säkert och hemligt ställe. Härunder hade nu Fredags Imamen en ansedd och af stadsfolket älskad man tagit Guvernörs tyglarne i hand och, biträdd af en Nomad Chef, med slughet och allehanda knep förstätt bringa det oroliga folket till tuktan, så att blott tre dagar här varit oroligt och bazarbodorna slutna. Men ännu svallade smått vågarna af den i oro bragta ”stilla insjön” som Runeberg kallar österländingen ✕ och fredags Imamen behöfde allt sitt anseende och alla sina styrmans knep för att ej med sin lilla Guvernörs slup kulbytera i den envisa klappsjön. T.ex. han slog mynt i namn af den under Moħammad Shahs lifstid som thronföljare erkände Shah ehuru fullkomlig ovisshet rådde derom att [han] satt och fattat stånd på Persiens thron: vidare – han utskickade hvar fjerde femte dag allt efter sinnenas orolighet en man, och anmodade honom att efter några timmar komma tillbaka till staden ridande en flåsande häst och sjelf klädd i Tatar staphet skrud och lämna i sin utskickares hand ett bref som denne sjelf affattat och redan vid utgången lämnat i staphetens hand. När

denne nu kom tillbaka, såg honom först en, sedan en annan och en tredje och alle desse tre ögonvittnen sprungo omkring och berättade för de nyfikna och nu oroliga småstadsboarna att staphet kommit från Teherån med bref och firmaner till Imamen och en half timma förgick ej innan stadens alla grå skägg (rishsefidha) och andre ansedde och oansedde män församlade i Imamens hus och han uppläste nu för dem det sjelf författade brefvet att Shah satt upp på thronen och att en viss bestämd dag den för Kirman Shahan utsedde Guvernören skulle lämna eller redan i sjelfva verket lämnat Teheran för att begifva sig på väg till sitt höfdingdöme och räknade ut hvilken dag han här skulle inträffa. Desse och dylika knep, ehuru insedda och genomskådade af de fleste höllo det oroliga men verkligen beskedliga folket något i styr och ingen oordning föregick på torg och gator utom det att händelsevis en mössa eller en kapprock snattades af någon, som på aftonen eller under natten vågade sig ut på gatorna. Utom staden var det osäkrare och communicationen var afskuren för de karawaner, som man i andrat [*sic*] sade här dageligen och stundeligen gå fram här. Andra som befunno sig här vid ryktet om Shahens död och redan då voro resfärdige hade blifvit tvugne att ligga här öfver och af dem en större karawan ämnande sig till Baghdad. Men väl dem! i jämnförelse med andre, som vi träffat under vägen hit i alla städer och alla khaner vi passerat. På resa och på väg och flera nära sina hem på två tre dagar, med laster och oftast utan medel för en förlängd resa, hade ryktet om det fatala dödsfallet hunnit dem och tvungit dem att stanna hvar och en på den station, hvori han befann sig. De hade under det långa dröjsmålet blifvit nödtvugne sälja hvad de ägde, till största [delen] bestående af klädesplaggen de buro på sin kropp, för att uppehålla sig och väntade nu med oro på den tid de kunde bege sig hem eller om detta ej snart kunde äga rum, fruktade att snart få lida hunger. Detta var fallet i hela Persien – hvarhelst resande och karawaner voro på väg hade de blifvit tvugne till uppehåll på de ställen, der dödsbudet hunnit [dem] och långa tider, der ligga öfver tills de antingen utledsna tagit för dryg penning escort af respective nomader, som förde [dem] två tre dagsresor framåt öfver deras district och lämnade dem i en stad eller by, derifrån de sedan åter måste släpa sig framåt med ny escort af andra nomader, eller fattat beslut af [*sic*] med tålmod afvänta ordningens och lugnets tid. Flera af dem anträffade vi på vår väg och de följde vanligen med oss framåt. Alle desse och dylike voro, som Du kan tänka Dig, råde nog att

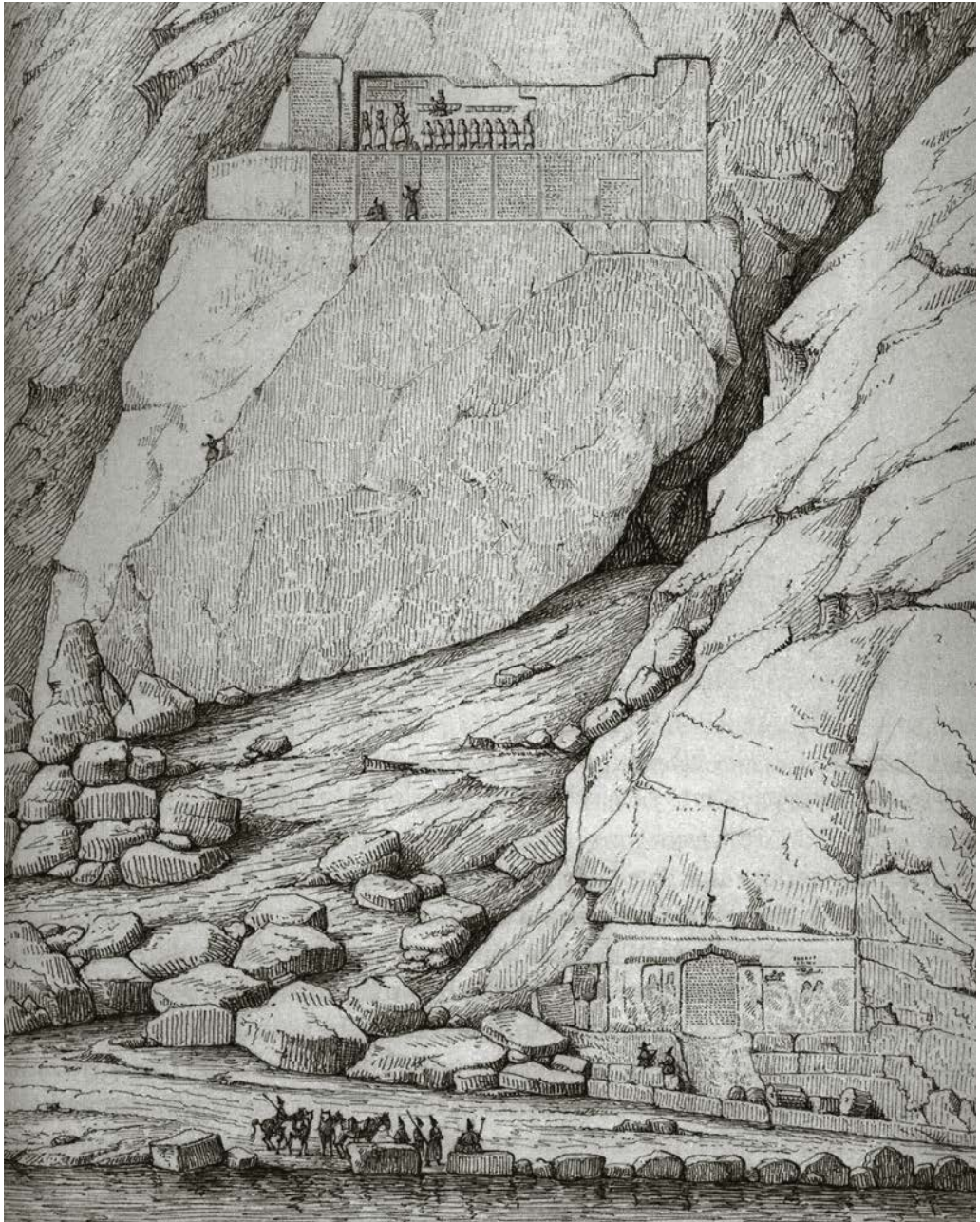
följa Moh. Shah med förbannelser i grafven. – Vår khan i Kirman Shahan var som sagdt något förfallen och aflägsnad och i synnerhet illa beryktad för dess dricksvatten, som man påstod göra alla deraf förtärande sjuke. Vårt rum här var dessutom, ehuru stort och rymligt, ej särdeles trefligt, ett hvalf utan andra öppningar än dörren och detta allt gjorde att jag slutligen förmåddes anta en ofta och redan från vår första ankomst här upprepad inbjudning af min reskamrat Naşr Allah's här bosatte vän att flytta öfver till hans hus. En bekantskap i Baghdad, en Sunni Sheikh, som hade vandrat omkring i Persien, hade nämligen vid vårt afsked rådt mig att alldrig i Persien ta in annorstädes än i khaner och alldrig göra min bön i Moskées eller ens annorstädes än i mitt rum och ehuru jag ej kunde inse grunden till detta råd och äfven sedermera under hela min färd gjorde tvärt deremot, i thy att jag i alla städer hade mitt quarter i privat hus och alldrig på *något* ställe gjorde bön ehuru jag besökte alla Moskées; så låg det mig dock i sinnet och det jämnte andra omständigheter och betraktelser hade förmått mig att i början envist afslå denna inbjudning. Nu antog jag den och vi flyttade vårt resbagage öfver i hans lilla hus bestående af en liten gårdsplan till största delen upptagen af en blomst[e]rgå[r]d af rosenbuskar som vattnades ur en invid anläggd vatten basin med rinnande vatten, och ombyggd i quadrat af sjelfva boningsrummen, som voro tre, två af dem dåligare kyffen på ena sidan och ett större och bequämligare, beboddt af värden sjelf och hans familj på den andra, de två andra sidoväggarna utgörande skiljeväggar mellan grann husen. Det bättre af de två först nämnde uppläts åt oss och sedan vi deri fått vår brasa i ordning och vår caffepanna upp var det ej just otrefhet. Vår värd var ursprungligen en målare (naqqâsh) från Isfahan, men af reslust, kanske af brist på arbete i sin faderstad, der han hade att competera med mer än 2000 af sitt yrke; men troligast af from längtan till de heliga martyr platserna, hade han, såsom tusentals andra af hans landsmän, dragit ut och efter slutadt vallfärd stannat in der Patsche i Baghdad, och, ohjelpat här af sine många conpatrioter och till råga på olyckan fallen i svår sjukdom, hade i detta svåra läge i främmande land Naşr Allah tagit honom under armarne, vårdat honom under hans sjukdom, bragt honom läkare och medicin, understött honom med pengar och med ett ord bragt honom på benen och sedan skaffat honom arbete i Baghdad till dess han dermed fick så mycket ihop att han åter kunde ge sig ut på färder. Nu hade han nedslagit sina bopålar här i Kirman Shahan och då hans konst ej

inbragte honom här så mycket han behöfde hade han nu slagit sig på economie och hyrt ett bad och der satt han nu [som] badmästare och tog badpenningen af sina kunder. Men detta allt angår icke oss: hvad oss närmare gör äro hans evigt och stundeligt under min vistelse här till mig ställda råd att ej ge mig ut härifrån på min tillämnade tur i Persien. Med den mine af slughet, jag ville nästan säga bakslughet och af tråkig gubbvishet, som är så karakteristisk i perserns drag, satt han dagarne och aftnarne om [och] predikade under slätningar af sitt långa skägg för mig de tusentals faror jag gick att möta under denna färd och alla de vedermödor och obehagligheter jag skulle ha att utstå – jag kunde ligga här öfver tills allt blef lugnt och ordnadt i Persiens affärer eller, när helst jag ville, återvända till Baghdad. Han gaf mig dessa råd, som han sade, för att ej förråda det salt och bröd han ätit med mig och ej det Selâm 'alaikum, som han vexlat med mig; han önskade ej den dag, då vi skulle stå till doms, jag skulle komma fram och dra honom i skägget (här ett långt handdrag öfver hela hans långa skägg) och fordra honom till rätta, hvarföre han ej gifvit en Muslim ett godt råd, då denne främmande och oerfaren gästade honom i hans hus och hans hem. Han hade i sjelfva verket österländningens talförmåga i hög grad och förstod att väl lägga sina [ord] och ge sina råd omklädda i brokig skrud af allehanda berättelser och sagor; men om han ock först till en del inverkade på mig fann jag snart att orsaken till hans prat var helt annan än den han föregaf. Han hade redan första dagen vid vår ankomst af sin beskedlige vän Naşr Allah gjort sig underrättad om våra ställningar och förhållanden och då han funnit att denna hans vän var utan platt alla resourcer, fruktade han i honom få sig ett påhängsel; så mycket mer så som han förr ut i N. Allah's bättre tider lofvat honom sin unga mödoter till äkta och sedermera ofta i bref förnyat honom detta löfte. Huru som helst hade jag hämtat honom en ej välkommen gäst och det var i hopp att stannade jag quar eller återvände jag till Baghdad, jag skulle befria honom från denna börda, som han oupphörligen sökte skrämman mig tillbaka från min färd. Äfven Naşr Allah sjelf, som nu småningom började ångra sitt hastiga beslut att ha lämnat Baghdad der han lefvat 15 år, hviskade mig tysta tvifvelsmål om resan: och min andre raska reskamrat M. Ali började äfven tveka – han fruktade mest att fattig som han var, utan granna och stora presenter och i ståtliga kläder återvända till sitt land och sina släktingar och bli ett mål för deras och sina vänners tadel och kanske undvikande af hans sällskap. Men

jag var ej kommen hit för att stanna här eller vända om för andres fåfänga eller hemliga önskningsar och ju enträgnare de afrådde mig, desto envisare blef jag och till svar på deras alltid i slutet af deras långa prat gjordes frågan: bâz mirewid? hade jag blott: mîrewîm in sha Allah.²⁴⁶ Och för att än ge Dig ett drag af folkets lynne här, följande historia. Moh. 'Ali behöfde sig såsom jag en ny kapprock, en 'aba till resan och hade dertill hopsparat en summa af omkring 7 Rb. B:co. Men som han ej fann något sådant plagg som behagade honom rätt, hade han dag från dag uppskjutit detta köp. En dag nu bad honom Nasr Allah låna sig denna summa. Hans vän nämligen vår värd, behöfde just denna dagen sådan summa och hade bett Nasr Allah skaffa sig den. I morgon före solens uppgång skulle han återbetala den. Nasr Allah fordrade således denna summa af M. 'Ali, och som denne visste med bestämdhet det Nasr Allah veta honom bära den i sin ficka kunde den stackaren, efter persiskt bruk mellan bekanta, ej afslå hans begäran och ej anföra ursäkten af att ej äga den. Så gaf han honom den äskade summan och morgondagen och öfvermorgon gick förbi, utan att skulden honorerades och när det sedan led till vår afresa härifrån sprang eller låddes, jag vet ej bestämdt hvilket jag skall säga, N. Allah springa efter vår värd, som alldrig var hemma, för [att] utkräfva summan; men förgäfves och som jag såg hvar skon klämde gaf jag M. 'Ali den till kapprock nödiga summan och bad N. Allah säga vår värd att han kunde behålla den obetalda skulden såsom lega för det quarter, vi åtnjutit i hans hus. Jag vet ännu ej rätt hvem hade skulden, N. Allah eller vår värd eller om båda två voro i complott att roffa af oss den obetydliga summan: orientalern är så djefvulsk i penningeaffärer att en Europé alldrig kan tänka sig den uselhet och nedrighet, hvartill han nedlåter sig för att snugga åt sig några skillingar. Vi hade legat öfver här fulla sex dagar och hvarje dag hade våra formän försäkrat att de i morgon skulle ge sig på väg. Under denna tid hade emellertid en stor del af den stora karawan vi först utgjorde skingrat sig: turkarna hade alle gifvit sig af jämnte andre och andre hade här blifvit sjuka och derföre åter af andre orsaker beslutit stanna här quar. Berättelser inlöpo att den turk karawanen, som härifrån gett sig af blifvit anfallen af nomader och efter hätsk strid, hvarunder 60 man stupat på hvardera sidan, af dem utplundrad till blotta kroppen: andra våldsamerheter af alla slag skola blifvit föröfvade på vägarne m.m.d. Vi som ämnade oss ut påstodo att allt detta var lögner, hopsmidda af Kirman Shahan boarne för att snöra den stora hopen att

stanna här öfver: ett antal af 3 till 4000 själar jämnte lika många ök förtärde dageligen inga små summor; och som de flöto in i folkets ficka hade det visserligen allt skäl att önska karawanen dröja öfver. Dylika knep brukades sedermera med oss längs hela vägen; men som de skrämde voro lika gode perser som de skrämmande, togo de olikt prat ej alls till sina öron. Perserne äro i sjelfva verket så vana att sjelfve tala och af andra höra lögn att de nästan alldrig tro en på hans ord. Slutligen den 24 Octob. voro vi beslutna till affärd härifrån. Vi hade legat tvänne ök af en Shiraz' Tschôrwadâr och haft dessutom försigtigheten låna honom summa af 10 ducater mot skriftlig förbindelse att återbetala dem i Isfahan; på det vi i fall af plundring, som vi tämmeligen säkert sågo emot, vi ej skulle [hamna] i sticket i Isfahan. Han var en ansedd och allmänt af alle handelsmän anlitaad man och dessutom personligen känd af min reskamrat M. 'Ali. Vi togo afsked af vår följeslagare hit N. Allah, bestående i önskningar å båda sidor det Herren på hvar och ens respe[k]tive helgons bemedling måtte föra honom fram lycklig och helbregda till det mål han hade. Jag kunde ej vid detta tillfälle ej hålla tillbaka frågan om hvad han tänkte företaga sig och fick det svar att, sedan han någon tid här sett [sig] om efter arbete, som han dock ej i nuvarande oroliga tider hoppades kunna finna, han skulle antingen ge sig tillbaka till Baghdad eller framåt till Teheran, dit nu såsom Shahstad allt strömmar från det öfriga Persien: han skulle när som helst finna här en Tschorwadâr som på skuld skulle föra honom fram till ena [eller] andra staden och så snart som kommen fram kunde han af vänner i Baghdad och en kusin i Teheran få låna den lilla summan af legan och sedan – ja sedan! Allah karîm och Khodâ buzurg!!²⁴⁷ Vår värd visade sig ej och befriade oss sålunda ett tråkigt afsked till. Huru långtande tänker jag alltid vid dylika tråkiga och meningslösa afsked tillbaka till öken, hvars förståndiga [män] alldrig besvärar någon med dylika. Men låt oss snart komma derifrån. Den 24 således gäfvo vi oss ut i morgonracket och alla de hjärnspöken af fruktan och fienden och plundringar, som omsväfvat i stadens os, försvunno på det fria fältet och jag återvann, så snart jag kommit utan stadsporten det lugn, hvarmed jag alltid gett mig på äfven den äfventyrligaste väg. Vår första station härifrån var Bist to ett bland de högsta berg i Persien och i den gamla sagan frejdadt som Ferhâds dödsplats. Här hade nämligen hunnit honom lögnbudet att Shirin var död och i förtviflan häröfver och i en bärksärkogång af kärlek hade han slungat sin yxa så

att den klöf hans skalle.²⁴⁸ I en slät bergshäll här står inhuggen en lång inscription med vackra och nye bokstäfver och på ömse sidor om den åtskilliche figurer och ofvanom en inscription i, tror jag, kilskrift. Figurerna ha fått röna spår af det barska klimatet och frusit näsan af sig och öfverhufvud blifvit så effacerade att föga deraf kan urskiljas. Karawan folket berättade det hade varit 7 Derwisher, som roat sig med att hugga ut dem i berget och en förståsigpåare sade mig att den gamla skriften ofvanom taflan var Engelsk skrift och berättade att hvarje år kommer hit en Engelsk Baljôs (så kalla Perserna de Europ. Consulerne) från Baghdad för att tillbringa här några dagar att studera skriften och gråta öfver den gamla förgångna tid, hvarunder äfven detta land utgjort en del af hans mäktiga rike. Men detta är en allmän tro i Orienten: hvarhelst gamla inscriptioner finnas och Européer afteckna dem, tror folket att de äro skrifna på deras eget språk och att landet fordoms varit Europeiskt, samt att Frangerne som komma hit och afteckna dessa talismaner, för att sedan, genom dem, hembragta till deras land, med besvärjningar och trollkonster bringa åt sig de skatter som ligga dolda under dessa talismaner och åter befria de onda andar och naturkrafter, som af dem hittills varit bundna och fängslade. Äfven högre upp på berget voro bilder inhuggna i en slät bergsvägg och hopar af Derwisher och andra af karawanen strömmade hit upp för att betrakta dessa gamla fornlämningar. Detta till en del förundrade mig; ty jag visste säkert att, hade de varit Araber, hade de hållre sutit omkring en brasa och en caffepanna än att trötta sig med en ganska besvärlig vandring uppför berget. Här nu suto de på stenar och berättade hvad de visste om denna plats så från Ferhads tider som från den Eng. Baljôs och som jag af deras berättelser erfor och dessutom förrut visste att Européer aftecknat dessa inscriptioner, fann jag åter nu, oaktadt Dina vänliga bannor, för godt att ej ens försöka någon copiering af dem, så mycket mer som jag i anseende till min närsynthet och omöjligheten att bära glasögon på näsan jämnte hvit Sheikh turban på hufvudet, ej kunde komma dem så nära att jag kunde läsa dem och jag hvarken hade medel eller tid att stanna här efter karawanen och med ställningar och bråk bringa mig dem närmare. Vi suto här vid en liten buske, som de vise af hopen sade stå och sjelfväxa på Ferhads och Shirins gemensamma graf. Här hade nämligen Shirin, då hon kom att söka Ferhad, funnit liket af sin älskare och svärdet vid dess sida. I sin förtviflans sorg hade hon fattat svärdet och med det öppnat sitt kärleksfyllda bröst

INSKRPTIONER PÅ BĪSITŪNS BERGVÄGG.

och utblåst sin ande i ett famntag af sin älskares lik – frid öfver de narrarnes aska!! Huru som helst är den nu lefvande Orientalern för klok att göra slika idrotter. För öfrigt finnes här nu en Khan för resandes bequämlighet och en sorts nomadby utan hus och utan egentliga tält. Deras bopålar äro vid foten af en ovanligt stor jämn slät bergsvägg och öfver sina hufvud ha de uppslagit dels svarta tältskynten dels bast- och halmmattor och stundom bildat en vägg till, utom den naturliga bergsväggen, af uppstaplade stenar. På slätten nedanför, der vi lågo lägrade stod en vattenquarn i en liten bäck som satt den i rörelse och vattnade fältet. Dessa som jag hittills ej sett i Arabien synas här i stor mängd och vi hade under vår väg hit från Baghdad passerat otaliga af dem. För öfrigt lågo strödda på det stora fältet otaliga bitar af brustna pelare och vackert utarbetade Kapitåler, vittnande om att här fordomsdags stått lämningar från en bättre tid, kanske tempel och Gudahus och stad och borg; men nu syntes af dem intet annat än bitar stupade som annan sten till marken. Här gjorde vi nu reskotterie med tvänne andra af vår formans Agore (ser neshin kallas de här) en handelsman från Isfahan, men under lång tid bosatt i Kirman Shahân, och en annan krämare från Shiraz. Den förre hedrades med namnet Hâgg emedan han var kommen till verlden på 'Arafât dagen²⁴⁹ och den sednare med namnet Kerbelai då han hade gjort vallfärden till Kerbela, Hoseins graf. Jag bör nämna Dig att man i Persien som i Arabiens *städer* alltid måste nämna en vid titel, såsom hos oss. Man kan ej, såsom i öknen i samtal äfven med den anseddaste man, kalla t.ex. Moḥammad Moḥammad och Aḥmad Aḥmad: man måste kalla honom Hâgg eller Sheikh eller Effendi Moḥammad etc. eller i Persien, der af dessa tre titlar äfven den första är i bruk, säga, äfven till en dräng, Kerbelai eller Nagafi (en som gjort vallfärden till Alis graf) eller Mâsh-hedi (en som gjort vallfärden till Imam Riḏâs martyrlats i Mâsh-hed i Khorasân)²⁵⁰ eller Mullâ, hvilken titel jag bar Agha eller Mirza eller något annat och det är bevis på stor bondaktighet att nämna en vid blotta hans namn. Man har i öknen ett annat sätt att nämna ens namn med artighet och smek: man kallar honom efter hans son: om denne t.ex. bär namnet Moḥammad kallar man fadren Abo Moḥ., såsom jag fick heta eller om hans förstfödda är en doter och denna är ansedd för skönhet eller andra utmärkande egenskaper eller gift med en betydande Sheikh, kallar man honom efter henne t.ex. Abo Amshâ, som min ypperlige beduinvärd af Beli hette, eller stundom nämner man honom, i synnerhet i Negd, efter en älskad

och ärad syster, oftast dock när man nämner honom i tredje person, t.ex. Akho Nôrá, som Shammars öfver Sheikh den ädle Abd Allah hette.²⁵¹ Väl ger detta bruk i öknen en främmande besväret att upprepa sitt namn; ty beduinen kan ej tala med någon utan att i hvar 4–5:te ord upprepa hans namn och det första en beduin frågar en främmande är hans namn och som han snart glömmer det i synnerhet om det är något i öknen ovanligt, så nödgas han under fortgången af talet fråga om antingen af den tilltalade sjelf eller af de närvarande hvad han heter och i första samtalet med en okänd beduin har jag alltid haft att oupphörligen upprepa mina namn. Detta slipper man i Persien och till någon del i de turkarabiska städerna och jag vet mig under min pers. tur i långa tider umgåtts med [personer] utan att de vetat mitt eller jag deras namn, hvilket platt alldrig varit mig möjligt i öknen. Detta var ock nu fallet med de två nya reskamrater vi här fingo: de kallade mig Mullà och jag dem Hagg och Kerbelai och vi igenkände oss fullkomligen väl på dessa titlar. Sedan vi här på öppna fältet hvilat natten öfver gåfvo vi oss följande dag vidare på färd och hunno redan före middagen fram till vår station Şahne (som perserna ej kunna uttala de arabiska bokstäfver, hvarmed de skrifuva sitt språk, är [jag] ofta osäker om orthographien och vacklande i mina punkter).²⁵² Det är en större stad vid foten af ett berg, vackert omgifven åt alla sidor af trädgårdar och gröda och vi lägrade oss här i den allt ännu oakadt den framskridna årstiden begärliga skuggan af stora träd. Medan vi nu här suto i vårt fyrmanniga rescotteri och förtärde vårt the, som alltid var det första refraichissement på en läger plats, passerade förbi oss en långsamt spatserande Derwish med stor grön Sejjed turban²⁵³ om sitt hufvud och i höga rop och skrik än utbasunerade Herrens låf och ära än gjorde sina anmärkningar öfver karawanens ”åsnor”. Du väntar Dig säkert några [ord] om denna class män från deras egentliga hemland Persien och frågar säkert hvem är här Derwish och hurudant djur är han? Du känner dem dock ur Gulistan och Bostan²⁵⁴ och vet att egentligen hvem som helst kan vara Derwish, Shahen så väl som Kalendern, den ene klädd i krona den andre i dalk. Derwish är ock den som ej slåss om och grasserar i verlden, som helst älskar i tysthet eller i en krets lik sinnade män sitta och mena vid kaljan, eller bränvinsglaset – Derwish är ock den som skojar verlden om kring och tigger sig fram från stad till stad och by till by. Derwish är ock den som, öfvermodig och sjelfkär, och just derföre oakadt af andre och tillåten att säga och göra hvad han vill, går

omkring och skäller och ovetas på världen; men hvem kan uttöma begreppet af Derwish? Nog af, den nu ifrågavarande tycktes mig vara af det sistnämnda slaget och hade redan ofta förrut om aftnarne väckt vår uppmärksamhet med sin högljuddhet och sina hånande ord. Han var, som det tycktes på hans något brutna språk, från Herat och för öfrigt väl klädd som en man af medelklassen. Han bragtes att stanna vid vårt cotteri med den af oss gjorda frågan tsché kheire don est? det vanliga pers. uttrycket af qu'avez vous²⁵⁵ och som han såg att en kopp the stod att fås hos oss och en Derwish här, liksom en Kairo Koran sångare och en Tysk musicus alldrig föraktar en god kopp eller en god stek eller ett godt glas, satt han sig till oss och berättade det han gick omkring och betraktat de tallösa åsorne af karawanen, som gingo på två fötter och hade ett hufvud och ett hjerta af åsna och ett utseende af en Adams son och slöt med den visa anmärkning, som han säkert tyckte passa på sig sjelf, att: var en åsna till det yttre och en Adams son till det 𐎧 inre, och fortfor sedan [han] en gång kommit i farten att hålla predikningar af samma slag. Härunder fixerade han oss kring sittande och denna examen slöts så till min fördel att [han] yttrade det min hängifvenhet (Ikhlas) till Herren var djupare och renare än mine reskamraters. Men det var jag som hade räckt honom the kopparne, som smörjde hans strupe till prat och det var väl der[...] jag fick den complimenten. Dock kan jag ej neka det jag kommit väl till rätta med och behagat de Derwisher, jag före och efter honom kommit i fäl med, ehuru jag föga nog bland det ofta öfvermodiga släktet sett någon öfvermodigare än denne. Den följande station härifrån var Kengewer, en större stad [med] äfven några fornlämningar från äldre tider, bestående till största delen af stympade pelare som nu utgjorde grunden för ett nytt halftförfallet leruppsmetadt hus, en Moské tror jag, och för öfrigt af kapital stycken som lågo kring spridda på fältet. Här funno vi äfven prinsen (Shah Z[adé]) Firúz Mirza lägrad utan för staden med soldater, caricaturer af de Europeiska, och kanoner färdig att om några dagar bege sig till Kirman Shahan, dit han blifvit utnämnd Guvernör. Detta något gladde och tröstade oss: vi hoppades att äfven Prins Guvernörer blifvit skickade till andra städer och provinser och lugnet sålunda återställt. Ty min reskamrat M. 'Ali försäkrade så snart detta skett [oläslig] tjuftvar och nomader icke fnysa: så länge Shah ej fanns var det naturligt att de skulle vara i rörelse; de hade ju ingen då att visa sin lydnad och underdånighet. Orientalern med sin gamla verldsviisdom är nämligen förståndig nog att ej ha repu-

blikanska ideer och han anser det rike ohjelpigen förstördt och kullbyteradt, hvilket, såsom Frankrike nu, ingen Shah äger. Äfven följande dagen hade vi en större småstad till vår station kallad To-kesân och här lägrade vi midt på torget i staden och hade äfven derföre många besök af dess folk. Bland dem äfven en prins (Shah zâdé), som, då han kände doften af det caffè jag höll på att bränna, hedrade vårt cotterie med Sin Höga närvaro och nedlät Sig att dricka tre koppar caffè. Han var för öfrigt högst nedlåtande och kunde ej på något [vis] skiljas från de öfrige stadsboarne af en som ej kände honom. Hans fader eller någon hans farbror skall, berättade man, Moḥammad Shah gjort blind af fruktan för hans mod och manliga sinne, och han släpade nu fram sitt lif här. Man sade mig att slika Shah-Zadéer funnos öfverallt i Persiens provinser och små städer och af dem flere i så knappa omständigheter att de nära ledt hunger. Äfven följande dagen hade vi vår station i en stad, Daulet Âbâd med torg och bazar och sockerbagare, här alltid ett bevis på större stad och en bildad befolkning; ty persern är stor snaskare och utomordentligt begifven på socker och sötsaker. Här voro vi nu blott 3-4 timmars väg från Ḥamadân och dess berg Alwend, ansedt som en af de kallaste trakter i Persien. Vi hade ock kännning af denna köld: jag såg här om morgonar isskorpa på en sprucken vattensäck och på små vattenpussar och jag påmintes först nu rätt att jag hade framför mig en köld, som ej var att narras med, ehuru jag alltid i Baghdad skrattat åt Persernes beskrifningar deröfver. Men i det heta Baghdad tyckte jag äfven Lapplands köld vore välkommen. Denna köld var dock ringa mot hvad komma skulle och min Thermometer hade ännu ej fallit under Noll. I Daulet Abad lågo vi öfver en dag. Orsaken till dröjsmålet var hufvudsakligen en träta mellan formän Cheferne. Desse hade alle förrän de utgingo från Baghdad, i känslan af att de under denna resa och dessa oroliga tider och osäkra vägar behöfde ett gemensamt öfverhufvud, som med sin erfarenhet och klokhet skulle leda och commendera alle de öfrige, samtelingen dertill utvalt min Tscharwadâr, hvilken allmänt var erkänd som en den förståndigaste och mest ansedde af sin class, och med heliga försäkringar låfvat lyda och följa honom. Som den genaste vägen härifrån nu till Isfahan började gå åt SO och vi, om vi följde den snart komme in i hjertat af de fruktade Bakhtiariernes district,²⁵⁶ hade min forman rådt och sökt förmå de öfrige att ta en nordligare om ock längre men säkrare väg. Men desse, fruktande troligen 2 eller 3 dagars foder för sina ök, hade satt sig deremot och

deraf uppstod gräl och träta som på en natt ej kunde afgöras – den fortsattes hela följande dagen och mängden vann öfver min formans förståndiga råd, såsom kommer att synas. Vi vände således vår kosa åt SO från den nästan oafbrutet hittills följda riktningen af NO och gingo öfver yppigt rika och väl odlade fält, nästan dagen om förbi byar och städer och dock tyckte jag här var ännu vida mer jord som kunde odlas. Landet utgjorde oafbrutet dalar och större fält mellan bergen och voro väl försedda med källsprång och dels naturliga bäckar dels konstgjorda vattenledningar. Dock vid den jämförelse jag gjorde mellan detta land och Syrien, tyckte jag det sednare vinna företrädet. Dess städer och byar äro i allmänhet vackrare och bättre belägna på sluttningen af berg, då det sednares oftast stå på öppna fältet, de äro, för att nyttja ett afnött ut[t]ryck ur sentimentala romaner, mera pitoreska. Dertill äro Syriens berg öfverallt beklädda med gröda af träd och buskar och örter, här äro de kala och nakna, ända från de första sträckningar omkring Kerend till bergen omkring Shiraz, och de förra äro oftast odlade till sädesfält och vingårdar ända upp till topparne. Dock äfven här voro trädgårdarne rika och vackra; men det var nu höst och de gulnade och af storm och regn kringströdde bladen påminte mig om min kära Nord, men å andra sidan ock om det underbara Egypti land, der jag knappt kan påminna mig hvarken höst eller vinter hafva sett ett gulnadt blad på träden. Jämnte odlade och bebodda byar, hade vi äfven att gå förbi andra i ruin fallna och lämnade och öfverallt passerade vi förbi än ett enstaka hus, än en karawanserai, än en mur, som omslutit en trädgård, än en by, än en större stad, som stod förfallen och gaf fullkomligen bilden af en af eld förhärjad stad hos oss, utom det inga halfbrända sotade skorstenar här höjde sig öfver de infallna husen. Man såg ännu de inmurade skåppningarne i de halfstörtade väggarne, regn och storm, hejdade af intet tak susade omkring i förr boningsbequäma rum och de vidöppna dörrarne och den portlösa stadsporten tycktes inbjuda Shakaler och vargar till ett gästligt natthärberge. De voro ej ruiner från en aflägsen forntid, de var från i går och ingåfvo derföre betraktaren en känsla af fasa och förundran. På mina beständigt till min reskamrat och andre upprepade frågor hvad orsaken var till desse ruiner, fick jag alldrig annat svar än att dess ägare försvunnit, dött bort eller blifvit dödade i hätska strider mellan partier eller med nomader, deras barn hade flyttat öfver till andra städer eller vandrat ut i andra land och ingen hade kommit att ta i besittning de så för fåfot lämnade

bostäder; eller en prins hade gjort en större anläggning och Shahen af fruktan för hans hos grannarne växande anseende hade funnit för godt att göra honom blind och andre hade ej vågat slå sig ned på hans lämnade bosäte af fruktan för det onda omen som lådade dervid. Den enda tröst jag fann vid dessa ruiner var att de voro blott lera och hade ingen annan rätt än att återbli till lera; man hade på deras uppförande användt ingen kostnad och föga möda: det var i enstämmighet med en from Muslims sinne att denna verld dock blott är en gästgifvaregård, der han har att dröja öfver blott en dag eller två och än mera och närmare med Persernes af deras älskade och ärade Sheikh så vackert uttalade: her kuâmed 'ânsâre tinare sakhet etc;²⁵⁷ men jag tyckte mig än vidare i dessa gårdagsruiner finna ett uttryck af den hemliga känsla, som kanske står att hoppas börjar lefva och, ehuru djupt dold alltid lefvat i nutidens persers bröst att denna tid, allt sedan de antagit Islam läran och tvungit sig in i främmande arabiska kläder, är en förfelad och till spillo gifven tid, en tid som ej förtjenar att man i den bygger en byggnad att trotsa förgängligheten och ge ett minne från den och stå ett vårdtorn in i en kommande [tid]. Det är liksom man skulle blygas för sin tid och för en bättre kommande, som man hoppas [på], ej önska lämna några spår af den och dess förfall. Persern är i allmänhet ock bland andra orientens folk den, som mest fruktar att visa sig som han är och upplysa andre om sitt läge och sina omständigheter. I andra städer såg jag förtypen till Europeisk byggnadskonst i synnerhet till den gamla Hånsaotiska, med i spets och spitsig vinkel uppgående tak och med gafveln vänd åt gatan; men, för att ej renomera på det älskade hvalfvet, hvarmed de helst här täcka hvarje rum, stod det spitsiga takröset i så många cupoler; som de rum, hvilka det skyddade mot den från dess sluttande sidor nedströmmande regnet och snön. De fleste af städerna äro omgifna af en mur med här och der på bestämdt afstånd uppförda borgar och ehuru dessa murar föga nog kunde motstå första stöten af en murbräcka eller kanon äro de starka nog att skydda dem mot nomadernes bössor. En annan egenhet i flera af dessa [...] är att hvarje särskildt quarter utgör liksom ett enda hus: fyra murar omsluta det och stödt på dem är hvarje särskild boning uppförd så som rummen i en Khan här eller såsom hos oss rummen i en corridor af ett värdshus eller ett hospital. Allt påminner här ännu om det tyranniska fader och familj väldet. Från alla städer och byar som vi passerade strömmade folket ut för att hälsa de återvändande fromme vallfärdarne

med det vanliga: vare Eder vallfärden nådigt upptagen hos Herren (Ziiareti Shumâ kabâl bashed).²⁵⁸ Härpå hade man att svara det i allt passande: Gud vare Eder bevarare! Khoda Hâfiḏhi Shumâ bashed²⁵⁹ eller det speciellare men meningslösare: Eder vare *mycket mycket* nödigt upptaget hos Herren! (ba Shumâ bisiâr bisiâr kabâl bashed[])²⁶⁰ eller ännu: Eder plats var tom (Gâi Shumâ khâlê (bûd))²⁶¹ ett uttryck som Persern särdeles ofta nyttjar för att uttrycka det han önskat Dig vara med vid något roligt tillfälle och angenämt passerad stund, hvarom han berättar: t.ex. han berättar för en annan att han i går eller för ett år sedan varit i badstuga och gjort en dugtig tvagning, eller en viss afton varit i roligt sällskap och druckit dugtigt om eller n.a.d. och då fordrar den pers. artigheten att han allt som oftast upprepar detta uttryck, hvarvid den återberättade bör upprepa: I ären uppmärksam (iltifât dârid)²⁶² eller något dylikt. Somlige buro en vattenskål, somlige en drufklas, somlige en annan frukt, som de räckte åt någon vallfärdare som de kände eller annars behagade dem: Men andre nöjde sig ej blott härmed: när de sågo bland hopen någon som förekom dem särdeles from, störtade de öfver honom och nära drogo honom ned från öket, öfverhöljde honom med kyssar på hand och kinder och slätade hans kläder (tabarrukan[]) för att dock på något sätt få smaka stoftet af deras dyrkade martyrer. Jag blef ofta föremålet för dylika välmeningar och ehuru jag [i] början roade mig der åt, blef det mig i längden tråkigt så mycket mer som de ofta i sin söthet fuktade mina kinder med salivvätska. Gummorna och barnen stodo i rad längs vägen eller på taken af deras hus och med öfver bröstet korslaggda armar betraktade de den stora karawanen. De förekommo mig i allmänhet ett landtligt okonstladt folk och quinnorna voro till största delen obeslöjade, utom möjligen någon ung skönhet, som med fliken af det långa skynke, som från hufvudet faller nedåt midjan, halftäckte sitt fagra anlete men dock alltid var mild och nådig nog att med ett knepsläng och jämnkning af den förargeliga slöjan ge den nyfikne fixeraren en intitt öfver det hela och med en solblick från det lågande ögat belöna hans oförskräckta djerfhet. Dock skönheterorna voro få åtminstone i jämnförelse med Syriens. Äfven här såg jag väl röda kinder på hvit hy, såsom sidan af ett halfmoget äppel och mången hakgrop som Zemzems källa och månet svart öga såsom Ka'bés sten och mången tandrad af perlor etc.²⁶³ af de drag som per[s]iska skalder fylla sina verser med, men förgäfves sökte jag i denna rosegård en nordisk Linnéa eller en arabisk bunn eller en syrisk soran lilja²⁶⁴

och än en dimma af oblygsamhet höljde och dunklade rosens färg eller en het sol upp flammade dess färg i den feta och vattnade parterren till en flammmande tulpan. Vackrare fann jag deras klädsel, som mera påminte mig om Europa. De bära väl här vidbyxor, som våra fruntimmer ej bruka, men dessa äro så vida och så i fåll fallande att de ha fullkomligen utseendet af en kjortel. Den öfra delen af kroppen betäckes af en kort skjorta vanligen af fint hvitt tyg men ock ofta röd eller blå eller af annan culeur. Ofvanpå den bära de en liffröja, som ofta nu och under vintern utbytes mot en liten fårskins pels. Detta äro hufvudplaggen af en Persiskas costum: de förnäma damerne i städerna spöka naturligtvis ut sig vida mer. De skola ofta pyлта på 6-7 vidbyxor, som de breda rätt ut då de sätta sig så att de näst upptaga hela det rum, hvarti de slagit sig ned. Barnen springa oftast här oaktadt den kännbara kölden halfnakna, såsom i den öfriga orienten och ofta hos oss på landet i snödrifvorna och äro raske och fryntlige som allestädes. Men vi hade emellertid gått fram tvänne stationer, i de större städerna Peri och Hēsår och kommit fram till en mindre kallad Amârá. Hittills hade vi oupphörligen fått njuta af solsken och vackert väder; men [knappt] hade vi lägrat oss här förr än ett häftigt störtregn hälsade oss ovälkomne hit. Vi såsom de flesta af karawanen funno för godt att fly till staden för att der i något privat hus söka skygd mot ovädret och betingade redan med en ung gosse af dess folk att härbergera oss. Han fann sig ock villig dertill och lofvade oss alla bequämligheter hans hus hade att erbjuda och framför allt den i Persien älskade och välkomna kursi, en rectangel formig ställning af fyra käppar, öfver hvilken man kastar täcken och kläder och sedan sätter sig derunder för att värma sig vid en i en stor lerburk (kelek el. manḳadh)²⁶⁵ uppgjord kåleld. Detta är Persernes fire-side och det är vi den de sitta och berättande sina ännu dock mest älskade sagor från Rustams och Ferhads tider,²⁶⁶ uppgöra sina frieriplaner och sjunga sina älskarinnors skönhetslof. Vi kunde dock slutligen ej anta hans inbjudning; ty vår Reskamrat Isfahan handelsmannen hade engagerat sig på annat håll. Han hade nämligen här funnit en forman, som han för två månader sedan utskickat med laster från Kirman Shahan att föras till Isfahan och då han hunnit till en stad ungefär 3 timmar härifrån hade ryktet om Shahens död nått honom och tvungit honom att stanna. I går hade han slutligen rört på sig och kommit; men äfven här funnit för godt att ligga öfver. Denne och hans följe hade lägrat sig i den enda khan, som här fanns,

ett stall för öks ej för resandes bequämlighet. Här fingo vi oss nu en uppmurad stor sofffa eller Iwân att sitta på och uppgöra vår eldbrasa för att koka vårt the och torka våra något blötta kläder. Den här anträffade forman, som varit två månader på väg beslöt att morgon dagen följa oss, ehuru han till en del var rädd och villrådig. Han var en man som sprang mycket omkring efter nyheter och lyssnade på allt som berättades och sades och om aftonen kom han i hemlighet och hviskade oss att han hört i staden här det rykte att den nye Shahen, som nyss sutit upp på thronen, blifvit förgiftad. Någre arme fotgångare, som just nu inträffat här, hade bragt denna färska nyhet från Teheran. Detta satte honom i stor rädsla; men vi hade redan förut i Daulet Abad hört denna nyhet sakta hviskas oss i öronen och förklarande det som ett af de knep stadsboarne behagade uppfinna för att skrämma den stora karawanen att dröja öfver i deras stad. Här nu förklarade vi det likaså men oaktad lotsad liknöjdhet var det ej utan det inverkade på oss. Var det sannt, voro vi nästan säkert förlorade. Vår sagesman, den nämnde formannen, blef särdeles beskeftig, han sprang af och an mellan oss och vår forman för att med honom och andre colleger pläga råd om hvad var att göras. Till halfva natten plägedes råd i formans conseilen utan att man kunde komma till ett beslut. Det var nämligen nu åter fråga om hvilken väg man skulle taga: den genaste gick härifrån öfver Gulpâigûn till Khoméine, i den sistnämnda staden befann sig för närvarande sjelfve Chefen för Bakhtiiarierne med ett antal af någre hundra utvalde ryttare: att gå denna väg var att gå rätt i gapet på sin [fiende] och vår forman afrådde derifrån och sökte förmå de öfrige att följa sig på en omväg af två dagar åt Norr, på hvilken vi mer och mer skulle aflägsna oss från våra förmodade fiender. De fleste voro häremot, troligen nu af samma orsak som i Daulet Abad; emellertid var ingenting osäkrare än att stanna här. Folket stod i de bästa och vänskapligaste förhållanden till Bakhtiiari nomaderne och deras Chef och vi nästan fruktade att de skulle skicka efter honom hit [till] plundring af oss på det [de] sjelfve skulle få dela bytet. Vi måste följande morgon ut; ja somlige rådde att redan denna afton lasta och taga bjällrorna af alla ök och i all tysthet i forcerad march smyga sig förbi nomaderne. Jag som alle andre sof emellertid en orolig natt, ej just af oro och fruktan, men störd af ökens gnägg och stampningar under samma tak som jag och formännens glam och kaljankurr och barns skrik, som äfven jämnte sina mödrar voro här inquaterade bland det blandade sällskapet och följande

morgonen begåfvo vi oss från vårt natthärberge ut till packlägret, till hvars jämnte sitt eget skygd under natten vår forman uppslagit sitt tält. Här funno vi nu vår forman sittande vid en rykande brasa på våt ved, darrande och skälfvande af köld, kanske fruktan! och af sjukdom. Han hade nämligen redan de första dagarne af resan ådragit sig en förkylning, hvaraf hans bröst blifvit starkt angripet, och usel och ynkelig och nedslagen och sjuk som han var – hvad var i denna belägenhet hans morgondryck? Hett uppkokadt vatten utan alla sorts ingredienser, en vanlig medicin här för bröstsjuka och kracklande katarr. Men tiden var inne att lasta och tjensten går för[e] allt. Före solens uppgång voro vi på väg och en knapp fjerndels timma hade vi vandrat fram då vi befunno oss vid den tudelade skiljevägen. En gick i SO en i N. Hvilken skulle beträdas? En del af karawanen gick hit, en annan dit och formännen skreko gå fram och vänd om och stor villervalla uppstod. Hopen fattade dock det förståndiga beslut att stanna och nu sprängde alle formänchefer på sina hästar till en gemensam mötesplats att pläga råd. Men hvad kunde läggas till rådplägningarne under natten, hvaraf intet resultat kommit ut? Jo: en hade drömt under natten at[t] han stått just här vid skiljevägen och att [en] vid vägranden sittande Derwish höll honom tillbaka från den SO vägen, han var sinnad att med den hotelse att om han der gick fram skulle en [...] och sluka honom. Andre hade haft andra drömmar, som de nu berättade och slutet blef att man skulle ta sin tillflykt till Koran för att få ett råd och domslut af Herren. [...] Koran framhämtades således från en Mullá, nej från hans hustru, som hade den i sitt förvar och jämnte sin kära hälft gumpade i en kegâwe, en sorts tvåsidig sadel eller bärstol som korsupphänges på ökets rygg och besittes af en person på hvardera sidan och utgör här det vanliga accomodations sättet för quinnor och gubbar att färdas frampå vägar. Vår forman gjorde Istikkarán, slog på må få upp en sida ur boken och läste den första fulla vers på högra sidan. Om dess innehåll tyder eller kan tydas på något godt är det ett godt omen och vice versa. Nu föll Istikhârán väl ut för den Nordl vägen och Istikhârán för den andra vägen blef olycklig: och hvem kunde jäfva denna dom? Den Nordliga vägen togs. Denna Koran Istikhârá nyttjas [av] Perserne vid alla tillfällen och man berättade mig att till och med höfdingar och guvernörer vid tillfällen då på bar gärning gripne förbrytare hämtas fram till deras domstol, först skola pläga göra Istikhará om huruvida de skola låta korbasa dem eller ej. Flere såg jag af karawanen hvarje morgon

förr än de gåfvo sig ut på väg göra denna Istikhâra och sedan med böjdt hufvud gå under den heliga boken upplyftad i en annans hand och efter denna manöver sjelf taga boken och föra den till mund och panna, såsom de alltid pläga göra då de framtaga eller undan sticka denna bok, och lägger den i dess fodral. Så narraktig är dock ej Araben. Men koranen var instoppad och karawanen i gång på den N. vägen, så när som på ett litet sällskap formän, som hade sina hem i Khomein och derföre togo den SO vägen. Vi gingo ostörda och i all ro fram vår väg, ehuru folket i 'Amâra hade skrämt oss med den spådom att vi ej kunde gå en timmas väg utom deras stad utan att bli utplundrade af Bakhtiiari nomaderne. Deras onda spådom uppfylldes ej och helbrägde kommo vi på eftermiddagen fram till en stor stad Sultan 'Abâd och här gaf man oss mera tröstande underrättelser att ryktet om den nye Shahens förgiftning var fullkomligen falskt och vägarne säkra. Men så är det här öfverallt: en pratar så och en annan så allt efter han tycker få det att låta bäst. Hade vi genast efter min formans råd från Daulet Abad gått gerad vägen hit, hade vi sparat oss en onödig spatsarfärd af två dagar; men här vinner alltid beräkningen för nästa stund öfver beräkningen för morgondagen. Följande dagen hade vi att gå öfver mera öken trakt med få byar och odlade fält och vår station var i en liten mellan höga berg belägen by kallad Tichehek. Här hade för omkring 20 dagar Bakhtiiari nomaderne plundrat nästan allt hvad folket ägde och lämnat dem halfnakne eller i trasiga kläder af deras egen garda-robe som de afklädt sig sjelfve och utbytt mot byfolkets nya och granna. Man sade att nomaderne kommit som tjufvar om natten och öfverrumplat dem; annars skulle de nog, mente de nu modige bygossarne, fått "äta" deras kulor. Den lilla khan, hvori vi här lågo, var fullskrifven på väggarne af sentimentala och visa persiska verser af resande som här hvilat öfver och icke allenast perser hade utgjutit sina känslor på den kalla muren, äfven Armenier och Judar hade prydt den med frescobilder af sin skrift. Äfven detta således tyckes vara ett mode, som den skrifsjuke Europén egentligen först lärt sig härifrån. Araben och Turken är ej så sentimental.²⁶⁷ Härifrån veko vi nu af åt SSO och började stäfva rätt på vårt mål Isfahan;²⁶⁸ men den rädde forman vi träffat i 'Amâra gjorde ännu härifrån en Nordlig omväg och tre dagar till Kashân och höll på att [få] oss med sig. Jag hade egentligen intet haft deremot, jag hade gärna önskat se den allmänt prisade staden kallad Persiens brud; men min forman ville annorlunda och i dessa tider var ej att

vandra omkring här efter eget tycke. Vår station i dag var i stad Dildân, hvarom jag påminner mig intet att berätta Dig och följande i ett litet näste omgifvet af en mur och kallad κ Robât-i Turk. Som här äfven ej fanns någon Khan, hade vi lägrat oss utanför på ett åkerfält. Här kunde vi nu ej ens få risved till kokning af vårt the och hvarken kött eller drufvor till vår quälls-
 vard. Äfven hit hade Nomader kommit för att plundra, men blifvit tillbakaskrämda af muren och af folkets vaksamhet. I slutet på natten öfverföll oss här regn och ehuru min goda Grekiska filt kapprock nu såsom så ofta förr och sednare skyddade mig mot kölden, så blef dock mitt färskinn, hvarpå jag låg vått och då vi, tvärtemot några oförståndiges råd att vänta här öfver till regnets [slut] – skulle vi ligga här på det öppna och nu gytjtjiga och slippriga åkerfältet och ”äta” regn? – lastade våra ök till affärd, befann jag mig högst otrefligt. Mitt bröst, såsom nästan alle andres i karawanen frisat, blef nu angripet och jag måste flera dagar dragas med katarr tills jag en varm dag fann tillfälle att ta mig ett Dowers pulver och svettas i solen. Hela den följande dagen suto vi på ök och åto regn på vägen och först närmare aftonen hunno vi undan det till vår station i en stad Meimé. Här fingo vi quarter uti ett privat hus eller rättare stall och på en dugtig brasa torkade vi eller genomrökte vi våra våta kläder; ty veden var så våt att mest rök och föga eld steg upp från den. Som det nu enligt persernes falska räkning var ‘Arafât aftonen köpte vår Tscharvador ett får och slagtade det för sina drängar och gaf äfven oss ett lärstykke deraf och härpå berättade vi vår quällsvard.²⁶⁹ Följande dagen gick vår väg åter i SO såsom de tvänne föregående och öfver fält och länder, som allt liknade ökentrakter. Byar och boningar vi här passerade bestodo af hålör gräfdade in i jorden och höljda med en kupol, som knappt höjde sitt hvalf öfver markens yta. Men vi hade nu kommit till friskare klimat – thermometern s[j]önk 2–3 grader nedom noll, och lägre berg lågo betäckta med färsk snö. Vår station i afton var Murtsché Kheirâr och om midnattstid gäfvo vi oss härifrån ut och vandrade öfver det välodlade stora fält förbi många byar och städer, hvarpå Isfahan ligger. Här anlände vi nu den 9 Novemb. sedan vi tillbragt 17 dagar på vägen från Kirman Shahan. Jag vet i sanning ej när och hvar jag kom in i sjelfva staden – jag vandrade tror jag timmotal mellan ruiner eller hällre lämnade och förfallna lerhus och äfven sedan jag kommit till gator, der bodor funnos hade jag åter efter dem att vandra genom de gårdagsruiner, hvarvid mitt öga öfver allt fått vän[j]a sig här. Slutligen

kommo vi dock till regelbundna bazar gator och härifrån ut ett på ett öppet stort torg, det största jag sett någonstades, och sedan vi krånglat oss undan den här belägna tullens visitation såsom vallfärdare kastade vi oss slutligen in i en tämmeligen god khan och sedan vi här först förfriskat oss efter natt färden med åtskilliga ganska goda anrättningar från torget och en af Isfahans i hela Persii land allmänt prisade meloner, började min reskamrat M. 'Ali åter upprepa de ofta förut genomräsonerade räsone-manger om hvad han hade att göra och huru bete sig i denna stad. Han hade nämligen här ett stort antal släktingar, bland andra en syster och bror; men som han inga gåfvor och presenter hade att föra åt dem hade han äskat och halft beslutit att ej se dem och ej visa sig för dem. Då jag någon gång uttryckte min förundran öfver detta hans beslut, hade jag fått svaret: och hvad gagnar det mig eller dem att vi se hvarandra? De vänta sig gåfvor från Baghdad af mig eller att jag skall stoppa i deras hand en toman eller två och jag har hvarken det ena eller andre att gifva dem. Sju år, hade han ej sett sina syskon och då han nu var i samma stad som [de] höll honom den persiska blygseln tillbaka att skynda sig i deras armar. Han var verkligen villrådig; men som han insåg att det blefve honom omöjligt och svårt att vistas här omkring 8–10 dagar och röra sig på gatorna utan att träffa någon af sin slägt beslöt [han] sig dock att bita hufvudet af skammen och sjelf söka upp dem förr än de förekommo honom. Följande morgonen således skref han ett litet bref och skickade det med vår ensamt quarstannade tredje reskamrat Kerbelain (Håggin hade skyndat sig till sitt eget hus) till sina släktingars närbelägna hus och genast derpå begifvit sig sjelf ut i staden. En timma ungefär hade jag sutit ensam i vår Khan, då jag fick besök af en ung gosse af omkring 17 år, med fina och klyftiga drag som jag sällan sett någon annan af hans ålder. Sedan han efter Selam hälsningen sutit sig till mig och efter korta complimenter, hvilka han tycktes sätta sig i allmänhet öfver, frågade [han] mig hvarifrån jag var och hvilken sect jag följde, om jag var Sunni nämligen eller Shiia⁴ i och på den fått af mig svaret: från Egypten och på den sednare Sunni, började anställa med mig en ordentlig examen om min föregifna sect och icke nog allenast i den utan äfven i Arab. Grammatica, questionerade mig hvilka böcker jag studerat och hvilka jag hade med mig och hvilka studier voro mest gängse i Egypten etc. etc. Jag tänkte ofta under detta samtal snäsa af honom, såsom säkert hvar och en i min ställning i Europa hade gjort, men å ena sidan intog mig för honom och

ursäktade hans näsvishet hans utomordentligt fina anlete och [å] andra sidan tyckte jag det var något så putslustigt uti han[s] i fullt alfvar gjorda examen att jag lät det gå och dels besvarade dels med gäck omgick hans spetsfundiga frågor, som han gjorde, såsom så ofta Orientalen i allmänhet och i synnerhet persern, för att fånga mig i min sect och få mig öfverbevisad om kufr. Han var en af de många skolgossar man ser öfverallt i verlden, som hunnit till Conrectors klassen och der i sin Hebreiska Grammatica och Ciceros tal samlat all verldens lärdom och vishet och med den går i kamp med Conrectorn sjelf. Jag blef dock slutligen här trött på min Conrectorist och började snäsa af honom; men fann till min egen flathet att han derigenom ej blef envisare och stött utan beskedligare och ödmjuk. Under detta samtal förundrade jag mig dock öfver de många böcker han sade sig ha läst och studerat i den Arab. Grammatican t.ex. eller rättare, han hade deri och i andra grenar af Islam lärdomen afhört Mullor. Då man i Egypten t.ex. sällan finner en yngling, som vid hans ålder, har läst mer än Agromiyé och Kafrawi, hade denne studerat Alfiyé och Moghni med många comentatorer af dem utom hvad han läst i Fikh och sin egen sects lagvishet.²⁷⁰ Men i Persien studerar man dock i allmänhet vida mer än i det nuvarande Turk Arabien,²⁷¹ och här ser man ofta en fader bära en hallstarrig son på sin rygg till skolan då en fader i Egypten t.ex. ofta nekar och hindrar sin efter veta och Koran törstande son att bege sig till Azhar Moskén.²⁷² I Arabien träffar man i synnerhet i Egypten ett vida större antal af Koran läsare, som kunna denna bok utantills och recitera den perm till perm utan ett enda fel, än i Persien; men här deremot ett vida större antal som äro hemma i andra vetenskaper. Jag har ej haft tillfälle i Persien pröfva huru *väl* de studerat och huru *grundligt* de förstå det myckna; men jag har anledning tro det Araberne äro grundligare, åtminstone lära sig desse sednare nästan allt hvad de läsa utantills, hvad sällan är fallet hos Perserne; men då af Araber [man] träffar kanske blott en på 10 som kan läsa och skrifva sitt språk, finner man bland Perserne högst få bland alla classer som ej kunna det. Och hvad persern äger framför Araben är en gammal nationel Litteratur före Islam, och sagor om hjeltar från ovetenhetens tid som ännu allmänt berättas och senteras.²⁷³ Emellertid hade under min lärda discussion med den unge mannen, som kallades Mirza 'Ali, en stor hop andre unga och äldre män och barn samlats omkring oss och äfven min reskamrat, som härunder varit i sina släktingars hus, infunnit [sig] och de

började nu alla, tjocka slägten, som de voro uppmana mig alla att hoppacka mina resbylten och flytta öfver till deras hus. Alla motföreställningar och ursäakter och artigheter, jag hittills hunnit uppsnappa af de mig omgifvande perser, voro förgäfves och togos ej till öron; jag måste nolens volens flytta öfver. Också måste jag tillstå att vårt quarter i khanen ej var öfver sig trefligt, icke just för det trånga och mörka hvalfrummets, men derföre att alla drängar och formän, som hörde till karawanen, togo sig rättighet att, sysslolöse som de nu voro, dagen igenom sitta inne hos oss för att dra en kaljan eller dricka en kopp the eller caffè eller i den kännbara morgon och afton kylan sitta om kring vår brasa och värma sig. Efter Persiskt bruk kunde dylika besök ej af och utvisas, hvilket jag åtminstone utom all tvekan gjort om de varit Araber och äfven nu med desse om ej af undseende för min reskamrat. Men om de varit Araber hade jag säkert funnit större trefnad af deras sällskap än af desses. Jag kunde nämligen, oaktadt allt mitt Derwish sinne och min lust att umgås äfven med den lägsta klass af medborgare i alla nationer, under hela denna resa alldrig få annat tycke för mine persiske formän än att de voro drängar och gärna alldrig behandla dem annorlunda, då jag bland Araber i synnerhet i öknen alldrig kunnat anse en vägkamrat för annat än en god och trogen vän och jag har tyckt mig finna att den som vill komma till rätta med dessa tvänne nationer, måste behandla dem så; den ena som drängar, den andra som vänner. Nog af! vi flyttade öfver till privat huset, som låg vår khan helt nära och blefvo der anviste ett större rum, kalladt Khalwé, att bebo. Det var försedt med egen gård och egen vattenbasin, som dock nu stod torr och egen vatten cistern och eget kök och andra små bequämligheter. Det hus, hvori vi bodde, var för öfrigt, såsom de fleste i Isfahan, hvilka tillhöra en ansedd eller förr ansedd gammal familj, stort och omfattande: deri bodde ardertån (18) hela familjer, alla af en och samma släkt, och hvar och en af dessa familjer hade sin egen stora gårdsplan och sin egen trädgård och alla bequämligheter ett hus här anses nödigt äga. Det var således mera likt en stad än ett hus. Men så är modet här och det behöfs att i de ofta uppstående oroligheter och partifejder familjen håller tillsammans och är nära till hvarandra. De särskilda familjeboningarne voro förenade och tillgängliga med hvarandra förmedelst små trånga gångar, höljda af hvalf, hvarpå hus eller lider voro byggda och liknade fullkomligen de mörka gångar, som gå genom Sveaborgs fästningsmurar. Trädgårdarne voro stora och vidlyftiga nog att

besås med hvete och grönsaker och hvarje gård var försedd med en eller flera vattenbasiner med rinnande vatten utom på flera håll anlaggda cisterner (ambår kallas de här). Khalwét khâné, en sådan gård ligger vanligen på en plats i midten mellan de öfriga familjeboningarne och så långt som möjligt aflägsset från gatan och grannbyggnader. Der samlas släktens medlemmar till aftonglam och spel och bålen och andra nattidrotter och det är vanligen äfven gästrummet för främmande och derföre det bästa och mest utsirade rum i gården. Detta som nu anvisades oss var i sjelfva [verket] ett rätt vackert rum med ett stort Venetianskt fenster som upptog hela ena sidan af rectangeln och var fullsatt med dels matta dels mång färgade små glasskifvor. Ett sådant fenster såsom stundom hela rummet kallas här Urussi, ett nomen, som äfven ges åt våra vanliga Europeiska svarta skor, och tyckes påminna om Persiens vestliga grannland, hvarifrån det lånat så mycket. Dess väggar voro till en del prydda med små inmurade spegelglas, hvarmed Persern särdeles älskar att pryda sina bättre rum och offentliga byggnader. Golfvet var belaggt med en stor med röa figurer utprydd filtatta, som betäckte det fullleligen åt alla sidor och afvärjde kölden af den sten utlaggda grunden. Här slog vi nu våra bopålar ned och det var i sjelfva verket det bästa och trefligaste quarter, jag på långa tider bebott. Men vi fingo ej vara i fred. Utom det att utom oss en tredje främmande resande var logerad, hade vi oupphörligen besök af den stora familjens medlemmar och andra af min reskamrats bekante och den lille Mirza 'Ali, som blifvit mig af sin far och af sig sjelf anvisad att gå mig tillhanda i allt hvad jag behöfde såsom t.ex. att hämta mig eld och vatten och mat från huset så ofta jag behöfde, lämnade mig alldrig en stund, vidare än då han gick att afhöra sina föreläsningar och äfven flera af dem försummade han för mig. Men sådan är Orientalarn: han kan ej begripa att någon kan önska vara ensam och äga en stund för sig sjelf och af välvilja och för att skingra en främmandes ledsamhet plågar han honom till döds med sitt sällskap och följer honom som en skugga och som ett slaggt hvar helst han rör sig. Om aftnarne samlades alltid ett sällskap af 15 till 20 män omkring oss att förnöta tiden med prat. Mig sökte de alltid få in på stridsfältet af controversa; men som den lilla Mirza 'Ali och hans far sett att jag ej gärna gaf mig in derpå voro de oftast artige nog att afmana de frågande från dylika samtal, och oakadt all deras kitslighet att komma åt mig lydde de dem. Jag å min sida förhöll dem Persernes opinjehet att ha gett ifrån sig sitt eget språk för

att lära sig ett annat, och när de ej häri lyckats hopblandat det ena med det andra till den smörja, som de nu tala. Det vanligaste svaret var att de gjort så för att deras ursprungliga råa språk skulle bli sött (shîrîn) och klart (faşîh);²⁷⁴ men en ung Seyid en skönskrifvare skyllde skulden härpå på deras Mullor: Iran hade fordomdags varit ett land långt framskridet i odling och bildning framför alle andre, så att t.ex. alle de Propheter och Apostlar, som i andra länder uppstått och predikat ej vågat sig hit in, i thy att de funno Iranierne framför dem sjelfve i vetenskap och konst. Från Iran hade Frangerne ursprungligen hämtat all den bildning, som nu höjer dem öfver alle andre nationer och så Hind och så Sind.²⁷⁵ Men så stod i grannlandet upp *vår* prophet, en hjelte, en pehlawen, som ingen kunde motstå och med ett bref blott eröfrade han Persien.²⁷⁶ Och så började våra mullor i sin sträfvan efter kännedom af den religion som nu blifvit deras och genomosade af all denna lärdom och, fåfänge som de voro, angelägne om att hölja och om kläda den i termer och ord från dess egentliga språk, börjat inblanda i deras eget ursprungliga språk ord från det främmande och dessa hade så småningom öfvergått till folket och nu blifvit ett ogräs med så djupa rötter att det ej kunde tillintet göras med mindre hela åkern omplöjdes och vändes. Ett sådant svar fick jag af denne Seiyid; men få voro de som delade hans mening. Sjelfve vår värd kunde ej af mina och min reskamrats föreställningar och råd, finna det nödigt att låta sin son Mirza 'Ali studera Shah-Nâmé och Ferheng och andra böcker af den gamla litteraturen:²⁷⁷ han mente arabiskan var nog och allt i allom, den är faşîh och om gossen lär sig den följer Persiskan af sig sjelf. Det är sannt, såsom Europas ännu vacklande och obegrundade språk behöfde det regelrätta Latinet och såsom Fransosen nu allt mer börjar inse nödvändigheten att i sitt ordnings styfva och i stereotypphraser kringkurtiserande språk inbringa något lif och någon anda ur Tyskans Gemüth och svasande och hväsande och läspande emphasis, så behöfde i sanning den i vildt rus sanslöst omtumlande Persiskan ur Arabiskans klara rena källa få sig ett glas friskt Sodavatten till bot för den med ruset alltid följande stygga crapulan; men han förstod sig ej på medicinen; han läppjade blott brusets och fraggan af glaset och lämnade det friska vattnet, som ej behagade honom; och så blott ökades hans os, och den crapula som förr bultat i hans hufvud af inhemska viner, och som han förstått att bota med ett nytt rus och en färsk Şobôh, bultade nu af utländska drycker, hvars crapula bot han ej kände. Men

hvem i verlden kan det ock förkännas att han hellre dricker Champagner än hem bryggdt? Persern har ännu åtminstone ej fått smak på hembryggd dryck och i den mån han är finare och mera bildad, i den mån föredrar han den utifrån inbragdt. Här i Isfahan är man i allmänhet dock mera huslig än i Där al'ilm i Shiraz så i språk som i annat och då här husmodren och hennes döttrar t.ex. ej blygas att sy sina kläder sjelfva och uppfylla sitt kall i köks-spisen och i andra husliga göromål, nedlåter sig alldrig en quinna i vetenskapssätet till så låga och förnedrande sysslor. Isfahanern förekom mig i allmänhet förståndigare och mera beräknande än Shirazern, om Du vill, den förre prosaisk, den sednare poetisk. Den som i Shiraz har en summa öfver sina dagliga utgifter använder den på granna kläder eller gästabud med sina vänner; i Isfahan köper han sig derföre en boda på bazargatan eller någon annan fastighet, som han kan uthyra och då den förre har en stor garde-robe delar i Isfahan en man t.ex. med sin son eller sin bror eller kusin en gemensam pels eller kapprock eller annat plagg, som de kasta på sig hvar och en i sin tur för att visa sig på torget eller skydda sig mot köld och min reskamrat sade sig ha gjort den observation från de båda städerna att en främling och hvarje annan i allmänhet hade svårt att få vänner i Isfahan, men hade det lyckats honom kunde han lita på dem och i Shiraz blefve han genast vid sitt första uppträde öfverhopad af dem och quäfd af deras smekningar och välkomstningar, men det vore flammen af palmblad – de plåga mig just dessa dagar här – som lägger sig samma ögonblick den lågar upp. Oaktadt denna prosaiskhet äro dock Isfahans målare berömde och ansedde såsom de bäste i hela Persien och det förser äfven till större delen hela riket med sådane konstnärer och deras arbeten och i synnerhet skrifdons lådor gå till alla Österns länder. Om i den aftonkrets som dageligen samlades i vår Khalwé omkring kaljan och brasan och théet, ej fick aftonen slut med prat, framhämtades bredspelet och tärningarne, fullkomligen lika de hos oss brukade. Hittills hade jag ej sett dem i Orienten. Persern älskar spel, men spelar mest alltid på pengar, hvilket sällan, tror jag, alldrig är fallet med Araben och jag såg här vår värd sitta och spela bräde på pengar med en liten 14 årig fader och moderlös gosse af slägten, som, sedan de mäktiga anförvandterne ”ätit” hans arf, nu, utomordentligt quick och mundvig som han var, begagnades såsom ett skratämne en falstaff af sina slägtingar, hvilke ännu hade hjerta tala om sin mensklighet att föda och uppfostra det arme barnet. Denne gosse infann sig i sällskapet

hvarje afton och så öfversedd han var af alle roade det med sitt outtömliga förråd på quickhet och bon-mots och gester och miner. Han var den underligaste gosse jag i verlden sett och ehuru jag egentligen sjelf ej vet hvari hans underlighet låg, ej mindre kunnat ge Dig något sorts begrepp derom, kom han, såsom i sjelfva verket allt mitt plaider, af sig sjelf i min penna. Han var en stor vän af spel – det var det enda sätt, hvarpå han kunde få sig en egen styfver i sin ficka – och satt och svängde tärningarne till halfva natten med vår värd; han tog alldrig humör af att förlora, han kastade sina slantar på brädspelsbordet med samma lugn och samma quickhet, som han kastade sina ord; hans med spelare deremot tog humör och for ofta ut i de vanligt fula persiska ovettsorden; men gossen blef äfven nu lika lugn och lika quick utan att tillåta sig en vanvördande min eller ett gröfre ord. Dock måste jag säga Dig på mitt sällskaps sägen att hvar och en som vann honom alldrig tog pengar, men väl gaf honom då de förlorade. Jag kan ej just säga att dessa aftonsällskap voro mig särdeles angenäma i längden; de uttänjdes oftast till halfva natten och man har i ett persiskt sällskap ingen frihet. Man måste sitta hopkrumpen på sina knän, har ingenstädes att gå och röra sig om man och sätter sig öfver convenancen och sitter på annat sätt eller utsträcker sig i liggande ställning. Quällsvarden fram hämtades vanligen först då när sällskapet hade skingrat sig eller voro färdige dertill och de första dagarne förr än jag kom på det rådet att ute på torgen eller i Moskéeer och Medreséeer äta mig mätt af mellanmål, satt jag ofta och vakade med skrikande mage. Ofta äfven var maten sådan att jag deraf ej blef väl och behagligen mätt och ej sådan jag önskade i en stad som Isfahan, der alla läckerheter stå att få för ett ringa pris. Vår oföränderliga quällsvard här var såsom mest i hela Persien den älskade ris pelawen, ej kokad såsom i Arabien vanligtvis till gröt consistens, utan med afsiladt vatten så att hvarje riskorn är särskildt såsom risen i vår risgryns korf. Denna anrättning är nationel för att så säga såsom Makaroni i Italien och beefsteken i England, eller den utgör hufvudanrättningen i det persiska köket. Och efter jag kommit att föra Dig in äfven här, så gif Dig tålmod att höra några ord ur detta heliga mat moders asylum, och för att krydda den med persiska liknelser och bilder, så kan jag ej neka att jag i deras kokkonst fann en före- eller afbild af deras språk och litteratur. Såsom en persisk skald alldrig kan säga en tanke, en idé rent och rakt fram, utan han omkläder den i grann brokig skrud af symboler och epitheter och så lunda

om- och genom arbetar den så att dess doft förflyger, att intet blir öfrigt för den läsandes och hörandes tanke och fantasi att sjelfana och sjelfkänsla, säger Dig alldrig en persisk kock ett födoämne såsom det är rent och oförfalskadt; han antingen om kryddar det så med alla möjliga specerier ju flera ju bättre, att dess egentliga smak förgår och om stufvar det med andra ingredienser att han sliskar bort det, eller han genomkokar det så att all dess must och styrka förgår. Så t.ex. kokar han sitt kött från morgon till quäll och när han framhämtar det är det lika utsuget, som vårt värdshus kött, hvarpå man först kokat soppa och sedan stek och sist stufning och äfven så är det så omstufvadt af grönsaker eller torkade apricoser och svetskon och annan torr frukt eller så utsliskadt med sött eller surt att man ej vet hvad man äter. Hans för öfrigt goda pelaw är särdeles starkt genomkryddad af kardemumma och ingefära och peppar och alla andra specerier som kunna uppräknas. Men den arme Persern! hans spinkiga sinne behöfver kittlas af glitter och det tål ej att höra den rena sanningen som den är och hans fördärfvade mage behöfver kryddor att värmas och den tål ej en stark och oförfalskad föda som Arabens t.ex. hvilken smälter och älskar half- och helrått kött. Icke desto mindre är den pers. kocken, vore han man eller quinna, särdeles angelägen om att man berömmar hans konst och jag vet mig en gång då jag varit på gästning att jag under flera dagars tid derefter dageligen blifvit besvärad af min gästare sjelf med frågan om den och den rätten ej var ypperlig, som vi då åto i hans hus och min reskamrat sjelf, annars en af de fördomsfriaste af sitt folk och så föga fåfång som en Perser möjligen kan vara, var alltid särdeles misstyckt om jag glömde att berömma vår quällswards anrättning, som han kokat. Persern är i allmänhet vida mera läcker och gurmänd än Araben och äter äfven vida mer. Men dertill bidragar väl hufvud sakligen hans friskare klimat och för min del vet jag mig alldrig och ingenstädes i Orienten haft så god appetit som i Persien. Men å andra sidan är Persern särdeles dietisk – han vill äta efter hvad han kallar medicins regler.²⁷⁸ Hvar och en tror sig vara medicus och förstå sig på hvad är godt och ondt för honom. Hvar och en känner sin constitution mizâg om den är *het* eller *kall* eller *fuktig* (ruţâb) eller *torr* ([oläsligt]) och hvar och en känner hvarje mats och hvarje frukts constitution om den är varm, kall, torr eller våt och alla de sammansättningar och combinationer som deraf kunna göras och om mannen nu t.ex. [är] Şafrâwi, hvars constitution är het och torr så äter han alldrig annat än hvad han säger vara

kallt och fuktigt eller han är blodconstitution (damawi) och således het och fuktig så äter och dricker han det som är kallt och ❧ torrt och är han balghami h.e. kall och fuktig förtär han hvad motsatt är, och är han sawdâwi kall och torr är hans diet motsatsen af dessa två. Det är på denna lära i hufvudsaken som all den Persiska och öfverhufvud all den Orientaliske medicin är grundad. Hvarje läkemedel såsom hvarje födoämne är sammansatt af tvänne af dessa egenskaper och hvarje mans constitution likaså, och om han faller i sjukdom är hans botemedel alla de saker som äro sammansatta af två af dessa blandningar, hvilka äro motsatta de två, hvaraf hans constitution består. Hvar och en tror sig känna sin constitution antingen af egen erfarenheten [eller] af rådfrågade läkares och likaså åtminstone de vanligaste födoämnens och läkemedels och, vare han sjuk eller frisk, afhåller han sig envist från allt det som han vet vara af samma egenskaper som hans natur och det är ofta löjligt att se till hvilken grad denna försigtighet sträcker sig. För [att] anföra Dig några exempel af de många jag sett så blef under vägen vår Kerbela reskamrat ansatt af mundskålla och under väl 10 dagar förtärde han intet annat än bröd och vattenmeloner; min reskamrat M. 'Ali hade blifvit angripen i sitt bröst redan de första dagarne af vår färd från Khanakin och sedan han länge men förgäfvades ätit opium i dryga dosis och sedan äfven fått sig mundskålla tog han sig till att äta Granatäppel 12–15 stycken hvarje dag; men äfven det var utan verkan. Och för att än vidare anföra Dig något från deras rädda diet, så t.ex. den som dricker the om morgnarne tar lifvet af sig sjelf på kort; samma för öfrigt älskade dryck här bör alldrig förtäras på andra tider än på aftonen några timmar före eller några timmar efter maten och då de sågo mig äta bröd och ost och annat med mitt the, spådde de alle jag skulle bli sjuk deraf. Andra sammansättningar mörda på fläcken t.ex. Melon förtärd med honing och surmjölk med caffe drucket derpå eller med Granat äppel och då jag till trots af deras medicin förtärde de två sista sammansättningarna, visste de ej hvad de skulle tänka om mig. Deremot älska de sammansättningar, som äro emot våra, så t.ex. äta de färskt smör med socker och surmjölk med salt och stufvade ärter med sirap och frukter före den bastantare maten och på nykter mage sällan till efterrätt. Om jag funnit den Arab. medicin af brännjärnet af kamelstodsurin underligt och onaturligt och hans afvoghet mot all diet lika så omedicinsk så måste jag tillstå att den persiska medicinen och dess förfina de och i allt iakttaga inbillade diet lika mycket misshagade mig, så

mycket mer så som den egenkäre persern tror att han ensam äger och förstår medicinens vetenskap. Men i sjelfva verket äro de få i Persien som njuta af en fullkomligen god hälsa och helbrägda constitution oaktadt deras tjocka skägg och deras fylliga former och lemmar och jämförde med så väl öknens som städernes araber, stå de efter i friskhet oaktadt de sednares oordentliga diet och i allmänhet magra lefnadssätt. Men jag har hållit Dig länge inom hus och har Du här under haft lika ledsamt, som jag i min khalwé, längtar Du säkert ut på gatorna och torgen af det stora Isfahan, som oaktadt all dess förstörelse och förfall dock alltännu är den största stad i Persien och med undantag af Constantinopel, den största jag sett i Orienten. Följ mig således öfver några af de största bazargator, der de yppersta frukter och Europeiska tyger jämnte Kashmir shawlar och böcker och målararbeten och Ryska Samowarer (så kallas de äfven här) och svärd och kläder och de stora persiska skinnmössorna eller hattarne och de af lägre classen burna filt hufvudbonaderna och allt annat af ”denna sophögs fåfänga” står utlaggd och uppslaget i behagligaste ordning och oordning för att locka köparen och mellan all denna Österns och Westerns rikedom tänk Dig hopkrupen i sin lilla bodnisch en smed, en skräddare, en guld arbetare, en skomakare etc. och på den trånga taktäckta gatan trängsel och skrik och slagsmål och gräl och svordomar och ovelt och tiggaren, som genast igenkänna Dig som främling och ansätta Dig och Du är säkert glad att ur all denna villervalla genom en stor präktig portal och öfver ännu en lus marknads plats komma ut på det stora öppna torget Meidân Shah som i vidsträckthet ej ens står efter Isaks platsen i Petersburg.²⁷⁹ Denna plats är en stor rectangel, hvars längre sidor gå i Norr och Söder och upptagas den förra af ett på midten ungefär stående palats, der fordom Persiens Shaher bott och nu Isfahans Guvernörer. Midt emot detta på den östra sidan står en vacker mindre moské, som nu dock är lämnad att förfalla. Det öfriga af dessa långsidor upptages af en mur, hvori i två våningar rum och nicher äro inmurade med fenster eller hållre dörröppningar åt platsen hvars spetsiga hvalfbågar äro prydda med enkla och vackra målar arabesker. Nedra våningens rum äro ämnade till bodor, men stå nu toma så när som på de, hvilka ligga högre upp mot Norr och den öfra våningens till boningsplatser för Shahens eller Guvernörens gardes soldater. Nu stodo alle desse toma. Den Norra sidan af denna plats upptages af allehanda präktiga och sirligt med brokigt porcellan utlaggda portaler, som leda till olika bazargator

MEIDĀN-I SHĀH I ISFAHAN, KANTAT AV SHAHMOŠKĒN. LITOGRAFI AV EUGÈNE FLANDIN 1851.

och ett stort bala khané, en luftig kiosk eller vädringsplats under sommarens hetta. Denna Norra del af platsen upptages af ett småsakers torg kalladt Kaiseriyé och midt emot denna på den Södra sidan står den praktfulla moskén Mesgid-i Shah, som upptager hela sidan. Som platsen står i Norr och Söder, men Mekkas ka´bé och kiblé nästan i SW, var det nödigt för byggmästaren af denna Moské att omsvänga den så att den kom att stå i närmare halfrät vinkel med sjelfva platsen. Han byggde så en stor präktig portal, hvars sidomurar uppta hela denna Sydl. sidan och från sjelfva Propyléen, som upptar midten af den, ledde här åtskilliga åt flera håll snedt gående vackra och utsirade gångar till sjelfva Moské gården (ṣaḥn), som han ställde i riktning af Mekka och öfver dessa gångars öppning mot gården byggde han åter en Propylé med fören vänd mot den egentliga mosken och mot ka´bé. Detta är ett konstigt och bortblandadt byggnadssätt och ehuru jag, sanningen att säga, då jag inträdde genom den första portalen och sedan genom de ståtliga corridorgångarne kom till gården med stora basin och till sjelfva mosken, intet afvig märkte och intet krokigt och snedt vinkligt och ehuru man försäkrade att den stora konsten (männe äfven det sköna?) af byggmästaren låg just i denna snedvinklighet, så kan jag ej neka att de båda portalerna sedda utifrån torget, den ena till och den andra från vänd och liksom ämnande löpa i hop med hvarandra, intet angenämt intryck gjorde på mig.²⁸⁰ Men präktiga och praktfulla voro dessa portaler och corridorer och sjelfva Moskén invändigt allt utlagd i konstfullt arbete med färgade porcellans skifvor till måleri. Det är detsamma måleri, som genomgår hela persernes väsende, som företer sig i deras kläder och mat som i deras litteratur och poesi och så bjärt och bestämdt särskiljer dem från de vestligare orientalerne. Jag hade förr sett ståtliga Moskéer i de arabiska länder jag besökt, i synnerhet i Kairo och Almedina och Mekka; men alla dessa huru olika den jag nu hade framför mig! De förra förekommo mig i allmänhet enklare och högtidligare mera arkitektoniskt sköna och, för att säga sanningen talade närmare till mitt sinne; här bestod för mig hufvudskönheten i måleriet, och tvänne konster förenade bortblanda hvarandra. Som det var efter en fredagsbön, som jag första gången besökte denna moské fann jag den full af folk, som efter slutad bön i cotterier och sällskaper suto och pratade om dagens affärer och läskade sig med en kaljan eller refraichissement af kylande sherbet och frukter och månglare, som på sina portativa diskar sålde alla dessa saker. Men äfven

detta påminte mig om persernes allt genom gående måleri. Man satt här och politicerade om rikets och stadens angelägenheter i Moskén; en så mycket tjenligare plats dertill som äfven här Fredags Imamen tagit stadens och provinsens regeringstyglar i sina händer. Äfven här hade efter ryktet om Shahens död tre dagar varit oroligt och upplopp och bazarerna till en del slutne; men sedan den från Moham. Shahs dagar här ännu sittande Guvernör, då han, såsom man sade, såg att stadens innevånare inget förtroende och ingen lydnad satte till honom afsagt sig sitt Guvernörskap, skall nämnde fredags Imam, älskad och aktad som han varit af folket, bragt lugn och ro i staden och dess omgifningar, så att nu inga upplopp här ägde rum och alla bazarer voro öppna, oaktadt man försäkrade mig att handelsmännen ännu hade sina bästa och dyrbaraste varor gömda i sina hus, såsom de flesta husfädrar sin bästa egendom på dolda och secreta ställen af sina gårdar. Wester om den Westra långsidan af torget ligga vidsträckta trädgårdsanläggningar, likaledes de största jag sett, an lagda mera i likhet med Engelska parker än fransyska trädgårdar och genomskurna af gångar och vägar, som till en del äro offentliga gator och beprydda med kiosker och andra byggnader och Medreséer och af stora vackra vattenbasiner med till största delen rinnande vatten. De äro planterade i synnerhet med stora träd dels frukt bärande dels andra såsom Cypresser och Piner och i synnerhet ett resligt rakt träd, som de kalla Tschenâr och mycket liknar vår björk utom att björken är löf och grenrikare och således skuggigare än dess Persiske broder. Dessa äro vanligen planterade i alléer som från en viss punkt vanligen gå ut åt fyra håll och bilda vackra perspectiver kallade Tschehâr bögh. Gårdarne af Medreséerna upptagas af en stor vattenbasin, rundt omkring hvilken äro blomster parterrer, hvars rosor dock nu voro fallne, och af hufvudsakligen Cypresser; men rummen som rymliga och vackra omgifva gården i två våningar stå tomma. Kioskerne som stå spridda till stort antal uti dessa trädgårdar äro praktfullt uppförda i Persisk smak och utsirade med allsorts måleri och stora väggtäflor. Som dessa voro högre upp än att mina närsynta ögon väl kunde hinna och urskilja dem, vågar jag ej fälla något omdöme om dem; men på min reskamrats sägen, som var målare om ock persisk, ex professo, skola de äga stort värde och hvad jag kunde se deraf förtjente de allt hans beröm. De föreställde dels krigsscener, dels Shah 'Abbas' emottagande af främmande Gesandter, dels lag och sällskaper omkring brickan och glasen med sångare

och spelare och Shah 'Abbas sjelf, som i dem alltid återkommer, skall vara porträtt och förekom mig förträffligt. Mindre fresco målningar lägre ned på väggen, mellan nicherna och dörrarne kunde jag bättre och närmare betrakta: de voro alla, som jag hann bese, mindre landskapsstycken, som ehuru med en visserligen felfri perspectiv, dock tycktes mig af föga värde. Men de skola ock vara från en sednare tid. Golfven lågo belagga med en fin helmatta, som ehuru i århundraden trampad af Shahers och Derwishers fötter ännu såg ut som ny med de friskaste färger. Architekturen tycktes mig högst konstfull och invecklad i dessa kiosker, ehuru jag ej fick tillfälle att gå omkring i de otaliga rum och krokgångar, hvori de skola vara delade och de yttre prydnaderna och siraterna voro i synnerhet rika och bländande. I synnerhet så i den så kallade spegelkiosken, der väggarne i försalen och audiens rummet äro hel och hållen i konstfullt arbete utlagga med speglar. Det mest utmärkande förekommo dock måleriet icke allenast uti de egentliga taflorna, såsom i Fyrtio pelar kiosken,²⁸¹ utan det låg öfver det hela så arkitektur som panelningar och fenster och spegelutläggningar etc. och jag kan säga att jag ingen städes sett något dylikt. Men äfven alla dessa kiosker stodo toma och blott en custos vandrade omkring med blek kind och långt skägg som ett spöke och uppvaktade de besökare, som händelsevis komma hit, med en kaljan, för hvilken han erhöll en styfver. Inga andra custos eller ciceron pengar gåfvos honom och inga dylika fordrade han. Här och der drogo fram i trädgårdarne några dystra perser gestalter, kanske gående sin väg hemåt: för öfrigt var allt tomt. Men det var nu höst, sade mig mine följeslagare, och Shahen är död!! Ja när skall våren randas för Perserne? och när skall en Shah sitta opp på deras thron? Alla dessa anläggningar, såsom den stora Meidan och Moskén skola vara från Shah 'Abbâs' tider och ehuru de sedan från hans dagar till våra varit lämnade för fäfot och utan alla sorts upphjelpningar och reparationer, der de behöfvats, nej! man har till och med bemödat sig att förstöra dem såsom synes på åtskilliga figurer man öfversmetat, så har man dock ej lyckats få dem att falla och förstöras; de stå ännu och huru lutande till fall på flera ställen äro de ingen ruin, nej kanske det bästa Persien har att uppvisa i nutiden.²⁸² Med grämlse såg jag mig ej ha tid och tillfälle att längre och nogare vandra häromkring och bese allt med den uppmärksamhet som det fordrade; blott trenne gånger hann jag mig hit och hvarje gång blott för korta stunder och Du måste derfore hålla till godo med denna knapphändig

beskrifning Du fått nu [av] dessa minnesvärda monumenter från en nyare tid af den Islamska Orienten. Följ mig nu vidare på en vandring omkring i staden och tag Dig först en frukost med mig uti en medresé på en härlig doftande Melon och dem [*sic*] kalt färgade saftfulla drufvor och Beh äppel jämnte en fastare föda af bröd och kokadt får kött. Jag vet i sanning ej huru jag skall prisa Isfahans frukter såsom de förtjena och de granna bodor och stånd hvori de äro uppställda på det mest lockande sätt. Det var något så retande för mig som Nordbo att jag tyckte min appetit på frukter alldrig bli mättad och att det var ett ingrepp i min mages rättigheter och fordringar att här tillfredsställa den med något annat än frukter. Lyckligtvis voro de ock billigare än allt annat och så snart jag kom ut från mitt husfängelse var mitt första göra att frossa på dem och jag blott förargade mig öfver Orientens styfva convenance att ej kunna förtära dem under det jag gick på gatorna. Dock som jag nu färdades på aflägsnare gator och ej i trängseln på de stora bazarerna, stal jag mig ofta en bit i munden. Och för att ge Dig ett begrepp om dessa gator, så tro ej att på dem är samma rörelse och lif som på de allmänt besökta torggatorna; dessa äro i hela Orienten, men här tyckte jag nästan mera än annorstädes toma och ödsliga och Du går ofta långa stunder ja kanske timtal fram på dem på ljusa dagen utan att möta en menniska. Och hvad har Du under din vandring att fröjda Dina ögon med och fästa Din uppmärksamhet vid? Blott långa öde murar af grå lera och toma stängda portar, ej ett hus, ej ett fenster, ej en luftig lätt balcon, ej något af allt det Du är van att se i våra städer. Här, detta gäller hufvudsakligen Isfahan, äro alla boningsrum och alla fenster invändigt och den fula gråa muren är det som ges till ögonfägnad åt gatvand-raren. Man gömmer allt inom hus, jag vet ej af afvoghet och ovilja till den främmande eller af rädsla för denna eller af högaktning och vördnad för husets och familjens helighet. Men hvad jag vet är att förskräckligen missbytt är den främmande här som vandra utom de stora bazargatorna. På dem samlar sig ock allt så till arbete som till nyhetskrämeri och politicierande öfver dagens frågor etc. och staden består egentligen ej af annat än dem. Derföre bär ock Isfahan i all dess vidlyftighet, såsom mer eller mindre alla Orientens städer, karakteren af en småstad med all dess squaller och nyfikenhet. Här är allt uppslaget och utlaggdt i samma mån som allt annat är Dig gömdt. Och hvad skall jag säga Dig om all den förfärliga förstörelse, som öfverallt möter Ditt öga så snart Du kommit ut från Bazarerna. De toma öde

murarne, som äro de enda Dig visas, äro sällan helbrägda, oftast sammanfallna eller lutande till fall på flera ställen och oupphörligen får Du varningar af Din inhemske följeslagare att ej gå nära den eller den muren. Då vi kommo in till staden gingo vi ungefär två timmar mellan blott ruiner och i sjelfva staden, i hjertat af den kan Du ej gärna gå 20 steg utan att se en ruin. Och hurudana äro dessa ruiner? Ej såsom de hvilka man ock i Egypten och Syrien ser i öfverflöd. Dessa sednare äro från en långt aflägsen forntid, som ehuru en länk i evighetens och tidens kedja, dock står oss så fjerran att vi föga kunna gråta öfver dess förfall – de höra till en utlevad tid som vi tycke med rätta dött hän – och hvem gråter öfver den utlevade gubbens död? – och dessutom är sjelfva materien i dem de stora stenblocken som likna hällor, i sig sjelf så vördnadsbjudande att de inge det unga slägtet all tillbörlig aktning, de stå ännu såsom grafstenar och grafskrifter på de gamlas graf och vittna att äfven deras tid var god. Här äro ruinerna från gårdagen – af boningar och hus uppförda, som det tyckes, af deras herre blott för att ge honom nöjet af att få se dem förfalla, såsom barnet bygger sitt korthus, och man tycker det är synd att något alls ännu synes deraf, att något står quar som vittnar om den ursprungliga uselheten, att de ej spårlöst försvunnit och blandat sig med mullen och blifvit till lera som de från början voro. Så skulle man tycka dem grafvar af barn – och hvem gråter öfver deras död? men som de nu äro inge de den hämska känslan af en ynglings graf – och hvem är som ej gråter öfver den? Dessa betraktelser gjorde jag under en lång vandring öfver öde gator till de här bosatte Armeniers stadsquarter kalladt Gulfa, dit jag var nödsakad bege mig för att få mig snus. Jag hade väl från Baghdad försett mig med denna viktiga artikel till så stor quantitet som jag beräknade nödig för hela resan genom Persien och af en ypperligt god kvalitet. Men genom min reskamrats vårdslöshet hade den stora bläck burken, hvori det var inproppadt förkommit redan i Khanakîn. Af der handlande Judar fick jag mig ungefär 1 $\frac{1}{2}$ af den sämsta kvalitet jag hittils snusat under min peregrination och som detta äfven började dra till slut här, måste jag söka mig ny proviant. Men Perserne sjelfve snusa alldrig och jag har bland alle jag sett och lärt mig känna af denna nation ej sett en, som förstätt sig på denna ädla vara eller för den uppoffrat sin nationala kaljan; Jag måste således söka den hos Armerierne i deras egna och afskilda quarter och detta förde mig till Gulfa, som jag annars föga kommit mig att besöka. Det är ett stort quarter omfattande,

såsom de sjelfve sade mig, omkring 600 hus armenier och skildt från den öfriga staden af ett stort vattenflöde (rûd khâne) som, ehuru nu ringa och låg grundt, under vårtiden skall svälla till en ordentlig flod. Det är ock derföre öfverbyggdt af en ståtlig och verkeligen vacker stor bro. Här lefva Armenierne i fullkomligt lugn och äfven aktade, så mycket de olika religionerne tillåta, af Perserne och efter mitt tycke äro ock i sjelfva verket Armenierne de bästa, såsom de förståndigaste och klyftigaste af Orientens Christne. De finnas, så som Judarne, i mest alla af Persiens städer och till stor del är all den betydligare handeln i deras händer. Deras quarter Gulfa här fann jag trefligt och snyggt så i allmänhet mindre förstördt än andra i sjelfva staden. Hvarje gata var genom lupen af en kanal eller bäck med några quarters rent rinnande vatten och på brädden af den stora pil och andra träd. Rikligt förråd på kyrkor och kapell äfven ett nunne kloster, sade man, finnes här; men den trånga tiden tillät mig ej besöka något af dem. De vi kommo i beröring med voro fryntlige vänlige män ehuru de af mig togo dubbelt pris mot det vanliga på snuset och särdeles noga betraktade min kära näfverdosa med den anmärkningen sins emellan på deras eget språk att den vore från Petrow. Mine tvänne Persiska följeslagare M. 'Ali och Mirza 'Ali vägrade ej att dra den kaljan de framhämtade till välkomnning såsom bruket är i hela Persien, ehuru de såsom alle dess lands och sects män förklara allt orent som kommer ur en christens eller judes hand och dömma det rum, hvori någon af dem inträdt, i sitt hus till sträng rening med vatten och rökelse. Turkarne och Araberne äro dock nu ej mera så narraktiga; de lefva förtroligt nu med alla religions bekännare i synnerhet om de äro af deras eget land eller helst Asiater. Européen är allt ännu den som hedras med minsta förtroende – han *kan* ej vara så barn som asiaten och bemötes alltid af honom med retiré försigtighet och misstänksamhet. Men jag fick mitt snus maladt af en gumma och ehuru ingalunda af den ypperliga kvalitet jag alltid haft lyckan finna under mina förra resor här, var det dock bättre än det jag funnit hos Khanakins judar och – kaththor Allaho kheiroh skulle en Egyptier säga²⁸³ – det har räckt mig ända hit och torde ännu vara nog för någon månad. På återvägen härifrån besökte jag ännu några khaner i midten af staden, som voro berömda för deras bequämlighet och goda anläggning. I synnerhet behagade mig karawanserai Gulshan en i hela Persien frejdad Khan och bebodd uteslutande af handelsmän. I alla Persiens städer nämligen äro utom de khaner, som närmare

och speciellare äro ämnade för Resande äfven en stor mängd sådana som begagnas till Bazarer och bebos af, för att så säga dock som provison, gross-handlare. De uppstoppa och utlägga sina varor i Khanens rum vanligen på nedra botten och kunderne komma dit och handla. Och icke allenast khanerna, äfven till en del Moskéerna, t.ex. den i Mesh-hed 'Ali, ha sina gårdar ombyggda med murar hvori dylika rum (högrá) äro anbragta till dylika handlandes bequämlighet. En sådan khan kallas här tágir nishân och ingen resande eller främmande ges plats uti en sådan. Här i Isfahan äro dylika khaner i stor mängd och väl inrättade efter deras fordringar h.e. de äro rikligt försedda med vatten uti rinnande basiner och deras gårdar planterade med träd och rosen parterrer och portvakten alltid färdig med kaljan; men rummen äro öppnings och luftlösa hvalf, som få allt sitt ljus ur dörren, de äro, såsom äfven rummen i de khaner som upplåtas åt resande, bodnicher på en öppen bazar och huru kunde ock efter Perserns tycke få en bättre plats att bebo än på öppna torget, der han, en främling i landet, alltid har tillfälle till sällskap och alldrig behöfver vara ensam. Och förr än vi nu gå åter hem till vårt, jag kan ej neka, tråkiga aftonsällskap, så följ mig för att få en öfversigt af hela den stora staden, upp i den höga smala minareten af Shah 'Abbas' moské och kasta en blick öfver det stora hafvet af hus och bazarer och moskéer och trädgårdar och minaret och än vidare utåt det stora fält, som är omgifvet af höga bergstoppar, hvarpå Isfahan ligger och dess byar och granna dufhus och framför allt en blick på den förstörelse som fult och spotskt grinar mot Dig hvart helst ✎ Du vänder Dig och med [*sic*] afstånden med Ditt öga och Du skall finna sannolikt hvad man säger Dig här att omkretsen af hela den stora staden är 12 farsanger och dess folkmängd af öfver 500 tusen; men afräkna sedan allt som är förfallet och påminn Dig de är de folktoma gatorna Du vandrat öfver och Du skall som jag tycka Dig måsta afdra mer än tredje delen af de båda summorna. Hvad jag saknade i den för öfrigt och föga fröjdande utsigten voro de vanligen i andra Orientaliska städer så rikligen kringsådda Minareterna. Då man i Constantinopel t.ex. räknar 200 eller 500 (jag minnes ej rätt) ser man här blott omkring 20 och äfven dessa om och höga ej af den spensliga slanka och uppåt sträfvande arkitektur, som jag annorstädes sett; men den brokiga beklädnigen af harlequins lappar i porcellan fattades här lika litet på densamma och moskéerna i Baghdad och andra städer af arabiska Irak, der, såsom sagds, Persisk bildning och sinne inträngt. Sedan jag kommit

ned från den höga och trångtrappiga minareten smakade en förfriskning väl ur Isfahans prisade och verkeligen välförsedda sockerbagarbodor på allehanda slags confect, men i synnerhet på sylter och inlaggd frukt och rosber. Sedan jag här gjort mig ett sött mellanmål begaf jag mig trött hem och förargade mig öfver att ej ha sett mera och flera af Isfahans sevärdigheter, af hvilka i synnerhet tvänne de så kallade gungande minareterne.²⁸⁴ Dessa skola vara tvänne nära hvarandra stående minaret så beskaffade att om en person står uppe på det ena och rör på sig i skakande rörelse den sjelfv så väl som den andra närstående minareten kommer i samma skakande och gungande rörelse som den. De skola ligga ungefär en farsakh utom sjelfva staden och vara förfallna och i dessa tider af Shahens död sade man det ej vara rådligt för mig att bege mig dit ut. Det var ock föga tid dertill; ty sedan våra formän dageligen under vår sejour här upprepat och bestämdt hvarje morgon dag till affärd blef det slutligen alfvare af den 18 November efter 10 dagars hvila här i, för att så säga, Persiens hufvudstad. Det är samma förhållande mellan den och Teheran som t.ex. mellan Moskwa och Petersburg och mellan Åbo och Helsingfors och mellan den gamle modren och dess unga dottren, som växt gumman öfver hufvudet. Om aftonen vid solens nedgång stodo våra tvänne ök sadlade och lastade och allt var färdigt utom min reskamrat. Han hade ännu den viktiga Istikhâran att göra den narren! som om nu sedan allt var färdigt och beredt till afresa, han skulle kunna vända om äfven i fall af olyckligt omen – Koran uppslogs och en vers eller två lästes under det uppsläende fingret och öfversattes af Mirza Ali och som orden egentligen ej kunde tydas till godt eller ondt frågade ock, sanning att säga, föga någon derom och min reskamrat gick med lutadt hufvud under den heliga boken upplyftad i en quinnas hand och tog ett sött och kyss rikt afsked af den vidlyftiga slägten, hvilket jag undan drog mig föregifvande att slikt ej vore brukligt Isfahan araber och ”förr än den svarta nattens korp ännu utbredd mörkningens kind öfver verldens ändar”²⁸⁵ suto vi på våra ök och lunkade fram på Isfahans öde mörka gator för att söka vår väg öfver öknar och fält till Shîrâz, Persiens vetenskapssäte.²⁸⁶ Omkring två timmar hade vi att vandra öfver gator och sedan genom en del af Shah trädgårdarne för att hinna ut på fria fältet; men äfven här gjordes ej halt till natten; vi fortsatte marshen oafbrutet till dess ”Allmaktens nyckel mästarte öppnade dörren af verlds alltets skattkammare och solens guld ut ströende hand drog stjernornas ädelstenar under skörten

af sin glans” då vi hunno till vår första station Mahjâr, ett det största och bequämligaste karawanserai jag någonstädes sett. Man måste i allmänhet berömma Perserne för de många och ofta stora khaner man finner på vägarne utom de i städerna till resandes och deras öks bequämlighet och häri fann jag Persien bättre försett än något annat land här.²⁸⁷ Dessa khaner äro nästan utan undantag uppförda af enskilde män för den goda sakens skull eller åt Herren (fi sebîl Allah) eller för att uppfylla något heligt löfte (nadhar) eller för att vinna himmelriket i allmänhet.²⁸⁸ Derföre tages ock alldrig i dem någon logi penning af de som der vika in och en naturlig följd deraf är att de förfalla småningom; ty ingen reparerar de bristfälligheter tiden efter hand gör på dem. Om dessa khaner å ena sidan vittna om större communication och rörelse i allmänhet i landet, äro de å andra sidan här ock nödvändigare än i flera andra Orientens land i anseende till landets friskare klimat och jag måste tillstå att, så vida hållre jag lägrar och sofver på öknens sand och i det fria, dessa khaner i all deras förstörelse oftast voro mig särdeles välkomna till skygd mot köld och oväder. Här nu på vår första station i Mahjâr hade jag först tillfälle att skåda öfver den karawan, i hvars sällskap vi tågat ut från Isfahan: Den hade betydligt hopsmält från dess första talrikhet. I Kengawar redan, hade det stora antalet af Teheran boar och andre från Nordligare trakter af Persien skiljt sig af och med dem äfven vår orolige Herat Derwish för att, oaktadt allt sitt förakt för Shaher och furstar bege sig till Shahens stad; vidare hade under vägen stora skaror aflägsnat sig för att bege sig hvar och en till sina respective hem och här i Isfahan nu hade äfven en betydlig del stannat. Icke desto mindre utgjorde vi ännu en skara af öfver 1000, ty Shiraz boarne äro i allmänhet flitigare vallfärdare än andre. Äfven hade vi fått någre nye följeslagare från Isfahan, som hade legat ök af vår forman och sålunda voro för att så säga våra reskamrater. Af dem äfven ett sällskap af 5 Armenier, såsom vi redan erfarit af vår forman i Isfahan; men ett under natten från en af dem tydligen hördt och rent uttaladt job twoju mat²⁸⁹ försäkrade mig ha en landsman till reskamrat och ehuru nyfiken jag var att få se honom vann dock sömnen öfver nyfikenheten och jag lade mig till lur kort efter solens uppgång. Under hela vår färd från Kirman Shahan hade vi följt den goda och låflige ordning att resa och färdas om dagen och hvila öfver om natten. Men detta hade ej varit med våra formäns goda vilja; de hade följt denna marshordning af tvång; den osäkra vägen och fruktan för fiender hade förmått dem härtill.

Detta är ock tvärt emot Arabens bruk; har han en fruktad och osäker väg att göra, stryker han alltid öfver den i nattens mörker och tysthet och säger: natten är abo sâtir och har persern en farlig väg att gå går han den om dagen.²⁹⁰ Men den förres lättfotade kamel stiger så lätt i vare sig på hård eller mjuk botten att dess fjät ej höras på en alns afstånd och den sednares lumpfotade mulåsnas stampande steg höras vida omkring om ock dess herre kunde förmå sig att afläda djuret dess skramlande bjällror. Nu börjades en annan ordning som iakttogs ända fram till Shiraz och derifrån vidare till Abu Shîr. Vi lastade midnattstid, ofta redan tre fyra timmar efter solens nedgång och marsherade natten igenom så att kort efter solens uppgång vi hunno fram till station. Denna marshordning är den vanliga i hela Persien på alle tider af året, så onaturlig den ock förekommer mig. Att de under den heta sommaren följa den, har jag intet emot ehuru jag föredrar Beduinens att äfven denna års tid gå om dagen; men jag fick ofta under färden rätt kännbart inse oförståndigheten af att följa den under den kalla hösten och vintern; dock jag [led] kanske mindre än de fleste andra, men det gjorde mig ondt att se de arme små barnen och quinnor (dock dessa tyckte jag det var rätt åt) och gubbar och andre som föga kläder hade att skydda sig, sitta på grånslä på ökets rygg och skaka tänder af köld. Jag vill ej nämna förlusten af att ej få se landet och dess landskap byar jämnte många andra olägenheter som följa med denna förvända resordning, hvaraf i synnerhet brist på sömn. Dagen uppgår dock vanligen på station med caffè och the kokning och matlagning och jag har ännu dessutom i Orienten kunnat väna mig vid dess dagssömn. Som vi följande dagen efter den halft genomresta natten hade ännu någre timmar att gå i dagsljuset för att hinna vår station i den större staden Komishé, hade jag tillfälle betrakta våra nye reskamrater från Isfahan och bland dem i synnerhet min job tivoju mat – landsman från förra natten. Klädd i vacker grå Europ. kapprock med lång öfverkappa och fordrad med skottskt ylletyg och under den Rysk Tschinownik surtout med stånd krage och högklackiga Eur. stöflar på foten, ingaf han mig först öfvertygelsen af att han var verkligen Rysk och Europé; men när jag sedan betraktade hans höga svarta Persiska skinnmössa och hans anletsdrag och i synnerhet hörde honom tala Armeniska med sitt följe, tviflade jag på mannen och då en af dem, som har, som det tycktes, sin herres värja vid sin sida, frågade mig hvarfrån jag var på Persiska, svarade jag jag var Arab från Egypten och fortfor deri ända till slutet af vårt resällskap i

Abu Shir, derifrån han begaf sig till Bombay och Calcutta och jag till Basrá. Tvänne andre reskamrater hade vi fått i tvänne handelsmän från Isfahan och med dem såsom rentrogne gjorde vi reskotteri för några dagar. Men jag vill ej uppehålla Dig med alla småsaker, för hvilka Du föga torde intressera Dig, än mindre uppräkná för Dig namnen på de stationer der vi togo in. De voro på denna väg till största delen obetydligare byar och lika ofta enstaka stående khaner. Trakten var ock mera öde och vi [gick] långa sträckor ofta flera nätter öfver oodlade fält och genom berg och pass, gjorde en omväg af två dagar för att undvika en skarpere köld på snöbelagda berg, hvaröfver den gerada och genare vägen skulle gått och ehuru vi ansågo i allmänhet denna väg som säker för anfall af Nomader, hvilka nu dragit sig Söderut undan kölden, blefvo vi dock på ett ställe tämmeligen skrämde af kringkastade och spridda lastsäckar och packpåsor jämnte kringströdt caffè och sockerbitar och annat, som vittnade att här en karawan blifvit plundrad och dess last delad som byte mellan dess plundrare. Dock gingo vi oantastade fram så när som på några små tjufverier och snattningar, som gjordes om aftnarne i karawanen, men dock alldrig träffade mig eller det följe, hvári jag befann mig. Vi hade mest oafbrutet vackert väder och thermometeren stod vanligen om morgnarne på Nollpunkten och sjönk alldrig under -3° , äfven sluppo vi äta regn så när som på några stänk och vattenflöden hade ännu ej hunnit öka sig så att de skulle hindrat och uppehållit oss på vägen om de ock understundom voro besvärliga att öfvervada och natten mellan den 28 och 29 passerade vi de gamla ruinerna af Takhti Gemshíd,²⁹¹ som det sved mig i hjertat att ej få betrakta och helst med en blick jämnföra med dem jag sett i Egypten och så anlände vi, mötte af otalige gratulanter med: ziiareti Shuma kaból till häst och till fots,²⁹² i den större staden Zerķân (jag vet ej rätt Zerķân eller Zerķâre ty i anseende till i synnerhet Shirazboarnes förblandning af dessa ändelser har jag alldrig hört annat än det sednare uttalat) den sista station före vårt mål af denna färd. Här nu skrämde man oss, såsom i sjelfva verket under hela vägen, med den förskräckliga oordning som skulle råda i sjelfva Shiraz och de upplopp, som der ägt rum först vid Shahens död och ehuru i går begifvit sig härifrån på väg dit en från Teherân kommen man i egenskap af vicarius (ná'ib) för den af den nye Shahen till Guvernör utsedde prinsen Behrám mirza, spådde man att intet lugn och ingen [ro] skulle af honom kunna återställas i den uppstutsiga staden och dess folks oroliga och envisa sinne. Här

beginnos om aftonen åter någre stölder af, som man sade, enkoms i denna afsigt hit ankomne Shiraz tjufvar. Men huru som helst hade vi intet annat råd än att lasta och bege oss på väg. I första morgonskumrasket närmade vi oss småningom Shiraz och som det var friskt väder och tämmeligen kallt hade flere af karawanen stigit af för att med gång värma sina styfva lemmar och bland [dem] äfven en af Armenierna, en handelsman från Isfahan, som på egen ståtlig och [*sic*] häst begaf sig till Shiraz för att utkräfva en skuld. Han hade stigit af och gick till fots ledande sin häst vid tygeln. En af de medföljande herrar tjufvar (ḥaḍharât-i Alwât som de här kallas) hade kastat sig öga på hästen och flinkt som hans öga, kastade han sig sjelf upp på djurets rygg, ryckte tygeln från dess herres hand och gaf det tyglarne och satte af i sporrsträck framåt förbi karawanen. Armeniern blef så förbluffad af den hastiga manövrén att han gaf från sig blott ett meningslöst skrik af förundran och en lång stund förgick innan han underrättade vår forman härom. Denne, så snart han fått höra den flinka stölden, gaf sporrarne åt sin unga Arabiska hingst föle och satte efter tjufven, hann ock honom nära staden och återhämtade hästen med dess ägares korssäck, som innehöll hans bagage. Utan andra äfventyr kommo vi nu genom Turkpasset ut från de berg, som omgifva den stora slätt, hvarpå Shiraz ligger och skådade staden omgifven af sin mur och dess små torn dock äfven denna stad utan att ge den vackra utsigt som städerna i Syrien och Egypten. Hvad mera behagade mig voro de många trädgårdar och anläggningar, som lågo på fältet och med sina långa slankiga ännu och alltid gröna Cypresser påminte mig om mitt hemlands evigt gröna skogar af tall och gran. Här nu på öppna fältet möttes vi af stora skaror gratulanter och som vi nu hunnit min reskamrats hemort, fann han bland dem flere sine vänner och slägtingar, som foro af med sig. Han lemnade mig med uppfordran att följa min forman och i hans hus vänta hans ankomst. Detta gjorde jag ock. Vi kommo öfver det stora fältet in genom en mindre stadspört och hade ännu att vandra fram öfver några trånga gator förr än vi hunno nämnde gård. Här nu under de söta välkomsthälsningar, hvarmed formännen emottogos aflastade jag mitt ök i en knut af gården och satt mig på mitt bagage att afvänta min reskamrats ankomst. Du kan föga tänka Dig huru förfärligt nedslående i Orienten en främmandes ankomst är i en främmande stad. Om man i Europa blir plågad af allt för många värdshustjenare, som hvar och en med den största påhängsenhet inbjuder och nästan med våld drar

SNÖKLÄDDA BERGSTOPPAR BAKOM SHIRAZ. FOTOGRAFI AV ARNOLD WILSON 1911.

den resande till sitt hôtél, så blir man här intagen af en förfärlig och hämsk känsla af ensamhet och öfvergifvenhet, som kännes så mycket djupare af en Europé i synnerhet i en stad, der han vet att ingen finnes af hans verldsdel's män. Jag har ofta, ofta fått röna denna känsla; men här kanske mer än annorstädes: i thy att jag förr alltid varit fullkomligen ensam och derföre haft att bestyra med att få mig quarter. Här nu hade [jag] intet att bestyra om; jag hade blott att sitta och vänta och öfvertänka att jag nu var i en orolig och upprorisk stad, der ingen fanns som styrde och der hvar och en, men i synnerhet en främling som jag, var utsatt att bli en pris för första tjuv och bandit, som behagade ansätta honom. Lyckligtvis blef jag dock ej alltför länge lemnad åt mig sjelf och mörka betraktelser: jag blef snart helsad af en ung man, med tillfrågan om mitt namn. Då han på det förnam att jag var den man han sökte, uppfodrade han mig att lasta upp mitt bagage och följa sig. Jag gjorde så och vi gingo af och sedan vi passerat några trånga gator, stannade vi vid en port. Bagaget fördes derin och jag fann mig på en stor gård full med folk och rörelse och stånd och bodor såsom en lusmarknad och på midten af denna gård höjde sig en Moské med minaret och en kupol öfver en af de många i Persien som helgon ansedde Imâm-zâdéer. Jag förstod genast att jag var inne i Shiraz' frejdade Tschehâr tscherâgh. Här nu intransporterades mitt bagage i en boda, som beboddes af en i den arbetande skönskrifvare och sedan detta för sig godt inbjöd mig min främmande följeslagare att vidare följa sig till närmast in vid liggande boda, som jag sedan förstod vara hans. Här fick jag mig en plats jämnt så stor som jag behöfde för att sitta hopkrumpen på mina knän och när jag väl tagit min position blef jag lämnad ensam med en hop små gossar, som suto och arbetade eller lekte med penslar. Som denna boda var en Målares roade jag mig med att bese allehanda af hans arbeten i synnerhet vackra skriftdonslådor och när jag fått nog deraf att se omkring mig på den stora gården eller rättare torget. Så hade jag sutit ungefär en timma, hvarunder de små lärgossarne växlat smått ord och ovelt med hvarandra, då småningom, sedan de unga sinnena blifvit uppvärmda med ord, orden följdes af på hvarandra kastade papplappar och sedan trädbitar och slutligen stenar och allt annat hvad den lilla handen räckte. Och när man ej fann kastämne så fort och så mycket man önskade, steg man upp mot hvarandra och så kom man här ihop. Tvänne de största gossarne om 15 år togo hvardera parti den ene af ena sidan och den andre af den andra och

såsom i Iliaden tvänne krigshärar plötsligen stanna och dra sig tillbaka från en hätsk strid för att ge rum och beskåda en envigskamp mellan tvänne hjeltar,²⁹³ så äfven här. De tvänne store gossarne fattade hvarandra i lufven, sletto sönder hvarandras kläder och kämpade dugtigt om i den lilla bodan tills den ena fick sig en rätt upp på näsan så den sprang i blod och blef utskuffad ur bodan ned på gatan. Härmed kom nu mästaren, min följeslagare, tillbaka och skyndade sig upp i bodan och frågade hvad var å färde allt med jämneligen lugn. Härunder denna scenen lät han af en af gossarne hämta sig en kaljan och satt och drog på den troligen för att lugna och hejda sitt innre, som dock up[p]enbarligen kokade vid tanken på hvad grann bods gubbarne skulle säga om detta spektakel. Examen var emellertid gjord och tycktes ej veta ännu hvad han skulle göra. Han drog allt längre och längre rökar från sin kaljan och gjorde allt ännu då och då en fråga för att, som det tycktes, ej visa sig flat och obeslutsam för de modige gossarne. Den sista frågan var till den äldsta gossen hvarföre han ej, då han såg hvartåt det lutade, kommit och sökt upp honom, mästaren, för att komma till sin boda och lugna de unga sinnen. Gossen svarade: jag ville så göra, men hoppades sjelf, förrän I skullen infinna Eder, få de ostyriga gossarne stillade! Nu hade grytan hunnit kokpunkten. Rasande flög mästaren upp och började först med egen hand tuffla om den sistsvarande gossen och sedan de öfrige hvar och en i sin tur, sedan satte han sig åter till kaljan och drog några rökar och upprepade halfhögt gossens sista svar och sedan smått allt högre och högre, såsom ungefär tjuren hvässer sina horn till strid, och när hans sinne blifvit tillräckligt hvässadt deraf flög han åter upp och fick i en käpp och nu bar det till att klappa gossarne på ryggen med den. Och sedan åter kaljan och sedan åter hornhvässning med det impertinenta svaret och så åter en bultande och flogging om de ostyriga gossarne och Gud vet hur länge han hållit på med dessa alla rot[e]rande rörelser mellan kaljan och käppen om ej händelsevis en kund kommit i bodadörren och frågat efter skrifdons lådor. Handel och köpslagan kommer äfven den trögaste Orientaler att röra sig; den bringar Araben upp från hans älskade pipa och kopp och beduinen från hans brasa och perserne från kaljan; den är ett movens sine gerum.²⁹⁴ Sedan handeln var gjord och den i fickan stoppade förtjensten uppfryntat den uppbragte målaren och han något städat om sina i oordning komna kläder och ordnat sina af förargelse förvridna drag i deras vanliga artiga och finpersiska positioner, kom han slutligen i håg mig, som

under allt detta sutit i min knut med oförändrad mine och högeligen glad öfver att så snart få se ett så vackert profstycke på hoppfulle unga Shirazer och deras hetlefrade sinne. Jag uppmanades att följa honom och nu bar det af öfver Moské och lusmarknadsgården ut på gator och sedan vi passerat några af dem och sedan en gammal förfallen större Moské, stannade vi utanför en port, der min följeslagare bad mig träda in och dermed lämnade han mig. Utan att besinna mig ämnade jag burdus gå fram genom den, såsom öfverallt i Orienten, i krokas byggde portgången för att komma in på gården och se hvad hus och menskor der voro; men jag blef plötsligen hejdad i min gång af en liten svart slaf med den anmärkning: jeh! skall du så burdus störta in i främmande hus? Och dermed gick han fram på gården och aflägsnade derifrån de af husets quinnor, som möjligen voro der, och sedan han så rensat vägen, kom han tillbaka till mig der jag stod i portgången, och bad mig träda in. Jag steg så fram på en stor öppen gård, hvars bakgrund upptogs af en större trädgård och förgrund af en stor vattenbasin, der just nu åtskillige af husets medlemmar höllo på att göra sin tvagning till middagsbön, hvars tid var inne. Ibland dem fann jag äfven min reskamrat M. 'Ali, som, när han besvarat min hälsning, började ursäktas sig att ej sjelf ha kommit för att afhämta mig: han hade kommit först här bland slägtingar och vänner, som ej släppte honom ut och med våld tvungit honom till tre dagars sittningen, som åligger hvarje från öfver en kort resa hemkommande Perser. Han hade i Isfahan pluttrat bort alla pengar han hade på uppköp af småsaker till presenter åt sina närmaste slägtingar och vänner i Shiraz och som han sålunda kom med tömd kassa till sin hemstad, hade han fattat det manliga storsinta beslut att sätta sig öfver detta låfliga bruk af tre dags sittningen, så mycket mer som han inga pengar hade att uppköpa den kaljan tobak och det the och socker, hvarmed vid dylika tillfällen de besökande måste uppvaktas, och hans kusin, i hvars hus han nu var, och der denna etikett skulle för siggå, ej, efter persisk sed, fann för godt att emottaga och undfägna sin anförvandts gratulanter. Men då han kungjort sina slägtingar nu detta sitt beslut om ock ej omständigheterna af sin kassa, hvarom i allmänhet ingen Perser upplyser en annan och allra minst sin slägt, hade de föreställt honom, hvilke onda baktal i staden skulle uppstå om honom och dem i fall han envisades i sitt beslut och huru hvar och en skulle utropa: den gemene! vi önskade af honom blott en kopp thé och en kaljan, men äfven från det flydde han. Af dessa och dylika

föreställningar bragtes hans, under ungefär ett års vistelse bland Araber förvända sinne, till förstånd och eftertanke och han anmodade sin vän, ofvannämnde målare, att gå i förskott för honom för tobak och the och socker. Och denne, som sjelf råkade vara utan pengar, bar en Ferheng, som han ägde, värd 25 Rb. B:co till torgs och sålde den för 12 Rb. för att, Gud vet! hjälpa sin vän ur förlägenhet eller ej visa honom det hans kassa var tom. Men detta skall vara vanligt bland Persiske vänner, de, som mest alle Orientaler, tycka ej om i sina vackra språk det fula ordet Nej men så mycket mer lögnaktiga och undvikande omsvep. – Sedan emellertid min reskamrat gjort sina ursäkter på gården der vi stodo bad han mig stiga in i främmanrummet och jag trädde in der i en dylik urussi som den hvilken vi bebott i Isfahan, blott större och mer och sirligare utpydd med målerarbete (naqqâshi). På den långsida som stod emot kible väggen, hvilken hel och hållen upptogs af det stora med till en del färgade glas och till en del med papper i stället för sönderslagna rutor utlaggda fönstret, var i dess midt en vacker liten niche liknande en kamin med vackert [...] utarbetade vändor och taket lika nätt utsiradt i färger och figurer och panelväggarna af en mans höjd utmålade med sina gardiner, i hvars fäll och veck små fresco målningar af dock klumpsig [...] hand, mest ur Leila och Megnôns saga.²⁹⁵ Det hela var nätt och väl anordnad och när mattorna nu till blifvit utbredda var det ett ej otrefligt rum. Blott saknade jag för min del möbler, hvaraf platt intet spår om jag ej vill kalla en hop till en del trasig[a] och ej öfversig rena sängkläder, hufvudsakligen stoppade täcken, som lågo uppstaplade i en knut. Men hos Perserne och Orientalarn i allmänhet ju brokigare ju bättre; han har föga sinne för symetrie och för hvad passar till hvarannan. Här hade jag nu knappt hunnit ta en kort öfverblick öfver rummet förr än en skara men kommo och helsade min reskamrat välkommen med de vanliga ofta upprepade phraserne och med kyssar och, såsom han sjelf försäkrade, slickningar af hans kinder, och söta leenden miner och hvem kan uppräckna alla andra choser. Äfven jag besvärades dock till ringare grad af dylika hälsningar och man höll mig i allmänhet för en Arab från Kerbela, hvilka stundom skola pläga färdas om kring i Persien och ej med ovilja ses af dess folk såsom en från deras ömt älskade helgons martyrlats. Sedan de första hälsningarna voro gjorda satte sig sällskapet på sina knän med rumpen stödt mot fotknölnarna och utbredde sig i olika räsomnemang hufvudsakligen om den återkomnes resa och än vidare i compli-

menter och artigheter tills kaljan framhämades och posterades midt på golfvet och ändan af dess långa slang bjöds åt hufvudsätets man. Andra kaljaner med kort rör skaft, alla lånade utomhus, kringburos till andre af sällskapet och alla dessas kurrande musik öfverljöd till en del samtalet och man hörde nu mest de vanliga complimenterna, hvarmed stor kaljans slang eller de andra rörkaljanerna bjudas och emottagas i det de gå från mund till mund. Här under framhämtras thébrickan med sex vanliga grofva koppar och fat och thekanna (tschajnik kallas den äfven här) af lika groft porcellan med röda blommor på och hugget socker i en näsduk eller på ett papper och värden, en ung gosse om några och tjugo börjar servera. De fyllda kopparne föras omkring en i sänders af någon till hands varande och bjudas och emottagas med båda händerna och nu öfverljudes kaljan kurret af the sörplet och den behagliga smackning, som tillkännager att drycken är god och tillbörligen blandad h.e. här så utsliskad med sött att hela dess the bouquet försvunnit. Perserna nämligen förtära denna dryck hufvudsakligen och nästan endast för sötmans skull tvärt emot sina språkförvandter i Bokhara, hvilke dricka det såsom Chinesarne sjelfve utan sött, och förstå sig i sjelfva verket ej alls på denna ädla dryck oaktadt de ge sig ut för store connoiseurer deraf. Här under hade emellertid en ny skara af gratulanter infunnit sig och efter de vanliga complimenterna tagit plats på golfvet. Här fordrar nu den Persiska belevnheten att hvar och en som är i rum[met] stiger upp eller åtminstone lyfter på rumpan ur dess position på fotknölarne och uppprepar orden: ja Allah och sedan i tyst skägg mummel frågar hvar och en af de nykomne om hans högt förnäma tillstånd (aḥwâl sharifi Shuma).²⁹⁶ Men ej allenast för hvarje nykommen – för hvar och en som händelsevis stigit upp ur sällskapet för hvad helst det vara må och sedan åter sätter, måste complimenterna af rumphöjningen uppprepas med orden ja Allah som väl skola vara en bön till Herren att Han måtte lätta de tunga posteriora. Efter hand uppstiga nu först komne af sällskapet och bege sig af med complimenterna af Eder uppmärksamhet är utom ordentlig (iltifât-i Shuma Zi'adeh)²⁹⁷ eller: måtte Er uppmärksamhet ej minskas (iltifât-i l. lutf-i Shuma kem neshoped)²⁹⁸ eller någon annan dylik, som besvaras med: Edert steg öfver ögat (ḳadam-i Shumâ bâlâi tscheshra)²⁹⁹ eller det vanligare och alldagligare khôshâmedid. Och så gick det dagen om som i en quarn – den ene ut, den andre in. Få och föga uppbyggeliga voro de samtal som i ett sådant sällskap kunde komma på tapeten; men dock ett roade

mig, hvilket sällan kan undvikas i något Persisk[t] sällskap och som tyckes ligga dem särdeles om hjertat och det är frågan om den fria viljan och det oföränderliga ödet. De fleste perser, ja nationen i allmänhet är för läran om den fria viljan; men å andra sidan är det svårt att införklara denna lära i Koran, hvars anda dock uppenbarligen tyder på predestination utom att nämna andra svårigheter som uppstå åtminstone i Persernes eget förstånd och de otaliga exempel, som det dagliga lifvet i synnerhet i Orienten, ge af den motsatta läran och så har [de] kommit till den slut sats, hvar med ock i sjelfva verket vanligen hvarje samtal i detta ämne änder, att det ges hvarken fri vilja eller predestination utan det rätta ligger emellan de två (ba ikhtiiâr wa la tegwâz? wa alamr bein alamrein) en i Persien allmänt känd och vida beryktad sats.³⁰⁰ Före solens nedgång hade dock alla aflägsnat sig och inge nye infunnit sig och vi blefvo ensamme med medlemmarne af de många familjer som bodde i det ej stora huset. Ty i Shiraz i allmänhet är ej så godt utrymme som i Isfahan. Här nödgas [man] som i Europas större städer bo tillsammans i samma gård och nöja sig med flera gemensama bequämligheter. Dessutom hade någre af min reskamrats närmare vänner beslutit sig i glädjen att återse deras vän efter ett års skiljmsässa beslutit att stanna quar för att ej lämna honom ens nattro. Så voro vi allt ett stort sällskap nog och för att sysselsätta det såg jag med nöje att Shah brädet hämtades fram i stället för brädspellet.³⁰¹ Detta Shahbräde jämnte dess piecer voro förfärdige af en i sällskapet närvarande ung man, en amatör, och vittnade i deras nätta och vackra slöjdning om stor talang hos deras mästare. Men man finner mycket allmänt bland Perserne och specielt Shiraz boarne talang och konstsinne i synnerhet i måleri och musik, just de som företrädesvis blifvit Europas två mest älskade och odlade konster. Piecerna voro de samma som hos oss utom det att Löparen var en Elephant och tornet en fågel (rôkh) och gingo i den samma rörelse utom det att Shahen i vissa tillfällen tilläts röra sig med hästens rörelse, som jag ej minnes mig hört hos oss. För öfrigt hade jag hittills knappt sett ett Shah spel i Orienten utom hos Européer om ock ofta hört talas derom af Orientaler sjelfve. I Persien blir det allännare ehuru ingalunda till den grad som i Europa och gode spelare torde vara få. De jag här såg voro af föga styrka; de spelade oftast flinkt och fort men sällan med längre framåt anlaggd plan. I synnerhet roade mig ovannämnde målare, som jag följt i dag. Han ansågs här i huset i allmänhet som god spelare och af honom hade någre yngre män af

huset först lärt sig detta spel. De spelade nu hvar i sin tur ett parti eller flera med deras mästare och vunno honom alla och alltid och när de sedan skratade åt deras besegrade mästare, sade han alltid: och I tron att I vunnit mig? Spelet är ej som I spelen att slå bort och roffa den ena pieceen efter den andra, konsten är att göra Shahen mât så han ej kan röra sig. Men Shiraz gossarne äro utom ordentligt klippska och det hände understundom att de, omärkt af deras motspelare, jämnkade en piece fram åt eller tillbaka eller på annat sätt bragte den på en ruta de önskade. Så förgick tiden till närmare midnatt, då slutligen quällsvarden fram hämtades, bestående af den i sjelfva verket ypperliga Persiske rispelâwen och allehanda andra lättare sura saker, som inlagd lök och annat, hvári det Pers. köket fullt upp täflar om ej öfvergår det Europeiska, och sedan det lätta målet var gjordt lade sig till hvila hvar och en under och i sitt täcke och fullklädd som han var på golfvets mattor. Följande morgonen väcktes sällskapet af morgon adhân sjungen med vacker stämma och i melodiska cadenser af en af sällskapet och sedan tvagningen och bön var gjord och sängkläderna åter uppstaplade i deras knut och en lätt sopning anställd började åter nye skaror af besökare och gratulanter infinna sig och kaljan och the serveringen att försig gå. Jag hade dock nog af gårdagen och hade på aftonen alfvarligen uppmanat min reskamrat att skaffa mig ett eget logis, der jag efter godtycke kunde vråka mig och rusta som mig behagade. Men det var i sjelfva verket ingen lätt commission. Vål funnos khaner nog i staden, men de voro under dessa upplopps tider intet mindre än säkra och utom tvänne af dem som voro fullbodda af handlanden eller tågir neslim och på den grund ej upplåtas åt andra, hade mest alla de öfriga blifvit under de första oroligheterna plundrade och derföre nu flydde och lämnade af deras förre beboare. Jag emellertid var envis att flytta från det hus, hvári vi nu voro och lefde värre än på en gästgifvar gård. Jag kunde i sjelfva verket ej uthärda der; jag befann mig i värre än ett fängelse, kunde aldrig röra mig ett steg utom det rum, hvári jag befann, utan att först derom underrätta någon närvarande på det han som förelöpare skulle gå och skaffa de quinnor, som möjligen befunno sig på gården, undan min väg. Mina knäväck och leder voro liksom af och sönderhuggna af den obequäma och mig ovana position, hvári jag dagen ur måste sitta och jag var uttråkad att höra på de evigt enahanda fada complimenters, som utgjorde hufvud sakliga samtalet i sällskapet. Allt detta hade min reskamrat märkt och som han i allmänhet var mån

om att gå mina önsknigar till mötes anmodade han äfven i dag sin vän och colleg[a] målaren att först föra mig till badstuga och sedan till Tjehâr tjerâgh för att bese tvänne lägenheter man der sade voro lediga. Det förra, badstugan, var i sjelfva verket något nödvändigt efter den långa resan från Isfahan. Jag satt ännu här i mina smutsiga till en del trasiga reskläder och ehuru under en närmare 5 årig peregrination van vid Orientens smuts och osnygghet, hade jag här skämts ögonen ur mig bland de jämförelse vis renare och snyggare perserne, om ej sällskapet och dagens kung sjelf, min reskamrat, varit vida osnyggare och smutsigare än jag. Hans kläder voro i sanning så sölade att jag vid hvarje blick på honom blygdes å hans vägnar och tyckte mig sjelf i söndagskläder i jämförelse med hans lördagsdrägt. Men han hade ock den ursäkt att gratulanter afhållit honom från den pligt som åligger hvarje hemkommen resande att besöka badstugan. Men nog af – jag begaf mig till bads och ömsade kläder och följde sedan min Cicerone för att bese de rum, som sades vara lediga. Den ena lägenheten bestod af tvänne mindre rum i sjelfva Moské byggnaden af tjehâr tjerâgh invid sjelfva cupolen öfver helgonets graf och ehuru utan fenster eller annat [oläsligt] i de stora fensteröppningarne tyckte jag mig kunna anse detta som ett furstligt logis i jämförelse med de mörka hvalfhål, hvari jag så länge bott och förklarade mig oändligen nöjd med det. Men det var afsides från de sido coridorer som omgäfvö sjelfva gården hvilkas rum och bodor i synnerhet voro bebodda och här var alldeles ingen granne; man hade oaktadt den heliga platsen att här frukta tjuftar och banditer som under natten kunde med våld eller list tränga sig in genom de öppna fenstren och i fall af ett nattligt öfverfall hvem skulle komma och hinna till vår hjälp? Derföre skulle jag äfven se det andra quarteret och genom en trång stinkande gång fördes jag vidare förbi Moskens af hela verlden begagnade afträdesplatser upp i den af de öfra sido coridorerna och förbi öppna dörrar och bebodda rum, in i ett långt mörkt hål, bebodd af en silkessnodds väfvare och tvänne yngre målare, hvilka tre dagen om suto med öppen dörr och arbetade här. I detta rum ville man inquartera äfven mig: Jag kunde finna ingen bättre plats att bebo: här var fullkomlig säkerhet i anseende till de många bebodda rummen: här hade jag beständigt sällskap af mina tre rumkamrater och den förstnämnde af dem kunde jag begagna som en tjenare och skicka till torgs när helst jag behagade: och lusmarknadsplatsen på moské gården erbjöd mig allt hvad jag behöfde: och blefve här

upplopp kunde min reskamrat, som före sin afresa här i tj[eh]år tjerågh haft egen boda och sålunda var känd af alle, få ihop 40–50 män, som stridde för honom och mig. I sjelfva verket jag skulle här bo som i bodnishen på en öppen gata och hvilken plats kunde jag önska mig bättre än denna efter Orientaliska begrepp. Mot mina fordringar svarade det ej och jag förklarade mig för det först besedda logis; men mitt bagage blef dock tills vidare i den boda, hvori det först blifvit inflyttadt och vi begåfvo oss tillbaka till det privat hus, hvori min reskamrat satt andra dagen af sin tredaga sittning. Här förklarade nu alle att jag omöjligen och på inga villkor kunde bebo det logis, som jag valt: [”]det vore att utsätta mig för en säker plundring och för rackarhandling af herrar banditer.” Så blef det dervid och åter en lång efter middag och en natt måste jag passera i mitt plågsamma fängelse. Oaktadt alle och i synnerhet min reskamrat sökte förmå mig till det sednare trebebodda logis, kunde jag ej förmå mig dertill och nu var intet annat råd än att bege sig ut och söka i stadens khaner. Den tredje dagen således begaf jag mig åter ut med min ofta nämnde följeslagare och vi funno i första khan vi besökte flera toma rum, men det var öfverallt samma fruktan för tjufvar, så mycket mera som denna khan såsom mest alla andra stodo nu öde och obebodda. Icke desto mindre beslöt jag mig att ta ett rum här och, kosta det mitt lif, slå mina bopålar ned; jag var ”mördad” som persern säger af mitt fängelse i privat huset och sedan jag ännu troget hållit ut den tredje sittningsdagen med min reskamrat och ännu till dess natt, flyttade vi 4:de dagen efter vår ankomst hit in i khanen. Redan tredje dagen hade de närmaste af min reskamrats vänner samlat sig för att, efter sedvanan här, för[a] honom i badstuga; men han hade vägrat att följa dem och höll ut sina fulla tre, hvaraf och den sista i sjelfva verket var lättare i anseende till gratulanterna, som allt mer och mer glesnade. Så plågas nu hvar och en hemkommen Perser under tre dagars tid – förrän han hinner tvätta af sig resans smuts och lägga af sig reskläderna störta öfver honom vänner och bekante och trötta honom [med] söta välkomstningar och tråkigt smek; men jag har anledning tro det de fleste af dem förmås till deras besök äfven af andra bevekelsegrunder och de äro att bli delaktige af de presenter, som väntas af hvarje sådan olycklig hemkommen. De fleste nämligen af besökarna här försummade ej att fråga min reskamrat: hvar äro radbanden och bönstenen och kerbela mullen och hvilka gåfvor hafven I hämtat med från de trakter I kommen från? Det är nämligen vanligt

och en till fordran öfvergången vana att vallfärdarne återhämta från de heliga martyr platserna de tre först nämnde artiklarne, af hvilka bönstenen, som jag kallat den i brist på annat namn, utgör en liten sexhörnig skifva gjord af mull från Kerbelas jord och oftast omskrifven med någon Koran vers eller namnet af 'Ali och de andre Imamerne och begagnad af Shii'a' till berörelse punkt för pannan då de under sin bön falla till knäs och beröra grunden med pannan och näsan.³⁰² Dessa trenne ovillkorligen af hvarje Kerbelai under tre dags sittningen affordrade artiklar ligga hvar och en i sin hög utbredda i sittningsrummet och hvar och en gratulant tar sig deraf ett exemplar af de två första och en näfva af Kerbelas "doftande" mull och då min reskamrat ej var försedd med dem, blygdes de ej att fråga derefter och artigt förebrå honom därför. Dessa äro gåfvor nu åt hvar och en utan urskiljning; men de närmare vännerna vänta sig pretiösare gåfvor, som tyger och klädesplagg och silfverringar och annat och de såsom slägten glömma alldrig att göra sina fordringar gällande. Redan i Isfahan hade min reskamrats släkt så män som quinnor sprungit vid vår första ankomst om kring honom och fjäskat med bjudningar och complimenters och när de sedan fått fatt på honom antastat honom med följande frågor: hvilka presenter har I medhämtat? svar: inga. Har I samlat stora pengar under Er resa? svar: inga. Tänker I gifva Er här? nej. Och han försäkrade mig att hade han kommit hit och behöft sina såta släktingars hjälp, han af de många ej funnit en som lånat honom 5 Rb. B:co att betala sin forman. Men äfven jag blef efterfrågad hvad gåfvor jag hade medhämtat och hvilka jag härifrån tänkte medta. Dock jag förklarade det vi araber ej äro sådane narrar att vi släpa presenter med oss från stad till stad. I stället för dessa vid hemkomsten väntade gåfvor åligger det å andra sidan en afresandes vänners att öfverhopa deras afresande vän med små lådor af sötsaker och confiturer till proviant på vägen. Den khan, i hvilken vi inflyttat var tom och obobodd och ehuru dagen om der suto åtskillige klensmeder som arbetade och hufvudsakligen reparerade bössor och pistoler för de oroliga tiderna, som [*sic*] blef ingen där öfver natten utom vi och portvakten jämnte två tre andra. Redan första dagen stannade en och annan förbigående utanför vår öppna dörr och betraktade med fixerande blickar vårt rum och oss sjelfva och äfven främmande män från staden [oläsligt] hade [oläsligt] sett oss flytta hit vårt bagage påminde oss med utmanande ord att kxanen var ingenting mindre än säker. Så hade vi alla omena emot oss och sanningen att säga var

det rätt ruskigt. Hvarje natt lågo vi med hvar sin laddade dubbelpistol i handen och vi väntade stundeligen något obehagligt besök af ”herrar tjufvar” och i sjelfva verket tycktes de ej vara att leka med.³⁰³ Dagligen nästan hörde vi någon ny historia huru någon på öppen gata, midt på ljusa dagen, blifvit plundrad och blottad till bare skinnet och ehuru han godvilligt gifvit hän hvad han har, äfven slagen och sårad med blodsår. Men ibland min reskamrats närmaste vänner var en man kallad Agha (förkortadt A) Isma’îl som, sjelf en sorts ”herrtjuf” Lûtî kände och derföre ej fruktade sine colleger. Denne, för öfrigt en bland de bästa jag lärt mig känna bland perser och en högst underlig man (man sade om honom *nakeh-i gharîb* och *derwish*) besökte oss dageligen och stundeligen och då herrar Alwât (för att kalla dem med deras äkta namn) sågo att vi hade en så mäktig bekantskap och en så god patron vågade de ej ofreda oss. Och hvad fruktade de? Om de t.ex. öfverrumplat oss och med våld eller list bestulit oss skulle vi uppfordrat vår vän A. Isma’îl, eller fastmer, han sjelf hade utan vår uppfordran sökt upp och skaffat tillbaka vårt stulna gods och utkräft det äfven från Alwats nog förnämste hufvudmän och hade desse vägrat att återge det hade vår patron samlat sine män och allt deras tillhåv och brukat i nödfall äfven våld och så hade fejd uppstått, hvori åtminstone 9–10 lif strukit med och blod – blod är med allt det ett fruktadt ord i Orienten, ty – det kostar mycket pengar. Det oaktadt rådde oss oupphörligt altmer vår patron äfven att lämna vår khan och flytta öfver till en medresé som låg i granskapet af hans eget hus, han vore så der i nödfall närmare och kunde säkrare skydda oss, och vår khan låg dessutom på vägen till judarnes, quarter, dit efter några dagar, då den nu innevarande passionsväckan (dock sans [oläsligt] – härom längre fram) var förbi, alla fyllbultar skulle strömma för att hämta sig vin och bränvin, jämnte flera andra bevekelsegrunder han anförde för att få oss att flytta. Hufvudorsaken skall dock varit till hans enträgna intalan, såsom min reskamrat sade, den, att han fruktade det besvär och den möda han skulle få om vi händelsevis blefvo stulne eller öfverfallne. Huru som helst var han en man som med blotta sin bekantskap och sina besök gagnade oss särdeles. Och efter jag nu kommit på det vidlyftiga capitlet om Persiens beryktade alwât så kan jag ej lämna dessa ”herrar” utan att nämna något af det, som jag om dem *hörde* om ock ej sjelf *erfor*. De skola utgöra ordentliga band och vara spridda kring hela riket och i oordnings tider då t.ex. Shahen eller en Guvernör dör dra sig

till den stad, deri största oordning, bästa vinst står att göras. Deras förnämsta tillhålls orter skola dock till sednaste tider varit Isfahan och Shiraz; men en kraftig höfding skall under de sista åren nästan i grund utrotat dem i den förnämnda staden och låtit afrätta dem vid den skampål, som de första dagarne af min vistelse i Isfahan ännu stod som skampål på midten af den vackra Shahplatsen och för mig åtminstone fördärfvade anblicken deraf. Den stod der i medelpunkten bräkt af tiden till nästan en halfbåge och uthuggen i liksom små trappor. De sista dagarne jag var der hade den försvunnit; troligen hade återstoden af Herrar Alwat undanröjt denna den obehagliga varnagel och sålunda rensat den vackra platsen från dess skampål. Men detta är ett tillägg som jag glömde på dess rätta ställe och anför det nu här som ett appendix. Sedan drogo sig Alwaterne hufvudsakligen till Shiraz och voro för närvarande der i stort antal; ja man sade att nästan alla Shiraz boer voro Alwat. Det tyckes sålunda vara sannt hvad man påstår att bland denna slag af medborgare äfven ges grader såsom det bland Italiens banditer Rinaldo Rinaldine och andra ädla och vackert klingande namn.³⁰⁴ En sådan ädlare Luti var vår vän A. Isma'îl och hans Lutiskap sades bestå deri att t.ex. skydda orene af lagen förföljda män och för dagar och veckor gömma dem i sitt hus tills de funno lägenhet till flykt. Andra åter, och desse utgöra väl största delen af desse herrar, då de höra att oordning uppstått i en stad samla sig dit från alla sina tillhåll och söka nu här antingen med uppenbart våld och i mängd eller genom hemligt tyst tjufveri förtjenst och lifsuppehälle tills åter ordning återkommer i staden och de undan laghundarnes förföljelser åter nödgas fly i sina aflägsnare smyghål. Men en stor del quarblir och, hvad i synnerhet förundrade mig, kände af alle lefva i frihet och i sjelfva verket tyckes alltid och i alla tider sådana böra finnas i Shiraz; ty man försäkrade mig att äfven i de lugnaste tider den ej kunde vara säker der för lif och egendom, som inga vänner hade bland Alwaterne. Min reskamrat hade förr ägt många sådana bekantskaper, men som han nu varit borta härifrån ett år hade de dels försvunnit dels de glömt honom eller han dem och han försäkrade att förr än han lefvat här någon månad och åter hunnit uppfriska dessa bekantskaper, han ej kunde lefva i säkerhet. Och för att nu ge Dig äfven etymologien af detta moderniserade och mångbetydande namn, så säger man t.ex. om en man som blifvit plundrad till skinnet att röfvaren gjort honom lokt och lut och Lowat är det från arab lånade ordet för pæderasti och Luti

pl. Alwât är i dess vanligaste betydelse tjuf och spitsbof. Gud ske låf, jag behöfde ej göra deras bekantskap och blef alldrig besvärad af deras besök. Sedan vi inkommit oss i ordning i vårt nya logis i khanen, kunde jag först börja rådslå med min reskamrat hvad som var och kunde beses i Shiraz och ehuru osäkra äfven gatorna i staden voro vågade vi oss dock ut på små utflykter. Vi besökte först tvänne de berömdaste Moskées här, Mesgid Wekîl och Mesgid Naw, hvilka båda ehuru vackra och såsom alla i Persien utlaggda med brokigt porcellan, dock helt och hållet försvinna i jämnförelse med den praktfulla Shah Moskén i Isfahan. I den förstnämnda som ligger invid sjelfva Guvernörspalatset syntes till stort antal djupa märken i murarne efter kanon kulor. De första dagarne nämligen vid ryktet af Shahens död hade här stått ordentligt krig mellan Guvernören å ena sidan och Il Begi (Nomadchefen af Kashgharerne) och Shirazboerne å den andra och den förre hade riktat sina kanoner på den närbelägna Moskén, dit motpartiet tagit sin tillflykt för att från dess tak skjuta på sina fiender. Härunder hade personer stupat och hus och torggator blifvit förstörda och plundrade, af de sednare i synnerhet den berömda Bazar-i Wekîl, som räknades bland de bästa ej allenast här utan i hela Persien. Guvernörens egna soldater hade störtat sig på den och plundrat den till ett belopp af omkring 60,000 Rb. B:co och sedan af okynne satt eld i den och förbränt allt hvad trädvirke var. Perserne dela Orientalerns tanke öfverhufvud, så underlig den ock kan synas i Österns monarchiska stater, att alla höfvidsmän från Shahen till hans lägsta tjenare äro orättrådige tyranner, hvars önskan går blott derpå ut att äta det arma folket och utsuga landet; de anse ock derföre Shahen ej mera som Imam och från dömma honom khali-fatet så väl som Sultan. I följe häraf, hvar gång en Shah, Herrens skugga i verlden, hvari dock ingen söker skugga, blir hänkallad till sine fäder uppreser sig hvarje stadsinnevånare mot dess respective höfding och ofta, om han ej hunnit fly eller har kraft att försvara sig bringa honom om lifvet och hvem insätta de i hans ställe då de dock veta att båten ej går rätt utan styre? En fredags Imam, en för fromhet och riligiositet känd och ärad man. Den Theocratiske Islam spökar ännu omkring i den gammaltrogne Orientalerns hjärna och som religionen, så vrång den ock månne vara, är deras lif och andan i allt deras göra och låta så ligger i dem ännu en omedveten önskan och sträfvan att realisera den äfven i deras stat. För öfrigt var ringa eller intet att se i staden – några Medresées, som likaledes fullkomligen försvunno för de i

BÄZÄR-I VAKİL I SHIRAZ. GRAVYR EFTER ETT FOTOGRAFI AV JANE DIEULAFOY 1881.

Isfahan och bazarer, som nu i anseende till de oroliga tiderna voro dåligt försedda och förfallna Moskées och hus och här och der äfven annan förstörelse ehuru på långt när ej så stor som i Isfahan. Vi voro nu i Moħarram, den första månaden Hgra året 1265³⁰⁵ och som det dyrkade persiska Helgonet Hosein stupade martyrdöden den 10 af denna månad,³⁰⁶ anses hela denna månad och den följande Safar såsom heliga hos Shiiia´ och i synnerhet de 10 eller 13 första dagarne af den förstnämnda. Å andra sidan anses de ock derföre för olyckliga ”svarta” dagar och ingen perser företager sig under dem verldsliga hvärf, som handel och affärer och resor m.m.d. Likaledes förtär [man] under dessa 13 dagar ingen vin eller andra starka drycker, så stor fyllbult han ock annars månde vara; med ett ord dessa dagar användas på bot och ångergörande och fromma andaktsöfningar. Till de sistnämnda höra den så kallade Ta´ ziyé och Raudá.³⁰⁷ Den förra består i ett theatraliskt uppförande af Hoseins och andre hans på krigståget till Kufa medföljande vänners och stridsmäns martyrdöd, hvar och [en] af dem framställd på sin dag och den sednare är ett predikolikt uppläsande af de händelser som dessa dagar tilldrogo sig med dessa helgon med dertill hörande omständigheter från, för att så säga, Islams religionshistoria. Den förra uppföres uti ett enkoms dertill inrättadt rum eller tält vanligen kalladt takiyé, den sednare läses ofta i hvarje privat hus. Såsom Isfahan är berömdt för den process och de högtidligheter, som der ega rum och uppföres vid den stora slagtoffer festen dagen efter Arafatdagen d. 10 Dhi lhiggá och till hvilken vi till vår stora förargelse ej framhunno, så är näst Teheran i synnerhet Shiraz berömdt för dessa tvänne andaktsöfningar: ta´ ziyé och raudá och min reskamrat såsom andre hade redan i Baghdad beredt mig på den fröjd jag skulle få af dem. Den 8 således af Moħarram begåfvo vi oss till en af de 13 takiyé, man sade detta år blifvit inrättade i staden till framställande af helgonens martyrdöd. Jag inträdde i ett öppet på en plats stående rum betäckt med tälttak, så när som på det sistnämnda, ej olikt de provisoriska lador som under påskveckan uppslås på Isaksplatsen i Petersburg,³⁰⁸ och fann mig det invändigt sirligt och med smak utklädt i svart tyg och rundt omkring fullsatt med ungefär en aln från golfvet upphöjda loger omkantade med en hvit tygrimsa, som vackert afstack mot den svarta grunden. Här och der mellan logerna och ofvanom deras i spetsig Göthisk båge uppgående öppning voro inlaggda små spegelglas och takpanelningen utsirad med måleri af allehanda djur, hvaraf i synnerhet påfågeln

bild ofta återkom. Mellan panelningen och tälttaket var rundt om kring hela salen öppet och härifrån föll ljuset in. Midt i salen höjde sig en tålör, en scen upptog kanske hälften deraf, lämnande rundtomkring mellan sig och logerna gångar af kanske 3 alns bredd. Till höger om den vid log[e]väggen stod en mindre scen och i fonden af salen stod en menber eller prediko-, om Du hållre vill, talarestol³⁰⁹ och den motsatta dörrväggen upptogs till större delen af en i liksom i trappsteg uppgående ställning lik de som här handelsmän och i synnerhet bagare använda i sina bodor till upp- och utläggande af sina varor och sitt bröd. Denna var fullsatt af allehanda speglar och flaskor och andra glas och kristallarbeten, i hvilka de få rosor och frukter som den framskridna årstiden ännu ägde, voro utsatta till beskådning. Det hela gaf en vacker mahlerisch anblick och behagade mig mycket. Då vi inkommo funno vi logerna till största delen redan fulla af folk och då vi villrådige stannade på golfvet och sågo oss omkring efter plats närmade sig oss artigt en ceremonie mästare och anvisade oss snart en loge, deri ännu fanns rum. Sjelfva ta'ziyé hade ännu ej börjat; folkets uppmärksamhet togs i anspråk af en Mulla, som från menbern uppläste med declamerande stämman omständigheter ur martyrernes historia, och afväxlades häri af en annan och åter en annan. Men snart öfverskallades de lärdas hesa stämmor af trumpetens skallande ljud och samlingens stim af ceremonie mästarens besjäftiga rörelser och i ordningställande på salens tvänne scener och allt tydde på att "det blifver något af". Det skrålande krigsljudet, som först hörts utifrån, närmade sig och trädde in och följdes af tvänne i quasi Arab kostym klädda kämpar Hōsein och 'Abbās, hvardera ridande hvar sin vackra häst och sedan [de] tvungit sina djur att göra rundeln af den trånga gång som gick om kring den större scenen, stego de ned på den, beväpnade som de voro med svärd och sköld, såsom araben stiger in i sitt tält och lämnade hästarne åt tvänne svänner af sitt följe. Härunder hade nu äfven infunnit sig i tältet, för att så kalla scenen, Fâtimá, en till quinna klädd karl, och trenne barn och dermed var rideaun uppdragen. De agerande personerne började nu till att ur skrifvet papper (hvad är bättre? detta mode eller modet af vår souffleur?) recitera eller sjunga ungefär såsom i vår Opera eller fastmer Melodrame, verser om den förestående fejden med Kufa boerne etc. och öfvergingo slutligen till sentimentala afskeds scener, hvarunder de strödde framhämtd halm i stället för mull öfver hufvudet och äfven på persiskt vis gingo omkring hvarandra i rundelrörelse, och utgjöto

sig i onda aningar om hvad komma skulle och i känsliga afstånd från striden etc. Jag känner sanningen att säga ej rätt historien af dessa dagar, har ock nu inga böcker deri och af det reciterande och ofta i särdeles vackra melodier sjungna språket här förstod jag föga. Folket till största delen flödade öfver i tårar och tjut af det känsliga spelet och de sentimentala orden och äfven min reskamrat gjöt floder öfver gråtförvidna kinder och drag. Snyftningarna i Auditorium öfverröstade de agerandes sång och de klagofulla utropen af Wo weili och Woj Woj Woj. Men timman var slagen och kämparne måste ut till strids. De redo åter upp på sina framhämtade hästar och redo omkring på den smala gången och slog sina dragna svärd mot sköldar, som de uts[m]yckade Kufa boerne ställde mot dem och så kommo de åter tillbaka på scenen och reciterade om hvad för sig gått och så gånge de sig åter till strids till fots och dunkade på sköldarne och slutet blef att 'Abbås återvände med afhuggen arm och omgafs, der han låg utsträckt på scenen, af de andre agerandes klagan och vetjut. Det hela var väl utfördt och behagade mig öfverhufvud mycket, jag hade blott det deremot att det ej alls var arabiskt. Araberne glömma sig aldrig i sentimentala afskeds scener med quinnor och barn, smeker dem ock ej och om han gör det, gör han det vid återkomsten från ett tåg då han lugn och förnöjd sitter vid sin brasa och sin mjölkskål, förlorar sig ock ej i mörka föraningar om sitt företag än mindre att der om, väl ofta i efterpåminnelser af föruttimade järtecken och omena. Klädedrägten var ock redan mer utstyrd här än hos Araberne och mera rik; men allt detta äro nödvändiga omständigheter och beaktade af alla nationers dramaturger. Shakespears Cæsar³¹⁰ är i sanning ingen romare och skulle den arab. Hosein framställas [av] Perserna i all hans arabiska enkelhet, skulle han i sanning ej locka fram några tårar. Allt påminde mig här om Europa och jag tyckte mig här se den första förbilden till våra theatrar och våra spektakler. Dock måste jag tillstå till den pers. ta'ziyé's beröm att jag ej här såg något af de uppträden, hvaraf jag alltid plågas på våra theatrar, jag menar sådana som genom deras öfverdrifna pathos och sentimentalitet tvinga mig ovillkorligen att vända mitt ansigte bort från scenen eller sluta till mina ögon. I allt var här större måtta, armarne och munnarne vredos hvarken för mycket eller för litet och det tycktes som om de nyligen studerat Hamlets råd till sina aktörer.³¹¹ Och på det ej skulle sakna någon af mina njutningar på en Eur. theater hade jag äfven här det spektakel i spektaklet, som oftast varit mitt hufvudnöje. Krigsscenen här var

fullkomligen misslyckad och gaf ett sådant spektakel i och till ännu om vid de sentimentala scenerna auditoriens gråt och tjut hade påmindat mig om vår pos[i]tion och våra förstarads loger så blef jag vid den misslyckade krigs-scenen af herrar tomhankars och alwaters småleende och kloka anmärkning att "de slåss af tusen djeflar alldeles" påmindt om våra "paradisfågels" ofta seende omdöme. Men detta var ock det enda som här påminte mig [om] olika platser och rangordning: entréen var fri för hvar och en och de suto blandade om hvarandra och äfven bouffeten var fri. Tjenare buro omkring kaljan och caffe och en ypperlig citron sherbet och utdelade dessa förfriskningar åt hvar och en för intet. Men de fromme helgon dyrkarne, som gjorde dessa depenser, hoppades det deras helgon skulle vedergälla dem de kostnader de gjorde för hans skull. Till efterspel visade åtskilliga derwisher och pehlawaner allehanda gymnastiska balanceringar på panna och näsa och tänder af långa grant utsirade stångar och allehanda kraftprof att lyfta och bära en oformligt stor lädersäck fylld med vatten. Detta intresserade mig dock föga i förhållande till hvad jag sett före det och särdeles nöjd med min eftermiddag begaf mig tillbaka med den öfvertygelse att hvad jag i dag sett var det bästa och sevärdaste jag än sett i Persien och vida öfver det hvad jag hade väntat mig af deras dramatiska föreställningar. Men denna ta'ziyé skola ej vara den enda af deras theatralik: här som öfver allt i Persien skola finnas en egen klass konstnärer kallade moqallidîn som theatraliskt och oftast i humoristisk karikatyr skola härma och framställa ej allenast alla classer af medborgare utan äfven hela scener ur deras offentliga och privata lif och det skall vara ett hufvud tidsfördrif att kalla till sig ett sådana actörer och låta dem agera för ett sällskap. Jag lyckades ej få se dem. Den korta och oroliga tiden och omständigheterna af min kassa förbjödo mig detta som många andra nöjen. Äfven lyckades jag ej mer än denna ena gång få se ta'ziyén ehuru jag uppmanade min reskamrat att äfven de två ännu återstående dagarne af 'ashôra föra mig dit. Han mente det ej var rådligt; ty i den stora hopen och trängseln, som i synnerhet de två sista dagarne skulle äga rum i takiyan hade man att befara upplopp och kanske blodig strid utom hemliga tjufterier. Så blef det den första och sista gången jag lyckades se denne pers. tragedie. Vi begagnade deremot den följande dagen att besöka en Raudá läsning och valde dertill en som hölls i huset af en Gedîd h.e. renegad, en Jude som hade öfvergått till Islam såsom min reskamrat påstod af egen inre kallelse och öfvertygelse,

den narren! Han trodde då att någon till och med en envis Jude skulle afsvära sin religion för hans blott på samvetsgrunder. Förhållandet med denne Judes reneation torde varit detsamma som med någre andras af hans nation, hvilka, mirabile dictu³¹² vid besinnandet att de voro Judar, övergått till Islam på den grund att de samlat pengar och af fruktan för att deras öfvermodige Muslim herrar och stadsboer skulle få godt öga på dem, afsvurit sina fäders gamla religion och antagit den i landet rådande för att med den skydda sig sjelfva och sina skatter. På ingen annan grund torde åtminstone en Jude kunna förmås att lämna sina fäders tro. Men nog af: vi begåfvo oss till hans hus och sedan vi genom porten kommit in i en fullkomligen mörk hvälfd gång och genomtågat den med stor svårighet i anseende till der befintliga mindre trappsteg öppnades oss åter dags ljuset då vi inifrån trädde ut på en liten med huggen quaderstenlaggd gård, upptagen till största delen af tvänne vattenbassinier och sirligt utprydd med dels mellan stenarne uppväxande blomstänglar och dels med i krukor odlade dels ock nu för tillfället i glas och burkar i vatten satta blommor. Gården var omgifven af sjelfva boningsrummen af huset, med stora fensteröppningar vättande åt den, men det ena fenstret högre upp det andra lägre ner i väggen utan all symetri. Dessa öppningar voro försedda med fingallriga i konstfullt trädverk slöjdade bländer (shebâbik) såsom bruket är i hela Orienten, i synnerhet i Egypten och en af dessa rum eller Iwâner äfven försedt med den ofta nämnda Urusin eller i färgade glasrutor utlaggda Venetianska fenstret. Gården var proppfull af män som suto på utbredda mattor och rummen likaså och från en Menber eller predikostol höll en Mulla på att för det uppmärksamma auditorium uppläsa något ur den pers. martyrhistorian. Oss anvisades plats i den största och vackraste Iwân, den ofvannämnda Urusin, hvars stora fenster dock nu såsom de öfrigas stod uppslaget. Rummet var särdeles nätt och vackert utsiradt med måleri, hvars förnämsta och förherrskande färg var den af guldet, visad i rika förgyllningar. Midt på golfvet gick parallel med långväggen en dubbel rad af kristaller i allehanda ovanliga former af glas och burkar och långhalsade flaskor och i hvar och en af dem var en blomsterbouquet insatt och mellan dem allehanda frukter af årstiden som oranger, pomerans m.f. Raden var dubbel lämnande mellan sig ett litet mellanrum och på hvardera sidan mellan hvarje kristall kärl stod hufvudsaken, kaljan af kristall med sin långa läderslang. Af detta möbel funnos här i detta rum ensamt 30 stycken, 15 på hvardera sidan af dubbelraden och tidt

och ofta infunno sig tjenare, som aftogo hufvuden, fyllde dem ånyo och tillbakahämtade dem med deras kåleld och stundom äfven, dock ej för hvarje gång, ombytte deras vatten. En kaljan delades mellan blott tvänne; men när alla 30 kommo på en gång i rörelse bildade deras vatten kurr en musik som var högst egen. Trenne mullor aflöste härunder oupphörligen hvarandra på Menbern och uppläste dels ur Mirkhonds Raudát Oşşafâ dels ur andra af de många böcker,³¹³ som handla härom, dels ock ehuru högst sällan ur egen composition, historien om de persiska helgonen än med klagande led predikostämman, än i en raskare alldaglig än i den pathetiska persiska exstasstämman. Auditorium gret och tjöt och quidade och i synnerhet förargade mig en gammal gråhårsman bland mina närmaste grannar, som oupphörligen satt och slog händren mot sina knän och slätade sitt med Henna rödfärgade gråskägg under de mest quidande snyftningar och klagotjut. Äfven vår värd proselyt Juden, som satt nära mig, upphörde ej att runka sitt hufvud i klagorörelser och med sin hvita näsduk torka eller skyla torra ögon och framför allt att tidt och ofta fräsa rhumen från sin fuktiga näsa i den hos perserne brukliga snor och spottburken af grönt glas. Och när sedan Mullan i sin läsning kom till Hosein och pathetiskt utropade: [”]än blott en dag, blott denna natt och Hosein är ej mer! Näktergalen har tystnat i Kerbelas rosengård” då inföllo hela Auditorium i utropet: ja Hosein, ja Hosein, ja Hosein med lägre något undertryckt stämman och fortforo dermed ungefär en quart timma accompanerande det med en dåf bultning på venstra bröstskistan med den högra handen, hvars armväck var fästadt nedan för högra bröstsidan. Uttömnda häraf behöfde de en styrke rök och kaljan hufvuden framhämtades åter och snart derpå caffet och presenterades omkring den väl 200 man starka församlingen. Jag hade emellertid suttit här ungefär tre fulla timmar och mina arma knäväck värkte till känslolöshet utan att jag såsom på ta' ziyén t.ex. ha något, som behagade mig särdeles. Jag fann det hela af denna Raudá läsning tråkigt och om jag i tazyén tyckt mig se ännu en svag återspeglingsglans af hvad Perserne fordoms dags varit och hvad de nu kunnat vara, såg jag här den Mulla uppfostrade persern sådan han blifvit af Islam. Hvad hade ock perserne att göra med Islam? Den var för öknen och dess söner; passar och för ingen annan; och så flitig ock Persern är att göra sina böner och iakttaga andra denna religions föreskrifter, så är en beduin, som i sin lefnad ej gjort en af de föreskrifna bönerna och alldrig fastat en dag af Ramadân vida bättre

och renare Muslim än den lärdaste Pers. Mulla. Jag blef i allmänhet uttråkad af hela denna Gudstjenst för att så säga och sedan sällskapet ännu blifvit serveradt med en kopp the starkt utblandad med socker och kanel och citron, var jag särdeles glad att det började aflägsna sig och jag med mitt följe gjorde likaså. Denna Raudá läsning nu hålles ofta i hvarje hus under dessa två månader eller den går omvexlande från gård till gård: och icke allenast i husen, äfven i Moskéerna och på gatorna hålles den på dertill ordnade och vanligen svart beklädda platser i tält och annat och det i hela Persii land. Dock äro Shiraz läsarne och sångarne, de kallas Raudá khwâra, de berömdaste så för röst som för sättet att läsa och för anordningen af det hela. De utgöra här en egen klass af medborgare såsom Koranläsarne i Kairo. Som sagdt behagade mig ej denna andaktsöfning och ehuru min reskamrat oftast dageligen bjöd mig att följa sig till en sådan Raudá läsning för att göra seir och tãmashâ och siiâhet kunde jag ej finna mig dertill. Jag å min sida uppfordrade honom att följa mig [...] till Sheikhs Sa'dis graf,³¹⁴ belägen ungefär tre verst utom staden vid en liten by kallad såsom man föreger *efter honom* och ej vice versa, Sa'di. Och ehuru vi verkligen hade att "frukta herrar Alwât" fordringar så gáfvo vi oss dock dit i ett följe af 8 af min reskamrats vänner. Den ligger nedanom de berg som omgifva den stora slätten, hvarpå staden står, åt Norr. Vi passerade på vägen en liten Kiosk i en trädgård, förnämligt utpydd med måleri och trädgården rik på träd, men båda nu i dessa dagar förstörda till en del af Il begis Nomader, som här ofvanföre lågo i tältläger. Kiosken hade de tagit till stall för sina ök och träden hade de nedhuggit till ved. Vidare kommo vi förbi det nämnda lägret af Nomader, som ännu efter striden med den förre höfdingen af Shiraz, lågo här i hvita tält, ej svarta såsom vanligt hos Nomader, men småningom nu hvarje dag började affärdas af deras Chef till deras hem. Då vi kommo fram till Sheikhens graf, liggande i en Moské lik byggnad med en trädgård, funno vi porten dertill fastmurad af byns folk i fruktan för att Nomaderne äfven här ville intränga för att hugga ned de till en del stora träden till ved. På omgångar genom hus och öfver gårdar visade oss dock dess väktare, en gammal bekant till min reskamrat, en väg in till sjelfva grafven. Den ligger i en byggnad bestående af två öppna Iwâner och ett bâlâ khâné afdeladt i åtskilliga rum. Framför huset ligger en trädgård, som dock ej tycktes särdeles vårdad. Här skall Sa'di sjelf bott aflägsnad från sjelfva staden och hans [grav] en låg

uppbyggnad i form af en rectangel formig kista af dålig marmor, söndrad och halfförstörd, står i en af de öppna Iwanerna. Väggarne öfverallt voro fullskrifna och utristade med verser till största delen tagna ur hans egna arbeten, i hvilka hänryckta persiske besökare utgjutit sina känslor. Hit samlas nämligen alla tider större eller mindre sällskaper af yngre och äldre perser för att njuta af det fria och dricka om en natt eller flera och lefva på den lilla byns surmjölk, hvarför den är berömd. Och det är i sanning en väl vald plats för dylika hvarf, icke som skulle platsen i sjelf vara så vacker och utsökt, men för den mans skull hvars aska här ligger. Här susar ej emot Dig den luft af förrutnelse och död som möter Dig vanligen vid inträdet i vanliga muslim helgons och awlii'a's grafvar, här möter Dig doften af Sheikhs evigt unga och alla tider igenom blomstrande Rosenbädd och Trädgård. Du kan ej förmå Dig här att ens låddas uppplappa [*sic*] ett fâtiḥá, som åligger Dig vid besöket af graf, men väl känner Du Dig ovillkorligen kallad att med den ädle Sheikh, vid hvars graf Du stör, utropa: ej näktergalen blott på rosens stängel sjunger Herrens låf, nej! hvarje törne deruppå en tunga är allt till Hans låf. Och i sanning det är ett det gladaste af tidens tecken jag sett hos Perserne att de almänt förstå att älska och värdera deras ädle Sheikh trots någre lärde herrar Mullor, som uttala öfver honom förbannelse formen på den uppgift och förmodan att han i lifstid bekänt sig till Sunni secten.³¹⁵ Sjelfva byn var obetydlig och ruskig och vi lyckades åtminstone nu ej finna i den någon surmjölk; deremot förfriskade vi oss med härliga granatäppel. Härifrån begåfvo vi oss längs foten af berget till några andra derunder liggande förlustelse platser, seirgâh. Den första vi besökte var den så kallade Heft ten, der sju Awliiâ ligga begrafna i en vacker trädgård af hufvudsakligen höga Cypresser och Piner; vidare Tjehel ten, der 40 D:o ligga i D:o; vidare gjorde vi en intitt i den präktiga trädgården Bagh-i Shah, anlaggd i tvänne stora terasser, så den ena högt öfverskådar den andra. Den frejdade Bagh-i Naw, som skall vara anlaggd i 7 sådana terasser låg för afsides att nu besökas: också var det ej nu årstiden att betrakta trädgårdar. Alla dessa äro allmänna förlustelse och promenadplatser för stadens innevånare och min reskamrat talte med förtjusning om huru härligt här vore om våren, då ej allenast trädgårdarne utan hela fältet och alla berg ända till topparne voro beklädda i nyvårens och naw rūz' högtidskläder af yppigaste gröda och huru mannen då af naturens rikedom blefve rusig af sig sjelf utan vin. Så hunno vi till den

lägre ner på platsen belägna Khodga Hâfîdih's graf,³¹⁶ som med Sa'di strider om Persernes hjertan såsom S[c]hiller med Goethe om sine landsmäns.³¹⁷ Denna ligger i midten af en grafgård, fullagd af vackra grafstenar och utmärkes bland hopen af en utomordentligt präktig stor hvit glänsande marmor skifva fullskrifven med inhuggen persisk skönskrift. Förenad med grafgården är en byggnad och en trädgård med rika yfviga Cypresser. Här påmintes jag åter om likluft af tvänne väl inlindade och ompysslade lik, som blifvit hit hämtade och insatta i ett rum af byggnaden för att finna och afvänta en lägenhet att släpa dem den långa vägen genom Persien för att begravas i Kerbela. Härifrån återvände vi till staden efter en väl och trefligt tillbragt dag i det fria och utan att bli ofredade af herrar Alwât. Men det skulle ock bli den sista af de trefliga dagarne. Nu började fult väder med regn och snöslag och köld och snö och jag fann för godt att stänga in mig i mitt mörka rum i khanen; nej ej instänga mig; ty det tillät mig ej min reskamrat föregifvande att sålunda herrars Alwats misstankar skulle väckas det jag hade stora skatter, hvilka jag låg och vaktade och instängde – jag måste ligga med öppen [dörr] och stå allas gapande som behagade stanna och betrakta mig och mitt rum. Här gjorde jag nu min brasa i kålpannan af lera och satt dagen och kokade och drack mitt caffè och mitt the och roade mig att läsa Anwâri Soheili,³¹⁸ hvaraf jag i Isfahan fått mig ett i Tebriz stentryckt exemplar. Då och då hade jag ett besök af en och annan af min reskamrats vänner, som kommo för att söka honom. Han sjelf var dagen om ute dels på våra gemensamma bestyr dels i sina egna affärer och först vid solens nedgång kom han vanligen hem. Han tordes ej lämna mig ensam öfver natten i fruktan för herrar Alwat, ehuru han ideligen hade invitationer till aftonsällskaper och nattgelag. Jag hade hittills under hela resan från Baghdad ej varit ensam med honom: vi hade alltid varit omgifne af andra och derföre alldrig haft tillfälle till hjertligare räsönement. Här nu då vi voro på tuman hand började han, för att förkorta de långa aftonstunderna, öppna sitt hjerta med de frågor, som ligga hvarje perser närmast om hjertat, frågorna om skilnaden mellan hans och Sunni secten och om hela Islam religion i allmänhet. Perserne i allmänhet äro mycket vacklande och famlande i sina trosartiklar lika berghällefäst som Araben är i dem och i Persien ses nästan lika många trosläror och bekännelser som det ses individer. Det stora antal af de hos dem under namnet af 'Ârif pl. 'Orafâ kända män äro för att så säga Atheister eller hållre allreligio-

nister; ty de förneka ej Herren, men anse alla religioner för goda och dra ej i betänkande att tvärt emot Muslimers vanliga sed lefva förtroligt med alle olika tänkande och sätta sig öfver de flesta af sin egen religions oförnuftiga föreskrifter som att fasta Ramaḍan och ej dricka vin. Min reskamrat försäkrade ofta under våra samtal det han än ej kunnat vinna öfvertygelse om hvilken sect och hvilken religion hade rätt och att han famlade länge omkring efter någon, som skulle och kunde föra honom på rätta vägen och jag tror, hade jag stått i allmänhet i andra skor och för öfrigt önskat, hade jag kunnat göra honom till proselyt till hvilken religion jag helst åstundade. Jag tror ock i allmänhet att hans stämning är till största delen de flesta Persers. På den fot, hvarpå vi nu stodo med hvarandra, jag sunni och han shiia^f, blefvo dessa samtal ofta embarrassed för mig och jag sökte undvika dem och leda honom på andra, af hvilka sådana lågo honom närmaste om hjertat, som angingo vissa konster och beredningar. Han uppfordrade mig att lära sig huru man t.ex. beredde pepparmynts extrakt, huru man beredde andra medikamenter, huru nysilfver tillrädde, huru trycksvärta preparerades, huru spegelglas förfärdigades etc. af frågor som jag hade lika svårt att besvara som han var angelägen om att få veta. Han förebrådde mig att ej ha lärt mig dylika saker och tog min okunnighet deri för ovilja och jalousie att lära honom dem, såsom han påstod att frangerne höllo hemlighet af sina konster. Men det hvarpå alla dessa frågor egentligen syftade var den i Persien som i hela Orienten ännu efterfamlade Alchemien.³¹⁹ Han hade uppenbarligen från början af vårt resällskap hållit mig för en guldgörare och hoppats af mig få lära denna dyrbara konst, och han blef nu misslynt när han såg sin önskan ej gå i fullbordan. Men han var ej den enda: jag har haft många Orientalers misslynthet att utstå i detta afseende. Men jag vill ej uppehålla Dig med beskrifning af öfverhufvud tråkiga aftonstunder – vi måste skynda oss ut, så mycket vi ock ej sett af sevärdt. Bland det som mest grämde mig att ej få se, blott på andres beskrifningar lära mig känna, voro de i alla Persiens städer befärdliga och begagnade Gymnastikor (zûr khâné)[.]³²⁰ Här gymnastisera ej allenast de som skola uppfostras till pehlewâner ex professo, utan äfven de fleste af alla andra classers medborgare och äfven de flesta sjuklingar recommenderas af sina läkare till dessa öfningar. Nu stodo de slutna och obegagnade i anseende till de oroliga tiderna. Ej eller hade jag fått bivista något muntert dryckesslag med sång och musik och dans etc. af dit hörande

persiska förlustelser: då heliga och oroliga tiderna hade bragt äfven dem till tystnad. Men beskrifningen af hvad jag [inte] sett skulle troligen bli längre än af det hvad jag sett och jag tiger derföre. Sjutton dagar hade jag passerat i Shiraz och skulle omständigheterna och årstiden varit annorlunda hade jag väl kunnat uträtta mera såsom det nu var måste jag anse min afresa härifrån vara det bästa. Den Tjårpåddôr som fört mig ända från Kirman Shahan hit till sin hemstad hade beslutit af [*sic*] bege sig till Abo Shir, och som jag var fullt nöjd med honom beslöt jag och min reskamrat att följa med. På tre fulla månader efter Shahens död hade ännu ingen karawan gått fram denna väg; men underrättelser hade nu in lupit att den jämnförelsevis var säker och nomaderne af sina Chefer afhållna från plundring. Den 14 Decemb. således gåfvo vi oss ut i en karawan af omkring 100 ök till största delen lastade med handels och matvaror, hvilka sednare hufvudsakligen härifrån tillföras Abo Shir. Det Armeniska sällskapet med Job twoju mat kamraten och dessutom ökt med tvänne andra Armenier från Shiraz följde ock med jämnte någre andre Sarnashin. Som jag på flera dagar ej kommit utom min khan var jag ej litet förundrad att, då jag från stadsporten kommit ut på öppna fältet, se det och de omgifvande bergen fullkomligen hvitklädde i vinterns snö skrud. Jag passerade ett fullkomligen Nordiskt landskap, såsom man ser det hos oss i November. De smärre pussarne lågo ännu, ehuru efter middagen betäckta af is och de rinnande vattnen hade flödat öfver och fyllt vägen med slask och snöslag. Vi hade dock att göra blott en väg af ungefär en mil i dag. Vi togo in till natten i ett litet karawanserai för att der afvänta alla deras ankomst, som ämnade sig till resan. Hit nu hade flera af Shiraz' herrar Alwat samlats och under natten begingos åtskilliga små stölder, som dock ej träffade mig. Middnatts tid gåfvo vi oss ut härifrån och gingo i fulaste ruskigaste nordiska yrväder och snöfall ända till efter solens uppgång, då vi åter hunno ett ensamt stående karawanserai. Vi hvilade här öfver en kall och ful yrväders dag, hvars nederbörd oafbrutet fortfor ända till aftonen, då himmelen klarnade af och visade sina stjernor glänsande i fullkomlig nordisk tindring. Natten var utomordentligen kall, så att vi största delen af den nödgades sitta uppe omkring en rykande brasa på sur och dålig ved. Till all lycka hade våre formän blifvit förmådde att denna natt ej ge sig på väg förr än vid dess slut och ungefär två timmar före solens uppgång lastades. Snön som fallit i går och dess förinnan var betäckt med en tunn skara och knastrade under ökens

fötter. Tio minuter före soluppgången gjorde jag min thermometer observation på mitt öks rygg och fann den till min förundran sjunka till -12° Reaumer under nollpunkten. It was rather cold skulle en Engelsman sagt och äfven jag tyckte så der jag red mitt ök än med utsträckta fötter än med båda slagna under rumpan på sadeln och än alternerande allt efter den nedhängande blef kall flyttande den i denna värmande position. Vi nalkades emellertid den beryktade Desht-i Argin, en större öppen slätt mellan berg, der årligen under denna kalla årstid tjojtals Perser skola omkomma af köld och förfrysa under färden deröfver. Detta skall i synnerhet inträffa om de händelsevis här öfverfallas af en kall yrvädervind, som efter Persernas uttryck gör dem till ”torra stickor”. Vi öfverföllos ej af denna vind; solen gick upp i den praktfullaste glans och återspeglades så skarpt af snön att våra ögon nästan blefvo bländade och utan någon förfrysning tågade vi fram och öfver slätten. Formännen vandrade muntre med mest nakna eller illa skyddade fötter i den väl två quarters djupa snön och kommo som oftast till mig och bådo mig knäppa tillsammans mina fingerspetsar, här den vanliga köldmätaren. Ehuru försedd med inga vantar, som dock alla andre buro, kunde jag alltid uppfylla deras fordran och stå värmeprovet, hvad ingen annan af de ridande kunde; men min ypperliga Grekiska filtmantel höll mig varm och jag fröjdades öfver att här, så aflägsen från mitt land, bli påmint om dess nordiska Decemb. climat och jag var glad att se att jag ännu ej blifvit fullleligen orientaliserad. Sedan vi passerat det fruktade fältet, hvars köld om vintern och lejon om sommaren förfäras den resande, hade vi att stiga upp för trädbevuxna berg genom det så kallade kotal-i pirizan eller käringpasset och när vi genast efter middagen hunnit dess höjd skådade vi nu bakom oss öfver de snöbetäckta fält och berg som vi passerat och framför oss ett bergslandskap, som, utan snö och utan köld, vinkade oss till grönska och vegetation och palmlunder. Här på höjden i midten af passet ligger ett enstaka karawanserai, der vi tänkte ta in öfver natten, men som vi funno det förrut taget i besittning af en skara medföljande Nomader nödgades vi fortsätta vägen nedför passet och sedan vi fullkomligen hunnit förbi all snö togo vi nattläger i det fria. Här var nu kölden förbi och vi såfvo vår natt på marken utan att känna af den. Vi fingo dock ej länge njuta vår hvila; ty redan före midnatt lastade och fortsatte vår väg nedför återstoden af passet och sedan vi ännu vidare passerat ett långt obanadt pass kalladt Kotal-i Dokhteran kommo vi vid utgången derifrån på en slätt fram

till den stora staden Kâzerôn. Här återsåg jag nu åter de kära palmerna detta äkt arabiska träd; ehuru ännu fåtaliga och något krympliga påminde de mig om ett kärt land och att jag nu hade kölden på ryggen. Här dröjde vi öfver en dag hufvudsakligen för vår formans skull, som äfven här hade eget hus och sin andra hustru. Följande dagen var vår station i en liten fattig by Kensereg och den derpå följande i en D:o kallad Kânârtakhté, som med sina större palmgårdar hade fullkomligen utseendet af en by i Negd. Bergen som hittills varit hård och solid kalksten började nu bli blandade med sandstenssträckningar, antydande att vi närmade oss deras slut och likaså blef för hvarje dag klimatet ljummare och mildare. Följande dagen kommo vi ock i sjelfva verket ur dem och de af sällskapet som hade goda långsynta ögon sade sig från den sista höjden se hafvet. Hvad jag såg var en ovanligt stor och vidsträckt palmplantering på den slätt af hafsstranden, för att så säga, dit vi nu nedstego genom små höjder af till half bergsmateria stelnad sand. Denna stora palmgård tillhörde staden Dalloki, der vår station var för dagen. Den är vanryktad för dess osunda [...] heta klimat och man kallar den verdens helvete. Här mogna dadlarna tidigare än någon annorstädes och om sommaren skall den främmande resande, som passerar här, under några [...]håll blott måsta ta sin tillflykt till stadens offentliga badstugor undan hettan och myggor och andra yrfän och undan de quäfvande Nafta ångor som ur en invid liggande källa sprida [...] trakten. Nu var väl klimatet i allmänhet bättre, men de sistnämnde Nafta ångorna plågade oss äfven nu. De voro liksom ångorna af en badstuga men inpregnerade med en genom trä[...] skarp elak lukt. Härifrån hade vi nu blott slättland, liksom Arabiska Irak ett haf af sand, med en by eller stads ö af palmer spridda här och der. Det är det enformigaste och mest tröttande [...] sett och jag glädde mig öfver att resan led till slut. Ännu hade vi en station i Isâwendi, hvars halft persiska halft arabiska innevånare äro beryktade för småtjufveri och då vi den 23 Decemb. kort efter [...] natten lastat derifrån kommo vi samma dag vid middagstid fram till Abu Shîr sedan vi under åtskilliga starka men varma regnskurur passerat den så kallade mashîlé h.e. en sträcka af omkring 3 timmar på våt och slipprig mark, hvarpå öken framgå med största svårighet och fara att falla för hvarje steg. Jag var således åter vid hafvet och hvilken väg hade jag gjort för att komma hit från det haf, på hvars strand jag befann mig just denna och dessa dagar för ett år sedan och på hvilket hafsstrand månne jag befinna jul dagarne af inneva-

rande år! Men vid ankomsten till en främmande stad i synnerhet i Orienten har man ej tid till reflexioner. Vi sökte oss tak öfver hufvudet för de allt återkommande regnskurarne och funno ett sådant i en khan. Intet lider, nej! ej ett stall ett fähus kan vara så dåligt och ruskigt hos oss, som det rum till resandes bequämlighet, hvilket här anvisades oss att bebo för ungefär 5 Rb. B:co i månaden, en dryg summa nog i förhållande till den hyra man i större städer här har att erlägga. Men jag var så härdad mot dylika olägenheter och dessutom så utledsen [...] medtagen af den persiska tur, hvars slut jag nu hunnit, att jag nöjde mig med det och maskinmässigt utbredde min matta på nakna jordgolvet af vårt nya quarter och sedan jag från torget fått [...] sur ved och på dem med tusende möda och flåsningar en rykande brasa, satt jag mig att koka mitt the. Min reskamrat hade emellertid begifvit sig ut i staden för att uppsöka en Shirazbo af sina närmaste vänner, för tillfället nu bosatt här. Han kom snart tillbaka och bad mig skyndsamt packa ihop mina till hälften upptagna effecter: han hade i sin väns gård funnit ett vackert bålakhane som stod tomt och som hans vän erbjöd till vår bequämlighet. Jag hade i färskt minne allt hvad jag lidit och utsatt i våra privatlogis i Isfahan och Shiraz och vägrade derföre till flyttningen. Men då han blef enträgnare och försäkrade att mannen var ensam med en dräng och en slaf i hela gården och att inga quinnor och inga barn der funnos samt att jag kunde der lefva huru helst jag behagade, gaf jag efter för hans uppmaningar och vi flyttade med pick och pack från vårt afsky- värda näste i Khanen och utbytte det mot ett vackert bålåkhané, förseddt rikligen med fensteröppningar, i hvars fällbländen vädret och regnet rasade. Det var väl i följe häraf ett något kallt rum under denna ruskiga årstid; men i öfrigt ett bland de bästa jag lyckats få bebo i Orienten. Vi hade fri utsigt öfver hafvet och en stor del af staden och vi roade oss ofta med att betrakta hvad för sig gick på de nedanom liggande gårdarne af familje tvister och knabb. Jag hoppades dock ej länge behöfva dröja här. Man hade försäkrat mig att nästan dageligen funnes här lägenhet att komma till Basra och om det dröjde länge skulle man alldrig behöfva vänta på fartyg öfver 10 dagars tid. Följande morgonen begaf jag mig nu till stranden för att höra om lägenhet och jag lyckades ock snart träffa en skeppare, som sade sig i morgon eller öfvermorgon vara färdig till afresa, men som vädret var opålitligt och dageligen under långa tider förrut, som äfven nu störtregn med stormbyar drogo öfver en mulen himmel, tordes, sade han,

ej sig ut förr än vädret och fästet togo ett ståndaktigare och pålitligare utseende ock som detta stod i Herrans hand beredde jag från början på ett längre uppehåll. Jag gjorde sålunda till en början några små promenader i staden, men fann den högst liten och otreflig omgifven af en usel mur åt landssidan och sköljd af hafvet på den andra. Hvad är i allmänhet tråkigare än en sjöstad, der rörelse och lif ej finnes och äfven ingen hamn? Alla de få större fartyg ligga långt ute på reden såsom i alla de sjöstäder jag sett vid dessa haf, och i mindre pråmar hämtas deras last till staden. Allt detta är godt och väl; men det är intet lif, ingen hamnrörelse såsom hos oss eller äfven t.ex. i Alexandria och till en del i Syriens städer. Staden sjelf är half förfallen med den förstörelse som jag mött öfver allt i Persien, nej i hela Orienten och på denna förstörelse har man till stor del uppfört kojor af palmblands och palmbasts mattor, hvori den lägre klassen bor. Torget var i allmänhet ringa och dåliga [...] än man kunnat vänta i den stad, derifrån nästan uteslutande all Indiens nu Engliserade rikedom går till hela Persien. För öfrigt äger staden nästan platt intet af sig sjelf: den som andra på dessa hafsstränderna belägna stapelorter, måste få alla sina förnödenheter utifrån. Innevånarne äro af de så kallade 'Arab-i 'Agam,³²¹ halfaraber och halfperser och talande till största delen båda språken; men den lägre klassen talar sinsemellan det Luriska plattspråket,³²² en högst rolig och treflig rotvälska, som utom en blandning af de två nämnda språken äfven har en stor fond af grundturkiska med högst dunkla och rulliga vocalljud. Stadens styresman eller höfding kallas Sheikh och denna värdighet fortärfves vanligen i släkten och under min sejour här ankom från den nye Shahen en firman, som stadfästade i denna värdighet den nuvarande sin fader efterträdande kallad Sheikh Nasr, Munshi eller Secretär hos denne Sheikh var vår värd, egentligen hemma från Shiraz, der hans hustru och öfriga familj bebodde just det hus, der vi sutit de tre långa visit dagarne. Jag fann honom fullleligen svara mot min reskamrats beskrifning som kallade honom Derwish och 'Ârif och som hans lif troligen är det af andre af denna class och af en stor del af perser i allmänhet, kan jag ej underlåta att ge Dig en beskrifning derpå och för att begynna med aftonen, början af Orientalerns dag, så blef han kort före solens nedgång vanligen fri från sina tienstgöromål i sitt hus eller ute i staden. Han fram kallade nu en kaljan och källeden i dess lerkruka och sedan hans nyligen köpte slaf, som blott med största svårighet förstod hans Pers. språk, framhämtat dessa tvänne

artiklar, satt sig Mirzan behagligt vid elden och värmdde sina fingrar troligen för den styfhet, som dagens skrifveri förorsakat i dem, och drog en rök ur kaljan. Härefter framtog han en liten dosa ur sin ficka innehållande piller af terjak och uttog af dem med all omständlighet två i vigt som jag tyckte ungefär två gram och sväljde dem. Råkade théet nu vara kokadt, hvilket dock blott sällan var fallet, drack han deraf en kopp; men vanligast nöjde han sig med några kaljanrökor. Nu vände han sig litet så att hans ansigte var emot kiblé väggen och, stödd som han stod på sina knän, lutade han sitt hufvud i de framåt utsträckta och mot golfvet stödda händerna och tog sig en lur af en eller två timmar, än kortare än längre allt efter det han blef störd af någon ankommen besökare eller fick vara i fred. Vanligen infann sig min reskamrat och jag och väckte honom ur hans lur till det the, som vi emellertid kokat på kålelden. Ehuru han nu önskade få vara ensam med oss eller egentligen blott *en* annan vän blef han ännu ofta störd af besökare, som behöfde ett papper, han ej skrifvit, eller upplysningar i affärer vid hans herre Sheikhens domstol eller a.d. När någon sådan besökare kom kastade han sig höljd i sin kapprock på sin matta och låddes sofva och vara sjuk och när det oaktadt besökaren ej lämnade honom i fred och med enträgenhet fordrade sitt äskade papper, började Mirzan beklaga sig att han ej mådde väl, han hade dagen om lupit och skrifvit och när han vid solens nedgång fått fred hade han kraft och medvetlös fallit på sin matta och ännu hade han ej ens gjort sin aftonbön och hvar pappret nu vore förlaggd bland andra visste han ej; i morgon skulle han söka upp det och han kunde då återkomma för att ta det. Eller det kom ett bud från hans herre Sheikhen att genast infinna sig hos honom med speciel uppmaning till budbäraren att ej lämna Mirzan förr än han sjelf kom och ej höra på de motursäkter han skulle anföra. Nu var Mirzan sjuk för budbärardrängen, som för andre, han kunde ej stiga upp för att bege sig till Sheikhen och hos honom genomvaka natten etc. etc. Härunder hade emellertid budet blifvit uppvaktadt med en kopp the och en kaljan och började nu visa sig mildare och villig att höra och gå in på Mirzans ursäkter och när Mirzan märkte det satt han sig upp från sin liggande ställning och började intala budet hvad han skulle säga Sheikhen: t.ex. han hade kommit till Mirzans gård, men ej funnit honom hemma, träffat sedan hans tjenare på gatan gå omkring med laterna och söka sin herre i Moskées och hus, der Raudá lästes och der fått underrättelsen att Mirzan väl varit här en stund, men aflägsnat

sig man visste ej hvart. En annan kopp thé inpräglade dessa påminnelser ännu bättre i budets sinne och han aflägsnade sig. Nu anmodades husets tjänare att stänga gårdsporten och affärda hvarje besökare, utom en viss Håggi Ahmad, med föregifvandet att ingen var i huset och quick på foten som en tjuf sprang nu Mirzan upp och framhämtade ur ett bakrum en bricka med en halfstopsbutelj och ett spetsglas och en hög brända melonkärnor och några appelsiner och citron, satte den på golvet och intog förnöjd sin plats dervid, fyllde glaset ur buteljen med – hvad? – aniskryddadt brännvin, upprepade till oss fedâi shuma och tömde det under vårt svar nûshi gân-i shumâ.³²³ Till brännvinsbröd åt han en skifva citron eller appelsin eller ock drack han derpå en kopp the och de brända melon kärnorna knäpptes och tuggades hela aftonen. Sedan nu vår värd fått rätt supen ned jämnte påtugget följde ordningen till min reskamrat och mig och vi tömde det framräckta glaset med samma manövrer som han. Sedan drogs kaljan och samtalades och dracks the och efter en half timma ungefär togs andra supen och efter D:o en tredje D:o[.] Nu blef hjärnan fuktad som persern säger och mine kamrater började under samtalet blanda in verser af Sheikhen och Khodgan och frågade som oftast mig om ock min hjärna ej blef fuktad småningom.³²⁴ Men min stämning var ej sådan att den kunnat ens bli det än mindre kunde jag förmå mig att försöka bringa den derhän. Emellertid togs hvarje half timma ungefär en sup tills buteljen var slut och utom just någon uppbyggelig fröjd hos någon; men väl hände det under stunden att min reskamrat blef öfver fylld och måste ställa sig i fenstret och tömma och ge tillbaka det som blifvit för mycket. Sedan flaskan var slut närmare midnatts tid vanligen, framhämtades quällsvarden och sedan den var förtärd begaf sig hvar och en till hvila. Så förgick aftonen och vi voro ensamme. Hände det att ofvannämnde Håggi Ahmad infann sig blef soiréen något varierad. Denne man var Munshi I. persisk Secretär hos här stationerade Engelska Consul och öfverhufvud efter persiska begrepp en väl och fint bildad man med allehanda talanger såsom skönskrifveri och musik. Han [var] vår värds nästan ende vän och förtrogne i staden och före vår ankomst hade han uteslutande varit hans sällskap i dessa aftonslag. När han nu hedrade oss med sitt besök eller vi voro hos honom, hvilket dock blott en gång inträffade under min härvaro, hämtade han med sig ett eller två instrument kallade setâr och nawâ, båda försedda med messing tråds strängar och

roade oss och än mera sig sjelf att spela på dem. Den persiska musiken förekom mig här i allmänhet vida begripligare h.e. mera Europeisk än den Arabiska, mera drillig och utbrokad med ett visst uttryck af lättsinne; men det oaktadt måste jag tillstå att öknens ensträngiga monotona Rabâbå gjorde ett vida starkare och djupare intryck på mig än Haggi Ahmads granna melodier här. Hvad förundrade mig var att denne Hagg alldrig försummade sin aftonbön, såsom de andre, om han ock gjorde den med tre fyra supar i hufvudet. När nu af denna musik och af glasen vår värds hjärna blifvit rätt fuktad tog han äfven fram sina instrument bestående i en leksaks harmonica af sju glasbitar och en blåsharmonica af den sort som brukas hos oss på käppknappar och en liten barn trumpet af träd. Det han mest tyckte om var glas harmonican och han accompanerade på den Haggins musik, och uppstod häraf en högst finurlig Duett, som ovillkorligen bragte mig till skratt. Min reskamrat, som trodde sig i allmänhet se djupt in i sakerna, anmärkte mig härvid: det är med sådana saker, som Engelsmännen för bort Persiens guld och tillintetgör landet. De vore i sanning narrar om de ej gjorde så när sådane som vår värd ger ut sina pengar för dylika saker och finner nöje i dem. Detta svar, som jag gaf min reskamrat, applauserades af vår värd och för att visa det han gaf ut sina pengar för äfven annat hvad bättre var steg han upp från sina instrument och tog fram ur sitt shatull några knallpulver resor, som han smällde i väggen till sällskapets salut, och andra gaf han åt oss för att roa oss med deras afsmällning. Dessa voro de förlustelser, som dessa aftongelag erbjöds. Jag uppmanade dem hvarje afton att skaffa mig en butelj Shiraz vin,³²⁵ som här är ansedt som det bästa, men jag lyckades här lika litet få smaka som i dess hemstad. Man föregaf att brännvinet (‘araḳ) var här mera begärligt och förundrade sig storligen öfver de sura miner jag gjorde vid hvarje glas jag tömde. Det var starkare än vinet och fuktade hjärnan bättre och fortare. De första aftnarne lät jag det gå i hopp att få se och bevittna något som [skulle] ersätta den vedervilja, hvarmed jag tömde den starka drycken; men när jag såg jag bedrog mig häri, vägrade jag att dricka den med sällskapet och om jag ej kunde fullkomligen afstå deras enträgna uppmaningar för hvarje glas, slapp jag dock med färre och mindre. En annan dryck, som är ännu mera omtyckt än detta af härvarande Judar preparerade brännvin är det från Indien hämtade Engelska brandy, känt äfven här bland Perserne under dess Engelska namn. Och för att ge Dig några andra prof på hvad

Engelska ord Perserne lärt sig och småningom upptagit i sitt dagliga språk och hvilken sorts bildning de hämta från det Engelska Indien, så t.ex. bottle, glass, punch etc., men det var ej med sådana importter, som min reskamrat tyckte Engelmän drogo syndiga pengar från hans land, det var hufvudsakligen genom deras boktryckerier, som han tyckte Persien skulle gå under och som han alldrig upphörde att förbanna.³²⁶ Genom dem gingo under i Persien ej allenast mer än 5000 arme skönskrifvare, som nu nödgades skrifva för några riksdaler en rad, för hvilka förr betalats dukater, men äfven sjelfva konsten och talangen (kamâl) och ehuru han måste medge sanningen af min invändning att det vore bättre för menskligheten och Persien att böckerna blefvo billigare och vetat med dem växte och de 5000 tacklade dogo af hunger eller företogo sig annat arbete ("en blind är bättre än solen förmörkad")³²⁷ så slöt han alltid samtalet med en ond önskan öfver Engelmännen och den anmärkning att de upptänka alla möjliga medel att förinta vårt land. Jag tyckte i sanning det ej förtjente bättre och ju förr dess bättre. Förr än hela det Islam skräck och dess osunda dunst blir skingrad, som i mer än ett årtusen der legat öfver Persiens friska land, kan väl ingen klar dag randas deröfver. Men för att återkomma till vår värd Mirzan så sedan flaskan var tömd och quällsvarden förtärd begaf han och sällskapet sig till hvila. Följande morgonen stod han upp vid eller före solens uppgång och under det han ännu oftast i crapula os gjorde sin tvagning och sin morgonbön framhämtdes Kaljan och kålelden i dess lerkärl. Och sedan han efter sina begrepp gifvit Herren hvad Herren tillkommer satt han sig till kaljanen och under det han drog på den kokade han upp vatten i en kettle (äfven ett allmänt brukadt från Indien lånadt ord på det pers. kahwé l. Tjaigûsh) och sedan det väl kommit i kokning lade han, dock ej alltid, deri en nypa socker. Sedan framtofs terjak dosan och under den vanliga dosis af väl 3 gram som förtärdes och nedsköljdes med en kopp af nämnda kokade vatten och här under samtalades vanligen om huru tappert de druckit om i går afton. Sedan terjaken kommit väl på sin plats tog Mirzan sig en lur på samma sätt som om aftonen i fyrfota ställning med hufvudet lutadt i sina händer. Luren räckte än längre än kortare allt efter gåraftonens besökare traskade eller skyndade att komma och fordra sina papper. Dagen tillbragtes sedan med göromål antingen inom eller utom hus och när aftonen kom satt han och beklagade sig att han "blifvit mördad" af folket och dess affärer tills åter terjaken och luren och flaskan uppgigade

honom och när jag sedan tamlade Perserne i allmänhet för lättjefullt lif (tane-bali) förundrade han sig högeligen öfver mina orättvisa ord och frågade om jag tyckte mig kunna med rätta ge honom detta epithet. Och i sanning jag måste erkänna att denne Mirza med allt det var en af de bäste och ädlaste Perser jag känt. Jag tillbragte min tid mest för mig sjelf uppe i min vackra Bala Khane med Anwari Soheili och en i Bombai tryckt Borhân Kâti' som var den enda bok mina tillgångar tilläto mig köpa i det för öfrigt bokrika Shiraz.³²⁷ Ja min öfvertygelse är att äfven ännu stå i Persien och dessa trakter i allmänhet mera och bättre böcker så arabiska som persiska att få än i det utsugna och utplundrade Egypten och Syrien. Jag vågade ej ens fråga efter sådana. Vädret var nästan oafbrutet fult och ruskigt och jag kunde så väl för de dagliga regnskurarne som ock för bristen på platser föga röra mig ute. De få vackra dagar vi hade försummade jag dock ej att bada mig i hafvet. Så tillbragte jag en högst tråkig julhelg och med betryckt sinne emottog jag här det nya året. Så långt nämligen hade skeppartimman af i morgon blifvit uppskjuten och först den 7 Januari steg jag om bord för att vända ryggen åt Persien. Och om Du nu förr än vi lämna detta land och dess folk frågar hvad jag tyckte om dem, så torde under fortgången af detta bref Du ofta sett att de ej voro mitt folk. Persern är det mest fördärfvade och mest fåfänga folk jag sett i Orienten; en gråskägggubbe som färgar sitt skägg rödt: ty han har i sin ungdom lefvat som en gubbe, död och andelös och när hans tjocka svarta skägg sedan blandas med grått börjar han ångra den tid som förgått och fåfängt försöker han nu med konst och knep återkalla den (Aj kuh pendga reft wa der kipolei etc).³²⁸ Araben anser sitt gråskägg som en ära och en prydnad, ty han har ej förlevat sin ungdom i fantastiskt rus och euforisk krapula. Det är sannt vetenskap och konst står i allmänhet högre hos Persern, kanske ett arf från gamla tider, men det är den halfbildning som är sämre än allt, och dictionär veta, som intet spår lämnar efter sig på själ och karakter, en afbild af orientalerns bön, som är god och hos Herren upptagen om tvagningen är rätt gjord efter alla reglor och verserna ur Koran rätt lästa och alla andra ceremonierna iakttagna, om den böngörande ock under upplapprande af allt detta sutit och dräpt löss som han plockat från sina kläder och haft sina ögon och sina tankar på allt annat än Herren. Araben tror jag åtminstone den i öken kan gå fram på den väg han beträdt: han behöfver ej blygas för Islam såsom han bekänner den och såsom den honom lägligen utan förvrindningar

förklaras; blir ock alldrig till själ och hjerta annat än muslim om han ock kunde göras till proselyt af hvad annan religion som helst; han behöfver ej blygas för sitt språk [...] ej blygas, och när [...] i sjelfva verket ock ej för sin fattigdom; ty den är [...] fullelig jag öfver en gammal lustand af [...] om lysande tider, hvilkas glans skulle för dem klä hans tid (Khali [...]) ungdom ännu i sin barnaålder och tyckes behöfva blott en förståndig ledare att föra honom fram på hans väg. Men den arma Persern, den narren! han har gett hän sin glänsande forntid, sitt språk, sin religion, han har för en ärtsoppa sålt sin förfödde rätt åt Araben och sitter allt ännu och tuggar på de okokta ärtorna, som hans svaga mage ej kan smälta och jag behöfver ej säga hvad följdén är af ärter i synnerhet om de ej äro väl kokta. Han har under ett årtusende plöjt sin åker med främmande plog som han ej förstod att föra med tillräcklig kraft, och följdén blef att åkern höljdes med ogräs. När skall han bli så klok att gå tillbaka till egen plog? eller anta en ändamålsenlig och ny? Och hvilken möda skall det Kosta honom att ur grunden vända om den åker han fördärfvat? Men detta äro saker som Du känner bättre än jag. Och frågar Du mig om hvad nytta jag hade af min tur, så först och främst hvad min hälsa beträffar återvann jag först i Persiens friska sunda bergsluft de krafter som Baghdads hetta fullkomligen medtagit och jag kände mig till kropp och själ åter fullkomligen rask att gå till öknen, ehuru en ofta om ock lindrig allt ännu återkommande svindel påminner mig att mitt lefversystem ej är rätt i ordning. En reelare nytta var den att jag om ock för kort tid fick lefva i det land och bland det folk, hvars litteratur till en del utgör målet för mina sträfvanden. Det är dock en evig sanning att man ej kan lära sig förstå ett folks språk och litteratur utom i dess eget land och i förtroligt sällskap med det der. Jag hade äfven i Baghdad sett och mycket lefvat med Perser; men jag hade alldeles bedragit mig på dem der och bedömt dem alldeles falskt allt för mycket till deras fördel. Det är med nationer som med individerne: man måste se hvar och en på dess plats: presten på predikostolen och skomakaren vid hans läst och man måste se hvarje folk i dess eget land: här är han herre och fruktar ej att visa sig sån han är: i främmande land visar han blott sina goda sidor, förstår att dölja eller förgylla de onda af sitt lynne. I synnerhet var detta fallet med Perserne under den tid jag vistades bland dem. Om der å andre sidan var tid af fruktan och osäkerhet och tygellöshet i anseende till Shahens död och deraf följande förlamning i rikets styrelse, var det å andra sidan en tid då

folket, ej fruktande ordningens och regeringens tuktan och tygel, visade sig i hela sin nakenhet. Oaktadt den korta tid jag vistades ibland dem fann jag mig göra betydligare framsteg i deras språk och litteratur än kanske årlånga studier kunnat ge mig; mycket hvad förrut förekommit mig svårt och oförståndligt och tvunget och onaturligt i deras böcker lärde jag mig här att anse helt tydligt och naturligt och enligt folkets natur och tänkesätt och hade min kassa och tid tillåtitt mig stanna för några månader öfver i Shiraz tror jag jag i sällskap med folket och under handledning af dess lärde kunnat göra stora framsteg. Dock aldyniâ ma hi 'alâha wânâ,³²⁹ säger araben, och den 7 Jan. som sagdt vände jag ryggen åt allt hvad jag lidit och njutit under min Abstecher till Persien. Emellertid hade jag skiljt mig från min reskamrat målaren; vi hade för att så säga fått nog af hvarandra utan att någon af oss hade anledning vara missbelåten med den andre; men som jag såg att jag ej kunde ta honom med mig på mina vidare resor i synnerhet om de gingo åt öknen, ville jag befria honom från att följa mig till Başrá öfver hafvet, hvilket [han] storligen fruktade såsom alla hans landsmän. En annan ung Perser som af sin nations vanliga reslust gifvit sig ut från sitt hem nära Isfahan för att till fots gå och bese Shiraz och Abo Shir, och under vägen slagit sig till oss, hade bett mig ta sig med till Başrá. Men äfven han vände om och jag var åter ensam då jag gick ombord. På det lilla fartyget liknande en svensk Rospiggare sånär som på dess segel, hvilket var det i hela Orienten vanliga klumpiga latinske, fann jag dock sällskap nog. En skara af omkring 20 Indianske Muslim, som ämnade sig till de heliga martyrlatserna, hade fått plats i den lilla cabysen, på hvars tak en skara af 6 Shusteriske Arab perser³³⁰ jämnte mig fingo oss platser anvisade och midskepps suto på lasten en sällskap af fem Derwisher, af hvilka en, som under resan skulle passera för min tjenare, koka min pelaw och mitt the och gå mig tillhanda i hvad annat jag behöfde. Besättningen bestod af 6 mest svarte Negrer utom skepparen och kapten på en skuta, som hos oss ej behöft en alls mer än tvänne män. Väd[ret] var på aftonen då vi gofvo ut vackert och lugnt så vi till och med bogserade oss fram och mine närmaste platsgrannar Shusterboerne visade i skratt och sång prof på det glada lynne, hvarför de äro kände. En sakta NO kultje förde oss under natten fram till den lilla ön Khark och vi passerade den och gaf oss ut till hafs och jag grumlade i tankarne såsom så ofta förrut ur Byrons farewell: and now I'm in the world alone etc.³³¹ På dagen gick sedan vinden om till SO

och växte småningom till starkare kultje som förde oss friskt fram på de allt mer och mer sig höjande vågorna. Sällskapet blef sjösjukt och hvar och en utom besättningen och jag lade sig ned och gömde i sin kapprock ögonen från anblicken af den höga sjögången och blott då och då lyftade han det upp för öfver suden lämna åt hafvet dess kraf. Hafvet blef emellertid allt högre och högre och vi togo understundom vatten öfver suden och skepparen upprepade som oftast åt styrmannen: ”vid Gud det är ett godt haf”. Skepparen på [oläsligt] skuta som följde oss ropade åt oss: hvad skola vi göra vi omkomma ovillkorligen i denna stora sjögång. Och i sjelfva verket jag för min del tyckte vädret och vågorna vara jämnt så starka vår skuta kunde uthärda. Ehuru vi ej hade mer än en liten flock segellapp för god vind och om då denna ökades var osäkert huru det aflupit. Oaktadt den ögonskenliga faran kunde jag ej underlåta att betrakta passagerar sällskapet och förundra mig öfver deras utseende och beteende. Det gräl lika glam som förr och efter evigt hördes bland Indianerne från kabyssen hade nu tystnat och der rådde dödsstillhet, afbruten blott då och då af ett barns skrik och en vandrande quinna, de muntre Shuster boernes tunga var bunden och blott då och då från under kapprockar hvori de gömt sig ett doft ja Khoda: derwisherne lågo slagne på lastsäckarne och blott en gammal gråskäggs-gubbe tröstade dem med de prophetiskt uttalade orden: vi ha hunnit hamn: den svarta besättningen lågo äfven med hufvuden lutade nedåt och hopkrumpne i sina öfverrockar undan vädret och blott satt sig då de uppkallades att något sätt jämnka seglet eller ösa vatten ur skutan. Allt var dödt: intet ord, intet tecken till lif, ingen fruktan, ingen bön; blott då och då upprepade ett ännu uppesittande Indiskt gråskägg på brutet språk och med rädsla uppenbarligen målad i hans drag till skepparen den platta persiska complimenten: vi äro alla Eder Tjenare. Jag satt högst uppe i aktern vid rodret, beredd på allt och kanske lika död som de andre blott jag ej var sjuk och höll fast mig med båda händern för att [ej] rullas öfver bord af den höga klappsjön. Men ovillkorligen tänkte jag tillbaka på färden från Havre då det stora passagerar sällskapet vid första stöt af hafvet, då vi kommit utur hamnen, for tillsammans af bäfvan och förfäran och till en del äfven gaf sig luft i skrik och gråt.³³² Huru olika denna scen mot den jag nu var vittne till! Men hvar Havre och hvar jag? Så hade dagen närmat sig sitt slut på hafvet och vi haft långt ännu till land och hamn och solen gick i fula moln och jag tog afsked af den med ovisst hopp att få

se den gå upp i morgon. Det var väl ej en storm och en sjögång att jag ej [oläsligt] starkare än nu: men jag var nu på ett orientalistiskt fartyg och med orientalistiskt sjöfolk och jag litar ej stort på deras navigation. Men hvad tröstade mig var att ännu före solens nedgång vi blifvit påhälsade af en liten regnskur och jag påminde mig min G. Carleby Kapten på medelhafvet,³³³ som i den envisa östanvind vi der hade att kämpa emot hvarje afton slöt sina väderspådomar med det visa språk att östanväder och quinno träta tar ej slut förutan väta och genast vid mörkrets nedfallande saktade sig vädret om ock sjögången fortfor att vara hög. Jag tyckte emellertid all fara var förbi och jag lade mig på mitt öra och insomnade snart en rolig sömn oaktadt de andre passagerarnes støj, som nu åter började få lif. Följande morgonen uppväcktes jag af pejlares rop af hafvets låga vatten och då jag satt upp fann jag oss gå i grått grumligt vatten och jag förstod att vi hunnit den så kalla[de] Basra viken, ehuru ännu intet land syntes. Vädret var vackert och sällskapet muntert. En yngre Indiansk hustru kom ut ur kabyssen med sitt lilla gossebarn, som dött under natten, sköljde några vaskor vatten öfver det lilla liket, lindade det i ett stycke bomullslärf och kastade det i hafvet. Kort derpå framläpade ofvannämnde Ind. gråskägg sin systems lik ur kabyssen, tvättade det och höljde det rikligen i bomullslärf som förr ut ett gammalt persiskt rödskägg, en förståsigpåare, hade sönderslitit i tillbörliga lappar och remsor, och kastade det så i hafvet, sedan han först sjelf med några ämbar vatten tvagit sig från den orenlighet som tvagningen af ett lik ger hvarje Muslim. Jag tyckte det var synd på det lärf de kastade i hafvet och den möda de gåfvo sig att tvätta den smuts af liken de under sin lefnad ej rensat sig i från. Indianerna ses i allmänhet bland Perserna här såsom det osnyggaste folk i verlden och i sanning hvad jag såg af dem i deras lilla kabyssa motsade ej detta påstående. Emellertid börja en svag strimma synas af landet och dess stora palm skogar och vi hunno snart till utloppet af Shat al' arab. Den är stor och mäktig nära liknande Nilens mynning, men dess stränder så utomordentligt låga att man tvekar på att kalla dem så: de äro ett mellanting mellan vatten och land, som med floden blir sjö och med ebban en sump. Vi gingo upp med floden och med god [vind] och ju högre vi kommo uppåt växte palmskogarna. Jag kan här ej mera kalla planteringar eller lunder; de likna fullkomligen [oläsligt] ovetandes våra skogar af tall och gran. Först mot aftonen hunno vi fram till den gren, här Ḳarôn, som den stora förenade floden upptager från Persien, der den går

förbi de båda städerna Shushter och Dostvilla. Efter hvilka den ock kallas. Som en del af vår last tillhörde de medföljande Shushter boerne, som ämnade sig till sitt hemstad måste vi stanna här i en liten Pers. arabisk stad kallad Mu'amará för att lossa deras andel. Med tacksamt sinne instämde jag här i mina Muslim reskamraters hjertliga tacksägelser till Herren. Vi hade bakom oss ett farligt haf, som vi hade så mycket större anledning vara glade att ha i ryggen, som oss här mötte den underrättelsen att en liten skuta som afgått före oss förlisat, dess passagerare omkommit och dess besättning med stor svårighet räddat sig hit och en annat stort fartyg, som afgått sex dagar före oss och hvilket jag af en tillfällighet hindrades följa med, hade ej anländt och man visste ej hvart det försvunnit. Jag tackade särskildt Herren att helskinnad ha kommit ur Persien, en hemlig efterkänsla af det dumma rykte som genast uppstått hos Eder att jag blifvit mördad i detta land, hade ej lämnat mig och jag skrattade nu öfver mig sjelf och den vidskeplighet som lidit vid mig i Orienten.³³⁴ Och jag tackade Herren att åter ha kommit tillbaka till den härliga arabiska natt i hvars månsken jag nu satt och som jag med underlig längtan alltid saknat i Persien. Följande dagen hindrades folket af beständiga regnskurar att lossa lasten och vi blefvo så nödgade ligga öfver en dag till. Denna dag som var fredag d. 11 Jan. ankom här ett litet Engelskt ångfartyg från Baghdad, som tror jag tjenar till postbåt och sedan den lämnat sin post åt en Eng. Tremastare, som afgått hit från Abo Shir samma dag jag der anlände, erhöill den ett besök af Mu'amaras Sheikh, som begaf sig om bord på det för att betrakta det troligen och för att visa honom en artighet gjorde det med honom en liten spatserfärd på floden af kanske en quart timma. Härunder samlades nu allt byns folk ut på stranden för att gapa derpå och allt folk som befann sig på här i hamn liggande båtar och skutor likaså undantagandes våra Indianer, hvilka i sin hemstad Calcutta voro vane att se dylikt i öfverflöd. Jag roade mig åt mitt Indianske gråskäggs anmärkning härvid att: det är med sådana konster som Engelmän eröfra alla land. Och som han talade persiskan högst brutet och blott högst ofullkomligt kunde uttrycka sig derpå, förstod jag ej rätt om han med sådana konster förstod fartygen och nickor, som äfven nu såsom i går lotsades i stort tal från de Eng. fartygen, eller spatserfärder som de göra med byars och städers Sheikher. Jag kunde ej hålla mig att vidare ge mig i samtal med honom i detta ämne och jag frågade hvad han och hans landsmän tyckte om Engelmännen och deras styrelse i

hans land. Jag visste väl hvad svar jag skulle få; den gamla klagan öfver Frangernes orättvisa. Det är orientalernas eviga visa om occidentaler. Då den sednare kommit in i hans land och uppodlat till trädgårdar och rika fält hvad förr ut [låg] i träda för fäfet, byggt upp hans städer, som lågo fallna i ruiner, skaffat ordning och säkerhet i communication lugn och fred i landet och skydd mot småtyranners despotiska förtryck och välvilligt öppnar och erbjuder honom hela skatten af sin bildning och så genom sin naturliga öfverlägsenhet, nej! genom sitt christliga sinne blifvit herre i det land han först beträdde som en främmande gäst, då drager sig den gamla dumt förnämde herren, den afsigkomne herren, tillbaka i sin mörka knut med sin gammal skolmästares misslynthet öfver den elev som växt undan hans ferla och med en Hannibals bondarnes besvurna hat³³⁵ men med ett barns vanmäktiga illska mot sin tuktares ris och sitter der och sjunger sin dumma visa om sin nya herres orättvisa och quäder sin sorgesång öfver sin i en trädgård försvundna dynghög, som var honom så mjuk och treflig att ligga på och bortsola ett lättjefullt lif, han gråter öfver sitt gamla Jirn, hvars förfallna vrår och vinklar voro så kära gömslor för hans snusk och dynt, han quider öfver de förgångne tider af oordning och sjelfsvåld och laglöshet, i hvilka han med våld i ett tag kunde vinna allt eller förlora allt, allt efter ödets nyck och sin Herres vilja, och sedan med de roffade skatterna köpa sig fri från sin små tyranus giriga förföljelse, han k[]agar att den dunstdimmiga luft förskingrats, som förr låg öfver [...] och skymde det från salens värme och beskyller den nya gästen att ha krossat de talismaner som fordom skyddade hans land från blinda naturkrafters våld, och när sedan, så långt han ock drar [...] den mörka vrå som står quar från hans gamla Land han dock ej kan utestänga en stråle af den randande dagen att der tränga in, flyr han och drar ut till sina gamla brödra land, öfver hv[...] behagliga dunstdimman af vantro och vidskepelse och dumhet ligger, han går till Mekka att kyssa den svarta [...] stenen och dricka inbillad hälsa ur Zemzems saltsura vat[ten ...]ga nekar sina [...] ben trötta mellan tvänne stenar eller han går till Kerbela och Mesh-hed för att lukta förrutnelse och hängågne helgons förmultnade ben och när han sedan tiggigt sig fra[m ...] eller slutet af sin väg så – det lyckligaste af allt – kallar honom Herren och fjerran eller nära sitt gamla land vråkes hans lik öfver suden i hafvet ett bete för fiskar eller inbäddas det i öknens sand [...] för vargar. Man försäkrade att af de tjugo som voro med oss knappt en skulle återhinna sitt

land. Och detta lif och denna död är den gamle beduinen dock kärare än att kasta sig i armarne på den unge [oläsligt]. Men hvem begriper Orienten och dess djupa hat emot Occidenten? och hvem har förstått att försona det? Jag ville säga blott en – Egyptens Mohammad Ali om jag ej fruktade det philanthropiska Europas declamationer. Dock så mycket tror jag mig kunna säga att man med predikningar och moral förmaningar ej kommer långt här och ferlan och riset, som hos [oss] börjar och, hoppas jag, kan småningom afläggas, behöfves ännu fullt upp i Östern fruktar jag oaktadt alla de hämska rysningar af vedervilja som genomgå mig hvarje gång jag ser karbagen dansa på de nakna föttren. Samtalet var knappt slut med mitt Indiska gråskägget då de båda Eng. fartygen lyftade ankar för att gå, ångfartyget till Basra och tremastarn till Abu Shir och ehuru jag ej hade bundit mitt hopp vid dem tyckte jag dock nu mig ensamare än förr. Det är mig dock alltid kärt att stå och veta mig nära mina verlds dels män om jag ock ej är i deras sällskap. Den Derwish som under resan agerat min tjenare hade äfven lämnat mig för att gå till sin hemstad och ensam som jag var såg jag med stor glädje att äfven vi lyftade ankar för att ge oss framåt floden med ebban. Men vi hade ej hunnit lyfta vårt ankar så ropade oss [en] på stranden löpande man oss att stanna och ej föra med oss till Basra hans torrfiskslast. Det befanns nämligen att under det vi legat här och [...] två dagar man hade glömt en liten last af torr fisk och för att lossa den måste vi nu ligga öfver hela natten och följande förmiddag. Lördagen slutligen gåfvo vi oss ut härifrån och först Söndags afton hamnade vi vid Basra [...] bittida på morgonen kommo arabiska små gagglika båtar kallade bäläm, till vårt fartyg och en sådan fick jag nu hyra att på den lilla kanalen föra mig upp till staden och som jag genast här måste [...] gatan för att växla mig småpengar åt mina roddare och de som burit mina effecter in i den khan, der jag fått mig quarter, så hade jag genast tillfälle att få en öfverblick af den. Hvad är Basra nu? och [...] jag säga Dig om denna stad? Basra är nu intet annat rent intet annat än en sophög, omgifven af de härligaste palmskogor men ock nästan inga andra planteringar, med här och der några förfallna fähus och moskéer hvars lutande minareter i trasorna af sin fordna persiska brokiga skrud af porcellans skifvor och fallande väggar ge rådet åt den förbigående att ej komma sig för nära, och på denna sophög ligger i treflig lättja och bortsolar sitt trefliga lif ett svart slägte af inflyttade Negrer blandade med araber och perser och sine styres och höfvids män, kallade militär, utgö-

rande en [oläsligt] skara af Arnauter och Turkar och Egyptier och andra araber sammanskojade från alla verldens ändar. Basra är summan af all förstörelse jag sett och jag skulle förgäfvat söka ge Dig ett begrepp derom. Men Du är ock säkert trött att evigt höra om blott förstörelse såsom min penna är trött att skriva derom. Ja mitt öga är matt vordet af den eviga förstörelse det öfver allt måste se och mitt sinne likaså och der jag gick på Basras sophög flögo ovillkorligen rysningar öfver mig och jag höjde böner till Herren att snart föra mig härut: jag kände en högre längtan än någonsin förrut att genast komma antingen till öknerna eller tillbaka till vårt Europa. Hör huru min bön blef hörd! ✎ Jag hade här att få förstärkning i min nästan toma kassa, jag skulle här ha bref från Dig och från Kairo, med hoppet om hvilkas erhållande jag hade fördrifvit så många mörka stunder under mine resor i Persien. Det var således naturligt att jag skulle skynda mig till den man här, som skulle öppna mig porten till detta paradys, härvarande Franske Consulsagent, en Orient. Christen vid namn Girgis. För att ge Dig ett fullständigt begrepp om den vändning mitt läge här tog, måste jag gå längre tillbaka. Då jag första gången i Baghdad besökte Fr. Cons. H. Geoffroi, sade han sig af H. Bokty i Cairo nyligen erhållit ett bref, hvaren denne sednare recommenderar mig hos honom och speciellt uppmanar honom att, i fall jag behöfde, ge mig pengar mot quitto och sedan sända det till Cairo, derifrån H. Bokty från mina hos honom eller i Alexandria deponerade medel skulle öfversända det åt mig lånade belopp till H. Geoffrois i Latakia i Syrien bosatte bror, med hvilken H. Bokty står i relation. H. Geoffroi erbjöd sig ock genast nu att försträcka mig pengar, men som jag ej var i behof deraf kunde jag med skyldig tacksamhet afslå hans artiga anbud. När jag sedan efter den plågsamma sommaren i Baghdad beslöt mig till min Abstecher i Persien fann jag att den summa jag ännu hade öfrig af de från Kairo medtagne pengarna, stor ungef. 48 Ducater = 120 Österrik. Thaler, väl skulle räcka mig för denna tur, men ej vidare för att bege mig öfver Pers. viken till Arabien och att återkomma till Egypten. Jag vände mig således till H. Geoffroi med förfrågan om han ville låna mig 100 österrik. Thaler. Utan de minsta invändningar visade han sig härtill beredvillig och erbjöd mig dem genast här i Baghdad. Som jag dock ej behöfde dem här och i alla fall ej ansåg det för rådligt att släpa denna summa med mig till Persien frågade jag om han ej kunde låta mig lyfta dem i Bender 'Abbâs. Detta var honom svårt, emedan Frankr. ingen

Agent har der lika litet som i Abo Shir, och det öfriga Persien. Basra var den enda stad, der han hade en agent under sig och dit han utan svårighet kunde skicka mig pengar. Vid närmare besinning bad jag honom låta mig lyfta nämnda summa der. Saken arrangerade han nu på följande sätt. Han tog af mig ett quitto i dubbla exemplar på 100 Österrik. Thaler och gaf mig i dess ställe ett på arabiska af hans Dragoman en viss H. de Murad, en i Baghdad född och uppfostrad Fransos, skrifvet och undertecknadt bref, hvari efter stora recommendationer han uppmanar Girgis att utbetala mig ofta nämnda summa som i d. Arab. brefvet tituleras Sheikh 'Abd olmaulâ, taga quitto derpå, öfversända det till Baghdad och dra växel på hvem helst han önskade af der bosatte män för att betalas af H. Geoffroi. Brefvet var, som sagdt, skrifvet och undertecknadt af H. de Murad och växel skulle dras på H. Geoffroi. Jag litade för mycket på H. Geoffrois rutin uti affärer, och kände för litet de förhållanden han stod i med sin agent i Basra, för att tillåta mig några anmärkingar. Brefvet var för öfrigt skrifvet i två exemplar af hvilka och det ena afsändes genast till H. Girgis och det andra lämnades mig. Jag bragte det som mig sjelf helbregda genom Persien och öfver hafvet hit och då jag nu här anlände var det första att uppsöka nämnde [...] på gatan, der man alltid måste söka en Oriental och [...] var oförsegladt, men genomögnade det och bad [...] hans hus, hvars port han visade mig. Då jag kom tillbaka fann jag honom i hans hus [...] på min knackning kom han ut och slog porten igen framför min näsa och vandrade framåt på gatan derunder frågande mig om jag ej bure någon annan skrifvelse af H. Geoffroi sjelf. Då jag ej kunde annat än neka dertill sade han sig ej kunna ge mig några pengar på detta bref, skrifvet som det var af en annan än den som skulle betala summan i Baghdad. Jag föreställde honom förgäfvdes att H. de Murad var H. Geoffrois Secretär och Dragoman och att ingalunda utan den sednares samtycke och på hans ordres hade kunnat skrifva detta bref, att jag skulle bli uppehållen här och ligga bort min tid etc. Men allt var fruktlöst. Vi hade härunder kommit till mitt quarter i khanen och han satte sig nu och började himla sig öfver att H. Geoffroi sjelf alldrig hedrat honom med någon skrifvelse af egen hand; att han länge varit deras agent här, haft derföre stora utgifter, som förtärt honom och hans hus och inga deremot svarande inkomster m.m. Sedan började han smickra mig med att vara en förståndig man, som inga orimligheter ville fordra af honom; hela verlden skulle skratta öfver hans skägg

المزاخمة برجس المحترم

دام محروسا

عزیزنا الاعظم الامیر المکرم

عبد مزید کزیت الاستحاق لروایکم السعیده لازلتم محروسین امین لا یخفایا بات بهذه الدفعة متوجه لطرفکم
 حضرت القائل الشيخ عبدالمولى ابن عبد الله من رعية دولة المسوق الفخيمه وهو الال تحت حماية دولة ذرک
 السجيه ولدته حمايته وميانتته لارنه عينا المرعوب من جزيل همتکم انکم توفقون بسنغاله وتباسترون
 اموره كما ينبغى والمسفور عازم على التوجه الى بندر مسقط يقضى انکم تكونون له عبر على حسب المرام
 لبلا يصيبه اذيه باثنا المسير ومن افرض الفرايض ايضا انکم تعطوه مائة رال فرانسه ابوتعقه
 وتكسبون بذلك المبلغ ورقة حواله الى كل من اردتم في بغداد على جناب حضرت وكيل فرانسه
 موسيو خوفروا ويدفعها بهذا الطرف من دون تعطيل ولا يكون تعطيلون امر المذكور لانه
 رجل عزيز وفرو الخاطر وميانتته لازمه عينا ومن طرف الماية فرانسه تدفع في بغداد بلا
 تعطيل ولا تكون بفكر من هذا الخصوص وهذا الخط المختوم بختنا ومضى باعضانا
 هرناه نختين اما الاعتماد على واحد اعمه دعج تهتمون بما ترجيناه منكم ولانتم ٦٤

١٢١

سرار
دمراد

عتم

M. Cesar de Murad

(härvid ett drag öfver det kortklippta halfgråa skägget) om han gåfve mig pengar på detta bref; han ville ej ha besväret att sedan springa från den ena till den andra för att återfå sina pengar. Hela hans uppförande förekom mig så uselt att jag ej kunde förmå mig till vidare föreställningar och samtal med honom; vi slöto saken så att jag följande dagen skulle skrifva till Baghdad och derifrån afvänta svar som inom 18 dagar kunde inträffa här. Följande dagen lämnade jag honom brefvet till H. Geoffroi och sedan såg jag honom ej på lång tid. Jag stängde mig nu in i mitt rum i Khanen och började detta bref till Dig och sysselsatte mig med studier. Men mitt läge var förtvifladt. Min kassa bestod af två dukater och ej fulla två Thaler, hvilka varit mig nog för en månad eller så om jag vågat depensera dem. Men det tordes jag ej. Jag gjorde allehanda räkningar; personer hade kanske dött, mina pengar hade kanske ej ankommit: H. Bokty hade kanske gifvit H. Geoffroi motordres och hvad förundrade mig mest H. Girgis sade sig två gånger skrifvit till Baghdad för att få upplysningar om nämnde bref utan att han erhållit något svar. I alla fall ansåg jag rådligast spara så mycket möjligt på min kassa för att i värsta fall kunna komma till Baghdad, der åtminstone omkring ett tjug Europeer finnes, hos hvilka jag kunde sammantigga mig något respengar och på persiskt vis föryttra de små effecter jag hade såsom en klocka och ett chirurgiskt bestick etc. Jag hade händelsevis i Shiraz försett mig med stor proviant för min tillämnade sjöresa och hade åtminstone ris och mjöl tillräckligt för två månader. Jag började nu här således äta på min matsäck; men jag hade dock utgifter för ved och vatten och quarter och ljus och annat. Jag måste förneka mig allt; dricka mitt caffè och the utan socker; lägga mig bittida för att spara på ljust; undfly alla bekantskaper, som jag ock intet sinne nu hade att göra; gå förbi frukt och snaskbodorna och slicka mig om truten; bära smutsiga kläder af brist på tvättpengar eller tvätta dem sjelf utan tvål i kokhett vatten bära långt kljande hår på hufvudet af brist på barberpengar etc. etc. Jag hade väl ofta förut fått utstå slikt på mina resor men då hade själen varit nöjd; ja! jag vet ofta då mitt morgonmål varit torrt bröd och mitt aftonmål likaså och min dryck om dagen salt bäskt vatten eller seraben; men nöjdare än Kroesus har jag då böjt mitt hufvud till hvila på öknens sand och låfvat Herren med tacksamt hjerta:³³⁶ nu var jag förstämnd och förtryckt och hade ej sinne för annat än onöjda pers. poeters klagosånger. Åh! det är vederstyggligt att så måsta resa! Och värre än allt! på närmare två år har jag inga

underrättelser från mitt hem! Kostar det då Dig så stor möda och rövvar det så förbannadt mycken tid från Dina göromål att skriva till mig en liten breflapp och ha alle mine gamle skol och universitets kamrater glömt mig! Och huru har jag förtjenat detta af Eder? Jag har för en ros många, många törnen, som sarga mig, tycker mig i sanning ej förtjena att äfven I strön törnen i min väg. Men ej allenast svedan af dessa törnen; de förlama äfven fotens rörelse och hindra den att ta den väg den ville. Men nog af! Jag hade förlefvat i Basra 34 dagar af vända, jag ej kan beskriva Dig då jag erhöll underrättelsen att H. Geoffroi i Baghdad aflidit. Denna bedröfliga nyhet var redan 11 dagar gammal då den bragtes mig af Girgis, hvilken under hela denna tid tycktes velat undfly mig. Jag har träffat honom blott två gånger på gatan och då jag en gång sökte honom i hans hus, sade man honom ej vara hemma. Denna nyhet hade hitbragt den Eng. ångbåten, som här anlände fr. Baghdad d. 6 Febr. och då den bragte mig denna nyhet visste jag ej hvad j. sk. tänka. Jag hade hittills dels varit sysselsatt m. d. bref dels hade jag stålsatt mig mot orient. apathie, men nu kom min Europ. blod i rörelse; den dref mig ut fr. mitt osnygga rum, der jag ej mer hade någon ro, äfven ing. ro gaf mig kringdrifva i palmskogarne o. fälten. Jag var utom mig o. äfv. nattsömmen som jag hittills njutit fullt upp började tryta mig. Åtskilliga artiklar af min proviant började lida mot slut såsom mitt smör o. fram för allt mitt snus. Jag måste preparera mitt snus sjelf o. jag satt o. gnuggade det med tårar i ögonen. Jag kunde ej ännu påminna mig den dag i min lefnad jag varit i så uselt läge att jag ej haft mitt dagliga behof af denna artikel. Men framgång krönte mina bemödanden o. jag fick mig ett snus bättre än det [oläsligt]. Men jag skulle förgäfves söka ge Dig ett begrepp om all den uselhet o. all den nöd jag utstod i Basra o. jag kan ej nog tacka Herren att jag ej blef sjuk i hvilket fall jag säkert hade strukit med, ty folket säger der: den som der lutar ned sitt hufvud stiger ej mera upp. Emellertid ankom här ett Holländskt skepp från Batavia med caffè o. jag besökte Kaptenen om bord. Jag kan ej säga Dig huru glad jag var att åter se Europeer o. ännu större var min glädje då jag här om bord hade tillfälle att med tvänne svenska Matroser tala o. höra mitt modersmål, som jag på fulla 5 år ej hade hört. Men det var blott för en enda gång; ty samma dag jag var om bord gick skeppet af o. jag blef quar. Slutligen ankom den 9 Mars för andra gången det Engelska ångfartyget o. denna gång med bref från H. Bokty i Kairo dat. d. 14 Octob. förlidet år, som således länge

legat i Baghdad och väl, som jag tycker förut kunnat skickas till Basra. Äfven H. Girgis erhöll ett bref, deri han berömmes hafva gjort väl att ej ha gett mig pengar o. vidare anmodas underrätta mig att H. Geoffroi dött och att hans efterträdare en viss H. Cham de duc ej kunde ge mig några pengar. Men mig hedrade man ej med något speciellt bref till svar på det jag skrifvit till H. Geofroi o. gaf äfven i brefvet till Girgis intet hopp, intet ord om några sorts mått o. steg eller några sorts arrangemanger om dylika för att hjälpa mig ur min nöd. Man hade helt simplement låtit mig svälta ihjäl, vi vocis, utan att alls ta det på hjertat. Hvad hade jag således att göra? Att tänka på fortsättandet af resan o. gå till Masqat o. Aden var rent omöjligt: jag hade inga pengar o. årstiden var redan för långt framliden. Jag vände mig således till Kapitänen af d. Eng. ångbåten och bad honom taga mig med sig till Baghdad, der jag dock på ett eller annat sätt hoppades kunna arrangera mina affärer eller i värsta fall derifrån söka mig som en tiggare Derwish vägen till Mosul o. Syrien. Min presentation inför Kapt. Jones var högst putslustig förnämligast genom den förtviflade sinnesstämning, hvori jag befann mig, men slutades med tillståndet gifvet mig att komma om bord.³³⁷ Den 11 gingo vi af från Basra o. jag hade mycket att berätta Dig om denna angenäma färd o. om min ställning först och sist om bord med de Eng. Gentlemen; men rummet tillåter mig ej. Nog af så uppenbarligen tvehågsne o. villrådige de först voro huru de skulle behandla mig så utomordentligt artige och hyggelige blefvo de alla mot mig redan första dagen o. jag fröjdade mer än någonsin i mitt lif att åter vara tillsammans med Europ. o. dertill så äkta Gentlemen som desse o. till råga på min fröjd; här var om bord en svensk skeppstimmerman från Runaby, med hvilken jag kunde tala mitt eget språk. Härom allt kan jag någon gång vid en finsk bål berätta Dig roliga saker. Nu är ej tillfället. Engelsmännen äro dock verdens Gentlemen. Sex dagar räckte farten på den vackra mäktiga Tigris floden med dess öde okultiverade eller fastmer från fordomtima odling till öken vordna stränder o. dessa dagar voro de lyckligaste jag lefvat bland Europ. sedan jag begifvit mig från mitt eget kära land. Ankommen till Baghdad vände jag mig genast till H. Cham de duc H. Geoffrois efterträdare. Min in duplo gifna skuldsedel till H. Geofroi hade han under sin lifstid sändt till sin broder i Syrien o. det bref jag skrifvit från Basra till H. Geofroi sade han sig ej hafva erhållit. Emellertid hade han godheten likväl ge mig 50 Thaler som vi uträknade kunde räcka mig till Aleppo, der H. Geoffrois broder

skulle ge mig den andra hälften af den olyckliga skuldsedeln o. dit jag i ett bref ville anmoda H. Bokty sända mig vidare försträckning. Emellertid är ej att tänka på komma till Arabien mera. Jag är sönderbultad i mitt sinne af den kamp jag haft att bestå mot ett ogunstigt öde jag ser ej annat för mig än att komma tillbaka till eget land. Men nog af! I Baghdad har jag nu lefvat bland de noblaste Eng. Gentlemen o. hade bland annat tillfälle att hos H. Rawlinson se i Journ. Asiat. Din persiska Grammatik lofordad.³³⁸ H. Rawlinson är d. Eng. Residenten härstädes o. en mäktig Orientalist o. d. berömda läsaren af kuneiform skriften.³³⁹ De ha alle här bemött mig med så utomordentlig artighet att det ännu alldrig blifvit mig så svårt att återgå till mitt smutsiga orientaliska lif som nu. Jag lider oändligen i min själ af så väl det ena som det andra o. af tusende andra omständigheter som jag ej har plats att nämna. Nog af! det bär nu af åt Wester till Er och vårt kära land; men kommer jag dit engång med ”hvitt eller svart anlete”? Det mågen I dömma! Vilja har ej felats mig; men krafter o. gynnande omständigheter ha det. Det går nu till Mosul, Aleppo och Syrien o. Egypten, der jag hoppas inträffa ungefär i början af Juni. Skrif dit genast efter detta bref och underrätta mig om allt. Jag vet ej om min mor, om Du o. alla andre äro lefvande eller döde. Sedan jag skrifvit detta ha 1000 tankar o. planer sväfvat omkring i mitt hufvud under omkalaserande här med de Eng. Gentlemen o. resultatet af allt har blifvit att jag i dag den 15 April går af härifrån med d. Eng. posten gerade genom öknen till Damascus o. om jag på denna väg undgår att bli plundrad af Araber till Beiruth o. Egypten o. så till Europa med lång näsa. Skrif emellertid genast till Egypten, der jag dock troligen måste komma att dröja till ungefär slutet af Juli. Förr än ett år hvälft om torde jag vara hos Er. Nu faren väl alle.

Till G. Geitlin

Kairo 12/6 1849

Broder!

Jag ligger nu för andra gången i Quarantaine i Alexandria³⁴⁰ retad och harmsen öfver det obevekliga Orientaliska ödet, som slog ett kors i den väg, jag utstakat för mig och sålunda tvingat mig vända om mot Wester o. ge ryggen åt allt hvad med underlig trollkraft drog mitt sinne till öknen. Allt detta dock har jag vidlyftigt utlaggt i min Jeremiad från Basra, som troligen kommit Dig nu tillhanda och jag vill ej vidare uppehålla Dig med dylika klagosånger. Emellertid är det ej ledsnaden i Quarantainen, som lagt pennan i min hand; jag har redan legat här 5 dagar utan att tänka på att skrifva, nej! med den halstarriga föresats att ej låta höra af mig alls. Så harmsen och uppretad har jag varit på Dig och på alle mine vänner i vårt kära land; o. jag tycker sjelf, ej utan orsak. Åter nära två år ha förgått, på hvilka jag inga underrättelser haft från mitt hem, o. retligt som mitt sinne blifvit här i Orienten i synnerhet under det sista året, då jag haft att stålsätta mitt bröst emot alla de mest olika ofta högst förödmjukande omständigheter, hade jag beslutit att tillsvidare iakttaga en trumpen tystnad. I dag morgon den 22 Maj erhöj jag mig hitsändt från Cairo Ditt bref af d. 27 Nov. 47, som anländt till Cairo d. 1 Febr. 48 således ungefär 45 dagar efter det jag lemnat Egypt. för att ge mig ut på den resa, som jag nu så snöpligen slutat. Inneslutet i det var ett från d. ovärderlige vännen Borgström o. ett fr. min mor. Genomläsningen af dessa ehuru gamla bref blickade mitt stubbiga sinne, redan till en del försonadt genom några sånger af vår Runeberg, som jag dessa dagar läst i en Sv. Anthologie o. som flyttat mitt sinne från Alex. Quarantaine o. Arabiens öknar till Saarijärvis skogar. Så beslöt jag småningom att ta i pennan o. föreställ Dig mig än en gång liggande på magen på en matta bredd ut på ett stengolf och quarantaine full af turkar o. Araber o. tvänne franska munkar o. ett ungt vackert fransyskt fruntimmer med sin mor etc. o. lystna till hvad jag, o ve! kanske för sista gången har att berätta från öknen. Sedan jag ankommen till Baghdad d. 14(?) Mars fr. Basra, hade calaserat om der med den äkta Gentleman coloni af Engelsmän, som der är bosatt o. i hvars sällskap jag fann en försoning för allt hvad jag utstått i samma stad d. förflutna sommaren o. än mer för hvad jag hade lidit i Basra, ja i hvars sällskap jag åter lefde bland äkte

Europeer, bland Finnar, för att så säga, ty jag har knappt funnit sådana annorstädes i Orienten, beslöt jag mig att följa den Eng. posten derifrån till Damascus genom öknen. Jag hade länge varit villrådig om den väg jag borde taga för att återvända o. mitt första beslut var att gå öfver Mosul o. Aleppo till Syrien. Jag hade på denna väg haft tillfälle att besöka utom en hop högst intresanta städer äfven monumenter från äldsta tider, bland hvilka i synnerhet ruinerna af Nienive, derifrån jag hos den lärde Eng. Recidenten i Baghdad H. Rawlinson hade sett flera de mest utomordentliga quarlefvor af bilder o. stenskrifvor fullskrifna af gammal kilskrift. Men mycket var emot denna väg; dess längd, dess af vatten o. snö under denna tid försvårade farbarhet o. de dermed förbundna drygare resekostnader, som stodo i stor disproportion till min kassa. Den bestod nämligen nu, såsom jag underrättat Dig i mitt bref från Basra, af de 75 Thaler, som jag för att så säga blifvid nödgad tigga mig till låns af de onde fransoserne i Baghdad, som gäckat mig så gement. Af denna summa hade jag nödgats använda en del på min fulleligen uttömda Garde-ropa, bestående vid min ankomst till Baghdad af *en* skjorta ett par calesonger *en* nattrock och en kapprock utom tarbôshen o. skorna, alla dessa plagg utnötta och skam att säga! smutsiga. Mitt lif kostade för öfrigt ringa eller intet; ty jag lefde och bodde hos Engelmännerna, hufvudsakligen hos H. Jones, kapten vid flottan o. commenderande den lilla Ångbåten Nitocris mellan Basra och Baghdad o. dessutom o. hufvudsakligen sysselsatt med att uppgöra en praktfull karta öfver hela Tigris o. Euphrates flod land o. för öfrigt en man betraktad den ende jag kunnat sluta mig till som vän allt sedan jag lemnat Eder o. mitt eget land. Men viktigare i vågskålen låg mitt eget sinne. Det var slut nu med mina orientaliska resor, jag måste nolens volens lämna ryggen åt Orienten o. så var det bäst tulta hem på kortaste väg. Jag lyssnade till inga afråd Engelmännerna gjorde: de spådde jag ej skulle kunna uthärda den tröttsamma färden genom öknen; en väg som karavanen vanligen gör 20–30 dagar o. den Eng. posten på 8–9. Dessutom hade de 4 sista Eng. posterna alla blifvit plundrade på vägen af Beduiner o. den siste hade, sedan han blifvit af dem blottad på allt utom postpaquetet, sett sig tvungen tillbringa 4 dagar gående till fots utan mat o. dricka o. när han sedan kom fram till Hît på stranden af Euphrat o. trogen sin tjenst lemnat postpaquetet i annan mans hand att föras fram till Baghdad, dog han der efter tre dagar troligen i följd af de stränga strapatserna o. nöden i öknen. Allt detta skrämde

mig ej det minsta; jag var fastmera i ett mod att önska det något dylikt skulle drabba äfven mig. Å andra sidan kände jag mine krafter för väl för att veta det jag kan utstå hvad en beduin o. en kamel kan utstå o. jag beslöt således ta denna väg. Tillrustningarne till denna färd bestodo i att göra mig af med allt hvad jag möjligen kunde umbära. Min apothekarlåda med alla dess gamla medicamenter o. flaskor dels skänktes dels såldes bort; åtskilliga böcker lämnade jag efter mig i Engel. hus och så gjorde jag mitt baggage nu lättare än någonsin förrut. I ett högst angenämt aftonsällskap samladt hos d. Eng. Recidenten för att fira hans födelsedag togs af mig ett hjertligt afsked af de nya vänner, som jag så oändligen lärt värdera o. d. 17 April gaf jag mig ut från Baghdad i sällskap med blott en enda beduin vid namn Hamad af stammen 'Okeili, hvars bostäder äro hufvudsakligen i Boreidá i alkasím, men hvaraf en stor mängd bosatt sig i Baghdad här utgöra de förbönder, som gå på Damascus o. Aleppo med foror och karawaner genom öknen. De äro sålunda inga egentlige nomadiserande Beduiner o. affordras nu äfven brödra skatt khâwé af visse 'Eneze stammar på deras vägar, hittils dock alltid vägrad; men de ha i hög o. fullkomlig grad bibehållit öknens vackra språk och rena seder. Vi redo hvardera sin goda dromedar (dhalûl) o. vår packning var utom vår 9 dagars proviant nästan ingen. Våra beduin kefijor sväfvade med långa tofsar på våra hufvuden o. d. outhärliga kâppen rördes med beduin grace i våra händer; ehuru min kamrat, jag måste tillstå det, var såsom alltid en beduin på resor mera trasig. Hans kamrater som följde oss ut hälsade oss farväl med deras korta ma' alselamé,³⁴¹ men jag fick låf bequäma mig till ett formligt afskedstagande med en tråkig tårögd Perser, som följt mig. Vi gingo fram vort tysta jämna kamelgång öfver 'Irâks jämna landhaf, nu genomskuret af otaliga små kanaler ledde från den öfversvullna Tigris öfver frodiga i brodd stående fält. Här o. der hade små sjöar bildat sig af det detta år i synnerhet höga flödvattnet från floderna o. vi hade just nickat farväl åt den guldbeplåtade kupolen, som står öfver de både Persiske Helgonen o. Imâmerne Kâdîms graf,³⁴² då vi hade att genomvada en sådan sjö af stagneradt vatten. Vi voro knappt på hälften deraf då min dromedar vid ett ögonblickligt stillastående började trampa sig med sina fötter in i leran o. snart så stannade deri att hon (dhalûl fem. i Arab. såsom ship i Eng) ✎ fann för godt falla sig ner på knäen (baraket) i vattnet. Jag sprang väl genast ned i det nära till medjan gående vattnet, men mitt baggage blef vått o. blött. Vi packade snart af henne o.

bragte henne på föttren igen; men då jag sedan på torra landet igen undersökte mina säckar, fann jag de flesta böcker blifvit våta o. skadade, o. mer än alle andra den andra delen af 1001 natt som följt mig genom hela Persien hit. Vi togo upp de flesta [av] dem, torkade dem något i solen o. strödde sand mellan bladen o. Ḥamad o. några andre beduiner som följde oss i dag, tröstade mig att som böckerna voro hvarken Koran eller Ḥadîth det ingen särdeles skada var om dem. Då de vidare erforo att min lilla fick koran, som följt mig på alla mina färder såsom talisman, blifvit fri från allt vatten, förklarade de detta såsom ett godt förebud och omen för den förestående färden. I hopp om att denna tydning skulle sannfärdas o. stärkte i våra hittills toma magor med några bitar bröd o. några appelsiner, hvilka vi under det korta uppehållet intagit, togo vi det korta arab. afskedet af våra följeslagare o. fortsatte vår kosa vi åt NW, de åt NO för att nå sina arabstammar, som nomadiserade på W. stranden af Tigris. Wi gingo öfver Mesopotamiens fält mellan de båda floderna – detta forntidens Holland, genomskuret som det var, liksom hela det öfriga flodlandet, af kanaler i alla riktningar – nu förfallet så godt som till en öken öfverogräsad af en törneört kallad 'aḳôl o. bebodd af usle fattige beduiner i trasiga till hälften af halmattor bestående tält, som väl förtjena öknamnet af kharâ 'arab, som en af vårt sällskap kallade dem. De äro till största [delen] af en stam Doleim; men knappt torde en arabstam finnas i synnerhet af de, hvilka i äldre eller sednare tider bebott Negd, hvaraf ej här finnes någon usel quarlefva. Man finner här spår af Ṭai, af Beni Hilâl o. Beni Temîm etc. af frejdade Arab namn, o. det är slutligen hit som Negds araber, en stor del af dem komne dit från Jemen, på den stora stråtvägen genom öknen, af hunger o. nöd, som inträffar i deras fattiga land, stam efter stam o. tid efter tid nu som fordom bli tvugne att söka sig ett främmande hem undan sin hembygds karghet. Deremot bosätta sig nästan alldrig 'Eneze beduiner i 'Irâk: de hålla sig till Syrien o. Aleppo ehuru flera stammar af dem nomadiserar längs W. stranden af Euphrat ända ner till Kerbela o. Mesh-hed 'Ali o. stundom ända till gränserna af Alḥasa o. alḳasîm. Men 'Eneze äro som jag tror Syr. öknens ursprunglige Nomader o. den Syr. typen står ovedersägligen präglad i deras drag med dess slägttycke med den gamla ädla judiska; då en helt annan typ utmärker de äkte Negdboarne. Men jag vill ej nu uppehålla Dig med alla de funderingar som, ehuru ännu osäkra, sväfvade mig i hufvudet härom. Så usle desse Doleim Araber o. deras tält förekommo oss försmädde

vi ej att ofta vid förbifarten hälsa o. affordra dem den älskade beduindrycken nasî bestående af kärnmjök o. vatten o. än mer att få af dem några underrättelser från öknen o. araberne på andra sidan af Euphrat. Bland dem hade vi i synnerhet att frukta en stam af Bishr 'Eneze kallade araber af Ibn Ĥadhhal, som förmodades vara på vår väg o. i allmänhet äro kände här såsom oblidkelige plund[r]are af alle de träffa af ovän stam, hvilket dock gäller lika om alla araber. Man visste dock här ingenting om honom annat än att för omkring 10 dagar ett stort ströftåg af Muntafik araber öfverfallit honom o. tagit ett stort byte af hästar o. kameler o. dragit hin dermed. Derefter hade man inga underrättelser om den plundrade Ibn Ĥadhhal. Vi inbjödos som oftast till caffè eller en måltid, men gäfvo oss alldrig tid att stiga af våra dromedarer så lockande jag ock fann det. Vi tågade oafbrutet hela dagen: vid solens nedgång beredde vi oss ett mål på stötta o. i vatten blötta skorpor rörda med smör o. socker till en gröt o. kryddade med canel. Sedan fortsattes marshen under den tysta aftonen ända till midnatt o. följande morgon eft. 4 tim. hvila suto vi åter på våra dromed. Den första dagen af en resa till kamel har vanligtvis alltid varit särdeles angenäm. Man har fullt att göra att studera sin kamels lynne o. få den in i sitt eget. Sadeln har då ännu ej börjat smaka träd o., hvad hufvudsakligt är, kamelen är hvarken hungrig eller trött i hvilka båda fall den tröttar sin ridare på det högsta. Hvad nu våra djur på denna resa beträffar, hade jag genast igenkänt min dromed. för en från Ĥegâz från stammen Ĥarb. Den var högst lättfotad o. dess traf var så mjukt att "du kunnat dricka en kopp caffè på dess rygg", men hon kunde ej gå den långa lidande gång med stora jämna steg, som Negd dromed. vanligen gör. Och som Ĥamads dromed. var af detta sednare slag hade min dromed. intet annat råd än att i sin mindre lidande gång med korta steg bli efter ett stycke o. sedan trafva upp den andra. Detta var en stor olägenhet i thy att detta sätt att gå tröttade så väl min dromed. som mig sjelf o. än mera i thy att jag sålunda oftast måste följa min kamrat i spåren, ej på hans sida o. som detta är det vanliga sättet hvarpå en stadsbo (ḥadari nästan ett öknamn hos beduin) rider i sällskap med en beduin, fruktade min kamrat att möjligen någon plundringslysten beduin skulle läsa min incognito i vår spårskrift o. så få lust att antingen sjelf följa oss eller yppa vår hemlighet för andra. Jag gaf mig all möda att få henne in i hennes följeslagerskas långa gång o. äfv. min kamrat red henne för att lära henne andra mores, men allt var förgäfv. Djuren o. menniskorne i Orienten hålla

halstarrigare än vi vid hvad de lärt sig i barndomen. På vägens längd tröttade mig högeligen härmed min dromed. Följande dagen förgick som den första. Det var föga variation i det monotona landskapet: här o. der dock gingo vi öfver en grund beströdd med småsten påminnande att vi småningom närmade oss mot N. o. de börjande bergen. Äfven syntes här o. der artificiella höjder troligen af gamla byggnader o. vattenledningar, ock af ett gammalt kloster Aldeir, som vi hade på långt afstånd till höger. Vi drucko nasi i Arab tält; men fingo inga nyheter om hvad vi önskade. Deremot ju längre vi nu hade kommit från Baghdad ju mera blefvo vi frågade om nyheter. Det höga flodvattnet i Tigr. o. Euphr. som tvänne gånger und. min sejour i Baghdad hade kommit dess folk att frukta för deras ruckliga stad, var i synnerhet det hvarom vi ifrigast frågades; men flera questionerade oss o. i synnerhet mig närmare hvart vi ämnade oss o. hvad jag hade i mina säckar etc. af frågor jag blifvit så väl vand vid under mina färder. Med en baknickning af hufvudet o. orden min hâk aldiyâr besvaras frågan hvarfrån o. en nickning framåt o. orden 'alâ haldiyâr hâdhi besvaras den andra o. med det oskyldiga kashsh besvaras frågan o. baggaget o. allt med högst "pomadigaste mine" i verlden.³⁴³ Lika kort i sina svar var min kamrat som alltid en beduin: han upplyste ingen om hvart det bar o. ingen om hvad han bar. Så mycket pratsammare var han med mig på tu man hand att fördömma de frågvide beduinerne o. om nödvändigheten att ej upplysa dem om något: "ja Allah ja hâgg rid upp till min sida o. låt ej din dromedar gå o. lufta min i rumpan såsom en ḥaḍari gör du måste veta vi äro nu i Arabers land o. ej i Baghdad o. Araberne äro djeflar i lystnad: linda din kefiyé om näsan så solen ej bränner dig o. folket ej må se dig; kanske någon hungrig hund får lust att följa oss o. under natten snatta något af vårt bagage." "Gud fördömme deras fäder desse hundaraber; men så länge vi äro här, Ḥamad, ha vi intet att frukta af dem o. har någon roffare lust att komma under natten, skola vi nog bränna näsan på honom." Beduinen är såsom jag vill påminna mig ofta nämnt Dig, en stor pratare och har han någon som förstår hans språk o. hans lefnadsförhållanden är han alldrig tyst under dagen. Det är en olycka för mig att ha en nästan motsatt natur; i allmänhet ordfattig är jag det ännu mera på en väg, i synnerhet om den är så tröttsam som denna nu. Det var den andra dagen af färden o. den är mig vanligen den allra svåraste. Också då vi tre timmar efter solens nedgång hunno stranden af Euphrat vid den på motsatta sidan belägna lilla staden Hît fann jag mig oändeligen trött o.

medtagen alla mina leder liksom lösta o. alla mina ben liksom krossade o. det var ej utan möda jag förmådde kröka ryggen för att luta mig ned på min bädd. Jag kände mig dock redan för väl för att låta skrämman mig af denna trötthet den andra aftonen af en 9 dagars färd; jag visste väl att jag den följande morgonen skulle vakna upp med förnyade krafter. Vi hvilade i en i vacker brodd stående åker vid flodstranden o. oaktadt en fuktig kyla o. otaliga näsvisa flugor o. Gud vet hvilka andra djur sof jag min natt så roligt som ett barn o. först följande morgonen då jag fann alla blottade ställen af min kropp rödprickade med låga blåsor förstod jag huru djup min sömn varit. Vi hade Gudi lof denna natt tid att sofva ut; ty först kl. omkr. 8 följ. dag infann sig från Hît den färja som skulle sätta oss öfver. Under morgonen hade emellertid samlats en stor hop folk på stranden i samma afsigt som vi o. det var ej utan knot o. pock som vi fick den söleriälskande färjkarlen att sätta sig i rörelse. Han ville ligga här ända till middagen för att afvakta än mera folk. Det var med någon svårighet vi fingo våra dromed. in på färjan, i synnerhet bar sig min unga o. vid dylika färder alldeles ovana dromed. klumpsigt åt; men slutligen dock kom hon ombord. Vi voro ett sällskap af kanske 30 personer utom våra två dromed. o. en hop åsnor på färjan o. öfverfarten var stöjig o. skrikig såsom allt här, hvori flere personer delta. Alle commenderade rörelserna o. alla skreko med fulla halsar utom jag som var narr nog att låta mina ögon o. mitt sinne upptagas af betraktandet af en vacker beduinska, som stod mig närmast. Jag väcktes ur mina drömmar blott af färjkarlens affordran af min tedhkeré eller pass, som han sade sig böra se förr än kunde sätta mig i land från sin färja. Till lycka var jag dermed försedd o. ehuru det nu som någon gång förr förargade kantänka min Europeiskhet att bli behandlad som en Oriental, fann jag dock för godt att visa honom den. Härunder kommo vi lyckligen öfver den här ej särdeles breda Euphrat och blefvo genast på stranden helsade af en turk med tillfrågan om min tedhkeré. Jag gaf honom den med påminnelsen att vi ej önskade bli uppehållne, vi hade brådt om o. ingen tid att trädskas. Han inbjöd mig att afhämta mitt papper i den nyss här anlagda Quarantaine, som han önskade jag vid samma tillfälle skulle inspectera om allt i den vore i skick. Jag hade i Baghdad haft försigtigheten låta visera det Turk. pass man gifvit mig för min persiska tur; men hade ej idats få en visa af Quarant. i Baghdad. Jag hade derföre nu såsom ofta förr det nöjet att gräla o. retas med tvänne turkar som jag hotade med snubbor

från Eng. Recident. om de ville uppehålla sig oss o. efter särskilda frågor, gjorda trolig. för att söka locka af mig skrämpengar, funno de gubbförnuftige turkarne för godt att visera min tedhkeré o. låta oss fortsätta färden. Vi hade äfven här lika litet som förut kunnat få några underrättelser från öknen; men vi förmodade dock att Ibn Hādhdhāl med sina dragit sig ungefär WSW in åt öknen o. vi beslöto således att ta vår väg mera åt N. för att undgå honom. Så lämnade vi den lilla öknestaden Kobeisé till venster o. styrde våra ”ökne skepp” ut åt hafs. Omedelbarligen på denna sida af floden antog landskapet det äkta utseendet af stenarabien: ett haf af öken delad i fjorder o. skär af här o. der sig resande smärre bergsträckning[ar] eller enstaka hållar o. krusad i småvågor af rauð eller sträck af en mager vegetation, hvars flora jag här fann mera liknande Syriens än den inre öknens. Dock fann jag i allmänhet landet här ointresantare o. tråkigare än på den W. sidan af detta märkvärdiga land. I de väldiga granitberg som den W. kusten utgöra halföns mur mot hafvet o. i de smärre kedjor till stor del af vulkanisk formation som från dem i allt lägre o. lägre terasser stupa ned inåt landet i SO har jag alltid tyckt mig se verkstaden, derifrån mäktiga naturkrafter i världens barndom skapat ut formen af vårt nuvarande Arabien. Och nufûd sand ön i midten af detta haf! – huru härlig är den i jämförelse med det land vi nu gingo öfver. Dock fröjdade jag mig att åter vara i öknen. Jag vet ej hvad denna min kärlek till öknen kan vara – jag känner den dock redan för väl att vänta mig annat af den än hunger o. törst o. het sol utan skugga o. hvarje stund fruktan att bli uppsnappad o. utplundrad af mine vänner beduinerne o. skoningslöst sedan lemnad af dem att dö af nöd eller pröfva mina krafter med en natur lika skoningslös som dess söner. Och dock vet jag att jag i all persiens yppighet o. all den Engel. coloniens luxus i Baghdad o. vid Egyptens rika ”köttpottor” ständigt längtat till öknen. Men nog af! vi gingo fram genom den tröstlösaste öken här, rikligt genomfluten af små rännilar ur Nephta källor, som med sitt kristallklara men bittra odrickbara vatten med gäck o. spe lik seraben inbjöd öken vandrarn till dryck. Man måste ha färdats i öknen för att förstå värdet af vattnet. Äfven utan den minsta törst längtar man oupphörligen derefter o. anblicken deraf redan gläder, men ”tu tshé dānî ḳadr-i āb ké der kenār-i furatî” säger Sa’di o. jag skulle förgäfvets söka göra Dig med ord begripligt dess värde.³⁴⁴ Dock var det icke allenast det stinkande Nephta vattnet vi passerade; vi funno ofta små pussor af regnvatten o. med beduinens vanliga

förkärlek för detta vatten tömde Hamad ur vår lädersäck det vi tagit från Euphrat o. fyllde den ur en puss, vid hvilken vi gifvit oss en halftimmas tid för vår frukost o. vårt kaffe. Vi gingo i W. dock något nordligare än den vanliga o. kortaste vägen, den uppgående solen på ryggen, den nedgående i ögonen, tvärt emot hvad jag hittills varit van vid under mina färder, o. jag grinade illa emot dagens stjerna; men - - det bar af till Eder o. mitt snöiga land!! Mâ bi iedî hîlé!!³⁴⁵ Väl sökte min ypperlige kamrat muntra mig med samtal om vår väg o. de försigtighetsmått han ville ta för att omgå möten; men äfven han var ej lugn i sinnet. Hans venstra öga ryckte (raffet) på honom o. det var intet godt förebud. Jag tröstade honom väl med den vanliga önskan af: tashôf kheir in shâ allah;³⁴⁶ men han försäkrade att dessa ryckningar på en färd vanligen betydde möte med en ovän såsom de i hemstugan angåfvo återseendet af en ankommen vän. Och bäst vi pratade härom såg han ock verkeligen på långt håll tvänne ridande män o. började drifva sin dromed. till traf. Vi skyndade vår gång; men som han såg de både fruktade ryttarne, hvilkas ök han dock ej kunde urskilja, fortsätta sin färd i annan kosa än vi, funno vi snart att vi af dem intet hade att frukta o. höllo våra dromed. tillbaka till deras vanliga gång. Vid solens nedgång gåfvo vi oss o. våra ök nära en timma till quällsvard o. sedan redo vi upp o. marcherade till midnatt. Ehuru jag egentligen alldrig under mina färder varit vän af marche under natten o. undvikit den så mycket som möjligt hufvudsakligen kanske för att i fred få njuta af den trefliga aftonbrasan o. dess hjertliga glam efter dagens mödor; så måste jag dock instämma i Arabens vanliga ord att blott den lider på vägen (ma jakta' albelâd ghair almashi billeil).³⁴⁷ Kamelens gång blir munt-rare o. jag ville säga äfven tystare den pratsamme beduinen har platt af förstummat vanligast väl såsom han sjelf föregifver för att ej genom det under nattens tysthet långhörda ljudet upptäcka sig för möjligen andre natt-färdare; men jag har gjort samma observation öfver allt äfven på de säkraste vägar o. jag tror derföre fastmera att det är det oändeligen högtidliga i en Orient. o. i synnerh. Arab. natt som påbjuder denna tystnad. I synnerhet var det min unga dromedar som blef munter o. liflig under natten o. om jag dagen om med händer o. fötter lik en orgspelare haft att drifva den för att hålla upp med dess följeslagerska, måste jag under natten fast mer hålla henne tillbaka för att ej allt för långt hinna fram om den andra. Jag har till min lycka lärt mig ta mig en lur på sadeln, hvilket ock anses som en talang

hos beduinen o. så förgingo de långa 6 timmarne af vår nattmarche (sarwá) drägligt nog. Följande dagen på förmiddagen hunno vi till en dal kallad Wâdí Haurân, der vi hoppades finna vatten i en pöl. Vi blefvo bedragne i vårt hopp o. i anledning deraf oroade. Vår afsigt var att här skära dalen o. fortsätta vår Nordligare väg öfver en brunn kallad 'Öklá o. härifrån skulle vi furnera oss med vatten provision för två dagar ända dit. Det vatten som återstod oss kunde ej föra oss till 'Öklá. Högre upp i dalen var en brunn kallad Moheiwir, men äfven den var aflägsen o. kunde ej upphinnas i dag o. i fall vi beslöto oss att gå dit måste vi vika af från vår först ämnade väg o. hade dessutom att frukta möten i dalen o. i synnerhet vid sjelfva brunnen. Emellertid hade vi intet annat parti att ta; vi tågade upp för dalen i afsigt att söka brunnen Moheiwir; men hoppades dock alltid tyst på Allah karîm o. att Han i sin allnöd skulle låta oss finna regnvatten i någon puss förr ut. Dalen stod i jämnförelsevis särdeles rik vegetation af mångfärgade blommor o. gräs. Det är en ganska smal dal som i otaliga bugter o. vindningar går från Hauran bergen omkring Damascus genom hela den N. öknen ända fram till stranden af Euphrat ungefär en dagsresa ofvanom Hît. Så borde tvärtemot allt hvad jag förmodar o. hvad Araberne säga denna del af öknen slutta mot ungef. ONO. Vi gingo hela dagen i denna dal ömsom på bottnen af den, ömsom, då vi der möttes af ofarbarhet, på dess kanter med törst brända läppar o. törst torkad gom, sparande på de få dryckar vatten som ännu funnos quar i vår ena lädersäck. Efter åter en sex timmars nattmarche hvilade vi några timmar på brädden af dalen o. långt före solen fortsatte vi åter vårt sökande efter vatten. Detta var lördagen d. 21. Efter några timmars marche på morgonen sågo vi i sanden på dalens botten spår af kameler o. ställen der de vältrat sig deri o. vi dömde dem på deras utseende tämmeligen färska ungefär från gårdagsmiddagen eller quällen. Vi kunde ej anse dem för spår af något ströftåg, ty ett sådant ger ej kamelerna tid att vältra sig i sanden; de liknade fastmera spår [av] kameler tillhörande här i nejden nomadiserande Araber. Vi stärktes än mera i denna förmodan af det goda bete, som vi nästan öfverallt funnit i denna dal o. af den brunn, som nu ej mera var aflägsen o., som min kamrat observerade, Beduinerne drifva omkring efter bete o. vatten. Vi hade således all anledning att här frukta farliga möten o. min kamrat bad mig hålla färdig min enda lilla dubbelpistol (dess syster hade jag genom min Pers. reskamrats vårdslöshet förlorat i Shirâz) i fall vi kunde komma i behof af den. Vi gingo

FÄRJA PÅ EUFRAT. FOTOGRAFI AV GERTRUDE BELL 1909.

så framåt ungefär en half timma då vi sågo en liten vatten puss skina emot oss med sitt ljusgråa vatten. Vår glädje häröfver, som dock yttrade sig blott i några tysta utrop af tacksägelsor till Herren, kan hvarken Du förstå eller jag säga. Jag drog af mig mina lätta Persiska skor, för att ej af dess spår i sanden röja mig ej-beduin, o. släckte i fulla klunkar min törst ur pussen. Men här var ej att dröja. Vi tviflade ej att vi här hade farlige grannar o. sedan vi i största hast fyllt våra tvänne lädersäckar o. släckt vår törst, redo vi upp o. satte af i god traf ut ur dalen. Sedan vi fått den i ryggen på ungefär två timmars väg hejdade vi litet vår gång o. min kamrat gaf mig med högtidlig ton det glada budskap (bashsharni) att in sha Allah numera all ”stor” fara vore förbi. Vi voro för öfrigt utomordentligt gladt stämde af det goda vatten vi så lyckligen funnit förr än vi blifvit nödgade söka det i brunnen, ja vi voro hjertligt gladare än hos oss någon i ett godt lag efter de första glasen. Men ”nihil ex omni parte beatum”;³⁴⁸ vi funno att våra vattensäckar hade stora läck, ur hvilka det ädla fluidum strittade ut på öknens törstiga grund. Vi lappade och jämnkade med band o. stickor för att stoppa till hålen så godt vi kunde o. utgjöto fördömmelser öfver den Sheikh, som i Baghdad rustat ut oss så illa. Vi lyckades emellertid hejda till någon del strömmen af vår vattenprovision o. fortsatte muntre vår färd öfver det högländare land, hvaröfver vår väg nu gick. Så snart vi kommit upp ur wâdi Haurân upphörde den friska vegetationen o. landet blef en torr steril öken betäckt med små stenskifvor af olik skimrande färgor. De små krympliga örterna som dock öfverallt finnas här o. der stodo förtorkade o. vittnande att på långa tider ej något regn fallit här. Mot aftonen hunno vi öfver denna bedröfliga öken in i en quasi-dal kallad Sawâb, som äfven skall börja i Haurân bergen o. sluta ungefär här i öknen. Den var högst oländig o. ofarbar o. vi fingo länge gå omkring o. söka förr än vi funno en plats der vi kunde komma öfver den. Söndagen d. 22 vandrade vi åter öfver torr och steril öken grund, närmande oss mot ett landskap kalladt Alka’ra, som fordom skall hafva ✎ varit ett cultiveradt land, men nu är en fullkomlig öken. Här skulle vi ta sig [*sic*] vatten provision ur en pöl, som vanligen ända till midsommar ej tryter derpå. Dock gaf oss det nu förtorkade landet ej stort hopp. Vi hade dessutom en annan anledning i dag att bli orolige o. nedstämde. Under den starkaste middagshettan hade nämligen Hamads dromedar tagit sig det oråd för att med sin ridare på ryggen knäfalla af sig sjelf. Detta är ett dåligt tecken o. hon ger dermed tillkänna att hon är trött o.

ingen lust har att åtminstone för tillfället fortsätta färden. Också ger en sådan knäfallning af en dromedar vanligen dess ridare stor oro. Hamad nu steg af o. lade sig vid sidan af henne o. efter en kort stunds tystnad, hvarunder hans oupphörligt rörliga ögon o. miner vittnade om hvad som föregick inom honom, vände han talet till mig, som nu äfven knäfällt min dromedar o. tyst satt mig vid dess sida. Hamad hade emellertid med en beduins hela hastighet fattat sitt beslut o. med lugnade ögon o. drag yppade han det för mig på följande sätt: ja haggi min bror, min dromedar har tröttnat o. jag tänker vi göra bäst att lämna henne här åt sig sjelf o. sitt öde o. fortsätta vår färd på din dromedar jag o. du turvis ridande o. gående till fots ehuru vi på detta sätt komma tre dagar sednare fram till Damascus än den bestämda tiden af 9 dagar: din dromedar är ung o. har fett på sin puckel; en del af min packning lasta vi på henne o. en del lämna vi efter oss o. ge oss af 'alā bāb Allah.³⁴⁹ Jag var för van att höra dylika hast beslut för att visa någon förundran o. efter en pris snus svarade jag honom: vid Gud ja Ḥamad du känner din dromedar bättre än jag o. gör som du för godt finner; men du vet lika så väl som jag att kamelen alltid o. öfverallt äfven den bästa tröttnar under middagstimmarne o. önskar hvila o. mitt råd är att vi nu o. hvarje dag härefter göra middagsstunden en halftimmas halt o. sedan ta vår skada igen i vår afton marche o. åtminstone i dag villa vi försöka din dromedar; skulle den efter en liten stunds hvila ej bli piggare o. äfven under natten visa tröttnad o. olust kunna vi lämna henne närhelst o. hvar helst vi behaga; tills vidare låt henne följa med. Hamad svarade: vid Gud du talar sannt (anta şadiķ) ja Haggi³⁵⁰ o. i detsamma red han upp o. gaf sig på väg liksom otålig att få försöka sin dromed. o. pröfva sanningen af mina ord. Det visade sig ock i sjelfva verket snart att jag haft rätt o. ehuru sedan ofta under vi både tröttnade att drifva på våra trötta ök kommo de dock båda fram till Damascus o. Hamad tackade mig otaliga gånger för mitt goda råd erkännande att han vid fattandet af sitt första beslut varit bedöfvad o. nu först vaknat upp. Om natten hunno vi fram till ofvan nämnda pöl, som tycktes mig ligga i midten af det vidsträckta landet af Alķa'ra sluttande från alla sidor sakta hit ned till en kittelgrund. Vi funno dock nu pölen torr såsom vi på förhand hade fruktat. Vi hvilade några timmar på randen af pölen o. följande morgonen hunno vi efter några timmars marche till en närbelägen brunn o. fyllde våra säckar der. Vi tågade ännu hela förmiddagen öfver Alķa'rá o. funno landet lika torrt som hittils. Men på

eftermiddagen började landskapet ta ett gladare o. friskare utseende o. våra kameler som på två dagar haft intet att beta på utom torra buskar, kunde nu endast med möda och dugtiga käppslag drifvas fram på vägen förbi det lockande o. inbjudande betet på gräs o. örter. Men Ḥamads öga fortfor att rycka o. tyda på möten o. omkring klockan 3 p.m. såg han tvänne beridne män komma emot oss på vår väg o. skrek till mig: tag fram din pistol ja Ḥaggi o. gif den mig, jag ser tvänne män komma emot, ja Allah drif på din dromed. upp till mig: vet att desse tvänne män villa ”slagta” (dhabḥ) oss o. ”stryka af” (ḵauter) med våra dromedarer. Jag gaf honom min pistol o. beväpnade mig sjelf med min dolk o. lärde Ḥamad huru spänna o. aftrycka pistolen o. så med den i sin hand dref han på sin dromed. till snällare lopp allt under sjungande med full hals. Här under hade vi kommit närmare till de mötande o. han kunde nu tydligt urskilja dem o. sade till mig: jag ger dig godt budskap (obashshirak bilkheir ja ḥâgg)³⁵¹ de tvänne männen rida åsnor o. äro Ṣolobâ o. troligen har de äfven vildt kött med sig, hvaraf vi skola taga oss ett stycke till vår quällsvard. Ṣolobâ äro, såsom jag vill minnas ha nämnt Dig förrut, den mest ökända stam af Ḥeteim, lefva nästan uteslutande sommaren öfver på jagt o. om våren på tiggeri o. handverk hos beduinerne, kläda sig i skinn o. ha ingen annan boskap än åsnor. Vi hade emellertid kommit intill hvarandra o. vexlat hälsningen o. frågorna hvarfrån o. hvarthän då de båda Ṣolobâ be oss skyndsamt knäfälla våra dromedarer o. stiga af o. vänta här en stund öfver; ty, sade den ene då vi nu alle fyra suto ‘alâ ḵaraffṣna,³⁵² i våra tält som äro här tätt invid oss har just nu ett ströftåg af Rowalâ slagit ner o. vi hålla just på att ”mala deras middag” måtte Herren skära af deras spår (Allah jakṭa‘ atharhom)³⁵³ o. om I nu fortsätten Er väg fallen I i händern på dem o. de plundra Er. Gud fördömme deras fäder, desse beduiner, i går afton var hos oss ett ströftåg af Bishr o. i dag kommo desse här, de bara stryka omkring o. röfva hvarandra o. ”foten står alldrig still.” Härefter började nu Ḥamad såsom vanligt fråga honom Nomadernes boplatser för närvarande, hvar de och de voro lägrade och de o. de: hufvudsakligen de som voro på eller omkring vår väg. Vi fingo inga hugnande unederrättelser [*sic*]. Härifrån ända fram till Damascus voro till höger om oss Bishr o. till venster Rowalâ ‘Eneze, af hvilka vi i synnerhet hade att frukta de förre o. som redan sagt, de voro oupphörligen i rörelse dels i större ströftåg (ghazu) dels i mindre (ma‘âir), som gåfvo sig ut på snatteri dels i små sällskap af två tre män, som sökte jagt

eller förlorad boskap eller i andra afsigter lämnat sina hemtält. Men, slutade vår Şolobi, då Herren fogat så lyckligt att I mött oss o. sålunda räddat Er från mötet med det ströftåg som nu är hos oss, hoppas jag I lyckligen skolen fortsätta Er färd ända fram till Damasc. utan att se ”dem” o. utan att ses af dem. Gud vet, svarade vi, att I ären sände oss ✕ af Herren till räddning; men, medan vi dröja öfver här tagen Eder mjöl från vår matsäck o. bereden Er quällsvard, vi äro på en plats, der hvarken vi eller vår eld kan ses. De voro ej sena till detta hvärf så mycket mer så som de på veckotal ej haft bröd utan uteslutande födt sig på vildbråds kött. Vi benbundo våra ök o. läto dem gå omkring o. beta på det här ganska frodiga gräset blåste upp en lågande brasa o. knådade degen o. bakade den i askan till bröd, stötte det sedan varmt o. blötte det upp till gröt consistens med litet vatten o. öfvergjöt den med smör o. socker. Jag o. min kamrat hade föga appetit, men de både Şolobâ gjorde vår anrättning all ära o. inom en kort stund var hela den tjocka gröten försvunnen. Härefter började vi nu tänka på fortsättandet af färden; vi skulle på omvägar o. lågländtare landsträck söka omgå det fruktade ströftåget medan de i Solobas tält voro sysselsatte att förtära deras gästmål. Den ene af de två som voro med oss red upp på sin åsna o. fortsatte sin färd, som blifvit afbruten genom mötet med oss, för att söka upp några i öknen förvillade åsnor, den andre blef hos oss för att hjälpa oss i vår flygt. Vi hämtade våra dromedarer o. lastade på dem vår packning o. gåfvo oss på väg, Solobin ridande Hamads dromedar först för att med sin goda syn speja från den höga kamelen omkring i trakten, jag efter honom på min o. Hamad på Solobins åsna. Vi hade gått kanske 10–20 steg då vår förare hastigt knäfällde sin dromedar o. bad mig göra detsamma o. då vi nedstegne sedan frågade om orsaken dertill sade han sig se ett nytt ströftåg af Araber komma från framför oss riktande sin kosa mot det lilla lägret af Şolobâ, der redan det förra ströftåget låg. Vi voro således ännu en gång nödgade att dröja öfver här. Medan Hamad o. jag lade oss i gräset gaf sig Solobin ut på jagt o. efter en kort stund hämtade han oss en fet hare, som genast bereddes oss till quällsvard på följande sätt. Hufvudet afskars o. den öfriga kroppen såsom den var kastades i en lågande eld, der den förblef en gång vänd från ena sidan till den andra ungefär en half timma. Sedan uttogs den o. förtärdes o. jag kan sällan påminna mig gjort ett så godt mål som nu på denna hare; men orsaken var väl att jag under hela resan hittills förtärt högst föga ja nästan mindre än hvad

en på svält satt sjukling hos oss är tillåten att äta öfver dagen. Härunder hade nu solen närmat sig sin nedgång o. vi ansågo tiden nu vara inne att bege oss på väg. Vi skulle i hägringens sista skimmer passera det högländare landet o. under aftonens första mörker smyga oss förbi Soloba tälten, der de fruktade ströftågen suto, sedan med en vändning gå till vattenpölen H̄awârib för att vattna våra ök o. fylla våra vattenskinns o. sedan ja allah 'alâ bâbek ja karîm³⁵⁴ under natten sätta af med god marche för att aflägsna oss så mycket möjligt från våra fiender. Tyste som Egyptens prester gingo vi fram vår väg,³⁵⁵ passerade tälten, hvars eldar skeno oss så nära att vi nästan kunde höra arabernes aftonglam, hunno vattenpölen hvarur Solobin fyllde våra skinn o. intet återstod vidare än säga farväl åt vår trogne Solobi. Vi hade sökt öfvertala honom att följa med oss äfven för morgondagen; men han fruktade ej utan skäl att hans åsna ej skulle orka följa oss o. så bjöd han farväl o. lycklig resa sedan jag, till drickspenning, hvarpå han ofta gjort antydningar, stoppat en Silfv. Rub. i hans hand. Vi skiljdes så åt, han gående tillbaka till sina tält, der hustru o. barn väntade honom, o. vi fortsättande vår väg åt W. Vi marcherade nästan hela natten, gåfvo oss till hvila knappa två timmar o. då morgonsolen slog våra ryggar på våra kameler voro vi långt borta undan gåraftons faror. Tisdagen d. 24 fortsatte vi vår färd öfver ganska betesrika fält o. började ehuru på afstånd skönja Syriens berg till höger om oss. Här blef äfven luften o. klimatet friskare. Vi hade ända från Baghdad hit haft en odräglig hetta med östliga vindar; här nu mötte oss NW med blåst o. kyla. På eftermiddagen började äfven smått regn med nästan orkan byar men det var vår lycka i thy att man under ett sådant väder ej lider af törst. Vi hade vid vår frukost erfarit att vårt vatten från H̄awârib var nästan odrickbart. Som nämligen kort före oss de båda ströftågens kameler till ett antal af minst 60 der blifvit vattnade hade den lilla pölen vatten blifvit alldeles uppgrumladt o. dessutom uppblandadt med kamel urin. Detta trefliga djur nämligen finner ett särdeles behag i att stiga ett eller två quarter ner i vatten, släcka sin törst o. sedan med utbredda bakfötter spritta sitt eget vatten i det hvaraf det druckit. Så påminte mig detta vatten om det i pölen Bâ'ig som på min första utflygt till öknen gifvit mig att lida så mycket.³⁵⁶ Jag hade vid vårt morgonmål kokat the på detta vatten o. af ungef. 2 quarter hade ett afgått i smuts skum o. botten afsättning o. ett blifvit en tjock grumlig dryck. Okokadt kunde jag hvarken nu eller längre fram förmå mig förtära det ehuru min kamrat som mindre än

jag kunde uthärda törst gjorde det. Ungefär tre timmar före solens nedgång kommo vi in i ett land kalladt Alshaḥamî o. medan vi här gingo på en liten höjd färdiga att stiga ned till ett lågländtare land såg Ḥamad på en dylik höjd en trupp araber af omkring 20 kameler gående i SW riktning. Under det han härom underrättade mig o. jag i anledning häraf gjorde allehanda frågor såg han dem drifva på sina kameler o. taga riktning gerad emot oss o. sade gaune mughîrîn³⁵⁷ o. i det samma dref han sin dromedar i gallop uppmanande mig att göra detsamma. Våra dromedarer sjelfve liksom anande sina herrars fara behöfde i sjelfva verket ingen drifning, de satte af af sig sjelfva i det värsta gallop de förmådde o. det gällde blott att kunna hålla sig i sadeln. Jag hade väl ingen lust för denna flygt; men som jag för tillfället ej visste bättre råd gjorde jag som min kamrat gjorde o. det bar så af ungefär 10 minut. vi framför o. våra förföljare efter ett partie efter Ḥamad o. ett efter mig. Härunder såg jag huru våra förföljare vinkade åt oss med spetsarne af sina kûfijor bjudande oss att stanna och hörde huru de skreko till Ḥamad: ja dromedar ridare vänd om henne hit vid din nacke (ja râ' i dhalûl roddeha gâi 'alâ raḳabatek) eller stig af vid din nacke (ḥawwil 'onha).³⁵⁸ Detta är nämligen det vanliga tillropet af en förföljare till den förföljde o. lyder ej den sednare uppmaning skjuter vanligen den förre på honom eller kastar på honom spjutet. Ḥamad svarade med det vanliga svaret: män hi 'ando h.e. hvem är den man i hvars händer min dromedar faller ۞ o. härpå svarade en af hans närmaste förföljare nämnande sitt namn: 'änd Romeih bni Ḥoleyil alkhaḳar.³⁵⁹ Då Ḥamad hörde detta namn, kände han igen mannen o. stannade sin dromedar o. hans förföljare störtade nu på honom o. hälsade honom först med några dugtiga slag med sina ḳenâ, en sorts kortare påkar försedda med oformligt stora knoppor utgörande ett rot- eller gren hufvud af sjelfva trädet. Sedan plundrade man honom till en del; men då han upplyste dem att han var 'Oḳeili o. samma man som tvänne gånger förrut under sin tienst som postman blifvit tagen o. plundrad just af samma detta sällskap en gång vid brunnen Moḥeiwir o. en annan gång jag minnes ej hvar, hejdade de sig. Under det allt detta föregick med min kamrat hade på något afstånd från denna scene mine förföljare upphunnit mig. Jag hejdade min dromedar o. vände mig om på hennes rygg för att se mine förföljare i syne o. fann dem ungefär 4–5 män ridande kameler o. ungefär lika många gående till fots o. den första hälsning jag fick af dem var ett lätt knappt kännbart slag af en ḳenâ påk öfver min axeln. Jag hade

knappt hunnit stiga af förr än jag blef om ringad af hela sällskapet, hvaraf nu hvar o. en i de hastigaste ryckningar o. dragningar bemäktigade sig ett stycke af hvad jag bar på min kropp. En ryckte af mig min akål, hvarmed kufiyan är bunden om hufvudet, en annan sjelfva kufiyan o. kapprocken o. i synnerhet stridde de om min lilla Nubiska läderväska, som hängde öfver min hals närmast kroppen o. innehöll min klocka o. lyckligtvis ej mera än tre silfv. Rub. sedan jag haft försigtigheten öfversända fr. Baghdad de öfriga. 25 hvaraf min kassa der bestod o. åtskilliga andra småsaker som mitt compass o. mina tedhkeren. De voro nära att strypa mig med dess hängband förr än jag fick den af min hals. Jag stod nu der i ett par gamla under resan sönderslitna calsonger o. en liten skjorta o. deröfver en schlafrock; med bart hufvud. Men äfven schlafrocken skulle jag ej få behålla. En liten gosse om 12–14 år stod invid min sida o. befällte mig: klä af dig din schlafrock åt mig. Jag svarade med det vanliga: hallet albaraká (det vanliga beduin uttryck. för stadsbons 'alá al'ein walrâs) ja bn ákhi³⁶⁰ o. klädde af mig det affordrade plagget o. räckte det pilten med ett småleende o. orden barak Allahu lek fih.³⁶¹ Så bar jag blott calesongerna o. skjortan o. de förra voro så rifna att jag nödgades med hand hålla dem tillsammans för att skyla min kropp så undan sällskapet som undan luftens kyla o. regn. Allt förekom mig så löjligt o. putslustigt att jag ej kunde annat än skratta o. beduinerne gjorde häröfver deras anmärkning med: wallah meskîn alrigâl hadha bes jadħak[.]³⁶² Jag började emellertid nu prata med dem o. frågade om de ej voro Rowalá såsom jag tyckte finna på deras utseende o. språk; men de svarade att de voro Sebâ' kommande från trakten af Aleppo o. ämnande sig till sina hemtält i Haurân. Jag har troligen förrut nämnt Dig att en beduin alldrig besvarar denna fråga enligt med sanningen åtminstone ej åt en man som han ej fruktar kan beslå honom med lögn. Å deras sida frågade de mig alldeles såsom de bäste vänner o. som om ingenting passerat oss emellan, hvarfrån o. hvarthän o. om öknens förhållanden hvar de o. de araber voro o. hvar bete fanns o. vatten o. af hvilken stam min kamrat var etc. Jag besvarade nöjaktigt deras frågor utom den sista som jag med omsvep undvek emedan jag ej visste hvad Hamad sjelf hade funnit för godt att uppge sig för. Hvad i synnerhet intresserade dem att få veta hvad mina packsäckar på min dromedar innehöllo. De hade nämligen till min förundran hittills ej rört dem utom hvad de hade funnit närmast till hands i dem såsom en liten läderpåsa med socker. Dernäst var dem det högst

angeläget att få veta hvad vi hade med oss af ätbara varor o. oändliga voro deras frågor om mitt smör o. mina dadlar, hvar dessa artiklar voro o. till hvilken quantitet. Härunder hade nu en man af sällskapet omkring Hamad kommit till oss o. då han såg min nakenhet var han artig nog att ge mig en liten lifpels af fårskinn att skyla o. värma mig med. Ehuru smutsig o. snuskig o., som jag öfvertygad var, full af löss klädde jag den på mig med nöje o. tacksamhet o. sedan den nykomne ännu gjort mig några likgiltiga frågor i synnerhet om hvad mina pucksäckar innehöllo red han upp på min dromedar o. bad mig sätta mig på gumpen bakom honom. Hela det öfriga sällskapet hade likaledes ridit upp o. vi begåfvo oss så alle samfäldt på väg. Härunder hade jag nu tillfälle att samtala med min kamrat på kamelryggen o. fråga honom om hvad föregått. Han var dock mycket kort o. torr i sina svar som alltid en beduin med en ej-beduin o. sedan han gifvit mig den försäkran att in sha Allah ingenting skulle gå förloradt af mitt baggage, bad han mig bara vara tyst o. ej prata. Emellertid fick jag veta att de voro Rowalá o. i sådant fall hade jag intet att frukta emedan en deras öfversheikh Hattâb bno Sha`lân var min bror sedan den tid jag i Algauf kurerat honom från hans svåra sjukdom. Såsom sagdt hade Hamad känt sällskapet o. mellan flere af dem o. honom var ”salt och bröd” o. de hade således ingen rätt efter rättsåsigter att plundra oss. Detta förargade dem dock högeligen så mycket mer som i min packning voro åtskilliga piecer som särdeles behagade dem o. de uttömde sin harm med påkslag på Hamads rygg der han satt på gumpen af sin Dromed. bakom Romeih bno Holeyil under utrop af ﷲ Gud fördömme din far du son af en hund, du är ingen ‘Okeili, du ljuger, du fördömde, hvarfrån känner du oss. Jag är ‘Okeili, svarade han, gören med mig hvad I viljen jag är mellan Edra händer o. jag är densamme som, sedan I plundrat mig vid (jag minnes ej platsen) – fick tag på en af Eder på ‘Aşr torget i Damascus o. förde honom med konsulns kawaas i fångelse, der han blef ända tills I återställt mig allt hvad I af mig tagit. Aha du hundson, ropade de, är det på det sättet du handlar med oss! och orden åtföljdes af dunsande påkslag på den arme men modige Hamads rygg till hans lycka dock betäckt af en tjock fårskinnspels. Sedan questionerade de åter mig om Hamad o. hans stam o. mitt refiḵskap med honom, som de smått ville försöka kasta kull för att få en pretext att plundra mig o. vidare om hvad de bref innehöllo som Hamad bar etc. De som för att göra mig dessa frågor ridit upp till min sida voro sysselsatte med att näftals

ösa i sig det stötta socker de funnit i mitt baggage o. då jag häröfver hjertligen skrattade sade de mig: var ej rädd, vi skola ge dig också af sockret. Prost mahlzeit,³⁶³ sade jag, äten I bara, jag har ingen appetit derpå; och så fortforo de att frossa på det råa sockret tills påsan blef tom. Jag hade emellertid tidt o. ofta upprepat önskan att vi skulle göra halt för att bereda oss caffè o. quällsvard o. i ro tala öfver affärerna o. om de önskade ville jag stycke för stycke visa dem hvad mina packsäckor innehöllo för att göra slut på deras eviga frågor derom o. för att i värsta fall rädda åtminstone mina böcker, som befunno sig der. Mine vigtigaste papper hade jag haft försigtigheten kuvertera o. innesluta i postpaquetet. Ehuru jag alltid på denna min uppmaning kort om godt fått svaret: tig du bara, kunde jag ej hålla mig att än vidare upprepa den o. slutligen kort före solens nedgång funno de för godt att göra halt delade i små partier eller cotterier, såsom vanligt, af 5-6 i hvarje. Hvarje partie skyndade att blåsa upp sin brasa o. börja bereda sitt bröd till quällsvard under det de förnämste af skaran samlades till rådplägning o. jag blef anmodad att sitta vid mitt baggage på det ingen skulle komma o. röra vid det. Jag blef dock snart kallad derifrån för att infinna mig i conseillen, som jag fann vid mitt inträde deri bestå af 4 män af beduinerna o. min reskamrat. Midt emellan dem såg jag mina plundrade kläder ligga o. jag blef anmodad att ta dem tillbaka. Sedan jag påklädt mig min schlafrock o. min kapprock o. tagit mitt säte på rumpan i conseillen frågades jag om hvad förkommit af mitt baggage. Jag uppräknade hvad jag kunde minnas o. småningom framräcktes mig det ena efter det andra af det förlorade. Tvänne turk. Silfv. Rub. kunde naturligtvis ej återfinnas; de hade, trodde man, förlorats i sanden under den första plundrings hettan, men den tredje i guld o. lindad i papper gömd i en trång vrå af min lilla nubiska väska hade de ej hittat o. jag drog fram den nu ur dess gömsle i den mig återställda väskan, jag med småttleende öfver beduinernes tåpighet att ej ha funnit o. de kringsittande med lystna ögon som skeno klarare o. gulare än det framdragna guld. Dock var det ännu mycket som fattades: deribland mitt snusförråd o. min kära finska näfverdosa etc. o. en af de sittande erbjöd sig att gå omkring med mig bland beduinerne o. söka upp det förlorade. Dels med goda ord dels med våld o. krängel funno vi ett stycke hos denne ett annat hos en annan o. härvid kom oss äfven Arabernes afvunds sinne till pass, som ej gerna unnar åt en annan hvad han ej sjelf kan få. Näfverdosan o. snuset återfunnos efter långt krängel o. huru skall jag beskrifva den

njutning hvarmed jag efter omkr. 3 timmars fasta drog i mig en lång ljudfull pris? Små anteckningar jag gjort under vår resa i min sjelfgjorda Almanacka o. deri gjorda thermometer observationer från början af året voro de enda men mest saknade papper jag förlorade.³⁶⁴ Åtskilliga andra småsaker som mitt compass o. en kär fällknif gingo äfven förlorade; men det mesta o. hufvudsakligaste fick jag igen. Sedan min följeslagare på denna vandring sålunda slutat sitt bevärf fordrade han för sitt besvär den schlafrock jag nu åter bar o. det var med nöje jag biföll honom i hans fordran o. afklädde mig rocken o. gaf honom den. Han hade dock Orientalarns försigtighet att kalla Hamad till vittne det jag gifvit honom den med god vilja o. ej med tvång o. våld å hans sida. Detta vittnesmål afgaf jag högtidligen i alla conseille sittarnes närvaro o. i sjelfva verket af allt mitt hjerta. Jag tyckte nöjet jag haft att nu för första gången under mina färder i öknen se huru en plundring gick till väl förtjente hvad jag förlorat af småsaker i synnerhet då allt tagit öfverhufvud ett så lyckligt slut. Jag forcerade således ock ej återställandet af de två Turk. Silfv. Rubl. o. af annat som jag dels saknade dels ej påminde mig af de förlorade effecterna. Ty det må man aldrig hoppas i Orienten att någonting glömdt eller förloradt blir återställt om ej bestämdt nämndt o. återfordrat. ✎ Härmed fick jag nu återvända till mitt baggage o. det cotterie, hvar till jag hörde o. som quällsvarden nu blifvit färdig inbjöds jag att delta deri. Den var ej allenast i detta cotterie utan äfven i alla andra, hos hvilka alla jag måste äta en bit, beredd på mina egna förråd af mjöl o. dadlar o. smör o. som vi under hela resan ej ätit annat än sött, i thy att vi glömt saltet, hade jag ingen appetit på deras anrättningar. Härunder hade nu emellertid aftonskymningen tjocknat till mörker o. vi började alla tänka på fortsättandet af färden. Vi lastade våra ök o. redo upp beduin truppen åt sitt håll o. vi åt vårt; men de tvänne män, i hvars händer o. för att så säga efter beduin åsigt vård o. skydd mitt baggage varit visade oss artigheten att följa med oss ett stycke på väg o. då den som ridit min dromedar först knappt gifvit mig baksätet på hennes gump var han nu artig nog att bjuda mig sadelplatsen. Jag anade intet godt af denna artighet af en beduin i öknen, men antog platsen. Vi redo så af. Under vägen började min bakridare samtalet med: hvarföre gaf du din schlafrock åt Sâbtân? han återställde dig ju blott ganska föga af dina förlorade effecter o. vi som hela tiden vårdat ditt baggage undan de lystne beduinerne har du gifvit ingenting. Men jag hoppas du ger mig det guldmünt du ännu har i din

väska, det är i sanning ej för mycket. Jag vägrade o. grälade emot o. började nu föra friare språk. Efter ungefär 5 minut. väg stannade vi för att skiljas åt: våra följeslagare ville upphinna den öfriga truppen. Och nu börjades först krånget, som slöts så att jag måste bequäma mig till att ge dem det nämnda guldstycket åt den ena o. byta min vackra kufiyé mot den andras trasiga o. smutsiga hufvudduk o. än vidare tåla att min matta för att så säga stals jämnte min kastrull o. annat smått som jag dock ej märkte förr än efteråt. Och sedan de så snattat hvad de kunde komma åt hälsade de oss med: tacken Gud att I ej fallit i händren på Bishr de skulle ha lämnat Er nakna utan ök o. utan vatten o. föda att till fots söka Er väg fram till Damascus; men akten Er de äro framför Er på Er väg just under det der stora svarta berget 'Ādé o. härmed upprepade de ännu en gång till mig deras ofta under aftonen gjorda inbjudning att följa dem till deras hem o. hälsa på min bror Ḥattâb, hvars tält de i morgon hoppades upphinna: ty, vidfogade de, fortsätter du din väg med din kamrat, kan du nästan vara säker på att bli tagen af Bishr o. tacka Gud då om de ej slå ihjäl dig. Jag kan ej neka att jag haft lust att följa dem; men det var för närvarande ogörligt o. jag bad dem blott framföra min hälsning till Ḥattâb o. löftet att efter några dagars uppehåll i Damascus ge mig ut till honom i hans tält. Vi skiljdes så åt o. knappt hade vi hunnit på så stort afstånd från dem att orden ej kunde höras så ropade Ḥamad till mig: sk-t, sk-t i deras ögon (khasà fi wugûhhum)⁹⁵ drif på din dromedar jag fruktar de af sällskapet som ingenting vunnit på dig återvända o. med våld tvinga sig till något: o. härmed dref han sin dromed. i strängaste gallop o. jag efter lika så öfver stack o. sten i nattens tjocka mörker. Så fortforo vi ungefär en quart timma då vi hejdade vår fart o. Ḥamad sade sig ej vidare i natt kunna fortsätta färden i anseende till den värk o. smärta han kände i hela sin kropp efter de påkslag som så frikostigt blifvit honom tilldelade. Vi lägrade således till natthvila o. ehuru kylig natten var här ڪ o. marken fuktad af regnet som fallit under aftonen o. äfven min matta nu ej mera fanns att breda ut på den kyliga marken, såf jag en god o. vederquickande sömn. Onsdagen d. 25 fortsatte vi färden ganska rädde för möten o. allt pratande om gåraftons händelser. Men Hamads öga var nu lugnt o. alla de ryckningar som ända hittills hade oroat det o. oss hade nu plötsligen upphört o. himlen gynnade oss dessutom med en dimmig o. vindig dag. Vi hade på långt håll till höger Anti Libanons berg o. längre fram på dagen tyckte jag mig börja skönja Sheikh bergets snöhöljda hjessa. Men

vi ledo oändligen af törst. Det ringa vattenförråd, som beduinerne lemnat oss i ett af våra skinn var platt odrickbart o. bestod af tjock grumlig lera. Vid vårt morgon mål hade jag försökt koka the derpå men äfven det blef nästan oförtärbart ehuru starkt kryddadt med kardemumma. Af ungef. 2 quarter erhöilo vi blott 3–4 fingerborror tjockgrumligt fluidum, som vi dock drucko. Under hela denna dag o. natten till några timmar efter solens uppgång följande dagen förtärde jag intet flytande ämne. Men jag är Gudi lof ingen 'at̄tāsh, jag är Şabbār³⁶⁶ o. så förtorkade mina läppar voro o. så förbäskad min gom kunde jag ej förmå mig följa Ḥamads exemp. att fukta de förra med den maskfulla leran ur vårt vattenskin. Dock vi voro lycklige att unkomma Bishr o. alla andra möten o. efter en lång nattmarche o. några timmars hvila kommo vi följande morgonen fram till Syriens första by på denna sida Almaḡşōrā, der vi med något saltigt vatten ur en rik källa släckte vår o. våra dromed. törst. Genom de många uppehållen på vår väg hade vi dock blifvit försölade öfver den fixerade tiden af 9 dygn; det var i dag den tionde morgonen från Baghdad o. vi voro sålunda förpligtade att skynda. Så uttröttade våra i allmänhet något svaga dromedarer o. vi sjelfve voro, drefvo vi dem i traf fram till byn 'Adhrā o. derifrån i nästan oafbrutet gallop under fyra timmar fram till Damascus, der vi ankommo d. 26 kort efter middagen. Då jag här steg af min dromed. kände jag mig oändligen trött: jag knappt kunde stå på mina ben o. min gång var vacklande som en sjömans eller en rusigs. Men det var egentligen de fyra sista timmarnas gallop som så hade medtagit mina krafter; den hade liksom krossat min rygg o. jag kände värk i dess knotor. Men vi blefvo hjertligt emottagne af ett stort sällskap 'Okeili beduiner som lågo här ungefär en månad väntande på last till Baghdad o. af dem en som för omkring 15 dagar anländt hit med laster från sistnämnda stad o. på vägen blifvit blott o. bart utplundrad af Bishr, så att han o. hela hans följe varit nära att dö af köld o. snö som nått dem på vägen. Vi blefvo genast välkomnade med caffè o. ett i hast beredt gästmal o. quicknade smått till ehuru jag på tio dagar mer under vällefnad o. snaskeri på Damascus' läckerheter knappt kunde äta o. dricka o. sofva mig mätt o. komma tillbaka till mina förra krafter. Jag hade stor lust att härifrån göra en utflygt till min beduin bror Ḥat̄tāb för att hälsa på honom o. få dricka kamelmjök; men min kassa tillät mig ej. Åtskilliga under vår plundring förlorade effecter förorsakade mig här opåräknade utgifter som gjorde hål i min svaga o. utnötta börs. Af samma orsak måste jag slå ur hågen

ett besök till Tadmor o. Palmyra. Jag lefde här uteslutande i sällskap med de treflige 'Okeili beduinerne under 14 dagars tid, som jag fullt behöfde för att hvila ut o. d. 10 Maj gaf jag mig ut härifrån till Beirut. Jag hade så åter tillfälle att passera den härliga dalen af Figé källan o. dröja en dag öfver i en liten by i densamma. Måndagen d. 14 kommo vi fram till Beirut o. d. 16 gick jag derifrån af med franskt ångfartyg till Alexandria. Här låg jag åter i Quarantaine ända till d. 26 o. min ställning der o. det folk som omgaf mig gjorde det omöjligt för mig att skrifva slut detta bref ehuru jag började det. Efter utkomsten från Quarantaine erhöll jag Ditt andra bref af 26 April 48 jämnte ett från min mor inneslutet i Borgströms af samma datum. Samma dag gaf jag mig ut från Alexandria o. fred. d. 1 Juni anlände jag hit till Kairo. Nu då Du läser detta bref sväfvar jag troligen på Medelhafvets böljor för att gå till London o. på närmaste väg återvända till Er. Förr än jag lämnar Egypten vill jag ännu skrifva Dig till troligen det sista bref från Orienten. – Bref till Dig, som jag fruktar förkommit, men möjligen genom efterfrågningar i Petersburg kunde komma till rätta äro: ett långt bref från Baghdad från som jag vill minnas slutet af Juli 1848 afsändt derifrån genom dåvarande Franske Consulen H.A. Geofroi till Constantinopel ✎ med anhållan hos Kejs. Ryska Ministerium derstädes att öfversända det till dess adress. Ett annat helt kort före min afresa från Baghdad öfver sändt i ett bref till H. Bokty i Cairo med anhållan att befordra det fram. Härifrån har det blifvit afsändt; men har fruktar jag stannat på vägen efter jag derefter har intet bref från Dig. Ett tredje långt bref skrifvet under min svältkur i Basra sände jag af från Baghdad den 17 April detta år med samma Engel. post som jag följde till Alexandria till vår General Consul att af honom besötjas fram till Dig. Sedan jag skrifvit detta har jag den 11 innevarande erhållit Ditt bref af d. 9 April o. erfor deraf att mina tvenne bref från Baghdad kommit Dig tillhanda. Jeremiaden från Basra hoppas jag således Du äfven nu mera erhållit. Hvad mitt Arabiska bref från Teima beträffar har det kommit fram hittill dess adress, men den Sheikh till hvilken det var skrifvet har sedan han visat det Bokty funnit för godt att behålla det hos sig. Det är nu mera af intet intresse för Dig. Med häpenhet och sorg hör jag de stora förluster vårt Universitet gjort; men almaktöb ma minho mahrôb:³⁶⁷ den som legat i vårt lugna land har döden träffat och den som skojat omkring bland hedningar och kämpat med hunger och törst och hetta etc. har lyckligen kommit i hamn, om han ock på äkta

واوتقى وتنت غريب الدرايش ولط الدهر من ناس الى ناس
 من فارق الضلعان الخلان ما خلفه للعرش وبيت به الهم والقلم محتاس
 على فزال طولها بعض المرائش والذهب والكدر بسباس
 والحدود والحدس ورد فوق طعاطيش حواجب كخط ندر ابقرها من
 يا عينها للغرب كخط عن الشيش او عين بدرى على صيد قرناس
 وجينها يا ضى كما جوهر بعثت يا حسنها حظ بدلال او كواس
 وجعودها اربع مثل حنايش السنون لولو بحر من جب طماس
 تبعد عن الكذب اللى يدور التنايش وعن كل طفيلى والحاس
 تدنا لصب يدور التهاريش يلكد على البرود بكل متراس
 ويكاون التسعين اهل المرائش ويتبعهم من الشر بعظم مرفاس
 اساللا يارب لمنها يحسن ويجاه الله خضر الذى يذكره
 الخاتم للضيق وجهه تفتيش

افخام الكروان اعطيت يارب تعلى بتدعيتش وتقر المهدوم قبل على الاساس
 وان اخذت يارب تاخذ بتفتيش ودور على قرنين لو كان محتاس

*Je retourne à Bagdad M. Chaudur avait bien voulu me
 faire la complaisance pour un tiers de l'ombas, au je me trouvois de
 son arret de son somme la somme de 10 Th. Aut. sur un reçu que nous voy
 remettre par la poste nouvelle au même temps voy priant de vouloir
 bien prendre la peine de lui rembourser cette somme en cas que M. Dally, qui
 me voy supposoit, auroit déjà voy envoyé mon argent de cent Thal. Les 20 Thal. restés
 Dally pour de rembourser à M. Dally au cas que pour honorer la poste ce qu'il m'a
 avancé voy envoyé par la poste, et l'ai reçu voy sur la somme de 10 Th. avec laquelle
 voy priant de vouloir bien rembourser à M. Chaud. la plus tôt possible la somme
 de 10 Thal. sur la poste de son comptant de cette part et si auroit de son tiers
 en plus de la complaisance qu'il m'a montrée.*

ETT BREVKONCEPT TILL OKÄND ADRESSAT AV WALLIN DÄR HAN PÅ FRANSKA SKRIVER OM SINA PROBLEM MED PENGAR. OVANFÖR BLYERTSUTKASTET FINNS EN BEDUINDIKT NEDTECKNAD AV WALLIN.

arabiskt skeppar vis i stormen blifvit tvungen kasta lasten öfver bord och med tömd och lättad skuta så fly hafvet. – Jag torde, nej nu åtminstone är jag tills vidare besluten att ta min hemväg öfver London. Jag vill och jag måste fullkomna mig i det språk jag mest älskar och hvars litteratur jag anser som den första af alla. Förr än jag slutligen lämnar Alexandria skall jag derom underrätta Dig. Till dess far väl. Kairo 12 Juni 49 Georg

Till Johanna och Natalia Wallin

Kairo 12/6 1849

Moder och Syster Natalia!

Långa månader och långa dagar ja jag fruktar år ha gått förbi sedan jag sist hade det nöjet att skrifva till Eder egenhändigt: mycket har jag under denna tid sett af lifvets värma och köld och mycket har säkert äfven I erfarit af hvad verlden har ljuft och ledt; men vi ha Gudi låf alle fått ha helsan, jag här i dessa aflägsna heta länder, I i vårt eget kära kalla land, om ock smittor och sjukdomar hemsökt och härjat så här som der. Hvad mig beträffar har Herren i sin allnåd alltid fogat så att det land, hvori jag för tillfället lefvat, alldrig blifvit hemsökt af någon pestartad smittosjukdom under min vistelse deri. Så till exempel härjade Choleran här i Kairo och Egypten förgånget år ganska alfvarsamt kort efter det jag lämnat detta land för att bege mig till Arabien och Baghdad. Året efter det jag besökt Hegaz i Arabien på min första resa, brast den äfven der ut men hann då ej Syrien, i hvilket land jag på denna tid vistades. Så har jag i detta afseende som i så många andra haft all anledning att tacka och låfva Herren och jag hoppas af Hans allgodhet att Han framgent som hittils skall skydda och bevara oss alle vid lif och helsa tills jag får den fröjd att hälsas välkommen af Eder tillbaka till vårt kära land, dit min väg nu kommer att gå så fort och så kort som möjligt. Af mina bref till Prof. Geitlin hafven I troligen längesedan erfarit hvilka långa och aflägsna vägar jag vandrat under det halfannat år som jag varit frånvarande från Egypten. Genom Arabiens öknar hvarur Herren räddade mig från hunger och törstdöden anlände jag sommaren 1848 till Baghdad; tillbragte der två och en half månad i den förfärligaste hetta jag än utstått o. då jag i början på hösten fann att min helsa något hade lidit af Baghdads

osunda klimat, beslöt jag mig göra en tur genom Persien för att i dess berg och köld och snö friska upp mina krafter och mitt mod till vidare färder i öknen. Jag skulle ha mycket att berätta Eder om detta land och dess folk, som jag tyckte mer än något annat jag sett här i Österlanden, likna oss Euro-péer i seder och bruk och tänkesätt; Men dels har jag redan förrut skrivvit härom till Geitlin i ett långt bref från Basra och upprepar det skulle ledsna både Eder och mig, dels ger jag ej heller nu tid dertill då jag vill göra mig redo att så fort som möjligt komma ut från Egypten. Jag ville väl gerna prata med Mamma om Persernes kokkonst, som väl i brokighet och olika slags anrättningar kan täfla med Kajsa Wargs,³⁶⁸ så mycket mer som jag nu i denna konst tycker mig ha gjort goda framsteg under mina resor; men jag vet af lång erfarenhet att Mästa-rens och Mästarinnan talar i intet ämne så ogärna med en oinvigd amatör, som i sin egen konst och jag tiger därför som ett godt barn. Deremot kan jag ej undgå att bjuda Syster Natalia in på de utomordentligt härliga frukter, som öfverallt och i alla årstider finnas i Persien. De bästa vindrufvor förtärde jag uteslutande hvarje dag marktals till 10–15 kop. kopp. marken och det ehuru deras tid redan längesedan var förbi. Men perserne förstå conservera dem så väl att de stå att fås året om ända till dess nya drufvor mogna i deras vackra vingårdar. De doftrikaste meloner, hvarom den ej kan göra sig ett begrepp som ej ätit dem i Isfahân, äppel och päron af de mest olika slag och mullbär etc. etc. med hvars uppräknig jag ej fåfängt vill komma Edra munnar att vattnas. Men med all denna kräslighet tänkte jag med längtan tillbaka på våra smultron hvars fina och friska aroma jag i ingen frukt här återfunnit. Men Nordens son är ett tyckmycket och envist barn; i Österns all rikedom och kräslighet och saligt milda klimat tänker han alltid med längtan tillbaka på sin kalla snöiga fattiga Nord och skattar sig lycklig att slutligen dit få återvända. Dock äfven här i Persien skulle [jag] påminnas om vår Nordiska köld. Då jag i medlet af December förledet år gaf mig ut från Shirâz för att bege mig till stränderna af Persiska viken var hela landet täckt af väl en alns djup snö och alla smärre vatten drag höljda med is som bar att gå på. Sådan köld hade jag än alldrig sett sedan jag lämnat vårt eget land; men jag erfor med nöje att jag kunde fullleligen väl ännu fördrå den ehuru icke inbäddad i fällar och täcken i en släda utan ridande en mulåsna med i luften fritt hängande fötter, betäckta och skyddade med inga utanstöfflor utan blott med ullstrumpor och skor. Dock denna köld

räckte blott några dagar. Då vi sedan kommo ned från Persiens berg och närmade oss stränderna af hafvet ledo vi af hetta och qualmig luft, hvarför kusterna af detta haf i synnerhet äro ökända. Från Bushir som är den hamnstad i Persien, der Indiens rikedom afsattes, för att transporteras derifrån in i landet, färdades jag med ett Persiskt-arabiskt fartyg och i stort sällskap af Hinduer och Perser och Araber öfver hafvet till Basra. Denna färd såsom de flesta af mina sjöfärder åtminstone i dessa land, var högst äfventyrlig och det fattades föga att vi förlist och omkommit i hafvet. Men Herren räddade oss och vi kommo helbrägede fram till Basra. Här hade jag olyckan att ej få lyfta pengar, hvarpå jag från Baghdad hade vaxel och som mina med- ⌘ hafda tillgångar till det närmaste blifvit slut i Persien hade jag stora svårigheter att slå mig ut under de närmare två månader jag sålunda blef tvungen dröja i sistnämnda stad. Detta var ock anledningen, hvarföre jag måste ta en annan väg för att återkomma till Egypten, än den jag först hade föresatt mig. Jag hade ämnat härifrån gå öfver hafvet vidare till Maskat och Aden och så med det Engelska ångfartyget öfver Röda Hafvet tillbaka till Suez och Egypten; nu blef jag tvungen med ett litet Engelskt ångfartyg återvända på Tigrisfloden till Baghdad. Jag förlefde denna gång ungefär en månad i denna stad och passerade nu min tid lika angenämt som min sommar sejour der varit mig odräglig. Dertill bidrog i synnerhet vårmånadernas bättre och friskare luft och kanske ännu mer de utomordentligt treflige och gästfrie här bosatte Engelmän, i hvilkas sällskap och hus jag nu uteslutande lefde. Sedan jag lämnat Europa kan jag alldrig påminna mig så länge och oafbrutet lefvat i Europeers sällskap som här, äfven alldrig funnit en så hygglig och bildad societé som här. Men jag hade ej att dröja. Det gällde nu att återvända till mitt eget land och på kortaste om ock farligaste väg gick jag från Baghdad med den Engelska posten gerada vägen genom öknen till Damascus. Det var en utomordentligt mödosam och tröttande färd. Af dygnets 24 timmar gåfvo vi oss endast fyra för vår natthvila och våra mål och vårt caffè, ledo svårt af törst och hade dessutom olyckan bli plundrade af ett ströftåg af Arabiska beduin röfvare. Allt aflopp dock lyckligare än vi kunnat förmoda och vi fingo tillbaka nästan allt hvad de plundrat af oss. Efter omkring 14 dagars hvila i Damascus kom jag på samma väg som året 1847 öfver Beirut tillbaka till Alexandria och Egypten och Kairo och efter omkring en månad torde jag bli färdig ge mig af härifrån för att söka min återväg hem till Eder. Om

Han som hjälpt mig genom öknens hunger och törst och hedninga folk äfven hjälper mig öfver Europas haf med den alltdrifvande ångan och frälsar mig bland de bildade upprorsgalne Westerländingarne, torde då nu mera ej den dag vara fjerran då min älskade Mor och Syster få trycka i deras armar sin son och bror Georg.

Kairo 12 Juni 49

G. Geitlin till G.A. Wallin

Ristmäki 8/7 1849

Gode Broder!

Ehuru jag ännu ej hunnit genomläsa Ditt länge väntade bref från Basra, af den 15 April detta år, måste jag skynda att begagna tillfället skrifva till Dig, ty min Svärmor som i någre månaders tid varit här på Ristmäki hos sin sjuka Dotter, min hustru, som hela sistledna hösttermin och största delen af våren varit sängliggande, men nu Gud ske lof är i det närmaste återställd, far i morgon kl. 2 om natten till Hfors med ångfartyget *Murtaja*, och jag får dessa rader med henne afsända till Din Mor (som i likhet med alla dina öfriga på dessa orter vistande släktingar är vid fullkomlig helsa) o. som visserligen icke skall försumma att genast aflemna brefvet till General-Guvernemens Cancelliet för att till Cairo öfverstyras. Ditt bref kom mig till handa iförgår, och ehuru jag en hel dag ytterligt ansträngt och pinat mina ögon,³⁶⁹ har jag ännu ej hunnit genomläsa det tredje halfarket, men af de 2 första och couvertet har jag inhemtat nog, för att inse huru nödvändigt det är att icke uppskjuta ett enda ögonblick affärdandet af dessa i största hast sammanskrifna rader till Dig. Smärtande i högsta grad var det för mig att se med hvilka grufliga motgångar Du i synnerhet de sista tiderna haft att kämpa, men ho kan veta om dock icke allt leder till det bästa. Kanhända hade den tillämnade resan till Sydarabien varit din graf, eller andra olyckor, än större än dem Du nu utstått, derstädes väntat Dig; jag ser häruti endast Guds finger. Allt ligger – så tycker jag – nu så klart för mig. Du vet, om Du erhållit mina bref, att jag för 3 år sedan ansökte Professionen i Bibliska Exegetiken, emedan jag ansåg mig denne Profession mera vuxen, ty fältet är inskränktere och Hebraiskan, mitt gamla från skoltiden inlärdä orienta-

liska språk, hade genom hvad jag inhemtat i Arabiskan blifvit mig bekantare än för någon ann af härstädes vistande hugade spekulanter på den lediga tjensten, men det lyckades ej; den theologiske skråandan hade för mycken kraft och jag blef af pluraliteten uppförd på 2:dra rummet och Jacob Algoth Gadolin fick professionen – men han afled innan han ännu hunnit hålla *en* publik föreläsning och tjensten anslogs å nyo ledig. Nu uppmanades jag åter af flere Colleger (äfvén *förra* gången hade *Theologerna* uppmanat mig att söka, emedan Gadolin först sednare af en yttre impuls drefs att svänga om, han hade nemligen i början bestämt förklarar att han ej ville ha Profession utan ett godt pastorat, och detta deras dubbla förhållande hade emellan Theologie Professorena och mig gjort en brytning, som ty värr sedermera gjort sig allt mera kännbar – desse (med undantag af *en*, Lille,) uppmanade mig nu mera *ingalunda* härtill, blott *icke*=*Theologer* gjorde det) att upprepa försöket, och jag gjorde det, så mycket hellre som något nytt specimen enligt statuterna ej kunde mig affordras. Men äfvén nu skulle Theologerna, särdeles Schauman som inom deras Facultet upphäfvit sig till en spiritus rector och hvars character jag allt mer och mer tycker mig finna dubbel och jesuitisk (dock – ”dömen icke så varden i icke fördömde”³⁷⁹ – jag skulle önska att jag misstoge mig –) ha fram en Theolog, en ung man vid namn Granfelt nybakad Licentiat och i vissa delar af Theologien kanske icke utan skicklighet, men fullkomlig tiro och nybegynnare i Hebraiskan, utan minsta insigt i dess syskonspråk och som genom ett uppenbart plagiat, såsom jag ögonskenligen ådagalagt, och hvari Rein, Joh. Jac. Tengström och Nervander (hvars dödliga frånfälle var en stor förlust för Universitetet) fullkomligen instämt, kommit sig till den Adjunctur han nu innehar, denne skulle nu, emot hans egen önskan, såsom några säga, (det är dock icke just fallet) instigeras att söka, specimenera och uttränga mig, som för några år sedan examinerat honom i Philos. Candidat Examen der han erhöill ett knappt approbatur i Hebraiskan. Jag var emellertid fullkomligt lugn, och hade lust att se huru detta specimen skulle se ut. Det såg ock dagen i *laga* tid. Men – det var en skam och nesa för den Theol. faculteten i synnerhet, och vårt Universitet i allmänhet. Emellertid fann jag af vissa yttranden här och der att det var Faculteten (inom hvilken det gamla T:s urspråk redan länge legat i linda) i smaken, jag teg – men vid ventilationen ansåg jag min pligt mot Universitetet och mig sjelf fordra att tala, uppsteg som extra opponens och ådagalade

inför ett talrikt auditorium den oförsvarliga okunnighet i sin sak auctor på hvarje sida röjde. – Polyglott=bibeln var ofta citerad³⁷¹ – men mannen kände icke en bokstaf i de språk han åberopat – ett chaldaisk ord var vanständt i tryck,³⁷² men ehuru detta var ganska ursäktligt kunde deremot ej ursäktas att dess radix och sammansättning var en gåta för vår Exeget – sämst af allt var dock att han *ej förstått de Lexika* af Gesenius och Furst dem han åberopat och dem han genom sina barnsliga, men med största arrogance framhäfta, funderingar ville rätta och completera.³⁷³ – Följden häraf var att Theologerna *måste* improbera sin egen Licentiat, och ehuru af Schauman försök gjordes i Consistorium att upprifva och upphäfvva Consistorii för 3 år sedan fattade och laga kraft vunna beslut, hvarigenom jag, ehuru icke Theologiæ Doctor ell. Licentiat, förklarades Competent sökande, och ny votering verkeligen nu anställdes om en redan afgjord sak, triumpherade dock omsider bona caussa³⁷⁴ och jag är nu ensam uppförd på förslag å denna profession. Nu beror det endast af *Kejsaren* och dem som äro honom närmast att afgöra mitt, och – som jag hoppas – med detsamma ditt öde. Jag har derföre det bästa hopp, och jag är öfvertygad, att, om denna min önskan går i fullbordan, skall genom våra gemensamma bemödanden den Orientaliska Literaturen i vårt land eller rättare vid vårt Universitet ꝛ vinna en betydenhet som skall lända vårt fosterland till heder och ära. Misstyck eller rättare misstygd ej mina ord. Väl vet jag att hufvudsaken här hvilar på Dig, men jag talar ut utan omsvep, menande att *plus vident oculi quam oculus*³⁷⁵ och ehuru du ensam skall kunna göra mycket, skall Du dock jemte mig, så är mitt hopp och min tro – kunna göra mera. – Nog af – hvad jag nu refererat har gått endast derpå ut, att visa huru jag anser allt hvad i afseende på oss inträffat för resultatet af en högre ledning hvars vägar äro för oss obegripliga och ofta tyckes oss göra tvärstreck öfver våra uträkningar, men dock slutligen leda till vårt sanna väl. – Hade jag för 3 år sedan erhållit den ansökta Professionen eller hade Du nu farit af till Jemen, derifrån Din återkomst för der rasande epidemier och andra, politiska, förhållanden kunnat vara högst problematisk, åtminstone kunnat länge fördröjas, så hade ledigheten af den Orientaliska Professionen, på hvilken ledighet jag nu hoppas (ty mitt förhållande och mina sträfvanden hafva alltid, och det af öfvertygelse om det rätta, varit loyala, så att jag tror mig ha ingenting att frukta å högste ort) icke inträffat samtidigt med Din återkomst från Din långa peregrination. Alltderföre ålägger jag Dig att med

första möjliga vända näsan åt vester och laga Dig hit hem. Nu behöfs Du, och Wallenius har sagt mig, att det värsta honom hända kunde, vore ditt uteblifvande. Skynda Dig därför. Du har redan försökt mer än nog hur det vill ha sig med att svälta och törsta och vara i brist på det nödvändigaste, ja på en pris snus som Du ej alltid haft råd till, och hvilken bland alla kroppens, ja själens behofver äfven jag anser bland de outhärligaste – ty en pris godt snus verkar äfven på *själen* uppmuntrande och vederquikande, (en pris på den saken!)

Skulle du i Cairo eller annorstädes kunna komma åt Orientaliska mynt vore det en praktig sak för vårt Myntkabinett, för hvilket jag nu, efter Linséns dödliga frånfälle, blifvit vald till Præfect och hvars completerande därför ligger mig om hjertat. Dessa mynt skola gerna af Universitetet inlösas, därför ansvarar jag. Dinarer eller Dirhemer från de äldste Chalifernes, Umajjadens och Abassiders,³⁷⁶ tid vore väl de mest välkomna, men äfven sednare tiders mynt emotses gerne. Men à propos af mynt: Enligt Ditt bref dat. Cairo d. 14 Dec. 1847 afsände Borgström enligt dina ordres penningar, icke till Cairo, utan till Alexandria, och detta förskottsvis af sin egen kassa, ty han har ej fått lyfta Dina penningar af den orsak att de af Dig utfärdade fullmagter äro ställda på quartaler, men Alexanders ⵎ stipendiet som utbetalas i Petersburg, endast *tertial*-vis utfaller. Då jag nämnde att $\frac{4}{4}$ väl borde anses lika med $\frac{3}{3}$ sade Borgström att han gjort hvad han kunnat, men att inga pengar utfalla innan Du skickar till Borgström särskilda fullmakter på att lyfta *första(?)*, *andra*, *tredje tertialet* af det Dig tillerkända Alexanders Stipendiet. Tag detta ad Notam och skrif snart.³⁷⁷ I Aden ligga nu förmodeligen 30 guineer och ett bref från mig. I Cairo äfvenledes ett bref åtminstone, äfvensom af Din Mor, af den 7:de April. Resten af Borgströmska pengarna finnes väl enligt Ditt arrangement på GeneralConsulatet i Alexandria.

Att de af Dig uppköpta Manuscripter och böcker länge längesedan hit anländt har jag förut sagt Dig. Något lär Du väl ha ännu till, kanske dock blott för egen räkning. Att du utger och kommenterar något hucusque ineditum,³⁷⁸ om ock blott en kortare stump, blir väl nu nödigt för att rädda Dig från att svälta. –

Det är så långt ifrån att vi skulle glömt Dig här – såsom Du i en vresig stund uttrycker Dig –, att du tvertom af hvarje Finne som någongång hört Ditt namn, och vet något om Din äfventyrliga färd, med otålighet väntas till Ditt hemland. Att Du som en fulländad Beduin med långt skägg och i

din i Arabien begagnade Orientaliska dräkt måtte först uppträda, derom har mången bedt mig bedja Dig. Jag har då svarat, att det vore mindre nödigt af mig, i thy att jag på förhand vet, att Du dock i detta hänseende ej rättar Dig efter någon annans önskan eller åsigter än Dine egna, och enligt med hvad Du anser bäst accomodera Dig. Redan i mitt bref af d. 7 April rådde jag Dig ta vägen öfver Odessa och upprepar nu detta råd, helest Du der finner en Landsman Professor Bruun till hvilken vår nuvarande Hist. Naturalis Prof. Nordmann skrifvit derom att han må gå Dig till handa med råd och dåd. I vestern står allt i låga.

Ännu en gång: skynda Dig hem till oss! Prata inte om fåfänga funderingar och kullslagna mjölkkrukor; Du har gjort mer i din sak än af vanliga människor kan fordras och att Dina rena och vackra sträfvanden skola vinna och finna fullt erkännande, derpå kan Du vara så säker som att 2 ggr 2 är 4.

Några nyheter bryr jag mig ej om att vidare berätta, Du skall bjuda till att få höra dem snart munteligen refereras vid en pipa och ett glas toddy. Farväl så länge Din vän G.Geiltin.

GEORG AUGUST WALLIN

Lista över utgifter

1/9 – 24/11 1847

۲۰	ثوب	۱۴	۱۸	روغن	۲۱	۲۰	رضان
۱۲	قند				۲۴	۹	برگ
۶	بروسم				۲۵	۱۶	روغن
۴	کاسه قدح				۲۶	۲	فلفل
۵	خیده عکه				۲۷	۲	زایه
۸	نعل				۲۸	۱	بقل قروت
۳	خط العبا				۲۹	۸	خرمان
۱۰	وقید شتر				۳۰	۲	پیان
۳۴	کرا الیبت شتر				۳۱	۱۵	گوشت
۲	جوبید جلد الخزال				۳۲	۱۲	کندون
۳۶	خلم				۳۳	۱۲	شمال
۴	قهوه				۳۴	۲	گوشت
۳۲	مشفات				۳۵	۲	خروط طواع
۳۶	مقطع				۳۶	۸	غزال افوسکر
۳۶	عبالجبد الصلی				۳۷	۱۲	۳۶ قنوان
۳۶	کفاه				۳۸	۲	۹ گوشت شتر
۳۶	سفن				۳۹	۱	فلفل
۳۶	پوست امیان	۲۴			۴۰	۱	پیان
۳۶	قند				۴۱	۲	۱۱ گوشت شتر
۳۶	امیان خرمان	۶			۴۲	۳	۱۲ گوشت کوبند
۳۶	قهوه	۹			۴۳	۱۰	روغن
۳۶	گوشت از برای تملی				۴۴	۱۲	۱۵ کندون
۳۶	برکوه				۴۵	۳	۱۶ گوشت کوبند
۳۶	قهوه				۴۶	۵	خروط دو ساع
					۴۷	۵	گوشت شتر
					۴۸	۱۲	قیس
					۴۹		
					۵۰		
					۵۱		
					۵۲		
					۵۳		
					۵۴		
					۵۵		
					۵۶		
					۵۷		
					۵۸		
					۵۹		
					۶۰		
					۶۱		
					۶۲		
					۶۳		
					۶۴		
					۶۵		
					۶۶		
					۶۷		
					۶۸		
					۶۹		
					۷۰		
					۷۱		
					۷۲		
					۷۳		
					۷۴		
					۷۵		
					۷۶		
					۷۷		
					۷۸		
					۷۹		
					۸۰		
					۸۱		
					۸۲		
					۸۳		
					۸۴		
					۸۵		
					۸۶		
					۸۷		
					۸۸		
					۸۹		
					۹۰		
					۹۱		
					۹۲		
					۹۳		
					۹۴		
					۹۵		
					۹۶		
					۹۷		
					۹۸		
					۹۹		
					۱۰۰		

WALLIN FÖRDE LISTOR ÖVER SINA UTGIFTER SOM HAN, TROTS ATT HAN BEFANN SIG I KAIRO, SKREV PÅ PERSISKA.

I KAIRO försökte Wallin ekonomisera genom att göra noggranna listor över sina dagliga utgifter. I listan som publiceras här använder Wallin persiska ord och uttryck blandade med arabiska. Wallin följer i listan den arabiska tideräkningen och en västerländsk motsvarighet ges i utgåvan inom hakparentes. Vanligen skrev Wallin endast ut dagen, men några undantag förekommer där också månadens namn finns med. Arabiska och persiska ord som inte har gått att identifiera står enligt Wallins originalform inom citationstecken. Listan är uppställd enligt originalformen på arabiska med en svensk översättning separat för varje dag. Utgifterna är angivna i *fiḍḍa*; 40 *fiḍḍa* = 1 *qirsh* (pl. *qurūsh*) el. 1 piaster.

sg. *ṣā'*, pl. *aṣwā'* varierar mellan 3 och 16 *raṭl*
raṭl 449,28 g

LISTA ÖVER UTGIFTER 1/9–24/II 1847

Utgift	Inköp	Datum
۹ 9	برنج ۳ ris 3	رمضان ۲۰ ramaḍān 20 [1/9]
۱۶ 16	روغن ۲/۳ skirat smör ⅔	
۲ 2	فلفل peppar	
۲ 2	ذایه mjölk	
۱ 1	بقل قروت blomkål	
۸ 8	خرمان dadlar	
۲ 2	پیاز lök	
۱۵ 15	کوشت kött	
۱۲ 12	کندون ۵۱/۲ ”kundün” 5½	۲۸ 28 [9/9]
۱/۲ ½	نمک salt	
۲۱/۲ 2½	کوشت kött	شوال ۱ 1 shawwāl [12/9]
۲ 2	خروط [ا]صواع [a]ṣwāʿ valnötter	۳ 3 [14/9]
۸ 8	غزال اهو شکر kött av ung gasell, socker	۴ 4 [15/9]
۱۲ 12	۳ قنوان 3 klasar dadlar	۶ 6 [17/9]
۲ 2	کوشت شتر malet kött	۹ 9 [20/9]
۱ 1	فلفل peppar	
۱۱/۲ 1½	بصل پیاز lök	
۲ 2	کوشت شتر malet kött	۱۱ 11 [22/9]
۳ 3	کوشت کوسپند fårkött	۱۴ 14 [25/9]
۱۰ 10	روغن skirat smör	

LISTA ÖVER UTGIFTER 1/9 - 24/11 1847

۱۲ 12	کندون "kundūn"	۱۵ 15 [26/9]
۳ 3	کوشت کوسپند fårkött	۱۶ 16 [27/9]
۵ 5	خروط دو صاع två şā' valnötter	—
۲ 2	کوشت شتر malet kött	۱۸ 18 [29/9]
۱۲ 12	قیمى اصواع aşwā' malet kött	
۱۴۵ 145		
۲۱/۲ 2½	کوشت کوسپند fårkött	۲۱ 21 [2/10]
۷ 7	خرمان شیرین utsökta dadlar	—
۲۱/۲ 2½	کوشت کوسپند fårkött	۲۴ 24 [5/10]
۲ 2	کوشت شتر malet kött	۲۵ 25 [6/10]
۱ 1	فلفل peppar	—
۲۱/۲ 2½	خروط صاع två şā' valnötter	—
۲۱/۲ 2½	طمبه از برای ملیدن امیان "t-m-ba" för att polera skinn	۲۶ 26 [7/10]
۲ 2	سکر vin	—
۴ 4	کوشت شتر malet kött	۲۸ 28 [9/10]
۲ 2	کوشت kött	ذو القعدة ۱ 1 dhū al-qa'da [11/10]
۳ 3	کوشت شتر malet kött	۲ 2 [12/10]
۲ 2	۱۶ سیو سینه 16 mjuka äpplen	۳ 3 [13/10]
۱۷ 17	ارد کندون ۷ malning av "kundūn" 7	۵ 5 [15/10]
۱ 1	بدنجان äggplanta	—
۲ 2	فلفل peppar	۹ 9 [19/10]
۳ 3	کوشت kött	—

٤١/٢ 4½	تميه "t-m-ba"	—
٣ 3	كوشت kött	١٠ 10 [20/10]
١ 1	بيدنجان äggplanta	—
١ 1	نمك salt	—
٢١/٢ 2½	ارد كندون malning av "kundün"	—
٥ 5	كوشت kött	١٣ 13 [23/10]
١٣١/٢ 13½	ارد كندون malning av "kundün"	١٥ 15 [25/10]
٣ 3	كوشت kött	١٧ 17 [27/10]
٢ 2	خروط صاع ṣā' valnötter	—
٨ 8	ارد كندون malning av "kundün"	١٨ 18 [28/10]
١ 1	پياز lök	—
١ 1	بيدنجان äggplanta	—
١٠١١/٢ 101½		
٤ 4	روغن skirat smör	١٨ 18 [28/10]
٢٠ 20	ثوب kåpa	—
١٢ 12	قهوه kaffe	—
٤ 4	برسيم klöver	—
٦ 6	كاسة قدح dryckeskärl	—
٥ 5	خيك عكة läderflaska, vätska	—
٨ 8	نعل skor	—
٣ 3	خبط العبا "kh-b-ṭ" till mantel	—
١٠ 10	وقيد شهر bränsle för en månad	—

LISTA ÖVER UTGIFTER 1/9 - 24/11 1847

٢٤ 24	كرا البيت شهر en månads hyra för hus	
٢ 2	جوید جلد الغزال gasellskinn	
٦١/٢ 6½	خام klädesplagg av skinn	
٤ 4	قهوة kaffe	
١/٢ ½	شنان vild purjolök	
٢٢ 22	مقطع sax	
٣٦ 36	عبا لعبد العلی mantel till 'Abd al-'Alī	
٣٦ 36	كفایه سفره reseutstyrsel	
٣ 3		
٤ 4	پوست امیان skinn	٢٤ 24 [3/11]
٩١/٢ 9½	قهوة kaffe	—
٤ 4	امیان خرمان skinnpåse för dadlar	٤ 4 [13/11]
٦ 6	قهوه kaffe	٩ 9 [18/11]
	كوشت از برای kött för lustfärd	
١٢ 12	تماشی در کوه till berget	
٦ 6	قهوة kaffe	١٥ 15 [24/11]
	٢٥ 25	رمضان ramaḍān
١٣ 13	لعبد الرحمن till 'Abd al-Raḥmān	شوال ٢٠ shawwāl 20 [1/10]
٢ 2		٢٦ 26 [7/10]
٢٤ 24		٢٩ 29 [10/10]
١٩ 19		ذو القعدة ٢ dhū al-qa'da 2 [2/11]

AVSLUTNINGEN AV WALLINS LÅNGA
BREV TILL GABRIEL GEITLIN DATERAT
I BAGHDAD DEN 15 APRIL 1849.
WALLINS MINIMALA HANDSTIL
TÄCKER HELA KVERTETS INSIDA.

Manuskriptbeskrivningar

GEORG AUGUST WALLINS ARKIV ägs av Finlands Nationalbibliotek och har signum 468. Arkivet har utökats under åren, bl.a. 1882, då fröken Hilda Wiik gjorde en betydande donation till Wallins arkiv på dåvarande Helsingfors universitetsbibliotek. Hilda Wiik ägde materialet eftersom Wallins syster Natalia Wallin hade testamenterat hela sin egendom, där en del av Wallins skrifter ingick, till henne.

Nedan beskrivs endast de brev och annat material som är skrivna av Wallins egen hand och som ingår i del 5 av *Skrifter*. De två brev som inte är bevarade och som endast har publicerats i S.G. Elmgrens utgåva från 1864–1866 (*Georg August Wallins reseanteckningar 1–4*) manuskriptbeskrivs därför inte. Wallins arkiv i Finlands Nationalbibliotek är inte färdigt katalogiserat och därför anges hela samlingens signum (468). I beskrivningen framgår dateringen i brevet som ”Fri datering”. Formatet anges som höjd gånger bredd i centimeter med en decimal samt antal blad, lägg eller sidor text. Adressering, tillägg av annan hand, sigillmärken o.s.v. anges separat i de fall de förekommer.

Anteckningar på svenska med arabisk skrift

Väderlek 16/12 1847–26/11 1848 och dagsnotiser 19/12 1847–15/6 1848 och 18/9 1848–14/1 1849

Arkivsignum 468

Format: pappret: 11,0 cm x 8,6 cm, blocket: 11,9 cm x 9,8 cm, block med 30 blad med 51 sidor text.

Färg och kvalitet: Vitt skrivpapper med vattenlinjer.

Skrivmaterial: Brunt och svart bläck blandat.

Tillstånd: Välbevarat.

Tillägg av annan hand: På blockets framsida lapp: ”94:23 = 96:15 95.15.” ”Wallinin päiväkirja 19.12.1847–(23.12.1848) 14.1.1849.”

Övrigt: Inbundet anteckningsblock med grått kartongomslag i vilket Wallin fört flera olika anteckningar: 17 sidor väderlek, 2 sidor himjaritiska symboler, 31 sidor dagsnotiser. Första skrivna sidan utgörs av väderlekssymboler vilka manuskriptbeskrevs i Wallin 2013, s. 436.

Brev

14/12 1847 Wallin–G. Geitlin

Arkivsignum: 468

Fri datering: I dag den 14 December

Format: 21,6 cm x 13,7 cm x 14,0 cm, 1 lägg med 3 sidor text.

Färg och kvalitet: Med tiden brunfärgat skrivpapper.

Skrivmaterial: Brunt bläck.

Tillstånd: Konserverat, p.g.a. väta bruna fläckar som försvårar läsningen, fransidans text syns, annars välbevarat.

Tillägg av annan hand: Med blyerts på läggets sista sida: ”No 16.” ”Dat. d. 14 Dec. Cairo 1847 infört i Hfors Tidningar 1848 No 88.”

Övrigt: Kartonglist, mindre stickhål efter maskinen som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar.

2/8 1848 Wallin–G. Geitlin

Arkivsignum: 468

Fri datering: Baghdad 2/8 48

Format: 26,5 cm–27,2 cm x 21,3 cm–21,6 cm, vid konserveringen hoplimmat till ett lägg med 6 blad och 12 sidor text.

Färg och kvalitet: Gulnat och brunaktigt skrivpapper skuret från större ark.

Skrivmaterial: Svart bläck, bleknat till brunt.

Tillstånd: Välbevarat fastän något slitet: bruna fläckar; vattenskadat, speciellt på konserveringens sista sida där texten är delvis förstörd eller försvagad; arket är vikt på mitten vilket försvagat texten och därmed försvårar läsningen; mindre stickhål efter koleramaskin, dessa stör annars inte texten förutom konserveringens blad 5. Brevet har vid konserveringen fått bladen hoplimmade i fel ordning.

Tilllägg av annan hand: Understreckningar i blyerts ca 20 rader på sida 12.

Övrigt: Kartonglist, konserveringstejp.

15/4 1849 Wallin–G. Geitlin

Arkivsignum: 468

Fri datering: i dag den 15 April

Format: brev: 27,0 cm–27,2 cm x 21,3 cm–21,7 cm, 2 lägg med 4 sidor text, 2 ark med text på recto- och versosidan; kuvert: 26,9 cm–27,8 cm x 6,9 cm–15,8 cm, 1 ark skuret till kuvertform med text på ena sidan.

Färg och kvalitet: Lätt gulnat och brunfläckigt skrivpapper.

Skrivmaterial: Brunt bläck.

Tillstånd: Välbevarat till största delen, längre hack efter koleramaskin vilka dock inte stör texten. Följande punkter stör läsningen: lägg 1: längre hack som delvis stör texten, bit bortriven 0,4 cm–3,0 cm x 0,3 cm–1,2 cm (en mindre bit har vid konserveringen limmats tillbaka, men placerats fel så raderna överensstämmer inte), bit bortriven 1,6 cm x 0,4 cm, texten blek; lägg 2: längre hack som delvis stör texten, bit bortriven 0,5 cm x 0,1 cm, bit bortriven 0,5 cm–0,7 cm x 0,5 cm–0,6 cm, bit bortriven 0,3 cm–0,7 cm x 0,3 cm–0,6 cm, bit bortriven 0,1 cm–0,5 cm x 0,2 cm–0,5 cm, vid konserveringen har bladen förstärkts så att text i marginalerna delvis fallit bort; ark 1: längre hack som delvis stör texten, bit bortriven 0,3 cm x 0,2 cm–0,4 cm, några fläckar, texten blek; ark 2: 2 fläckar, bit bortriven 0,5 cm–1,1 cm x 0,4 cm–1,8 cm, bit bortriven 0,1 cm–0,4 cm x 1,0 cm–2,1 cm, bit bortriven 0,4 cm x 0,3 cm, där pappret vikt är texten kraftigt försvagad. Brevet har vid konserveringen fått bladen hoplimmade i fel ordning.

Tilllägg av annan hand: Understreckningar i blyerts på ark 1, 2 rader, lägg 2, 2 rader samt över sidan skrivet ”NO”, på kuvertet: ”ankom d. 5:te juli 1849 till Ristmäki.”

Adressering: Monsieur Gabriel Geitlin Professeur de la Litterature Orientale à l'Université de Helsingfors en Finlande Vis S:t Peterbourg.

Övrigt: Konserveringstejp, rester av rött sigillack på kuvertet, rysk poststämpel.

12/6 1849 Wallin–G. Geitlin

Arkivsignum: 468

Fri datering: 12 Juni 49

Format: 21,1 cm–21,3 cm x 13,3 cm–13,6 cm, 1 lägg med 12 sidor text.

Färg och kvalitet: Gulnat skrivpapper.

Skrivmaterial: Svart bläck.

Tillstånd: Välbevarat, konserverat, sista lägget brunfläckigt, stickhål efter koleramaskin. Brevet har vid konserveringen fått bladen hoplammade i fel ordning.

Adressering: Tvärs över sista sidan: Prof. Geitlin

Tillägg av annan hand: Enligt ursprunglig ordningsföljd på sista sidan: ”Erhållit d. 15 Juli augusti 1849 från PostContoiret i Åbo jemte kort blott från Consul Borgström.”

Övrigt: Kartonglist och snöre.

12/6 1849 Wallin–J. och N. Wallin

Arkivsignum: 468

Fri datering: Kairo 12 Juni 49

Format: 21,2 cm x 13,4 cm, 1 lägg med tre sidor text.

Färg och kvalitet: Lätt gulnat brevpapper.

Skrivmaterial: Brunt bläck.

Tillstånd: Välbevarat, konserveringstejppremсор över stickhål orsakade av koleramaskin.

Adressering: På läggets sista sida: Fru Kammar Rådinnan Wallin

Tillägg av annan hand: Överst på första sidan ”1849.”

Övrigt: Kartonglist, stämpel: BIBLIOTHECA UNIV. HELS.

Lista över utgifter

1/9–24/11 1847

Arkivsignum: 468

MANUSKRIFTBESKRIVNINGAR

Format: 17,2–18,1 cm x 15,0 cm, 1 ark med 1 sida text.

Färg och kvalitet: Grovt papper som är strävt och vitt på ena sidan och gult och glansigt på andra sidan, trol. något slags omslagspapper som skurits till en mindre bit.

Skrivmaterial: Brunt bläck och blyerts.

Tillstånd: Välbevarat.

Ändringar i handskrifterna

INKLUDERAR endast texter skrivna av Wallins egen hand som har bevarats i original. Ord och tecken skrivna av Wallin i handskrifterna återges här kursiverade. Hänvisningarna är angivna enligt sida och rad i *Skrifter*.

Förkortningar:

d	dubbling; ord har oavsiktligt skrivits 2 ggr efter varandra
infogat	infogat över eller under raden
e m	ersatt med; struket på raden och därefter har ett nytt ord skrivits in ovanför raden. Strykningen antas ha skett i samband med att det nya ordet har skrivits.
oläsligt	överstruket ord har inte kunnat tolkas
o t	oklar tolkning av handstilen
str	struket
ä o	ändrad ordföljd; nummer har införts ovanför orden för att ange korrekt ordföljd
ä t	ändrat till; ord struket och därefter har ett nytt ord skrivits på raden. Strykningen antas ha skett omedelbart i samband med att efterföljande ord har skrivits.

ننص infogat 49,19
٣٢ str 49,22
نو infogat 49,32
نو str 51,10
٦١ str 51,18
٧٢,٥ str 51,27
ص ä t ص 55,16
نو str 55,14
د str 55,15
٧ str 57,26
فضر str 69,3
و وضر و غج هجرى وادى كحلة str 71,2
سليمات infogat 71,20
معازة infogat 71,20
oläsligt str 81,6
قميشة ä t قوم الشيخ 89,11
يقولون الم str 93,6
och ä t som 161,9
af ä t och 162,5
al i alGebel infogat 162,23
har str 163,6

af d 163,11
förteckning str 163,14
tagit str 163,14
ell ä t och 163,17
a i bestämda str 164,3
p str 164,10
Den str 164,18
vid infogat 164,33
lämna ä t föra 165,13
p str 172,32
läg ä t längre 173,19
man str 173,24
Kai ä t Egypten 174,18
och ä t nu 174,23
af str 174,33
var str 175,10
t i dåft str 175,17
utes ä t ett uselt 175,29
oläsligt str 176,13
af infogat 177,3
af str 177,26

- sig* infogat 178,4
Ak ä t *den långa 'Akaba viken* 178,12
n i frågan str 178,15
der infogat 178,24
ej infogat 179,15
med ä t *hvilka* 179,28
seder och bruk och ä t *så kallade finare seder*
 182,20
förma ä t *befälhafvare* 183,2
oläsligt str 183,12
påmint ä t *gaf* 183,14
och ä t *jämnte* 183,16
tand i tandvård str 184,1
nu str 184,8
hamn infogat 186,4
ej str 186,33
folk annat ä o 187,7
af ä t *på* 188,35
förstår jag ä t *har jag lärt mig* 189,11
alltid d 189,15
att str 189,15
afkokning smärre ä o 190,16
från d 191,8
säkert str 191,29
t i detn str 192,2
s i annats str 192,23
förstån ä t *bristen* 192,33
alla vid ä o 193,19
och ä t *på* 193,24
bakad ä t *maladt* 194,20
et ä t *en* 194,30
oläsligt i stadsboerna str 195,13
oläsligt str 195,22
utan nöjde o t 195,23
oläsligt str 196,3
de str 196,5
n i uttalsställen str 196,21
jag ä t *vi* 196,28
till ä t *att* 197,22
för ä t *betaga* 197,30
af dem d 199,24
rad ä t *rak* 200,20
och str 202,25
f str 202,29
lit str 202,29
al ä t *i alla* 203,2
huru ä t *och* 203,24
och ä t *hans* 206,19
som jag anställde e m *hans collignativa diarr-*
- héer* 206,24
min ä t *patienten* 206,28
äfvén ä t *i fall af* 207,15
skis ä t *skjutas* 207,15
med o t 208,7
kalla ä t *densamme* 208,18
medi ä t *husmedicin* 209,21
hd str 209,30
mellan str 210,14
ton ä t *recitativ ton* 210,18
et ä t *en* 210,28
til ä t *för att* 211,17
ja str 213,20
på e m i 214,20
d i jämind str 214,22
ha ä t *högra hand* 214,23
scenen infogat 215,9
känna infogat 215,10
stent e m *mest* 216,5
voro e m *lågo* 216,10
begafne str 216,10
vanliga str 216,32
Dessa ä t *De* 217,25
deras ä t *osnyggheit i deras* 217,31
i mer eller mindre grad dock kanske ä o 217,32
för ä t *tyckte för* 220,4
ämn ä t *beslutit* 221,19
ka ä t *invid oss knäfällda kamel* 222,18
jag ä t *att jag* 222,21
andra g i *lång* str 222,22
att infogat 222,22
för ä t *torra förnekningar* 223,1
halat e m *packat* 224,10
nedgång e m *ned* 224,13
punkt ä t *något upphöjd punkt* 224,25
på e m i 226,14
oläsligt str 229,4
af hans ä t *och sorgerna af hans* 229,22
en infogat 230,34
så str 231,12
ersatte ä t *kunde ej* 232,6
är ohejdlig i sin första och i synnerhet Negern
 ä o 232,11
i d 232,11
att str 233,11
Mars ä t *April* 234,1
med d 234,30
3 ä t *8* 235,4
ber ä t *kända* 236,3

- Jag ä t Så* 236,33
för ä t mest föraktade 237,11
och stenar str 237,35
nog infogat 238,7
n i dent str 238,19
åt str 242,2
hop str 245,11
och försäkrade o t 245,21
voro o t 245,22
öfver o t 245,24
af infogat 245,26
slutligen str 246,3
t i det str 247,12
4 o t 247,33
Röda ä t Persiska 259,15
ha infogat 259,34
oläsligt str 260,12
oläsligt str 260,25
bland ä t då 261,31
det d 262,3
mot d 263,11
ton infogat 263,15
lenk i öfvergångslenk str 264,30
land ä t och kuperadt land 264,32
sitt ä t sin 265,15
tält ä t vackra tält 266,7
ett ä t eller ett 268,4
oläsligt str 268,29
pe ä t provinser 269,11
oläsligt str 271,26
svalg ä t kula 271,27
på ä t hvar och en på 272,27
För öfrigt gå ä t Den öfriga 272,31
lekr ä t lerkojor 273,3
bar d 273,18
gang ä t gagn 273,25
oläsligt str 275,2
med sina fötter ä t och slog honom 275,32
och d 276,31
skägg infogat 277,20
att ä t en 278,32
äter ä t miner 279,16
fallet ä t del fallet 281,3
och gjord ä t i skott 281,28
Kerbelas ä t näktergalen 281,30
eft ä t min 282,15
mellan d 282,28
männe ä t utblottade männen 283,13
De äro ä t Mulåsnorna 285,2
öfver ä t förbi 285,24
hopen infogat 286,11
det ä t han 286,31
ha ä t möta 287,12
oläsligt str 287,21
i infogat 288,13
samlade sig e m och 289,34
hat infogat 290,4
ett ä t en 290,15
hat infogat 290,25
den andra ä t versa vice 291,8
och ro ä t för att 291,18
oläsligt infogat och str 291,25
ehuru d 292,30
oläsligt str 292,32
tå ä t timmar 292,33
första i i händelsivis str 293,12
man o t 293,15
us i hus str och ans infogat 294,7
hopp om oläsligt ä t brist på arbete 294,25
pe ä t bopålar 294,35
de ä t rätta 295,15
det var infogat 295,27
Emedan ä t Men 296,7
spr ä t N. Allah 296,18
mätte ä t bemedling 297,15
nu ä t ej i nuvarande 297,18
dem infogat 298,17
än infogat 298,22
på ä t tvänne 300,15
l ä t emedan 300,18
s i names str 300,29
hos ä t i 301,6
ut ä t dertill utvalt 303,29
unde ä t mera 305,9
den o t 305,25
och d 305,31
af d 306,33
passerat ä t i 307,15
kan ä t tjensten 309,9
skiljevägen ä t den tudelade skiljevägen 309,11
och ä t eller 310,4
en infogat 310,16
räkning d 311,20
och infogat 315,34
Arabisk lärdom och ä t kännedom af den religion 316,13
den infogat 316,14
ompljiddes ä t ompljoides 316,18

- a i mina* str 316,20
sörplade ä t läppjade 316,31
far e m man 317,14
af d 317,21
alldrig d 318,8
han d 318,9
bestod ä t var 318,23
såsom ä t med 318,27
oläsligt str och infogat 319,32
han infogat 320,3
lära infogat 320,4
det stor ä t som i 321,23
att d 323,6
en infogat 325,6
änd ä t utlaggda 325,13
hans död e m den 327,22
män ä t vi 328,14
som d 329,2
en af ä t dess 329,21
och dess o t 329,25
kommer d 330,9
blifvit ä t växt 330,17
de ä t tre 332,9
lång d 332,28
för ä t att 336,9
en d 336,15
tt i sittna str och na infogat 337,22
rot[e]rande o t 337,27
och o t 338,1
upp i upppluttrat str 338,22
omsa ä t omständigheterna 338,30
kopp str 338,35
na i panelnångaranna infogat 339,17
högst ä t mest 340,5
och ä t med 340,7
hans spelare ä t omärkt af deras motspelare 342,6
saker ä t sura saker 342,10
orolighet med ä t grund 342,24
Som ä t Jag 342,26
skaffa infogat 342,30
något d 343,4
å ä t hvilkas 343,21
den öfra ä t af de öfra 343,27
hvägr ä t hade 344,24
andra ä t artigt 345,11
fr ä t höfvidsmän 348,22
som Imam ä t ej mera som Imam 348,24
drka ä t dyrkade 350,4
- t i spetsigt str* 350,34
uts[m]yckade o t 352,10
s i andres str 352,14
och d 352,24
och infogat 353,4
fyr str 354,12
dubbel infogat 354,29
oläsligt str 354,35
oftast o t 356,12
fodringar o t 356,18
förnämligt o t 356,21
de str 356,31
oläsligt str 357,34
all ä t med alla 359,2
bruk ä t begagnade 359,30
från ä t på 361,2
t i detn str 361,16
vi infogat 362,27
oss att o t 363,5
f str 363,25
eg str 364,33
moturtl ä t motursäcker 365,26
när d 367,16
mycken ä t fantastiskt 369,25
krapula ä t rus 369,25
euphorisk o t 369,25
hjerter o t 370,1
hade ä t och 371,18
ka ä t uthärda 372,11
evigt o t 372,15
oläsligt starkare ä o 373,2
oläsligt str 373,13
från d 373,35
f str 376,24
moskéer o t 376,31
nästan toma infogat 377,10–11
oläsligt str 377,11
Emedan jag oläslig ä t Vid närmare besinning 378,2
i fall oläsligt de underrättelser från Cairo jag kunna bekosta mig tiden oläsligt Riid oläsligt skulle oläsligt str 378,2
oläsligt str 378,6
de infogat 378,6
som mig sjelf helbregda o t 378,17
er i Orientaler str 378,19
oläsligt str 378,26
oläsligt nationer och utgjutelsen af oläsligt som ej värdare såg ett oläsligt str 378,33

- han sålunda lättat sitt sinne* str 378,34
mera str 380,8
andra r i personer infogat 380,12
oläsligt str 380,28
för ä t af 380,27
Kan I så allt jag gör och plockar blott mer oläsligt sjunga med den gudsända pers. skalden: hvad sig ännu oläsligt hvad väl sätta lif? Två afoläsligt till ett mörkt bröst mot rosens oläsligt ett efter oläsligt två oläsligt str 381,4
som infogat 381,5
dad i Baghdad infogat 381,14
oläsligt e m denna 381,14
oläsligt hjerta klädde jag dem med ris på mig oläsligt i genom eller med en kötted str 381,24
Jones infogat 382,15
oläsligt str 382,15
oläsligt str 382,24
oläsligt str 382,27
kunde d 382,35
Himjaritiskan o. annat som sväfvat i mitt hufvud måste jag strö åt vinden. Med lång näsa lik bonden som slagit sin mjölkkruka mot gatans sten måste jag nu återvända på stora vägen öfver Mosul och Aleppo till Bejruth o. Egypten så vända ryggen åt Östern o. se de luftslopp jag der byggt så blåsas omkull af lifvets kalla hvirfvelvind. str 383,3
ett infogat 383,4
arabiska str 383,4
oläsligt str 383,5
det opassliga ä t resultatet af 383,20
f str 385,15
bett str 385,32
detta ä t denna 387,10
t i inträffat str och *andra r* infogat 387,25
dem infogat 387,28
dess infogat 387,32
att ä t till 388,10
det ä t hennes 388,33
oläsligt str 389,6
på ä t af 389,14
i infogat 389,22
natt infogat 390,10
roliga ä t nöjet 390,35
den infogat 391,21
tömde str 392,1
o. bl ä t af 393,14
fram str 395,1
t i vårt str 395,18
i dag ä t nu 393,18
hos ä t med 398,18
gerad ä t så nära 399,9
o. sedan e m hvarur 399,10
här str 399,10
oläsligt str 399,23
erhöls str 400,32
s i allas str 404,11
af de str 404,17
ej infogat 405,9
n i ettn str 406,2
komm str 406,30
jag ä t min 406,33
och jag ä t kort efter det jag 409,19
oläsligt str 411,10
lef ä t lämnat 411,23
väg d 411,26

GEORG AUGUST WALLIN

—
Kommentarer

KOMMENTARERNA följer originaltexternas placering i utgåvan. Personer, orter, före- teelser m.m. kommenteras där de nämns första gången. I kommentarerna ges inte hänvis- ningar till använda uppslagsverk, lexikon och ordböcker, men de finns med i bokens litteratur- förteckning. Arabiska och persiska ort- och personnamn translittereras från arabiskan och persiskan. Vid Koranhänvisningar, i de fall versindelningen i den allmänt använda egyptiska utgåvan och den svenska översättningen av Zetterstéen (1917) skiljer sig från varandra, anges båda.

1. Ar. *wa-hiya bilād al-samḥ wal-samḥ mā yuṭla' illā 'alā maṭar al-thurayyā* och detta är *al-samḥ*-land och *al-samḥ* kommer fram enbart efter ymnigt regn.

Samḥ (*Mesembryanthemum forsskali*) är en vild växt vars frön är ätbara.

2. I brevet till Gabriel Geitlin 2/8 1848 skriver Wallin: ”när jag kommit till Teima med ett följe af 8 män, småstads- boerne uppfunnit följande historia: jag vore en af Abbas P.’s män som lastad med 18 kistor guld begåfve mig till Negd för att köpa hästar åt min förgifne herre.” (se s. 241–242).

Egyptens viceregent ‘Abbās I (reg. 1848–1854) var sonson till Muḥammad ‘Alī (reg. 1805–1848). Det som gör incidenten intressant är att då Wallin efter sin återkomst till Finland sökte finansiering från S:t Petersburg för sin nya resa hade man på ryskt håll planer på att Wallin skulle köpa fullblodshästar till ryska stall. Bristen på goda hästar ansågs vara ett problem av nationell betydelse och man ansåg att de bästa stod att finna i Najd, dit Wallin var på väg. Ryssarna hade fått smak för arabiska fullblodshästar

genom att storhertigdömet Warszawa, som hade skapats i freden i Tilsit 1807, upplöstes efter Wienkongressen 1815 och tillföll Ryssland som en del av det så kallade Kongresspolen. Den polske aristokraten greve Waclaw Rzewuski reste mellan 1817 och 1819 i samma områden som Wallin några decennier senare. Då Rzewuski återvände hade han med sig 114 fullblodshästar från Najd. Han dödades i det polska upproret mot de ryska förtryckarna 1831.

Se Kejslerliga ryska geografiska sällskapets viceordförande general Michail N. Muravjovs brev till greve Pavel D. Kiselev, chef för statens hästdepartement, 28/9 1851 (g.st.) i Ryska statliga historiska arkivet, F. 412, op. 1, d. 116, No. 2728; Dyakov 2000, s. 52–53; Djakov 2003, s. 77–78; Harrigan 2001, s. 6–15.

3. Ar. *dhārī* vild, vildsint. Wallin är möjligen den sista som dokumenterat ett möte med ett lejon i de norra delarna av Arabiska halvön. Se Jabbur 1995, s. 82–84.
4. I Iran drack man vanligen te (pers. *chāy*) i det man kallade kaffehus. Teet introducerades i Iran under 1500-talet; landet

fick sitt te både landvägen från Kina och sjövägen genom de europeiska handelskompanierna. Men det dröjde ända till 1800-talet innan teet blev de breda massornas favoritdryck och undanträngde kaffet. Man kan t.o.m. säga att sedan sen qajardynastin (1796–1925) har te varit landets nationaldryck. Opiumbruket och tedrickandet gick hand i hand på 1800-talet. Perserna ansåg att opium var kallt och torrt och därför måste det balanseras med teet som var varmt och fuktigt. Enligt Bert Fragner var *qahve-khāne* platsen där te dracks medan *chāy-khāne* serverade alkohol till sina gäster – detta ända till Irans islamiska revolution i slutet av 1970-talet. Se Fragner 2014, s. 253; Matthee 1996; Matthee 2005, s. 250 ff.

Charles Montagu Doughty vet berätta hur de kaffedrickande beduinerna kallade teet för de kristnas kaffe (ar. *kahwat en-Nasāra*), Doughty 1964 I, s. 352. Om hur teet introducerades till den islamiska världen i allmänhet, se Mair and Hoh 2009, s. 151–163. I Persien, liksom i Europa och Indien, dricker man svart te; det kinesiska gröna teet, ojäst, dricker man i Nordafrika och Afghanistan. Om humoralpatologin, se s. 27.

5. Under qajardynastins Muḥammad ibn ʿAbbās (reg. 1834–1848) hade landet haft en rätt så lugn tid tack vare att både Ryssland och Storbritannien var intresserade av att området var stabilt. Se Keddie 1999, s. 25.
6. Om inskriptionen i Bīsītūn/Bisūtūn (angliserat Behistun), se brevet till Geitlin 15/4 1849, s. 297–298.

Inskriptionen består av en och samma text på tre olika språk skrivna med kilskrift ca 500 fvt: fornpersiska, elamitiska och babyloniska. Det intressanta är att det är den elamitiska texten som är den ”offentliga” medan de två övriga är översättningar av denna. Inskriptionen har huggits in i en bergsvägg på en höjd av ca 100 meter, den är 25 meter bred och 15 meter hög. Den brittiske orientalisterna och diplomaten sir Henry Rawlinson, som vi senare kommer att träffa med Wallin såväl i Baghdad (1849) som i London (1850), tecknade med fara för livet delvis av den svårtillgängliga inskriptionen 1836–1837 och återstoden 1844 och lyckades dechiffrera den fornpersiska varianten 1846–1847. Peter Daniels har dock vissa reservationer beträffande Rawlinsons roll i själva dechiffreringen. Enligt honom var Rawlinsons kopiering av texten ”a remarkable achievement but made no contribution to the decipherment”. Den som enligt honom dechiffrerade den fornpersiska inskriptionen var den irländske pastorn Edward Hincks (1792–1866). Om inskriptionens tre språk, se Adkins 2004, *passim*, med förtydligande illustrationer; Daniels 2007, s. 424; Herrenschildt 2000, s. 67–125; Larsen 1996, s. 79–87; Olster 2011, s. 70–75, med illustration; Tavernier 2013, s. 643; Wikander 2006, s. 168–183; Williams 2009, s. 64, med en illustration som ger proportionerna. Inskriptionen i sin helhet finns översatt till engelska i Frye 1983, s. 363–368.

7. Ar. *Fīrūz Mīrzā ḥākīm Kermān Shāhān wa-maʿahu nizām wa-taub wa-huwa nāwī ʿalā al-riwāḥ ilā taḥt ḥukūmatihī*

- Fīrūz Mīrzā, guvernören av Kermān Shāhān, har medhämmtat ordning och hörsamhet samt strävar efter att lugna ner förhållandena på de områden som är under hans välde.
8. Ar. *wa-Ibn Khusrau Khān alladhī kabīr badw bakhtiyārī al-ān fī khamsīn balad yauman ba'ida 'an 'Amāra wa-wāhid min al-mukāriya yurīd hādhā al-darb wa-wāhid yurīd ghairahu wa-bi-sabab hādhā ma'raka wuḥūsha kabīra wa-stikhāra* och den mäktige Ibn Khusrau Khān; bakhtiyār-nomaderna är nu i Khamsīn, en ort belägen en dagsresa från 'Amāra; och en av åsneuthyrarna vill gå en väg och en annan vill en annan och detta förorsakade en häftig dispyt och man tydde sig till *istikhāra*.
Istikhāra är en spådomsmetod, man öppnar t.ex. Koranen eller Hāfiẓ dikt-samling på måfå och tolkar det uppslagna för att få vägledning.
9. Shah 'Abbās I (reg. 1588–1629) var safaviddynastins (1501–1722) mest betydande härskare. Hans regeringsperiod innebar höjdpunkten i safavidernas militära makt och kulturella blomstring, som manifesteras bl.a. i huvudstaden Iṣfahāns arkitektur.
10. Förstad till Iṣfahan med kvarter (ar. *ḥāra*) för olika nationaliteter. Armeniernas mångfacetterade roll i Iran under 1800-talet kommer utmärkt fram i rubriken till ett kapitel i Aptin Khanbaghis bok om religiösa minoriteter i Iran: "The Armenians: An Exotic Community or a Native Minority Group?". Åtminstone från 1300-talet fanns det en armenisk diaspora i Iran. Åren 1603–1604 med shah 'Abbās I:s deportation av hundratusentals armenier från Armenien till Iran innebar att deras roll i samhällslivet och speciellt inom ekonomin blev mera markant. Från staden Julfa i Armenien tvångsförflyttades förmögna armenier till safavidernas nya huvudstad Iṣfahan och deras nya kvarter kallades Julfa. Om detta och armenierna i Iran i allmänhet, se Khanbaghi 2006, s. 111–129.
11. Pers. *wa-ziyārat-i shumā qubūl bāshad* och er pilgrimsfärd måtte bli väl mottagen.
12. Sa'dī (ca 1215–1292), persisk poet kallad "poesins profet", från Shiraz där Wallin gjorde en pilgrimsfärd till hans grav (se kommentar 314). Det har sagts att även om den persiska litteraturskatten gick förlorad skulle man kunna återställa kulturarvet i sin helhet om bara Sa'dīs *Gulistān* fanns bevarad. *Gulistān* (sv. *Rosengården*) påverkade efter översättningar till latin, tyska och franska den europeiska litteraturen på 1600-talet. *Gulistān* och Sa'dīs andra helt på vers skrivna *Būstān* (sv. *Lustgården*) brukas – och missbrukas – alltså som sentenser i Iran.
Se s. 24, 31; Asmussen 1971, s. 141; Browne 1956a, s. 525–539; Dabashi 2012, Index; Hämeen-Anttila 1997, s. 233, 271–277.
I *Tidningar Utgifne Af et Sällskap i Åbo* publicerades 16/10 1773 vad som måste vara den första svenska översättningen ur Sa'dīs *Rosengården* direkt från persiskan. Jacob Frese hade visserligen redan 50 år tidigare översatt Sa'dī utan att erkänna sin skuld till honom, men dessa översättningar var gjorda från latin, franska eller tyska.

Översättarens namn framgår inte, men det skulle kunna röra sig om Carl Abraham Clewberg (1712–1765), professor vid Kungliga Akademien i Åbo och kunnig i persiska. Har dessa rader kanske funnits i hans efterlämnade papper?

”Hwad ingen dödlig ser Hans öga kan åtskilja, / Hans öra skönjer klart hwad ännu aldrig war. / Som Kung Han tarfwar ej betjänter för sin vilja, / Som Domare Han ej uplysning nödig har. / Han wåra ödens skick, förrn de oss händt begrundar, / I hårda bergets håll Han Diamanter strör. / Han twänne droppar tar; af en Han pärlan rundar / I hafwets botten ut; af en Han mänskjan gör. / Han talar blott et ord, och werlden frambragt blifwer / Ur rymdens toma djup på warelsernas fält: / Wid ljudet af Hans röst, wid minsta wink Han gifwer, / Skall åter all ting bli i intets ökn stält.”

Gabriel Geitlins avhandling i två delar för professuren i orientalisk litteratur behandlade Sa’dis Pandnāme: *Specimen academicum Pendnameh sive Librum Consiliorum Scheich Musliheddin Saadi Schirasiensis Persice interpretatione Latina notisque illustratum sistens* (1835).

Om Clewberg, se Heikel 1894, s. 188–195; Karttunen 2011, s. 91–92; om Frese, se Hämeen-Anttila 1997, s. 233, 271–277; om Geitlin, se Karttunen 2011, s. 188–192. Edinburgh University Press har till februari 2015 utlävat Fatemeh Keshavaraz-Karamustafas bok *Lyrics of Life. Sa’di on love, cosmopolitanism and care of the self*, den första mera omfattande studien på engelska om Sa’di.

13. Hāfiz (ca 1324–1390) har i århundraden varit den mest älskade och lästa poeten i

den persisktalande världen. Den lyriska poesin inom den islamiska världen nådde sin kulmen genom honom. Hans betydelse för europeisk litteratur i allmänhet, men särskilt för den tyska litteraturen, befästes med Goethes *West-östlicher Divan* (1818). Michael J. Franklin har skrivit beträffande den första engelska översättningen av en *ghazal* (lyrisk dikt) av Hāfiz i William Jones *Grammar of the Persian Language* (1771) att vi här har den romantiska orientalismens begynnelse. Jaakko Hämeen-Anttila har i sin tur karakteriserat Goethes *West-östlicher Divan* som en parafras av Hāfiz hela produktion. Hāfiz var inte en produktiv diktare och hans *Divān*, som praktiskt taget utgör hela hans oeuvre, består av knappt 500 korta lyriska dikter. Hamid Dabashi har skrivit: ”Hafez’s poetic purpose, the physical beauty of his verses, is above and beyond anything achieved before or after in Persian lyrics.” Hāfiz har också kallats ”emblem of the manifestation of the Iranian spirit”; han är poeternas sigill såsom profeten Muḥammad är profeternas sigill (Koranen 33:40; hos Zetterstéen 1917 insegel). Hāfiz är också en av de mest översatta poeterna trots att han, såsom Willy Kyrklund och Bo Utas konstaterat, tillhör de oöversättliga. Det finns flera bra urval av Hāfiz produktion, men Davis 2013 står i en klass för sig. Se s. 24, 26, 31; Browne 1956b, s. 271–319; Dabashi 2012, Index; Franklin 2011, s. 71–72; Ferdowsi 2008, s. 667–691; Hāfez 2004, s. 239–240; Hafiz 2007, *passim*; Kyrklund 1959, s. 68–70; Utas 2011a.

14. Ar./pers. *wa-ta'ziya wal-rauḍa wa-Sa'dī wa-Hāfiẓ wa-haft tan wa-chihil tan wa-bāgh-i shāh wa-bāgh-i nau wa-lūṭī-i Shīrāz wa-sh-l-qī wa-masjid-i wakīl wa-masjid-i nau wa-bāzār-i wakīl wa-ni'matī wa-ḥaidarī wa-'adwa allatī bainahumā wa-wazīr al-balad wa-yuqāl mushīr wa-taḥta yadihi munshi' wa-mustaufī wa-muḥarrara wa-ghilmān* och passionsspelet *ta'ziya* och reciterandet av martyrtexter (*rauḍa*); och Sa'dī och Hāfiẓ; och platsen där sju [helgon är begravda]; och platsen där fyrtio [helgon är begravda]; och shahens trädgård; och den nya trädgården; och Shiraz herrar *alwāt*; och *sh-l-qī*; och Vakīlmoskén; och den nya moskén; och Vakīlbasaren; och *ni'matī* och *ḥaidari* och den fiendskap som är dem emellan; och stadens guvernör som kallas *mushīr* och under honom finns sekreteraren och skrivaren och kalligrafen och slavarna.
15. Ar./pers. *manzil-i khāna-i Zinyān wa-huwa 7 farsakh Zinyāns härbärke på 7 farsangs avstånd.*
16. Ar. *nakhl kathīr wa-hiya balad mithl balad Najdī* mycket dadelpalmer och landet var likt landet i Najd.
17. Pers. *dar Abū Shīr nishastīm dar khāna-i Mirzā Muḥammad Ṣādiq* vi satt i Abū Shīr i Mirzā Muḥammad Ṣādiqs värdshus.
18. 72 är ett s.k. *topos*-tal i Mellanöstern, ofta tätt sammanbundet med 73. Det betyder att man inte skall ta uppgifter där talet förekommer helt på allvar. Flera exempel kan anföras:
– Det berättas att man på begäran av ptoleméerna skickade 72 uttolkare från Jerusalem (6 från var och en av de 12

stammarna) till Alexandria i slutet av det tredje århundradet fvt för att översätta Gamla testamentet till grekiska. Resultatet kallas för *Septuaginta* ("sjuttio" på latin) då man avrundat antalet.

– Det berättas att Konstantin den store av ärkeängeln Mikael fått en befallning att skicka 72 män till Egypten för att döpa landets befolkning.

– Det berättas i Koranen, Josefs sura (12:100) hur Josefs föräldrar kom till Egypten och "När de trädde in till Josef, tog han sina föräldrar till sig och sade: 'Dragen trygga in i Egypten, om Gud vill!'" Här talas enbart om föräldrarna, men Korankommentatorerna kunde berätta att i Jakobs följe fanns 72 personer, han själv var den 73:e.

– Det berättas att då al-Ḥusain ibn 'Alī efter umayyadkalifen Mu'āwiyas död 680 drog ut mot al-Kūfa med pretentioner på kaliftiteln för att sedan på vägen dit bli dödad i Karbalā', så skulle han ha haft med sig 72 män, han själv var den 73:e.

– Det finns en tradition (ar. *ḥadīth*) enligt vilken profeten Muḥammad skulle ha sagt att judarna (ar. *banū Isrā'īl*) är fördelade i 72 sekter medan muslimerna är fördelade i 73. Denna tradition finns i flera olika former. En går ut på att det inom islam finns 72 eller 73 sekter av vilka endast en är färdig för paradiset. I en dikt av Hāfiẓ säger han att så länge han har ett glas vin är dessa 72 sekter honom likgiltiga.

– Det sägs att Teherans befolkning består av 72 olika nationaliteter.

– Efter 11/9 2001 har vi fått läsa om de 72 jungfrur som väntar på terroristmartyrerna. Idén baserar sig på ett

antal ställen i Koranen som behandlar paradiset fröjder, i detta fall framför allt Koranen 56:11–39: ”Så ock mörkögda tärnor som väl förvarade pärlor” (56:22); ”Och låtit dem förbliva jungfrur” (56:35). Det är i traditionssamlingarna antalet mörkögda jungfrur för var och en som kommer till paradiset fastställs till 72. År 2000 publicerade Christoph Luxenberg (pseudonym) sin bok *Die syro-aramäische Lesart des Koran* där han försöker påvisa att uttrycket för de mörkögda jungfrurna egentligen borde översättas med ”vita vindruvor”. Detta väckte viss uppståndelse inom västerländska medier med skämtteckningar och skadeglada ”Där fick dom!”-kommentarer. Det bör dock konstateras att Luxenbergs nytolkningar inte är allmänt accepterade. Om allt det här och polemiken kring Luxenberg kan man läsa i Luxenberg 2000; Ibn Warraq 2010; Burgmer 2007; Lane 1998, s. 51. – Från och med 2014 kan man i Mekkas stora moské lyssna till Koranrecitation på 72 olika språk.

En uppsjö av exempel på användningen av talet 72 främst i den religiösa litteraturen står att finna i t.ex. Deny 1956, s. 395–415; Schimmel 1993, s. 263–268, 294–295; Steinschneider 1850, s. 145–170.

19. Ar. *Samīra qarība min Mustajidda baina al-‘Ilā ‘anhā wa-min Hāyil ilā al-Mashhad* 10 *ayyām wa-fihinna mā wājid ft qalbān* Samīra ligger nära Mustajidda mellan det och al-‘Ilā och från Hā’il till al-Mashhad 10 dagar och på denna väg finner man inga brunnar.
20. Ar. *Zubair wilāya ṣaghīra 3 sā’āt gharbī min Baṣra vägen minhā ilā Makka*

sharrafahā Allāh ‘alā ‘ishrīn yauman wa-darbum baina Jabal Shammar wal-Qasīm wa-Wādī Dawāsir ‘alā [oläsligt] *wa-uṭṭiyūn balad zilfī wa-hiya nisf darbum* Zubair är ett mindre distrikt 3 timmar väster om Baṣra och vägen därifrån till Mekka och gud har välsignat den genom att göra det möjligt att avverka sträckan på 20 dagar och deras väg går genom Jabal Shammar och al-Qasīm och Wādī Dawāsir på [oläsligt] och de korsar låglandet och det är hälften av deras väg.

21. Se Wallin 2010, s. 71.
22. Kejsrerliga Alexanders-Universitetets kansler, den ryske tronföljaren Alexander II (reg. 1855–1881), tilldelade Wallin ett mindre understöd på 1 000 rubel vintern 1846. Geitlin delade upp pengarna och skickade först 600 rubel och därefter 400 rubel till Kairo. Se Wallin 2013, s. 239–240, 379, 381, 478.
23. Wallin skickade sin ansökan om förlängning av resestipendiet till Helsingfors i augusti 1846. Konsistoriet behandlade ärendet i mars 1847 och den enda andra sökande, K.F. von Willebrand, beviljades stipendiet i stället för Wallin. För Wallins ansökan och konsistoriets behandling av den, se Wallin 2013, s. 405–426.
24. Talesätt: dra sig ur en situation.
25. Lat. *rebus sic stantibus* då saken förhåller sig på så sätt.
26. Eftersom Wallin inte beviljades förlängning av sitt resestipendium ansökte Geitlin på Wallins vägnar om det så kallade Alexandersstipendiet i april 1847, och konsistoriet beviljade Wallin stipendiet i maj samma år. Om ansökan och konsistoriets behandling av ämnet, se Wallin 2013, s. 426–434.

27. ”Rida” i uttrycket ”djävulen rider en” anger att en person verkar vara behärskad av den onde. Geitlin vill här försäkra Wallin om att han inte har förlorat förståndet utan har situationen under kontroll.
28. Av de brev som Wallin skickade till Geitlin publicerades de följande åtminstone delvis i dagstidningarna: Wallin till F.E. Conradi 16/12 1843 i *Helsingfors Tidningar* 15 & 17 (1844); Wallin till A. Wiklund 26/12 1843 i *Ilmarinen* 52 (1855); Wallin till Geitlin 28–30/4 1845 i *Finlands Allmänna Tidning* 283–287 (1845); Wallin till Geitlin 4/7 1845 i *Finlands Allmänna Tidning* 77, 79–81, 85, 87 (1846); Wallin till Geitlin 4/12 1846 i *Morgonbladet* 4, 6–7 (1847); Wallin till Geitlin 3/3 1847 i *Morgonbladet* 40–46, 57–60 (1847); Wallin till Geitlin 14/12 1847 i *Helsingfors Tidningar* 88–89 (1848); Wallin till Geitlin 15/4 1849 i *Åbo Underrättelser* 60–62, 64–73 (1849).
29. Redan i sin ansökan för resestipendiet i oktober 1841 (se Wallin 2010, s. 344–347) skrev Wallin om hur man i de föga kända dialekterna på Arabiska halvön kunde finna spår av det ”gamla ursprungliga Hamjaritiska språket”. Därför ämnade han från den sydarabiska kusten bege sig ”Karawan vägen upp åt Mekka [...] för att följa detta sistnämnde språks öfvergångsbildningar till det rena Arabiska”. Man trodde allmänt att den renaste arabiskan talades i Mekka, profeten Muhammands hemstad och orten där Koranen uppenbarats för denne representant för Quraishstammen. Det förislamiska himjaritiska imperiet – ett verkligt självständigt imperium med början ca 270 evt – i de södra delarna av Arabiska halvön, blev bättre känt då västerländska resenärer och lärda upptäckte och upptecknade epigrafiska texter skrivna på himjaritiska från 1840-talet och framåt. Bysans och dess kristna allierade i Aksum gjorde slut på det himjaritiska imperiet 525. Se Retsö 2005, s. 343–346.
30. En del av breven som Wallin skickade hem till Finland har försvunnit efter att de publicerades i finländska dagstidningar eller i Elmgrens utgåva från 1860-talet (*Georg August Wallins reseanteckningar*, 4 vol.). I Elmgrens utgåva är Wallins skrift kraftigt normaliserad och innehållet ställvis censurerat, medan de brevversioner som publicerades i dagstidningarna är utförligare. I *Skrifter* utges de brev som saknas i original i första hand enligt dagstidningsversionen och i andra hand enligt Elmgrens utgåva. I *Skrifter* 5 återges breven daterade 8/10 1847 och 13/9 1848 enligt Elmgrens version eftersom de inte publicerades i dagstidningarna.
31. Allt som berör Palestina och Israel, och inte minst Jerusalem, är ideologiskt laddat. Bibelstudierna har redan länge varit en kamp om historien där Jerusalem är en viktig del av den europeiska sagan som leder från Babylon via Jerusalem, Athen och Rom till Paris, London och Berlin.
32. Tysken Johann Georg Rosenmüllers (1736–1815) *Religionshistoria för barn* vars första svenska upplaga utkom i Stockholm 1805.

33. E. G. Schultz (1811–1851) hade 1845 i Berlin utgivit sin första skrift *Jerusalem* med en bifogad karta över staden gjord av den kände tyske kartografen Heinrich Kiepert (1818–1899). Se Ratzel 1891, s. 704–705.
34. Lasarus var enligt Bibeln en man som Jesus uppväckte från de döda. Hans grav i staden Betania har varit en kristen vallfartsort sedan 300-talet.
35. För Wallins beskrivning av sin färd till Jordan under stilla veckan före påsk, se Wallin 2013, s. 199–204.
36. Enligt islamisk tradition finns Mose grav på åtminstone tre olika ställen – lite utanför Jerusalem, 20 km öster om Jerusalem på vägen till Jeriko och i Damaskus.
37. Namnet på den källa som ligger inne i den stora moskén i Mekka. Enligt islamisk tradition fick ärkeängeln Gabriel källan att springa fram då Hagar och Ismael höll på att då av törst. Se Bæk Simonsen 1994, s. 251–253.
38. Radbandet eller rosenkransen, på arabiska *subḥa*, *misbaḥa*, *tasbīḥ*, Lanes *sebḥah*, hans svenska översättares *sibḥah* – namnen är nästan lika många som kulorna i bandet (99). Enligt somliga är *subḥa* beteckningen på det muslimska radbandet medan *misbaḥa* avser de kristnas. Inom islam anser man att gud har 99 ”sköna namn” (ar. *asmā’ al-ḥusnā*), det vill säga attribut i Koranen. Radbandet med de 99 kulorna är ett hjälpmedel för den bedjande att hålla räkning på antalet invokationer i de extra riter som följer de obligatoriska bönerna. Bandet är vanligen indelad i 3 serier på 33 kulor med ett avvikande märke emellan. Kulorna är vanligen av något väldoftande trä, korall, ben eller fruktkärnor. Lane skildrar radbandets funktion vid tilläggsbönen: ”Han läser då ’Āyat al-Kursi’ eller Tronversen, den 256:e i Koranens kapitel 2, och tillägger ’O Höge och Store! Din fullkomlighet prisar jag.’ Därefter upprepar han ’Guds fullkomlighet!’ (trettiofire gånger) och ’Guds fullkomlighet, den Store, lovad vare Han för evigt!’ (en gång). ’Lovad vare Gud!’ (trettiofire gånger). ’Prisad vare Hans höghet! Det finns ingen gud utom Han!’ (en gång). ’Gud är störst!’ (trettiofire gånger). ’Gud är Störst i storhet, och lovad vare Gud i överflöd!’ (en gång).” Det Wallin närmast kritiserar är vanan att hela tiden i vardagslivet tumma på radbandet för att ge ett intryck av fromhet. Se Lane 1998, s. 58–59.
39. Muḥammad ’Ayyād al-Ṭaṭāwī (1810–1861) var Wallins professor i arabiska vid Institutet för orientaliska språk vid utrikesministeriet i S:t Petersburg. Om al-Ṭaṭāwī, se Wallin 2010, s. 76–77.
40. Troligen har Elmgren här läst eller tolkat Wallins originalbrev fel eftersom ”’ulum barranijeh” inte går att översätta. Ar. *qāḍī* domare; i den sunnimuslimska världen finns fyra jämställda rättsskolor (ar. *madhhab*) som namngetts efter sina på 700- och 800-talen verkande grundare: den hanafitiska, den malikitiska, den shafitiska och den hanbalitiska. Se Bæk Simonsen 1994, s. 166.
41. På Tempelberget i Jerusalems sydöstra del finns två av islams heliga byggnader, Klippdomen (ar. *Qubbat al-Ṣakhra*) och al-Aqṣāmoskén. Klippdomen byggdes av umayyadkalifen ’Abd

- al-Malik (reg. 685–705) och blev färdig 72 AH (691/92 evt). Dess arkitektur präglas av bysantinska ideal och den har en åttakantig bas. En del anser att ‘Abd al-Malik också skulle ha rest al-Aqšāmoskén, medan somliga är lika övertygade om att dess byggherre var umayyadkalifen al-Walīd I (reg. 705–715). För en utförlig diskussion om dessa två moskéer, se Elad 1995, s. 29–39; Nuseibeh and Grabar 1996; Robinson 2005, s. 1–8, 98–100.
- Wallins uttalande om Ibn Sīnās grav måste anses vara en lokal sägen eftersom Ibn Sīnā (i Europa känd som Avicenna; f. före 980, d. 1037) dog i Hamadān, Iran, där han också begravdes. Avicennas mausoleum i Hamadān finns avbildat i Asmussen 1971, s. 113; där berättas också att då mausoleet byggdes passade man på att ta en närmare titt på hans kranium. Se kommentar 316 om Ḥāfiẓ kraniums liknande öde 1935.
42. David var Israels andre kung ca 1005–965 fvt. Han erövrade Jerusalem, gjorde staden till sin huvudstad och lyckades genom framgångsrika militära företag göra Israel till en stormakt. Med ”Davids borg” avser Wallin därmed staden Jerusalem.
43. Wallin reste hösten 1847 från Kairo till al-Fayyūm i Mellersta Egypten. al-Fayyūm är ett bördigt sjöområde väster om Nilen som får sitt vatten genom en av Nilens sidogrenar. Se Baines and Malek 2005, s. 121, 131.
44. Till skillnad från *khamāsīn*-vinden som kan vara i 50 dagar är *samūm* över på 15 till 20 minuter. Den blåser vanligen från sydost eller sydsydost och för med sig moln av damm och sand. Se Lane 1998, s. 1–2.
45. Redan från förislamisk tid kan vi följa rivaliteten mellan de nordarabiska stammarna (ar. *qaisī*) och de sydarabiska stammarna (ar. *yamanī*). Denna motsättning kulminerade i slutet av umayyadstyret på 740-talet. Det intressanta är att den lever kvar så starkt att Wallin skildrar den ännu vid mitten av 1800-talet. Se Crone 1994.
46. Egyptens armé och flotta var under kommando av Muḥammad ‘Alī:s son Ibrāhīm pascha (1789–1848), som var en skicklig general och aldrig förlorade ett slag. År 1831 anföll han Syrien och Palestina och slog osmanernas armé. Vid freden 1833 tilldelades Muḥammad ‘Alī Syrien. Se Wucher King 1984, s. 343–345.
47. På 800-talet hade turkiska legosoldater tagit de svaga abbasidkaliferna i ett struptag och sålunda inlett en över tusen år lång period av turkisk hegemoni i arabvärlden, som egentligen slutade först 1952 med ”de fria officerarnas revolution” i Egypten. Av den omfattande litteraturen kan bl.a. följande rekommenderas: Diner 2005; Gordon 2001; Haarmann 1988, s. 175–196; Lewis 1975, s. 78 ff.; Lewis 2002; Masters 2013. Egyptierna har ett ordspråk, ”Hellre turkarnas förtryck än arabernas rättvisa”, som uppkom då man under mamelucktiden var utled på beduinernas (= araberna) trakasserier i landet. Burckhardt 1984, s. 56.
48. Bibelns berättelse om Jesu möte med den samariska kvinnan vid Jakobs brunn finns i Johannesevangeliet 4:5–42. Orten är troligen dagens Askar, belägen öster om Nabulus.

49. På den östra sluttningen av berget Gerizim finns ruinerna av vad som kan ha varit ett samaritiskt tempel. Berget var samariternas religiösa centrum där de ännu i dag firar sin årliga påskfest.
50. I Femte Moseboken, kapitel 27, beskrivs hur Israels folk fick anvisningar om de lagar de skulle följa och instruktioner att bygga ett altare på berget Ebal ”av sten som inte bearbetats med järn”. Rehavam var kung av Juda ca 926–910 fvt och Salomos (reg. ca 965–926 fvt) son.
51. Ar. *arjal/argal* komparativ av konsonant-roten *r-j/g-l* som har betydelsen att vara man, uppföra sig manligt.
52. Fästningen Šānūr hade sedan 1650-talet utgjort basen för släkten al-Jazzārs makt i området. Fästningen hade dock med osmanförvaltningens samtycke blivit förstörd några decennier före Wallins besök.
53. Hebron har fått sitt arabiska namn al-Khalīl efter Abraham eller rättare sagt hur Abraham beskrivs i Koranen (4:124): ”Gud tog ju Abraham till vän [ar. *khalīl*].” På 600-talet förvandlades kyrkan som var byggd på platsen för Abrahams grav till moské, och efter korstågstiden förbjöds judar och kristna tillträde.
54. Dalen Jezreel eller slätten Esdraelon (gr./ar. Zirʿīn) tar sitt namn från en stad med samma namn. Det var platsen för Gideons seger över midianiterna (Domarboken 6:3).
55. I Domarbokens fjärde och femte kapitel berättas om hur israelerna segrade över kanaanéerna med hjälp av floden Kishon som vräkte sig över Kanaans ledare Sisera (Domarboken 5:21): ”Han vräktes undan av Kishonbäcken, bäcken överföll honom, bäcken Kishon.”
56. Frikostighet. Det värsta en arab kunde tänka sig var snålhet, och då man ville karakterisera icke-araber eller icke-muslimer så beskyllde man dem för att inte dela med sig av det de hade. al-Jāhiz (ca 776–ca 868) har skrivit en fantastisk bok, *al-Bukhalāʾ* (”Snålvargarna”), fylld med utsökta karaktärsskildringar av såväl icke-arabiska snålvargar som prisvärda frikostiga araber. Boken har översatts till ett otal språk, till somliga i flera reprints: al-Jāhiz 1963, fransk översättning 1951, engelsk bl.a. 1997. Se även Kronholm 1995, s. 176–179; om beduinens frikostighet, se Burckhardt 2005, I, s. 338–350.
57. Citatet är ur Psaltaren, psalm 89:13: ”Du skapade norr och söder. Tabor och Hermon jublar över dig.” Tabor är ett berg öster om Nasaret och Hermon ett bergmassiv på gränsen mellan dagens Syrien och Libanon.
58. Wallin har troligen hört fel namnet på denna lilla moské som är belägen på 487 meters höjd över havet i utkanten av Nasaret. Moskén är tillägnad al-Nabī Saʿīn.
59. Egyptens och Syriens härskare Saladin (Šalāḥ al-dīn, 1138–1193) utnyttjade till fullo de inre stridigheter som under 1180-talet hade försvagat de olika korsfararrikerna i Outremer (”på andra sidan havet”). Det avgörande slaget stod vid Qurūn Ḥaṭṭīn (”Ḥaṭṭīns horn”) den 4 juli 1187. Arméerna var jämnstarka (ca 30 000) men Saladin åsamkade de kristna ett förkrossande nederlag och tillfångatog bl.a. Jerusalems kung Guy av Lusignan. Saladins seger ledde till de kristna rikenas sammanbrott som kulminerade i Jerusalems fall den 2 oktober. I Europa

- var påven inte sen att mana de världsliga härskarna till ett nytt korståg för att återta Jerusalem. Den kristna närvaron i Outremer fortsatte trots förlusten vid Ḥaṭṭīn och erövringen av Jerusalem ännu i dryga hundra år fram till 1291. Några plock ur den omfattande litteraturen: om korstågen i allmänhet, se Tyerman 2006; om korstågen sedda ur islamisk synvinkel, se Hillenbrand 1999; Cobb 2014; om Saladin, se Möhring 2008; för en civiliserad muslimsk aristokrats syn på de barbariska korsriddarna, se Usāma ibn Munqidh 2008. Usāmas bok har översatts till de flesta kulturspråk, och det finns en förkortad, fri svensk översättning gjord utifrån en fransk översättning 1988.
60. Wallin var närsynt och använde glasögon då det var möjligt.
61. Den italienska konstnären Rafaels (1483–1520) oljemålning Sixtinska madonnan målades 1513–1514 som altartavla i klosterkyrkan San Sisto i Piacenza. I dag finns målningen i Staatliche Gemäldegalerie i Dresden.
62. Wallin anspelar här på Esaias Tegnér (1782–1846) dikt ”Axel” (raderna 231–239): ”Hon var ej som idyllens sköna / som gå och sucka i det gröna, / en evig trånads konterfej, / med lockar gula såsom solens, / och kinder såsom nattviolens, / och ögon som förgätmigej. / Hon var ett österns barn: de rika / de svarta lockar lågo lika / en midnatt kring en rosegård ...”. *Esaias Tegnér samlade dikter* 1975, s. 130. Se äv. Wallin 2013, s. 477, kommentar 233.
63. Transfigurationskyrkan ligger på toppen av berget Tabor, ca 10 km öster om Nasaret. Enligt traditionen ägde Jesu förklaring rum uppe på detta berg. Under Wallins vistelse fanns på platsen ruinerna av en kyrka rest av korsfararen Tankred av Hauteville (ca 1076–1112).
64. Fiskaren Sebedaios söner Jakob och Johannes var två av Jesus apostlar. De sägs vara från den lilla staden Betsaida.
65. Den arabiska beteckningen på kristna i Koranen och ännu under Wallins tid var *naṣārā* (pl.), *naṣrānī* (sg.). Nu för tiden allmännare *masīhī* (sg.), *masīhīyūn* (pl.) av Masīḥ = Messias.
66. Qurūn Ḥaṭṭīn är en utslöcknad vulkan med två toppar. Orten var skåde-platsen för slaget vid Ḥaṭṭīn 1187, se kommentar 59. Jesu bergspredikan är enligt Matteusevangeliet, kapitel 5–7, en predikan med etiskt innehåll som Jesus höll på ett berg i Galileen.
67. Saladin, ”den ädle hedningen”, har i västerländsk historieskrivning och skönlitteratur (bl.a. Walter Scotts *Talismanen*) fått ett rykte om ridderlighet och hjältemod. Beträffande slaget, se kommentar 59; om Saladins eftermäle, se Möhring 2008, s. 91–104.
68. Tiberias grundades av Herodes Antipas ca år 20. Den ligger vid Gennesaretsjöns strand på platsen för den ödelagda byn Rakkat som nämns i Gamla Testamentet (Josua 19:35). Under 1700- och 1800-talet flyttade flera berömda rabbiner till Tiberias och begravdes där. Tiberias hör till judendomens fyra heliga städer, tillsammans med Jerusalem, Hebron och Zefat.
69. Området nära Gennesaretsjön har utsatts för flera jordbävningar. Den sista jordbävningen före Wallins besök ägde dock rum den 1 januari 1837 och inte

- som Wallin skriver 1839. Eftersom Wallins original till brevet 8/10 1847 saknas kan skillnaden i årtal också bero på en felskrivning i *Georg August Wallins reseanteckningar* 4. Se Bremer 1995, s. 343–351 för en beskrivning av Tiberias och jordbävningen gjord ca tio år efter Wallins besök i staden. Om jordbävningen, se Ambraseys 1997.
70. I Nya Testamentet kan man läsa om hur Jesus gick på vattnet i Gennesaret-sjön. Se Johannevangeliet 6:16–21; Matteusevangeliet 14:22–33; Markus-evangeliet 6:45–52.
71. Egyptens de facto-härskare Muḥammad ‘Alī hade skickat sin son Ibrāhīm till Syro-Palestina 1831 för att lösgöra området från osmanernas valde, vilket också skedde. När den egyptiska flottan tvingade osmanernas flotta att kapitulera 1839 oroadе sig Storbritannien och Frankrike för möjligheten att i stället för ett svagt osmanskt rike få en kraftig och expanderande egyptisk motståndare vid Medelhavet, och deras gemensamma flotta attackerade Ibrāhīms positioner i Syrien. De egyptiska styrkorna var tvungna att dra sig tillbaka till Egypten. Se Wucher King 1984, s. 343–345.
72. Globrunnen var en brunn som på 1800-talet fanns i hörnet av dagens Brunngatan (som har fått sitt namn efter den) och Centralgatan i centrala Helsingfors.
73. Den brittiske konstnären William Hogarth (1697–1764) är bland annat känd för människoframställningen i hans sedeskildringar, vilket troligen är vad Wallin avser med att Hogarth skulle vara en lämplig tecknare av badhusscenen.
74. Det ”Frankiska kaffet” måste syfta på det kaffe de europeiska kolonialmakterna fick från sina västindiska och latin-amerikanska kolonier där kaffet hade introducerats omkring 1720. I slutet av 1700-talet producerades hälften av allt kaffe i världen där.
75. Wallin föredrar att tolka *al-ḥakīm al-‘ajamī* som ”den persiske läkaren”, men det kunde lika väl översättas med ”den icke-arabiske läkaren”. Såsom vi kan läsa hos Wallin reste bland beduinerna och oasbefolkningen kvacksalvare från yttervärlden som lurade människorna på deras pengar och som hade avrest innan man hann klaga över dåliga läkemedel och uteblivna resultat av vården.
76. Troligen avser Wallin här platsen där enligt traditionen Jakobs son Josef blev kastad i en brunn av sina bröder och därefter såld som slav till Egypten. Berättelsen om Josef finns att läsa i Första Moseboken, kapitel 37.
77. Meiron (ar. Mairūn) låg bara några kilometer utanför Zefat. Staden var ett betydande judiskt religiöst centrum under senantiken och var under islamisk tid, speciellt efter 1200-talet, den populäraste judiska pilgrimsorten i Palestina. Se Horden and Purcell 2000, s. 446.
78. Jordbävningen 1837 förstörde denna fästning, byggd av Suveräna Militära Hospitalära Orden av Sankt Johannes av Jerusalem av Rhodos och av Malta, även kallad Malteserorden.
79. Druserna utgör en gren av islam som uppstod i början av 1000-talet i Egypten. Deras religion är hemlig för icke-druser. De flesta andra muslimer anser druserna

- vara kättare, och de har blivit hårt förföljda. Sedan medeltiden har druserna varit bosatta främst i det som i dag är Syrien, Libanon, Jordanien och Israel. Deras antal torde vara omkring en miljon. Se Bæk Simonsen 1994, s. 86–87; Dana 2003.
80. Se kommentar 76. Josefs bröder doppade hans kläder i djurblod och visade dem för fadern Jakob för att denne skulle tro att Josef hade blivit mördad av ett vilddjur.
81. Ar. *'ushb al-kīmiyā'*. Örten har inte kunnat identifieras.
82. Wallin har från sin vistelse i Kairo gett exempel på hur människorna i allmänhet förhöll sig till sinnessjuka medmänniskor och beskrivit företeelsen den ”heliga dåren”. Michael Dols hann på sin dödsbädd 1989 färdigställa klassikern Majnūn: *The Madman in Medieval Islamic Society* där den intresserade hittar allt av relevans för ämnet. I den rysk-slaviska kulturen har den ”heliga dåren” spelat en motsvarande roll, såsom framgår av Hunt and Kobets 2011.
83. Ar. *ḥājjī/ḥāggī Wālī* pilgrimen Wālī.
84. Ar. *lā ilāha illā llāh* ingen gud utom Gud. Den islamiska trosbekännelsens första hälft, den andra hälften betygar att profeten Muḥammad är guds sändebud. Redan i över ett sekels tid har samaritanister försökt fästa uppmärksamhet bl.a. vid de likheter man finner mellan den muslimska trosbekännelsen och den samaritiska som lyder: *lyt 'lh 'l' 'hd* (uttalat: *lit ēlā ilā 'ād*) ingen gud utom En. Det är dessutom inte bara den uttalade stränga monoteismen som islam enligt samaritanisterna anammat från dem, utan även monoprotetismen. Samariterna säger för sin del *l' nby kmwšy nbyh* (uttalat: *lā nēbi kamūšī nībya*) ingen profet som profeten Moses. Se Macuch 1978, s. 21, 32–33.
85. Ar. *al-salāmu 'alaikum* fred vare med er. Hälsningen var reserverad för trosfränder, för en muslim hälsade vanligen inte en jude eller kristen med *al-salāmu 'alaikum*.
86. Ar. talspr. ”metawila” eller ar. *mutawāli*, pl. *matāwila*, beteckning på libanesiska shiiter som tillhör tolvsekten. Se Glassé 1989, s. 267–268.
87. Det finns en tradition enligt vilken profeten Muḥammad skulle ha sagt att judarna är fördelade i 72 sekter medan muslimerna har 73. Denna tradition finns i ett flertal varierande former av vilka vi har en intressant anti-drusisk här. Se kommentar 18.
88. Damaskus stora moské, eller som den också kallas Umayyadmoskén (ar. *al-Umawī*), byggdes av umayyadkalifen al-Walīd I och är ett av de bäst bevarade tidiga islamiska byggnadsverken. Wallin tar upp frågan om huruvida vi har att göra med en före detta kristen kyrka som blivit omvandlad till moské, såsom han tror, eller inte. Tyvärr har Wallin fel i denna fråga, eller som Ettinghausen och Grabar skriver: ”The mosque of Damascus is an entirely Muslim structure.” Creswell påvisade detta på 1930-talet. Se Creswell 1989, s. 46–73; Ettinghausen and Grabar 1987, s. 37–45, citatet på s. 37.
89. Ett drygt decennium före Wallin, i maj 1831, skrev två franska resenärer på besök i Damaskus om Ṣalāḥīya och trädgårdarna i samma anda: ”Les

- magnifiques jardins qui entourent Damas comme d'une riche et grande robe ..."; "Et pourtant Salahhiyé peut passer pour un des endroits les plus délicieux de la terre. Là se voient les plus charman[t]s jardins la plus aimable nature du pays de Damas"; "... ce paradis enchanteur". Se Hafteh 2012; Michaud et Poujoulat 1835, s. 203, 206, 207.
90. Ar. *abū 'ashara bi-khamsa* en tia för en femma
91. Ar. *yā khalīlī* o du som är från Hebron. al-Khalīl, Hebrons arabiska namn, kommer från traditionen att Abraham skulle vara begravnen i Hebron. I Koranen kallas Abraham en av guds vänner (ar. *khalīl*). Se Bæk Simonsen 1994, s. 30–31.
92. Ar. *jannat al-dunyā* världens trädgård.
93. I staden Baalbek i dagens Libanon finns ett flertal tempelruiner från romersk tid, bl.a. ett Jupiter- och ett Bacchustempel. Se Bædeker 1891, s. 341–349; Viro 1963, s. 427–429.
94. Under Nilenresan vintern 1844–1845 besökte Wallin flertalet fornegyptiska tempelruiner och gravar längs med Nilen. Speciellt mycket förfasade han sig över att en modern arabisk by hade byggts inne i det fornegyptiska Luxortemplet. Det var vanligt med arabisk bosättning i de fornegyptiska templen ännu vid mitten av 1800-talet. Se Wallin 2012, s. 146.
95. Tegel gjort av lera från Nilen var det vanligaste byggnadsmaterialet under faraonisk tid och är det än i dag i Egypten. Leran blandades med sand, grus, vass o.s.v. och massan formades till tegel i formar av trä. I Egypten används främst soltorkat tegel fastän det redan under fornegyptisk tid var känt att leran hårdnade då den brändes. Se Kemp 2000, s. 79, 83.
96. Salomo tog över tronen efter sin far David ca 970 fvt. Enligt Första Kungaboken, kapitel 7, hade redan David planerat att bygga ett tempel på Tempelberget i Jerusalem, men det var Salomo som fullföljde planerna. Då templet var färdigt fördes enligt traditionen arken med de två stentavlorna med Mose budord in i templets innersta och heligaste rum. Se Montefiore 2011, s. 25–27.
97. I klipporna öster och söder om Assuan fanns flera av det forna Egyptens viktigaste granitstenbrott. Graniten användes bl.a. till sarkofager, statyer och obelisker och fraktades från Assuan ändå upp till Nedre Egypten. Men att Assuangraniten skulle ha transporterats ända till Baalbek kan ifrågasättas. Se Aston, Harrell and Shaw 2000; Baines and Malek 2005, s. 72.
98. "In Verbindung mit *mā 'was*' bildet '*af'ala* die sog. Admirativ-formel. Das Subjekt folgt im Akk. bzw. als Pers.-Suff." Wallin tar upp det typiska skolexemplet på denna admirationsformel *mā aḥsana Zaidan* "hur skön (är) Zaid". Fischer 1972, § 128.
99. Beträffande uttalet av *qāf* och *kāf* hos beduinerna, se Palva 1997, s. 235–236; Palva 2013, s. 522–524.
100. Det var vanligt att de få forskare vid Kejserliga Alexanders-Universitetet som reste utanför Europas gränser förväntades göra en insats även för andra forskningsområden än sina egna. Så fick också Wallin i uppdrag att komplettera bibliotekets samlingar och universitetets naturvetenskapliga samlingar.

- Wallin skickade i mars 1845 med handelsmannen Avarov ("till börden Grek från Odessa"; Wallin 2012, s. 357) böcker, manuskript och naturalier från Kairo via Odessa till S:t Petersburg och Helsingfors. Enligt Geitlins brev till Wallin 16/1 1846 hade Avarov lämnat Wallins försändelse i Odessa, men ett finländskt statsråd von Nordmann i Odessa såg till att den skickades vidare till S:t Petersburg. Se Wallin 2012, s. 291, 303–304, 357; Wallin 2013, s. 240, 325. De delar av försändelsen som inte förstördes eller stals i Odessa kom fram till Helsingfors sommaren 1847, se t.ex s. 156 i detta band.
101. ‘Abdallāh ibn ‘Umar al-Baidāwīs (1286–1316) Korankommentar *Anwār al-tanzīl wa-asrār al-ta’wīl* är en av de populäraste i sitt slag. Den utkom i Europa redigerad av H.L. Fleischer redan 1846–1848. Det av Wallin förväntade Büläqtrycket utkom först 1865.
102. Ismā‘īl Ḥaqqīs (d. 1724) Korankommentar *Tafsīr rūḥ al-bayān*, vars första upplaga (1840) var slutsåld, trycktes på nytt 1848. *al-Qāmūs al-muḥīṭ* av Abū al-Ṭāhir Muḥammad al-Firūzābādī (1329–1415) är ett av den arabiska lexikografins storverk. Den stod högt upp på listan över de manuskript Wallin önskade inhandla i Kairo. Priset på ett fullständigt manuskript var mellan 2 000 och 3 000 piaster. Det hade Wallin inte råd med så han nöjde sig med att inhandla en turkisk översättning av arbetet, som han här avhämtade, för 260 piaster. När Wallin återvände till Finland bad han sin vän och lärare i Kairo ‘Alī Nidā al-Barrānī att fortsätta jakten på *al-Qāmūs*, och den 6 juni 1850 skriver denne att han hittat ett manuskript för 1 250 piaster. Priset var tydligen fortfarande för högt för detta arbete finns inte i Nationalbiblioteket i Helsingfors. Se Aro 1958, s. 36–37; Hämeen-Anttila 1989, s. 37, 41, 43–44; Thompson 2010, s. 508.
103. Ramaḍān är den nionde månaden av det islamiska månåret. Månaden är islams fastemånad då man fastar från soluppgång till solnedgång utan att vare sig äta eller dricka. Fastan är en av islams fem pelare.
104. Muḥammad Muṣṭafā översatte Voltaires *Histoire de Charles XII, roi de Suède* (1731) till arabiska och den utkom 1257 AH (1841/42) som *Maṭāli’ shumūs al-siyar fī waqā’i’ Karlus al-thānī ‘ashar*. Wallin köpte den i Kairo våren 1845 och skickade hem till Helsingfors. Böckerna och manuskripten, men också breven och dagböckerna, som Wallin skickade hem blev genomstuckna och t.o.m. genomskurna och behandlades med desinfektionsmedel och tvättades för att hindra att koleran och andra smittsamma sjukdomar spreds. Se Dromberg 1972, s. 293 med en illustration av en maskin som med tio järnpiggas stack hål i dokumenten.
105. *Sīrat ‘Antar* är en hjälteberättelse ur den medeltida arabiska folklitteraturen. Wallin inhandlade i Kairo för universitetsbiblioteket ett manuskript av *Sīrat ‘Antar* på 45 volymer. Hos Kronholm 1995, s. 191 kan man läsa en analys av Antarcykeln.
106. Herman Kellgren (1822–1856) var Wallins efterträdare som professor i orientalisk litteratur vid Kejserliga Alexanders-Universitetet. Han utnämndes till docent

- i sanskrit 1849 och till professor i orientalisk litteratur 1854.
107. Den första koleraepidemin i Helsingfors bröt ut 1831 och de därpå följande 1848, 1849 och 1850. Koleran spreds via soldaterna på fästningen Sveaborg. Potatissjukan kom från Sydamerika och spred sig i Europa på 1840-talet. Det är en svampsjukdom som angrep potatisen och gjorde att den rutnade.
108. Om Matthias Alexander Castrén (1813–1852), se Wallin 2012, s. 430–431, kommentar 441. Castrén återvände till Helsingfors från sin sista resa till Sibirien, som tog fyra år, i februari 1849. Se Salminen 2009, s. 146–151.
109. Förutbestämtheten, predestinationen, har alltid varit ett av de stora problemen inom islamisk teologi. I princip är allting förutbestämt av gud, ”skrivet” (ar. *maktūb*) på din panna, men individen kan påverka sina egna handlingar och stå till svars för sitt görande. Synen på förutbestämthet har genom tiderna lett till en utbredd fatalism. Ett arabiskt ordspråk säger också: *il-maktūb mā minno mahrūb* man kan inte undgå sitt livsöde. Se Bæk Simonsen 1994, s. 150, 206; Pimenta 1979, s. 193; Ringgren 1955.
110. Kamelens puckel består av fett och får tjäna som reservföda vid behov, men den är inte en vattenreservoar såsom ofta hävdas.
111. Lat. *nervus rerum agendarum* det som ger kraft att sätta igång något (här: pengar).
112. Om den österrikiska dalern, se Wallin 2012, s. 407, kommentar 241.
113. ‘Abdallāh Ibn Rashīd, vars gästfrihet Wallin hade åtnjutit 1845, hade avlidit i maj/juni 1847 och efterträts av sin son Ṭalāl ibn ‘Abdallāh Rashīd.
114. År 1818 hade de av Muhammad ‘Alī sända egyptiska trupperna under Ibrāhīm pascha erövrat den saudisk-wahhabitiska huvudstaden al-Dir‘īya som sedan följande år jämnades med marken. Släkten Āl Su‘ūd flyttade huvudstaden till Riyadh 1824. Vid tidpunkten för Wallins andra besök var härskaren Faiṣal ibn Turkī, som dock spelade en underordnad roll i förhållande till ledarna av släkten Āl Rashīd eftersom han, enligt Wallin, ”ej äger det råa och barska mod, der han sitter i sin hufvudstad Alrijād, som behöfs att hålla de allt tvång skyende Beduinerna i styr”. Se Facey 1997, s. 64–79; Wallin 2013, s. 309.
115. Wallin hade redan i sin ansökan om resestipendiet avfattad i S:t Petersburg 1841 anmält sitt intresse för att sätta sig in i de läror som wahhabiterna propagerade för. Moskén i Riyadh hade inom wahhabitiskt dominerad islam motsvarande ställning som Kairos al-Azhar i sunnitisk och Qom i shiitisk islam.
116. Om al-Rub‘ al-khālī, ”den tomma fjärdedelen”, se Wallin 2013, s. 17–22; om Bertram Thomas, Harry S:t John Bridger Philbys och Wilfred Thesigers färder i al-Rub‘ al-khālī, se Al Yahya 2006 med förtydligande kartor.
117. James Raymond Wellsted (1805–1842) var en brittisk sjöofficer som under loppet av 1830-talet företog forskningsresor på hela Arabiska halvön: 1830–1833 på Röda havet och Sinaihalvön; 1834 till den helt utforskade Sokotraön; 1834–1836 längs Arabiska halvöns sydkust. Wellsted var den förste som upptecknade himjaritiska inskriptioner. Se Pfullmann 2001, s. 448–451.

118. Den tyske baronen Gustav Adolf von Wrede (1807–1863) gjorde en uppmärksammasad resa till Hadramaut 1843. Se Pfullmann 2001, s. 456–462.
119. Wallin fick före avresan i uppdrag av universitetet i Helsingfors att införskaffa naturalier för att utöka den naturhistoriska samlingen. Endast en bråkdel av allt hans ihopsamlade naturvetenskapliga material nådde dock Helsingfors. Åtminstone en del av preparaten förstördes i Odessas hamn efter att tullmännen druckit upp spriten som de var indränkta i.
120. Troligen avsåg Wallin den egyptiska piastern (ar. *qirsh*, pl. *qurūsh*); 100 piaster = 1 egyptiskt pund.
121. Vid skrivandet av sin avhandling 1839 hade Wallin störst nytta av Armand Pierre Caussin de Percevals (1795–1871) *Grammaire arabe vulgaire pour le dialects d’Orient et de Barbarie* (Paris 1833), och med sig till Kairo hade han *Dictionnaire français–arabe*, par Elliouis Bochtor (1784–1821), revu et augmenté par Armand Pierre Caussin de Perceval (Paris 1828–1829) i två volymer. Se Fück 1955, s. 151; Wallin 1839, s. 12–13; Wallin 2010, s. 312–313, 339.
122. Ar. *min al-nīya al-zaina* god avsikt; eller som Wallin själv säger ”det goda uppsåtet”.
123. För Wallins resa till och vistelse i Katarinaklostret, se Wallin 2013, s. 326 ff.
124. Ar. *ḍaif allāh* guds gäst. Som Wallin även i andra sammanhang konstaterat är ingen herre i öknen; här för Geitlin presenterat i en mera religiös form.
125. Revolutionsåren 1848–1849 inleddes med februarirevolutionen i Paris 1848, som ledde till stiftandet av den andra republiken. Revolutionen spred sig snabbt till övriga delar av Europa. Bakgrunden och orsakerna var delvis desamma – ett stigande missnöje med de reaktionära regimernas ovilja att förbättra folkets ställning. I Italien och Centraleuropa kombinerades dessa krav med nationalistiska strömningar medan målen i Frankrike främst styrdes av en socialistisk eller liberal ideologi.
126. Med kufiska mynt avses här att texten på mynten var skriven med den kufiska skriften. Den kufiska skriften fick sitt namn efter staden al-Kūfa i Irak och var en tidig form av den arabiska skriften som användes bl.a. i inskriptioner, på mynt och i Koranmanuskript.
127. Wallin hade på inrådan av sin egyptiske vän och lärare i S:t Petersburg Muḥammad ‘Ayyād al-Ṭanṭāwī antagit Walī som namn under sin resa. Man förundrar sig över detta råd – namnet betyder helgon, och dess olämplighet blev ganska snabbt uppenbar i Kairo. Wallin antog senare namnet ‘Abd al-Wālī, som betyder den allsmäktiges tjänare. Shejken ifråga har motsatt sig detta namn och gett Wallin namnet ‘Abd al-Maulā, som betyder herrns tjänare.
128. Ar. talspr. ”min niyetek zeine, niyetek sālike” ditt goda uppsåt, ditt ohindrade uppsåt.
129. I Första Moseboken 1:3 beskrivs skapandet av ljuset: ”Gud sade: ’Ljus, bli till!’ Och ljuset blev till.”
130. Det underliga här ligger i att uttrycket *barr al-‘ajam* betyder de folks land som inte kan tala arabiska, alltså icke-arabers land, eller persernas land, vilket dock inte kan vara innebörden här.
131. Ar. *a’ūdhu bi-llāh* jag tar min tillflykt till

- gud!; ar. *hawā' qānūn* vanligt, normalt väder.
132. Ar. talspr. ”inām aladsi kalbo min alhamm khāli” lugnt sover den, vars hjärta är fritt från sorger.
133. Ar. *yā subhān allāh* gud bevara!; ar. *al-baḥr murr* havet är förbittrat.
134. Madā'in Šāliḥ, äv. al-Ḥijr, historisk plats på nordvästra Arabiska halvön och sedan 2008 Saudiarabiens första världsarv. Från och med det andra århundradet fvt beboddes området av thamudéer och nabatéer. Under antiken var staden känd under namnet Egra eller Hegra, varav det arabiska al-Ḥijr. Thamudéerna är en förislamisk stam som enligt Koranen blev tillskickad profeten Šāliḥ (7:71): ”Så sände vi ock till Ṭamūd deras broder Šāliḥ.” Namnet Madā'in Šāliḥ kom dock i bruk först under tidig osmansk tid, d.v.s. i början av 1500-talet.
- Det var beklagligt att Wallin valde en rakare och säkrare väg som inte förde honom till Madā'in Šāliḥ. Det skulle dröja ännu närmare trettio år innan de imposanta ruinerna ”upptäcktes” av Charles Montagu Doughty i december 1876. Han tillbringade över nio veckor i området (4/12 1876–13/2 1877, med tre kortare visiter ännu samma år). Doughtys anteckningar och teckningar har varit av stor betydelse ända till i dag. Se Doughty I 1964, s. 125 ff.; Hammond 1987, s. 148–162; Hoyland 2001, s. 68–69, 223–224; Nehmé 2010, s. 286–307.
135. Ar. talspr. ”ja sidi” förträffligt; ar. talspr. ”genābek” din höghet, tilltalsord till person med hög status; ar. talspr. ”ḥaḍratek” respektfullt tilltal; ar. *anta* du.
136. Sultanen i fråga kan vara Salīm (Selīm) I (ca 1470–1520) eller Salīm (Selīm) II (ca 1524–1574). Om Salīm I vet vi att han lät bygga tre fästningar längs den syriska pilgrimsvägen, på ett avstånd av mindre än 100 km från Damaskus. Sulaimān I fortsatte sedan sin fars (Salīm I) verksamhet genom att bygga åtminstone fem fästningar till söderut längs denna pilgrimsväg. Och Salīm II fortsatte byggandet ända till närheten av Medina med två nya fästningar. Se Petersen 2009, s. 86–90.
137. Ar. talspr. ”belā wallah” naturligtvis; eller som Bruce Ingham säger om det besläktade ”ṭbillāh”: ””Yes by God”, an expression of strong agreement or assent.” Ingham 1994, s. 187.
138. I Finland: lura eller narra något i någon.
139. Lat. *et sic in ceteris* och så vidare i all oändlighet.
140. Ar. talspr. ”ma jikṭa' rizki aḥad” ingen skär av sin egendom.
141. I sin dagbok 2/9 1845 förklarar Wallin detta *dakhil*-skap: ”Något häpen i de ovana förhållanden och villrådig hvad jag skulle säga och företaga mig upprepa jag till yttermera visso selam hälsningen till honom och sade jag är sålunda nu din dakhil d.v.s. jag står i ditt skydd och du bör försvara mig för hvad som kan hända.” Wallin 2013, s. 121. Förklaringen som Wallin hänvisar till finner man i Burckhardt 2005, I, s. 329–338 och en utförlig skildring av denna företeelse i praktiken hos Doughty 1964, II, s. 297–331.
142. Wahhabiterna ville återställa islam från alla senare innovationer (ar. *bid'a*) till den form de trodde sig veta att religionen hade på profeten Muḥammads tid. Målsättningen är den samma IS har nu 2014.

143. Ar. *bish'a* eldprov som förrättas av en *mubashshi'* eller *mubashsha'*. Hos Bailey 2009, s. 199–205 kan man läsa exempel på fall där denna metod använts vanligen vid de allvarligaste brotten såsom mord eller våldtäkt samt i tvister om land.
144. Ar. *bayād al-wajh* gott rykte, god karaktär, heder.
145. Ar. talspr. ”wallah ma mishejto” vid gud, gå inte!
146. Lat. *commune bonum* gemensamt gott.
147. Ar. *al-dunyā qaiḏ* världen har sommarhetta; ar. *al-'arab fī al-qaiḏ* beduinerna är i sommarhettan.
148. Citatet är ur Martin Luthers *Öppet brev om översättning* och lyder: ”Man får inte fråga bokstäverna i latinet hur man ska tala tyska, som de där åsnorna gör, utan man ska fråga mor i huset, barnen på gatan, gemene man på marknadstorget och skåda dem i munnen när man talar och sen översätta därefter. Då förstår de, och då märker de att man talar tyska med dem.” Luther 2010.
149. Om de islamiska bröllopsceremonierna i allmänhet, se Lane 1998, s. 119–130.
150. Ar. talspr. ”lelet ennoḳṭa” droppens natt. Natten kallas så eftersom man tror att en övernaturlig droppe då faller i Nilen och får den att stiga. Se Lane 1998, s. 384–385.
151. Ar. *baḥr al-Nīl al-mubārak* den välsignade Nilfloden. Nilens betydelse för egyptierna framgår tydligt av att de kallar floden för ”hav”.
152. Ar. talspr. ”allah isallimkum tilḳo kheir” en önskan att gud må låta dem gå gott till mötes.
153. Ar. *shiqqat al-bait* avdelning av ett hus; ar. *maq'ad al-rijāl* männens sittplatser; ar. *farīq* samling av besläktade beduiners tält. ”The *farīq* consists of families related to one another in descent.” Jabbur 1995, s. 290.
154. Lat. *non plus ultra* det bästa i sitt slag.
155. Beduinernas av omgivningen betingade ensidiga matvanor samt det ofta mer eller mindre odrickbara vattnet bidrog till att Wallin inte saknade patienter. Överhuvudtaget var beduinernas hälsotillstånd dåligt vid tidpunkten för Wallins resor (ja, från förislamisk tid och ända långt in på 1900-talet), eller som Manfred Ullmann har skrivit: ”The state of health of the bedouin and of the urban dwellers of Arabia must have been very bad. [...] The scarcity and poor quality of the water, the constant undernourishment and monotony of the diet, the battalions of flies and parasites were factors which, together with numerous endemic illnesses were responsible for high infant mortality and low life-expectancy. The most common diseases on the Arabian peninsula were malaria, tuberculosis, trachoma and conjunctivitis, amoebic and bacillary dysentery, smallpox, leprosy, parasitic infections, and illnesses caused by malnutrition, like rickets and scurvy.” Och, såsom Ullmann fortsätter: ”It is clear that the Arabs could not combat these diseases effectively because they were ignorant of their aetiology. Their attempts to cure them lacked any theoretical or scientific basis, but the remedies drawn from popular folk medicine, to which they resorted, show some interesting connections with magic.” Wallins brev och dagböcker

- från Arabien och även Egypten är en ögonvittnesskildring av allt detta. Se Ullmann 1978, s. 1.
156. Ar. *rizq al-ḥalāl mā yaqī'* det som har förvärvats ärligt går inte förlorat.
157. Beträffande sandhavet al-Nafūd, se Wallin 2013, s. 460, kommentar 79 med karta.
158. Beträffande al-Rub' al-khālī, se Wallin 2013, s. 17–22 samt kommentar 116 i detta band.
159. Året före forskningsresan, 1842–1843, tillbringade Wallin i Helsingfors med att studera medicin och arbeta vid universitetets kliniska institut. Immanuel Ilmoni (1797–1856) var professor i teoretisk och praktisk medicin.
160. Ar. *tala' min zahrihi* någonting utöver det överenskomna.
161. Muslimerna ber fem gånger om dygnet och dessa dagliga tideböner utgör en av islams fem pelare. De dagliga bönerna är vid soluppgången (ar. *ṣalāt al-fajr*), vid middagstid (ar. *ṣalāt al-ẓuhr*), på eftermiddagen (ar. *ṣalāt al-'aṣr*), vid solnedgången (ar. *ṣalāt al-maghrib*) och på kvällen (ar. *ṣalāt al-'ishā'*). Den sista är egentligen den första eftersom det räknas att dygnet börjar på kvällen.
162. Spanskflugplåster med pruskåda som användes för att lindra irriterad hud el. blåsor. Fram till mitten av 1800-talet ansågs de flesta sjukdomar bero på en förändring i kroppens vätskesammansättning. Åderlåtning eller koppning, under vilken blod tömdes ur kroppen med avsikten att återställa vätskebalansen, hörde därför till de vanligaste behandlingarna.
163. Ar. talspr. ”arkan ballah” ha tillit till gud; ar. talspr. ”a'man ballah” tro på gud; ar. talspr. ”ja 'aunet allah” o med guds hjälp.
164. Ar. *iftah lī l-kitāb* öppna boken för mig; ar. *iftish lī l-kitāb* undersök boken för mig.
165. Suran Wallin läste är den 67:e suran, Herraväldet, som består av 30 verser. Wallin ger två möjliga namn för suran: *sūrat al-mulk* eller *sūra tabāarak*. Koranens suror får vanligen sitt namn efter det första ordet eller ett annat ord som uppfattas som betydelsefullt. Första versen här lyder: ”Välsignad [ar. *tabāarak*] är han, som har herraväldet [ar. *al-mulk*] i sin hand och är allsmäktig.”
166. Ar. *wā abā* o min far!; ar. *wā 'ammā* o min farbror!; ar. *wā khālā* o min morbror!; ar. *wā akhā* o min bror!; ar. *wā zāj/gā* o min man! Beträffande konstruktionen av dessa vokativer, se Fischer 1972, § 158.
167. Ar. *wā wailī* o min sorg!; ar. *wā ḥalālā*. Såsom Wallin skriver: ett utrop av förundran.
168. Muslimerna jordfäster sina döda så snabbt som möjligt, helst före solnedgången på dödsdagen, något som stammens män tydligen hade i tankarna. Om begravning, se Glassé 1989, s. 134.
169. Koranens första, inledande sura (ar. *al-fātiḥa*) kallas ofta också öppningens sura. Suran ingår i de dagliga tidebönerna och vill man hitta en Fader vår i islam så är det denna sura. Den lyder: ”I Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn! / Lov och pris hör Gud till, all världens Herre, / Den barmhärtige Förbarmaren, / Domedagens Konung! / Dig dyrka vi, och dig anropa vi om hjälp; / Led oss på den rätta vägen, / Deras väg, vilka du bevisat nåd, / Vilka ej drabbats av vrede och som ej fara vilse!” Koranen 1917, s. 1.

170. Avskrifter av sådana inskriptioner finns bland Wallins efterlämnade papper, och en finns återgiven i Wallin 2013, s. 142. Avsikten är att alla dessa inskriptioner publiceras och översätts i den sjunde delen av Wallins *Skrifter*.
171. Ar. *takbīr* är termen för utropet *allāhu akbar* ”gud är störst”. Om ritualerna vid begravning, se Glassé 1989, s. 134.
172. Ar. *Uwainid*. I dalen fanns Ma‘āza stammens begravningsplats, därav Wallins beteckning ”dödsdal” (se s. 215–216).
173. Ar. *al-maut al-aḥmar* den röda döden.
174. Ar. *mā shā’ allāh ‘āfiya ‘alaikum*. Som Wallin skriver är det ett uttryck av nöjt bifall över handlingar och ord. Kan här översättas till exempel med: har jag inte rätt?
175. Ar. *ta‘ab al-ḥurr ḥarām* att arbeta utan ersättning är förbjudet.
176. Ar. *laka amān allāh wa-muḥammad rasūl allāh* du har guds skydd och Muḥammad är guds sändebud.
177. Ar. *yudawwirūna rizq* bege sig efter byte.
178. Ar. talspr. ”ḥaḍsi aldynja” det är nu bara så.
179. Inom den islamiska världen är hemgiften, brudgåvan *mahr* (också kallad brudpris), allmän och baserar sig på Koranen (4:3). Den uppfattas som kvinnans privata egendom. Att skilja sig från sina hustrur är relativt lätt inom islam och det verkar ha varit ännu lättare bland beduinerna. Se Bæk Simonsen 1994, s. 168, 254–256; Glassé 1989, s. 100–101.
180. Ar. *yā rasūl allāh dāqat ḥīlatī fa-adriknī* o guds sändebud, jag har praktiskt taget ingenting.
181. Ar. *shallaḥ hudūmak yā mal‘ūn al-wālidain* kasta av dig dina trasor, o du fäderfördömde.
182. Ar. *al-mudabbir* härskaren; ar. *al-muddar bihi* formad av honom.
183. Ar. *al-ḥadhar mā yanfa’ fi l-qadar* försiktighet hjälper inte mot ödet.
184. Ar. *al-satr ‘alā llāh* gud skyddar!
185. Ar. *muraddafa*, pl. *muraddafāt* kamel med två ryttare; radikalerna *r-d-f* har bl.a. betydelsen att rida bakom en annan på samma kamel.
186. Şulubba, äv. Şulaib, Şlēb, El Şlube, beduin-stam. Såsom Wallin skriver (2013, s. 88–89) är en av grunderna för hur en stam värderas i hur hög grad man har lyckats behålla den ”äkt genuina beduin karakteren” och inte ”förlorat de ursprungliga rena sederna”. Stämmar som inte hade lyckats behålla sin rena beduin-karaktär kallades av von Oppenheim för ”nicht vollblütige Beduinen”, medan Werner Caskel föredrog att kalla dem ”Pariastämme”. Vid tiden för Wallins resor på Arabiska halvön fanns det en grupp sådana pariastämmar som ansågs lägre stående; till dem räknades bl.a. Şulubba/Şulaib, Hitaim (Hutēm) och Sharārāt, som en gång hört till Hitaim. Se von Oppenheim 1967, s. 99–154; Wallin 2013, s. 454, kommentar 39.
187. Anspelning på den svenske skalden Carl Michael Bellmans (1740–1795) verk *Fredmans epistlar*.
188. Ar. *kuss ummī*. Mycket ful svordom, motsvarighet till det ryska *job twoju mat*, se kommentar 289; ar. *al-dunyā* världen.
189. Tydligt räknar Wallin inte med Egyptens härskare Muḥammad ‘Alī och sonen Ibrāhīm, som hade militära intressen och förbindelser på Arabiska halvön. ‘Abbās I hade däremot intressen

- som var relaterade till hästhandel.
190. De arabiska hästarna från Najd var eftertraktade och en del av diplomatin regenter emellan, se kommentar 2.
191. Ar. talspr. ”ma‘na khabark” vi vet om dig.
192. Under februarirevolutionen 1848 avsattes Frankrikes dåvarande kung Ludvig Filip (reg. 1830–1848) och den andra republiken stiftades. Fastän oroligheter förekom också i Storbritannien satt drottning Victoria (reg. 1837–1901) kvar på tronen.
193. Under Wallins första så kallade ökenfärd på Arabiska halvön 1845–1846 besökte han Ḥā’il, dit han kom den 21 september 1845. Han stannade där i två månader och fortsatte sedan med pilgrimskaravanen till Medina och Mekka. För hans beskrivning av sin vistelse i Ḥā’il, se Wallin 2013, s. 145 ff., 241–242.
194. Ar. *amīr al-ḥajj* ledaren för pilgrimståget.
195. För Wallins beskrivning av sin vallfärd till Medina och Mekka, se t.ex. Wallin 2013, s. 298–304.
196. Detta liksom allt det som följer av Mit‘abs råd till Wallin genom dennes värd måste ses som försök att få Wallin att ändra sina planer på att besöka Riyadh.
197. På grund av Muḥammad ‘Alīs aktiva roll på halvön i kampen mot wahhabiterna såg man med misstänksamhet på allt som kom från Egypten. Wahhabiternas intagande av Mekka och Medina i början av 1800-talet var en svår prestigeförlust för sultanen i Konstantinopel. Muḥammad ‘Alī fick i uppdrag att återföra islams heliga städer under osmansk överhöghet. Han skickade sin son Tūsūn till al-Ḥijāz, där Medina föll i november 1812 och Mekka i januari 1813. Egyptiernas framgångar upphörde dock abrupt och Muḥammad ‘Alī var tvungen att skicka sin äldste son Ibrāhīm till al-Ḥijāz. I september 1818 erövrade denne wahhabiternas huvudsäte al-Dir‘īya. Egyptierna ockuperade därefter med varierande framgång delar av Arabiska halvön ända till 1840 då Muḥammad ‘Alī var tvungen att evakuera sina trupper därifrån. Om Mekka, Medina, Muḥammad ‘Alī och wahhabiterna decennierna innan Wallin kom till området, se Sardar 2014, s. 214 ff.
198. Wallins tankegång är säkert korrekt. Beträffande det politiska läget i triangel-dramat Egypten–Āl Rashīd–Āl Su‘ūd, se kommentar 114 och 197.
Ar. *ma‘nā khabar*; ar. *wildat ḥalāl*. Wallins översättningar av uttrycken är korrekta.
199. Detta visar att Wallin trots beslutet att gå till Baghdad i det här skedet inte helt hade uteslutit tanken på att besöka Faiṣal i Riyadh.
200. Wallin skriver att han kom till Mashhad ‘Alī (platsen för ‘Alīs martyrdöd), vilket inte riktigt stämmer eftersom ‘Alī mördades i moskén i al-Kūfa 661. Enligt legenden skulle man ha satt hans kropp på en kamel och låtit den gå vart den ville och sedan begravt ‘Alī där den stannade. Detta är dock ett typiskt *topos*. Platsen som kamelen valde låg ca 10 km från al-Kūfa och hette al-Najaf. Eftersom ‘Alīs grav är och har varit en eftersträvanvärd och lukrativ tillgång, finns det ett antal platser där han sägs vara begravnen: i moskén i al-Kūfa, i Medina samt i Mazār-i Sharīf i Afghanistan. Den mest överraskande platsen ligger i

Kina, i Takla Makans öken där berget Muztagh-ata är hans helgongrav enligt den lokala kirgisbefolkningen och mål för pilgrimsfärder (ar. *mazār*).

Moskén i al-Najaf är, som Wallin skriver, byggd av perser och i persisk stil.

I mitten på 900-talet hade den shiitiska bùyiddynastin från Dailam i Persien tagit abbasidkaliferna i Baghdad i sitt hägn. Bùyidenä härskade under det nominella abbasidväldet över största delen av vad som i dag är Syrien, Irak och Iran. Deras starkaste ledare antog den gamla persiska härskartiteln *Shāhānshāh* eller dess arabiska variant *malik al-mulūk* ("Konungarnas konung"). Som shiiter såg de också till att de för shiamuslimerna heliga platserna vårdades; bùyiden 'Aḍud al-daula lät 977 bygga ett mausoleum vid 'Alīs antagna gravplats. (Enligt shiiterna är också Adam och Noak begravda här.) Mausoleet/moskén har byggts om i flera repriser, den senaste större ombyggnaden skedde alldeles i början av safavidernas maktövertagande under tidigt 1500-tal. I efterdyningarna av Kuwaitkriget 1991 fick byggnaden stora skador men är nu åter renoverad. Se Barthold 1984, s. 203; Ettinghausen et alii 2001, s. 216.

- ²⁰¹. Det rådde hat mellan sunniter och shiiter på Wallins tid, det råder blodigt hat i dag mellan sunniter och shiiter från Medelhavets kuster till Pakistan, och om vi väljer att tro på den islamiska historieskrivningens tidigaste alster (nedteknade ett par sekel senare än händelserna de skildrar), så rådde det hat mellan sunniter och shiiter redan vid profeten Muḥammads död 632. Enligt dem som senare kom att kallas

shiiter skulle profeten ett halvt år före sin död ha "testamenterat" ledarskapet för den muslimska gemenskapen till sin kusin och svärson 'Alī. Då profetens efterträdare dock valdes på helt andra grunder ansåg sig 'Alīs anhängare ha blivit orättvist förbigåna. Detta är i ett nötskal bakgrunden till fiendskapen.

De relativt stora religiösa skillnaderna mellan den sunnitiska och shiitiska teologin såsom de utvecklades under 700- och 800-talen är sedan en annan sak, och det är dessa fördomar och meningsskiljaktigheter dagens muslimer har att leva med, alldeles som på Wallins tid. Genom islams 1400-åriga historia har shiismen haft en underordnad position i den sunnidominerade islamiska världen, men efter den shiitiska safaviddynastins maktövertagande i Iran i början av 1500-talet blev hatet mellan de sunnitiska osmanerna och safaviderna politiskt intensifierat. En insiktsfull behandling av de historiografiska problemen i tidig shiitisk historia finns i Hylén 2011, s. 23–28; om shiismens uppsving på senare tid, se Nasr 2006; se även Sfeir 2013 gällande hatet framför allt i modern tid. Då den litteratur som behandlar islam vanligen är sunniinriktad ges här några tips på utmärkta inledningar till den shiitiska religiösa traditionen: Dabashi 2011; Halm 1987; Richard 1991.

- ²⁰². Tidens expansiva kolonialmakter hade konsulat och agenter i strategiskt belägna städer. Vi har inte kunnat hitta någon information om denna Geoffroy.
- ²⁰³. Ar. *yahdī al-hādī* ledsagaren ledsagar.
- ²⁰⁴. En del av breven som Wallin skickade hem till Finland har försvunnit efter

- att de publicerades i finländska dagstidningar eller i Elmgrens utgåva från 1860-talet (*Georg August Wallins reseanteckningar*, 4 vol.). I Elmgrens utgåva är Wallins skrift kraftigt normaliserad och innehållet ställvis censurerat, medan de brevversioner som publicerades i dagstidningarna är utförligare. I *Skrifter* utges de brev som saknas i original i första hand enligt dagstidningsversionen och i andra hand enligt Elmgrens utgåva. I *Skrifter* 5 återges breven daterade 8/10 1847 och 13/9 1848 enligt Elmgrens version eftersom de inte publicerades i dagstidningarna.
205. Maktskiftet då abbasiderna störtade umayyaderna 749–750 innebar också att sätet för dynastin och makten förflyttades. Umayyadernas Damaskus dög inte längre, och trots att Khurāsān långt borta i Persien var abbasidrevolutionens sköte beslöt man att maktcentret skulle placeras mera centralt i Irak. Om byggandet av Bagdad vid mitten av 700-talet och stadens topografi kan man läsa i Lassner 1980, s. 163–241.
206. Arabisktalande stammar bredde ut sig över det väldiga område som föll under islams inflytande under de första århundradena. Under Wallins tid fanns det ännu bland kurder, tadjjiker, uzbekier och afghaner stammar som genom ingifte hållit sig så till den grad isolerade att de lyckats bevara arabiskan, om än influerad av de omgivande språken till och med till ordföljden. Ännu under sovjettiden förekom arabisktalande människor i Centralasien, men nu lär endast ett fåtal finnas kvar. Arabiskan har även blivit ett slags *lingua franca* där ett gemensamt språk saknas. Så t.ex. i Dagestan i Kaukasien med sina åtminstone 42 språk på ett område av historiska Nylands läns storlek.
207. Kurderna bekänner sig till islam i sunnitisk tappning.
208. Geitlin avser breven daterade 2/8 och 13/9 1848 som Wallin skickade till honom från Bagdad. För dessa brev se s. 169–255.
209. Geitlin, dåvarande professorn i orientalisk litteratur, hade ansökt om professuren i exegetik och meddelat Wallin om det i flera brev, se t.ex. Wallin 2013, s. 240. Geitlin önskade därmed göra professuren i orientalisk litteratur ledig för Wallin att söka efter hemkomsten.
210. Staden Kirmānshāh eller korrektere Kirmānshāhān ligger i den främst av kurder bebodda västra delen av Iran som inofficiellt även kallas för Kurdistān. Under Wallins tid var staden en viktig genomfartsort för de shiitiska pilgrimerna som vallfärdade till Karbalā’ i Irak. Se Barthold 1984, s. 195–198.
211. De persiska diktarnas titt och tätt återkommande skildringar av kärleksförhållandet mellan den ”hundrabladiga” rosen och den ”tusenstämmiga” näktergalen har lett till att man talar om Persien som rosornas och näktergalarnas land. Hāfiz *ghazal* (lyrisk dikt) är måhända den mest älskade gestaltningen av motivet. Den första strofen på persiska lyder: raftam be-bāg sobh-dam-ī tā čenam gol-ī / āmad be guš nāgah-am āvāz-e bolbol-ī. I Arthur J. Arberrys stämningsfulla här förkortade översättning: I walked within a garden fair / At dawn, to gather roses there; / When suddenly sounded in the dale / The singing of a

nightingale. [...] / The rose was lovely, as I tell; / The nightingale he loved her well; / He with no other love could live, / And she no kindly word would give. [...] / Full many a fair and fragrant rose / Within the garden freshly blows, / Yet not a bloom was ever torn / Without the wounding of the thorn. [...]

Såsom Layla Diba uttryckt det:

”Together, rose and nightingale are the types of beloved and lover par excellence; the rose is beautiful, proud, and often cruel (roses do, after all, have thorns), while the nightingale sings endlessly of his longing and devotion.” Se Clinton, ”Bolbol”, Diba, ”Gol o Bolbol”; *Fifty Poems* 1953, s. 127–128; Hafiz 2007, s. 71, 145. Om rosengården som metafor i den persiska poesin, se Subtelny 2002, s. 127–154.

212. Antikens auktorer indelade Arabien i tre zoner: *Arabia Petraea* (”Stenarabien”), som även inbegrep Sinaihalvön; *Arabia Deserta* (”Ökenarabien”), som inbegrep den syriska öknen; och *Arabia Felix* (”lyckliga Arabien”), som avsåg praktiskt taget resten.
213. Wallin skriver i sitt brev till Geitlin 15/4 1849 att ”perserne är ett vandrings lustigt folk och älska att ge sig ut i främmande land” (se s. 270), och det är framför allt vallfärd till heliga mäns och kvinnors gravar (ar. *ziyāra*) han då syftar på. Arabiskans *mashhad* avser en plats där en martyr eller hjälte dött eller begravts. Shiiternas första och tredje imam, ‘Alī och al-Husain, har sina *mashhad* i Irak. ‘Alī lönmördades 661 i al-Kūfa och begravdes i al-Najaf, hans *mashhad*. Den mot umayyaderna revolterande

al-Husain dödades enligt traditionen av umayyaderna 680 vid Karbalā’, där hans kropp begravdes och som sålunda är hans *mashhad*. Karbalā’ är den absolut populäraste vallfartsorten inom shiismen. Efter al-Husains död fördes hans huvud till umayyadkalifen Yazīd och gjorde sedan en resa via Damaskus och Ascalon för att anlända till Kairo 1153. Men då det är lukrativt med heliga mäns relikier har även Medina, al-Kūfa, al-Najaf, Raqqa, Merv och Karbalā’ anmält sig till skaran av möjliga *mashhads*. Den stora tragedin för de vandringslystna persiska shiiterna är att bara en av deras tolv imamer är begravd i det som i dag är Iran. De övriga var under Wallins tid begravda på osmanskt område, d.v.s. inom den sunnitiska islamiska världen, som inte alltid såg med blida ögon på de shiitiska pilgrimerna. Det enda undantaget utgörs av den åttonde imamen ‘Alī al-Riḏā (765–818) som enligt shiitisk tradition led martyrdöden genom kalifen al-Ma’mūn och begravdes vid byn Sanābād i nordöstra Iran. Redan på 900-talet används begreppet *al-mashhad* för graven, och i dag finns här en stad, Mashhad, med tre miljoner invånare och omkring 20 miljoner pilgrimer årligen. Irans religiösa centrum Qumm/Qom uppstod också kring en betydelsefull grav – den åttonde imamens syster Fāṭima är enligt tradition begravd här.

Den åttonde sultanen i ilkhandynastin, Öljejtü (1304–1316, härskare över Persien och Mesopotamien), hade välvt planer på att hämta såväl ‘Alīs som al-Husains kvarlevor till sin efter 1307 byggda nya huvudstad Sulṭāniya, nära Qazvīn.

- Mausoleet där Öljejtü är begravnen var ursprungligen ämnat för ‘Alī och al-Ḥusain och är delvis bevarat. Hans tanke var att grunda en ny vallfartsort, men av någon orsak blev det inte så. Se Barthold 1984, s. 105–106, 203, 212, not 22; Hillenbrand 1994, 294–297; Morgan 1988, 77–78; om al-Ḥusains martyrdöd och dramat i Karbalā’, se Hylén 2007. En inspirerad beskrivning av Öljejtüs mausoleum hittar man hos Byron 2003, s. 61–62, 230.
214. Pers. *ba hem khordé* rasat ihop.
215. Ar. *istikhāra* att rådgöra med gud genom att öppna Koranen på måfå, spåmetod. Men som Jaakko Hämeen-Anttila skriver (se s. 27) kunde man lika gärna slå upp Ḥāfiẓ *Dīvān*.
216. Ar. talspr. ”aish laun” vilken färg, hurudan?; pers. *tsché gunā* vilken färg, hurudan?
217. Ar. *madrassa* utbildningsinstitution i anslutning till en moské där teologer och rättslärdas utbildas, jämförbar med prästseminarier. Se Bæk Simonsen 1994, s. 166–167.
218. I det som följer ger Wallin en utmärkt beskrivning av persernas reslust under hans tid, något som också senare resenärer i området bevitnar. Då Nicolas Bouvier 1953 körde genom Persien mot Afghanistan med sin vän Thierry Vernet bemöttes de alltid med största hjälpsamhet och välvilja av människor som förstod sig på ”the concept of the Voyage: the surprises, the trials, the mystique of the road. The Voyage was perennially fascinating to the East, and this often worked to our advantage.” Bouvier 2009, s. 195.
219. Shiismens helgon, ‘Alī och al-Ḥusain, tävlar om de fanatiska dyrkarnas favör, och deras respektive *mashhads* (se kommentar 213) popularitet avspeglar helgonens rangordning där al-Ḥusain klart vinner över sin far ‘Alī. Shiiterna själva förklarar al-Ḥusains företräde framför sin far, liksom det faktum att vallfärden till al-Ḥusains grav i Karbalā’ är shiiternas viktigaste religiösa rit, med att al-Ḥusains revolution (ar. *thaura*) 680 är den mest centrala händelsen i shiismens historia, ett uttryck för både tragik och ädelmod. Det anses att fastän ‘Alī förde ett flertal strider för islam så gjorde han det endast i egenskap av kalif, som auktoritet. al-Ḥusain däremot offrade sig själv då han stred emot umayyadernas överlägsna auktoritet.
220. *Taubā* är ett arabiskt lånord som betyder ånger; pers. *taubé kardang* att ångra sig.
221. Pers. *taubé kordā* [oläsligt] *sefer* ångra sig att [oläsligt] på resa.
222. Ḥaidari och Ni‘māti är två sinsemellan fiendliga fraktioner, partier, som funnits sedan safaviddynastins maktövertagande i Irans städer i början 1500-talet. Organiserade slagsmål med karnevalsstämning mellan de båda partierna har förekommit genom århundradena, den sist dokumenterade 1975. Anhängarna verkar ha saknat kunskap om orsakerna till fiendligheterna och inte ha varit medvetna om varifrån namnen på deras partier ursprungligen kommer. Det verkar som om ni‘mātis skulle ha representerat den goda parten medan ḥaidaris hade rykte om sig att vara huliganer.
Ni‘mātis ursprung går tillbaka till sufin

- Sayyed Shāh Ni‘mat-Allāh (d. ca 1430) och Ḥaidaris troligen till en annan samtida sufi, nämligen Qutb al-dīn Ḥaidar Tunī (d. ca 1426). Deras antagonism ser ut att ha fått sin början i Tabriz, safavidernas första huvudstad, och sannolikt börjat som en sunni–shia-konflikt i samband med att safaviderna ”omvände” det dittills främst sunnitiska Iran till shiism. Ḥaidar var shiit medan Ni‘mat-Allāh var sunnit, även om hans efterföljare mycket snabbt övergick till shiism. Se Perry, ”Ḥaydari and Ne‘mati”.
223. Detta bör troligen läsas på följande sätt: ”Denne turk ville vinna sig paradiset och Kerbela martyrens [al-Ḥusains välsignelse] med att föra ...”.
224. Ar. *sayyid al-shuhadā* martyrerens martyr, den förnämsta martyren. Beteckningen syftar på al-Ḥusain, den tredje imamen som enligt traditionen led martyrdöden 680. Vem som avses med ar. *ḥaḍrat* (”herre, höghet”) ‘Abbās går inte att säga med säkerhet. En kandidat kunde vara ‘Abbās ibn ‘Alī ibn Abī Ṭālib (d. 680), som var al-Ḥusains bror. ‘Abbās ibn ‘Alī dog i slaget vid Karbalā, där han stred med sin bror. Se Keddie 1999, s. 22–24; om mytbildningen kring al-Ḥusain, se Hylén 2007.
225. ‘Alī Ilāhis (äv. ‘Alī Allāhis), ”de som yrka på ‘Alīs gudomlighet”, eller som de också kallas Ahl-i Ḥaqq (äv. Ahl-i Ḥaqqīqat), ”de som dyrka sanningen”, har sitt ursprung i den s.k. sjusekten eller ismailiterna, en shiitisk ”takorganisation” för ett antal grupperingar vars läror är mer eller mindre hemligstämplade och vars rad av imamer slutar vid den sjunde.
- ‘Alī Ilāhis delar med ett antal shiitiska *ghulāt*-grupperingar synen att gud hade avsett sitt budskap för ‘Alī men att det av en eller anna orsak (bl.a. skyller man på ärkeängeln Gabriel) hamnade hos Muḥammad. ‘Alī Ilāhis skiljer sig från de övriga i det att de anser ‘Alī vara lika gudomlig som gud, och somliga anser honom t.o.m. vara gud. Se Moosa 1987, s. 185–254.
226. Robert Bremer (1777–1844), äv. kallad Tycho. Wallins uttalande om honom anspelar antagligen på det faktum att Tycho Bremer var intresserad av matematik och astrologi och var alkemist. Han förutspådde att Åbo skulle förstöras i en översvämning 1827.
227. *Pektoral* bröst eller hjärta; *konstitution* beskaffenhet som utmärker en person.
228. För att förstå vad muslimernas problematiska förhållande till vin bottnar i måste vi ta en titt på vad Koranen och traditionslitteraturen har att säga om saken. Koranen är inte entydig vad gäller vin (ar. *khamr* ”rödvin”) och det verkar som om en till en början neutral eller t.o.m. positiv hållning med tiden skulle ha skärpts. I 16:69 får vi höra: ”Så ock av palmernas och vinrankornas frukter, av vilka I bereden eder rusande dryck och god näring; häri finnes sannerligen ett tecken för människor, som hava förstånd.” Efter någon tid – om vi antar en kronologisk ordning – får profeten en ny uppenbarelse (4:46): ”I, som tron, kommen ej druckna till bönen, utan först när I veten vad I sägen ...”. I 2:216 tar man redan, fastän inte entydigt fördömande, ställning mot vinets avigsidor: ”De spörja dig om vinet och maisirspelet. Säg: ’Båda

medföra stor synd, men även förmåner för människorna; dock är synden större än nyttan.”” Och slutligen uppmanas de troende att undvika vinet (som, väl att märka, inte uttryckligen förbjuds) i 5:92: ”I, som tron, vin och maisirspel, avgudabilder och lottkastningspilar äro en styggelse, den Satan uppfunnit; undviken det alltså, för den händelse I månaden varda lyckliga!” Här har vi även bakgrunden till islams antagna bildförbud: avgudabilderna.

Utgående från dessa Koranställen har sedan de olika lagskolorna inom islam formulerat sin syn på vindrickandet. Avgörande har varit deras kronologiska ordning samt huruvida något kommit till för att ersätta ett tidigare (ar. *naskh*). Det att Koranen talar om rödvin har lett till sofistikeri, och somliga har menat att alla andra berusande drycker skulle vara tillåtna. Lagskolorna har dock med hjälp av analogi (ar. *qiyās*) argumenterat för att alla drycker och substanser som har en berusande effekt inbegrips i Koranens *khamr*. Som alltid är det traditionen, profetens göranden och uttalanden, som slutligt avgör hur teologerna ställer sig till vin och andra berusande substanser. I alla traditionssamlingar finns uttrycket *al-khamru miftāhu kulli sharrin*, ”vin är roten till allt ont”, och utgående från detta anser man i det stora hela att Koranen förbjuder vinet. Wallins lagskola var den hanafitiska, den i många fall liberalaste och därför populäraste i de persiska delarna av imperiet, och en aning tillspetsat har man sagt att den tillät vindrickande så länge mannen var i stånd att skilja mellan en slavflicka och en

yingling utan skäggväxt (då handlar det om tiden för abbasiddynastin 750–1258).

Willy Kyrklund har lyckats fånga denna problematik kort och konsist för Persiens del: ”Shi’ismen tillåter tolkning av Guds ord [...] Det islamiska bildförbudet tillexempel har städse ignorerats i Persien för att inte tala om rusdrycksförbudet. Processen har i sammandrag varit denna. ’Guds Profet har sagt att man inte får måla bilder och inte dricka vin. Den djupare innebörden av detta är mummel-mummelmummel och den sublima andliga betydelsen mummelmummel och vad som verkligt åsyftas är mummelmummelmummelmummel. Följaktligen får man måla bilder och dricka vin.””

Vindrickandet hade gamla traditioner i Persien, eller såsom Theodor Nöldeke uttryckte saken: ”die Trunksucht der persischen Grossen scheint sich immer ziemlich gleich geblieben und vom Islām nur wenig gezähmt worden zu sein.” Bert Fragner har träffande skrivit gällande vinkomsutionen i Iran före den islamiska revolutionen 1979 att den har skett under omständigheter som kan karakteriseras som förislamiska. Fragner konstaterar också att sammankopplandet av vin och iranier i hög grad har berott på den västerländska förtjusningen över de persiska poeternas vinpoesi från Rūdakī (början av 900-talet) till Khomeini (d. 1989).

Vin är ett centralt motiv ända från den (ny)persiska poesins början. Den första bevarade längre dikten av Rūdakī inleds med en beskrivning av vintillverkning. Att vinpoesi skrevs i ett islamiskt land

ledde till att poesin utvecklades längs två skilda vägar: en irreligiös som öppet drev med vinförbudet, den andra med mera metaforiskt skrivna dikter där, trots vokabulären, innebörden inte ansågs ha någonting med vin att göra. Det gick så långt att diktarna för säkerhets skull gjorde upp listor på hur deras ord och uttryck borde förstås: vin är ”kärlekens makt”, vinutskänkningslokal är ”änglarnas domän”, stupfull är ”absorberad i gud”, ”den älskade” är ”gud” o.s.v. Willy Kyrklund har sammanställt en liknande ordlista för västerländska barbarer. Han hade också sin syn på dikter av denna typ: ”De persiska poeternas tjugå lovprisande av vinruset kommer en ibland att undra om karln överhuvudtaget har varit full någon gång.”

Häfiz, den poet hos vilken vinet står allra mest i centrum, skrev ibland så att han kan bli förstådd endera bokstavligen eller allegoriskt. Såsom Mikko Viitamäki har konstaterat är en sådan dikt avsedd att vara tvetydig och de båda tolkningsmöjligheterna kan föreligga samtidigt. Den förnämsta översättaren av Häfiz, Dick Davis, har ställt sin välargumenterade syn beträffande vinpoesin i diktform utgående från en *istikhāra* (spådomsmetod), som hans hund gjorde:

Fal-e Hafez (”Divination by Hafez”)
Here I was, struggling with a line /
Of Hafez – was his longed-for wine /
The real, red heady article / Or was it
something mystical? / At this point my
impatient spaniel / (Whose name is, for
the rhyme’s sake, Daniel) / Thinking

a walk was overdue, / Nudged at my
wrist, as dogs will do. / The glass I held
splashed gout of wine / Across the
questionable line. / The wine was real;
the blood-red blot / Said, ”Mystical the
wine is not.”

Basil Bunting har sammanfattat allt detta ypperligt: ”Persian poetry has suffered badly, Arabic rather less, from neoplatonic dons determined to find an arbitrary mysticism in everything. You would think there was nothing else in Moslem poetry than nightingales which are not birds, roses which are not flowers, and pretty boys who are God in disguise.”

Om vinet i Koranen, se Hjärpe 2005, s. 117–118; Larsson 2006, s. 43–44; om traditionssamlingarna, se Brinkmann 2014, s. 71–135, citatet s. 72; om den hanafitiska lagskolans syn på vinet, se Fragner 2014, s. 251, 252; Gutas 1988, s. 187; Kadri 2013, s. 43; Matthee 2005, s. 37–96, 177–206; Nöldeke 1896, s. 42; om vinpoesin, se Davis 2008, s. 55–67; Karimi-Hakkak 2014, s. 311–329; Kyrklund 1959, citaten s. 59, 73, ordlistan s. 85–86; Newid 2014, s. 277–309; Yarshater 1960, s. 43–53; Viitamäki s.a., s. 66, om metaforer i sufidiktningen s. 341 ff.; *Istikhāra*-dikten i Davis 2013, s. 275; citatet av Bunting i hans förord till Pound 1970, s. 11.

²²⁹. Ar. talspr. ”kullo hoşeinin fi balado dhib”. Wallins översättning av uttrycket är korrekt.

²³⁰. Här: fanatismen.

²³¹. Enligt shiiterna hade profeten Muhammad utsett sin kusin och svärson ‘Alī till sin efterträdare som ledare för det muslimska

- samfundet, men Abū Bakr, ʿUmar och ʿUthmān, de tre första kaliferna, usurperade ledarskapet som borde ha tillfallit ʿAlī.
232. Strupljudet *ʿain* hör till de konsonanter i arabiskan som är svåra för alla icke-araber.
233. Del av hyllningsdikt eller -sång till al-Ḥusains ära.
234. Del av hyllningsdikt eller -sång till ʿAlīs ära. Dhū al-*fiqār* är namnet på det tvåspetsiga svärd som ʿAlī fick av profeten Muḥammad. Enligt traditionen skulle ʿAlīs mor ha velat ge sin son namnet Asad (”lejon”), men hon fick inte sin vilja fram. Namnet fastnade dock som smeknamn och han kallades Gudalejonet, Asad Allāh. Även andra arabiska uttryck för lejon förekommer i samband med ʿAlī: Ḥaidar Allāh, Ghaḍanfār, persiskans Shīr, turkiskans Arslan och Aslan. Om svärdet, se Bæk Simonsen 1994, s. 83; om Gudalejonet, se Schimmel 1993, s. 86–87.
235. Innebörden i ordspråket ”den som tagit fan i båten, måste ro honom i land” är att man måste slutföra det man påbörjat.
236. Lapsus av Wallin, som avser vårdagjämningen. I flera äldre solkalendrar är vårdagjämningensdagen *naurūz* (”den nya dagen”), som infaller i mars (21.3), samtidigt vårsdagen, så också i Irans förislamiska kalender. Redan abbasiderna, som i mångt och mycket var arvtagare till Persiens sasanider, firade *naurūz* som en festival för vårens ankomst. Denna karneval varade i sex dagar och kalifen delade frikostig ut pengar, människorna gav varandra presenter och man tillredde söta maträtter. Karnevalen var även en maskerad där t.o.m. kalifen deltog. De flesta arabiska källor har namnet i formen *nīrūz* eller *nairūz*. Den abbasidiska, direkt från perserna ärvda *naurūz* skildras i Ahsan 1979, s. 270, 286–289, och en annan form av karnevalen som praktiserades i Egypten, Nordafrika och al-Andalus i Shafik 2013, s. 217–249. Beträffande de komplicerade kalendrar som varit i bruk i Iran, se Panaino 2013, s. 953–974; Spuler 1952, s. 480–484.
237. Ar. *bait shaʿr* nomaders tält av skinn eller kamelull; ar. *bait īn* hus av lera eller tegel.
238. Pers. *hâlâ diger* en annan gång.
239. Den i Iran dominerande shiitiska inriktningen är den s.k. tolvsekten eller imamiterna som räknar med tolv imamer börjande från den fjärde kalifen, profeten Muḥammads kusin och svärson ʿAlī (d. 661), och slutande med Muḥammad al-Mahdī. Denne försvann omkring 878 men anses leva i det fördolda och en dag återvända. De tre hundarna är de tre första kaliferna Abū Bakr, ʿUmar och ʿUthmān, som tog ledarskapet över det muslimska samfundet som profeten Muḥammad hade testamenterat till ʿAlī. Se Bæk Simonsen 1994, s. 125–127, 167–168, 226–227; Hjärpe 1979, s. 71–74.
240. Opium odlades i södra Mesopotamien för 5500 år sedan, även om de första konkreta spåren kommer från Egypten från en faraograv från omkring 1500 fvt. Man antar att opium färdades österut med Alexander den store och det persiska och arabiska uttrycket *afyūn* bottnar i grekiskans *opion*. I iranska sammanhang nämns opium första gången under sasaniderna. Medan vin var en dryck

för eliten under safaviderna var opium mera åtkomligt även för de fattigare i samhället. Då de rika blandade sitt opium i vinet så intog de fattiga det som piller. Ännu vid tidpunkten för Wallins vistelse i Iran var det vanligare att man åt opium i pillerform än att man rökte det. Det var först på 1890-talet som rökandet blev populärare. Västerländska beskrivningar av qajardynastins Persien ger vid hand att opiumberoendet var mycket allmänt. Se Ergin 2013; Matthee 2005, s. 97–98, 207 ff.; Regavim 2012.

241. Ar. *'ajam*, egypt. *'agam* här: perser; allmänna barbarer, icke-araber. Antagonismen mellan araber och perser har långa rötter som går tillbaka åtminstone till den arabiska erövringen av Persien vid mitten av 600-talet, men troligen ännu längre. Delar av Sydarabien var i slutet av 500-talet en längre tid en persisk satrapi. Efter den arabiska erövringen såg perserna länge ned på de enligt deras åsikt ociviliserade kamelförarna från öknen, vilket givetvis retade araberna som ansåg sig komma med den enda rätta religionen. Det persiska högmodet tog sig främst uttryck i litteraturen, och från 700- till 900-talet utspelas i Persien en kontrovers mellan förespråkarna för den persiska kulturen och de som framhöll det arabiska arvet. Denna kontrovers kallas *shu'ūbīya* och i Persien fick den drag av anti-arabism, dock inte anti-islamism. Uttrycket kommer från en vers i Koranen (49:13): ”Människor, vi hava förvisso skapat eder av man och kvinna och indelat eder i folk [ar. *shu'ūb*] och stammar [ar. *qabā'il*], för att I skolen känna varandra.” Här

var en etnisk dimension inbäddad som sedan kom till uttryck i litteraturen i form av ett förhållande av den persiska kulturen, kontrasterad med beduinernas levnadsförhållanden. Om *shu'ūbīya*, se Agius 1980, s. 76–88; Enderwitz *EP*, s.v.; Goldziher 1888, s. 147–216; Mottahedeh 1976, s. 161–182; Savran 2007–2008, s. 42–52.

Jan Retsö har sedan början av 2000-talet i ett flertal artiklar behandlat begreppen *'arabī* och *'ajamī* i den språkliga situationen vid tidpunkten för islams uppkomst. Retsö konstaterar att *'arabī* är ett språkligt begrepp härrörande från Koranen där det förekommer 11 gånger i de suror som traditionellt betecknas som de i Mekka uppenbarade, d.v.s. anses uppenbarade före 622. Begreppet syftar entydigt på Koranens språk, det språk som är *'arabī*. ”En skrift, vars verser äro tydligt utlagda, en arabisk koran [*qur'ān^{an} 'arabī^{ym}*] för människor, som hava kunskap.” (41:2)

I Koranen påträffar vi även ett annat begrepp, *'ajamī*, som framträder som motsatsen till *'arabī*. ”Om vi hade gjort den till en koran på utländskt tungomål [*qur'ān^{an} a'jamī^{ym}*], så skulle de hava sagt: 'Varför hava verserna i den icke tydligt utlagts? Är det [samtidigt] en utländsk skrift och en arabisk läsare? [*a'jamī^{ym} wa-'arabī^{ym}*]’” (41:44) Den traditionella syn som förutsätts såväl i Zettersteéns översättning som i de arabiska ordböckerna är att *'ajamī* betyder icke-arab, utlänning, barbar, perser.

Retsö argumenterar däremot för att den ursprungliga betydelsen av *'ajamī* vid tidpunkten för Koranens kodfiering har

varit icke korrekt arabiska. Motsatsen till 'ajam(ī) i de tidiga enspråkiga ordböckerna är *faṣīḥ* (korrekt, felfri arabiska). Retsö citerar al-Khalīlīs (719–791) *Kitāb al-'ain*: "'Ajām is the opposite to 'arab. An a'jamī is not an 'arabī. The a'jam is someone who does not speak clearly.'" Utifrån detta drar Retsö slutsatsen att det vid tidpunkten för Koranens kodifiering fanns ett antal arabiska dialekter som avvek från det i Mekka rådande språkbruket och därför kallades icke-arabiska. Den traditionella förklaringen av 'ajamī som icke arabisktalande, barbar (i samma bemärkelse som grekerna använde detta ord), grek eller perser, speglar en betydelse som ordet fick först senare, under loppet av det vi kallar medeltiden. Se Retsö 2002, s. 139–140; Retsö 2003, s. 24–28; Retsö 2010, s. 289; Retsö 2013, s. 434.

242. Ar. *sharā bil-shaiṭāra* handel består av fintlighet.
243. Ar. *jabr*, egypt. *gabr madhhab* skola, sekt baserad på makt och våld.
244. Ar. *ḥadīth*, pl. *aḥādīth* tradition. Profetens sed, *sunna*, har förts vidare via ett stort antal sådana traditioner, som berättar hur Muḥammad brukade göra eller säga i olika situationer.
245. Det iranska nationaleposet *Shāhnāme* ("Konungarnas bok") av Firdausī (d. 1020) skildrar Persiens historia från skapelsen av världen till den arabiska erövringen på 600-talet. Firdausīs ställning inom den persiska kulturen har sedan 1100-talet varit ikonisk på ett sätt som för tankarna till Homeros inom den grekiska kulturen. En kärnfull sammanfattning av Dick Davis: "The

Shāhnāme is, primarily, a poem about history and the maintenance of an Irānian identity throughout the vicissitudes of history." En annan kärnfull och definitivt iransk sammanfattning i samma anda får vi då Nicholas Jubber i sin förtjusande reseskildring *Drinking Arak off an Ayatollah's Beard* tillrättavisas av en professor i Teheran: "'There is one important thing you must understand about *Shahnameh*', he said. 'It is our culture. It is not about Muslims, oh no no. They will tell you it is, but they are wrong! It is about us – the Zoroastrians.'"

Nicholas Jubbers bok är en resa i Storiran, d.v.s. Iran, Afghanistan och delar av Centralasien med *Shāhnāme* som guide. Dick Davis har skrivit en mycket läsvärd "biografi" över *Shahname* (1992) och hans översättning av *Shāhnāme* (2006) är att rekommendera framom andra. På svenska kan man läsa om Firdausī och mottagandet av hans storverk ur ett på 1150-talet skrivet verk nämligen *Chahār Maqāla* av Nizāmī-ye 'Arūḍī i Ashk Dahléns utmärkta översättning (2010, s. 98–104). Att Firdausī blev nationalpoeten berodde i hög grad på att den tyska 1800-tals orientalismen (Nöldekes forskning) och den iranska nationalismen fann varandra på 1920- och 1930-talen (Marashi 2009, s. 93–111). Den nya pahlavidynastin "nationaliserade" den persiska kulturens medeltida stora namn inom konst och vetenskap (Firdausī, Ḥāfiz, Avicenna) genom att bygga ståtliga minnesmärken över deras gravar. Beträffande Sa'dī hänvisar Wallin här till dennes *Gulistān* och *Būstān*. Se s. 31; Davis 1992, s. xii,

- xxi, 165; von Grunebaum 1961, s. 168–184; Hämeen-Anttila 1997, s. 19–21; Jubber 2010, s. 76; Nöldeke 1896.
246. Pers. *bâz mirewid* återvänder ni?; pers. *mîrewîm in sha allah* vi återvänder om gud så vill.
247. Ar. *allah karîm* gud är välvillig; pers. *khodâ buzurg* gud är stor.
248. Nizâmî-ye Ganjavî (1141–1209) är den romantiska berättarkonstens stora mästare i Persien med sin episka *Khamsa* (De fem/”Kvintett”). *Khamsa* består av fem omfångsrika, fristående poem av vilka den populäraste är *Khusrau u Shîrîn* (”Khusrau och Shîrîn”), varav *Farhād och Shîrîn* utgör en del. Sasanidregenten Khusrau II Parvîz (reg. 590–628) är den centrala gestalten med sin gemål, den kristna Shîrîn. Enligt den persiska litterära traditionen hade Khosrou även en annan kristen gemål, nämligen Maria, som enligt litteraturen var en bysantinsk prinsessa, dotter till kejsar Maurikios (reg. 582–602). Dessa kristna drottningars tvekamp slutade enligt *Shāhname* (2006, s. 813) med att Shîrîn förgiftade Maria. Den bysantinska historieskrivningen känner inte till denna Maria och hennes giftermål med shahen av Persien. Sett ur en historikers synvinkel måste man konstatera att den kristna drottningen Shîrîn är en historisk person medan Maria, om hon överhuvud existerade, inte var prinsessa eller drottning. Man har spekulerat att hon möjligen var ett byte från krigen mot Bysans som hamnat i Khusraus harem.
- Dramat Wallin skildrar har som sin utgångspunkt den romantiska hjältens, stenhuggaren Farhāds kärlek till Shîrîn.

Eftersom denna förälskelse var ett populärt litterärt motiv redan före Nizâmî-ye Ganjavî finns det olika versioner av händelsernas förlopp. Enligt somliga fångslades Farhād och skickades till stenbrottet vid Bīsītūn. Enligt en annan version skulle Khusrau ha lovat Shîrîn till Farhād om denne lyckades bygga en väg genom klipporna i Bīsītūn. Hur som helst, Khusrau skickade ett falskt bud till Farhād om Shîrîns död. Den förtvivlade Farhād kastade sig ner från klippan eller, som i den version Wallin återger, slängde förtvivlad sin yxa i luften varefter denna klöv hans skalle. Det finns en rik litteratur om ämnet varav här hänvisas till de viktigaste arbetena: Utas 2011b, s. 94–106, med en längre översättning till svenska och en analys av Nizâmîs versepos; Baum 2004; Duda 1933; Horn 2004; Luschey 1998.

En aning överraskande dyker Maria och Shîrîn upp även i den arabiska historieskrivningen. Då man under 700-talets senare hälft började sammanställa en mer eller mindre auktoriserad biografi över profeten Muḥammad, som skulle motsvara hans roll som stiftare av islam, utnyttjade man allt litterärt lösgods som stod att finna i de erövrade områdena. Så uppstod en minutiös biografi två sekel efter profetens död, innehållande material som man lagt sig till med från bysantinsk historieskrivning, persisk skönlitteratur och Bibeln.

Senantikens härskare såg sig som en familj av regenter, de umgicks med varandra, stod i brevväxling med varandra och gifte sig med varandras döttrar. Biografen placerade profeten i

detta sällskap och beskrev utförligt hans korrespondens med tidens potentater: Bysans Qaiṣar, Persiens Kisrā, Abessiniens Najāshī och Egyptens al-Muḡauqis (se kommentar 276).

Egyptens ”härskare” al-Muḡauqis (i verkligheten den melkitiske patriarken Kyros) skickade som svar på profetens brev två fagra unga koptiska kvinnor, syskonen Māriya och Shīrīn/Sīrīn (båda namnformerna förekommer), som gåva. Då den islamiska lagen *sharīʿa* förbjuder sexuellt umgänge med syskon skänkte profeten Shīrīn till en av sina närmaste vänner (litteraturen känner till flera kandidater). Det måste dock påpekas att *sharīʿa* tog form först långt efter profetens död. Māriya, som inte var en av profetens hustrur, födde sedan Ibrāhīm, som såsom alla profetens söner dog mycket ung.

Hela denna episod är i själva verket bara en transposition av Bibelns berättelse om Abraham, Hagar och Ismael med tillägg i form av prinsessnamn från den persiska pseudohistoriska litteraturen. Se Ibn ʿAbd al-Ḥakam 1922, s. 47 ff.; Öhrnberg, ”Al-Muḡawḳis”, s.v.; Öhrnberg 1984, s. 297–303; Cannuyer 2008, s. 251–264; Nechaeva 2014, s. 70.

- ²⁴⁹. Den 8 Dhū al-ḥijja börjar den egentliga vallfärden. Pilgrimerna ger sig av från Mekka i riktning mot dalen Minā, cirka 8 km öster om staden. Här övernattar man. Tidigt den 9 Dhū al-ḥijja beger sig pilgrimen mot en slätt som kallas ʿArafāt, cirka 25 kilometer utanför Mekka, till ett berg som på arabiska kallas för Jabal al-Raḥma, ”Barmhärtighetens berg”. Vallfärden kulminerar här den 9 Dhū

al-ḥijja. Hela vallfärdens viktigaste rit, det så kallade ”ståendet” (ar. *wuḡūf*) i ʿArafāt, sker nu då man tillbringar dagen på slätten intill berget från det att solen nått middagshöjd till solnedgången. Från berget hålls en predikan med profeten som förebild. Den som inte är närvarande här den 9 Dhū al-ḥijja kan inte kalla sig *ḥājj* eller *ḥājjī*, det vill säga en som gjort den obligatoriska vallfärden till Mekka. Efter solnedgången skyndar man sig till Muzdalifa, där natten tillbringas. Den 10 Dhū al-ḥijja drar man sedan vidare till Minā där pilgrimerna kastar sju stenar mot en av tre pelare. Dagen avslutas med ett offer där får, oxar eller kameler slaktas som en del av vallfärdsritualen. Detta sker samma dag överallt i den islamiska världen och kallas ”offerfesten” (ar. *ʿīd al-aḍḥā*). Se Bæk Simonsen 1994, s. 51.66 6 6 6 6 6

- ²⁵⁰. Karbalāʾ är den tredje imamen al-Ḥusains gravplats, al-Najaf den första imamen ʿAlīs och Mashhad den åttonde imamen ʿAlī al-Riḍās. Den som besökt al-Ḥusains gravplats kallar sig al-Karbalāʾī, den som besökt ʿAlīs al-Najafī och den som besökt ʿAlī al-Riḍās al-Mashhadī. Det intressanta är att en pilgrimsfärd blir en pilgrimsfärd först då distansen till målet är tillräckligt långt – först då kan man benämna sig al-Karbalāʾī, al-Najafī, al-Mashhadī. Med andra ord, de som färdigt bor i södra Irak kan inte kalla sig al-Karbalāʾī eller al-Najafī, men om de besökt Mashhad kan de använda tillnamnet al-Mashhadī; och på motsvarande sätt kan de i östra Iran eller Afghanistan bosatta shiiterna inte kalla sig al-Mashhadī men däremot

- al-Karbalā'ī eller al-Najafī. De olika pilgrimsorternas rangordning är sedan en annan sak. Hur förhåller sig t.ex. en vallfärd till de shiitiska imamernas gravar till den obligatoriska pilgrimsfärden till Mekka? I folkmun kan det heta att en pilgrimsfärd till Karbalā' eller al-Najaf är lika värdefull som 70 000 vallfärder till Mekka. En annan, shiitisk, åsikt är att en *ziyāra* till en imams grav är värdefullare inför gud än en *hajj*, pilgrimsfärden till Mekka, eftersom *hajj* är obligatorisk men *ziyāra* frivillig. Men då är det inte fråga om officiella ställningstaganden. Mary W. Helms har skrivit en utmärkt bok, *Ulysses' Sail* (1988) om sammanhanget i olika kulturer – även islam – mellan makt, kunskap och geografiskt avstånd.
251. Beträffande det arabisk-islamiska namnskicket, se Anvisningar för läsaren. Det Wallin berättar här är intressant eftersom det visar att även framstående kvinnors namn kunde ingå som en del i det manliga namnskicket.
252. Enligt Barthold (1984, s. 207) heter byn Saḥna eller Siḥna. Beträffande persernas oförmåga att uttala de arabiska bokstäverna gäller det somliga av dessa. Sålunda uttalas (och transkriberas) följande konsonanter på ett delvis annat sätt än man kunde förvänta sig: ar. t och ṭ uttalas båda som t; ar. th, s, ṣ uttalas alla som s; ar. h och ḥ uttalas båda som h; ar. dh, z, ḍ och ḏ uttalas alla som z; ar. w uttalas som v; ar. gh och q åtskiljs inte av de flesta. Detta syns även i transkriberingen av ord som innehåller dem: namnet på Irans premiärminister 1951–1953 skrivs på arabiska Muṣaddiq men transkriberas på persiska endera Mosaddeq eller Mosaddegh. Dessutom har det persiska alfabetet ett antal konsonanter som inte finns i arabiskan: p, c (som i engelskans ”church”), ʒ (som i franskans ”jour”) och g.
253. En *sayyid* är en person som tror sig vara en ättling till profeten Muḥammad genom dennes dotterson al-Ḥasan. (*Sharīferna* anser sig vara detta genom den andra dottersonen al-Ḥusain.) Eftersom man tror att den gröna färgen var profetens färg hänvisar turbanen till detta släktskap.
254. Två persiska klassiker, Sa'dīs *Gulistān* och *Būstān*. Se s. 31 och kommentar 12.
255. Fr. *qu'avez vous* vad står på?
256. Åren 1839–1841 reste två fransmän, arkitekten Pascal-Xavier Coste (1787–1879) och konstnären Eugène Flandin (1809–1889), i samma trakter som Wallin. De skildrade de allmänt fruktade baktijarerna i motsvarande ordalag: ”On the right extend the savage mountains in whose gorges hide the Bakhtiaris, the terror of this country and of the caravans.” Engelsk översättning i Williams 2009, s. 66. Beträffande de områden där denna halvnomadiska stam rörde sig, se Barthold 1984, 180–182; om deras roll som en betydelsefull politisk faktor med början vid tidpunkten för Wallins besök, se Garthwaite 1972, s. 24–44.
257. Pers. *her kuâmed 'ânâre tinare sakhet* var och en som har kommit till gästgiveriet kommer också att lämna det (?).
258. Pers. *ziireti shumâ kabâl bashed* er vallfärd väl mottagen.
259. Pers. *khoda hâfidhi shumâ bashed* gud bevare er.
260. Pers. *ba-shumâ bisiâr bisiâr kabâl bashed*.

- Wallins översättning av uttrycket är korrekt.
261. Pers. *gâi shumâ khâlê bûd* er plats var tom.
262. Pers. *iltifât dêrîd* ni är uppmärksam.
263. Persiska poeters metaforer för kvinnlig skönhet. Zamzam är källan i Mekkas moské och stenen är inmurad i al-Ka'ba.
264. *Linnaea borealis* hör till familjen kaprifolväxter, den är känd för sina klockliknande blommor med en väldoft som påminner om mandel. Ar. *bunn* kaffeböna.
265. Pers. *kelek* lerburk; ar. *manqal*, i dagligt tal *manqad* eldstad, fyrfat.
266. I det iranska nationaleposet *Shâhnâme* av Firdausî rör vi oss från sagotiden med den östiranske (Zâbulistân) hjälten Rustam till sasaniderna, vars rike föll under den arabiska invasionen i mitten av 600-talet. Farhâd nämns i förbigående i *Shâhnâme* under de mytiska kayaniderna, dynastin för akemeniderna, d.v.s. före mitten av sjätte århundradet fvt.
267. Greker och romare på besök i Egypten behövde inga orientaliska läromästare för sitt klotter på de egyptiska forn-lämningarna. Wallins åsikt att araber och turkar inte skulle vara så sentimentala tål inte den heller noggrannare granskning, i varje fall inte vad araber beträffar. Den tidigaste antologin över arabisk graffiti sammanställdes i slutet av 900-talet. Boken heter *Kitâb al-ghurabâ'* ("Främlingarnas bok") och har tillskrivits en känd litteratör i Baghdad, Abū al-Faraj al-İşfahānī (d. 967). Crone och Moreh har dock entydigt påvisat att Abū al-Faraj al-İşfahānī inte kan vara antologins författare; såsom de säger förblir författaren okänd för oss. Boken består av en ramberättelse på prosa och 76 texter på vers uppsamlade bl.a. från värdshusväggar. Främlingskapets vemod och hemlängtan lindras i dessa dikter med vin, kvinnor och sång. Crone och Moreh anser att boken utgivits av en författare som föredragit att vara anonym medan Holmberg håller fast vid Abū al-Faraj al-İşfahānī som bokens författare. Se *Kitâb al-ghurabâ'*. Om främlingskap i allmänhet i den medeltida islamiska världen, se Rosenthal 1997.
268. İsfahan har i två repriser varit Persiens huvudstad: under seljuqerna (1051–1118) och safaviderna. Det var safavidhärskaren shah 'Abbās I som 1598 flyttade huvudstaden från Qazvīn till İsfahan, varefter den efter en mängd mera temporära huvudstäder under 1700-talet förflyttades till Teheran 1775. Ett persiskt ordspråk säger om staden att den är hälften av världen, *Esfahān nesfe-jahān ast*. I Jamälzâdeh 1983, s. 291 finns en karta som visar staden omkring 1900 vilket ger en bild av staden på Wallins tid.
269. För 'Arafâtkvällen, se kommentar 249.
270. Ḥasan al-Kafrāwī (d. 1788) skrev en kommentar till *al-Ājurrūmīya*, en uppskattad arabisk grammatik. *Alftya* är en arabisk grammatik skriven i diktform av Ibn Mālik (ca 1203–1274). *al-Mughnī* av Ibn Qudāma (1147–1223) är den hanbalitiska rättsskolans *fiqh*-handbok.
271. Osmanerna erövrade största delen av den arabiska världen i början av 1500-talet. Endast områdena längst i väster i Maghreb samt delar av Arabiska halvön undgick en turkisk ockupation.
272. Året efter den fatimidiska erövringen av Egypten 969 påbörjade Jauhar al-Şiqillī

(d. 991) byggandet av moskén al-Azhar. Under fatimiderna var moskén huvudsäte för den ismailitiska shiismen, men efter fatimidernas fall 1071 blev den snabbt sunniislams främsta auktoritet i religiösa frågor. Det beklagliga är att al-Azhar som ett centrum för lärdom inte följde med sin tid. Under flera sekler negligerade man helt naturvetenskaperna, och även inom de religiösa ”vetenskaperna” sysslade man med ofruktbara och pedantiska sofistrier. Undervisningen reducerades till endast kommentarer av tidigare verk och kasuistik. Muḥammad ‘Alī hade inte tålmod att vänta på de blygsamma inverkningar som den franska invasionen 1798–1801 hade även på al-Azhars undervisning, utan grundade ett helt nytt skolsystem fritt från al-Azhars inflytande. Han skickade också studerande till Frankrike för att bekanta sig med framför allt naturvetenskaperna. Se Behrens-Abouseif 1989, s. 58–63; Berque 1995, s. 61–68; Bæk Simonsen 1994, s. 59–61; Rabbat 2010, s. 93–97.

- ^{273.} Såsom Jaakko Hämeen-Anttila skriver i sin artikel om persisk litteratur (s. 30–31) har landet ”en lång litterär tradition vars rötter sträcker sig tre millennier tillbaka i tiden”. Den arabiska erövringen försakade ett avbrott på några sekel, då visserligen en del av den medelpersiska litteraturen översattes till arabiska för att sedan på 800-talet i och med den persiska renässansen återöversättas till nypersiska. Mycket gick förlorat men i Firdausī *Shāhnāme*, persernas nationalepos, har vi en på äldre, till stor del försvunna källor baserad Irans historia från en mytisk urtid fram till den arabiska erövringen. Eller

som Firdausī skriver i Basil Buntings översättning: ”Let one who has learned the tales of the heroes from books our ancestors wrote in the ancient language tell you: ...”. Bunting 2012, s. 13.

- ^{274.} Jaakko Hämeen-Anttila har i sin artikel i detta band fäst vår uppmärksamhet vid hur Wallin är mera kritisk till allt persiskt än till det som är arabiskt. Detta gäller också den ”smörja” perserna talar medan de arabiska dialekterna – som även de avviker starkt från klassisk arabiska – är Wallins stora passion.

Pers. *shīrīn* söt; ar. *faṣīḥ* klar, korrekt. Ingen har uttryckt detta med mera känsla än Willy Kyrklund: ”När den invaderande arabiskan brakade ihop med den sasanidiska persiskan, pehlevi, följde på kraschen trehundraårig tystnad. Ur denna tystnad uppstod på niohundralet nypersiskan, enkel, smidig, mycket ljuv, mycket underbar. Till en början sedd över axeln för sin enkelhets skull, medan alla gubbarna pluggade arabiska för pinkära livet, som var så mycket finare och svårare, kunde intet hejda hennes skönhet att tillväxa. Att poesi måste skrivas på detta språk var ofrånkomligt, ty det var ju ett instrument som spelade blott man rörde vid det.” Kyrklund 1959, s. 71–72. Den persiska ”smörjan” har ofta fått avsevärt välvilligare bedömningar än Wallins, både av personer som behärskar persiskan (Kyrklund ovan) och av personer som inte gör det. Nicolas Bouvier skriver vackert att ”Persian is warm, nimble and polite with a tinge of weariness: a language for summer”. Bouvier 2009, s. 176.

- ^{275.} Hind eller al-Hind är det arabiska

uttrycket för Indien medan Sind är ett område vid Indusfloden som behärskades av muslimerna sedan 1000-talet och som i dag är en del av Pakistan.

276. Enligt den arabiska historieskrivningen skickade profeten Muḥammad 628 sändebud med brev till sex härskare i de omgivande länderna och erbjöd dem en möjlighet att acceptera islam som sin religion. Bland mottagarna fanns Persiens härskare Kistrā (Khusrau), Bysans härskare Qaiṣar (Caesar), Abessinians Najāshī (Negus) och Egyptens ”härskare” al-Muqauqis (Kyros, kaukasiern). Trots att islamiska museer och privatsamlingar har ”original” av dessa brev i sina samlingar måste vi konstatera att hela historien om sändebuden med brev till härskarna är fiktiv. Orsakerna till att den arabiska historieskrivningen kommer med denna historia har diskuterats mycket av västerländska forskare; för muslimerna är breven och brevväxlingsepisoden däremot autentiska. Den unge sayyidens uppfattning att ett brev räckte till för att erövra Iran är idealiserad, för enligt historieskrivningen rev shahen brevet, och Iran erövrades efter ett långvarigt krig. Beträffande breven, se al-Ṭabarī 1961, s. 644–657 (engelsk översättning 1997, s. 98–115); Vacca 1923–25; Watt 1981, s. 345–347; Öhrnberg 1984, s. 300–301; om den muslimska synen på breven i allmänhet, se Hamidullah 1986; al-Khālidi 1997; beträffande brevet till Kistrā, se Hamidullah 1965; Kolesnikov 1967; om en helt ny och revolutionerande datering av den arabiska erövringen av Iran, se Pourshariati 2008, s. 161–285.

277. Beträffande *Shāhnāme*, se s. 30 och kommentar 245. Ferheng är problematiskt då ordet *farhang* betyder ordbok och dessutom ofta används som synonym till det arabiska *adab*, allmänbildning. Eftersom Wallins värd åsyftar litteraturen på nypersiska kan Wallins förslag inte avse *Frahang ī Pahlavīg*, en pahlavi-ordbok från förislamisk tid. Fadern ville alltså att hans son inte skulle läsa *Shāhnāme* eller annan äldre litteratur på nypersiska.

278. Det som följer hos Wallin är en av de bästa beskrivningarna av den persiska kosthållningen. Alla tidiga kalifer börjande med abbasiderna (från 750) var ytterst noga med vad de åt, och deras livmedikus viktigaste uppgift var att iakta sin herres måltider. Vi kan läsa om kalifer som vägrade äta om inte deras läkare var på plats. Dessa läkare var dessutom delaktiga i den process i vilken de grekiska medicinska verken översattes till arabiska och vars följder vi kan se i Wallins anteckningar om persernas matvanor.

Den äldsta bevarade arabiska kokboken, Ibn Sayyār al-Warrāqs *Kitāb al-ṭabīkh* från 900-talet, är av betydelse även för vår kännedom om den förislamiska persiska kokkonsten under sasaniderna. Abbasidernas maktövertagande och förflyttningen av imperiets centrum från Damaskus till Baghdad innebar att hovet och överklassen antog den persiska kulturen som de fann den. Ungefär hälften av *Kitāb al-ṭabīkhs* recept på maträtter har namn som är av persiskt ursprung. De tidigaste persiska kokböcker vi har är från safavidernas tid, d.v.s. från 1500-talet och framåt.

- Se Fragner 1984; Fragner 1994(b), s. 65; Ibn Sayyār al-Warrāq 1987, engelsk översättning Nasrallah 2007.
- Om risets betydelse i det iranska köket, se Fragner 1984, s. 337–360 med totalt olika recept på ”pelawen” som prisas så högt av Wallin; se även Browne 1984, s. 120 samt not; Hallenberg ja Perho 2010 med recept; Zubaida 1994.
279. Stadens centrum var den magnifika Meidān-i Shāh (”Shahplatsen”) byggd mellan 1598 och 1629 av shah ’Abbās I och upptagen på UNESCO:s världsarvslista. Den är 163 meter bred och 512 meter lång, med en yta på nästan 90 000 kvadratmeter. Den jordnära Willy Kyrklund beskriver platsen efter att ha talat om hur en riktig karavanseraj består av fyra längor av eivāner (eller *īwāner*; välvda, åt ena sidan helt öppna rum): ”I själva verket är Meidān-i shāh ingenting annat än en karavanseraj i paradutförande.” Kyrklund 1959, s. 48–49.
280. Planen för Meidān-i Shāh eller som den också kallas Naqsh-i Jāhān har i århundraden förbryllat besökarna, såsom vi kan se även hos Wallin. Jason Elliot försöker sig på en lösning utgående från det gyllene snittet och illustrerar sina tankar med förtydligande ritningar (2006, s. 277–304).
281. *Chihal-sitūn*, fyrtyo pelare, är namnet på en byggnad från shah ’Abbās II:s tid (troligen färdigställd 1647–1648) med utsökta historiska målningar. Den ligger vid en konstgjord bassäng och beskrivs av Annemarie Schwarzenbach 1939: ”In one of the lovely, sprawling gardens of the Persian city of Isfahan, at the end of a long pool that cuts through the rose beds like a waterway, lies a small palace they call ‘Chehel Sotun’. The name means ‘forty pillars’. And indeed the graceful, airy building consists of nothing but a grove of slender wooden pillars that strain up vainly like saplings trying to grow into the sky, supporting a flat, weightless roof; the back wall, colourfully decorated with marvellously delicate mosaic tendrils, fantastic flowers and stars, is barely visible in the muted cool of the columned hall. If you count carefully, though, there are only twenty pillars – and if you wonder then at the name ‘Chehel Sotun’, you need only follow the gardener to the far end of the waterway to see, at an other-wordly distance, the twenty pillars and their symmetrical, unbroken reflection.” Schwarzenbach 2011, s. 99.
282. Den som följt Wallin så här långt har säkert märkt att Wallin inte var intresserad av antikviteter eller ruiner. Det persiska förfallet har av Christopher Sykes fångats i några meningar: ”Persien är ett överväldigande och skräckinjagande minnesmärke över jordiska tings förgänglighet. [...] Persien är lika översållat med vrak som oceanens botten, och på avstånd är det inte lätt att avgöra om en viss ruin är från den makedoniska tiden, medeltiden eller nittonhundratalet.” Sykes 1947, s. 47.
283. Ar. talspr. ”kaththor allaho kheiroh” gud har utökat dess kvalitet.
284. Ett i dag vid utkanterna av Isfahan beläget mausoleum, byggt 1316, med två senare byggda minareter, kända för att om den ena sätts i gungning av besökare gungar även den andra.

285. Tyvärr har vi inte kunnat identifiera denna vers och dess upphovsman. Troligen förislamisk poesi.
286. En mycket överraskande åsikt då Shiraz efter 1791 hade reducerats till en obetydlig småstad och förblev det under nästan hela 1800-talet. Se Shahbazi, ”Shiraz i. History to 1940”.
287. Själva ryggraden i resandet inom den islamiska kulturkretsen utgjordes av de tusentals härbärgen som med jämna mellanrum på en beräknad dagsmarschs avstånd kunde hittas från al-Andalus till Indien. Två samtida (Pascal-Xavier Coste och Eugène Flandin, 1840–1841) franska resenärers beskrivning kommer verkligheten nära, som Wallin också ställvis gör: ”The caravanserai is the oriental Inn. Alas! What an Inn! [...] There are no eager waiters, no engaging servants [...] no air-hole with reassuring smoke signals to welcome the traveller. A buffet is missing, mattresses are missing. Crumbling corridors introduce the voyager into empty and smoky rooms, where one lies down on the rotting straw to see one’s extremities become prey to a thick cloud of devouring insects.” Men de var även ett arv från svunna tider, eller som vår tids resenär Tom Schutyser har skrivit: ”[I]n northern Iran, these silent, solemn ruins of caravanserais languished in eerie, desolate, motionless, desert winter landscapes. They are a reminder of the prosperous eras of the Silk Road along which trade, inventions, diplomacy, religions and culture were exchanged between China, the Western world, the Middle East and Central Asia.” Se Williams 2009, s. 58; för citatet av Schutyser, se Fisk 2010. Schutyserns svartvita fotografier av dessa khaner kan beundras i Lawler 2011, s. 16–23. Hela denna resandets kultur med därtill hörande inkvartering under senantiken och medeltiden har uttömmande behandlats av Constable 2003.
288. Ar. *fiṣ ṣabīl allāh* på guds väg; ar. *nadhīr* heligt löfte.
289. Samma som *kuss ummī* på arabiska, se kommentar 188.
290. Ar. *abū sātir* ordagrant övers. döljaren.
291. Takht-i Jamshīd (”Jamshīds tron”) är det persiska namnet på Persepolis. Jamshīd är en mytisk regent av en likaså mytisk persisk dynasti.
292. Pers. *ziāreti shuma kabōl* pilgrimsfärden (är) väl mottagen.
293. *Iliaden* handlar om trojanska krigets slutskede och består av 24 så kallade sånger. Verket innehåller flera beskrivningar av tvekamper mellan två hjältar, varav troligen den mest kända är tvekampen mellan Akilles och Hektor, som till kung Priamos av Troja, som beskrivs i sångerna 21 och 22. Se Homeros 1999.
294. Lat. *movens sine gerum* att röra på sig utan klagan; förutsatt att Wallin med *gerum* avser *jerum* från studentsången ”O, gamla klang- och jubeltid”.
295. Sagan om Lailā och Majnūn uppstod i den arabiska litteraturen på 700-talet. Den kan betecknas som en arabisk motsvarighet till William Shakespeares *Romeo och Julia*. Berättelser om olycklig kärlek var mycket omtyckta hos araberna och tog sig uttryck främst i dikter och anekdoter. Ämnet för denna berättelse är Qais ibn al-Mulawwah, hans kusin Lailā och deras kärlek. Lailās familj

- gifter henne med en annan man och Qais förlorar sitt förstånd, han blir ”besatt av Lailā”, Majnūn Lailā. Enligt uppgift skulle han ha dött i slutet av 600-talet. En stor samling dikter som går i Majnūn Lailās namn har bevarats, men redan på 800-talet uppstod dubier och i dag anser forskarna att dikterna är exempel på tidig arabisk folkpoesi. De målningar Wallin såg är från en utveckling av temat i episk form hos perserna. Det måhända kändaste verket av detta slag är författat av Nizāmī-ye Ganjavī (d. 1209). Se Hämeen-Anttila 2007, s. 14–17; Toll 2002, s. 52–54.
- ^{296.} Pers. *aḥwāl sharifi shuma* hur står det till med er?
- ^{297.} Pers. *iltifāt-i shuma zi’adeh* ni är ytterst vänlig.
- ^{298.} Pers. *iltifāt-i* eller *lutf-i shuma kem neshoped* hoppeligen minskas inte er uppmärksamhet eller favör.
- ^{299.} Pers. *ḳadam-i shumā bālāi tsheshra* ert steg över ögat.
- ^{300.} Ar. *lā ikhtiyār wa-lā tajwāz wa-amr bain al-amrain*. Uttrycket är troligen korrekt översatt av Wallin, men vanligen läser man hos shiiterna början som *lā jabr wa-lā tafwīd* (som variant även *lā jabr wa-lā ikhtiyār*).
- ^{301.} Schackspelets ursprung är omtvistat. Indien, Persien och Kina har alla sina förespråkare. Enligt den kanske mest omfattade teorin kom spelet från Indien till Persien under sasanidernas tid. Men med säkerhet förekom schack i landet först efter den arabiska erövringen.
- ^{302.} Trots den reslust som driver persern ut på färder till mer eller mindre heliga mål är det inte alla förunnat att resa. Skivor

gjorda av jord från heliga orter är en omtyckt present till dem som stannat hemma och som nu vid sin bön kan beröra den heliga jorden från Karbalā’, al-Najaf eller Mazār-i Sharīf, i detta fall sammanpressad till en sexhörning skiva, men det finns även runda. Även för den som gjort pilgrimsfärden kan det vara uppbyggande att hemma kunna be i fysisk kontakt med den heliga ortens jord.

- ^{303.} En ypperlig definition på *lūṭī*, pl. *alwāt*, lyder så här: ”usually glossed in Persian-English dictionaries as ’rascal; rogue’ or worse [h.e. paederast, sodomist], but often used with generous and chivalrous connotations which are suggestive of an urban Robin Hood.” Jamāl-zādeh 1983, s. 295.
- Definitionen passar utmärkt på in på den man som Wallin här beskriver. Ursprunget till detta *lūṭī*skap kan följas tillbaka till timuriderna (1370–1507). Den grupp av människor som Wallin beskriver (ar. *ḥaḍarāt-i alwāt*) är ett fenomen med början i Persiens 1800-talshistoria. De betecknas vanligen helt enkelt som huliganer, och som Willem Floor konstaterar är skillnaden mellan en Robin Hood och en vanlig rövare oftast svår att definiera. Mīrzā Ḥusain Khān har i sin *Jughrāfiyā-yi Isfahān* (Tehrān 1963) räknat upp de olika typerna av *alwāt* vid mitten av 1900-talet. Han nämner sex olika grupper vilka alla är ”witty, facetious, subtle and saucy”. Men ”[t]here is another kind of *lūṭīs*. They are cruel, bloodthirsty, rebellious, drinkers of wine, slanderers, gamblers, pederasts, adulterers and thieves. The number of

these kind of lūṭīs has always been large in Iṣfahān. [...] God be praised, they have all been exterminated by the might of the everlasting empire, so that no trace of them has remained.” Se Floor 1971, s. 103–120, citatet av Mīrẓā Ḥusain Khān på s. 119–120.

304. ”Det är ett gott bevis på rövarlitteraturens av måleriet påverkade italianisering, att tyska dussinförfattare, när de ville dikta i tidens stil, lät sina banditer röra sig i en italiensk naturomgivning. [...] Rövaren framför alla andra var och borde vara en italienare. Detta hade länge varit en allmän uppfattning, och denna uppfattning blev orubbligen fastslagen efter det fru Christiane Goethes broder Christian August Vulpius [1762–1827] år 1798 utgivit sin roman *Rinaldo Rinaldini*.” Hirn 1941, s. 58–61, 315, citatet s. 58.

En fullständig svensk översättning utkom 1801 och hade tydligen lästs av såväl Wallin som Zacharias Topelius, som skrev barnpjäsen *Rinaldo Rinaldini eller Rövarbandet*.

305. Ar. *muḥarram* den första månaden i den islamiska månkalendern. Kalendern räknar år efter profeten Muḥammads flykt från Mekka till Medina 622.
306. al-Ḥusains död i maktkampen mot umayyaderna i Karbalā’ 680 är den shiitiska historiens och mytologins centrala händelse. Willy Kyrklund på väg till Ṭabas upplever i bussen en klagosång (ar. *ta’ziya*) som handlar om profetens dottersöner al-Ḥasan och den nu sörjda al-Ḥusain, som dömt martyrdöden den 10 muḥarram. Kyrklund skriver om hur al-Ḥusains levnad

erbjuder ett tacksamt ”martyrologiskt” stoff: ”Det har också utnyttjats. Den 10 muḥarram, dagen för massakern vid Karbalā’, är den religiösa fest- och sorgedagen framom andra i Persien – passionsspelens dag. I livstiden hade varken Hasan eller Husein någonting att göra med perserna. Att de sedermera blev persiska nationalhelgon är en lång historia, en del av shi’iternas historia, som är en historia med många kråkfötter. Det är också en historia om människohjärtat.” Tilläggas kan att det är oklart om hela Karbalā’-episoden överhuvudtaget ägt rum, men sådant är av föga betydelse vid mytbildning. Se Kyrklund 1959, s. 54–58, citatet s. 57 f.; se även kommentar 213.

307. Passionsspelet *ta’ziya* skildrar de dramatiska händelserna i shiiternas historia med fokus på al-Ḥusains martyrskap och lidande i Karbalā’, det som Torsten Hylén kallat myten om Karbalā’-dramat. Den finländske orientalisterna Ivar Lassy (1889–1937?; dog i Stalins utrensningar) försvarade 1916 en doktorsavhandling om den rituella helhet varav *ta’ziya* är en del. Följande år utkom en populariserad version på svenska. Ar. *rauḍa* sjungna martyrtexter. Se Hylén 1997, 2007, 2011; Lassy 1916, 1917. Thomas Wulff skriver som bäst en biografi-roman över Lassy i tre volymer av vilka två redan utkommit 2006 och 2012.
308. Maslenitsa eller smörveckan är veckan som föregår fastan inom ryska ortodoxa kyrkan. Smörveckan firas i hela Ryssland, men speciellt S:t Petersburg var känt för sitt firande som antog karaktären av en karneval. Fram till 1830-talet ägde

- firandet rum på den frusna Neva, men därefter flyttades det till de öppna torgen vid Amiralitetet och Isakskatedralen. På festplatsen fanns karuseller och gungor, och det berömda isberget byggdes. Vidare förekom bodar där dockteatrar, lindansare, trollkarlar o.s.v. uppträdde. Se Stürickow 1990, s. 279–284.
- ^{309.} I moskén borde finnas en *minbar* (uttalas mimbar), den trappliknande stol från vilken imamen läser predikan vid fredagens middagsbön.
- ^{310.} *Julius Caesar* är en tragedi skriven av William Shakespeare (1564–1616) om mordet på den romerske kejsaren Julius Caesar (ca 100–44 fvt).
- ^{311.} Den nionde akten i Shakespeares *The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark* inleds med en dialog mellan Hamlet och en av skådespelarna som kommit till hovet i Helsingör. Hamlets råd till skådespelaren går i stort ut på att vara så naturlig som möjlig och undvika olika former av manér.
- ^{312.} Lat. *mirabile dictu* förunderligt att säga.
- ^{313.} Muḥammad ibn Khāwānd Shāh (1433–1498), bättre känd som Mīrkhwānd, är främst ihågkommen för sitt omfattande historieverk *Rauḍat al-Ṣafā*. Se Browne 1956(b), s. 431–433.
- ^{314.} Persien är vallfärdernas förlovade land. Det är inte bara heliga män och kvinnor som får vallfärdarna i rörelse, det gör i högsta grad även landets poeter vars gravar alltid har varit ett av de populäraste vallfärdsmålen. Irans s.k. islamiska revolution 1979 försökte göra slut på vallfärder till dessa som man uppfattade som världsliga mål. Ett skäl till den avoga inställningen var också att de flesta stora namn i äldre persisk litteratur var sunniter.
- Saʿdīs och Ḥāfīz gravar ligger öster om Shiraz. Grundaren av den kortvariga pahlavidynastin (1925–1979) Riza Shāh lät bygga präktiga mausoleer över bägge gravarna 1935. ”Bortom [ett mausoleum] ligger Hafiz och Saadis trädgårdar vilka hyser respektive poets grav och många andra lika ljuvliga med sina cypresser, pinjer och apelsinträd översållade av vita duvor och sparvorkorstrar.” Kyrklund 1959, s. 30.
- Hos Browne kan vi läsa en beskrivning av hur Saʿdīs grav såg ut 40 år efter Wallins besök. Se Browne 1984, s. 303–308; Byron 2003, s. 165.
- ^{315.} Stackars Saʿdī hade oturen att leva vid en tidpunkt då större delen av perserna ännu var sunniter. Det var safavidernas maktövertagande 1501 som gjorde landet till den shiismens fästning det är än i dag.
- ^{316.} Ḥāfīz egen förutsägelse har förverkligats: ”When thou passet by our tomb, seek a blessing, for it shall become a place of pilgrimage for the libertines of all the world.” Ḥāfīz grav har kort beskrivits i kommentar 314, och William Francklin skildrar hur shirazborna gör en utflykt till poetens grav på 1780-talet (Blow 2007, s. 207–208). Enligt Henri Forss passade Riza shah på att mäta poetens kranium när det nya mausoleet byggdes 1935, en tid då man letade efter äkta arier. Detsamma berättas om Avicennas kranium i Hamadān vid byggandet av mausoleet där (jfr. kommentar 41). Eugène Flandin (1809–1889) gjorde 1840 en teckning av mausoleet, som Wallin såg det (Hämeen-Anttila 2014,

- s. 102–103), och hos Browne kan vi läsa en beskrivning av hur graven såg ut vid tidpunkten för Wallins vallfärd dit och av de inskriptioner som då prydde den (Browne 1956(b), s. 311; Browne 1984, s. 306–307). Flera resenärer som besökte Shiraz har stannat vid Ḥāfiẓ grav för att recitera hans dikter i original eller i översättning: Elliot 2006, s. 249 ff.; Forss 2010, s. 54 ff.; Molavi 2002, s. 145 ff. I dessa skildringar finns även fotografier av mausoleet.
- ³¹⁷. Sedan Ḥāfiẓ död 1390 har Ḥāfiẓ och Saʿdī stridit om persernas hjärtan, såsom Wallin konstaterar. Men, såsom Jaakko Hämeen-Anttila skriver i sin inledande artikel i detta band, medan Wallin talar varmt om Saʿdī har han mycket lite att säga om Ḥāfiẓ, vars dikter troligen var för svåra för honom. I sin text om den persiska litteraturen noterar Hämeen-Anttila att Ḥāfiẓ har utgått som segrare ur denna kamp och blivit utropad till nationalpoet. Den engelske orientalisten Edward G. Browne spelade i detta sammanhang en inte alldeles obetydlig roll. Det kan väl vara så att Ḥāfiẓ i dag är den mera citerade, men att den persisktalande världen talar samma språk som Saʿdī skrev för 750 år sedan beror på *hans* föredömlighet. Om Ḥāfiẓ, se Dabashi 2012, s. 3; Ferdowsi 2008.
- ³¹⁸. Ḥusain Vāʾiẓ-i Kāshifis (d. 1504/05) *Anvār-i Suhailī* är den nypersiska versionen av *Kalīla wa-Dimna*, som Ibn al-Muqaffaʿ (d. ca 757) översatte från mellanpersiska till arabiska. Det är frågan om en ursprungligen indisk fabelsamling skriven på sanskrit från 300-talet fvt eller tidigare. Från 900-talet och framåt tillkom ett antal persiska nytolkningar på både prosa och vers. År 1745 blev verket för första gången tolkat till svenska. Under 1900-talet översattes det till svenska två gånger: av Eric Hermelin 1938–1942 (3 band) och av Lotty Berencreutz 1993. Se Browne 1956(b), s. 441, 463, 504; Kronholm 1995, s. 172–173.
- ³¹⁹. Ar. *al-kīmīyāʿ* kemi. Under 1800-talet var alkemins främsta mål att försöka framställa guld.
- ³²⁰. Lloyd Ridgeon har beskrivit denna institution på följande sätt: ”The zūrkhāna is perceived to be an old Iranian institution where ’ancient sports’ are performed in an environment of ideal ethical behaviour in which the normal social structures are transcended by social levelling. The ritual exercises are interpreted in different ways, and this multivocality lends itself to multiple identities among Iranians.” Ridgeon 2007, s. 243. Eftersom Wallin inte beskrivit denna förislamiska, genom århundradena oförändrade institution måste vi nöja oss med några andra skildringar som kan läsas i Blow 2007, s. 206–207 (1780-talet); Elliot 2006, s. 179–181, 366–367; Jubber 2010, s. 176 ff.
- ³²¹. Vid tidpunkten för Wallins besök var Būshīhr eller Būshīr Persiens viktigaste hamnstad. Wallin gör det logiska antagandet att stadens namn ursprungligen var Abū Shīr, som i folkmun blivit Būshīr, men den rätta formen är Būshahr. Staden har i likhet med andra orter vid Persiska viken alltid haft en stor ursprungligen arabisk befolkning, persiska araber, ’*arab-i ʿajam*. Se Barthold 1984, s. 163–164;

- dagens Būshahr med dess kärnkraftsreaktorer beskrivs i Forss 2010, s. 78 ff.
322. "Luri is best classified as a language continuum between Kurdish and Farsi varieties, and is itself composed of three distinct languages: Luristāni, Bakhtiāri and Southern Luri." Anonby 2003, s. 182.
323. Pers. *fedāi shuma* ert offer!; pers. *nūshi gān-i shumā* en skål för ert liv!
324. Shejken är Sa' dī och Khojan Hāfiz.
325. "Shirazvinet är snarast av vit typ, men tämligen dunkelt i färgen och tämligen alkoholstarkt. Tämligen dunkelt i färgen, kärvt och tämligen rusande, tämligen dunkelt och tämligen beskt i smaken som gurksaft eller som en mongolisk skönhets läppar." Kyrklund 1959, s. 92. Trots den islamiska revolutionen 1979 tillverkas vin ännu på traditionellt vis i Shiraz. Mitri Faravashi, iranier verksam i Kalifornien med Pinot Noir, berättar att vin fortfarande görs i Shiraz "using traditional techniques of stomping the grapes on roofs by only virgin women". McGovern 2014, s. 20.
- Iranska emigranter i Australien i mitten på 1980-talet fann att man i Australien framställde rödvin på en druva kallad Shiraz, och man såg detta som Irans gåva till mänskligheten. En historia uppstod om hur en sufi från Shiraz skulle ha hämtat den första vinrankan till Australien. Men faktum är att Shirazdruvan är genetiskt identisk med Syrahdruvan som odlats i Frankrike åtminstone sedan 1300-talet (somliga säger romartiden). Enligt Roger Scruton finns det också vid Rhôneflodens stränder de som tror att korsriddarna hämtade druvan från Shiraz. Se Fragner 2014, s. 257–258; Scruton 2009, s. 83.
326. Boktryckarkonsten var ett orosmoment överallt i den islamiska världen. Ursprungligen var man kanske främst oroad över den religiösa litteraturen och motsatte sig tryckandet av bl.a. Koranen – man ansåg att dess handskrivna original fanns hos gud i himlen och att inget tryckalster kunde återge den. Men man oroade sig även, som här, över att kalligraferna skulle bli sysslösa. Sultan Bāyazīd utlyste redan 1485 ett förbud mot tryckta publikationer överhuvudtaget inom det osmanska riket; förbudet gällde dock inte judarna som efter 1490 kunde trycka sina hebreiska skrifter även i Konstantinopel. 1712 gick de religiösa lärda med på att andra böcker än de religiösa kunde tryckas. Koranen, Korankommentarer, *hadīth*-samlingar samt teologi (ar. *kalām*) förblev ännu länge någonting som bara kalligraferna fick framställa. Lane skildrar utgående från sina upplevelser i Kairo på 1820- och 1830-talen hur problematiskt boktryckandet fortfarande var för en troende muslim över hundra år senare. Det förunderliga är att man i Egypten tryckte amuletter med citat även från Koranen redan på 800- eller senast 900-talet. I vilken mån den träsnittsteknik som användes var ett lån från Kina, där man redan på 600-talet tryckte böcker, och i vilken mån det europeiska blocktrycket i slutet av 1300-talet fick sin inspiration från Egypten, är öppna frågor. Kinesisk påverkan kan inte uteslutas eftersom även själva papperstillverkningen hade hämtats därifrån till Bagdad under 700-talet. Jonathan Bloom har i en intressant artikel

hävdad att man i stället för att tala om Sidenvägen borde tala om Pappersvägen då papprets betydelse var så mycket större.

I själva verket har vi ett prejudikat för det osmanska förbudet att trycka böcker när den nordafrikanske teologen Ibn Marzūq utfärdade en *fatwa* i början av 1400-talet där användningen av europeiskt importpapper förbjöds. Européerna hade under 1100-talet lärt sig av araberna att tillverka papper, och några sekel senare exporterade man papper till den arabiska världen i sådana mängder att den lokala pappers-tillverkningen var hotad. Beträffande den svåra övergången från handskrivna böcker till tryckta, se Mahdi 1995, s. 1–15; om osmanernas förhållande till tryckta böcker, se Lane 1998, s. 219; Pedersen 1946, s. 131–140; om blocktrycket i Kina, se Barrett 2008, i arabvärlden, se Bulliet 1987, i Persien, se Bloom 2001, s. 219; om ”Pappersvägen”, se Bloom 2005; om pappret i den islamiska världen, se Bloom 2001; Loveday 2001; Monro 2014; om förbudet mot europeiskt papper, se Halevi 2008.

327. *Borhān-e Qāte’* är namnet på en persisk ordbok sammanställd i Indien av lexikografen Muḥammad-Ḥusain ibn Khalaf Tabrīzī 1651. Han skrev under namnet Borhan. Utplagan Wallin köpte var från 1832.
328. Pers. *aj kuh pendga reft wa der kipolei* oj, när de femtio har gått är du ... (?).
329. Ar. talspr. ”aldyniā ma hi ‘alāha wānā”. *Wānā* gör uttrycket svårt att översätta, men utgående från kontexten är betydelsen ungefär ”man har inte en lugn stund i denna värld” eller möjligen ”världen blir

inte bättre oberoende av hur mycket man klagar”.

330. Shūshtar eller Shūstar (det historiska arabiska namnet är Tustar) är en stad i provinsen Khūzistān, som gränsar till Irak. I provinsen bor araber med arabiska som modersmål och det är dessa Wallin kallar arabperser. Se Barthold 1984, s. 188 och not 44.
331. Ur George Gordon Byrons (1788–1824) ”Childe Harold’s Good Night”, som ingår i verket *Childe Harold’s Pilgrimage*, canto I. Den nionde strofen lyder: “And now I’m in the world alone, / Upon the wide, wide sea: / But why should I for others groan, / When none will sigh for me? / Perchance my Dog will whine in vain, / Till fed by stranger hands; / But long ere I come back again, / He’d tear me where he stands.”
332. För Wallins sjöfärd med ångbåten ”la Seine” från Le Havre till Rouen, se Wallin 2010, s. 106–108.
333. Anders Wiklund från Gamlakarleby var kaptan på fartyget ”Active” med vilket Wallin färdades från Marseille till Konstantinopel 23/10–26/11 1843. För denna färd, se Wallin 2010, s. 138–167.
334. För brevet där Geitlin skriver om dessa rykten, se Wallin 2012, s. 342.
335. Den så kallade Hannibalsfejden utspelades vid den svensk–norska gränsen 1644–1645. Striderna har namngivits efter de norska truppernas ledare, ståthållaren Hannibal Sehested (1609–1666). Sehesteds trupper bestod till stor del av bönder.
336. Kroisos (ca 595–547 fvt) var Lydiens sista kung och är känd som en rik och högmodig härskare.
337. James Felix Jones (1813–1878) var

- en betydande gestalt inom den nya vetenskapen assyriologi. Jones hade följt med Rawlinson till Bīsītūn/Bisutūn 1844 där denne kopierade resten av den fornpersiska inskriptionen och hela den elamitiska versionen som inte blivit kopierad vid det tidigare besöket 1836–1837 (se kommentar 6). När Wallin skriver att Jones var ”sysselsatt med att uppgöra en praktfull karta öfver hela Tigris o. Euphrates flod land” överdriver han en smula, för de kartor som Jones höll på med var ”excellent maps of Niniveh, of Nimrud and of the Assyrian heartland”. Se Adkins 2004, s. 139–151; Mitchell 2008, s. 382 och not 49. Kartan över Nineve finns återgiven i Larsen 1996, s. 201.
- ^{338.} Efter att ha blivit professor i orientalsk litteratur 1835 hade Gabriel Geitlin i sin undervisning i persiska använt sig av Friedrich Wilkens *Institutiones ad fundamenta linguae Persicae, cum Chrestomathia et Glossario* (1805). Missnöjd med boken började han 1839 utarbета en egen persisk grammatik som blev färdig 1845. *Principia grammatices Neo-Persicae cum metrorum doctrina et dialogis Persicis* blev väl mottagen av tidens främsta orientalister, bl.a. av Jules Mohl, H.L. Fleischer, Friedrich von Spiegel, Bernhard Dorn och Johann August Vullers.
- ^{339.} Eng. *cuneiform* kilskrift. De i de södra delarna av Mesopotamien bosatta sumerernas skrift (ca 3500 fvt), som i sina senare former kallas kilskrift, åstadkoms genom att man i lera tryckte in tecken med ett spetsigt verktyg. Denna skrift övertogs cirka 2350 fvt av akkaderna i norra Mesopotamien som talade ett semitiskt, med sumeriskan helt obesläktat språk. Det innebar också en förenkling av skriftsystemet. Under sumerernas tid fanns det flera tusen olika tecken, men akkaderna reducerade antalet till omkring sexhundra. Kilskriften övertogs av flera olika folk i Mellanöstern som talade ett antal olika språk. Den första varianten av kilskrift som blev tolkad var den fornpersiska. Den tyske språkforskaren Georg Friedrich Grotefend lyckades 1802 i en så kallad *trilingv*, en text skriven på tre språk som kopierats i Naqsh-e Rostam nära Persepolis av Carsten Niebuhr 1778, tolka regentnamnen i den fornpersiska varianten av kilskrift. 1846–1847 gjorde sir Henry Rawlinson det slutliga genombrottet i att läsa de fornpersiska texterna. Se kommentar 6; Adkins 2004, *passim*; Harbsmeier 1992, s. 23–59; Wikander 2006, s. 37–75, 169–183.
- ^{340.} Hamnstaderna Alexandria hade ingen karantän före mitten av 1800-talet, och epidemier av kolera och böldpest spreds därifrån vidare till det övriga Egypten. Mellan 1707 och 1844 härjade allt som allt 59 pestepidemier i staden. Som ett resultat av sanitära åtgärder under Muḥammad ‘Alīs regeringsperiod förekom böldpest inte i Egypten efter 1844. Se Reimer 1997, s. 29, 72.
- ^{341.} Ar. *mā’a al-salāma*. En avskedsyttring av den som blir kvar, motsvarande adjö.
- ^{342.} al-Kāzīmain, i dag en del av Bagdad, var en gång en stad belägen utanför Bagdad. Dess betydelse och ståtliga moské kommer sig av att den sjunde shiitiska imamen Mūsā al-Kāzīm och hans sonson den nionde imamen

- Muhammad al-Taqī residerade i staden. al-Kāzimain betyder de två al-Kāzims (moské), såsom Wallin skriver. Moskén är en av de heligaste för shiiterna och då professor William R. Polk besökte den på 1950-talet under poliseskort undrade man om han inte var rädd. På frågan varför han borde vara rädd berättade man honom att en icke-shiitisk muslim föregående år hade blivit ertappad och lynchad i moskén. Byggandet av moskén i dess nuvarande form påbörjades 1515. Se Polk 2013, s. 145.
343. Ar. *min hāk al-diyār* från; ar. *qashsh* ditt och datt.
344. Pers. *tu tsché dānī qadr-i āb ké der kenār-i furatī* hur skulle du kunna uppskatta värdet på vatten då du är på stranden av en brusande flod/Euftrat (*furāt-i*).
345. Ar. *mā bi-yadī hīla* ingenting jag kan göra åt saken.
346. Ar. talspr. ”tashōf kheir in shā allah” om gud så vill kan det båda gott.
347. Ar. *mā yaqta’ al-bilād ghair al-māshī bil-lail* bara den får över landet som reser om natten.
348. Lat. ordspråk *nihil ex omni parte beatum* ingenting är helt och hållet lyckligt.
349. Ar. *’alā bāb allāh* sätta sin tillit till gud.
350. Ar. *anta ṣādiq ja ḥājī* du talar sant, o pilgrim.
351. Ar. talspr. ”o bashshirak bilkheir ja ḥāgg” och jag kommer med ett gott budskap till dig, o pilgrim.
352. Ar. talspr. ”’alā ḵarafṣnā” sittande på våra hälar.
353. Ar. *allāh yaqta’ āthārahum* måtte herren skära av deras spår.
354. Ar. talspr. ”ja allah ’alā bâbek ja karîm” o gud, vi sätter vår tillit till dig, o gud.
355. Endast prästerskapet hade tillträde till de inre delarna av de fornegyptiska templen och det var de som upprätthöll kulten. Varför prästerna skulle ha varit speciellt tysta är svårare att förklara, men eventuellt åsyftar Wallin här den tystnad som vanligen råder på heliga platser.
356. För Wallins vistelse vid källan Bā’ij, se Wallin 2013, s. 90, 229–230, 272.
357. Ar. talspr. ”gauna mughîrîn” anfallare.
358. Ar. talspr. ”ja râ’i dhalûl roddeha gâi ’alâ raḵabatek” o dromedarryttare vänd om henne hit vid din nacke; ar. talspr. ”ḥawwâl ’onha” stig av!
359. Ar. talspr. ”mān hi ’āndo” hos vem hamnar mitt ök?; ar. talspr. ”’ānd Romeih bni Ḥoleyil alkhadaḵ” hos Romeih bni Ḥoleyil alkhadaḵ.
360. Ar. talspr. ”ḥallet albaraka” önskan om välsignelse; ar. *’alā al-’ain wal-ra’s* gladeligen; ar. *yā ibn akhī* o min brorsson.
361. Ar. talspr. ”barak allahu lek fih” guds välsignelse till dig.
362. Ar. talspr. ”wallah meskîn alrigâl hadha bes jadḥak” denna stackars man bara skrattar.
363. Ty. smaklig måltid!
364. Motsvarande små häften med dagsnotiser och anteckningar om väderleksförhållanden har lyckligtvis bevarats och utgivits såväl i band 4 som i detta band (se Anteckningar på svenska med arabisk skrift).
365. Ar. *khaṣā fī wujūhihim* testiklar i deras ansikten.
366. Ar. *’aṭṭāsh* törstande, en som behöver mycket vatten; ar. *ṣabbār* tålmodig, uthållig.
367. Ar. *al-maktūb mā minhu mahrūb* man kan inte undgå sitt öde.
368. Den svenska författaren och hushållerskan

- Cajsa, egentligen Anna Kristina, Wargs (1703–1769) kokbok *Hjelpreda I hushållningen för unga Fruentimber* (1755).
- ^{369.} Brevet daterat 15/4 1849 som Wallin skickade till Geitlin från Baghdad är skrivet med synnerligen liten handstil. Även insidan av kuvertet som brevet skickades i är fullskrivet. För utskriften av hela brevet se s. 259–383 och för en bild av kuvertet se s. 424 i detta band.
- ^{370.} Citatet är enligt traditionen Jesu ord och förekommer i Matteus (7:1) och Lukas (6:37) evangelium i Bibelns Nya Testamente.
- ^{371.} Den så kallade Polyglottbibeln publicerades 1517 och innehöll bl.a. kritiska utgåvor av alla Bibelns böcker på originalspråk, d.v.s. hebreaiska, arameiska och grekiska.
- ^{372.} Äv. kaldeiska. Tidigare användes kaldeiska felaktigt som beteckning för den väst-arameiska dialekt (bibelarameiska) som förekommer i Gamla Testamentet.
- ^{373.} Den tyske semitisten och teologen Wilhelm Heinrich Friedrich Gesenius (1786–1842) utgav flera lexikala verk, bl.a. *Hebräisches und chaldäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* (1812).
- Den tyske orientalist Julius Fürst (1805–1873) skrev verk om semitiska språk, som t.ex. *Lehrgebäude der aramaischen Idiome* (1835) and *Concordantiae librorum Sacrorum veteris Testamenti Hebraicae et Chaldaicae* (1837–1840).
- ^{374.} Lat. *bona causa* gott förstånd.
- ^{375.} Lat. ordspråk *oculi plus vident quam oculus* flera ögon ser mer än ett.
- ^{376.} Efter den arabiska expansionen på 630- och 640-talen började de nya makthavarna slå mynt som efterliknade existerande bysantinska och sasanidiska mynt, de i silver kallades för *dirham* och de i guld för *dīnār*.
- ^{377.} Lat. *ad notam* att lägga någonting på minnet.
- ^{378.} Lat. *hucusque ineditum* hittills inte utgivet.

GEORG AUGUST WALLIN

Register

Ordförklaringar

FÖRKLARINGARNA berör svenska eller främmande ord skrivna med latinska bokstäver. Sökordet är enligt originalexternas stavning i singularis med liten begynnelsebokstav. I de fall en normalisering är nödvändig står den i kursiv efter sökordet, förutom persiska ord vilka endast återges i Wallins originalversion. Den arabiska artikeln (al/ol) påverkar inte sökordets placering i registret.

A

a la glace fr. *à la glace* glass
‘abā/’abāje ar. ‘*abā’a* yllemantel
‘abd al/olmaulā ar. ‘*Abd al-maulā* Wallins
namn under resan 1848–1849
Abstecher ty. avstickare
accord *ackord* här: tjänsteköp
adagio långsamt tempo
adhān ar. *adhān* kallelse till bön
afbräck *avbräck* skada, förlust
agha turk. herre, mästare
agore ar. *ajīr*, pl. *ujarā* ’ arbetare, tjänare,
legohjon
aḳāl ar. ‘*iqāl* band som håller huvudduken på
plats
akho ar. *akhū* bror
‘aḳōl se aḳāl
akropolis *akropol* befäst stadskärna
aln längdmått, 59,38 cm
alun dubbelsalt av kalium och aluminium,
vanlig som läkemedel
alwāt se lūṭī
ambār ar. *anbār* cistern, förråd
‘amod ar. ‘*amūd* kolonn, pelare
angūristān pers. druvplats, vingård
anstart ty. *anstatt* i stället för
antiphlogose antiinflammatorisk
‘araḳ ar. ‘*araq* arrak, brännvin
Argus *Argos* mytologisk jätte med hundra
vakande ögon
‘ārif ar. ‘*ārif*, pl. ‘*urafā* ’ mystiker; här: ateist

arnaut turk. *arnavut* alban
arṭa ar. *arṭā* buske (*Calligonum polygo-*
noides)
asa foetida *asafoetida* äv. dyvelsträck, ört
med stark odör
asallim ‘aleikum se selam ‘alaikum
‘ashōra ar. ‘*āshūrā* ’ tionde dagen i månaden
muḥarram; här: *al-’ashr* de tio första
dagarna av muḥarram
‘aṭā ar. ‘*aṭā* ’ blodpenning
attisk något som har med fornida Athen el.
Attika att göra
aulija/awliiā se vali

B

bakhīl ar. *bakhīl* girig, snål
bakhtīari *bakhtiar* shiitisk stam från sydvästra
Persien
bala khané pers. rum, galleri el. balkong
högst upp i ett hus
balghami ar. *balghamī* den flegmatiska
människotypen inom humoralpatologin
baljōs från it. *bailo* urspr. titel för venetianska
diplomater i Konstantinopel, senare äv. för
andra länders diplomater i hela Orienten
banco åld. här: bank
baraket ar. *barka* kamelens knäfallande
bārid ar. *bārid* kall
bārkhāné pers. tält el. överdrag på pålar som

skyddar bagage från regn
 bashsharnī ar. *bashshara* förkunna det goda budskapet; här: förkunna för mig
 basin fr. *bassin* bassäng
 bawwāk ar. *bawwāq* förrädare
 bazar ar./pers. *bāzār* basar
 beduwān ar. *badawān* äkta beduiner, verkliga nomader
 beefstek eng. *beefsteak* biff
 beh pers. äpple
 bekkār pers. anspråkslös koja täckt av palmblad
 belvederes it. *belvedere* utsiktsplats
 benā ar. *banā* bygga
 beställning här: anställning, tjänst
 billet fr. kort brev, meddelande
 bimathal ar. *bi-mathal* tala i metaforer
 bismillah ar. *basmala* att uttala *bismillāhi al-rahmāni al-rahīm* i guds den barmhärtige förbarmarens namn
 bispringa bistå, hjälpa
 björn här: fordringsägare
 boksynt boklig bildning
 bon-homme fr. *bonhomie* godmodighet
 bon-mot fr. vitsighet
 boreida ar. *buraida*, diminutiv av *burd* klädesplagg, skjorta
 bottle eng. flaska, butelj
 braf åld. bra
 buṣr ar. ostron
 bälām ar. *balam* segelskepp

C

cadens *kadens* rytm, takt
 caleçon fr. kalsonger
 carierad *karierad* angripen av tandröta
 census folkräkning
 choser tillgjordhet
 collignativa från lat. *colligatus* förbunden, sammanhängande
 comptant fr. kontant
 concession *koncession* eftergift, medgivande
 confiture fr. sylt, marmelad
 connoisseur fr. *connaissanceur* finsmakare
 compatriot *compatriot* landsman
 conrector *konrektor* rektorns närmaste man
 conseille *konselj* sammanträde, rådförsamling
 contenta *kontenta* innehåll

contoir åld. kontorslokal
 convenance *konveniens* passande, överens-kommelse
 corps fr. kår
 crapula *krapula* illamående efter rus
 creosot *kreosot* trätjära som tidigare användes mot tuberkulos
 custos *kustos* ordningsman

D

dakhal ʿalā/dakhalo ar. *dakhala* inträda, söka skydd
 dakhâlê ar. *dakhâla* avgift om *dakhîl*skap avslås
 dakhîl ar. *dakhîl* gäst, protegé
 ḍalk pers. klädesplagg som består av hopsydd tyglappar
 damawi ar. *damawī* den sangviniska människotypen inom humoralpatologin
 darb ar. väg
 dat bragd, bedrift
 aldaulé ar. *al-daula* väld, stat
 delicieuse fr. delikat, utsökt
 depensera göra utgift
 derwish ar. *darwīsh* sufi, islamisk mystiker (persiskt lånord)
 dhabh ar. *dhabaha* slakta
 dhalûl ar. *dhalûl* kamelhona
 dhi lhiggâ ar. *dhū al-hijja* tolfte månaden i islamiska månkalendern
 dhū al-qaʿda ar. elfte månaden i islamiska månkalendern
 dictionär ordbok, lexikon
 diiê ar. *diya* blodpenning
 diwan pers. soffå, divan, byrå
 d:ō dito
 Dowers pulver läkemedel mot diarré
 dragoman tolk från arabiska, persiska, turkiska till europeiska språk (lånord från ar. *turjumān*)
 ducat *dukat* guldmünt
 dymedelst åld. därigenom, på grund därav
 dyngstol avträde, dass
 dynt smuts, orenlighet

E

effacerad från fr. *effacer* utsudda, utplåna
 effecter *effekter* tillhörigheter
 effendi turk. *efendi* herre
 emir ar. *amīr* ledare
 emolument förmån
 engelskt salt magnesiumsulfat, användes tidigare som bl.a. laxermedel
 epicuré njutningsmänniska
 esomoftast allt som oftast
 ex professo lat. till yrket
 exeget bibeltolkare
 expectoration *expektoration* upphostning

F

fad *fadd* intetsägende
 faḳīr ar. *faqīr* här: fattig
 faḳīrā ar. *faqīra* kvinnlig undergörare
 falstaff urspr. litterär lögnaktig, skrytsam men omtyckt komisk figur
 famn gammal måttenhet, 1,8 m
 fantasmagori bländverk, drömbild
 fariseiska skrymteri utstuderad skenhelighet
 farsakh *farsang* längdmått, 6232 m
 fātiḥā ar. *al-fātiḥa* Koranens första sura
 fattāsh ar. *fattāsh* en som undersöker, forskare; här: boksökare
 fatté ar. *fatta* bröd stekt i smör
 faveur fr. förmån, gunst
 faz' ar. *faza 'a* anfalla, storma emot
 fellāḥ ar. *fallāḥ* jordbrukare, bonde
 ferīḳ ar. *farīq* tältgrupp
 ferla *färla* straffredskap
 alfeṣḥāh ar. *al-faṣḥā* värtaligheten, språkets renhet
 fingerborr *fingerborg* mått på det som ryms i en fingerborg
 fintlighet fyndighet, påhittighet
 fire-side eng. *fireside* öppen spis, brasa
 firman ar. *firmān* beslut, dokument (persiskt lånord)
 fjäl äld. fjärd
 floggning prygling
 flor blom
 fluidum här: vätska
 flunsig klumpig
 fnurrig misslynt, vred

fnuska snoka
 foliant/folioband pappers- el. bokformat där pappret vikts bara en gång
 fot längdmått, 0,297 m
 frang benämning på franker el. européer
 frisa äld. frysa
 fräta här: frossa
 furnera förse med
 förevida förebrå, beskylla

G

gagg *gigg* smal skeppsbåt
 gaukhā ar. *jaukha* tyg
 algaw se al-jau
 gebiet ty. område, verksamhet
 gedīd ar. *jadīd* nyss omvänd, avfälling
 gelag samkväm, kalas
 Gemüth ty. *Gemüt* sinnelag, läggning
 géne fr. besvär, obehag
 gerad ty. *gerade* här: raka vägen
 Gesandter ty. diplomatiskt sändebud
 ghafar se khafir
 ghafara ar. *ghafara* en slags tullavgift
 ghār, ghārā ar. *ghāra* räd, attack
 ghazāl ar. *ghazāl* gasell
 ghazu ar. *ghazu* räd, grupp av män på plundringståg
 ginn ar. *jinn* ond ande; på svenska djinn
 glass eng. glas
 gnätt *gnet* lusägg
 gråpapper mjukt, poröst papper som tidigare användes som sugpapper
 grötmyndig övermodig, dryg
 gubbé ar. *jubba* rock med vida armar
 guine *guiné* äldre engelskt guldmynt, 1 guiné = 21 shilling
 gump bakdel
 gunäs tyvärr, beklagligtvis

H

ḥabbāb ar. *ḥabbāb* älskade, älskare
 ḥaḍari ar. *ḥaḍarī* stadsbo, fast bosatt, icke-beduin
 ḥaḍhari ar. *ḥaḍra*, pl. *ḥaḍrāt* herre, höghet, respektfullt tilltal
 ḥaḍīth ar. *ḥaḍīth* tradition om vad profeten Muḥammad har sagt el. gjort

hågg/hajj ar. *hājj(i)* person som har gjort vallfärden till Mekka
 haḳḳ alriḡāl ar. *ḥaqq al-rijāl* ordagrant övers. mannens rätt: den instans till vilken man kan föra sin skyddsling sak
 ḥansaotisk från Hansan, handelsförbund i Östersjöområdet 1100–1600-talen
 ḥarāmi ar. *ḥarāmī* tjuv, bandit
 harim ar. *ḥarīm* helig plats
 harpy *harpyja* mytologisk varelse: fågel med kvinnohuvud
 alḥārrā eller rishād ar. *al-ḥārra* ev. vallsenap (*Sisymbrium irio*) men är inte känd som ri/ashād; *rashād* gräsart (*Sporobolus iocladius*) äv. känd som *hōr* vilket kan låta som *ḥārra*
 harskramla träskramla använd bl.a. under harjakt
 ḥasseito ar. *ḥassa* höra
 haur ar. *ḥaur*, *ḥawar* silverpoppel
 ḥaushé ar. *al-ḥausha* tumult, gräl, slagsmål
 h.e. lat. *hic/hoc est* det vill säga
 hecticus från lat. *hektik* i folkspråk liktydigt med lungсот
 ḥegāb ar. *ḥijāb* amulett, talisman
 henna ar. *ḥannāʿ* henna
 higra ar. *hijra* det islamiska månåret, islamiska tideräkningen börjar från profeten Muḥammads exodus från Mekka till Medina 622
 ho åld. vem
 honing åld. *honung*
 humus jord, mylla
 hyperbol överdrivet uttryck, överdrift
 ḥögrá ar. *ḥujra* rum, cell

I

ikhhlāš ar. *ikhhlās* hängivenhet
 imām ar. *imām* i shiitiska traditionen den legitime ledaren av det muslimska samfundet; mera allmänt person som leder bönen
 imām-i jumʿa pers. moskéns imam
 imām-zādé pers. ättling till en av imamerna el. en sådan ättlings gravplats dit man gör vallfärd
 impertinent respektlös, oförskämnd
 improbera här: underkänna, kugga

in duplo lat. i två exemplar
 in sha allah ar. *in shā allāh* om gud vill
 indelicatess brist på finkänslighet
 instigera pådriva, intala
 invocation *invokation* åkallan
 item eng. här: sak
 iwān ar. *iwān* uppmurad stor soffa

J

ja ar. *yā* o!
 jā-ā-ā interjektion som uttrycker beundran
 jā ḥalalā ar. *yā ḥalālā* klagoutrop el. -ljud
 ja khoda pers. o gud
 jabuimin pers. eg. *yā bū-yi man* o min far
 al-jau ar. sandsträcka
 jalousie fr. avund
 al-jau ar. sandsträcka
 jeh! pers. utrop: stanna!
 jesuitisk här: skenhelig
 jumādā al-thāniya ar. sjätte månaden i islamiska månkalendern
 jumādā al-ūlā ar. femte månaden i islamiska månkalendern

K

kaʿbé ar. *kaʿba* den kubformade byggnaden i Mekkas moské
 qaḏab ar. *qaḏab* skära av; här: av
 qāḏī ar. *qāḏī* domare
 qahwé ar. *qahwa* kaffe
 kalender person tillhörande religiöst brödraskap kallat kalendegille
 kaljān pers. vattenpipa
 kamāl ar. *kamāl* talang, perfektion
 kampher *kamfer* ämne med cirkulationsstimulerande effekt och säregen doft
 kânôn ar. *qânûn* kanon, rådande sed, etablerade principer
 kapot ar. *qabūt* yllekappa
 alḳaʿra ar. *al-qaʿra* landskapstyp
 karbas piska, spö
 karīm ar. *karīm* upphöjd, generös
 qaššeito ar. *qašša* speja, följa någons spår
 kastning om sjukdomssymptom på tidigare icke angripet organ
 katirtshi pers. forman, karavanförare
 kattaʿni ar. *qaṭaʿa* ta sig över en flod; här:

ta mig över floden
 kauter ar. talspr. fly
 kawaas ar. *qawwās* vakt
 kebâb ar. *kabâb* grillat kött
 kefiyé ar. *kaffiya* huvudduk
 kegâwe ar./pers. kamelsadel
 kemend pers. öglan i repets ända
 kenâ ar. *qanâ* spjut, lans av bambu
 kettle eng. kanna, panna
 khafir ar. *khafir* vakt
 khalif ar. *khalifa* kalif, ställföreträdare (för profeten Muhammad el. under islams två första sekel för gud)
 khalwé pers. avskilt rum
 khalwét khâné pers. gård omgärdad av boningsrum
 khan pers. gästgiveri
 kharâ arab ar. talspr. beduinavföring
 khâwé ar. *khâwa* s.k. brödraskatt som fordras vid korsning av en annan stams område
 kheyâl ar. *khayâl* ryttare
 kheyir ar. *khayir* generös, bra man
 khodga pers. här: respektfullt tilltal
 khôshâmedid pers. välkommen
 kiblé ar. *qibla* moskéväggen som visar böneriktningen mot Mekka
 kiosk lätt och öppen byggnad, lusthus, paviljong (urspr. lånord från pers.)
 kirân pers. valuta som introducerades 1825 och var 1/10 toman
 kitslighet småaktighet
 kittelgrund här: djup nedsänkning i jordytan
 klappa åld. kraftigt omröra, vispa
 klensmed smed som tillverkar mindre järnföremål
 knalle hård brödbit
 kođâ ar. *qāđī*, pl. *quđā* domare
 konkilie *konkylie* blötdjursskal
 kop. b. ass. *kopek bankoassignment* beteckning på äldre ryskt kopparmynt
 kop/ kop.kop. *kopek koppar* rysk valuta, 100 kopek = 1 rubel
 korbasa se karbas
 korneish *kornisch* kranslist
 kräslighet överflöd, överdåd
 kuffâr ar. *kāfir*, pl. *kuffār* icke-troende, icke-muslim
 kufiska form av arabisk skrift som först användes i den forna staden al-Kūfa i dagens Irak

kufiyé ar. *kūfiya* huvudduk
 kufr ar. vantro, otro
 kullbytera *kullbytera* här: gå om intet, stupa, falla
 kursi ar. *kursī* uppstående
 kushw ar. *qushw* maträtt

L

la`ab ar. *la`b* spel, lek
 latinska segel *latinsegel* trekantigt segel fäst vid en snett mot masten ställd lång rå
 lectur fr. *lecture* läsning
 lega hyra, ersättning
 lemna lastarenom rum *lämna lastarenom rum* här: ge anledning till klander
 lepra spetälska
 likbegängelse åld. begravning
 locus agendi från lat. verksamhetsplats
 loĳt pers. värdelös, obetydlig
 lowat se lūĳi
 lumpfotad *klumpfotad* klumpig, stelbent, ovig
 lupit åld. *löpa*
 lus marknad *loppmarknad* marknad för billiga varor
 lustig här: benägen, hågad
 lut pers. naken
 lūĳi ar. *lūĳī*, pl. *alwāt* sodomit, pederast, aktiv homosexuell
 låda sitta fast vid
 löska här: plocka

M

ma`âir ar. *ma`āyir* strövtåg
 madirkaĳbé pers. grov svordom, förnedring: "hormödrade"
 maghrabi ar. *maghrabī* från västra Nordafrika
 magnetiation *magnetisering* hypnotisering el. strykning av magneter över patientens kropp
 mahlerisch ty. *malerisch* pittoresk
 mamluk ar. *mamlūk* ägd, slav, mameluck
 mark viktått, 425 g
 markentare försäljare; främst till soldater vid militärförläggning
 marktschrejare ty. *Marktschreier* kvacksalvare
 martialisk manhaftig, krigisk
 mashilé ar. *mashīla* sumpig mark
 mařaba meřâĳib ar. *mařaba*, pl. *mařâĳib*

stenbänk som står emot en vägg
 māt ar. *māta* dö
 mathesus *matematik* från latinnet, användes
 tidigare i titlar
 mausen ar. *mausim* fest, festival, marknad
 medafan ar. *maḍāfa* gästhus
 medrese ar. *madrassa* utbildningsinstitution
 meglis ar. *majlis* rätt, domstol
 meidā ar. *mīḍa* 'a fontän el. bassäng avsedd
 för rituell tvättning i moskéer
 meidan ar. *maidān* öppen plats, torg, fält
 menber ar. *minbar* predikostol
 meskīn ar. *miskīn* stackare
 mī'ād ar. *mī'ād* möte, rendezvous
 mil svenskt längdmått, 1665–1889 mot-
 svarande 10,69 km
 mirza pers. titel; före namn herr, efter namn
 prins
 missbytt vanlottad
 mizāg ar. *mizāj* temperament, konstitution
 mohn *mān*
 moqallidīn ar. *muqallid* imiterare
 mores från lat. skick och fason
 moujik *muzjik* rysk bonde
 mugallalā ar. *mujallala* brödanrättning
 muḥarram ar. första månaden i islamiska
 månkalendern
 mullā från ar. *maulā* titel för religiösa lärda
 och andra dignitärer i Iran och Centralasien
 mundförråd åld. förråd av livsmedel, proviant
 munshī ar. *munshi* ' sekreterare, skrivare
 mutwalī ar. *mutawālīn*, pl. *matāwila* shiitisk
 sekt i Libanon och Syrien

N

n.a.d. något annat dylikt
 nadhar ar. *nadhr* heligt löfte
 nafta petroleum el. eter
 nā'ib ar. *nā'ib* representant, ställföreträdare
 nakeh-i gharīb pers. fattig lärd
 nakkāsh ar. *naqqāsh* konstnär, målare
 nasī ar. *nasī* dryck
 nawā pers. musikinstrument
 nephta se nafta
 nerf. feber *nervfeber* el. *tyfus/tyfoidfieber*
 infektionssjukdom
 nick *nickhake* liten artilleripjäs
 nolens volens lat. *volens nolens* vare sig man

vill eller inte
 noṣrāni ar. *naṣrānī* kristen
 nuffūd ar. *nafūd* mjuk sandbetäckt jord
 nysilfver legering av koppar, nickel och zink

O

ophtalmie *oftalmi* ögoninflammation
 opinje fr. *opiner* uttala sig, bifalla något
 'orafā se 'ārif
 ordres fr. order
 orgspelare *orgospelare*
 orthographie *ortografi* rättstavning

P

para ar. *fiḍḍa* silver, det minsta myntet,
 turkarnas *para*
 pasha ar. *bāshā* pascha (turkiskt lånord)
 der Patsche ty. vara i knipa
 pecuniär *pekuniär* penningar
 pedirseg pers. grov svordom, förnedring:
 ”hundfadrad”
 pehlawen pers. hjälte, tapper krigare
 pelaw pers. maträtt med ris
 peregrination bildningsresa
 petit-maitre fr. *petit-maitre* snobb, sprätt
 piaster mynt, 100 piaster = 1 egyptiskt pund
 piece fr. här: pjäs
 piner pinjetråd
 plaider fr. att pläderna
 pluralitet majoritet
 pluttra *plottra* öda, slösa, klottra
 p.m. lat. *post meridiem* eftermiddagen,
 mellan kl. 12 och 24
 porcellan åld. *porclin*
 posteriora människans bakdel
 preja här: pressa, kräva
 pretext förevändning
 pro o. contra lat. *pro et contra* för och emot
 profession åld. professur
 propylé portbyggnad
 proselyt person som övergått till annan tros-
 uppfattning
 punch eng. punsch
 puss/putt pöl
 putslustig vitsig, skämtsam

Q

quadersten se qvadersten
 quarantaine fr. karantän
 quarter *kvarter* här: längd- och rydmått, 1
 kvarter = knappt 0,15 m
 quasi *kvasi* oäkta, halv
 questionera *kvestionera* utfråga
 qvadersten *kvadersten* fyrkantig, rätvinklig
 byggnadssten

R

R. se Reaum.
 rabābā ar. *rabāb* violinliknande instrument
 med 1–3 strängar, i Egypten vanligen 2
 rabaṭ ar. *rabaṭa* binda
 rabbi hebr. mästare, lärare av Toran
 rabīʿ al-awwal ar. tredje månaden i islamiska
 månkalendern
 rabīʿ al-thānī ar. fjärde månaden i islamiska
 månkalendern
 race fr. ras, släkt
 radix rot; här: språkrot
 raffet ar. *raffa* rycka, skälva
 raisonabel *resonabel* förnuftig
 rajab ar. sjunde månaden i islamiska månka-
 lendern
 ramʿa ar. *ramaʿa* skaka
 ramadān ar. nionde månaden i islamiska
 månkalendern
 alramlā ar. *al-ramla* sandmark beteckat med
 fin sand
 ratam ar. buske (*Genista raetam* Forsk.)
 rauḍ ar. *rauḍ* trädgård, äng
 rauḍā khwāra pers. uppläsare av martyrtexter
 rb. b.a./b:co *rubel banko*
 rb. b:ass se rub. b. ass.
 rb. s:r/silfv. se rub. s.
 Reaum. grad *Réaumur* temperaturenhet, 1
 °Réaumur = 1,25 °C
 recidiv återfall
 refiḵ ar. *rafiḵ* resällskap
 refrachissement fr. *rafrachissement* förfrisk-
 ning
 requirera *rekvirera* beställa, skicka efter
 requisita *rekvisitum* här: nödvändigt
 retiré åld. tillbakadragen, reserverad
 rhumen fr. *rhume* förkyllning

rigeur fr. stränghet, noggrannhet
 riksdaler svenskt huvudmynt
 rishād ar. *al-rashād* krasse (*Nasturtium deserti*)
 rishsefidha pers. åldring
 rōkh pers. fågel
 rolig här: åld. ostörd, lugn
 rosber trol. sötsak
 rospiggare roslagsskuta, d.v.s. fraktfartyg
 riggat med framåtlutande mast och utan
 bogspröt
 rub. b. ass. *rubel banko assignationer*
 rub. s./silfver/s:r *rubel silver* rubel präglad
 av silver
 rūd khāne pers. flodfåra, flodbädd, flod
 ruṭāb ar. *ruṭāb* fuktig inom humoralpatologin
 ruwāḵ ar. *ruwāḵ* tältflik

S

ṣafar ar. andra månaden i islamiska mån-
 kalendern
 safian *saffian* mjukt skinn
 ṣafrāwī ar. *ṣafrāwī* den koleriska människo-
 typen inom humoralpatologin
 ṣaḥn ar. *ṣaḥn* gårdsplan, gård
 saḵwā ar. *saḡwa* kärleksdryck
 sām/samôm ar. *samūm* het vind, sandstorm
 sarwā ar. *sarwa* nattlig färd
 saughā ar. *saughāt* magnifik, överdådig
 present
 sawdāwī ar. *saudāwī* den melankoliska
 människotypen inom humoralpatologin
 schlafrock morgonrock
 scrotum lat. pung
 secretär åld. sekreterare
 seir pers. gå för att se någonting
 seirgāh pers. plats för förströelse, nöje
 sejour vistelse, uppehåll
 selam/selām ʿalaikum ar. *al-salāmu ʿalaikum*
 hälsning: fred vare med er
 sentera förmimma, känna
 serab ar. *sarāb* hägring
 serai *seralj* här: härbärge
 serdab ar. *sirdāb* underjordisk källare, valv
 setār pers. gitarrliknande instrument med tre
 strängar
 aseyāl ar. *al-sayāl* art av akacia el. mimosa
 seyid ar. *sayyid* tilltal till en som anser sig
 vara ättling till profeten Muḥammad

sha'bān ar. åttonde månaden i islamiska månkalendern
 shābḳ ar. *shabk* invecklad
 shah pers. kung, härskare
 shar' allah ar. *shar' allāh* islams kanoniska lag
 shāri' ar. *shāri'*, pl. *shawāri'* här: domare
 sharī'at aldaulé ar. *sharīat al-daula* stadsdomstol
 shawāri' se shāri'
 shawl åld. *sjal*
 shawwāl ar. tionde månaden i islamiska månkalendern
 shebābik ar. *shubbāk*, pl. *shabābik* fönstergaller
 sheikh ar. *shaikh* shejk, religiös lärd
 sherbet ar. *sharba* sorbet el. kall dryck
 sherif ar. *sharīf* en som anser sig vara ättling till profeten Muḥammad
 shismé pers. pulveriserade frön av ärtväxten *Cassia absus*
 siiāhet ar. *siyāha* resa, färdas
 silfv. rub. se rub. s.
 simplement fr. helt enkelt
 sirat ornament, utsmyckning
 sket träck
 skoja här: flacka, stryka omkring
 skālpund viktmaßt, ca 425 g
 skōtbāt öppen, bred båt med åror och segel, vanlig vid nätfiske
 snubba tillrättavisning
 snugga tobakspipa
 snäll här: snabb
 šobōh ar. *šubūh* morgondryck
 sofla *sofla* förse tilltugg med t.ex. pålägg
 speljagt *speljakt* mindre fartyg avsett för lustsegling
 spetsborgare kälkborgare, småborgare
 spitsbof *spetsbov* åld. skurk
 spån här: åld. farkost
 stallbroder kumpan
 staphet *stafett* springbud, kurir
 stod åld. sto
 stormsegel mindre segel gjort av grov och kraftig duk
 stubbig här: vresig
 subsidie understöd
 sud skeppskant, reling
 suhūr ar. *sahūr* under ramadān den sista nattliga måltiden före dagens fasta börjar
 suplique fr. böneskrift

supporation *suppuration* varbildning
 surtout fr. syrtut, överrock
 suspendera här: uppskjuta
 svetskon åld. sviskon
 svärdsfejare *svärdfejare* hantverkare som tillverkar svärds klingor
 sylfidisk lätt, gracil
 såfling se sofla

T

tabarrukan ar. *tabarruk* ack. *tabarruk^{om}* att bli välsignad genom någonting
 tableau fr. tavla, tablå
 tackla af *tackla* av ta ned rigg
 tāgir neslim ar. *tājir* handlande, köpman; pers. neslim har inte identifierats
 tāgir nishān ar. *tājir* handlande, köpman; pers. nishān har inte identifierats
 takiyé ar. *takīya* rum, hem, äv. kloster för islamiska sufiordnar
 tålör pers. upphöjd estrad
 tāmāshā pers. gå och se på någonting
 tambour de basque fr. tamburin med små cymbaler
 tanebali pers. dolce far niente, lättjefullt liv
 tanwīm ar. *tanwīm* förmå någon att sova
 tarāik alrigāl ar. *tarā'iq al-rijāl* hävdvunna domslut
 tarbōsh ar. *tarbūsh* fez
 tarīḳ ar. *tarīq* här: rättsinstans
 taubé kardang ar. *tauba* ånger, *tauba kardan* att ångra sig
 ṭawāih allah ar. *ṭawā'ih allāh* motgångar
 ta'ziyé ar. *ta'ziya* passionsspel, klagosång
 tedbīr ar. *tadbīr* guds avgörande, beslut
 tedhkeré/tedskeré ar. *tadhkira* pass, lov, uppehållstillstånd
 tefe ar. talspr. vildkatt
 terjak pers. annat namn för opium
 tezkere se tedhkeré
 thaler åld. tyskt silvermynt, äv. allmänt om pengar
 thekil ar. *thaqīl* tung, svår
 therīd ar. *tharīd* brödanrättning, se äv. fatté
 tiro lat. rekryt, nybörjare
 tjaigūsh pers. tekanna
 tjārpādōr pers. eg. *chahār-pā dār*, ordagrant övers. en fyrfotads ägare

tjog svensk enhet för antalet 20
 toman mongol. *tumen, tümen* urspr. militär
 enhet på 10 000 soldater, numera valuta i
 Iran
 transgression överträdelse, överskridande
 trosartikel trossats, övertygelse
 träd ska *tredska* omedgörlighet, motspän-
 tighet
 träng truppslag för underhållstjänst
 tschajnik ry. *tšajnik* tekanna
 tscharvador/tscharwadâr se tjärpådôr
 tschehâr bögh pers. fyra trädgårdar
 tschenâr pers. trädsläktet platan (*platanus*)
 tschinownik ry. *tšinovnik* rysk tjänstemans
 uniformrock, överrock
 tschôrwadâr/tshar pador/tshar wador se
 tjärpådôr
 tuffla om läxa upp någon
 turkiska guldstycken 1 turkiskt guldstycke
 motsvarande 50 el. 100 turk. piastrar
 tuska byta
 tutti alla stämmor
 tyckmycken kritisk, bortskämd, nogräknad
 tympan *timpani* pukor
 tåpig tafatt

U

urusi/urussi här: ryskt, västerländskt
 usurpera lägga beslag på, tillskansa med våld

V · W

vali ar. *walī*, pl. *auliyā* helgon
 valija ar. *walīya* kvinnligt helgon
 venetianskt fenster fönster i tre delar: mittpa-
 nelen är störst och bildar ett valv och de två
 sidopanelerna är smalare och rektangulära
 ventilation här: granskning och diskussion
 verst ryskt längdmått, 1069 m
 vicarius lat. ställföreträdare
 vii vocis lat. *vi vocis* ordagrant övers. röstens
 kraft
 visera granska el. förse pass med visum
 vrång här: ondskefull
 wâ weilî ar. *wā wailī* o min sorg
 wakîl ar. *wakīl* auktoriserad representant
 wâsiṭâ ar. *wāsiṭa* mellanhand, förmedlare
 werst se verst
 wird ar. *wird* bevattningsplats
 wo weili se wâ weilî
 woj woj woj utrop av klagan

Y

ympa vaccinera

Z

zijaret ar. *ziyāra* vallfärd

Personregister

STAVNINGEN I SÖKORDEN är normaliserad och följer Nationalencyklopedin. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Personer som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Ärenamn, titlar och den arabiska bestämda artikeln (al) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

- A. Ismaʿil se Agha Ismaʿil
- ʿAbbās I (1571–1629), shah av Persien 1588–1629 88, 324–325, 329, 439, 472, 475
- ʿAbbās I (1813–1854), viceregent av Egypten 1848–1854 76, 145, 241–242, 246, 257, 437, 457
- ʿAbbās II (1632–1666), shah av Persien 1642–1666 475
- ʿAbbās ibn ʿAlī ibn Abī Ṭālib (647–680), muslimsk martyr, son till ʿAlī ibn Abī Ṭālib 275, 351–352, 463
- ʿAbd al-ʿAlī 423
- Abd Allah/Abd Allah bno alreshid se ʿAbdallāh Ibn Rashīd
- ʿAbd al-Malik (645–705), umayyadkalif 685–705 445
- ʿAbd al-Raḥīm 90
- ʿAbd al-Raḥmān 423
- ʿAbdallāh Ibn Rashīd (d. 1848), emir av Hāʿil, Shammars överhuvud 1836–1848 162, 241, 246, 301, 452
- Abdūlmecid I (1823–1861), osmanskt sultan 1839–1861 132–133, 183, 250
- Abo Amshā* 300
- Abo Bekr se Abū Bakr
- Abo diʿb/Abo ḡsiʿb se Abu diʿb
- Abraham, patriark i den kristna och profet i den islamiska teologin 112, 446, 450, 470
- Abū Bakr (ca 573–634), den förste kalifen 632–634, profeten Muḥammads svärfar 281, 466
- Abu diʿb* 231–232
- ʿAḍud al-daula (936–983), härskare av būyid-dynastin 949–983 459
- Agha Ismaʿil* 346–347
- Aḥmad* 366–367
- al-Aḥṣāʿī, Aḥmad (1753–1826), shiitisk filosof, religionsstiftare 9
- Aischylos (ca 525–456 fvt), grekisk dramatiker 32
- Akho Nōrā se ʿAbdallāh Ibn Rashīd
- ʿAḳīl 233–234, 236, 238–241
- Alexander II (1818–1881), universitetets kansler 1826–1855, rysk kejsare 1855–1881 97, 442
- Alexander den store (356–323 fvt), kung av Makedonien 336–323 fvt 466
- ʿAlī ibn Abī Ṭālib (d. 661), den fjärde kalifen, enl. shiiterna den förste imamen, profeten Muḥammads kusin och svärson, far till ʿAbbās ibn ʿAlī, al-Ḥasan och al-Ḥusain 17–18, 247, 270, 278, 281–282, 286–287, 300, 345, 458–459, 461–463, 465–466, 470
- ʿAlī al-Riḍā (765–818), enl. shiiterna den åttonde imamen 300, 461, 470

Ambjörnsson, Ronny (f. 1936), svensk idé-
historiker, författare 32
Aminoff, Germund Fredrik (1796–1876),
professor i teoretisk och praktisk filosofi
1849–1852 258
Amshā 239
Andersin, Augusta (1804–1864), f. Wallin, g.m.
Karl Ulrik Andersin, G.A. Wallins syster 99
Andersin, Karl Ulrik (1791–1860), kollegieas-
sessor, G.A. Wallins svåger 99
Ankarcrona, Gustav (1869–1933), svensk
målare bildark
Arberry, Arthur John (1905–1969), brittisk
orientalist 460
Arppe, Adolf Edvard (1818–1894), professor i
kemi 1847–1870 157, 167, 258
ʿAṭṭār, Farīd al-dīn (ca 1142–1220), persisk
författare, mystiker 27, 31
Avarov, urspr. grekisk handelsman i Kairo
154, 451
Avicenna, äv. Ibn Sīnā (ca 980–1037), persisk
filosof, läkare, vetenskapsman 105, 445,
468, 479

B

Bāb, eg. Sayyid ʿAlī Muḥammad Shīrāzī
(1819–1850), iransk religionsstiftare 9–10
Backman, Karl (1805–1856), lektor i tyska,
föreståndare för Helsingfors lyceum 1845–
1856 99
Bahrām Mīrzā, Muʿizz al-Daula (1806–1882),
persisk prins, bror till Muḥammad ibn
ʿAbbās 333
al-Baiḏāwī, ʿAbdallāh ibn ʿUmar (1286–1316),
domare i Shiraz, Korankommentator 154,
451
Barak, biblisk person 114
al-Barrānī, ʿAlī Nidā, G.A. Wallins lärare i
arabiska i Kairo 451
Bāyazīd II (1447/48–1512), osmanskt sultan
1481–1512 481
Behrām se Bahrām Mīrzā, Muʿizz al-Daula
Beidavi se al-Baiḏāwī, ʿAbdallāh ibn ʿUmar

Bell, Gertrude (1868–1926), brittisk upptäckts-
resande, författare 201, 225, 245, 393,
bildark
Bellman, Carl Michael (1740–1795), svensk
skald 457
Berencreutz, Lotty, svensk översättare 480
Bergenheim, Jonas Ferdinand (1796–1847),
guvernör i Vasa län, bror till ärkebiskop
Edvard Bergenheim (1798–1884) 157
Beschir/Beshīr 241–242, 257
Bīdil-e Dihlavī (1642–1720), sufi, persisk poet
24
Blomqvist, Alexander (1796–1848), biblio-
tekarie, professor i lärdomshistoria 1838–
1848 167, 257
Bloom, Jonathan (f. 1950), professor i islamisk
och asiatisk konst i Boston 481
Bochtor, Ellious (1784–1821), koptisk arabisk
verksam i Paris 453
Bokti, Joseph (verksam 1799–1848), syrier,
Sveriges generalkonsul i Egypten, senare
äv. Preussens och Rysslands konsul 97,
163, 166, 257, 377, 380–381, 383, 407
Bonfils, Felix (1831–1885), fransk fotograf,
författare 143, 151
Bonsdorff, Evert (1810–1898), professor i
fysiologi och anatomi 1846–1871 163, 168
Borenius, Henrik Gustaf (1802–1898),
professor i fysik och matematik, förestån-
dare för magnetiska och meteorologiska
observatoriet 1848–1880 167, 258
Borg, Aron Gustaf (1810–1883), professor i
biblisk exegetik 1842–1846, domprost 99
Borgström, Henrik d.y. (1799–1883),
affärsman, kommerseråd 97–98, 156, 158,
163, 165–166, 168, 256, 384, 407, 415
Borhan, eg. Muḥammad-Ḥusain ibn Khalaf
Tabrīzī (verksam mitten av 1600-talet),
lexikograf 369, 482
Bouvier, Nicolas (1929–1998), schweizisk
resenär, författare 462, 473
Bremer, Robert (Tycho Bremer) (1777–1844),
naturfilosof 278, 463
bror se Wallin, Bror August

- Browne, Edward Granville (1862–1926),
brittisk orientalist 479–480
- af Brunér, Edvard Jonas Vilhelm (1816–1871),
professor i vältalighet och skaldekonst
1847–1853, i romersk litteratur 1853–1871
167, 258
- Bruun, Philip (1804–1880), professor i historia
vid universitetet i Odessa 257, 416
- Bulliet, Richard W. (f. 1940), amerikansk
professor i historia 34
- Bunting, Basil (1900–1985), brittisk poet,
diplomat, militär 465, 473
- Burckhardt, Johann Ludwig, äv. John Lewis
(1784–1817), schweizisk orientalist,
forskningsresande 191, 454
- Byron, George Gordon, äv. Lord Byron (1788–
1824), baron, brittisk författare 371, 482

C

- Caesar, Julius (100–44 fvt), romersk fältherre
och statsman 16, 352, 379
- Canceller se Alexander II
- Carl XII se Karl XII
- Caskel, Werner (1896–1970), tysk arabist 457
- Castrén, Matthias Alexander (1813–1852),
forskningsresande, professor i finska språket
och litteraturen 1851–1852 101, 158, 258,
452
- Caussin de Perceval, Amand Pierre (1795–1871),
fransk orientalist, professor i arabiska vid
Collège de France 164, 453
- Cham de duc* 382
- Cicero (106–43 fvt), romersk talare, författare,
politiker 313
- Clewberg, Carl Abraham (1712–1765), svensk
präst, professor i orientaliska språk och
grekiska vid Kungliga Akademien i Åbo
440
- Clot Bey, Antoine Barthélemy (1793–1868),
fransk chefskirurg i Egypten 163
- Conradi, Frans Edvard (1812–1888), direktor
vid Nykarleby seminarium 98, 168, 258, 443
- Coste, Pascal-Xavier (1787–1879), fransk

- arkitekt 471, 476, bildark
- Creswell, sir Keppel Archibald Cameron
(1879–1974), brittisk professor i islamisk
konst och arkitektur 449
- Crone, Patricia (f. 1945), danskfödd historiker
472
- Cygnæus, Fredrik (1807–1881), Helsingfors
Trivialskolas rektor 1839–1854, professor i
estetik och nyare litteratur 1854–1867 157,
258

D

- Dabashi, Hamid (f. 1951), amerikansk-iransk
professor i iranska studier och litteratur
440
- Dahlén, Ashk (f. 1972), svensk språkvetare,
översättare 468
- Dakhil Allah* 237
- Daniels, Peter (f. 1951), amerikansk lingvist
438
- David, kung av Israel ca 1005–965 fvt 106,
111, 116, 445, 450
- Davis, Dick, brittisk poet, översättare 465, 468
- Deborah, biblisk person 114
- Dhuhak se Zahhak
- Diba, Layla (f. 1948), amerikansk konst-
historiker 461
- Dieulafoy, Jane (1851–1916), fransk arkeolog,
författare 349
- Dols, Michael (1942–1989), amerikansk
professor i historia 449
- Dorn, Johannes Albrecht Bernhard (1805–1881),
tysk-rysk orientalist 483
- Doughty, Charles Montagu (1843–1926),
brittisk författare, Arabienresenär 438, 454
drottning se Victoria

E

- Elliot, Jason (f. 1965), brittisk resenär,
författare 475
- Elmgren, Sven Gabriel (1817–1897), vice-
bibliotekarie 425, 443–444, 460

Ettinghausen, Richard (1906–1979), tysk professor i islamisk konst 449
 Euting, Julius (1839–1913), tysk orientalist bildark

F

Fahd 76
 Faiṣal ibn Turkī (1785–1869), shejk av området al-Dir'ya 162, 172, 184, 207, 242–243, 246, 252, 452, 458
Faraj Allāh 82
 Faravashi, Mitri, vinmakare 481
 Fāṭima (d. 632), profeten Muḥammads dotter 351
 Fāṭima (790–816), dotter till Mūsā al-Kāzim, syster till 'Alī al-Riḍā 461
 Fejsal/Feysal bno Sa'ūd se Faiṣal ibn Turkī
 Firdausī, Abū al-Qāsim (ca 940–1020), persisk diktare 30, 468, 472–473
 Fīrūz Mīrzā (1818–1886), persisk prins, bror till Muḥammad ibn 'Abbās 86, 302, 438–439
 al-Fīrūzābādī, Abū al-Ṭāhir Muḥammad (1329–1415), iransk lexikograf 451
 FitzGerald, Edward (1809–1883), brittisk författare, översättare 14, 31
 Flandin, Eugène (1809–1889), fransk målare, orientalist 267, 322, 471, 476, 479
 Fleischer, Heinrich Leberecht (1810–1888), tysk orientalist 451, 483
 Floor, Willem, holländsk iranist 477
de Fock, Rysslands generalkonsul i Kairo 164
 Forss, Henri (f. 1981), författare, journalist 479, 481
 Fragner, Bert (f. 1941), österrikisk professor i iranistik 438, 464
 Francklin, William (1763–1839), brittisk orientalist, militär 479
 Franklin, Michael J., brittisk professor i engelska språket och litteraturen 440
 Frese, Jakob (ca 1690–1729), diktare 439
 frälsaren se Jesus
 Fürst, Julius (1805–1873), tysk orientalist 414, 485

G

Gadolin, Jakob Algot (1797–1848), professor i biblisk exegetik 1846–1848 99–100, 167, 257, 413
 Geitlin, Anna Lovisa (1807–1882), f. Lagus, g.m. Gabriel Geitlin 158, 258, 412
 Geitlin, Gabriel (1804–1871), professor i orientalistisk litteratur 1835–1849, i biblisk exegetik 1849–1864, kyrkoherde i Esbo 1850–1871 11, 15–17, 20–23, 27–28, 35–36, 101, 158, 168, 258, 409–410, 424, 437, 440, 442–443, 451, 453, 460–461, 482–483, 485
 Geoffroy, trol. Auguste (d. 1849), Frankrikes konsul i Bagdad 164, 248, 253, 255–256, 259, 377–378, 380–382, 407, 459
 Gesenius, Wilhelm Heinrich Friedrich (1786–1842), tysk semitist och teolog 414, 485
Ghulām 86
 Gideon, biblisk person 114, 446
Girgis, fransk konsulagent i Basra 92, 377–378, 380–382
 Goethe, Christiane (1765–1816), f. Vulpius, g.m. Johann Wolfgang Goethe 478
 Goethe, Johann Wolfgang (1749–1832), tysk författare 14, 24, 358, 440
 Grabar, Oleg (1929–2011), franskfödd konsthistoriker, arkeolog verksam i Förenta staterna 449
 Granbom, Fredrik (1784–1848), lektor i franska 257
 Granfelt, Axel Fredrik (1815–1892), tf. professor i teologi 1848–1849, 1850–1851, 1852–1854, professor i dogmatik och moral 1854–1875 257, 413
 Grotefend, Georg Friedrich (1775–1853), tysk språkforskare 483
 Gylden, Nils Abraham (1805–1888), professor i grekisk litteratur 1847–1866 157, 258
 Guy av Lusignan (d. 1194), kung av Jerusalem 1186–1192, kung av Cypern 1192–1194 446

H

Ḥadhrat ‘Abbas se ‘Abbās ibn ‘Alī ibn Abī Tālib
 Ḥāfiz (ca 1324–1390), persisk poet 8, 12–14,
 24–27, 31, 90, 358, 439–441, 445, 460–462,
 465, 468, 479–481
 Hagar, biblisk person, mor till Ismael 444,
 470
 Ḥaidar Tunī, Quṭb al-dīn (d. ca 1426) sufi-
 mystiker 462–463
 al-Ḥalīmī, Lutf Allāh (d. 1521), lexikograf 26
 Hallström se Hällström
 Ḥamad 386–389, 392, 395–396, 398, 400–402,
 404–406
 Ḥamdān 219–222, 224, 226
 Hannibal se Sehested, Hannibal
 Ḥaqqī, Ismā‘īl (1652–1724), turkisk lärd, poet,
 mystiker 451
 al-Ḥasan (624–670), al-Ḥusains bror, dotterson
 till profeten Muḥammad 471, 478
 Ḥasan/Ḥasan al-‘Uqbī/Ḥasan al-‘ökbi 68, 181–
 182, 185–188, 193, 198–200, 202–208,
 218–219, 222
 Ḥattāb bno Sha‘lān 402, 405
 Ḥazzām 242–243, 246
 Helms, Mary W., amerikansk professor i antro-
 pologi 471
 Hermelin, Eric (1860–1944), svensk över-
 sättare, författare 480
 Herodes Antipas, furste över Galileen och
 Perea 4 fvt–39 evt 447
 Hincks, Edward (1792–1866), irländsk präst,
 assyriolog 438
 Hogarth, William (1697–1764), brittisk målare
 och grafiker 125, 448
 Holmberg, Bo (f. 1957), svensk professor i
 semitiska språk 472
 Homeros (verksam 700-talet fvt), anses ha
 skapat Iliaden och Odysseen 468
 Ḥosein se al-Ḥusain
 al-Ḥumaidī 76
 Ḥusain 90
 al-Ḥusain (626–680), enl. shiiterna den tredje
 imamen, son till Muḥammads dotter Fāṭima

och ‘Alī ibn Abī Tālib 12, 16, 270, 275,
 300, 350–352, 355, 441, 461–463, 466,
 470–471, 478

Hussein, Saddam (1937–2006), irakisk president
 och regeringschef 1979–2003 7
 Ḥuzaim/Ḥuzaim al-Muṭairī 78, 80
 Hylén, Torsten (f. 1957), svensk religions-
 historiker 478
 Hällström, Gustaf Gabriel (1775–1844),
 professor i fysik 1801–1844 258
 Hämeen-Anttila, Jaakko (f. 1963), professor i
 arabiska språket och islamstudier 440, 462,
 473, 480

I

Ibn Dhi‘b 54
 Ibn Khusrau Khān se Khusrau Khān
 Ibn Mālik (ca 1203–1274), arabisk filolog 472
 Ibn Marzūq (1364–1438), sufi, islamisk lärd
 482
 Ibn al-Muqaffa‘ (ca 720–ca 756), persisk
 författare, översättare 480
 Ibn Qudāma (1147–1223), islamisk lärd 472
 Ibn Alrashīd se ‘Abdallāh Ibn Rashīd
 Ibn Sayyār al-Warrāq (verksam 900-talet),
 sammanställare av kokbok 474
 Ibn Sīnā se Avicenna
Ibrahim 134–135
 Ibrāhīm, profeten Muḥammads son 470
 Ibrāhīm pascha (1789–1848), Muhammad ‘Alīs
 son, viceregent av Egypten 1848 110, 125,
 445, 448, 452, 457
Il Begi 348, 356
 Ilmoni, Immanuel (1797–1856), professor i
 teoretisk och praktisk medicin 1834–1856
 206, 456
 Ingham, Bruce, brittisk professor i arabiska
 dialekter 454
 Ingman, Erik Alexander (1810–1858),
 professor i barnförlösningskonst och barn-
 sjukdomar 1858 158
 Isak, patriark 111
 al-Isfahānī, Abū al-Faraj (897–967), muslimsk

historiker 472
 Ismael, biblisk person, son till Hagar, enl.
 islamisk tradition stamfar till araberna 444,
 470

J

al-Jāhīz (ca 776–868), arabisk intellektuell,
 författare 446
 Jakob, patriark 111, 130, 441, 445, 448–449
 Jauhar al-Šiqillī (d. 991), fatimidisk militär,
 vesir 472
 Jesus, kristendomens centralgestalt, profet i
 den islamiska teologin 104, 111, 115, 117,
 122, 124, 129, 136, 444–445, 447–448, 485
 Johannes, biblisk person 122, 447
 Jones, James Felix (1813–1878), assyriolog,
 kapten på ”Nitocris” 382, 385, 482–483
 Jones, William (1746–1794), brittisk orientalist
 440
 Josef, biblisk person 111, 129, 441, 448–449
 Jubber, Nicholas, brittisk resenär 468

K

Ķāḍim se al-Kāzīm, Mūsā
 al-Kafrāwī, Ḥasan (d. 1788), egyptisk lärd
 313, 472
 kapten se Wiklund, Anders
 Karl XII (1682–1718), svensk kung 1697–1718
 26, 156, 451
 Kāshifī, Ḥusain Vāʿīz (1436/37–1504/05),
 persisk prosaist, religiös lärd 31, 480
 al-Kāzīm, Mūsā (745–799), enl. shiiterna den
 sjunde imamen 386, 483
 kejsaren se Nikolaj I
 Kekoni, Lars Johan (1803–1860), politieborg-
 mästare i Åbo, kollegieassessor, lagman 99
 Kellgren, Herman (1822–1856), professor i
 orientalistisk litteratur 1854–1856 156, 451
 Keshavaraz-Karamustafa, Fatemeh (f. 1952),
 iransk-amerikansk författare, akademiker 440
 Khālid ibn al-Walīd (d. 642), arabisk härförare
 33

al-Khalīl ibn Aḥmad (ca 719–ca 791), arabisk
 lexikograf, filolog 468
 Khanbaghi, Aptin, iransk-amerikansk religions-
 historiker 439
 Khomeinī, Rūḥollāh (1902–1989), ayatollah,
 iransk religiös och politisk ledare, landets
 verkliga överhuvud 1979–1989 9, 464
 Khusrau II Parvēz (d. 628), sasanidisk kung
 590–628 469
 Khusrau Khān (Khosrew Khan) (1785/86–1857),
 urspr. armenier, senare eunuck vid qajar-
 dynastins hov, guvernör 86, 273, 439
 Kiepert, Heinrich (1818–1899), tysk kartograf
 444
 Kiselev, Pavel Dimitrijevitch (1788–1872), rysk
 greve, general, minister 437
 Koechler se Köhler
 Konstantin den store (272/73–337), romersk
 kejsare 306–337 441
 Kroisos (ca 595–547 fvt), kung av Lydien ca
 560–547/46 fvt, känd för rikedom och
 högmodighet 380, 482
 Kyrklund, Willy (1921–2009), författare av
 finländskt ursprung 32, 34, 440, 464–465,
 473, 475, 478
 Köhler, P., sekreterare av tyskt ursprung vid
 Rysslands konsulat i Kairo 163

L

Lagus, Fredrik Wilhelm (1811–1875), banko-
 kommissarie 101
 Lagus, Jakob Johan Wilhelm (1821–1909),
 professor i orientalistisk och grekisk litteratur,
 universitetets rektor 1878–1884 11, 18,
 101, 258
 Lagus, Sigrid Helena (1782–1857), f. Hoffrén,
 g.m. Anders Johan Lagus 412
 Lagus, Wilhelm Gabriel (1786–1859),
 professor i allmän lagfarenhet, universitetets
 rektor 1845–1848 97, 167, 156, 258
 Lane, Edward William (1801–1876), brittisk
 orientalist 40, 444, 481
 Lasarus (Lazari), biblisk person 103, 444

Lassy, Ivar (1889–ca 1937), orientalist,
tidnings-man 478
Lille, Bengt Olof (1810–1875), professor i
kyrkohistoria 1840–1871 413
Linsén, Johan Gabriel (1785–1848), professor
i värtalighet och skaldekonst 1828–1848
167, 257–258, 415
Ludvig Filip (1773–1850), fransk kung 1830–
1848 458
Lundahl, Gustaf (1814–1844), professor i
astronomi 1842–1844 258
Luther, Martin (1483–1546), tysk teolog,
reformator 196, 455
Luxenberg, Christoph, pseudonym, orientalist
442

M

M. 'Ali se Moḥammad 'Alī
M. 'Ali se Muḥammad 'Alī
M. Shah se Muḥammad ibn 'Abbās
Magdalena se Maria från Magdala
mamma se Wallin, Johanna Maria
al-Ma'mūn (786–833), abbasidkalif 813–833 461
Maria, enl. trad. Jesu mor, helgon 117
Maria från Magdala, biblisk person 129
Maria, dotter till Maurikios 469
Māriya, kopt som enl. trad. fördes till profeten
Muḥammad 470
Mashal 76
Maurikios (539–602), östromersk kejsare
582–602 469
Midjan, biblisk person 114
Mīrkhwānd, eg. Muḥammad ibn Khāwand Shāh
(Mīrkhond) (1433–1498), persisk historie-
skrivare 355, 479
Mīrzā/Mirzan 82, 365, 368–369
Mīrzā Aghāsī 88
Mīrzā 'Alī 88, 313, 315–316, 328, 330
Mīrzā Ḥusain Khān (verksam mitten av 1900-
talet), iransk lärd 477–478
Mīrzā Ismā'īl, lärare i persiska vid Institutet för
orientaliska språk vid utrikesministeriet i
S:t Petersburg 11

Mīrzā Muḥammad 'Alī 88
Mīrzā Muḥammad Šādiq 90, 441
Mit'ab ibn 'Abdallāh al-Rashīd, emir av Ḥa'īl,
Shammars överhuvud 1868–1869, bror till
Ṭalāl ibn 'Abdallāh al-Rashīd 245, 458
Moberg, Adolf (1813–1895), professor i fysik
1849–1875 157, 167, 258
Moḥ. Shah se Muḥammad ibn 'Abbās
Moḥammad/Mohammed se Muḥammad
Moḥammad 'Ajad se al-Ṭantāwī, Muḥammad
'Ayyād
Moḥammad 'Alī 255, 259–260, 263, 286,
295–297, 302, 312, 320, 328, 338
Moḥammad 'Alī se Muḥammad 'Alī
Moḥammad shah se Muḥammad ibn 'Abbās
Mohammed se Muḥammad
Mohl, Jules (1800–1876), tyskfödd orientalist
verksam i Frankrike 483
monarken se Nikolaj I
mor se Wallin, Johanna Maria
Moreh, Shmuel (f. 1932), Baghdadfödd
professor i arabiska språket och litteraturen
472
Mosaddeq, äv. Mosaddegh, Muḥaddiq (1880–
1967), premiärminister i Iran 1951–1953 471
Mose, profet 103, 112, 116, 119, 173, 444,
449–450
Mu'ammār 237–238
Mu'āwiya, umayyaddynastins grundare, reg.
661–680 441
Muchlinskij, Anton Osipovitj (1808–1881),
polsk-rysk turkolog 27
Muḥammad 84, 86
Muḥammad, profet 15, 23, 33, 104–105, 118,
134, 145, 222, 278, 290, 440–441, 443, 449,
454, 459, 463–466, 468–471, 474, 478
Muḥammad 'Alī (1769–1849), viceregent av
Egypten 1805–1848 171, 173, 241, 246,
376, 437, 445, 448, 452, 457–458, 483
Muḥammad ibn 'Abbās (1808–1848), shah
av Persien 1834–1848, far till Nāṣir al-dīn
9–10, 82, 260, 262, 282, 289, 292–294, 303,
305, 307, 324–325, 330, 333, 348, 360, 370,
438, 463

Muḥammad Jawād 84
 Muḥammad al-Mahdī, för en del av shiiterna
 den tolfte imamen 10, 288, 466
 Muḥammad Shāh se Muḥammad ibn ‘Abbās
 Muḥammad al-Taqī (811–835), enl. shiiterna
 den nionde imamen 484
 al-Muḥaqqis, äv. Kyros (d. 642), Alexandrias
 patriark, härskare av Egypten 470, 474
de Murad, Cesar 378–379
 Muravjov-Vilenskij, Michail Nikolajevitj
 (1796–1866), rysk greve, ämbetsman 437
 Muṣṭafā, Muḥammad (verksam första hälften
 av 1800-talet), översättare till arabiska 451
Mujeirān 237–238

II

N. Allah se Naṣr Allāh
al-Nabī Sa’īn 116, 446
 Nāṣir al-dīn (1831–1896), shah av Iran 1848–
 1896, son till Muḥammad ibn ‘Abbās 9,
 86, 290, 308, 310, 333, 361
Nasr 364
Nasr Allāh 82, 84, 259, 261, 270, 288, 294–296
 Alnebi Isma‘un se al-Nabī Sa’īn
 Ni‘mat-Allāh (d. ca 1430), sufimystiker, poet
 463
 Nervander, Johan Jakob (1805–1848),
 professor i fysik 1845–1848 167, 257–258,
 413
 Niebuhr, Carsten (1733–1815), tysk upptäckts-
 resande, matematiker, kartograf 483
 Nikolaj I (1769–1855), rysk kejsare 1825–1855
 157, 414
 Nizāmī-ye ‘Arūdī (verksam 1100-talet), persisk
 poet 468
 Nizāmī-ye Ganjavī (1141–1209), persisk poet
 30, 469, 477
 Nordenheim, Mauritz Wilhelm (1807–1872),
 direktör för generalguvernörens kansli,
 statsråd, senator 101
 Nordenstam, Johan Mauritz (1802–1882),
 militär, guvernör i Nylands län 1847–1858,
 universitetets tf. vicekansler 157, 168, 257

von Nordmann, Alexander (1803–1866),
 professor vid Richelieuska lycéet i Odessa
 1832–1849, professor i botanik och zoologi
 1849–1866 257–258, 416, 451
 al-Nu‘mān ibn ‘Amr ibn Muqarrin (d. 641),
 arabisk militär, profeten Muḥammads följe-
 slagare 33
 nye Shahen se Nāṣir al-dīn
 Nöldeke, Theodor (1836–1930), tysk orientalist
 12, 464, 468

O

Odescalchi, Raim., italiensk preparator 163
 ‘Omar se ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb
 von Oppenheim, Max (1860–1946), tysk histo-
 riker, arkeolog, diplomat 457
 ‘Othman se ‘Uthmān ibn ‘Affān
 Otta, Joakim (1775–1848), lektor i gymnastik
 257

P

Philby, Harry S:t John Bridger (1885–1960),
 brittisk forskningsresande, arabist 452
 Pīrūz (636–679), sasanidisk ledare i exil, son
 till Yazdgerd III 33
 Polk, William Roe (f. 1929), amerikansk
 professor i historia 484
 preussisk konsul se Schultz, Ernst Gustav
 profet se Muḥammad

Q

Qarād 84
Qumbar 84

R

Raḏī 84
 Rafael (1483–1520), italiensk målare och arki-
 tekt 119, 447
 Rawlinson, sir Henry (1810–1895), brittisk
 orientalist, diplomat 22, 383, 385, 438, 483

- rector magnif. se Lagus, Wilhelm Gabriel
 Rehavam (Rehabeam), kung av Juda ca
 926–910 fvt, Salomos son 111, 446
 Rein, Gabriel (1800–1867), professor i historia,
 universitetets rektor 1848–1858 167, 257,
 413
 Retsö, Jan (f. 1947), professor i arabiska i
 Göteborg 467–468
 Riḏā se ‘Alī al-Riḏā
 Ridgeon, Lloyd, brittisk religionshistoriker 480
Ridvan 145
 Rishī, Kāzim (1793–1843), sayyid, iransk
 religiös ledare 9
 Riza Shāh Pahlavī (1878–1944), shah av Persien
 1925–1941 479
 Roberts, David (1796–1864), skotsk målare
 bildark
 Rokassovskij, Platon Ivanovič (Rokosoffskij)
 (1800–1869), rysk militär, tf. general-
 guvernör av Finland 1848, 1850–1859,
 generalguvernör 1861–1866 168
Romeih bni Holeyil 400, 402, 484
 Rosenmüller, Johann Georg (1736–1815), tysk
 teolog, författare 102, 443
 Rūdākī (ca 860–ca 940), persisk poet 464
 Rūmī, Jālāl al-dīn (1207–1273), persisk poet,
 mystiker 30–31
 Runeberg, Johan Ludvig (1804–1877), skald
 292, 384
 Rzewuski, Waclaw (1784–1831), polsk greve,
 orientalist, forskningsresande 437, bildark
-
- §
-
- Sābtān* 404
 Sa’d ibn Abī Waqqāṣ (d. 664), arabisk härförare
 33
 Sa’dī (ca 1215–1292), persisk poet 8, 21, 24–26,
 31, 90, 292, 356, 358, 391, 439, 441, 481
Sakar 204–205, 207, 218–224
 Saladin, äv. Ṣalāh al-dīn Yūsuf ibn Ayyūb
 (1138–1193), sultan av Egypten och Syrien
 ca 1169–1193 123, 446–447
 Ṣāliḥ, profet i den islamiska teologin 454
- Sālim* 52, 204–208, 210, 212–213, 217, 219–221
 Salīm I (ca 1470–1520), osmansk sultan 1512–
 1520 182, 226, 234, 454
 Salīm II (ca 1524–1574), osmansk sultan
 1566–1574 182, 226, 234, 454
 Salomo (Sulaimān bn Dā’ūd), kung av Israel
 ca 965–ca 926 fvt 82, 149, 152, 446, 450
Saqar 70
 Sattler, Hubert (1817–1904), österrikisk målare
 bildark
 Schauman, Frans Ludvig (1810–1877),
 professor i praktisk teologi 1847–1865,
 biskop 157, 413–414
 Schiller, Friedrich von (1759–1805), tysk
 författare 24
 af Schultén, Nathanael Gerhard (1794–1860),
 professor i matematik 1826–1855 167
 Schultz, Ernst Gustav (1811–1851), arabist,
 preussisk konsul i Jerusalem 103, 105, 444
 Schutyser, Tom, belgisk fotograf 476
 Schwarzenbach, Annemarie (1908–1942),
 schweizisk resenär, författare, journalist 475
Schwickert 99
 Scott, sir Walter (1771–1832), skotsk författare
 447
 Scruton, Roger (f. 1944), brittisk filosof 481
 Sebedaios, biblisk person, far till apostlarna
 Johannes och Jakob 122, 447
 Sehested, Hannibal (1609–1666), dansk statsman,
 ståthållare i Norge 1642–1651 375, 482
 Selim se Salīm I och II
Shāh Zādeh 86, 303
 shahen se Muḥammad ibn ‘Abbās
 Shakespeare, William (1564–1616), engelsk
 författare 16, 179, 352, 476
 Shamil, Muḥammad (1797–1871), kaukasisk
 upprorsledare 183
 Shīrīn (d. 628), g.m. Khusrau II Parvīz 30,
 297–298, 469
 Shīrīn, kopt som enl. trad. fördes till profeten
 Muḥammad 470
 Sisera, biblisk person 114, 446
 Sjöström, Axel Gabriel (1794–1846), professor
 i grekisk litteratur 1833–1846 258

Snellman, Johan Vilhelm (1806–1881),
författare, statsman, professor i morallära,
i filosofi 1856–1863 258
sonen se Jesus
von Spiegel, Friedrich (1820–1905), tysk
orientalist 483
Stalin, Josef (1879–1953), sovjetisk politiker 478
Subayyih al-Tuwaijir 70
Sulaimān I (1494/95–1566), osmansk sultan
1520–1566 454
Sulaimān bn Dā`ūd (ar. för Salomo) se Salomo
sultanen se Abdülmeccid I
svärmor se Lagus, Sigrid Helena
Sykes, Christopher (1907–1986), brittisk
författare 475
syster se Wallin, Natalia Sofia

T

al-Tahtāwī, Rifā`a Rāfi` Bey (1801–1873),
egyptisk lärd 26
Ṭalāl ibn `Abdallāh al-Rashīd, emir av Ḥā`il,
Shammars överhuvud 1848–1868 162, 452
Tankred av Hauteville (Tancred) (ca 1076–
1112), korsfarare, senare härskare i norra
Syrien 121, 447
al-Taṅṭāwī, Muḥammad `Ayyād (1810–1861),
professor i arabiska vid Institutet för
orientaliska språk vid utrikesministeriet i S:t
Petersburg 105, 444, 453
Tāqat Farhād 84
Tegnér, Esaias (1782–1846), svensk skald,
prästmän 447
Tengström, Johan Jacob (1787–1858), historiker,
professor i teoretisk och praktisk filosofi
1827–1848 156, 258, 413
af Tengström, Johan Magnus (1793–1856),
professor i botanik och zoologi 1842–1847
258
Tengström, Johan Robert (1823–1847), docent
i filosofi 156
Thesiger, Wilfred (1910–2003), brittisk forsk-
ningsresande, författare 452
Thesleff, Alexander Amatus (1778–1847),

militär, universitetets tf. vicekansler 1828–
1830, 1832–1847 156, 167, 258
Thomas, Bertram (1892–1950), brittisk tjänste-
man, forskningsresande 452
Topelius, Zacharias (1818–1898), historiker,
författare, tidningsman 478
Ṭūsūn pascha (1794–1816), Muḥammad `Alis
son, far till `Abbās I 458
Törnegen, Karl Vilhelm (1817–1860),
bibliotekarie 1848–1860, professor i
lärdoms historia 167
Törnroth, Lars Henrik (1796–1864), professor i
barnförlossningskonst och kirurgi, arkiater,
universitetets vicerektor 1848–1855 257

U

Udelius, Peter Daniel (1809–1847), bagare 157
Ullmann, Manfred (f. 1931), tysk professor i
arabistik och islamstudier 455
`Umar ibn al-Khaṭṭāb (d. 644), den andre
kalifen 281, 466
`Umar Khayyām (ca 1047–1122), persisk poet,
astronom, matematiker 14, 31
unge son se Ṭalāl ibn `Abdallāh al-Rashīd
Usāma ibn Munqidh (1095–1188), muslimsk
poet, författare, diplomat 447
Utas, Bo (f. 1938), svensk professor i iranska
språk vid Uppsala universitet 440
`Uthmān ibn `Affān (577–656), den tredje
kalifen 281, 466

V

Vernet, Thierry (1927–1993), fransk konstnär
462
Victoria (1819–1901), brittisk drottning 1837–
1901 243, 458
Viitamäki, Mikko, iranist vid Helsingfors
universitet 465
Voltaire, François de (1694–1778), fransk
författare 26, 451
Vullers, Johann August (1803–1880), tysk
orientalist 483

Vulpus, Christian August (1762–1827), tysk författare, dramatiker, svåger till Johann Wolfgang Goethe 478

W

al-Walīd I (ca 670–715), umayyadkalif 705–715 445, 449
 Wallenius, Ivar Ulrik (1793–1874), adjunkt i orientalisk litteratur 156, 415
 Wallin, Bror August (1820–1868), G.A. Wallins bror, militär, godsägare 99
 Wallin, Johanna Maria (1779–1854), f. Ahrenberg, G.A. Wallins mor, kammarrådinna 54, 97, 99–100, 110, 154, 168, 174, 255, 258, 383–384, 409–410, 412, 415
 Wallin, Natalia Sofia (1818–1881), G.A. Wallins syster 98–99, 255, 409–410, 412
 Warg, Caisa (1703–1769), svensk kokboks-författare 410, 485
Watts, B.T. 283
 Weeks, Edwin Lord (1849–1903), amerikansk målare [2]
 Wellsted, James Raymond (1805–1842), brittisk sjöofficer, Arabienresenär 162, 452
 Wiklund, Anders, kapten på ”Active” 373, 482
 Wilken, Friedrich (1777–1840), tysk historiker, orientalist 483
 von Willebrand, Knut Felix (1814–1893), professor i patologi och medicinsk klinik 1856–1874, generaldirektör för medicinalverket 97, 158, 442
 Wilson, Arnold (1884–1940), brittisk tjänsteman 335

Winckelmann, Johann Joachim (1717–1768), tysk konsthistoriker, nyantikens grundläggande teoretiker 17
 Woldstedt, Fredrik (1813–1861), professor i astronomi 1846–1861 258
 von Wrede, Gustav Adolf (1807–1863), tysk arabist, forskningsresande 162, 453
 Wulff, Thomas (f. 1953), författare 478
 Wulffert, Johannes (ca 1785–1848), generalmajor, tullkontrollör, befälhavare för Helsingfors gendarmeri 168

Y

Yazdgerd III (624–651), sasanidisk storkung av Iran 632–651 33
 Yazīd I (647–683), umayyadkalif 680–683 461

Z

Zahhak (Dhuḥak), enl. iransk mytologi arabisk tyrann 260
 Zebedei se Sebedaios
 Zettersteen, Karl Vilhelm (1866–1953), svensk orientalist, professor i semitiska språk i Uppsala, översättare 437, 467
Zinyān 90, 441
 Zubaida bint Jaʿar (d. 831), abbasidprinsessa 92

Ö

Öljeytü, härskare över Persien och Mesopotamien 1304–1316 461–462

Sakregister

STAVNINGEN I SÖKORDEN är normaliserad. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Platser som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Fartygsnamn är inom citationstecken. Ortbestämningarna är enligt historiska landskap och områden. Den arabiska bestämda artikeln i dess olika former (al/as) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

- Abāda*, Persien 88
al-‘Abd se Jabal al-‘Abd
Abo Shir se Būshahr
Abū Ḥunaib, bergspass på Arabiska halvön 74
Abū Ḥīr se Būshahr
Abū Taifa, källa på Sinaihalvön 68
“Active”, fartyg 482
‘Āda, utslocknad vulkan på Arabiska halvön 405
Aden, Arabiska halvön 162–164, 255–256, 382, 411, 415
‘Adra (‘Adhrā), Syro-Palestina 406
‘Adwa, Arabiska halvön 78
al-Agā se al-Ajā
Ailanitiska viken se ‘Aqabaviken
‘Ain al-Fīja, källa och by i Syro-Palestina 147, 407
‘Ain al-Hawārib, källa i Syro-Palestina 399
al-Ajā, bergskedja på Arabiska halvön 78
‘Aḳaba se al-‘Aqaba
‘Akaba viken se ‘Aqabaviken
Akhḍar se Wādī Akhḍar
Akko, Syro-Palestina 112, 116, 126
Aksum, hist. imperium ca 100–940 443
Aleppo, ar. Ḥalab, Syro-Palestina 136, 382–383, 385–387, 401
Alexandria, Egypten 36, 97–98, 101, 153, 155–156, 163, 165–166, 168, 256–257, 364, 377, 384, 407, 409, 411, 415, 441, 483
‘Amāra, Persien 66, 86, 307, 310, 439
Anatolien, benämning på Mindre Asien 21, 33
‘Anaz, Arabiska halvön 76
‘Anaza, stamkonfederation 186, 236, 241, 386–388, 397
al-Andalus, region på Iberiska halvön 466, 476
Anti-Libanon, bergssträckning mellan Syro-Palestina och nuv. Libanon 141, 148, 152, 405
al-‘Aqaba, fästning på Sinaihalvön 161, 236
‘Aqabaviken 153, 178
‘Arafāt, slätt invid Mekka på Arabiska halvön 470
al-‘Ariḍ, provins på Arabiska halvön 205, 242
‘Arīsh, Sinaihalvön 45, 68
‘Arnān se Jabal ‘Arnān
Ashara se al-Sharāh
Askalon, Syro-Palestina 461
Askar, Syro-Palestina 445
Assuan, Övre Egypten 150, 450
Al’āt se Wādī al-‘Āṭ
Athen 443
‘Aṭīyā se Banī ‘Aṭīyā

Atlanten 32
al-Atwā, Arabiska halvön 78

B

Baalbek, Syro-Palestina 147–152, 268, 450
 Baghdad 16, 36–37, 58, 82, 145, 147, 162,
 164–166, 193, 243, 246–256, 259, 261–263,
 265–266, 268, 271, 273, 277, 279, 281,
 287–288, 293–295, 297–298, 300, 303, 312,
 327, 329, 350, 358, 370, 373, 377–386, 389,
 391, 395, 399, 401, 406–407, 409, 411, 424,
 438, 458–460, 472, 474, 481, 483, 485
 Bahrain, historisk region på Arabiska halvön
 9, 162
 Bahrūz, Persien 64, 82
 Bāʿij, källa på Arabiska halvön 399, 484
 Bait Ḥanīna, Syro-Palestina 108, 115
 al-Bakra, Arabiska halvön 72, 74, 234
 Baladrūz, Persien 64, 82, 260, 262
 Balī, beduinstantam 72, 186, 231, 233–234, 236,
 300
 Baneas se Bāniyās
 Banī ʿAṭīyā, beduinstantam 52, 220, 228, 231
 Banī Kaʿab, beduinstantam 228
 Banī Suwaif, Mellersta Egypten 106, 155
 Banī Tamīm, beduinstantam 387
 Banī ʿUqba, beduinstantam 50, 68, 181, 186,
 190–191, 199, 204, 207–208, 218
 Banī Wahb, beduinstantam tillhörande al-Fuqarā
 76
 Bāniyās, äv. Caesarea Filippi, antik stad i Syro-
 Palestina 134
 Banū Hilāl, stamkonfederation 387
 al-Baqqār, Arabiska halvön 72
 Barada, ström i Syro-Palestina 147
al-Barka, Arabiska halvön 92
 Barzarūt, Persien 64, 82, 260, 262
 Bashara, Syro-Palestina 133–134
 Basra (Bassora), Irak 92, 245, 248, 255–257,
 259, 333, 363, 371, 373, 376–378, 381–382,
 384–385, 407, 410–412, 442
 Batavia, Nederländska Ostindien, nuv. Jakarta i
 Indonesien 381

Albattauf se Sahl al-Battauf
 Behrūz se Bahrūz
 Beirut 112, 124, 126, 128, 130, 133, 150,
 152–155, 383, 407, 411
 Beit Haneina/Beit Hanina se Bait Hanīna
 Belī se Balī
 Bender ʿAbbās, Persien 249, 377
 Benī ʿAṭiyā se Banī ʿAṭīyā
 Beni Hilāl se Banū Hilāl
 Beni Kaʿab se Banī Kaʿab
 Beni Shammar se Shammar
 Beni Sueif se Banī Suwaif
 Beni Temīm se Banī Tamīm
 Beni ʿōkbā se Banī ʿUqba
 Bereima se al-Buraimī
 Berlin 105, 443–444
 Berzerūt, Persien 64, 82, 260, 262
 Beschara/Beshara se Bashara
 Betania, äv. al-ʿAzariya el. al-ʿAyzarīya, Syro-
 Palestina 103, 444
 Lasarus grav 103, 444
 Betel, Syro-Palestina 109
 Bethania se Betania
 Bethel se Betel
 Betlehem 103, 119, 144
 Födelsekyrkan 144
 Betsaida, Syro-Palestina 447
 al-Biqāʿ, dal i Syro-Palestina 152
 birkat al-muʿazzam (birket almuʿaḏsḏsam),
 vattenstation på Arabiska halvön 206
 Birrid, berg på Arabiska halvön 76
 Bishr, beduinstantam tillhörande ʿAnaza 242,
 297, 388, 405–406
 Bīsītūn, äv. Bisutūn el. Behistun, by och klipp-
 massiv, Persien 66, 84, 297, 299, 438, 483
 Bokhara se Buchara
 Bolāḵ se Būlāq
 Bombay, tid. namn på Mumbai, Indien 333,
 369
 Borakān se Burqān
 Boreidā se Buraida
 Buchara, Centralasien 146, 155, 250, 252, 340
 Bukaʿa se al-Biqāʿ
 Būlāq, tid. Kairos huvudhamn 199, 451

Buraida, Arabiska halvön 386
 al-Buraimī, Arabiska halvön 162
 Burqān, ö i Röda havet 180
 al-Busaīta, region på Arabiska halvön 72
 Būshahr, äv. Būshīr, Persien 90, 255, 332–333,
 360, 362, 371, 374, 376, 378, 411, 441,
 480–481

C

Cairo se Kairo
 Calcutta, Indien 333, 374
Chahk, Persien 86
Chinār, Persien 90
 Constantinopel se Konstantinopel

D

Dabūriya, Syro-Palestina 120–121
 Dagestan, Kaukasien 460
 al-Dahnā', öken på Arabiska halvön som
 sammanför al-Rub' al-khālī och al-Nafūd
 80
 Dailam, region i Persien 459
 Dālakī (Dallekī/Dalloki), Persien 90, 362
 Damaskus 122, 124, 130, 134–137, 139,
 141–147, 150, 152–153, 193, 228, 231, 383,
 385–386, 393, 396–398, 402, 405–406, 411,
 444, 449, 454, 460–461, 474
 'Aṣr-torget 402
 Umayyadmoskén 144, 449
Daqqī, Arabiska halvön 78
Dār al-ḥamrā', Arabiska halvön 74
 Dasht-i Arjin, äv. Dasht-i-Arezen, övers. Vild-
 mandelns slätt, Persien 90, 361
 Daulat Ābād, Persien 66, 86, 303, 308, 310
 Davids borg se Jerusalem
 Dawīsh, beduinstantam 243
 Dawiyān se Wādī Dawiyān
 Dayyiqat al-Sa'lūl, bergspass på Arabiska
 halvön 70
Aldeir, Syro-Palestina 389
 Desht-i Argin se Dasht-i Arjin
 Dezful, Persien 374

Dhurqān, Persien 88
 Dildān, Persien 86, 311
 al-Dir'īya, Arabiska halvön 452, 458
 Doleim se Dulaim
 Dostvilla se Dezful 374
 Dresden, Tyskland 447
 Staatliche Gemäldegalerie 447
 Dsafir se Zafir
 Duburijeh se Dabūriya
 Dulaim, beduinstantam 387
 al-Ḍuyūfiya, beduinstantam 70
 Döda havet 102–103, 127, 131, 137, 205

E

Ebal, berg i Syro-Palestina 109–111, 446
 Efraim, berg i Syro-Palestina 108
 Al'elā se al-'Ulā
 'Eneze se 'Anaza
 Esdraelon se Jezreel
Esn Ābād, Persien 88
 Eufrat, flod i sydvästra Asien 248–249, 385,
 387–390, 392–394, 483–484

F

Fajum se al-Fayyūm
 Farrā' se Wādī Farrā'
 al-Fayyūm, Mellersta Egypten 106, 155, 445
 Fege/Figé se 'Ain al-Fīja
 Foḡarā se al-Fuḡarā
 Frankernas berg se Herodium
 Fredrikshamn, Nyland 168, 258
 al-Fuḡarā, beduinstantam 56, 74, 76, 186, 236, 242

G

G. Carleby se Gamlakarleby
 Gaba, äv. Gilead, Syro-Palestina 112
 Galileiska hafvet el. sjön se Gennesaretsjön
Gamaraj, Persien 90
Bait Mashad-i 'Alī 90
 Gamlakarleby, Österbotten 373, 482
 Gangavar se Kangāvar

Garizim se Gerizim
 Algauf se al-Jauf
 Gaza, Syro-Palestina 134, 154, 181, 186
 alGebel Alakhḍar se Jabal Akhḍar
 gebel ḥarb se Jabal Ḥarb
 Gebel Shammar se Jabal Shammar
 Genin se Jenin
 Gennesaretsjön (Genezareth sjön), sjö i Syro-Palestina 114, 121, 123, 126, 129–131, 447–448
 Gerizim, berg i Syro-Palestina 109–111, 446
 Samaritiskt tempel (Isaks altare) 111, 446
Ghadīr Jabw, Arabiska halvön 74
Ghadīr al-Rāshida, Arabiska halvön 72
 Ghanīm, berg på Arabiska halvön 76
 al-Gharqada, Sinaihalvön 68
 al-Ghauta, berg på Arabiska halvön 76
 Ghazze se Gaza
 Gidda se Jidda
 Gilboa, berg i Syro-Palestina 114
Gulpāigūn, Persien 308
 Gulshan, Persien 328
 Gä Hinnom se Hinnomdalen

II

Hadramaut, region på södra Arabiska halvön 162, 453
 Haifa, Syro-Palestina 116
 Ḥā'il, Arabiska halvön 56, 76, 78, 92, 162, 241–246, 442, 458, bildark
 Ḥaiwī, beduinstant 171
 Ḥajar se Jibāl al-Ḥajar
 Ḥajjāyā, stamkonfederation 236
 al-Ḥāla, äv. Ḥalā al-Badr, utslöcknad vulkan på Arabiska halvön 74
 Haleb se Aleppo
 Ḥalīqa se Wādī Ḥalīqa
 Hamadān, Persien 82, 84, 86, 255, 272, 274, 282, 286, 303, 445, 479
 Avicennas mausoleum 445, 479
 Ḥamaidāt, föregiven stamidentitet 228
 al-Ḥamāṭīya, region i Irak 78, 80
 Hamburg, Tyskland 36, 124

Ḥarb, stamkonfederation 388
 Ḥārōn Ābād se Hārūnābād
 Alḥarrā/Ḥarrā se Jibāl al-Ḥarra
 al-Ḥarra, slätt på Arabiska halvön 72, 74, 76, 234–235
 Hārūnābād, Persien 64, 84, 282, 285
 al-Ḥasā, även al-Aḥsā', region vid Persiska viken på Arabiska halvön 80, 162, 205, 387
 'Amūd al-Khaima, övers. al-Khaimas pelare 80
 Hasbeja, Syro-Palestina 134–136, 141–142, 147, 154
 Ḥashm al-Ḥarra, slätt på Arabiska halvön 70
 al-Ḥasma, slätt på Arabiska halvön 52, 70, 72, 74, 76
 Alḥassa se al-Ḥasā
 Ḥaṭṭīn, äv. Qurūn Ḥaṭṭīn, berg i Syro-Palestina 116–117, 121–122, 446
 Ḥaurān, vulkaniska berg och platå i Syro-Palestina 393, 395
 Havre se Le Havre
al-Hawāra, Sinaihalvön 68
 Ḥawārib se 'Ain al-Ḥawārib
 al-Ḥayānīya, slätt på Arabiska halvön 80
 Ḥāyil se Ḥā'il
Ḥazil, Arabiska halvön 80
 Ḥazīm, beduinstant 78
 Hebron, äv. al-Khalīl, Syro-Palestina 112, 146, 228, 446–447, 450
 Ibrāhīmoskén 112, 446
 Ḥegājā se Ḥajjāyā
 Alḥegāz/Ḥegāz se al-Hijāz
 Ḥejwi se Ḥaiwī
 Alḥellé se al-Ḥilla
 Helsingfors 26–27, 36, 97–98, 101, 125, 139, 157–158, 164–165, 168, 256, 330, 412, 425, 442, 448, 451–453, 456
 Globrunn 125, 448
 Helsingfors lyceum 99
 Helsingfors trivialskola 158, 258
 Kejslerliga Alexanders-Universitetet 26, 99, 156–157, 167–168, 257–258, 381, 407, 413–415, 442, 450–451, 453, 456

Anatomiska institutionen 163
 Kliniska institutet 456
 Magnetiska observatoriet 139, 167, 258
 Myntkabinettet 415
 Nationalbiblioteket, tid. Universitets-
 biblioteket 167, 425, 450–451
 Ulrikasborg, stadsdel 139
 Helsingör, Danmark 479
 Helvetien, latinska namnet på Schweiz 167
 Herāt, Afghanistan 82, 84, 282, 302, 331
 Hermon, bergmassiv i Syro-Palestina 112,
 114, 116–117, 130, 134, 137, 139–141, 148,
 405, 446
 Herodium, berg i Syro-Palestina 116
 Heşār se Heşār
 Heşmé se al-Heşmā
 Heteim se Hitaim
 Hfors se Helsingfors
 Higr se Madā'in Šāliḥ
 al-Hijāz, region på nordvästra Arabiska halvön
 174, 177, 181, 205, 388, 409, 458
 al-Hijr se Madā'in Šāliḥ
 al-Hijra, landskap på Arabiska halvön 80
 al-Hilla, Irak 58, 82, 248
 al-Hindiya, gren av Eufrat, Irak 248
 Hinnomdalen, Syro-Palestina 103
 Heşār, Persien 86, 307
 al-Heşmā, landskap på Arabiska halvön 181,
 205
 Hīt, Irak 385, 389–390, 393
 Hitaim, äv. Hutēm, beduinstant 175, 178, 237,
 397, 457
 Hoeitāt se Huwaiṭāt
 Huladalen, dal med sjö i Syro-Palestina, tid. äv.
 benämnd Merom 131–133
 Hulwān, berg på norra Arabiska halvön 76
 Huwaiṭāt, stamkonfederation 70, 201
 Hämeidāt se Hamaidāt

I

Ibn Ḥadhdhal, beduinstant 388, 391
 Ibn Šāmā, beduinstant 74, 236–237
 al-'Ilā, Arabiska halvön 92, 442

Imām 'Askar, Persien 82
 Indus, flod på Indiska halvön 474
 Irewan se Jerevan
 Īsāwandī/Isāwendī, Persien 90, 362
 Isfahan, Persien 19, 21, 66, 88, 249, 255, 269,
 287, 290, 294, 297, 300, 303, 307, 310–312,
 314, 317–318, 321–322, 326, 329–334,
 338–339, 341, 343, 345, 347–348, 350, 358,
 358, 363, 371, 410, 439, 472, 475, 477–478,
 bildark
 'Ālī Qāpū, palats 321
 Chahār bāgh-skolan 19
 Chihal-sitūn, paviljong 325, 475, bildark
 Gulfa se Julfa
 gungande minareter se mausoleum
 Julfa, armeniernas kvarter 88, 327–328,
 439
 Kaiseriyé se Qaişariya
 mausoleum 330, 475
 Meidān-i Shāh, äv. Naqsh-i Jāhān, torg 88,
 321–322, 325, 347, 475
 Mesjid-i Shāh, moské 88, 322–323, 329,
 348, bildark
 Naqqāshī se Meidān-i Shah
 palats se 'Ālī Qāpū
 Qaişariya, torg 323
 Shah 'Abbas moské se Mesjid-i Shāh
 Shahplatsen se Meidān-i Shah

J

Jabal al-'Abd, berg på Arabiska halvön 78
 Jabal Akhdar, berg på Arabiska halvön 162
 Jabal 'Arnān, berg på Arabiska halvön 76
 Jabal Ḥarb, berg på Arabiska halvön 70, 200
 Jabal Jimm, berg på Arabiska halvön 68
 Jabal Mismā, berg på Arabiska halvön 76
 Jabal al-Raḥma, berg invid Mekka på Arabiska
 halvön 470
 Jabal Şadr, berg på Arabiska halvön 68, 70
 Jabal Salmā, berg på Arabiska halvön 78
 Jabal Shammar, berg på Arabiska halvön 92,
 205, 442
 Jabal Shār, berg på Arabiska halvön 70

Jafa, Syro-Palestina 122
 Jaffa, Syro-Palestina 103, 109, 147, 154
 al-Jaladiya, berg på Arabiska halvön 78
 al-Jasamiya, berg på Arabiska halvön 78
 al-Jauf, Arabiska halvön 80, 161, 205, 402
 Jenin, lat. Ginae, Syro-Palestina 112, 114,
 117, 119, 123
 Jerevan, Armenien 263
 Jeriko, Syro-Palestina 103, 123, 128, 444
 Jerusalem, äv. Zion 98, 101–108, 111–112,
 114–119, 122, 124, 129, 134, 137, 149, 441,
 443–448, 450, bildark
 al-Aqṣā, moské 105, 112, 444–445
 Bethlehemsporten se Jaffaporten
 Heliga gravens kyrka, äv. Gravkyrkan 104
 Jaffaporten, äv. Betlehemsporten, Hebron-
 porten, Pilgrimsporten, ar. Bāb
 al-Khalīl, stadspport 105
 Klippdomen, ar. Qubbat al-Ṣakhra 105,
 112, 444
 Sonens graf se Heliga gravens kyrka
 Tempelberget 444, 450
 Jezreel, äv. Esdraelon, ar. Zirʿīn, slätt i Syro-
 Palestina 112, 114, 116–117, 120, 122, 446
 Jibāl al-Ḥajar, bergskedja på Arabiska halvön
 70
 Jibāl al-Ḥarra, berg och slätt på Arabiska
 halvön 70, 72, 74, 215, 218–219, 234
 Jibāl al-Ḥasma, bergskedja på Arabiska halvön
 70
 Jibāl al-Shafā, bergskedja på Arabiska halvön 72
 Jibāl Sharā, bergskedja på Arabiska halvön 72
 Jidda, Arabiska halvön 174
 Jordan, flod i Syro-Palestina 103–104, 111,
 123, 127, 444
 Josafats dal se Kidrondalen
al-Jubail, Sinaihalvön 68
 Judeen, grekisk benämning på södra Syro-
 Palestina 112
 al-Judhāmiya, Arabiska halvön 58
 Jufirat al-ʿIrāq, lågland i Irak 80
 Julfa, Armenien 439
 Juustila, Viborgs socken, Karelska näset 157
 Järämäki, Reso socken, Egentliga Finland 99

K

K. Rabāt se Qaṣr Ribāt
 Kabul, Afghanistan 252
 Alkafar se Qafar
 Kafarnaum, hist. stad i Syro-Palestina 129
 Kafr Kanā, Syro-Palestina 117
 Kairo 15–17, 20, 26, 36–37, 97, 99–100,
 105–106, 124, 127, 132, 144, 153–156,
 163–166, 168–169, 171–172, 175, 177, 182,
 184, 188–189, 193, 197–199, 218, 241–242,
 246, 248–249, 255–257, 259, 268, 273, 302,
 323, 356, 377, 381, 384, 407, 409, 411–412,
 415, 418–419, 442, 445, 449, 451–453, 461,
 481
 al-Azhar, moské 39, 313, 452, 473
 Kalifornien, stat i Förenta staterna 481
 Kamandūn, Persien 86
 Kana algelil se Qānā
Kanʿan, Syro-Palestina 117
Kānārtakhté, Persien 362
 Kangāvar, Persien 66, 86, 302, 331
 Kapernaum se Kafarnaum
 al-Karak, Syro-Palestina 127
 Karand, Persien 64, 84, 273, 278–280, 282,
 304
 alkarayā se al-Qaraya
 Karbalāʾ, äv. Mashhad al-Ḥusain, Irak 82, 84,
 253, 260, 275, 281, 300, 320, 339, 344–345,
 355, 358, 375, 387, 441, 460–463, 470–471,
 477–478
 al-Ḥusains grav 300, 461, 470
 Karmel, bergmassiv i Syro-Palestina 114, 116,
 120
 Karun, flod i Persien 373
 Kāshān, Persien 310
 Kashmir, landskap på norra Indiska halvön
 321
 Alkasīm se al-Qasīm
 Qaṣr Rabāt se Qaṣr Ribāt
 Kasr Shīrīn se Qaṣr Shīrīn
 Alkaṭīf se al-Qaṭīf
 Kaukasien 34, 168, 183, 258, 460
 Kazan, Ryssland 183

Kâzerôn se Kâzirûn
 al-Kâzîmain, Irak 386, 483–484
 moské 386, 483–484
 Kâzirûn, Persien 90, 362
 Kengawar/Kengewer se Kangâvar
Kensereg, Persien 362
 Kerbela se Karbalâ'
 Kerend se Karand
 Kermân Shâh/Kermân Shâhân se Kirmânshâhân
Khaḍr, Arabiska halvön 70
 Khaibar, Arabiska halvön 76, 92
 Khaîr Âbâd, Persien 86
 Khamsîn, Persien 86, 439
 al-Khân, Irak 82
 Khân al-Minya, Syro-Palestina 129
Khâna-i Kargû, Persien 88
Khâna-i Khurra, Persien 88
 Khânaqîn, Irak 64, 82, 263, 266, 269, 272,
 320, 327–328
 Khârg, ö i Persiska viken 371
al-Khaṭṭa, Arabiska halvön 78
 al-Khâula, landskap på Arabiska halvön 56, 76
 Kheibar se Khaibar
 Khomein, Persien 308, 310
 Khurâsân (Khorasân/Khorassan), provins i
 Persien 150, 300, 460
 Khūzistân, provins i Persien 482
 Kidrondalen, äv. Joshafats dal, Syro-Palestina
 103, 105
 Kiflê se Qifl
Kîlabalk, Persien 88
 Kirmânshâhân, Persien 21, 66, 82, 84, 86,
 255, 259, 261–262, 270, 272, 275, 287,
 289, 292–294, 296, 300, 307, 311, 331, 360,
 438–439, 460
 Kishon, flod i Syro-Palestina 114, 446
 klad [*sic*] Warîq se Wādî Warîq
 Kobeisé se Qubaisa
 Komishé se Kūmisha
 Konstantinopel 36, 153, 164, 249, 270, 321,
 329, 407, 458, 481–482
 Alkoseir se Quṣair
 Kōsheiri se Qushairî
 Ktesifon, hist. stad i Mesopotamien 33

Kubatijeh, Syro-Palestina 112
 al-Kūfa, Irak 82, 247, 350–352, 441, 453,
 458, 461
 moské 458
 Kūmisha, Persien 332
 Kumo älv, Satakunda 128
 Kūnār Takhta, Persien 90
 Kurdistân, område i delar av Irak och Persien
 460
 Kurun Hattin se Haṭṭîn
Kutal-i dukhtarân/Kutal-i Dokhteran, Persien
 90, 361
Kutal-i pîr-i zan/kutal-i pirizan, Persien 90,
 361

L

Laina, Irak 80
 Lappland 303
 Latakia, Syro-Palestina 377
 Le Havre, Frankrike 141–142, 372, 482
 Libanon se Anti-Libanon
 Limingo, Österbotten 99
 Littois träsk, Egentliga Finland 125
 Lod, Syro-Palestina 103
 London 97, 105, 407, 409, 438, 443
 Lumbarla, Reso socken, Egentliga Finland
 98–99
 Luxor, Övre Egypten 450
 Lydda se Lod

M

Ma'ân, Arabiska halvön 72, 206, 228, 230,
 233
 Ma'âza, beduinstant tillhörande Ḥuwaiṭât 181,
 200, 204–206, 457
Mab'ūk, Sinaihalvön 68
 Madâ'in Şālih, äv. al-Ḥijr, hist. plats på
 Arabiska halvön 161, 182, 234, 454
 al-Madîna se Medina
 Magdala, Syro-Palestina 129
 Maghreb, område i Nordafrika 472
 Mahjâr se Mahyâr

- al-Mahra, region på södra Arabiska halvön
162–163
Mahyār, Persien 88, 331
Mai Desht se Māya Dasht
Maima, Persien 86, 311
Makka se Mekka
Almaḡşōrā se al-Maḡşūra
Mandal 'Ali, Irak 260
al-Maḡşūra, Syro-Palestina 406
Marg Alghirk, Syro-Palestina 112
Marg ibn 'Amir se Jezreel
Marseille, Frankrike 36, 124, 482
Mashhad (Māsh-hed), Persien 300, 461, 470
'Alī al-Riḡās grav 300, 461, 470
Mash-had 'Alī/al-Mashhad se al-Najaf
Maskat/Masqat se Muscat
Mausol se Mosul
Māya Dasht, Persien 84, 286
Māzandarān, provins i Persien 84, 282
Mazār-i Sharīf, Afghanistan 458, 477
Medain Šāleh/Medāin Šāliḡ se Madā'in Šāliḡ
Medelhavet 103, 114–115, 153, 155, 373,
407, 448, 459
Medina 33, 92, 104, 246, 280, 323, 454, 458,
461, 478
Meimé se Maima
Meiron, ar. Mairūn, Syro-Palestina 129, 448
Mekka 72, 92, 104, 133, 165, 174, 181, 207,
226, 234, 242–243, 280, 323, 375, 442–444,
458, 467–468, 470–472, 478
al-Ka'ba 472
al-masjid al-ḡarām, moské 444
Zamzam, källa 104, 177, 306, 375, 472
Merom eller Hule hafvet se Huladalen
Merv, hist. stad i Centralasien 33
Meshed 'Ali/Mesh-hed 'Ali/Almesh-hed/Mesh-
hed se al-Najaf
Meshed Hossein/Meshhad Ḥosein se Karbalā'
Minā, dal invid Mekka på Arabiska halvön 470
al-Minyā, Mellersta Egypten 132
Mismā se Jabal Mismā
Mithlun, Syro-Palestina 109
Mocka, Jemen 162
Almoieih/Moeieih se al-Muwailiḡ
Moḡeiwir se Muḡaiwir
Mokha se Mocka
Moses berg se Sinai
Moses' bad se 'Uyūn Mūsā
Moskva 157, 330
Mosul, ar. al-Mawṣil, Irak 150, 382–383, 385
Almuāḡṣḡsam se al-Mu'azzam
Mu'ammara, Irak 92, 374
al-Mu'azzam, bergspass på Arabiska halvön
70, 92, 227
Mughaira, källa på Arabiska halvön 76
Muḡaiwir, Arabiska halvön 393, 400
Mujāmir, Arabiska halvön 80
al-Muntafiq, stamkonfederation 92
Murcha Khawār, Persien 88, 311
"Murtaja", fartyg 101, 412
Murtsché Kheirār se Murcha Khawār
Muscat, Arabiska halvön 162, 248, 382, 411
al-Mushaiḡiq, Arabiska halvön 80
al-Mustajidda, Arabiska halvön 92, 442
Mustiala, lantbruks- och mejeriinstitut i
Tammela socken, Tavastland 168, 258
al-Muwailiḡ, Arabiska halvön 50, 68, 72, 161,
165, 174–175, 177–178, 181, 186–190, 196,
219, 234
Muwaḡḡaq, Arabiska halvön 78
Muzaina, beduinstant tillhörande Tauwara 68,
175, 177–178
Muzdalifa, dal invid Mekka på Arabiska halvön
470
Muzeiné/Muzeini se Muzaina
-
- II
-
- Nabulus, äv. Sikem, Syro-Palestina 109–112,
119, 123, 445
Jakobs källa 111, 445
Josefs grav 111
al-Nafūd, sandökenområde på Arabiska halvön
74, 76, 80, 199, 205, 225, 391, 456
Nahāvand, Persien 33
Nahr Hasbeja 134
al-Najaf, äv. Mashhad 'Alī, Irak 17–18, 58,
80, 82, 92, 246–247, 252, 260, 329, 374,

387, 442, 458–459, 461, 470–471, 477
 ʿAlīs gravmoské 17, 247, 461, 470
 Najd, Arabiska halvön 84, 90, 114, 162,
 164–165, 172, 182, 184, 198, 205, 207, 234,
 241–243, 250, 252–253, 265, 279–280, 300,
 362, 387–388, 437, 441, 458
 al-Nakhla, dal i Syro-Palestina 109–110
 Naqsh-i Rustam, hist. stad i Persien 483
 Nasaret, Syro-Palestina 112, 114–115, 119–120,
 122, 124, 126, 446–447
 grekisk kyrka 118–119
 latinskt kloster 115, 122
 al-Nabī Saʿīns moské 116, 121, 446
 Alnebi Ismaʿuns kapell se Nasaret, al-Nabī
 Saʿīns moské
 Nedre Egypten, benämning på Nildeltat 197,
 450
Nedstörtandets berg, Syro-Palestina 114
 Alnegd/Negd/Nejd se Najd
 Neva, flod i Ryssland 479
 Nienive se Nineve
 Nilen 106, 118, 126, 150, 153, 155, 178, 199,
 249, 273, 445, 450, 455
 Nimrud, arkeologisk plats i Irak 483
 Nineve, hist. stad i Irak 385, 483
 ”Nitocris”, ångbåt 385
 Novgorod, Ryssland 157
 nufūd se al-Nafūd
 Nyland 157, 168, 460
 Nådendal, Egentliga Finland 97–98, 101, 168
 Nådendals badanstalt 97, 168

O

Odessa 156, 257, 416, 451, 453
 ʿOķeili se ʿUqailī
 Olivberget, berg utanför Jerusalem 103, 106,
 bildark
 ʿOmeirāt se ʿUmairāt
 Outremer, medeltida benämning på korsfarar-
 staterna 446–447

P

Palmyra, ar. Tadmur, hist. stad i Syro-Palestina
 407
 Paris 26, 36, 105, 146, 156, 167, 443, 453
 Pātaq, Persien 84, 273
 Perī, Persien 66, 86, 307
 Persepolis, pers. Takht-i Jamshīd, Persien 88,
 333, 476
 Persiska viken 32, 205, 250, 255, 259, 377,
 410, 480
 Persiske Helgonens graf se al-Kāzīmain
 Peterburg/Petersburg se S:t Petersburg
 Petrov, Ryssland 328
 Phrat se Eufrat
 Piacenza, Italien 447
 San Sisto 447
 Pül-i Zahāb, station på gränsen mellan Irak och
 Persien 82, 273

Q

Qāʿa al-Fūl, Sinaihalvön 68
 Qādisīya, Irak 33
 Qafar, Arabiska halvön 78, 249
 Qaisī, berg på Arabiska halvön 78
 Qānā, trol. Bibelns Kana, Syro-Palestina 117
 Qanda, beduinstam 72
 al-Qaraya, hist. stad på Arabiska halvön 227
 al-Qasīm, Arabiska halvön 162, 205, 243,
 246, 286, 387
 Qaşr Ribāt, Persien 64, 82, 264–265
 Qaşr Ruḥaimī, Irak 80
 Qaşr Shīrīn, Persien 64, 82, 273
 al-Qatīf, Arabiska halvön 246, 248
 Qazvīn, Persien 267, 461, 472
 Qifl, Irak 82, 248
 Qom, Persien 452, 461
 Fāṭīmas grav 461
 Qubaisa, Arabiska halvön 391
 Qumaisha, Persien 88
 Quşair, Egypten 186
 Qushairī, beduinstam 226

R

Ramla, Syro-Palestina 103, 149
 Raqqa, Syro-Palestina 461
 Rasheja, Syro-Palestina 131, 139, 154
Rasheijat alfokhar, Syro-Palestina 131, 134
 Raumo, Satakunda 98
 Rawala, beduinstant 247, 397, 401–402
Rāya, Sinaihalvön 68
 Reso, Egentliga Finland 97
 Rhodos, Egeiska havet 448
 Rhône, flod i Schweiz och Frankrike 481
 Ribât Turk se Robât-i Turk
 Alriiâd/Rijâd se Riyadh
 Ristmäki, Nousis socken, Egentliga Finland
 97–98, 154, 166, 412, 427
 Riyadh 162, 242–243, 246, 452, 458
 moské 452
 Robailât se Rubailât
 Robât-i Turk, Persien 86, 311
 Rom 443
 Rosetta, Nedre Egypten 155
 Rouen, Frankrike 482
 Rowalá/Rowallá se Rawala
 al-Rub´ al-khālī, sandökenområde på Arabiska
 halvön 162, 205, 452, 456
 Rubailât, beduinstant 70, 200
 Runnaby, Närke, Sverige 382
 Röda havet 158, 176, 205, 280, 411, 452

S

Saarijärvi, Tavastland 384
Saba´at an hur, Syro-Palestina 145
 Sabā´, beduinstant 401
 al-Sab´ān, Arabiska halvön 78
 Sa´dī, Persien 356
 Safad/Safed se Zefat
 Sahl al-Battauf, Syro-Palestina 116
 Saḥna, äv. Siḥna, Persien 66, 84, 301, 471
 Ṣalāḥīya, Syro-Palestina 144, 152, 449–450
 Salmā se Jabal Salmā
 Samakh, Syro-Palestina 128
 Samarien, bergsområde i Syro-Palestina 117

Samīra, Arabiska halvön 92, 442
 Sanābād, Persien 461
Sanāniya, Arabiska halvön 76
Sannāra, Arabiska halvön 68
 Ṣānūr, fästning i Syro-Palestina 112–113
Sarnash, Persien 360
 Sarondalen, Syro-Palestina 103
 Sawāb, dal mellan Baghdad och Syrien 395
 Alsawāwīn/Sawāwīn se Wādī Sawāwīn
 Sayda, Syro-Palestina 154
Scissaban, Syro-Palestina 134
 Sebā´ se Sabā´
 Ṣedēir se Sudaīr
 Sefurie se Sipporis
 ”la Seine”, fartyg 482
Seireban, Persien 262
 al-Shafā se Jibāl al-Shafā
Alshaḥamī, Arabiska halvön 400
 Shahrabān, Irak 64, 82, 262–266, 269
 Shammar, stamkonfederation 92, 161–162,
 182, 241, 246–247, 301
 al-Sharāḥ (Ashara), berg på Sinaihalvön 68
 Sharārāt, stamkonfederation 220, 227, 230,
 234, 236, 240, 457
 al-Sharm, Sinaihalvön 50, 68, 175–176, 178,
 185
 Shaṭṭ al-´arab, flod i Mellanöstern, Tigris och
 Eufrats gemensamma utlopp 373
 Alshefā/Shefā se al-Shifā
 Sheikhberget se Hermon
 Shera´ se Shirā
 Sherarāt/Sherārī se Sharārāt
 al-Shifā, bergskedja på Arabiska halvön
 199–200, 218, 234
 Shiloadammen, Kidrondalen, Jerusalem 106
 Shirā, berg på Arabiska halvön 236
 Shiraz, Persien 13, 24–25, 82, 84, 88, 90, 130,
 248–249, 253, 255, 259, 269, 279, 281, 286,
 288, 290, 297, 300, 304, 317, 330–336, 338,
 341–342, 347–350, 356, 360, 363, 364, 367,
 369, 371, 380, 393, 410, 439, 441, 476,
 479–481
 Bāgh-i Nau, trädgård 90, 357, 441
 Bāgh-i Shāh, trädgård 90, 357, 441

- Bāzār-i Vakīl 90, 348–349, 441
 Chahār charāgh, stadsdel 336, 343
 Chihil ten, begravningsplats för 40 helgon
 90, 357, 441
 Dār al‘ilm, ”kunskapens hus” 317
 Ḥāfiẓ grav 24, 90, 358, 441, 479–480
 Heft ten, begravningsplats för sju helgon
 357
 Mesjid-i Nau, moské 90, 348, 441
 Mesjid-i Vakīl, moské 90, 348, 441
 Sa‘dīs grav 24, 90, 356, 441, 479
 Tjehār tjerāgh/Tscherhār tscherāgh se Chahār
 charāgh
 Tjehel ten se Chihil ten
Shūkhusūn, Persien 88
 Shūshtar, Persien 371–372, 374, 482
 Shushwa, ö i Röda havet 50, 179
 Shuster se Shūshtar
 Shuwaish se Shushwa
 Sibirien 101, 158, 452
 Sichem se Nabulus
 Sīdān, Persien 88
 Sidenvägen, hist. handelsväg från Kina till
 Medelhavet 476, 482
 Sidon se Sayda
 Šīla, berg på Arabiska halvön 78
 Siloah se Shiloadammen
 Sinai, berg på Sinaihalvön 116
 Sinaihalvön 12, 116, 138, 172–173, 175, 452,
 461, bildark
 Katarinaklostret 12, 68, 118, 165, 453
 Sipporis, Syro-Palestina 116
 Sīrbāl, berg på Sinaihalvön 68
 Sīrbān/Sīrwān 82
Skällagård 99
 Sokotra, ögrupp utanför Jemen, Indiska
 oceanen 452
 Šolobā/Šolobi se Šulubba
 S:t Petersburg 11, 97–99, 158, 166, 256, 258,
 321, 330, 350, 407, 415, 437, 444, 451–453,
 478
 Amiralitetet 479
 Institutet för orientaliska språk vid utrikes-
 ministeriet 166, 444
- Isakskatedralen 479
 Isaksplatsen 321, 350
 Kejsrerliga Vetenskapsakademien 258
 stora tomma öknerna se al- Rub‘ al-khālī
 Sudaīr, Arabiska halvön 162
 Suez 68, 161, 169, 171–174, 177, 411
 Sulaimāt, beduinstant tillhörande Ma‘āza 70
 Sulṭān Ābād, Persien 86, 310
 Sulṭāniya, Persien 461
 Öljejtūs mausoleum 462
 Šulubba, äv. Šulaib, Šlīb, El Šlube (Šolobā/
 Šolobi), beduinstant 78, 237, 397–399, 457
 Surma, Persien 88
 al-Suwaifī, beduinstant 234
 Suwaiqa, dal på Arabiska halvön 70
 Suwais se Suez
 Alsuweifli se al-Suwaifī
 Sveaborg, fästning utanför Helsingfors 314,
 452
-
- T
-
- Ṭabas, Persien 478
 Tabor, berg i Syro-Palestina 114, 116–117,
 120, 122, 130, 140, 446–447
 Transfigurationskyrkan 121, 447
 Tabriz, Persien 269, 358, 463
 Tabūk, Arabiska halvön 52, 72, 74, 92, 161,
 181–182, 188, 199, 205, 207, 209, 218–221,
 223, 226–227, 229, 231–234
 Tadmor se Palmyra
 al-Ṭaḫḫāla, Syro-Palestina 236
 Altahamā se al-Tihāma
 Ṭai se Ṭayy
 Taimā’, Arabiska halvön 54, 76, 92, 161–162,
 182, 203, 207, 219, 227–229, 233–234, 236,
 238, 240–242, 257, 407, 437
 Takhta-i Jamshīd/Takhti Gemshīd se Persepolis
 Takla Makan, öken i västra Kina 459
 Muztagh-ata, berg 459
 al-Tarābīn, stamkonfederation 68
 Tarablis se Tripoli
 Ṭauwara, stamkonfederation 169, 187
 Ṭayy, beduinstant 387

Tayyim, Arabiska halvön 78
 Tebriz se Tabriz
 Tebûk se Tabûk
 Tehamá se al-Tihāma
 Teheran 269, 293, 297, 308, 330–331, 333,
 350, 441, 468, 472
 Teima se Taimāʾ
 ʿTeirān se Tīrān
 Teyāha/Teyahā se Tiyāhā
 Thermopyle, bergspass i Grekland 32
 Tiberias, äv. Rakkat, Syro-Palestina 115, 122,
 124, 126–129, 149, 447–448
 Ibrahim paschas badhus 125
Tichehek, Persien 310
 Tigris, flod i sydvästra Asien 251, 382, 385,
 387, 389, 411, 483
 al-Tihāma, landskap på Arabiska halvön 72,
 74, 200, 204, 207, 236
 Tilsit, nuv. Sovetsk, Ryssland 437
 Tīrān, ö vid Sinaihalvön 175, 178
 Tiyāhā, stamkonfederation 187, 236
 To-kesān se Tūkasān
 Alʿtôr/ʿTor se al-ʿTūr
 ʿTor bergen el. halfön se Sinaihalvön
 ʿTowara se ʿTauwara
 Tripoli, ar. ʿTarābulus, Syro-Palestina 147, 150
 Troja, hist. stad i Mindre Asien 476
 Tujarā, beduinstant tillhörande Maʿāza 70,
 204
 Tūkasān, Persien 86, 303
 al-ʿTūr, Sinaihalvön 48, 68, 161, 165, 173,
 175, 177, 185, bildark
 Tyropoion, dal utanför Jerusalem 106
 Tyros, Syro-Palestina 154

U

al-ʿUlā, Arabiska halvön 182, 234
 ʿUmairāt, beduinstant 70, 200
 Umm Jadīla, berg på Arabiska halvön 68
 ʿUmrān, beduinstant 194
 ʿUqailī, beduinstant 386, 400, 402, 406–407
 ʿUqla, källa på Arabiska halvön 92, 393
 ʿUwainid se Wādī ʿUwainid

ʿUyūn Mūsā, källor på Sinaihalvön 68, 161,
 173, bildark

U

Vali Ismaʿin se Nasaret, al-Nabī Saʿīns moské
 Vasa, Österbotten 157
 Viborg, Karelska näset 157
 Volga, flod i Ryssland 135

W

Wādī Akhḍar, dal på Arabiska halvön 72, 227
 Wādī al-ʿĀṭ, dal på Sinaihalvön 68, 175
 Wādī Athāl, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī ʿAurash, dal på Arabiska halvön 74
 Wādī Dāmā, dal på Arabiska halvön 72
 Wādī Dawāsir, dal på Arabiska halvön 92,
 243, 442
 Wādī Dawiyān, dal på Arabiska halvön 70
 Wadi Doān, dal på Arabiska halvön 162
 Wādī Dowāser se Wādī Dawāsir
 Wādī Farrāʿ, dal på Arabiska halvön 72
 Wadi Fāṭimā, dal på Arabiska halvön 174
 Wādī Fīrān, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Gharandal, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Ḥalīqa, dal på Arabiska halvön 70
 Wādī Ḥaūrān, dal på Arabiska halvön 393,
 395, 401
 Wādī Ḥumr, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Kaḥla, dal på Arabiska halvön 70
 Wādī Lithm, dal på Arabiska halvön 72
Wādī M-r-khi, dal på Sinaihalvön 68
Wādī Muraiḥa, dal på Arabiska halvön 70
 Wādī Najd, dal på Arabiska halvön 70, 74, 234
 Wādī Nakhil, dal på Sinaihalvön 68, 70
 Wādī Negd se Wādī Najd
 Wādī Nukhul, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Qāmara, dal på Arabiska halvön 68
 Wādī Ṣadr, dal på Sinaihalvön 68, 70, 200
 Wādī Sawāwīn, dal på Arabiska halvön 70,
 72, 204–205
 Wādī Shubaika, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Sirḥān, dal på Arabiska halvön 72

Wādī Ṭayyiba, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī ‘Uwainid, dal på Arabiska halvön 52,
 215, 218, 457
 Wādī Warīq, dal på Arabiska halvön 76
 Wādī Wirdān, dal på Sinaihalvön 68
 Wādī Wusait, dal på Sinaihalvön 68
Waiwī, Arabiska halvön 68, 70
 al-Wajh, Arabiska halvön 70, 72, 174,
 181–182, 186–186, 234
 Warszawa 437
 Wasa se Vasa
 Alwegh se al-Wajh
Alwend, Persien 303
 Wiborg se Viborg
 Wien 437

Y

Yabū‘, ö i Röda havet 50

Z

Ẓafīr, beduinstam 247
 Zahle, Syro-Palestina 152
al-Zāwiya, Arabiska halvön 52, 70, 218
 Zebdane, Syro-Palestina 148

Zefat, ar. Şafad, Syro-Palestina 116, 122, 124,
 128–129, 131, 134, 447–448
 Malteserordens fästning 130, 448
Zerḳān, Persien 333
Zinyān, Persien 90
 Zion se Jerusalem
 Zubair, Persien 92, 442
 Ẓufair, beduinstam 92

Å

Åbo, Egentliga Finland 101, 330, 440, 463
 Kungliga Akademien 440
 Åbo Gymnasium 157

Ä

‘Äweinid se Wādī ‘Uwainid

Ö

‘Ökbi se Banī ‘Uqba
 ‘Öklá se ‘Uqla
 ‘Ömrān se ‘Umrān
 Övre Egypten, benämning på Nildalen 132,
 245, bildark

Källor och litteratur

📖 Källor

Ryska statliga historiska arkivet

M.N. Muravjovs brev till P.D. Kiselev 28/9 1851 (g.st.), F. 412, op. 1, d. 116, No. 2728

📖 Litteratur

Aalto, Pentti, *Oriental Studies in Finland 1828–1918*, Helsinki: Societas scientiarum Fennica 1971

Adkins, Lesley, *Empires of the Plain. Henry Rawlinson and the lost languages of Babylon*, London: Harper Perennial 2004

Agius, Dionisius A., ”The Shu’ubiyya movement and its literary manifestation”, *The Islamic Quarterly* XXIV, 1980, s. 76–88

Ahsan, Muhammad Manazir, *Social Life under the Abbasids 170–289/786–902*, London & New York: Longman and Librairie du Liban 1979

Aischylos, *Perserna*, tolkad av Emil Zilliacus, Helsingfors: Holger Schildts Förlag 1934

Al Yahya, Eid (ed.), *Travellers in Arabia. British explorers in Saudi Arabia*, London & Riyadh: Stacey International and Al-Turath 2006

Ambjörnsson, Ronny, *Öst och Väst. Tankar om Europa mellan Asien och Amerika*, Stockholm: Natur och Kultur 1994

Ambraseys, Nicholas N., ”The earthquake of 1 January 1837 in Southern Libanon and Northern Israel”, *Annals of Geophysics* 40:4, 1997, s. 923–935 (www.annalsofgeophysics.eu/index.php/annals/article/view/3887/3952)

Anonby, Erik John, ”Update on Luri: How many languages”, *Journal of the Royal Asiatic Society* 3:13, 2003, s. 171–197

Aro, Jussi, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Helsinki*, Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto 1958

Asmussen, Jes P. ”Den iranska litteraturen”, *Litteraturens världshistoria. Medeltiden*, Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag 1971, s. 96–151

Aston, Barbara G., James A. Harrell and Ian Shaw, ”Stone”, *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Ian Shaw and Paul Nicholson (eds), Cambridge & New York: Cambridge University Press 2000, s. 5–77

Bailey, Clinton, *Bedouin Law from Sinai and the Negev. Justice without government*, New Haven, CT & London: Yale University Press 2009

- Baines, John and Jaromir Malek, *Atlas of Ancient Egypt*, Cairo: The American University in Cairo Press 2005
- Barrett, T.H., *The Woman who Discovered Printing*, New Haven, CT & London: Yale University Press 2008
- Barthold, W., *An Historical Geography of Iran*, ed. with an introd. by C.E. Bosworth, transl. from Russian by Svat Soucek, Princeton: Princeton University Press 1984
- Baum, Wilhelm, *Shirin. Christian – Queen – Myth of Love. A Woman of Late Antiquity – historical reality and literary effect*, Piscataway, NJ: Gorgias Press 2004
- Behrens-Abouseif, Doris, *Islamic Architecture in Cairo. An Introduction*, Leiden & New York & København & Köln: Brill 1989
- Berque, Jacques, *L'Égypte. Impérialisme et révolution*, Paris: Éditions Gallimard 1967 (svensk övers. Ingvar Rydberg, Furulund: Alhambra 1995)
- Betts, Alison, "The Solubba: nonpastoral nomads in Arabia", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 274, 1989, s. 61–69
- Bloom, Jonathan M., *Paper before Print. The History and impact of paper in the Islamic world*, New Haven, CT & London: Yale University Press 2001
- Bloom, Jonathan M., "Silk Road or Paper Road?", *The silkroad Foundation Newsletter* 3:2/2005
- Blow, David, *Persia. Through Writers' Eyes*, London: Eland 2007
- Bouvier, Nicolas, *The Way of the World*, transl. by Robyn Marsack, New York: New York Review Books 2009 [1963]
- "Bref ifrån Magister Docens Wallin, dateradt Kairo den 14 December 1847", *Helsingfors Tidningar* 88–89, 11–15.11.1848
- Bref och dagboksanteckningar af Georg August Wallin*, utgifna jämte en lefnadsteckning af Knut Tallqvist, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1905
- Bremer, Fredrika, *Livet i gamla världen. Palestina*, Carina och Lars Burman (red.), inled. av Knut Ahnlund, Stockholm: Atlantis 1995
- Brinkmann, Stefanie, "Wine in ḥadīth – from intoxication to sobriety", Bert G. Fragner, Ralph Kauz and Florian Schwarz (eds), *Wine Culture in Iran and Beyond*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2014, s. 71–135
- Browne, Edward G., *A Literary History of Persia II. From Firdawsī to Sa'dī*, Cambridge: Cambridge University Press 1956(a)
- Browne, Edward G., *A Literary History of Persia III. The Tartar dominion (1265–1502)*, Cambridge: Cambridge University Press 1956(b)
- Browne, Edward G., *A Year Amongst the Persians. Impressions as to the life, character, & thought of the people of Persia received during twelve months' residence in that country in the years 1887–1888*, London: Century Publishing Co. 1984 [1893]
- Bulliet, Richard W., *Conversion to Islam in the Medieval Period. An Essay in quantitative history*, Cambridge, MA & London: Harvard University Press 1979
- Bunting's Persia. Translations by Basil Bunting*, Don Share (ed.), s.l.: Flood Editions 2012
- Burckhardt, J.L., *Arabic Proverbs; or the manners and customs of the modern Egyptians, illustrated from their proverbial sayings current at Cairo*, 4th ed., introd. by C.E. Bosworth, London: Curzon Press 1984 [1830]

- Burckhardt, John Lewis, *Notes on the Bedouins and Wahábys* I–II, s.l.: Elibron Classics 2005 [1831]
- Burgmer, Christoph (Hrsg.), *Streit um den Koran. Die Luxenberg-Debatte: Standpunkte und Hintergründe*, 3. erweiterte Auflage, Berlin: Verlag Hans Schiler 2007
- Byron, Robert, *The Road to Oxiana*, London: Picador 1994 [1937] (svensk övers. Katarina Trodden, Stockholm: mbm förlag 2003)
- Bædeker, K. (Hrsg.), *Palästina und Syrien. Handbuch für reisende*, Leipzig: Karl Bædeker 1891
- Bæk Simonsen, Jørgen, *Islamlexikonet*, övers. och bearb. Jonas Otterbeck, Stockholm: Forum 1994
- Cannuyer, Christian, "Māriya, la concubine copte de Muḥammad, réalité ou mythe?", *Acta Orientalia Belgica* XXI, 2008, s. 251–264
- Clinton, Jerome W., "Bolbol", *Encyclopædia Iranica*, s.v.
- Cobb, Paul M., *The Race for Paradise. An Islamic history of the Crusades*, Oxford: Oxford University Press 2014
- Constable, Olivia Remie, *Housing the Stranger in the Mediterranean World. Lodging, trade, and travel in Late Antiquity and the Middle Ages*, Cambridge: Cambridge University Press 2003
- Creswell, K.A.C., *A Short Account of Early Muslim Architecture*, rev. and suppl. by James W. Allan, Aldershot: Scholar Press 1989
- Crone, Patricia, "Were the Qays and Yemen of the Umayyad period political parties?", *Der Islam* LXXI, 1994, s. 1–57 (äv. i Crone, *From Kavād to al-Ghazālī. Religion, law and political thought in the Near East, c.600–c.1100*, Farnham: Ashgate Variorum 2005)
- Dabashi, Hamid, *Shi'ism. A Religion of protest*, Cambridge, MA & London: The Belknap Press of Harvard University Press 2011
- Dabashi, Hamid, *The World of Persian Literary Humanism*, Cambridge, MA & London: Harvard University Press 2012
- Dana, Nissim, *The Druze in the Middle East. Their faith, leadership, identity and status*, Eastbourne: Sussex Academic Press 2003
- Daniels, Peter T., "The decipherment of the Ancient Near East", Daniel C. Snell (ed.), *A Companion to the Ancient Near East*, Malden, MA & Oxford & Carlton, Victoria: Blackwell 2007, s. 421–429
- Davis, Dick, *Epic and Sedition. The Case of Ferdowsi's Shāhnāmeḥ*, Fayetteville: The University of Arkansas Press 1992
- Davis, Dick, "The problem of Ferdowsi's sources", *Journal of the American Oriental Society* 116, 1996, s. 48–57
- Davis, Dick, "Wine and Persian poetry", Najmieh Batmanglij with Dick Davis and Burke Owens, *From Persia to Napa. Wine at the Persian table*, Washington: Mage Publishers 2008, s. 55–67
- Davis, Dick, *Faces of Love. Hafez and the poets of Shiraz*, New York: Penguin Books 2013
- Deny, Jean, "70 – 72 chez les Turcs", *Mélanges Louis Massignon* I, Damas: L'Institut d'études islamiques de l'Université de Paris et l'Institut français de Damas 1956, s. 395–415

- Diba Layla S., "Gol o Bolbol", *Encyclopædia Iranica*, s.v.
- Dickson, H.R.P., *The Arab of the Desert. Glimpse into Badawin life in Kuwait and Sau'di Arabia*, London: George Allen & Unwin 1967
- Diner, Dan, *Versiegelte Zeit. Über den Stillstand in der islamischen Welt*, Berlin: Propyläen Verlag 2005
- Djakov, N.N., "K istorii izutjenija Aravii v pervoj polovine XIX v.: nekotorye materialy gosudarstvennogo istoritjeskogo archiva o proekte poslednego putesjestvija G.A. Vallina", L.A. Bereznyj (red.), *Istoriografija i istochnikovednie istorii stran Azii i Afriki*, Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgskij gosudarstvennyj universitet 2004, s. 70–82
- Dolce far niente i Arabien. Georg August Wallin och hans resor på 1840-talet*, Nina Edgren-Henrichson (ed.), Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2014
- Dols, Michael W., Majnūn. *The Madman in Medieval Islamic Society*, Oxford: Clarendon Press 1992
- Doughty, Charles M., *Travels in Arabia Deserta I–II*, London: Jonathan Cape 1964 [1888]
- Dromberg, D.A., "Kolerakirjeistä", *Philatelia Fennica* 11, 1972, s. 293–296
- Duda, Herbert W., *Ferhād und Schīrīn. Die literarische Geschichte eines persischen Sagenstoffes*, Praha & Paris & Leipzig: Orientální Ústav, P. Geuthner und Otto Harrassowitz 1933
- Dyakov, Nikolay N., "Documents from St Petersburg's Archive on the project of G.A. Wallin's last travel to Arabia", *Russian Orientalists to the 36th ICANAS*, Moscow: Russian Academy of Sciences – Institute of Oriental Studies – Orientalists' Society 2000, s. 51–54
- Elad, Amikam, *Medieval Jerusalem and Islamic Worship. Holy places, ceremonies, pilgrimage*, Leiden & New York & Köln: Brill 1995
- Elliot, Jason, *Mirrors of the Unseen. Journeys in Iran*, London: Picador 2006
- Enderwitz, S., "AL-Shu'ūbiyyah", *EP*, s.v.
- Ergin, Nina, "Rock faces, opium and wine: speculations on the original viewing context of Persianate manuscripts", *Der Islam* 90, 2013, s. 65–105
- Esaías Tegnér's samlade dikter III. 1817–1824*, Fredrik Böök och Åke K.G. Lundquist (red.), Lund & Stockholm: Bokförlaget Dictum 1975
- Ettinghausen, Richard and Oleg Grabar, *The Art and Architecture of Islam. 650–1250*, Harmondsworth: Penguin Books 1987
- Ettinghausen, Richard, Oleg Grabar and Marilyn Jenkins-Madina, *Islamic Art and Architecture 650–1250*, New Haven, CT & London: Yale University Press 2001
- Facey, William, *Dir'iyyah and the First Saudi State*, London: Stacey International 1997
- Ferdowsi, Abolqasem, *Shahnameh. The Persian book of Kings*, transl. by Dick Davis, New York: Viking Penguin 2006
- Ferdowsi, Ali, "The 'emblem of the manifestation of the Iranian spirit': Hafiz and the rise of the national cult of Persian poetry", *Iranian Studies* 41, 2008, s. 667–691
- Fifty Poems of Ḥāfiẓ. Texts and translations collected, introduced and annotated by Arthur J. Arberry*, Cambridge: Cambridge University Press 1953
- Fischer, Wolfdietrich, *Grammatik des Klassischen Arabisch*, Wiesbaden: Harrassowitz 1972

- Fisk, Robert, "We should mourn these desert staging posts", *The Independent* 24.7.2010
- Floor, W.M., "The lūfīs – a social phenomenon in Qājār Persia", *Die Welt des Islams* N.S. XIII, 1971, s. 103–120
- Fragner, Bert G., "Zur Erforschung der kulinarischen Kultur Irans", *Die Welt des Islams* XXIII–XXIV, 1984, s. 320–360
- Fragner, Bert, "From the Caucasus to the roof of the world: a culinary adventure", Sami Zubaida and Richard Tapper (eds), *Culinary Cultures of the Middle East*, London & New York: I.B.Tauris in association with Centre of Near and Middle Eastern Studies, School of Oriental and African Studies, University of London 1994(a), s. 49–62 (rev. ed. *A Taste of Thyme. Culinary cultures of the Middle East* 2001)
- Fragner, Bert, "Social reality and culinary fiction: the perspective of cookbooks from Iran and Central Asia", Sami Zubaida and Richard Tapper (eds), *Culinary Cultures of the Middle East*, London & New York: I.B.Tauris in association with Centre of Near and Middle Eastern Studies, School of Oriental and African Studies, University of London 1994(b), s. 63–71 (rev. ed. as *A Taste of Thyme. Culinary cultures of the Middle East* 2001)
- Fragner, Bert G., "Drinking wine in Iran under the reign of Aryamehr", Bert G. Fragner, Ralph Kauz and Florian Schwarz (eds), *Wine Culture in Iran and Beyond*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2014, s. 251–258
- Franklin, Michael J., *Orientalist Jones. Sir William Jones, poet, lawyer, and linguist, 1746–1794*, Oxford: Oxford University Press 2011
- Frye, Richard N., *Persia*, rev. ed., London: George Allen and Unwin 1968
- Fück, Johann, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig: Otto Harrassowitz 1955
- Garthwaite, Gene R., "The Bakhtiari Khans, the Government of Iran, and the British, 1846–1915", *International Journal of Middle East Studies* 3, 1972, s. 24–44
- Georg August Wallins reseanteckningar från Orienten åren 1843–1849. *Dagbok och bref* 1–4, utg. postumt av S.G. Elmgren, Helsingfors: J.C. Frenckell & Son 1864–1866
- Glassé, Cyril, *The Concise Encyclopedia of Islam*, San Francisco: Harper & Row 1989
- Gnoli, Gherardo, *The Idea of Iran. An Essay on its origin*, Roma: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente 1989
- Goldziher, Ignác, *Muhammedanische Studien* I, Halle: Niemeyer 1888
- Gordon, Matthew S., *The Breaking of a Thousand Swords. A History of the Turkish military of Samarra (A.H. 200–275/815–889 C.E.)*, Albany: State University of New York Press 2001
- Grunebaum, G.E. von, "Firdausi's concept of history", *Islam. Essays in the nature and growth of a cultural tradition*, 2nd ed., London: Routledge & Kegan Paul 1961, s. 168–184
- Gutas, D., *Avicenna and the Aristotelian Tradition. Introduction to reading Avicenna's philosophical works*, Leiden: Brill 1988
- Haarmann, Ulrich W., "Ideology and history, identity and alterity: the Arab image of the Turk from the 'Abbasids to modern Egypt", *International Journal of Middle East Studies* 20, 1988, s. 175–196
- Háfész, *Ruusuja satakieli*, suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila, Helsinki: Basam Books 2004

- Hafiz, Shams al-din Mohammed, *Dikter*, övers. och inled. av Ashk Dahlén, Umeå: Rosengårds förlag & studier AB 2007
- Haftah, Georgina, "The Garden Culture of Damascus: New Observations Based on the Accounts of 'Abd Allāh al-Badrī (d. 894/1489) and Ibn Kannān al-Ṣāliḥī (d. 1135/1740)", *Bulletin d'études orientales* 2/2012, n° 61, s. 297–325
- Halevi, Leor, "Christian impurity versus economic necessity: a fifteenth century fatwa on European paper", *Speculum* 83, 2008, s. 917–945
- Hallenberg, Helena ja Perho, Irmeli, *Ruokakulttuuri islamin maissa*, Helsinki: Gaudeamus 2010
- Halm, Heinz, *Die Schia*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1987 (finns även i engelsk övers.)
- Hamidullah, M., "Original de la lettre du Prophète à Kisrā", *Rivista degli Studi Orientali* XL, 1965, s. 57–65
- Hamidullah, M., *Six originaux des lettres diplomatiques du Prophète de l'Islam*, Paris: Éditions Tougui 1986
- Hammond, Philip C., "Charles M. Doughty as a source for Nabatean Archaeology", Stephen E. Tabachnick (ed.), *Explorations in Doughty's Arabia Deserta*, Athens: University of Georgia Press 1987, s. 148–162
- Harbsmeier, Michael, "Before decipherment: Persepolitan hypotheses in the late eighteenth century", *Culture & History* 11, 1992, s. 23–59
- Harrigan, Peter, "The Polish quest for Arabian horses", *Saudi Aramco World*, November/December 2001, s. 6–15
- Heikel, I.A., *Filologins studium vid Åbo Universitet*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1894
- Helms, Mary W., *Ulysses' Sail. An Ethnographic odyssey of power, knowledge, and geographical distance*, Princeton: Princeton University Press 1988
- Herrenschmidt, Clarisse, "Writing between visible and invisible worlds in Iran, Israel, and Greece", Jean Bottéro, Clarisse Herrenschmidt and Jean-Pierre Vernant (eds), *Ancestor of the West. Writing, reasoning, and religion in Mesopotamia, Elam, and Greece*, Chicago & London: The University of Chicago Press 2000, s. 67–125
- Hillenbrand, Carole, *The Crusades. Islamic perspectives*, Edinburgh: Edinburgh University Press 1999
- Hillenbrand, Robert, *Islamic Architecture. Form, function and meaning*, Edinburgh: Edinburgh University Press 1994
- Hirn, Yrjö, *Goda vildar och ädla rövdare*, Helsingfors: Holger Schildts Förlag 1941
- Hjärpe, Jan, *Islam. Lära och livsmönster*, Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag 1979
- Hjärpe, Jan, الشريعة *sharī'a. Gudomlig lag i en värld i förändring*, Stockholm: Norstedts Förlag 2005
- Homer, *Iliaden*, utg. av Ingvar Björkeson, Stockholm: Natur och Kultur 1999
- Horden, Peregrine and Nicholas Purcell, *The Corrupting Sea. A Study of Mediterranean history*, Malden, MA: Blackwell 2000
- Hoyland, Robert G., *Arabia and the Arabs from the Bronze Age to the Coming of Islam*, London: Routledge 2001

- Hoyland, Robert G., *In God's path. The Arab conquests and the creation of an Islamic empire*, New York: Oxford University Press 2014
- Hunt, Priscille and Svitlana Kobets (eds), *Holy Foolishness in Russia. New perspectives*, Bloomington: Slavica Publishers 2011
- Hylén, Torsten, "Är Kerbala-dramat en myt?", Olof Sundqvist och Anna Lydia Svalastog (red.), *Myter och mytteorier. Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser*, Uppsala: Uppsala universitet 1997, s. 55–71
- Hylén, Torsten, *Husayn, the Mediator. A Structural analysis of the Karbalā' drama according to Abū Ja'far Muḥammad b. Jarīr al-Ṭabarī (d. 310/923)*, Uppsala: Uppsala universitet 2007
- Hylén, Torsten, "Berätta om Husayns död så att jag tror jag var där", Susanne Olsson och Simon Sorgenfrei (red.), *Perspektiv på islam. En vänbok till Christer Hedin*, Stockholm: Dialogos 2011, s. 23–28
- Hämeen-Anttila, Jaakko (ed.), *'Alī Nidā al-Barrānī's Asnā l-maṭālib li-hidāyat aṭ-ṭālib. A nineteenth century grammatical commentary on Shaykh ash-Shubrāwī's (d. 1758) Risāla*, Helsinki: The Finnish Oriental Society 1989
- Hämeen-Anttila, Jaakko, *Reunamerkitöjä. Esseitä ja käännöksiä Lähi-idän kirjallisuudesta*, Helsinki: Suomen Itämainen Seura 1997
- Hämeen-Anttila, Jaakko, "Laila ja Majnun", *Marhaba* 2007, s. 14–17
- Hämeen-Anttila, Jaakko, "al-Kisrawī and the Arabic translations of the Khwadāynāmag", Sylvia Akar, Jaakko Hämeen-Anttila and Inka Nokso-Koivisto (eds), *Travelling through Time. Essays in honour of Kaj Öhrnberg*, Helsinki: Finnish Oriental Society 2013, s. 65–92
- Hämeen-Anttila, Jaakko, "Georg August Wallin och Persien", *Dolce far niente i Arabien. Georg August Wallin och hans resor på 1840-talet*, Nina Edgren-Henrichson (ed.), Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, s. 95–122
- Ibn 'Abd al-Ḥakam, *Futūḥ Miṣr wa-akhbārūhā*, Charles C. Torrey (ed.), New Haven: Yale University Press 1922
- Ibn Sayyār al-Warrāq, Abū Muḥammad al-Muẓaffar ibn Naṣr, *Kitāb al-ṭabīkh*, Kaj Öhrnberg and Sahban Mroueh (eds), Helsinki: Finnish Oriental Society 1987
- Ibn Warraq, "Virgins? What virgins?", *Virgins? What virgins? and Other Essays*, Amherst: Prometheus Books 2010, 247–251
- Ingham, Bruce, *Najdī Arabic. Central Arabian*, Amsterdam & Philadelphia, PA: John Benjamins 1994
- Jabbur, Jibrāil S., *The Bedouins and the Desert. Aspects of nomadic life in the Arab East*, Suhayl J. Jabbur and Lawrence I. Conrad (eds), transl. from the Arabic by Lawrence I. Conrad, Albany: State University of New York Press 1995
- al-Jāḥiẓ, *al-Bukhalā'*, Ṭāḥā al-Ḥājirī (ed.), al-Qāhira: Dār al-Ma'ārif 1963 (French transl. by Charles Pellat, Paris: Éditions G.P. Maisonneuve 1951; English transl. by R.B. Serjeant, Reading: Garnet Publishing 1997 and by Jim Colville, London & New York: Kegan Paul International 1999)
- Jamālẓādeh, Sayyed Mohammad Ali, *Isfahan is Half the World. Memoirs of a Persian boyhood*, transl. by W.L. Heston, Princeton: Princeton University Press 1983

- Jubber, Nicholas, *Drinking Arak off an Ayatollah's Beard. A Journey through the inside-out worlds of Iran and Afghanistan*, Cambridge, MA: Da Capo Press 2010
- Kadri, Sadakat, *Heaven on Earth. A Journey through Shari'a law*, London: Vintage 2013
- Kantokorpi, Otso, ”Yksi on joukosta poissa. Ivar Lassy – biobibliografinen katsaus”, *Suomen Antropologi* 1985, s. 92–95
- Karimi-Hakkak, Ahmad, ”Āb-e Ātash-zāy (Fire breeding liquid): The nature and functions of wine in classical Persian poetry”, Bert G. Fragner, Ralph Kauz and Florian Schwarz (eds), *Wine Culture in Iran and Beyond*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2014, s. 311–329
- Karttunen, Klaus, *Mooseksen kirjoista kungfutselaisuuden klassikoihin ja Jerusalemita Siperian tundralle. Aasian-tutkimuksen vaiheet Suomessa*, Helsinki: Suomen Itämainen Seura 2011
- Keddie, Nikkie R., *Qajar Iran and the Rise of Reza Khan 1796–1925*, Costa Mesa: Mazda Publishers 1999
- Kemp, Barry J. ”Soil (including mud-brick architecture)”, *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Ian Shaw and Paul Nicholson (eds), Cambridge & New York: Cambridge University Press 2000
- al-Khālīdī, Šalāh 'Abd al-Fattāh, *al-Rasūl al-muballigh*, Dimashq - Bairūt: Dār al-Qā' - al-Dār al-Sha'mīya 1997
- Khanbaghi, Aptin, *The Fire, the Star and the Cross. Minority religions in medieval and early modern Iran*, London & New York: I.B.Tauris 2006
- Kitāb al-ghurabā'*, English transl. by Patricia Crone and Shmuel Moreh as *The Book of Strangers. Medieval Arabic graffiti on the theme of nostalgia*, Princeton: Markus Wiener Publishers 2000 (svensk övers. från arabiskan av Bo Holmberg, Stockholm: Alhambra 2009)
- Kolesnikov, A.I., *Zavojevanie Irana arabami*, Moskva: Nauka 1982
- Koranen*, översatt av K.V. Zetterstéen, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1917
- Kronholm, Tryggve, *Den arabiska litteraturens historia. Spegelbilder*, Stockholm: Natur och Kultur 1995
- Kyrklund, Willy, *Till Tabbas*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1959
- Lane, Edward William, *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians. Written in Egypt during the Years 1833, –34, and –35, Partly from Notes Made during a Former Visit to that Country in the Years 1825, –26, –27, and –28*, Edward Stanley Poole (ed.), London: John Murray 1860 (nytryck London: J.M. Dent & Sons 1966; senaste upplagan Cairo: The American University in Cairo Press 2003; svensk övers. Bo Ericson, Furulund: Alhambra 1998)
- Lane, Edward William, *An Arabic–English Lexicon. Derived from the best and the most copious eastern sources. Comprising a very large collection of words and significations omitted in the Ḳāmoos, with supplements to its abridged and defective explanations, in prose and verse*, 8 vols, London: William and Norgate 1863–1893
- Larsen, Mogens Trolle, *The Conquest of Assyria. Excavations in an antique land 1840–1860*, London & New York: Routledge 1996
- Larsson, Göran, *Att läsa Koranen. En introduktion*, Stockholm: Verbum Förlag 2006

- Lassner, Jacob, *The Shaping of 'Abbāsid Rule*, Princeton: Princeton University Press 1980
- Lassy, Ivar, *The Muharram Mysteries Among the Azerbaijan Turks of Caucasia*, Helsingfors 1916
- Lassy, Ivar, *Persiska mysterier. Legend, dikt, drama och ceremoni*, Helsingfors: Holger Schildts Förlag 1917
- Lawler, Andrew F., "Spine of the Silk Roads", photographed by Tom Schutyser, *Saudi Aramco World*, July/August 2011, s. 16–23
- Lewental, D. Gershon, "Qādisiyyah, then and now: a case study of history and memory, religion, and nationalism in Middle Eastern discourse", Brandeis University 2011 (PhD dissertation)
- Lewis, Bernard, *What Went Wrong? Western impact and Middle Eastern response*, Oxford: Oxford University Press 2002
- Lewis, Bernard, *History – Remembered, Recovered, Invented*, Princeton: Princeton University Press 1975
- Loveday, Helen, *Islamic Paper. A Study of the ancient craft*, s.l.: The Don Baker Memorial Fund 2001
- Luschey, H., "Farhad und Shirin. Die Dichtung Nizamis und andere literarische Quellen als Beiträge zur Archäologie Irans", *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan* 30, 1998, s. 307–339
- Luther, Martin, "Öppet brev om översättning", inled. och övers. av Carl Axel Aurelius, *Detta löfte gäller alla – Företal till Bibeln*, Skellefteå: Artos 2010
- Luxenberg, Christoph, *Die syro-aramäische Lesart des Koran. Ein Beitrag zur Entschlüsselung der Koransprache*, s.l.: Das Arabische Buch 2000 (English transl. as *The Syro-Aramaic Reading of the Koran. A Contribution to the decoding of the language of the Koran*, Berlin: Verlag Hans Schiler 2007)
- McGovern, Patrick E., "Iranian wine at the 'dawn of viniculture'", Bert G. Fragner, Ralph Kauz and Florian Schwarz (eds), *Wine Culture in Iran and Beyond*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2014, s. 11–21
- Macuch, Rudolf, "Zur Vorgeschichte der Bekenntnisformel *lā ilāha illā llāhu*", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 128, 1978, s. 20–38
- Mahdi, Muhsin, "From the manuscript age to the age of printed books", George N. Atiyeh (ed.), *The Book in the Islamic World. The Written word and communication in the Middle East*, Albany: State University of New York Press and The Library of Congress 1995, s. 1–15
- Mair, Victor H. and Erling Hoh, *The True History of Tea*, London: Thames & Hudson 2009
- Mandaville, James P., *Bedouin Ethnobotany. Plant concepts and uses in a desert pastoral world*, Tucson: The University of Arizona Press 2011
- Marashi, Afshin, "The nation's poet: Ferdowsi and the Iranian national imagination", Touraj Atabaki (ed.), *Iran in the 20th Century. Historiography and political culture*, London & New York: I.B. Tauris 2009, s. 93–111
- Masters, Bruce, *The Arabs of the Ottoman Empire, 1516–1918. A Social and cultural history*, Cambridge: Cambridge University Press 2013

- Matthee, Rudi, "From coffee to tea: shifting patterns of consumption in Qajar Iran", *Journal of World History* 7, 1996, s. 199–230
- Matthee, Rudi, *The Pursuit of Pleasure. Drugs and stimulation in Iranian history, 1500–1900*, Princeton, NJ & Oxford: Princeton University Press 2005
- Meeker, Michael E., *Literature and Violence in North Arabia*, Cambridge: Cambridge University Press 1979
- Michaud, Joseph François et Jean Joseph François Poujoulat, *Correspondance d'Orient 1830–1831*, Paris 1835
- Mitchell, Terence C., "Two British East India Company Residents in Baghdad in the nineteenth century", *Zeitschrift für Orient-Archäologie* 1, 2008, s. 376–395
- Molavi, Afshin, *Persian Pilgrimages. Journeys across Iran*, New York & London: W.W. Norton & Company 2002
- Monro, Alexander, *The Paper Trail. An Unexpected history of the world's greatest invention*, London: Allen Lane 2014
- Montefiore, Simon Sebag, *Jerusalem. The Biography*, London: Weidenfeld & Nicolson 2011
- Moosa, Matti, *Extremist Shiites. The Ghulat sects*, Syracuse: Syracuse University Press 1987
- Morgan, David, *Medieval Persia 1040–1797*, London & New York: Longman 1988
- Morony, Michael G., "Iran in the early Islamic period", Touraj Daryaei (ed.), *The Oxford Handbook of Iranian History*, Oxford: Oxford University Press 2012, s. 208–226
- Mottahedeh, Roy P., "The Shu'ubiyah controversy and the social history of early Islamic Iran", *International Journal of Middle East Studies* 7, 1976, s. 161–182
- Möhring, Hannes, *Saladin. The Sultan and his times, 1138–1193*, transl. by David S. Bacharach, introd. by Paul M. Cobb, Baltimore: The Johns Hopkins University Press 2008
- Nasr, Vali, *The Shia Revival. How conflicts within Islam will shape the future*, New York & London: W.W. Norton & Company 2006
- Nasrallah, Nawal, *Annals of the Caliphs' Kitchens. Ibn Sayyār al-Warrāq's tenth century Baghdadi cookbook*, English transl. with introd. and glossary, Leiden & Boston: Brill 2007
- Nechaeva, Ekaterina, *Embassies - Negotiations - Gifts. Systems of East Roman diplomacy in Late Antiquity*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag 2014
- Nehmé, Laïla, "Hégra d'Arabie Hereuse", Ali Ibrahim Al-Ghabban et alii (eds), *Routes d'Arabie. Archéologie et histoire du Royaume d'Arabie Saoudite*, Paris: Louvre éditions – Somogy éditions d'art 2010, s. 286–307
- Newid, Mehr A., "Wenn die Liebe trunken macht – Bemerkungen zum Wein in der persischen Literatur", Bert G. Fagner, Ralph Kauz and Florian Schwarz (eds), *Wine Culture in Iran and Beyond*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2014, 277–309
- Nizami 'Aruzi, *Fyra skrifter*, övers. av Ashk Dahlén, Stockholm: Atlantis 2010
- Nordisk familjebok*, Uggleupplagan, Stockholm: Nordisk familjeboks förlags aktiebolag 1904–1926
- Nuseibeh, Saïd and Oleg Grabar, *The Dome of the Rock*, New York: Rizzoli 1996

- Nöldeke, Theodor, *Das Iranische Nationalepos*, Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner 1896
- von Oppenheim, Max Freiherr, *Die Beduinen 4.1. Die arabischen Stämme in Chūzistān (Iran). Pariastämme in Arabien*, bearb. und hrsg. von Werner Caskel, Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1967
- Ostler, Nicholas, *The Last Lingua Franca. The Rise and fall of world languages*, London: Penguin Books 2011
- Palva, Heikki, "Linguistic Observations of the explorers of Arabia in the 19th century", Elie Wardini (ed.), *Built on Solid Rock. Studies in honour of Professor Ebbe Egede Knudsen on the occasion of his 65th birthday April 11th 1997*, Oslo: Novus 1997, s. 226–239
- Palva, Heikki, "G.A. Wallin's contributions to the study of Arabic dialects", Sylvia Akar, Jaakko Hämeen-Anttila and Inka Nokso-Koivisto (eds), *Travelling through Time. Essays in honour of Kaj Öhrnberg*, Helsinki: Finnish Oriental Society 2013, s. 511–530
- Panaino, Antonio C.D., "Pre-Islamic Iranian calendrical systems in the context of Iranian religious and scientific history", D.T. Potts (ed.), *The Oxford Handbook of Ancient Iran*, Oxford: Oxford University Press 2013, s. 953–974
- Pedersen, Johannes, *Den arabiske bog*, København: Fischers forlag 1946 (engelsk övers. *The Arabic Book*, Princeton: Princeton University Press 1984)
- Perry, John R., "Haydari and Ne'mati", *Encyclopædia Iranica*, s.v.
- Petersen, Andrew, "The Ottoman conquest of Arabia and the Syrian Hajj route", A.C.S. Peacock (ed.), *The Frontiers of the Ottoman World*, Oxford: published for the British Academy by Oxford University Press 2009, s. 81–94
- Piamenta, M., *Islam in Everyday Arabic Speech*, Leiden: Brill 1979
- Pieper, Werner, "Der Pariastamm der Šlëb", *Le Monde Oriental* XVII, 1923, s. 1–75
- Polk, William R., *Personal History. Living in interesting times*, s.l.: Panda Press 2013
- Pound, Omar S., *Arabic & Persian Poems in English*, New York: New Directions Books 1970
- Pourshariati, Parvaneh, *Decline and Fall of the Sasanian Empire. The Sasanian-Parthian confederacy and the Arab conquest of Iran*, London & New York: I.B. Tauris 2008
- Rabbat Nasser, *Mamluk Cairo through Architecture. Monuments, culture and politics in medieval Egypt and Syria*, London & New York: I.B. Tauris 2010
- Ratzel, Friedrich, "Schultz, Ernst Gustav", *Allgemeine Deutsche Biographie*, hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Band 32, 1891, s. 704–705 (de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Schultz,_Ernst_Gustav&oldid=1688350)
- Regavim, Ram Baruch, "Opium in Iran 1850–1955", University of Pennsylvania 2012 (PhD dissertation)
- Retsö, Jan, "Das Arabische der vorislamischen Zeit bei klassischen und orientalischen Autoren", Norbert Nebes (Hrsg.), *Neue Beiträge zur Semitistik. Erstes Arbeitstreffen der Arbeitsgemeinschaft Semitistik in der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft vom 11. bis 13. September 2000 an der Friedrich-Schiller-Universität Jena*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag 2002, s. 139–146

- Retsö, Jan, *The Arabs in Antiquity. Their history from the Assyrians to the Umayyads*, London & New York: RoutledgeCurzon 2003
- Retsö, Jan, ”Arabia and the heritage of the Axial Age”, Johann P. Arnason, S.N. Eisenstadt and Björn Wittrock (eds), *Axial Civilizations and World History*, Leiden & Boston: Brill 2005, s. 337–358
- Retsö, Jan, ”Arabs and Arabic in the age of the Prophet”, Angelika Neuwirth, Nicolay Sinan and Michael Marx (eds), *The Qur ’ān in Context. Historical and literary investigations into the Qur ’ānic milieu*, Leiden & Boston: Brill 2010, s. 281–291
- Retsö, Jan, ”What is Arabic?”, Jonathan Owens (ed.), *The Oxford Handbook of Arabic Linguistics*, Oxford: Oxford University Press 2013, s. 433–450
- Richard, Yann, *Islam chi’ite*, Paris: Fayard 1991 (finns även i engelsk övers.)
- Ridgeon, Lloyd, ”The zūrkhāna between tradition and change”, *Iran* 45, 2007, s. 243–265
- Ringgren, Helmer, *Studies in Arabian Fatalism*, Uppsala & Wiesbaden: A.-B. Lundequistska Bokhandeln and Otto Harrassowitz 1955
- Robinson, Chase F., *’Abd al-Malik*, Oxford: Oneworld 2005
- Rosenthal, Franz, ”The stranger in medieval Islam”, *Arabica* XLIV, 1997, s. 35–75
- Salminen, Tapani, ”Castrén, Matthias Alexander”, *Biografiskt lexikon för Finland 2*, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2009, s. 146–151
- Sardar, Ziauddin, *Mecca. The Sacred city*, London: Bloomsbury Publishing 2014
- Savant, Sarah Bowen, *The New Muslims of Post-Conquest Iran. Tradition, memory, and conversion*, New York: Cambridge University Press 2013
- Savran, Scott, ”Eloquent tribesmen, dignified sheikhs, and pompous kings: conceptualizing early Islamic historical accounts of Arab-Sasanian encounters in the context of the ’Abbasid high culture”, University of Wisconsin-Madison 2011 (PhD dissertation)
- Schimmel, Annemarie, *The Mystery of Numbers*, New York & Oxford: Oxford University Press 1993
- Schimmel, Annemarie, *Von Ali bis Zahra. Namen und Namengebung in der islamischen Welt*, München: Diederichs 1993
- Schwarzenbach, Annemarie, *All the Roads are Open. The Afghan journey 1939–1940*, London & New York & Calcutta: Seagull Books 2011
- Scruton, Roger, *I Drink Therefore I am. A Philosopher’s guide to wine*, London & New York: Continuum 2009
- Sfeir, Antoine, *L’Islam contre l’Islam. L’interminable guerre des sunnites et des chiïtes*, Paris: Bernard Grasset 2013
- Shafik, Ahmed, ”Formas carnavalescas del nawrūz en el Medioevo islámico”, *al-Andalus – Magreb* 20, 2013, s. 217–249
- Shahbazi, A. Shapur, ”Shiraz i. History to 1940”, *Encyclopædia Iranica*, s.v.
- Shakespeare, William, *Hamlet*, svensk övers. av Britt G. Hallqvist, Stockholm: Ordfront 2003
- Spuler, Bertold, *Iran in früh-islamischer Zeit. Politik, Kultur, Verwaltung und öffentliches Leben zwischen der arabischen und der seldschukischen Eroberung 633 bis 1055*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag 1952
- Steingass, Francis Joseph, *A Comprehensive Persian-English Dictionary, Including the*

- Arabic Words and Phrases to Be Met with in Persian Literature*, London: Routledge & K. Paul 1892
- Stürickow, Regina, *Reisen nach St. Petersburg. Die Darstellungen St. Petersburgs in Reisebeschreibungen (1815–1861)*, Frankfurt am Main & Bern & New York & Paris: Peter Lang 1990
- Subtelny, Maria E., *Le monde est un jardin. Aspects de l'histoire culturelle de l'Iran médiéval*, Paris: Association pour l'avancement des études iraniennes 2002
- Sykes, Christopher, *Trofasthet*, övers. av Göran Salander och Margaretha Odelberg, Stockholm: Norstedts 1947
- al-Ṭabarī, Muḥammad ibn Jaʿrī, *Taʾrīkh al-rusul wal-mulūk* 2, Muḥammad Abū al-Faḍl Ibrāhīm (ed.), al-Qāhira: Dār al-maʿārif 1961 (engelsk övers. *The History of al-Ṭabarī VIII* av Michael Fishbein, Albany: State University of New York Press 1997)
- Tavernier, Jean, "Old Persian", *The Oxford Handbook of Ancient Iran*, D.T. Potts (ed.), Oxford: Oxford University Press 2013, s. 638–657
- Thompson, Jason, *Edward William Lane 1801–1876. The Life of the pioneering Egyptologist and Orientalist*, London: Haus Publishing 2010
- Toll, Christopher, *Den arabiska litteraturen*, Stockholm: Atlantis 2002
- Tyerman, Christopher, *God's War. A New history of the Crusades*, London: Allen Lane 2006
- Ullmann, Manfred, *Islamic Medicine*, transl. by Jane Watt, Edinburgh: Edinburgh University Press 1978
- "Ur ett brev från Magister Wallin, dat. Baghdad d. 15 April 1849", *Åbo Underrättelser* 60–73, 31.7–14.9.1849
- Usama ibn Munqidh, *The Book of Contemplation. Islam and the Crusades*, transl. with an introd. and notes by Paul M. Cobb, London: Penguin 2008 (förkortad fri svensk övers. från franska av Margareta Nisser-Dalman som André Miquel, *Usamah. En syrisk prins i strid med korsfararna*, Stockholm: Atlantis 1988)
- Utas, Bo, *Den persiska litteraturen. Essäer*, med förord och bidrag av Ashk Dahlén (red.), s.l.: Molin & Sorgenfrei 2011a
- Utas, Bo, *Den persiska litteraturen. Översättningar*, Ashk Dahlén (red.), s.l.: Molin & Sorgenfrei 2011b
- Utas, Bo, Moḥammad Dabīrsāqī, "Chess", *Encyclopædia Iranica*, s.v.
- Vacca, Virginia, "Le ambascerie di Maometto ai sovrani secondo Ibn Ishāq e al-Wāqidī", *Rivista degli Studi Orientali* 10, 1923–1925, s. 87–109
- Vassiliev, Alexei, *The History of Saudi Arabia*, New York: New York University Press 2000
- Viitamäki, Mikko, "Poetry in Sufi Practice. Patrons, poets and performers in Indian Sufism from thirteenth century to the present", s.a. (manuskript till doktorsavhandling vid Helsingfors universitet)
- Viro, Voitto, *Pyhän maan matkaopas*, Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö 1963
- Wallin, Georg August, *De praecipua inter hodiernam Arabum linguam et antiquam differentia*, Helsingforsiae: Frenckelliana 1839

- Wallin, Georg August, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2010
- Wallin, Georg August, *Skrifter 2. Det första året i Egypten 1843–1844*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2011
- Wallin, Georg August, *Skrifter 3. Kairo och resan till Övre Egypten 1844–1845*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2012
- Wallin, Georg August, *Skrifter 4. Färderna till Mekka och Jerusalem 1845–1847*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2013
- Watt, W. Montgomery, *Muhammad at Medina*, Karachi: Oxford University Press 1981 [1956]
- Wikander, Ola, *I döda språks sällskap. En bok om väldigt gamla språk*, Stockholm: Wahlström & Widstrand 2006
- Williams, Caroline, "Pascal Coste and Eugène Flandin: *Voyage en Perse*", *Saddling the Dogs. Journeys through Egypt and the Near East*, Diane Fortenberry and Deborah Manley (eds), Oxford: Oxbow Books 2009, s. 53–77
- Wistrand, Sten "Bokessä. Willy Kyrklund", *Nordisk Tidsskrift* 4, 2009, s. 359–364
- Wucher King, Joan, *Historical Dictionary of Egypt*, Metuchen, NJ & London: The Scarecrow Press, Inc. 1984
- Yarshater, E., "The theme of wine-drinking and the concept of the beloved in early Persian poetry", *Studia Islamica* 13, 1960, s. 43–53
- Zubaida, Sami, "Rice in the culinary cultures of the Middle East", Sami Zubaida and Richard Tapper (eds), *Culinary Cultures of the Middle East*, London & New York: I.B.Tauris in association with Centre of Near and Middle Eastern Studies, School of Oriental and African Studies, University of London 1994, s. 93–104 (rev. ed. as *A Taste of Thyme. Culinary cultures of the Middle East 2001*)
- Öhrnberg, Kaj, "Māriya al-qibṭīya unveiled", *Studia Orientalia* 55, 1984, s. 297–303
- Öhrnberg, Kaj, "al-Muḳawḳis", *EI*² s.v.

Elektroniskt material

Abbasbeyli, Elvin
 "Le drogmanat dans l'Empire ottoman"
 AIIC Webzine 2014
aiic.net/webzine
 16.11.2014

Bibeln
www.bibeln.se
 25.3.2014

Horn, Cornelia

Recension: Wilhelm Baum, *Schirin Christin-Königin-Liebesmythos. Eine spätantike Frauengestalt-historische Realität und literarische Wirkung*

Hugoye: Journal of Syriac Studies 7/2004

www.bethmardutho.org/index.php/hugoye/volume-index/305.html

23.7.2005

Bildkällor

© The Gertrude Bell Archive, Newcastle University (Signum X_034/X_042/X_077/J_119)
201, 225, 244, 394
Library of Congress: Prints and Photographs Division (LC-USZ62-106216/LC-USZ62-106182)
143, 151
Nationalbiblioteket, Helsingfors 47, 379, 408, 418, 424
Privat ägo 113
© The Royal Geographical Society (with IBG), London 284, 335
© Svenska litteratursällskapet i Finland (kartritare: Hannu Linkola) 170
Wikimedia Commons 13, 19, 25, 267, 322

Litteratur

Dieulafoy, Jane, *La Perse, La Chaldée et la Susiane*, 1887 349
Saddling the Dogs. Journeys through Egypt and the Near East, Diane Fortenberry and Deborah
Manley (eds), 2009 299
Le tour du monde. Nouveau Journal des voyages 2, pub. M. Edouard Charton, 1860 251